

קובץ
הארת סוגיות
על מסכת עירובין

מראי מקומות וצינונים

נכתב ע"י ע. ילין רח' פנחס קהתי 1/17 ירושלים טל- 02-6516498
א. שפיגלר רח' ר' יהודה הנשיא 4/15 מודיעין עילית טל
08-9742690

מסכת עירובין

פרק ראשון-מחיצות

113.....	שכירו ולקיטו
117.....	סוגית דפנימית וחיצונה
124.....	הכרעת השו"ע והפוסקים בסוגיא הנ"ל
128.....	ביטול מחצר לחצר
136.....	שמעתא דכל מקום שאין מערבין אין מבטלין
	תמצית דיני עירוב שכירות וביטול בבא נכרי בע"ש
141.....	ובשבת
143.....	סוגיא דיורש
150.....	מבטלין וחוזרין ומבטלין
152.....	סוגיא דביטול רשות
164.....	בעה"ב שהיה שותף
167.....	סוגיא דשיתוף במקום עירוב

פרק רביעי -תחומין

176.....	היוצא חוץ לתחום
179.....	יצא לדעת
181.....	הנצרך לנקביו
183.....	שבת בבקעה
187.....	שבת בספינה
191.....	תחומין למעלה מעשרה
198.....	הבלעת תחומין
204.....	חפצי הפקר

1.....	קורה למעלה
4.....	קורה למטה מי'
9.....	פלוגתת אביי ורב יוסף
12.....	לחי הבולט
14.....	עומ"ר במבוי ובחצר
18.....	פירצה בקרן זוית
20.....	פרצות מבוי
25.....	מבוי עקום
32.....	מבוי הכלה לרחבה
36.....	אתו רבים ומבטלי מחיצתא
51.....	קורה באלכסון
55.....	תחת הקורה ובין הלחיים
67.....	סוגית נראה מבחוץ
73.....	אתי אורא
82.....	עומ"ר ופרוץ כעומד
88.....	שמעתא דחבלים
93.....	צורת הפתח

פרק שישי-עירובי חצירות

104.....	דירת עכו"ם
109.....	לחמן בר ריסתק

קורה למעלה מכ'

פסולא דלמעלה מכ'

בטעם פסולא דקורה למעלה מכ' מצינו ג' שיטות, א- דעת רב לעיל ב' א' דהטעם משום דילפי' מפתחו של היכל דלמעלה מכ' ל"ח פתח, ונחלקו הגרע"א והחזו"א קי"ב סק"א אי גדרו דרב דלמעלה מכ' חשיב כפירצה וכי היכי דלא מהני תיקוני מבואות ברחב יתר מ"י, ה"ה דלא מהני למעלה מכ', ומה"ט הק' הגרע"א היכי מהני לחי יותר מכ', (ולדבריו צוה"פ למעלה מכ' צריך ליהני, וקו' הגמ' שם ב' ב' אלא מעתה לא תהני צוה"פ קאי אף אלמעלה מכ' ודלא כמשמעות רש"י שם וצ"ע), או דאין הגדר משום פירצה אלא דלמעלה מכ' הקורה כמאן דליתא, (ומה"ט צו"ה למעלה מכ' פשיטא דלא מהני דהספ' העליון כמאן דליתא, ולא אקשי' אלא אצוה"פ ברחב י').

ב- דעת רנב"י ג' א' דלמעלה מכ' ליכא הכירא, ומשמעות רש"י שם דדברי רנב"י אי"ז טעם בעיקר תקנת קורה דהוא משום היכר, אלא דעיקר התקנה משום פתח או מחיצה, אלא דבעי' נמי להיכר המחיצה, ולמעלה מכ' דלא שלטא עינא ליכא הכירא, וגדר זה מבואר במהרש"א ובגאוו"י בשמעתין ויבואר להלן, **אמנם** בריו"נ במתני' מפורש דדברי רנב"י הוא בעיקר תקנת קורה, [וכ"מ הרשב"א], ועיי"ש דר"י דפליג ומכשר למעלה מכ', ס"ל דקורה משום מחיצה ואמר' פי תקרה אף למעלה מכ'.

ג- בשמעתין מבואר [לאב"א] דלמ"ד קורה משום מחיצה טעם הפסול משום דל"ל תורת מחיצה למעלה מכ', ונתבאר ברש"י ד"ה "ומאן" דבטפי מעשרים אין יורד וסותם, [ועי' להלן דאף להאי פירושא יתכן דיסוד הדין משום דליכא הכירא דמחיצה], ונחלקו הראשונים אי הוי כללא בדין פי תקרה דעלמא, או דבעלמא אמר' אף ביתר מכ' ולא הוי אלא פסולא בתיקוני קורה, דבראב"ד הובא ברשב"א לעיל ג' א' ד"ה "ומהא" ובריטב"א להלן פז א' ד"ה "אלא" מבואר דהוא כללא בכל פ"ת, **אמנם** ברשב"א שם ובעבוה"ק שער א' סי' ג' נקט דקורה רחבה ד' דאמר' בה פ"ת, מתרת אף למעלה מכ', ולדבריו בע"כ דשמעתין איירי לענין תיקוני קורה לחוד, דאע"ג דהקילו חכמים לאשווי פ"ת ברוחב טפח ה"מ למטה מכ'. וכ"כ הרשב"א הוא לשיטתו דדין פ"ת דאורייתא הוא ברחב ד', אבל לשי' רש"י להלן פז א' [כדקדקו התוס' שם] דפ"ת דאורייתא הוא אף ברוחב טפח, ל"ש לחלק בין רוחב ד' לטפח ובכל ענין ל"א פ"ת למעלה מכ', ואי"ז מוכרח דאף לרש"י אשכחנא אופנים דלא מהני קורה כגון ארכו יתר על רחבו, ובחצר, ובע"כ דבתיקוני מבואות וחצירות החמירו רבנן ולא סגי בתיקון פ"ת.

שיעור מיעוט הקורה

גמ', היה גבוה מעשרים ובא למעטו כו', **נחלקו** ב' לישנות קמאי ביסוד פלוגתא אביי ורב יוסף ואיכא כמה נפקותא בייניהו.

לישנא קמא- ברש"י מבואר דלכו"ע תחת הקורה הוי מקום חשוב לעצמו, ותוך המבוי לא הוי מקום חשוב אלא בד"ט, ופלוגתתם אי מותר להשתמש ואיכא הכירא תחת הקורה, או דאסור להשתמש ואין ההכר אלא לעומדים במבוי, **אמנם** בראב"ד מבואר [כדפירשו הריטב"א] דלכו"ע סגי במיעוטא תחת הקורה, ופלוגתתם אי מותר להשתמש ותחת הקורה הוי בכלל המבוי לכך בעי' מקום חשוב כשיעור מבוי, או דאסור להשתמש ואין הקורה בכלל המבוי וממילא סגי במיעוטא תחת הקורה לחוד, ועיי"ש דגריס בגמ' דלא כרש"י. [ונתחדש בראב"ד דאע"ג דלמ"ד אסור להשתמש לא אהני הכירא תחת הקורה מ"מ כיון דהקורה למטה מכ' סגי]. **[א]**

והנה לרש"י דלמ"ד אסור להשתמש אין ההיכר אלא להעומדים במבוי, **לכאן** אין צריך למעט תחת הקורה כלל וכל דמיעט ד' בתוך המבוי סגי, (אלא דמ"מ פשיטא דאי ממעט טפח תחת הקורה וג"ט תוך המבוי, נמי מצטרף הטפח שתחת הקורה לאשווי מקום חשוב לג"ט דתוך המבוי, **וע"ע** לשון המאירי "דלאביי סגי מן הדין ביתר מטפח פורתא אלא מדאפיקתיה מטפח אוקמיה בארבעה"), **אולם** בשפ"א נקט בפשיטות דלכו"ע צריך למעט תחת הקורה, וכל דאין הקורה ניכרת במקומה, לא סגי במאי דאיכא הכירא בתוך המבוי, **ועיי"ש** בסוף הסוגיא משה"ק ע"ד.

עוד מבואר ברש"י [כדקדקו התוס' וכדנתפרש במהרש"א ובגאוו"י], דלל"ק לכו"ע קורה משום מחיצה ולכך דנים ביה סתימת חודי פנימי וחיצון, ור"ל דלהלן ח' ב' מבואר בגמ' ג' דרכים בפלוגתא דמותר או אסור להשתמש תחת הקורה, ותפס רש"י כאב"א דנחלקו אי חודו הפנימי או חיצון יורד וסותם, אלא דמשום גידור המחיצה לכו"ע סגי בטפח, וכל הנידון הוא בדין הכירא דהקורה, ונתחדש דאף למ"ד משום מחיצה בעי נמי הכירא [וכ"כ תוס' להלן ה' ע"ב ד"ה "ארבעה" גבי לחי], **ולפי"ז** נמצא

דהל"ק פליג אלי"ב, דלל"ב לכו"ע אין יורד וסותם למעלה מכ', ולל"ק לכו"ע ליכא לחסרונא דפ"ת למעלה מכ' ומחיצה לפחות מד'.

ונתבאר בראשונים ב' טעמים אמאי פליג הלישנא קמא אלישנא בתרא ול"ל לחסרונא דגידור המחיצה למעלה מכ', א- כמש"כ התוס' [וכמש"פ הגאון] דכיון דבמקומו הוי פחות מכ' אמרי' יורד וסותם ותו הו"ל מחיצה לכל המבוי ושפיר חשיב דאיכא מחיצה לד'. **[ב] ובתור"פ** ביאר דכיון דתקנת מחיצה דקורה לא הוי אלא מדרבנן לא אחמור להצריך מקום ד'.

ב- ובגאון"י פי' בד' רש"י [ויל"פ כן אף בכונת התוס'] דכל האי דינא דאין יורד וסותם למעלה מכ' נתחדש בל"ב, אבל הל"ק פליג ע"ז וס"ל דיורד וסותם אף למעלה מכ', ולפי"ז מיעוטא דטפח נמי לא איצטריך אלא משום חיסרון ההיכר.

והנה בעיקר המבואר דלל"ק נמי אית ליה קורה משום מחיצה, **יעוין בחי' הגרע"א** והרש"ש [ע"ד התוס'] דהק' דלפי"ז הו"מ הל"ב לאוקמי דלכו"ע קורה משום מחיצה ופליגי אי סגי במיעוט טפח לגידור המחיצה. **עוד** הק' הגאון"י דקשה לישנא דהגמ' דמר סבר "קורה משום מחיצה", הא אף אי קורה משום מחיצה יתכן דסגי במיעוט טפח כדנתפרש בל"ק, והול"ל דמר סבר אין פ"ת למעלה מכ' כדפרש"י, והיה מקום לומר דלל"ק הא דבעי' היכרא אף למ"ד משום מחיצה אין הביאור דבעי' ב' תנאי לשריותא דמבוי היכרא וגידור מחיצה, אלא יסוד התקנה למיקבע היכר בכניסת המבוי, וגדרו חז"ל צורת ההיכר ע"י דמעמיד קורה דאית להו תורת מחיצה, [ניסוד זה מבואר במרומי שדה ה א'],

ולפי"ז יש ליישב קו' האחרונים הנ"ל, דיסוד פלוגתא הלישנות, דלל"ק דכל ענין העמדת המחיצה הוא משום היכר לא בעי' כל תנאי מחיצה אלא סגי במאי דאית ליה לקורה תורת מחיצה, הלכך לענין מקום ד' דהקורה בעצמותה אית לה תורת מחיצה סגי בהכי למהוי היכרא [והדברים מפורשים בתור"פ ואולי זהו כונת התוס'] דהוי דופן אלא שבא למעטו, והל"ב אתא לפלוגא דכל ענין תקנת קורה הוא משום גידור המחיצה לחוד, הלכך בעי' מקום ד' דאין מחיצה לפחות מד', **וא"ש** לישנא דהגמ' מ"ס קורה משום מחיצה, **ומיושב** נמי קו' הגרע"א דלעולם אי קורה משום מחיצה לכו"ע בעי' ד', וכל פלוגתא הל"ק דגדר המחיצה דקורה הוא נמי משום היכר. **[ג]**

לישנא בתרא- מבואר דלכו"ע סגי בהכירא דטפח ולכו"ע אין מחיצה לפחות מד', ופלוגתא אי קורה משום מחיצה או קורה משום היכר, ונתבאר ברש"י דלמ"ד קורה משום מחיצה לא סגי במיעוט טפח דאין יורד וסותם למעלה מכ' ואין מחיצה לפחות מד', (ומשמעות לשונו דכתב דאין רה"י פחות מד', דחסרונא דפחות מד' הוא בדיני רשויות ולא בגידור המחיצה, ולפי"ז בעי' ד' מלבד מקום המחיצה וכן לדבריו גבי כלאים דכל ענין המחיצה הוא להפריד בין המקומות סגי אף במחיצה לפחות מד', ונחלקו בזה הראשונים להלן טז ב' ויש לדחות ואכ"מ), **ויש** לברר אי האי כללא דאין יורד וסותם למעלה מכ' נאמר לענין תיקוני מבואות לחוד, או אף בפ"ת דעלמא, **ועי' שפ"א, ובאמת** דנחלקו בזה הריטב"א להלן פז א' והרשב"א והראב"ד לעיל ג א' הובא לעיל, והנה הרא"ש להלן פ"ח סי' ז' הק' לש"י רש"י דאמרי' פ"ת אף בקורה פחות מד"ט, אמאי לא מהני קורה למעלה מכ' הא איכא סתימה מעליא ע"י פ"ת, ואי ס"ל לרש"י כהריטב"א דהוא כללא בכ"מ א"ש דבכל דוכתא ל"א פ"ת למעלה מכ'. **ולעיקר** קו' הרא"ש י"ל ע"ד דיסד הגר"ח [הובא בכ' הגר"ז סופ"ב דבכורות] דמבוי הפרוץ ברוח הרביעית אינו חיסרון מחיצות אלא הצריכו חכמים שיהא המבוי סתום, ולכך עומ"ר נמי ס"ד להלן ה ב' דלא מהני, דלפי"ז א"ש דאע"ג דפ"ת אית ליה תורת מחיצה, מ"מ אין המבוי סתום.

ובעיקר ד' רש"י, עי' גאון"י ושפ"א דהק' אמאי איכא לחסרונא דאין מחיצה לפחות מד', הא ע"י מיעוטא דטפח שפיר איכא פ"ת תחת הקורה וממילא הו"ל מחיצה לכל המבוי, **[ד] וכפשוטו** צ"ל דכיון דהקורה במקום גובהה אין מתיחס גידורה למקום ד', אין לה התחלת שם מחיצה לומר פ"ת במקומה, **[אמנם** בחי' רח"ה פי"ד משבת ה"ט ד"ה "ונראה" נקט דאין דנים את המחיצה ביחס למקום ד', אלא כל דבמקומה גבוה י' אע"ג דביחס למקום ד' אין גבוהה י' סגי, והחזו"א שם פליג עליה, ולהגר"ח לכאוי אף בקורה למעלה מכ' סגי במאי דבמקומה הוי למטה מכ', ויש לחלק].

ובנוס"א י"ל דקורה כל תורת מחיצה שבה הוא ע"י דמצטרף לג' מחיצות דהמבוי, וכיון דביחס למבוי הו"ל למעלה מכ', בטל מינה תורת מחיצה ותו אינה גודרת אף במקומה. **וע"ד** החידוד י"ל דכיון דאין מחיצה לפחות מד' אי ממעט ליה טפח תחת הקורה לחוד, אין רואים המיעוט כהגביה קרקע המבוי אלא דנים ליה כחלק מהמחיצה, והדר דהקורה כלפי קרקע המבוי למעלה מכ'.

עוד הק' הגאו"י [לעיל ג א'] היכי מהני אמלתרא למעלה מכ' כדאיתא לעיל ג א', הא אין יורד וסותם, [וצידד דבאמת להאי לישראל דקורה משום מחיצה לא מהני אמלתרא וצ"ע], והנה הגאו"י תפס דחסרונא דלמעלה מכ' הוא בעיקר ההלכה דפ"ת [ולשי' התוס' צד ב' דפ"ת גדרו משום פתח א"ש דילפי' מפתחו של היכל דל"ה למעלה מכ'], **אמנם** היה מקום לומר דכל עיקר האי דינא יסודו משום דאין המחיצות ניכרות [וכן מפורש בריטב"א סוכה ב א'], ולפי"ז באיכא אמלתרא שפיר מהני אף למעלה מכ', **וכ"כ** הקר"א, ואי האי הילכתא דאין יורד וסותם למעלה מכ' נאמר גבי תיקוני מבואות לחוד וכדלעיל, יתכן הגדר בזה דאף למ"ד משום מחיצה יסודו משום לתא דהיכר, דתקון חכמים דיעמיד היכר דמחיצה בפתחו של מבוי, ולכך למעלה מכ' דליכא להיכרא דמחיצה לא מהני, ולפי"ז פשיטא דאמלתרא יהני.

וכהאמור כן מוכרח מדברי רש"י להלן ד"ה דכתב דקורה למעלה מכ' חשיב איתיה לדופן, ומבואר דאין חסרונא דלמעלה מכ' בעיקר המחיצה, [ואף דדבריו שם אליבא דר"י מ"מ מוכרחים הם אף לאביי דסגי בד"ט ולא בעי ד"א].

היכר של מעלה

גמ', ואב"א דכו"ע קורה משום היכר והכא בהיכר של מטה ובהיכר של מעלה כו', **נחלקו** הראשונים אי סוגיין איירי דממעט ע"י קורה נוספת תחתיה, או ע"י הגבהת הקרקע, דברי"ף ובר"מ פי"ז הט"ז [כפי הבנת הרא"ש והרשב"א הובא במ"מ שם] מבואר דממעט ליה ע"י דמניח קורה תחתיה, וברשב"א וברא"ש הקשו על דבריהם דא"כ אף לאביי יהא סגי בעביד טפח מחמת הקורה של מטה דהוי תוך כ', **ואולי** דלהרי"ף והר"מ דינא דקורה ע"ג מבוי היינו דיהא מונח ע"ג כתלים דווקא, הלכך הקורה דהניח תחתיה כיון דאינה ע"ג הכתלים לא מהני להתיר המבוי וכל ענינה הוא לעשות היכר, ולעולם שריותא דהמבוי הוא ע"י הקורה דלמעלה, **ועי'** ביה"ל שס"ג סעי' כ"ו ד"ה "אינו".

אולם ברא"ש וברשב"א ושאר פ"י דממעט הגובה ע"י הגבהת הקרקע, **ולדבריהם** הא דאמרי' היכר של מטה כהיכר של מעלה, **היינו** דשיעור טפח דהקורה הוא שיעור במשך המבוי כמה תהא ניכרת תוך המבוי, **וצ"ע** דהא במתני' להלן יג ב' מבואר דשיעור טפח דקורה היינו דבזה ראוי לקבל אריח ודומה לקביעות בנין כדפרש"י שם, ואין זה כלל שיעור במשך המבוי.

קורה למטה מי'

פסולא דקורה למטה מי'

ה' א', גמ', היה פחות מעשרה כו', ולעיל ג' ב' אף למטה חללה עשרה, ומבואר דקורה למטה מי' פסולא אף אי כותלי המבוי גבוהים י', ונתבאר בראשונים כמה טעמים ביסוד האי פסולא, א- ברש"י בשמעתין ד"ה "רב יוסף" מבואר דהוא חיסרון בשיעור המחיצה, דכיון דהקורה משמשת לדופן רביעי בעי' שיעור מחיצה, ואין מחיצה פחות מי', [וכן פי' רש"י סוכה כב ב' ד"ה "ולא התחתונה" לענין סוכה פחות מי'], וכן משמעות הריטב"א לעיל ב' א' במתני' דפי' הא דלא תנן במתני' דינא דפחות מי', משום דילפי' ליה מסוכה דשון הן בטעם, והיינו משום חיסרון מחיצות דהוא טעמא דסוכה כמבואר בריש סוכה, וכן מפורש בר"ח להלן יד א', וצ"ל דס"ל דאף למ"ד קורה משום היכר בעי' היכרא דמחיצה, וכ"כ הב"ח סי' שס"ג.

ב- באו"ז הלי' עירובין אות ק"י פי' דבפחות מי' לא מקרי פתח, וכ"כ הגאון, ואף למ"ד קורה משום היכר או מחיצה, הוא מתורת פתח והכירא דפיתחא, ואף לשי' התוס' פו א' ד"ה "קורה" דהוא מדין פי תקרה, יסודו משום פתח וכמש"כ תוס' להלן צד ב' ד"ה "בעשר", אמנם ברשב"א לעיל מבואר דפ"ת וקורה משום פתח ב' ענינים הם ועי'.

ג- בלשון רש"י ג' ב' ד"ה "הא" מבואר הטעם משום דפחות מעשרה לא הוי מבוי, ולכאוי' ר"ל דתיקון הקורה אינו במקום הפתח לחוד, אלא דכל צורת המבוי נקבע כפי קירוי הקורה, ולכך כשהקורה פחות מי' הרי דנים כל המבוי כמקורה בפחות מי', ולפי"ז יסוד הפסול אינו בשיעור המחיצה אלא בחלל המבוי, ואפשר דכונת רש"י למש"כ האבנ"ז סי' רצ"ה סק"יג דכשמונת הקורה ע"ג הכתלים למטה מי', הרי נתמעט גובה הכתלים במקום הקורה ול"ח כמונח ע"ג כותלי מבוי, וכ"כ בשו"ע הגר"ז שס"ג סק"ה. [ה]

ויל"ד כמה נפק"מ בין הטעמים, א- לפלוגתת הפוסקים [שו"ע שס"ג סעי' כ"ד ובי' הגר"א וגאון יד א' ומ"ב ושעה"צ שם] בקורה שמקצתה למעלה מי' ומקצתה למטה מי' אי אמרי' קלוש וכשר ועי' שפ"א, ובאמת דלרש"י סוכה דהחיסרון הוא במחיצה לכאוי' אף בלא קלוש כשר, וצ"ע דעיל ג' ב' מפורש דחלל עשרה בעי', והיה מקום לומר דכיון דיסוד מחיצה דקורה הוא מלתא דפ"ת בעי' חלל עשרה דיהא ע"ז תורת תקרה, אמנם מדברי הריטב"א הנ"ל דהשוה קורה פחות מי' לסוכה מבואר דהוא חיסרון בגובה המחיצה לחוד.

ב- לענין תיקון לחי למבוי דפתחו פחות מי', דאי החיסרון משום גובה הכתלים או חלל המבוי ל"ש האי פסולא בלחי, ועי' בזה בחזו"א ס"ה סקנ"ז וכדלהלן. [ו] ג- אי כשחוקק להלן מן הקורה כשיעור מבוי מצטרף עובי הקורה לשיעור י', דתחת הקורה עצמה פשיטא דבעי' חללה י', אמנם להלן מן הקורה דחוקק כדי לאשווי' תורת קורה למבוי, יתכן דמצרפים עובי הקורה, ותלוי בטעמים דלעיל.

והנה יעוין בגמ' להלן יד א' דקורה למעלה מי' ועקמומיתו למטה מי' אם אין בין זה לזה ג"ט אמרי' רואין וכשר ואם לאו פסול, ומבואר דבאיכא ג"ט אע"ג דהתם לא נתמעט גובה הכתלים שמן הצד, מ"מ איכא לפסולא דלמטה מי', ובע"כ דהוא משום חיסרון חלל או מחיצה הרביעית. [ואולי דכנגד העקמומית דנים דנתמעט גובה הכתלים].

עוד מבואר דבפחות מג"ט אע"ג דבמקום העקמומית עדיין חללה פחות מי"ט סגי בהכי, ואי פסולא דלמטה מי"ט משום חסרון גובה המחיצה א"ש דבאיכא רואין דנים אף מקום עקמומיתו גובה י"ט, אמנם אי הוי חסרון בגובה החלל צ"ל דאע"ג דבמקום העקמומית ליכא חלל מ"מ סגי במאי דבצידיד הקורה איכא חלל י', וכן צ"ל לשי' הגר"א שס"ג סעי' כ"ד הובא להלן דקורה הנמשכת למטה מי' פסולה כיון דליכא חללה עשרה, דל"ד לעקמומית דבליכא ג"ט כשירה אף דליכא חללה עשרה, דשאני התם דאינו באורך כל הקורה וכנ"ל, וע"ע גאון יד א', ויש בזה עוד בירורי דברין ויבואר להלן,

שיעור אורך החקק

מבואר בגמ' דבעי' דהחקיקה תהא בשיעור משך מבוי, וצל"ב אמאי לא סגי בחקיקה תחת הקורה לחוד, **והנה** נחלקו הראשונים אי שמעתין איירי דמחיצות המבוי גבוהים י' והקורה לחודה הוי למטה מי' ופסול משום דינא דקורה למטה מי' מטעמים דלעיל, או דאיירי דכל מחיצות המבוי הוי למטה מי'.

שיטת הרשב"א בעבוה"ק שער א' פ"ג דין ב', **וכ"כ** הגר"א בשי' הר"מ פ"ז משבת ה"ז [וכ"כ החזו"א ס"ה סקנ"ו בד' רד"ה "רב יוסף"], דאיירי דהקורה לחודא למטה מי', **ולדבריו** הא דבעי' לחקוק בשיעור משך מבוי ולא סגי בחקיקה תחת הקורה לחוד, **צ"ל** כדנתב"ל עפ"ד רש"י ג' ב' דהקורה מגדרת צורת המבוי הלכך בעי' קורה י"ט בשיעור מבוי. **ובנוס"א** י"ל דכי היכי דברשויות אמרי' אין מחיצה לפחות מד' ה"ה גבי קורה דכל ענינה לשמש בתורת מחיצה רביעית למבוי, אמרי' אין מחיצה לפחות משיעור מבוי. [ז]

וכן יתכן למש"כ הגר"ז פסולא דלמטה מי' משום דלא מונח ע"ג כותלי מבוי, דלכך בעי' לחקוק בשיעור מבוי דבחקיקה תחת הקורה לחוד עדיין אין נידונים הכתלים לכותלי מבוי, **ויל"ד** נפק"מ בין הדרכים למבוי שפתחו למעלה מי' ותוך ד"ט לפתחו נתמעט ע"י מדרגה לפחות מי', דאי החיסרון משום דאין הקורה מונחת על כותלי המבוי, הכא דבפתחו גובה הכתלים י"ט ליכא להאי פסולא, ואי הוי הילכתא דבעי' מחיצה לשיעור מבוי, בכה"ג ליכא נמי בשיעור מבוי, [ובחזו"א ס"ה סקנ"ז נסתפק בזה במבוי העשוי במדרון, דבפתחו גובה י"ט והולך ומתמעט לפחות מ"ט], **וכן** נפק"מ במבוי שפתחו נמוך מי' ובא לתקנו בלחי, ובחזו"א שם נקט בפשיטות דגם בתיקון לחי צריך לחקוק בשיעור מבוי. **וע"ע** במצוין לעיל נפק"מ אי כשחוקק תוך המבוי מצטרף עובי הקורה להשלים לגובה י'.

יל"ד לשי' הרשב"א אי ע"י החקק הקורה מתרת כל המבוי, או דכיון דכלפי תוך המבוי אין הקורה גודרת בגובה י', ל"ח דאיכא תיקון קורה לכל המבוי ואין נותר אלא מדין חורי מבוי, ולא דמי ליתר מכ' דע"י מקום ד' נותר כל המבוי, דשאני התם דאיתיה לדופן כדפרש"י. ואי נימא דבאמת אין נותר תוך המבוי אלא מדין חורי א"ש דבעי' לחקוק בשיעור מבוי.

שיטת הריטב"א [כמש"כ הגאון] **וכן** משמעות התור"פ והמאירי ופסקי הרי"ד, **וכ"כ** השו"ע שס"ג סעי' כ"ו דאיירי דכל מחיצות המבוי אינן גבוהים י', הלכך בעי' לחקוק בשיעור מבוי לאשווי תורת מבוי, ולדבריהם באופן דכותלי המבוי גבוהים י' לא בעי' לחקוק אלא בשיעור טפח, **ובגאון** כתב דלאב"י לעיל בעי' לחקוק בשיעור ד"ט, וצ"ב מאי שיאטיה להתם, ואי טעמא דאב"י משום דאין מחיצה לדי' יתכן דה"ה הכא בעי' דיהא הקורה עשרה למקום ד'.

והנה להאי פירושא נמצא דקודם החקק הוי המבוי כולו כרמלית וע"י החקק נעשה רה"י, וצריך לבאר איך ע"י החקק נעשה תוכו וצידיו רה"י, **ויש** להקדים סוגית הגמ' שבת ז' ב' בית שאין תוכו י', דמהני לחקוק באמצעו להשלימו לי', ושלא במקום החקק נותר מדין חורי רה"י, **ונחלקו** התוס' ותו"י ורא"ש ור"ן שם, אי נעשה מקום החקק רה"י ע"י גידוד חמשה ומחיצה חמשה, או דכיון דמופלג החקק ממחיצות הבית יותר מג' אין מצטרפין, אלא איירי כשהמחיצות מבחוץ גבוהים י', דע"ז הרשות שבתוכו משתמרת, ובעי' לחקוק לשויי חלל י', **[ועי' מג"א שמ"ה סק"ג, ומ"ב שם סקס"ג, וחזו"א ס"ה סקס"א בשיטות הראשונים]**.

ומעתה אי ס"ל להראשונים בשמעתין כשי' הר"ן דמהני גידוד חמשה ומחיצה חמשה במופגלים מהכתלים, א"ש דתוכו רה"י, וצידיו חורי רה"י, **וכ"כ** הב"מ ס"י שמ"ה סעי' ט"ו, ושס"ג סעי' כ"ו ולפ"ז מבואר דאף בבית שאינו מקורה מצרפין גידוד ומחיצה, וחזו"א ס"ה [סקס"ב ס"ג ע'] נסתפק בזה. **אמנם** אי ס"ל דלא מהני גידוד ומחיצה במופלגין, צ"ב אמאי תוך החקק נעשה רה"י הא מופלג מחיצותיו מכותלי המבוי, [ואף להראשונים דחוקק לרוחב כל המבוי וכדלהלן מ"מ מחיצה הג' עדיין מופלגת].

ונאמרו ג' דרכים בזה, **א-** בפסקי הרי"ד [ובשו"ע הרב] פי' דאיירי שהיו בתים וחצירות מכאן ומכאן חוץ למבוי שהיו עושין אותו רה"י, הלכך לענין רשויות דאורייתא הוי רה"י, אבל לענין מחיצות מבוי כיון דמחיצותיו פחותים מי' צריך לחקוק להשלימו לי', ויתכן דבזה מהני גידוד ה' ומחיצה ה' לכו"ע אף במופלגין מהכתלים, ויש להעיר דאמאי בעי' לחקוק, הא כיון דאין מחיצותיו י' ופרוץ לחצירות שסביבו, דינו כחצר וצריך להיות נותר ע"י פסי החצר, וצ"ל דס"ל דמבוי שאין תשמישו תשמישי חצר אף

בלא מחיצות, אינו נותר בפס כחצר, ודלא כחזו"א סקמ"ט, אלא דלפ"ז צ"ב אמאי בעי לחקוק בכדי לאשווי כותלי מבוי וצ"ל דהוא מדיני הקורה דבעי קורה ע"ג כותלי מבוי.

עוד צ"ב דעדיין תיקשי היכי מהני תיקונא דרבנן דקורה שלא במקום חקק, הא מ"מ ל"ל תורת מבוי [ואין לומר דנותר מדין חורי מבוי כמבוי, דא"כ מהאי טעמא הו"ל להרי"ד לתרוצא דמשו"כ חשיב נמי כרה"י מדין חורי רה"י].

ב- בביאור הגר"א שס"ג סעי' כ"ו [כמש"פ החזו"א סקנ"ז] מבואר דפי' שמעתין ע"ד הסוגיא בשבת דאיירי במבוי מקורה וקירוי משלימו ל"י, [דהק' ע"ד השו"ע דמהני צוה"פ בלא חקק, מסוגית הגמ' בשבת דבית שאין תוכו י' אין נותר בלא חקק, ולא הקשה כפשוטו דמחיצה פחות מ"י לא הוי מחיצה], ובזה א"ש דמהני החקק לאשווי תוכו וצידו תורת מבוי כי היכי דמהני בשבת לאשווי רה"י.

ג- עוד יל"פ ע"פ דברי האבה"ע שס"ג סעי' כ"ו, דהנה הקשה שם להנך ראשונים דהמבוי פחות מ"י היכי נותר שאר המבוי שלא במקום החקק, הא כיון דאין מחיצותיו י' הוי כרמלית, ואף תוך החקק הוי פרוץ למקום האסור, ואע"ג דבשבת שם מבואר דשלא במקום החקק נותר מדין חורי, ס"ל לאבה"ע דהכא דהחורי פרוץ למקום האסור לא מהני לאשווי רה"י וכמש"כ בסי' שני"ג לענין זיו היוצא מהכותל כנגד חלון הבית, ול"ד לבית שאין תוכו י' דהתם כיון דמבחוץ איכא מחיצת עשרה ל"ח פרוץ למקום האסור, וכן יתכן דל"ש הכא חורי למאי דצידד החזו"א דל"א חורי אלא במקורה. **ולכך** פי' דסוגיין איירי כשמחיצות המבוי גבוהים י' מבחוץ, ומבפנים אין גבוהים י' הלכך אע"ג דלענין רשויות חשיב רה"י ע"י המחיצות שמבחוץ, מ"מ לענין תיקוני מבואות בעי מחיצות הניכרות [דרך ע"י מחיצות ניכרות מצטרפין הלחי והקורה להיות בצירופן ד' מחיצות], וכיון דמבפנים אין מחיצותיו ניכרות י' צריך לחקוק כשיעור מבוי, [ח] וצ"ל דבזה צידי החקק נותרים מדין חורי מבוי דאינו פרוץ למקום האסור. ולדבריו בע"כ דלא מהני מחיצה השלישית לחקק אלא ע"י צירוף גידוד ומחיצה וכהראשונים דמהני אף במופלגים, ומוכרח מתו"ד דס"ל הכי, מדלא הוקשה לו אלא על צידי החקק ולא הקשה לחקק עצמו היכן מחיצותיו.

וע"פ דבריו יש לפרש דמה"ט מהני גידוד חמשה ומחיצה חמשה אף להראשונים דבעלמא לא מהני, כיון דהכא לא בעי לצירוף המחיצות לעיקר גדירת הרשות אלא לאשווי מחיצות הניכרות, והיה מקום לומר בע"א, דבאמת אף לענין מחיצות ניכרות לא מהני גידוד ומחיצה, אלא דכל מאי דבעי מחיצות ניכרות הוא רק בב' הכתלים דהקורה מונחת ע"ג, דע"י דניכרות תוך המבוי מצטרף הקורה להיות בצירופן ד' מחיצות, אבל המחיצה הג' לא אכפ"ל דאינה ניכרת, הלכך אע"ג דאינה מצטרפת לחקק, מ"מ גדורה ע"י מחיצותיה שמבחוץ [אלא דכ"ז ל"ש אלא לשיטות הראשונים דאיירי דחוקק לרוחב כל המבוי ואין ב' הכתלים דהקורה מונחת ע"ג מופלגים מהחקק].

ובעיקר חידושו דהאבן העוזר דלתיקוני מבואות בעי מחיצות הניכרות עיי"ש דהכריח דבריו דהא ודאי אם היה באמצע רה"ר הר גבוה, ומג' צדדי ההר גובהו י', ובצד הרביעי שוה לרה"ר, דלא היה נותר בלחי או קורה, וא"כ ה"ה כשמחיצותיו י' מבחוץ בעי דתהא ניכרות מבפנים, **ובחזו"א** סי' ס"ה סקנ"ז פליג ע"ד והוכיח מרש"י ח' א' ד"ה "צדו" דמהני מחיצות הים למבוי אע"ג שאין ניכרות, והוסיף להקשות ע"ד המ"ב בשעה"צ סי' שס"ג סקנ"ט דהעתיק דברי האבה"ע"ז, ומ"מ פסק בביה"ל שם סעי' כ"ט ד"ה "מבוי" דעת רש"י הנ"ל, ואפשר דגידוד י' עדיף מגידוד ה' ומחיצה ה', דכשמחיצות המבוי ה' מחזי פתח המבוי פחות מ"י, משא"כ כשהכל בגידוד ניכרים מחיצות המבוי ע"י גוד אסיק, ולכך בים דכל המחיצה ע"י ג"א עדיף טפי ומהני, [ט] **והגר"מ** אטיק שליט"א עורר ענין חדש דלכא"י יש להקשות בתל גבוה י' אף אי חשיב מחיצות לענין תיקוני לחי וקורה וכמש"כ רש"י, מ"מ היכן יניח את הקורה דהא בעי להניחו ע"ג כותלי מבוי, ואין לומר דיניחו באויר ויחשב כמונח ע"י גוד אסיק, דהא במבוי דעלמא אין יכול להניח הקורה למעלה מן המחיצות אף דאויר רה"י עולה עד לרקיע ואמר' גוד אסיק [כמבוי] להלן ט' א' לענין, משוכה ותלויה], ובע"כ צריך לחלק דתל שאני דאינו מתורת גוד אסיק דעלמא [וכמבואר בראשונים שבת צט לענין עמוד ואכ"מ], הלכך יכול להניח הקורה באויר בגובה י', ולפ"ז י"ל דבגונא דהאבה"ע דמחיצותיו מפנים פחות מ"י ומבחוץ י' התם היתרו מדין גו"א, ובזה ל"ש לומר דיניח הקורה למעלה מן המחיצה, ע"כ צריך לחקוק מבפנים.

שיעור רוחב החקק

נחלקו הראשונים בשיעור החקק לרוחב המבוי, **שיטת** הרא"ש וטושו"ע שס"ג סעי' כ"ו דבעי לחקוק על פני כל רוחב המבוי, ו**נחלקו** האחרונים בטעמו, **דבבית מאיר** ס"י שמ"ה פ"י דאזיל לשיטתו דלא מהני גידוד ה' ומחיצה ה' במופלגין יותר מג"ט, אלא דכבר תמה דא"כ אף בחוקק על פני כל רוחב המבוי עדיין מופלג החקק ממחיצה האמצעית יותר מג"ט, ו**כ"כ** המ"ב שס"ג סקק"א [י], **ועיי"ש** בב"מ דצידד דכיון דפרוץ בצידי החקק ברוח רביעית לכו"ע אין מצרפים מחיצות המבוי למחיצת החקק, דכיון דבקעי רבים דרך הפרצות ועוברים בין המחיצות בטל צירופן, **אולם** בגאוו"י פ"י דכיון דלא מטיא חקק לכותל הו"ל הקורה דצידי החקק פחות מ"י וכמאן דליתא, וא"כ הו"ל הקורה כמשוכה בינו לכותל ג"ט ופסולה, ו**בחזו"א** סקס"ו פ"י הטעם משום דבעי דהקורה תהא מונחת על גבי כותלי המבוי עצמו, ולא ע"ג כתלים הנידון בדין חורי רה"י, והדר דינו כמו לענין סוכה דמופלגין ג"ט לא מהני, ו**נפק"מ** בין הדרכים לענין לחי, דלדרכו דהב"מ אף בבא לתקן המבוי בלחי צריך לחקוק ע"פ כל רוחב המבוי, אבל להגאוו"י והחזו"א סגי לחקוק ברוחב ד"ט סמוך לכותל, וכ"מ בחזו"א שם.

יל"ד לשי' הרא"ש אי בעי לחקוק על פני כל רחבו באורך ד"א, או דסגי לחקוק לאורך הד"א ברוחב ד"ט ולא בעי על פני כל רחבו אלא תחת הקורה לחוד, [דהא פשיטא דמבוי שכך היה עשוי מתחילתו, דהיה רחב בפתחו ד"א ונתקצר אח"כ לד"ט דלא אכפ"ל ומהני ביה לו"ק], ולכאוי' תלוי בדרכים הנ"ל, **אמנם** בחזו"א סקע"א נקט בפשיטות דבעי כתלים י' טפחים במק"א בכל אורך הד"א סמוך לפתח.

שיטת הר"מ פ"י משבת ה"ז והרי"ף והמרדכי דסגי לחקוק ד"א על ד"א [ובק"נ אות י' גרס ד"ט על ד"ט, **וע"ע** מאירי וב"ח שס"ג וגאוו"י], וצריך תלמוד מאי שייך ד"א לרוחב המבוי, ו**באור** גדול פ"א מ"ב כתב חידוש גדול דלאב"י דאורך המבוי ד"א ה"ה דרוחב המבוי שיעורו בד"א, **אמנם** יתכן בע"א דכי היכי דגבי לחי הבולט מדפנו של מבוי משערי' ליה בד"א אע"ג דעומד לרוחב המבוי, ובע"כ דהגדר דכיון דאין שיעור לרוחב המבוי, אין הלחי יוצא משיעורו אלא בד"א כשיעור אורך המבוי, ה"ה גבי חקק דבשביל לדונו למקום חשוב בעי מיהת שיעור לרחבו משערי' ליה כשיעור אורכו אלא דעדיין צ"ב בכ"ז לרב אחלי להלן יג א' דשיעור רוחב המבוי בד"ט והק' כן במאירי ובאבה"ע [בחי'] גבי לחי הבולט ויבואר במקומו [האיר יוסף]. ו**יל"ד** להאמור במבוי דרחבו פחות מד"א, אי מהני שם חקק דלהאוי"ג הנ"ל פשיטא דלא מהני.

בעיקר שיטת הר"מ והרי"ף מצינו כמה עיונים, א- יש לברר היכן מחיצותיו דהחקק, וכפשוטו משום דמצרפי' מחיצות החקק לכותלי המבוי וכדנתבאר לעיל בארוכה, **אמנם** יש בזה דבר עיון הא כיון דצידי החקק פרוצים ברוח הרביעית היכי מהני כותלי המבוי לאיצטרופי לגדור החקק, ו**באמת** הב"מ פ"י דמה"ט הרא"ש פליג אר"מ. [יא]

ב- בקר"א הק' מ"ש מקורה למעלה מעשרה ועקמומיתה למטה מ"י דבאיכא בין זה לזה ג"ט פסולה כמבואר להלן יד א' ולא סגי במאי דאיכא רוחב ד"ט בגובה י"ט, ו**צריך** לחלק דהכא דמצרפים מחיצות המבוי למחיצת החקק ודנים דמחיצות המבוי עומדים בשפת החקק, שפיר יש לראות כל הקורה ע"ג החקק לחוד משא"כ התם.

ג- מבואר דאע"ג דצידי החקק אינן ניתרין אלא מדין חורי רה"י ונמצא דהקורה מונחת ע"ג כותלי חורי רה"י, מ"מ חשיב מונח ע"ג כותלי מבוי כיון שהכתלים עושים פעולתן מרחוק על מקום החקק, **אמנם** עדיין קשה קו' החזו"א ס"ה סקס"ח לשי' הראשונים דליכא צירוף מחיצות במופלגים ג"ט, א"כ במקום הקורה כיון שנתמעט גובה המחיצות לפחות מ"י אין לודפנות ונמצא דמניח הקורה חוץ למבוי, **ועיי"ש** מש"כ לחדש.

צו"ה למטה מ"י

נחלקו הר"מ פ"י משבת ה"ז והרשב"א בחי' יא א' ובעבוה"ק הובא במ"מ שם, אי צוה"פ מהני למטה מ"י, וכפי' הבנת הרשב"א בד' הר"מ איירי דהצוה"פ פחות מ"י, ומ"מ ס"ל להר"מ דמהני ועדיפא ממחיצה דלא מהני בפחות מ"י, **ועי'** דברי יחזקאל ס"י ו' סק"ב בביאור שיטתו, **אולם** במאירי פ"י דהר"מ איירי דהצוה"פ למעלה מ"י והמבוי פחות מ"י.

ויעוין בחזו"א סקנ"ז דהרשב"א דפליג על הר"מ נחלק אף בכה"ג, ושורש הנידון אי בעי דהצוה"פ יהא סתימה לכל גובה י"ט, או דסגי במאי דאיכא שם מחיצה י', [ויש בזה הרבה נפק"מ בדיני צוה"פ ויבואר בארוכה בדיני צוה"פ יא ב']. **ובבי'** הגר"א שס"ג סעי' כ"ו פי' כונת הר"מ פי' דמחיצות המבוי גבוהים י', ורק גובה הפתח פחות י', דבזה מהני צוה"פ גובה י"ט,

ובשו"ע שס"ג סעי' כ"ו פסק דמבוי שהוא נמוך פחות מ"ט אין לו תקנה אלא בצוה"פ, ובבי' הגר"א דקדק דקאי על כותלי המבוי ותמה ע"ז מאי מהני צוה"פ, **וכן** הבין המ"ב סקצ"ג, **ובחזו"א** סקנ"ח תמה ע"ד.

עוד הקשה החזו"א היכי מהני צוה"פ למבוי שפתחו נמוך מ"ט, הא כיון דמחיצות למטה מ"ט כמאן דליתא, הו"ל כבי' פרצות זה כנגד זה דהוי מפולש דאוסרת בד' ולא מהני צוה"פ [אף באיכא ולא בקעי רבים], ולכך כתב דצ"ל דהמבוי במקום פתחו היה מקורה וקיריו משלימו לי' עי"ש.

לחי במבוי פחות מי'

עי' ר"מ פי"ז משבת הי"ד ובשו"ע שס"ג סעי' כ"ו מבואר דמבוי הנמוך מי' לא מהני אף תיקון לחי אלא ע"י חקק, ואי איירי כשכל המבוי פחות מי' אי"ש דל"מ לחי, אמנם למש"כ הגר"א בד' הר"מ דהמבוי גבוה י' ופתחו נמוך מי' צ"ב מאי גריעותא דלחי יותר מצוה"פ דמהני, **וכפשוטו** מבואר דלחי וקורה דהן מתיקוני מבואות לא מהני אלא במקום דאיכא שם פתח מבוי, **וכן** נראה דהבין החזו"א סקנ"ז, **אמנם** יתכן לדון דאין החיסרון בפתח המבוי אלא במחיצת המבוי דכיון דבפתחו פחות מי' חשיב כפרצה בראשו דלא ניתר בלו"ק וכדינא דר"א ור"א. [אלא דאי משום הא, א"כ מבואר דצוה"פ מהני לפירצה בראשו ונסתפקו בזה המ"ב והחזו"א ואכ"מ].

בעיקר המבואר בשו"ע דע"י חקק מהני תיקוני לחי, **העיר** הגרמ"א שליט"א היכן יעמיד הלחי דלמעלה מהחקק אין יכול להעמידו כיון דתחילת מחיצות המבוי הוא בתוך החקק, והוי כמעמיד הלחי באמצע המחיצות דלא מהני, ובתוך החקק נמי אינו יכול להעמידו כיון דתוכו גדור מדי' רוחות מחמת מחיצת החקק בה' טפחים ולא מחמת הלחי ועי'.

תנאי מבוי בחקק

נחלקו הראשונים [תוד"ה "ואי" (והגרע"א בביאור דבריהם), רשב"א, ריטב"א, ור"ן], אי כי היכי דבעי דיהא בחקק שיעור מבוי ה"ה דבעי דיהא לו שאר תנאי מבוי דהיינו ארכו יתר על רחבו, ובתים וחצירות פתוחים לתוכו, או דבזה שאר המבוי שאינו גבוה י' מהני להשלים תנאי המבוי. **והנה** לענין בתים וחצירות פתוחים לתוכו נקטו הגרע"א והחזו"א סקע"א בפשיטות דסגי במאי דפתוחים לצידי החקק כיון דאין זה בעיקר שיעור המבוי אלא מתנאי המבוי, [וראיתם דהא ל"ש אוקימתא דפתח בקרן זוית בחקק], אבל לענין ארכו יתר על רחבו בזה נחלקו הראשונים אי נמי לא הוי אלא מתנאי המבוי או דהוא מעיקר שיעור המבוי.

עוד יעוין בגרע"א במסקנת דבריו דנקט דשי' התוס' דמצטרף משך החקק לארכו יתר על רחבו, אלא דמ"מ בעי דיהא בחקק ד' ומשהו דהוא שיעור מבוי דעלמא, אמנם בריטב"א מפורש דסגי בד"ט מצומצמות, והעירו דלד' הריטב"א דאין נכלל בשיעור המבוי ארכו יתר על רחבו, צ"ב מאי אקשי' בתים וחצירות פתוחים לתוכו היכי משכח"ל, דילמא באמת בעי דיהא המבוי יותר מד"ט אלא דאין זה מעיקר שיעור המבוי אלא משום תנאי דבתים וחצירות [ועי חזו"א סי' ע"ג סק"ח].

בחזו"א סקע"א כ' דכל הנידון לצרף צידי החקק הוא דווקא כשהכתלים גבוהים י', אבל בפחות מי' כיון דאין ניתרים אלא בדין חורי לא מהני לאיצטרופי לשיעור המבוי, אמנם בריטב"א מפורש דאף כשכל המבוי נמוך מי' מצטרף להשלים.

פלוגתת אביי ורב יוסף

ה א', נחלקו אביי ורב יוסף בשיעור אורך המבוי אי הוי בד"ט או בד"א, ובגמ' דנו בזה נפק"מ לכמה הלכות, א- לענין שיעור אורך החקק. ב- לשיעור הפס באיכא פירצה מראשו. ג- לצורת הפתחים בין המבוי לחצירות. ד- לשיעור לחי הבולט מדפנו של מבוי.

שיעור פירצה בראשו

גמ', לימא בדרי"א ור"א כו', מסקי' דבסוף מבוי לכו"ע שיעורו בד"ט, ונחלקו רש"י, ותוס', והר"מ פי"ז משבת הי"ז, בגדר סוף מבוי אי ה"מ שנשאר עדיין הכשר ד"ט בכותל שהיה בתחילה, או דאף אי נפרץ הכותל לגמרי כיון דבעת העמדת הקורה הו"ל שם מבוי מקרי סוף מבוי, [ועי' ביה"ל שס"ה ד"ה "אם" וחזו"א ס"ה סקע"ג בהכרעת הפוסקים]. ובגאוו"י כ' דה"ה בנתמעטו גובה הכתלים פחות מ"ט, לרש"י איקרי סוף מבוי, ולתוס' תחילת מבוי, והנה הא פשיטא דבנתמעט אורך שטח המבוי לפחות מד"א אף לרש"י חשיב כתחילת המבוי, וכ"כ החזו"א ס"ה סקע"ב, וכל הנידון בנתמעטו הכתלים דאין חסר בעיקר שיעור המבוי [ואף המקום שכנגד הכתלים פחות מ"ט מצטרף לשיעור מבוי וכמבואר בשמעתא דחקק דמצרפים הבתים וחצירות דאחורי החקק למבוי שתוך החקק].

יל"ע לשי' הרשב"א בחקק דאיירי דהקורה לחוד היה למטה מי', אמאי אין נידון כסוף מבוי, והנה אי פסולא דלמטה מי' משום הקורה א"ש דהקורה מתחילת הנחתה היה בפסול, אבל אי החיסרון משום דנתמעטו גובה הכתלים שבצדדים לכאוי חשיב כסוף מבוי, וצ"ל דלא דייני' סוף מבוי אלא לאחר שתיקן המבוי ברוח רביעית.

צורת הפתחים בין המבוי לחצר

גמ', אמר אביי מנא אמינא לה כו', נחלקו הראשונים בביאור קו' הגמ', דרש"י פי' דכיון דכל אורך המבוי ד"ט ל"ש לפתוח בו פתח לחצר כיון דאין מקום לפצימיו, וכן הפתח פרוץ במלואו ולא תורת פתח עליה, אמנם בריטב"א פי' דאף אי יהא פצימים לפתח מ"מ כיון דכל אורכו של כותלי מבוי פרוץ בפתחים אין כאן היכר כותלי מבוי, ואהא מפרקי' דפתח בק"ז, דעי"ז נשאר כותלי מבוי בשני צידיו. [ובדברי יחזקאל סי' ו' סק"ב פי' כונת רש"י ועוד כו', ע"ד הריטב"א, ולמש"כ המהרש"א ליישב סתירת רש"י ממש"כ להלן ד"ה "ארכו" מבואר דפי' כונת רש"י דלא כהריטב"א]. ואף דלדברי הריטב"א אין השו"ט דהגמ' במקום הפצימין, מ"מ מפורש בדבריו דבעי' נמי פצימין ולא סגי בפתח רחב ד' לחוד, וכן מבואר מתו"ד הריטב"א להלן ו' א' דהביא בשם הראב"ד להוכיח מסוגיין דצוה"פ בק"ז עבדי אינשי.

והנה מדברי רש"י והריטב"א דבעי' פצימין, מבואר דבעי' צוה"פ בין המבוי לחצר, וכפשוטו משום דבעי' מחיצה המסיימת ומבדלת את המבוי מהחצר, ובלא"ה אע"ג דהמבוי גדור ע"י מחיצות החצר, ל"ל תורת מבוי אלא דינו כחצר, וכן משמעות הריטב"א במאי דהצריך היכר כותלי מבוי, אולם בחזו"א סי' א' סקמ"ו מ"ט, כ' להוכיח מלהלן ח' א' דאיתא דמבוי הכלה לחצר ניתר במחיצות החצר, דמבואר דלא בעי' מחיצות מסוימות למבוי וכל שהוא משמש תשמישי מבוי, תורת מבוי עליה, אלא דמ"מ בעי' מחיצות בין המבוי לחצר משום תנאי דחצירות פתוחים לתוכו, והלכך כשכל המבוי ד"ט בעי' צוה"פ, ולכך אקשי' היכי משכח"ל פצימי הצוה"פ. ועיי' דלפי"ז לא בעי' פצימים בשביל הפתח וה"ה דסגי בעומ"ר.

ויל"ד להאמור באופנים שכלפי החצר איכא פתח וכלפי המבוי ליכא פתח, אי סגי בהכי, ומשכח"ל במבוי קטן הפרוץ במלואו לחצר גדולה, דמצד החצר איכא גיפופי [ואיכא עומ"ר או דאיכא צוה"פ בקנה ע"ג], ומצד המבוי ליכא פתח, ועי' חזו"א שם.

וכן יל"ד בפתחא בקרן זוית לאבבי דלא מהני [לשי' הר"ח והר"ן הובא להלן] אי מצד המבוי הוי קרן זוית, ומצד החצר לא הוי ק"ז. **ולכאוי'** ממש"כ הראשונים להוכיח משמעתין דצוה"פ בקרן זוית עבדי אינשי, מבואר דבעי' תורת פתח אף מצד המבוי, דאל"כ אפשר להעמיד שמעתין בגונא הנ"ל דכלפי החצר לא הוי בקרן זוית.

ובעיקר קו' החזו"א ממבוי הכלה לחצר, היה מקום לומר דאף אי בעי' מחיצות למבוי מ"מ סגי בב' [וכדחזי' במבוי מפולש דע"י ב' מחיצות תורת מבוי עליה], **ולפי"ז** א"ש דמבוי הכלה לחצר אע"פ דפרוץ מרוח אחת, מ"מ אית ליה תורת מבוי ע"י ב' מחיצות שבב' רוחותיו, [והחזו"א רמז לזה בסקמ"ו בלשונו "מה לי פרוץ מרוח אחת מה לי מכל הרוחות"].

ולהאמור יש ליישב קו' גלהש"ס ע"ד רש"י אמאי הוצרך רש"י להקדים דבעי' ב' חצירות, די"ל דלענין בתים וחצירות פרוץ במלואו נמי חשיב פתח, ולא בעי' צוה"פ אלא לאשוויי מחיצה בינו לחצר, הלכך אי סגי בחצר אחת משכח"ל מבוי ד"ט ע"י דפרוץ במלואו לחצר ברוח אחת, ומתכשר המבוי ע"י ב' מחיצות הנותרות, **ועי'** דברי יחזקאל סי' ו' בדומה לזה.

ע"ע פסקי הרי"ד בשמעתא דחקק דפי' דכל כותלי המבוי היו פחות מ"ט, והמבוי חשיב רה"י ע"י מחיצות החצר והבתים שסביבו, ולכאוי' תמוה דא"כ אמאי בעי' לחקוק המבוי, הא מתוקן ע"י פסי החצר, ובע"כ דס"ל דמבוי נקבע ע"י תשמישיו אף בלא מחיצות, **והא** דבעי' לחקוק הוא רק בכדי לאשוויי קורה ע"ג כותלי מבוי. **ואמרו** דאף בכונת רש"י יל"פ כן, דלעולם לא בעי' מחיצות למבוי, ובפרוץ במלואו נמי חשיב בוח"צ פתחים לתוכו, ולא בעי' לפצימים אלא בשביל תיקון הקורה דיהא קורה ע"ג כותלי מבוי.

גמ', ורב יוסף דפתח ליה כו', **עי'** בר"ח ובר"ן דאבבי דפליג ס"ל דפתחים בק"ז לא עבדי אינשי, **אמנם** ממש"כ התוס' להלן ו' א' ד"ה "דפתחא" והריטב"א שם להוכיח משמעתין דפתח בק"ז ע"י צוה"פ חשיב פתח, ולא תלו ליה בפלוגתא אבבי ור"י, מוכח דאף לאבבי חשיב פתח כה"ג. ומהא דדנו הראשונים ענין פרצה בקרן זוית אף בפתחים שבין המבוי לחצר, מפורש דבעי' תורת פתח ביניהן, ולא סגי במאי דאיכא פצימין לחוד להעמיד עליהן הקורה.

ובעיקר אוקימתא דקרן זוית, **הקשה** המהרש"א דא"כ לא הוי המבוי ד"ט על ד"ט מרובעין והוי מקום פטור, וסיים דאין לחוש לזה, **ולכאוי'** ר"ל דמבוי לא בעי' דע"ד וכל דארכו ד"ט במקום אחד סגי, אמנם ענין זה תלוי בפלוגתא ראשונים ויבואר להלן, [וכן] צ"ע לפי"ז אמאי לא סגי לחקוק בפחות מרוחב ד"ט, וצ"ל דהחקק צריך להיות כנגד כל הפתח], **וברש"ש** פי' דאיירי בעשה ב' דלתות כמין גאס, ודבריו מחודשים דלפי"ז נמצא דאע"ג דבזמן דהמבוי פתוח ליכא ד"ט, מ"מ כיון דכשהדלתות נעולות איכא ד"ט וסגי בהכי, **וע"ע** חזו"א ע"ג סק"ח.

שיעור רוחב המבוי

גמ', אמר אבבי מנא אמינא לה כו', מבואר דמשערי' לחי העומד לרוחב המבוי כשיעור אורך המבוי, **ובמאירי** הק' אמאי לא משערי' ליה בד"ט כשיעור רוחב המבוי ע"י תירוצו, **ובאור** גדול פ"א מ"ב כתב דבר חידוש דבאמת לאבבי שיעור רוחב מבוי הוא בד"א.

ובעיקר קו' יש להקדים, דהנה נחלקו הראשונים בדינא דרב אחלי להלן יג א' גבי מבוי דפתחו פחות מד"ט דאין צריך תיקון, אי איירי דרחב באמצעו ד"ט ובה נחלקו תנאי אדרב אחלי דצריך תיקון, אבל אי היה כל רחבו פחות מד"ט הוי מקום פטור ולכו"ע א"צ תיקון, או דאף בזה נחלקו תנאי שם וס"ל דצריך תיקון, **עי'** רשב"א וריטב"א להלן יג א' בשם הראב"ד, [והובא בביה"ל ריש שס"ג ד"ה "כיון" ובשעה"צ סקצ"א], וריטב"א בשמעתין דלכו"ע צריך רוחב ד"ט תוך המבוי, **אמנם** משמעות התוס' בשמעתין ד"ה "ואי" דכל שיעורא דד"ט במבוי הוא רק משום דבעי' פתח רוחב ד"ט וכרב אחלי, **וכן** משמעות רד"ה "ארכו" דכתב בסו"ד דלא יתכן דרוחבו ד' חסר משהו דאין שם שיעור פתח ומשמע דבעיקר שיעורא דמבוי ליכא חסרונא דפחות מד', **[ובזה** א"ש קו' המהרש"א והרש"ש הנ"ל היכי מהני פתחא בקרן זוית הא ליכא דע"ד, דלהאמור באמת לא בעי' רחב ד"ט] ונידון זה שייך אף באורך ד"ט דרב יוסף, אי הוי משעורי רשויות דפחות מד"ט הוי מקום

פטור, או דהוי שיעור בצורת המבוי, ונפק"מ לחצר פחות מד"ט, ע"י בגליון הגרע"א שס"ג סעי' כ"ו ובביה"ל הנ"ל, וכן נפק"מ אי משערי' ליה בשוחקות או עצבות, ע"י בהגרע"א הנ"ל.

ומעתה י"ל דלשיטות הראשונים דליכא שיעור לרוחב המבוי, ל"ק הא דמשערי' הלחי כפי שיעור האורך, דכיון דלא מצינו שיעור כותל לרחבו כלל לא נפיק הלחי מתורת לחיו אלא בשיעור דכותל האורך, **וכ"כ** בחי' אבה"ע, ועיי"ש דהוסיף להכריח דרב יוסף ואב"י ל"ל דרב אחלי, ולדידהו בע"כ דליכא שיעור לרוחב המבוי. **עוד** אמרו בזה דאף להראשונים דאיכא שיעור לרוחב המבוי, מ"מ אי"ז שיעור בתנאי המבוי אלא דהוי ככל שעורי רשויות דבפחות מד"ט הוי מקום פטור, משא"כ שיעור אורך דד"א הוא מתנאי המבוי, הלכך לחי הבולט אינו יוצא מתורת לחיו אלא באית ליה שיעור דכותל מבוי והיינו לארכו דמבוי ועי'.

לחי הבולט

שיעור הלחי

ה א, גמ' גופא אמר רמי בר חמא כו' לחי הבולט כו', מבואר דנחלקו אבבי ורב יוסף בטעם שיעורא דד"א, אי משום דהוי שיעור מבוי, או דבהכי פקע מיניה תורת לחי [ונתבאר ברשב"א דטעמו דרב יוסף דסתם מבואות עושים אותם בד"א], וכפשוטו לאבבי כל האי שיעורא ל"ש אלא במבוי, **אמנם** ברש"י להלן ה' ב' ד"ה "אינו דין" [כדפי' דבריו התורא"ש והגרע"א] מבואר דאף בחצר לא נפיק מתורת פס אלא בד"א, וכבר העיר שם בגאוו"י מאי שייך האי שיעורא בחצר, **ולמש"כ** המאירי הטעם דמשערי' לחי העומד לרוחבו של מבוי כפי שיעור האורך ולא בשיעור ד"ט כרוחב המבוי, משום דפשיטא לאבבי דבד"ט לא נפיק מתורת לחי, הלכך אין יוצא מתורת לחי אף ברוחב המבוי אלא בשיעור ד"א דאית ליה שם כותל באורך המבוי, ולפי"ז א"ש דאף גבי חצר לא פקע מיניה תורת פס אלא בשיעור ד"א דהוא שיעור כותל דמבוי, **וע"ע** ח"י אבהעו"ז, ובחזו"א סוקי"ג כתב דחצר שיעורו נמי בד"א.

נחלקו הגרע"א בגליון שו"ע שס"ג סעי' כ"ו, ותו"ש שס"ג סקכ"ב, אי ד"א דלחי הבולט משערי' בעוצבות לחומרא או בשוחקות דהוא שיעור כותל מבוי מספק, והיינו דכיון דכל מאי דנפיק מתורת לחי הוא רק במאי דמיתחזי כדופן, הלכך כיון דלא עבידי אינשי כותלי מבוי מספק אלא שוחקות, לא פקע מיניה תורת לחי אלא בהכי, וא"ש למבואר בתוס' דכל פסולא דלחי הבולט הוא משום חיסרון היכר ונתבאר להלן.

טעם הפסול

נחלקו הראשונים בטעם פסולא דלחי הבולט, ברש"י ד"ה "ד"א" מבואר דבלחי אין חיסרון במאי דריבה בסתימתו ולכך כל דמעמידו לשם לחי מהני אף ביותר מד"א, ועיקר הפסול דכיון דיחדו לשם כותל מפקע מיניה תורת לחי, [ומשמעות רש"י דהטעם דלא מצי השתא לשמש בתורת לחי כיון דבמחשבה לחוד אין יכול להפקיעו מכותל ללחי, אמנם בתוס' ובשא"ר פי' דהוא רק משום חיסרון היכר], **אולם** ברשב"א בעבוה"ק ש"א פ"ו, ובר"ן בשם י"א, ובב"י שס"ג בשי' הטור נקטו דהוא שיעור בלחי ואף בהעמידו לשם לחי מיפסל יותר מד"א, **[ומשמעות** הרשב"א דהוא משון חיסרון קלא]. **והנה** מבואר דאף לרש"י באיכא כותל ד' והוסיף עליה לשם לחי לא מהני, ולכך אקשי' אותו לחי היכן מעמידו כו', וצ"ב דאי פסולא דיתר מד"א משום חיסרון היכר אמאי כשמוסיף לחי לא עביד היכר, **עי'** גאוו"י, שפ"א, מלא הרועים, ופורת יוסף. **[ומסתבר** דה"מ דהוסיף משהו אבל בהוסיף כמה טפחים חשיב כלחי בפ"ע ומהני לאשוויי כל הכותל להכירא דלחי, וכן מסתבר דבכותל ג"ט והוסיף טפח לשם לחי, נמי מהני לאשוויי כל הכותל ללחי, וכן צידד החזו"א]. **ובעיקר** מש"כ רש"י דאנן במחשבה לא מצינן כו', **עי'** ב"י וב"ח אי ע"י דיבור מהני או דבעי מעשה.

עוד מבואר בתוס' וברשב"א דשמעתין אף למ"ד לחי משום מחיצה, דלדידיה נמי בעי היכר קצת, **אמנם** בריטב"א הביא לחד תירוצא דאיירי למ"ד משום היכר לחוד, **[ולשי' רש"י ותוס' דפי' סוגיין כאבבי דלחי העומד מאליו הוי לחי, בע"כ** דאיירי אף לטעמא דמחיצה, דהא עיקר טעמו דאבבי משום מחיצה כמבואר להלן טו א'], **וצ"ב** דכיון דס"ל דבהעמידו לשם לחי מהני ביותר מד"א, ובע"כ דשמעתין בלחי העומד מאליו וכאבבי, א"כ איירי אף למ"ד משום מחיצה וכנ"ל, וצ"ל דס"ל במלחמות כהרמב"ן

[ב' ב' מדפי הרי"ף] דהא דאמר' לקמן טו דאבבי ס"ל קורה משום מחיצה הוא נמי מתורת היכר.

והנה יעוין בתוס' וברשב"א דהקשו לשיטתם אמאי בהעמידו לשם לחי ליכא לחסרונא דהיכר, ומשמעות לשונם דלמ"ד לחי משון היכר ל"ק להו, ואפשר דלמ"ד לחי משום היכר דענין הקורה להכיר הבדלת הרשיות, פשיטא דבמעמידו לשם לחי דאיכא קלא מהני, אבל למ"ד לחי משום מחיצה דבעי הכירא דמחיצה ס"ד דלא סגי במאי דמוכרח ע"י מעשיו אלא בעי דיהא מינכר בגוף המחיצה.

לחי המושך מדופנו של מבוי

עי' תוד"ה "פחות" דכתבו להוכיח מלקמן י א' דלחי המושך ביותר מד"א אף בהוקבע לשם לחי פסול, **וברשב"א** מבואר דיסוד החילוק הוא בענין הקול, דבמושך לארכו של מבוי ליכא קלא אף במעמידו לשם לחי, **אמנם** משמעות התוס' שהוא חלוק בעיקר צורתו דהלחי, **ויל"ד** בכונתם אי משום דלחי המושך כיון דממשיך אורך כותל המבוי כל דאית ליה שיעור ד"א נידון כהמשך הכותל, משא"כ לחי הבולט דגודר רוח אחרת, או דשאני לחי הבולט דמרבה בסתימתו ברוח הרביעית, **ונפק"מ** בלחי הבולט ד"א חוץ למבוי דאינו המשך הכותל אמנם אינו מרבה בסתימת רוח רביעית, **ועי'** חזו"א ס"ז סק"ז.

ע"ע פלוגתת המהרש"א שבת ט ב' ע"ד רש"י ד"ה "פתח", וקרני ראם, ונימוקי הגרי"ב שם, אי שיעורא דלחי הבולט בד"ט, או בד"א, **ודברי** המהרש"א צ"ע דבסוגין מבואר דהשיעור בד"א, **והנה** יעוין בחי' הר"ן ה א' דהקשה אמאי רב יוסף לקמן י א' קאמר ש"מ מדרב הונא כו', ולא דחי דלאפוקי מתורת לחי עד דאיכא ד"א, [וכעין קו' התוס'], ות"י דלחי המושך כיון דהוא משוך לאורכו של מבוי אף לרב יוסף תלוי בשיעור מבוי, ואע"ג דלרב יוסף שיעור מבוי בד"ט מ"מ אליבא דר"ה שיעורו בד"א, ולכאוי זהו נמי כונת הרשב"א וריטב"א ה א', ולפי"ז נמצא דבאמת לר"י דשיעור מבוי בד"ט ה"ה דלחי המושך שיעורו בד"ט, **ועי'** אשר שלמה מועד כ"ט.

היכן מעמידו

גמ' אי דמוקי ליה בהדי' כו', **צ"ב** אמאי אינו יכול להעמידו אחרי הלחי הרחב לצד המבוי, ויתכן דבעי' להתיר אף כנגד עובי הכותל, **ואולי** דבאמת אין יכול להעמידו אחורי הכותל דכיון דכבר גדור לגבי רה"ר ע"י הכותל לא מוסיף הלחי מידי בסתימתו [הגרמ"א], **וע"ע** שפ"א, וחזו"א סי' ס"ז סק"ג.

עוד יעוי' בחזו"א שם בביאור ענין מבצר ביה או מטפי ביה ואי בעי' דיעמידו לשם לחי.

עומ"ר במבוי ובחצר

מבואר בסוגיין דבלאו הק"ו חלוק תיקוני מבוי ממחצר, דבמבוי תיקונו בלו"ק לחוד וחצר תיקונו בפס ובעומ"ר, ויש להקדים גברי מבואות וחצירות וטעם חילוקי תיקונם, דיעוין להלן יב ב' אמר ר"נ נקטינן כו', ונחלקו הראשונים בגי' הגמ' דהתוס' שם ובר"מ פ"ז ה"ז-ח נקטו דמבוי וחצר אין תלוי כלל בצורת תשמישו אלא בצורת ארכן ורחבן, דמרובעת נידון כחצר, וארכו יתר על רחבו נידון כמבוי, ולכאוי גדר הדברים דמרובע נידון פתחו טפי כפירצה מארכו יתר על רחבו, הלכך בארכו יתר על רחבו סגי בלו"ק לאשוויי פתח, ובמרובע לא סגי בהכי אלא בעי' פס ד', וכ"כ בספר גור אריה בשמעתין, והדברים מפורשים בריטב"א יב ב' סו"ד "למה ליי" לענין דינא דרב אהילאי דבחצר אף אי אין פתחו ד' צריך תיקון מפני שמרובעת וניכרת שם פרצה יותר. [והא דמבוי באין בתים פתוחים לתכו נידון כחצר הוא תנאי נוסף כמש"פ התוס' להלן יב ב' בסו"ד "בתים"], ולפי"ז כתבו התוס' בשמעתין דצורת הק"ו אינו ממבוי לחצר אלא ממקומות דלא מהני לחי וקורה ונייתרין בעומ"ר, וה"ה דחצר מאורכו יתר על רחבו לא מהני עומ"ר אלא מכח הק"ו, **אולם** בראב"ד הובא בראשונים שם ובריטב"א בשמעתין מבואר דיסוד חילוקו דמבוי מחצר, הוא מפני צורת תשמישו, דבמבוי הוי מקום שימוש לרבים משא"כ חצר לא הוי מקום שימוש לרבים, ולכך ס"ל דחצר שארכו יתר על רחבו נמי אין ניתרת אלא בפס, ולדבריו הטעם דבחצר לא סגי בתיקון לוי"ק, צ"ל כמש"כ בשו"ת הרשב"א ח"ה תשו' ר"ג הובא בב"י דס"ג ומ"ב שם סק"ב דכיון דחצר עשוי יותר לדירה ולתשמישי הצנע צריך יותר מחיצות גמורות. [ובגאוי"י יב ב' נקט בשיטת כל הראשונים דיסוד חילוקא דמבוי מחצר הוא בתשמישו והטעם דגדרו צורת החצר במרובע והמבוי בארכו יתר על רחבו, משום דכן הוא דרכם לא פלוג רבנן], וכן נראה מסתימת דברי הב"י והפוסקים דפסקו כשי' התוס' והר"מ והעתיקו לסברת הרשב"א.

עומ"ר ברוח רביעית

ה ב, גמ', אמר רב הונא כו', בהא דשו"ט במקור דינא דעומ"ר ברוח רביעית במבוי ולא פשיטא דמהני ככה"ת, **יעוין** בחזו"א ס"ה סק"א וסקי"ב דמתקנת חכמים דלוי"ק דלא סגי במאי דל"ח המקום כפרוץ אלא צריך להעלותו לשם פתח, הלכך עומ"ר אע"ג דהפרוץ חשיב כגדור מ"מ כיון דל"ל תורת פתח ס"ד דלא מהני, **ועד"ז** כתב בכ' הגרי"ז סופ"ב מבכורות משמיה דהגר"ח [והובא בחי' הגר"מ הלוי סוכה] דגדר תקנת חכמים לסתום הרוח רביעית ולא סגי במאי דחשיב כגדור. **והא** דגבי חצר פשיטא דמהני עומ"ר, **יעוין** חזו"א ס"ה סקי"ב דהתם אין גדר תיקונו בתורת פתח אלא מדין מחיצה וכמש"כ תוד"ה "אינו" דלכך מהני פס ד"א בחצר, **וצ"ב** דא"כ היכי ילפי' מחצר דעומ"ר מעלה הפרצה לשם פתח, וביותר תמוה לשי' התוס' דלא ילפי' מחצר דמהני פס במבוי, ה"ה והוא הטעם דלא נילף אף לעומ"ר, **ויתכן** דבאמת אף בחצר הצריכו רבנן להעלות הפרצה לפתח ע"י העמדת פס ד' דהוא התחלת מחיצה, והא דפשיטא דמהני עומ"ר אי"ז מסברא אלא דהכי קים ליה [ואולי ממתני' דשיירא לקמן טו ב', וכ"כ התורי"ד, ובתוס' ' להלן כתבו דהוא מהלל"מ ונחלקו המהרש"ר ומהרש"ל וחזו"א בכונתם], הלכך שפיר ילפי' מק"ו דמהני אף במבוי, **וד"ז** מבואר בתור"פ דהק' היכי ילפי' מחצר, דילמא הא דמהני התם עומ"ר הוא מתורת פס, ואי עומ"ר בחצר הוא מוכרח מסברא וכנ"ל צ"ב מאי ק"ל.

יש לברר אי מק"ו דחצר ילפי' דעומ"ר נמי מהני להעלות הפרצה לשם פתח או דמהני מתורת מחיצה, **ונפק"מ** אי בעי' סמכו, [והגרי"ז סופ"ק דבכורות נקט בפשיטות דלא בעי' סומכו], וכן אי פרצה ד' לר"ה אוסרת אף כשרוח הד' בעומ"ר ונחלקו בזה האחרונים להלן, ואולי דתלוי בפלוגתת רש"י ותוס' אי ילפי' מהק"ו אף לענין פס, [**ויעוין** עוד בתור"פ ד"ה "מה לחצר" דעל עומ"ר ל"ש למימר היא הנותנת, ודבריו מורים דעומ"ר אינו מתורת לוי"ק, אלא הוי מחיצה גמורה].

עומ"ר בשאר רוחות

עי' תוד"ה ק"ו דלא ילפי' מק"ו דיהני עומ"ר בשאר רוחות כיון דאיכא דיו כלחי, **הנה** הא פשיטא דלהמבואר דכל נידון עומ"ר דשמעתין הוא גבי תיקוני מבואות דרבנן לחוד, וא"כ דכותיה בשאר רוחות אין הנידון בעיקר דין המחיצה, דודאי מהני עומ"ר ככה"ת, וכן מבואר דלר"ה ברדריי פרצת מבוי ב', ובע"כ דהוא משום עומ"ר, [וכן לר"ה דפרצתו בד' מ"מ בין

גי' לד' ניתר בעומ"ר], וכל דבריהם הוא בגונא דאיכא פרצות מדרבנן בשאר רוחות, ונאמרו באחרונים כמה דרכים באלו אופני פרצות איירו התוס'.

א- בשפ"א פי' דאיירי למ"ד פרצת מבוי בד' דלא מהני לחי בצידו, ואהא שו"ט דיהני עומ"ר [ולדבריו צ"ל דהא דבין גי' לד' א"צ תיקון, אי"ז מחמת עומ"ר אלא דפחות מד' ל"ל תורת פרצה כי היכי דל"ח פתח וכ"כ התור"פ להלן ו' א' ולפי"ז בחצר דמגי' אית ליה תורת פתח כמבואר להלן יב' א' חשיב פירצה אף פחות מד' אלא דניתר בעומ"ר]. **ודבריו צ"ב דהא קו' זו הק' התוס' להלן ד"ה "תאמר", ותי' דהיא הנותנת, ואמאי לא תי' משום דין, וכן לאידך אמאי לא פירשו התוס' דלא מהני עומ"ר בשאר רוחות בפרצה ד' משום היא הנותנת, [והשפ"א להלן ע"ד תוד"ה תאמר הרגיש בזה], ויתכן דב' התוס' איירי בבי נידונים שונים, דתוד"ה "תאמר" הק' דנילף מחצר דאיכא עומ"ר המבוי גדור ואי"צ תקון דל"ח פרצה כלל, ואהא תירצו סברת היא הנותנת, ול"ש למימר דיו כיון דאין הנידון בתיקון הפרצה, אמנם תוד"ה "ק"ו" הקשו דנילף מחצר שעומ"ר מהני בתורת תקון לפרצה, וע"ז תי' שפיר דאמרי' דיו, ולא תירצו לסברת היא הנותנת דעיקר האי סברא הוא רק לענין דל"ש לדון המבוי כאינו מחוסר תיקון, אבל לענין דמהני עומ"ר לתקן הפרצה לא מסתבר לחלק בהכי.**

ב- באו"ש פי"ז משבת פי' דהתוס' איירי בבקעי רבים דבזה לכו"ע פרצתו בד' כמבואר להלן ו' א', ואהא כתבו דחלוק מבוי מחצר דבחצר אף בבקעי רבים מהני עומ"ר ופרצתו ב', ובמבוי דלא מהני לחי לא מהני נמי עומ"ר, והנה בהא דנקט דחצר פרצתו ב' אף בבקעי רבים נחלקו בזה גדולי האחרונים, ע"י ט"ז שס"ג סק"ג, ומשב"ז סק"ג, ואבה"ע שם, וטעם הסוברים דחצר פרצתו ב' אף בבקעי רבים נחלקו האחרונים אי משום דל"ש שם כ"כ בקיעת רבים או דהוא מקולת חצר ונפק"מ למבוי מרובע או שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו ששייך שם בקיעת רבים אי פרצתו בד' כמבוי או כחצר, ע"י מג"א שס"ג סק"ז, מ"ב שס"ה סק"י בשם הלבוש, וחזו"א ס"ה ט"ו-נ"ב, ט"ז שס"ה סק"ג, ומשב"ז שם, ומעתה כ"ד האו"ש א"ש להסוברים דטעמא דפירצת חצר ב' הוא מקולת חצר דלפי"ז הקשו התוס' דנילף ק"ו למבוי, אבל אי קולתו דחצר משום דל"ש שם בקיעת רבים ליכא למילף ק"ו למבוי דאיכא בקיעת רבים.

עוד יש לחשב בד' האו"ש כל האמור לעיל בסתירת ד' התוס' אמאי לא פי' דלא ילפי' מק"ו לשאר רוחות משם דהיא הנותנת כמ"ש גבי פרצת ד', ולמדוקדק בראשונים בסוגיות להלן דחלוק פירצת ד' לר"ה מפירצת ד' בבקעי רבים, דבבקעי רבים אי"ז מהל' פרצה אלא מדיני פילוש, י"ל דבפילוש פשיטא ליה לתוס' דאין הפרצה מגרע בתיקון רוח הד' ול"ש שם סברת היא הנותנת.

ג- בחזו"א סק"ד פי' דכל נידון התוס' אליבא דמ"ד פרצתו בד' דאע"ג דלדידיה במעמיד לחי ברוח רביעית לא מהני עומ"ר בפרצת ד', מ"מ כשמתקן רוח רביעית בעומ"ר יש ללמוד מק"ו דמהני, וע"ז תי' דאמרי' דיו דכי היכי דלא מהני לחי עומ"ר, ה"ה דלא מהני ב' עומ"ר, וא"ש לפי"ז לישנא דהתוס' שיועיל עומ"ר בכל "ד' מחיצות", והא דהוצרך החזו"א לפרש בכונת התוס' דאיירי כשבא לתקן רוח הרביעית בעומ"ר, ולא פי' כפשוטו אף בהעמיד לחי ברוח הד', משום דבהא איכא לסברת היא הנותנת, ודוקא שמתקן רוח רביעית בעומ"ר דליכא סברת היא הנותנת הוזקקו התוס' לסברת דיו.

ובעיקר פי' דהחזו"א נמצא דלמסקנת התוס' לא מהני ב' עומ"ר בבי רוחות, וכ"כ האו"ש שם, אמנם בגאו"י להלן ח' א' הביא מהרשב"א בעבוה"ק דמהני.

ד- במרומי שדה פי' בדרך מחודשה דהתוס' איירי באיכא עומ"ר בצירוף הד' רוחות, דבחצר כה"ג מהני, ובמבוי לא מהני משום דין, וא"ש לישנא דהתוס' בכל "ד' מחיצות", וכן מיושב לדבריו אמאי לא פי' התוס' משום סברת היא הנותנת. ועייש דהוכיח כדבריו מרש"י סוכה ז' א' ד"ה "משא"כ" וצ"ב כונתו.

עי' מהרש"א דהק' ע"ד התוס' אמאי לא פרכי' מה למבוי שכן לא מהני עומ"ר מג' רוחות משא"כ חצר, ומתוך קו' מבואר דלא פי' ד' התוס' בפרצה ד', דא"כ היינו פירכת הגמ', והיה מקום לומר דפי' כונת התוס' בבקעי רבים וכפי' האו"ש, וע"ז הק' דליפרוך לכו"ע דמבוי חמור מחצר בבקעי רבים, אמנם במהדו"ב מצינו תוספת דברים דהתוס' איירי למ"ד פרצתו י' [בלא בקעי רבים], וכונתם דאי הוי בעי' לדון דינא דעומ"ר אף בשאר רוחות ע"י הק"ו, ל"ש למילף כי היכי דלא מהני לחי, אמנם לקושטא מהני עומ"ר אף בלא ק"ו, ובחזו"א ס"ה סק"א נראה דהבין מדברי המהרש"א דכ"ד ר"ה בדרי"י דפירצתו ב' הוא דוקא

באיכא לחי וליכא למילף ק"ו דיהני עומ"ר כיון דלחי נמי לא מהני לחוד אלא בעומ"ר וכדפי' כ"ז חזו"א שם סקב' ג', והא דלקושט מהני עומ"ר הוא מסברא כמש"כ המהדו"ב.

והנה בעיקר תי' דהמהרש"א דלא פרכי' מד' רוחות כיון דא"א ללמדו מק"ו, וכמש"כ התוס' גב' פס, צ"ב מאי שיאטה לפס, הא התם הטעם דלא ילפי' מק"ו כיון דב' ענינים הם וכל אחד בגדרו, הלכך ל"ח נמי פירכא, משא"כ עומ"ר דהטעם דלא ילפי' ליה בק"ו משום דיו, שפיר הוי פירכא לעיקר הק"ו, **וכן** הק' החזו"א ס"ה י"א, **וביותר** צ"ב מפירכת הגמ' מה לחצר שכן פרצתו ב"י ולא אמרי' דכיון דא"א ללמדו מק"ו כמש"כ התוס' להלן ד"ה "תאמר" לא הוי פירכא, ויש לישב.

פירכת הק"ו

גמ', מה לחצר כו', **יעוי' תוס'** דהטעם דלא ילפי' שיעור פירצה י' בק"ו מחצר משום דאיכא למימר היא הנותנת ומ"מ הוי פירכא לק"ו דעומ"ר, דדלמא חילוקי הפרצות דמבוי וחצר אי"ז משום היא הנותנת אלא משום חומרת מבוי וקולת חצר [וכדפי' המהרש"א דבריהם], ולכאוי' איכא נפקותא גדולה אי הטעם משום היא הנותנת או משום חומרת מבוי, במתקן ראש המבוי בצוה"פ דלטעמא דהיא הנותנת מהני, ולטעמא דחומרת מבוי לא ברירא דלא מהני דיתכן דע"י הצוה"פ ל"ח כפילוש [ונחלקו בזה הב"מ, והאהעו"ז שס"ה הובא בביה"ל שם סעי' ב', והחזו"א ס"ה סק"ה], **וכן** נפק"מ למתקן ראש המבוי בעומ"ר לס"ד דמהני לר"ה [וכן למסקנא להראשונים דאית ליה לר"ה עומ"ר מסברא], דאי הטעם משום היא הנותנת, יהא פירצתו ב"י, וכן צידד השפ"א, **אמנם** בתור"פ משמע דאף באיכא עומ"ר בראשו שייך לסברת היא הנותנת דיסודה דכיון דאקילו במבוי חדא קולא אחמירו ביה חומרא אחריתי [מדהק' אמאי על עומ"ר ברוח רביעית לא אמרי' היא הנותנת, ותי' בתי' הא' דעומ"ר דכולו סתום ל"ש היא הנותנת, ואי סברת היא הנותנת הוא דוקא כשמעמיד לחי בראשו מאי שיון לומר היא הנותנת דלא יהני עומ"ר בראשו [וכדכתב התור"פ בתי' הב']. **ומתוך** תירוצו דהתור"פ משמע דטעמא דחצר פרצתו ב"י אי"ז משום שמתקן בעומ"ר אלא גדרו דעד שיעור י' לא הצריכו חז"ל תיקונים כלל, דאי בעי' לתיקון עומ"ר ל"ש בזה סברת היא הנותנת כמש"כ התור"פ לענין עומ"ר דרוח הרביעית. **עוד** מבואר בתור"פ דגדר הק"ו דעומ"ר דמהני בתורת מחיצה ולא דנתחדש תורת פתח עלי כלו"ק.

עויל"ד נפקותא בטעם חילוקא דמבוי מחצר בשיעור הפירצה, לענין חצר שארכו יתר על רחבו דדינו בלחי, אי לענין שיעור הפירצה דינו כחצר או כמבוי דלכאוי' לטעמא דהיא הנותנת פירצתו בד', ולהטעם דהווא משום חומרת מבוי יש להסתפק, **ובחזו"א** ס"ה סקט"ז נקט דאף בזה פירצתו ב"י, ודחק דכל דברי התוס' דהטעם משום היא הנותנת הוא לס"ד דמקור עומ"ר במבוי הוא מק"ו.

בעיקר פירכת הגמ', הקשו האחרונים אמאי לא פרכי' אף לר"ה בדרי"י דמה למבוי דבבקעי רבים פרצו בד', **עי'** חי' אבה"ע, ובית מאיר שס"ג סעי' ב', ואו"ש פ"ז משבת, וחזו"א ס"ה סק"י.

עוד יל"ע לשי' הבית מאיר שס"ה סעי' א' דמבוי שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו דדינו כחצר מ"מ פרצתו בד', א"כ עדיין איכא למילף מק"ו ממבוי שאין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, **ועי'** חזו"א ס"ה סקט"ו.

עומ"ר לרב הונא

מסקי' דלר"ה דמבוי חמיר מחצר לית ליה לק"ו, **ונחלקו** הראשונים אי מ"מ מודה ר"ה דמהני עומ"ר מסברא, דבתוד"ה "אותו" מבואר דמהני עומ"ר ולכך במבוי רחב יתר מח' היכן שמניח הלחי איכא עומ"ר [ואיירי לר"ה דהוא מרא דשמעתא], **וכ"כ** הגאון"י והחזו"א ס"ה סקט"ז, **אמנם** בריטב"א דחה ד' התוס' דבאמת לר"ה לא מהני עומ"ר.

והנה אשכחנא כמה גוונא דאף לר"ה מבוי פרצתו ב"י, **חדא** באיכא גידודא כמבואר להלן ו א', **וכן** בפרצה בראשו כדינא דרי"י להלן י ע"ב וכמש"כ תוס' ו א' ד"ה "אחד" דמודה ביה ר"ה דפרצתו י' ובאמת הקר"א י' ב' תמה ע"ד דרי"ה דל"ל האי ק"ו היכי נתר בפרצה י', **וכן** בחצר שארכו יתר על רחבו דדינו בלחי, ושיעור פרצתו ב"י כחצר כמש"כ החזו"א ס"ה ל"ב, ומעתה אי נימא דמודה ר"ה דמהני עומ"ר א"ש הטעם דבכל הני גוונא פרצתו ב"י, אבל אי ל"ל לק"ו צ"ב היכי נתר הפרצה עד י', **וצ"ל** דלמ"ד פרצתו י', וכן בכל גונא הנ"ל גדר הדין דעד י' ליכא עליה תורת פרצה ולא בעי' לתיקוני מבואות כלל והנה

בריטב"א ד"ה "תאמר" נקט דכל מקור הדין דמבוי פרצתו ב"י משום דילפי ק"י מחצר, ור"ה דפליג ס"ל דאמרי' היא הנותנת, ולפי"ז צ"ל דבאיכא דמודה ר"ה הוא מסברא.

פרוץ כעומד

גמ', אמר רב אשי כו', **עי'** תוס' ורשב"א דכל דברי ר"א דבעי' לספק דבריהם הוא אליבא דמ"ד פרוץ כעומד אסור, אבל אי פרוץ כעומד מותר אף אי הוי פס ד"א בצימצום שרי, **אמנם** בר"מ פי"ז משבת ה"ב פסק לדינא דר"א, אע"ג דקיי"ל פרוץ כעומד מותר **וכן** הק' הרשב"א וריו"נ ע"ד הרי"ף דפסק דינא דר"א, [ויעוין במאירי בשי' הרי"ף], **ובכ'** הגרי"ז סופ"ב דבכורות כתב ליישב להמבואר דבעי' לילפותת ק"י מחצר למילף דעומ"ר מהני לסתום הפרצה, דכ"ז שייך בעומ"ר אבל בפרוץ כעומד אע"ג דהוי מחיצה דבר תורה מ"מ אינו סותם הפרצה, [והתוס' דפליגי ס"ל דמחצר ילפי' דעומ"ר מהני מתורת מחיצה אע"ג דאינו סותם הפרצה ונתבאר לעיל].

ובאחרונים מצינו דרך נוספת בשי' הר"מ, [**עי'** מ"מ, מרכה"מ, קר"א, גאו"י] דר"א פליג אסוגיא דלעיל וס"ל דלחי הבולט יותר מד"א כשר, אלא דה"מ עד שיעור עומ"ר, אבל בעומ"ר נפיק מתורת לחי ולא מהני אלא בתורת עומ"ר, [ונפק"מ לענין סמיכה, (ואולי אף עומ"ר בעי' סמיכה ותלוי בגדר ילפותת העומ"ר)], **וכן** נפק"מ אי מותר להשתמש כנגד הלחי דאי הוי מתורת לחי מותר להשתמש בפתוח לרה"ר, ואי הוי מתורת עומ"ר אסור להשתמש כנגדו כדין תוך הפתח דצריך לחי אחר להתירו]. אמנם עדיין לא ברירא לשי' הר"מ דפרץ כעומד מותר אמאי לא נפיק מתורת לחי בפרוץ כעומד.

פס ד"א במבוי

נחלקו הראשונים אי כי היכי דילפי' ק"י לעומ"ר ילפי' נמי דמבוי ניתר בפס ולפי"ז הטעם דלחי הבולט לא מתכשר בתורת פס דכיון דלא מינכרא מילתא יצא מתורת פס, או דלא ילפי' אלא עומ"ר דהוי מחיצה לד' רוחות, **עי'** רש"י, ותוס', תורא"ש, תור"פ, וריטב"א, ועיי"ש דחלוקים אי לרש"י פס יותר מד"א אינו מתיר אף בחצר, או דכ"ד לענין מבוי לחוד, **ויעוין** בזה בארוכה בתשו' הגרע"א לבית מאיר הובא בבית מאיר שס"ג סעי' י"א, ובשו"ת הגרע"א סי' ל"ה, **ויש** בכ"ז נפקותא גדולה אי בעי' סמכו בפסי חצר ומבוי ואכ"מ.

והנה לשי' התוס' דילפי' מק"י לעומ"ר ולא ילפי' לפס יל"ב אי משום דעומ"ר מהני בתורת מחיצה ולא בתורת תיקון או דאף אי עומ"ר מהני בתורת תיקון מ"מ עדיף מפס כיון דמהני מד' רוחות, **ויתכן** נפק"מ אי מהני ב' גיפופי יותר מד"א במבוי כי היכי דמהני בחצר ובשאר דיני התורה כמבואר להלן צב, ונסתפק בזה בגאו"י.

פירצה בקרן זוית

קרן זוית מב' רוחות

גמ', אמר ר"ה כו' כגון שנפרצה בק"ז כו', **עי'** רש"י להלן צד ב' ובראשונים בשמעתין דאיירי דהפירצה אוכלת משני רוחות דהמבוי, **ובטעם** הפסול, **עי'** משמעות התוס' להלן צד ב' ד"ה "ושמואל" דכיון דלא עבדי אינשי הוא נידון בתורת פירצה וכפירצה יותר מ"י, [דהשוו התוס' פירצה בקרן זוית לפירצה יתר מ"י], וכללל הוא דאין לחי וקורה מתירין את הפירצה, **[וכ"מ** התור"פ במש"פ אמאי צוה"פ בק"ז מהני], **וכן** ביאר בגאוו"י, **אולם** בחזו"א סי' ח' סק"א ביאר דק"ז אינו שייך כלל לדיני הפרצות אלא הוי חיסרון בעיקר המחיצה דכיון דהפירצה אוכלת משני רוחות ואין כותל מזרח כנגד כותל דרום, ל"ש שם עומ"ר דאי יאריך כותל מזרח לא יפגע בכותל דרום, וסברת לא עבדי אינשי דעי"ז רואים הפירצה מב' רוחות, אבל אי עבדי אינשי יש לראות כל בנין כותלי המבוי כזה (1) והוי ליה פירצה מרוח אחת, אמנם הא מיהת פשיטא דאף אי עבדי אינשי ודנים הפירצה בק"ז כמרוח אחת, אי הוי עוד פרצה בצידו כזה (2) אין דנים אותו הפירצה בק"ז כפירצה מרוח אחת והפירצה בצידו כפירצה בק"ז. **עוד** יתכן בנוס"א דאף עבדי אינשי בנין כותלי המבוי נשאר בצורתו ומחיצת דרום מזרח כל אחד גודר את רוחו אלא דאין גודרים ביושר אלא בכעין מדרגות (3) ושפיר נפגשים המחיצות זב"ז ע"י עומ"ר.

עוד יעוין בחזו"א דנשתפק לפי"ד אי הוי חיסרון במחיצות דאורייתא או דרבנן, ומ"מ נקט בפשיטות דאף אי מדאורייתא אמרי' עומ"ר, מ"מ הוא רק באלכסון אבל העומד מחוץ לאלכסון כזה (4) אינו גזור אלא מב' רוחות ואסור. ולמש"כ תוס' להלן צד ב' דק"ז קיל מפירצה י', א"כ להסוברים דפירצה י' מדרבנן וכדחכרע החזו"א, כ"ש דק"ז לא הוי אלא מדרבנן, [ועי' במכתב הנד' בחזו"א ע"ס הדף] וצ"ע. ויש לחשב להאמור פירצה בק"ז לענין מזוזה ומבואר מנחות לד בשמעתא דפיתחא דאקרנא ועי' במצוין שם ואכ"מ.

ע"פ האמור העלה החזו"א דמשערי' הד"ט באלכסון, והלכך בנפרץ ב"ט במזרח וב"ט בדרום דבאלכסונו ליכא ד"ט ל"ח פירצה,

וכן העלה בסק"ד דק"ז אינו נידון לפי רוחות העולם אלא לפי בנין הכתלים הלכך בכזה (5) נידון בעומ"ר, ולכא' פשיטא דאי המחיצה באלכסון אינו נפגש אם שאר המחיצות כזה (6) לא מהני, וצ"ב ממש"כ החזו"א סי' א' סק"ו ובלוח הצורות אות ל"ג ויש ליישב. **עוד** יל"ד בכזה (7) אי מצטרף מחיצת היושר למחיצת האלכסון לשיעור עומ"ר, **ובחזו"א** שם נקט דאין מצטרף, **אמנם** עדיין יל"ד בכזה (7) דכיון דהוי מרוח אחת יתכן דמצרפים אף היושר.

קרן זוית מרוח אחת

מצינו כמה אופני פרצות בק"ז מרוח אחת דאע"ג דאין המחיצות נפגשים זב"ז מ"מ כיון דאין אוכל מב' רוחות לא הוי פירצה.

א- עי' חזו"א שם סק"ה דהיכא דהמחיצות הולכים ביושר ובסופן נוטים באלכסון כזה (8) נידון בעומ"ר, כיון דלפי מקום הרחב של הרשות רואים האלכסון גודר ב' רוחות כזה (9) הו"ל פירצה מרוח אחת, אע"ג דאי יאריך כותל דרום לא יפגע בכותל צפון. ובעיקר חידושא דחזו"א דעי"י מחיצות האלכסון רואים המבוי סתום ברוח רביעית, צ"ע בדינא דרב אחלי יב ב' לשי' הראב"ד הובא בראשונים שם דאיירי דהמבוי רחב באמצעו ומתקצר בפתחו כזה (10) אמאי צריך תיקון ולא ניתר בעומ"ר, **ועי'** חזו"א ט' סק"ט דשאני התם דכל אורך הכתלים היו באלכסון, ובזה כל שאין מתלקט י' מתוך ד' נידון כיושר. ויל"ד בגונא דלפי בנין כותלי המבוי הוי בק"ז אמנם מקום הפירצה לא הוי בק"ז כזה (11) אי גם בזה דנים לפי רשות המבוי וחשיב פירצה בק"ז או לאו.

ב- יל"ד בגונא הנ"ל כשסוף הכתלים נוטים באלכסון זה שלא כנגד זה כזה (12) אי אמרי' עומ"ר, ומשמעות לשונו דהחזו"א דבעי' זה כנגד זה, ויתכן הביאור דכיון דדנים האלכסון כאורך וכרוחב הו"ל כזה (13) דהוי ק"ז וכמש"כ החזו"א ס"ה סוסקמ"ה אות כ"ב-כג דבעשוי כזה (14) הוי ק"ז, **ויל"ד** בכזה (15) דאין הפרצה אלא ברוח רביעית, דיתכן דבזה שייך למגדר אף באלכסון וחלוק מהנ"ל, דהתם בעי' לגדור ע"י מחיצה מזרחית פירצה ברוח דרומית, אלא דיש לחשב בכ"ז דברי החזו"א סי' ח' סק"ג.

ג- יל"ד בכזה (16) דהפירצה ברוח דרומית וצפונית אי עבדי עומ"ר ע"י כותל מזרח כזה (17) ולכאוי להאמור הו"ל כק"ז, **אמנם** בביה"ל שני"ח סעי' ו' ד"ה "באורך" משמע דמהני בכה"ג, והגרמ"א שליט"א פי' דכונת הביה"ל דמקריבים מחיצת צפון ודרום עד כנגד הפרצה כזה (18) ולעולם אין הגידור ע"י עומ"ר דכותל מזרחית.

ד- עי' חזו"א ליקוטם קי"א סק"ד דמבוי עגול כל פירצת ד"ט שבו חשיב בק"ז, כיון דא"א להמשיך המחיצה בעומ"ר דאינו נפגש בכותל חבירו, ולפי"ז ה"ה ברשות מפותלת דאין ניכר מכותלי המבוי הרוח שבא לגדור לא מהני עומ"ר [וד"ז נפקותא למבואות שלנו], וצ"ב למש"כ החזו"א דאי פתחא בק"ז עבידי אנשי היה ניתר בעומ"ר, ולכך בצורה (8) דלפי כותלי המבוי לא הוי ק"ז ניתר בעומ"ר, א"כ ה"ה בעיגול נימא דניתר בעומ"ר כזה (19) וצ"ב, ועי' ספר משכיל אל דוד סי' ז' אות ד' שדן בכ"ז.

ק"ז פחות מד"ט

עי' רשב"א בעבוה"ק שער א' סי' י"ג דחצר שנפרצה בק"ז פחות מג"ט אינו כלום מג' ועד ד' צריכה ב' לחיים ופירצת ד' אין לה הכשר, וצ"ב מ"ש ממבוי דפירצתו בד"ט ולא הוזכר דצריך תיקון מג' עד ד', וכן הוא סתימת הרשב"א בעבוה"ק שער ב' סי' א', ולכאוי צ"ל דכי היכי דאשכחנא דחלוק חצר ממבוי בשיעור הפתח כמבואר להלן יב א' דלרב אחלי מבוי שיעור פתחו בד"ט וחצר שיעורו בג"ט, ה"ה דחלוקים בשיעור הפירצה, דמג' עד ד' הוי שיעור לענין דבעי' בחצר תיקון. **והנה** הרשב"א בשמעתין הק' אף אמבוי אמאי לא הוי פירצת ק"ז בג', ותי' כיון דבעלמא פחות מד"ט לא הוי מקום חשוב לא החמירו להצריכו צוה"פ, ומשמעות דבריו דשיעור ד' אינו משום רב אחלי אלא דהוי שיעור רשות דעלמא, ולפי"ז הדר קו' הנ"ל אמאי בחצר החמירו בג', [ולהראשונים דהעמידו דינא דרב אחלי כשכל המבוי פחות מד"ט ואהא קאמר דבחצר צריך תיקון, א"ש דלפי"ז חלוק מבוי מחצר בעיקר שיעור הרשות שבו]. ויש לחלק עוד ע"פ המדוקדק ברשב"א בשמעתין דבפחות מד' ניתר ע"י הקורה שבראש המבוי [והרשב"א לשיטתו להלן יב דקורה מבוי מתרת כל הפתחים] דלפי"ז י"ל דה"מ מבוי אבל בחצר אין הפס שבראשו מתרת כל הפתחים.

ובעיקר ד' הרשב"א בשמעתין יש לדקדק אמאי לא הקשה האי קושיא על כל פירצה בצינור לר"ה כדחקשו שא"ר, ויתכן דפירצה בצינור פשיטא ליה דל"ח פירצה משום דינא דרב אחלי וכדתי' התור"פ, וכל קו' היה על פירצה בק"ז דהתם חסר בעיקר המחיצה, ולכך הוצרך לפרש דכיון דשיעור רשות דעלמא הוא בד"ט ליכא לחסרונא דהמחיצה בפות מד'.

בעיקר ד' הרשב"א דבחצר מג' עד ד' מעמיד ב' לחיים, לכאוי ר"ל דמעמידו באלכסון, וצ"ב דא"כ אף ביותר מד"ט צריך ליהני מדין עומ"ר וכמבואר בחזו"א סי' ח' סק"ד לענין ב' מחיצות כמין גאם דכשמעמיד הג' באלכסון נידון בעומ"ר ויש לחלק.

צוה"פ בק"ז

נחלקו הראשונים אי מהני צוה"פ בק"ז, **עי' תוס'** רשב"א ריטב"א ר"ן ומאירי, ר"מ פט"ז ה"כ, רי"ף להלן ב' ב' [בדפי הרי"ף], **ועי' חי' רח"ה** בשי' הר"מ דס"ל דצוה"פ לא הוי סתימה אלא בתורת פתח ופתחא בק"ז לא עבדי אנשי, ובראשונים הוכיחו כשיטתם מדברי הגמ' לעיל ה' א' כגון דפתח בק"ז, **ובשי'** הר"מ צ"ל דלענין בתים וחצירות פתוחים לתוכו לא בעי' תורת פתח וכבר נתבאר שם דנחלקו בזה הראשונים, **עוד** יתכן ע"פ מש"כ הר"ח לעיל ה' א' דאביי פליג שם אדרב יוסף וס"ל דפתחא בק"ז לא עבדי אנשי, ולפי"ז נמצא דנחלקו אביי ורי"א אי מהני צוה"פ בק"ז, והר"מ דפסק כאביי דמשך מבוי בד"א פסק נמי דצוה"פ בק"ז הוי פירצה [אבנ"ד]

פרצות המבוי

פירצת ד' מציוד

ו א', מסקי' דבליכא לר"ה ובבקעי רבים לרחב"ר פירצת מבוי בצידו בד', ונחלקו הראשונים בטעם הפסול, ויש בזה נפקותא גדולה לאופני תיקוני הפירצה.

ומצינו בזה ג' דרכים, א- שיטת התורי"ד, וכן הביא המ"ב שס"ה סק"ח מהאחרונים, וכן נקט החזו"א סי' א' סקכ"א דהטעם משום דהוי כמבוי המפולש, ובדעת הרשב"א מצינו מבוכה בד"ה "ור"ה" פי' דהוי כמבוי המפולש, אמנם בד"ה "מבוי" כתב דלא מהני לו"ק לפירצת ד' שאין קורה מתרת את הפירצה, ואולי דאין המכוון דהוא מתורת פירצה כפירצת י' דהתם הוא משום חיסרון מחיצות, משא"כ פירצת ד' אין חסרונו אלא במאי דאין המקום סתום מתיקוני מבואות דרבנן וכדין מבוי המפולש דחסרונו במאי דאינו סתום לגמרי, וכן צ"ל בדברי הרשב"א ד"ה "כגון". [ואולי דפירצת ק"ז אף להרשב"א הוא מחיסרון מחיצות כדנתבאר לעיל, וא"ש דלא הק' הרשב"א האי קושיא אמאי פחות מד' לא הוי פירצה אלא אפירצת ק"ז לחוד].

ועיקר שיטת הרשב"א דפירצת ד' אינו מתורת פירצה, מבואר נמי בדבריו להלן י' ב' גבי סברת שבקי דנקט שם הרשב"א דאינו מתורת פירצת אלא מתורת קילקול פתח הגדול, ויבואר להלן.

ב- שיטת הריטב"א, עי' לשונו בסוד"ה "מבוי שנפרץ" דכל שהוא נידון כפירצה כו' לא סגי בלו"ק שאין לו"ק מתירין את הפירצה, ובבית מאיר סי' שס"ה הוכיח דהוא מתורת פירצה, ומבואר בריטב"א שם דהוא כעין פירצה י' דהשוה שם הפרצות, וכן מדבריו להלן י' ב' ד"ה "לא שבקי" מבואר דהוא מתורת פירצה ולא מתורת פילוש, ממש"כ דכ"ד רחב"ר במראשו בלא בקעי רבים, וכדאוקמינא לעיל כו', ומבואר דבבקעי רבים אף בראשו פירצתו בד', ובע"כ דהוא לאו מתורת פילוש דל"ש תורת פילוש בראשו, וכן מבואר בסו"ד שם ממש"כ דכל סוגית הגמ' י' ב' קאי אליבא דרחב"ר אבל לר"ה בכל ענין פירצתו בד'. [זכר דבר סי' י"ז סק"ב], אמנם עי' לשון הריטב"א ד"ה "ולרב חנן" וצ"ע.

ע"ע שיטת הטור סי' שס"ה, וכ"ה בלבוש הובא במ"ב דהוא מתורת פירצה, [אלא דאינהו איירי בבקעי רבים, אבל לר"ה דאף בלא בקעי רבים פירצתו בד' יתכן דהוא מתורת פילוש].

ג- שיטת תוס' ד"ה "אחד" דהטעם משום שבקי ולכך הקשו מ"ש צידו מראשו וחילקו בזה, וכ"כ הגאון"י, והמהרש"א בד"ה "מצדו", ובשעה"צ שס"ה סק"ח הביא כן מהתו"ש והקשה דהא להלן י' ב' מפורש דאיכא פס ד' לא חיישינן לזה וכדפרש"י לעיל ה' א' ד"ה "מתיר", וכפשוטו צ"ל דכל דינא דר"א ור"א הוא בלא בקעי רבים ואיכא אבל בבקעי רבים איכא לשבקי אף בפס ד', ויתכן עוד דאין כונת התוס' לכללא דשבקי אלא ר"ל דמראשו דלא ממעטא בהילכוא הוי כעין דלכו"ע פירצתו ב"י משא"כ מצינו, ובזה יש ליישב ב' קו' נוספות ע"ד התוס', דאי כונתם לכללא דשבקי מהו הדמיון למבוי עקום הא התם ל"ש האי חסרונא [וכן הק' הגאון"י ובבית אפרים סי' כ"ה], וכן צ"ע מה הק' התוס' לעיל ה' ב' ד"ה "תאמר" דנילף מק"ו מחצר דפירצתו ב"י, הא שאני מבוי דאיכא לסברת שבקי.

יש לחשב לכל השיטות דמיון הגמ' למבוי עקום, דכפשוטו להמבואר דמבוי עקום אייתי' עלה מתורת פילוש מבואר דכל ענין הפירצה הוא מחמת פילוש וכשי' הרשב"א, וצ"ל דאף אי הוי מגדר פירצה מ"מ במבוי עקום ע"י דאין מחיצותיו מתקנות דאית להו פירצה הוי כמפולש, ועי' גאון"י.

וכן יש לחשב אמאי שיעור הפירצה בד' ולא בג', ועי' בלשונות הראשונים.

תיקוני פירצת המבוי בצידו

עי' ביה"ל שס"ה סעי' ב' ד"ה "צריך", ג' שיטות באופן תיקון הפירצה, **א- שיטת** הפמ"ג דסגי בתיקון לחי וקורה בפירצה [ומתבאר מדבריו חידוש גדול דמהני ב' לחיים בב' רוחות, וצ"ע מדברי התוס' לעיל ה' ב' ד"ה ק"ו דכתבו דלא מהני לחי בשאר רוחות, וצ"ל דפי' כונת התוס' דלא מהני לחי בפרוץ מרובה וע"ד מש"כ החזו"א סי' א' סק"ב].

ב- שיטת שו"ע הגר"ז, והאבן העזר, והחזו"א סי' א' סקכ"א דכל פירצת ד' הוא משום פילוש הלכך תיקונו בתיקון מבוי המפולש דניתר בצוה"פ מכאן ולחי מכאן, אלא דנחלקו אי באיכא צוה"פ בראשו סגי בעומ"ר בצידו, או דבעי' לחי, ובחזו"א נקט דסגי אף בפס ד'. אמנם מלשונו דהאבן העזר יותר נראה דנקט דפירצה ד' אינו מתורת פילוש אלא גדרו דפתח אחד שרי ע"י לוי"ק ולא ב' פתחים, והלכך במעמיד צוה"פ בראשו דהוי כמחיצה גמורה הדר דינו דסגי בתיקון לוי"ק ועומ"ר, ודבריו תואמים לסברת היא הנותנת דכתבו התוס' לעיל ה' ב'. **ועי'** שו"ת נפש חיה או"ח סי' כ"ט.

ג- שיטת הבית מאיר דהוי מתורת פירצה ואין לחי וקורה מעלין את הפירצה, הלכך אף בתיקון ראש המבוי בצוה"פ צריך לתקן הפירצה נמי בצוה"פ, ותמך יתדותיו בדברי הריטב"א בסוגיין, ועי' לעיל. ועי"ש דהק' ע"ד ממבוי עקום דמבואר דמהני לחי או קורה בעקמימות אע"ג דהוי פירצה בצידו וכתב לחלק בזה, **וע"ע** מנחת שלמה ח"ב סי' ל"ט סק"ג, ויבואר כ"ז בארוכה בסוגית מבוי עקום, **ובעיקר** ד' הב"מ, **עי'** שו"ת משכנות יעקב או"ח קכ"ד, ובשו"ת נפש חיה סי' כ"ט.

פירצת ד' בבקעי רבים בחצר

נחלקו האחרונים אי בחצר דבקעי בה רבים פירצתו בד' או ב', **עי'** מג"א שס"ה סק"ד וט"ז סק"ג, אבן העזר שם, וחזו"א ס"ה סק"י וסקנ"ב, ובאבה"ע הוכיח כשיטתו דאין חלוק מבוי מחצר מהא דלא פרכי' לעיל ה' ב' מה לחצר שכן פירצתו ב' אף בבקעי רבים, והנה כל קו' שייכא למאי דנקט דפירצה ד' הוא מתורת פילוש או פירצה, אבל אי הוי משום שבקי פשיטא דל"ש האי דינא אלא במבוי דתיקונו בלוי"ק דבזה ע"י דשבקי פיתחא רבא בטל תורת פתח מיניה ולא מהני ביה תיקוני לוי"ק, אבל חצר דתיקונו בפס דהוא מתורת מחיצה ל"ש שם סברת שבקי, וממילא דלא הוי נמי פירכא לק"ו, ואף להסוברים דהוא מתורת פירצה או פילוש צ"ל כהנ"ל דיסוד חילוקא דמבוי מחצר דמבוי כיון דאין גדר ברוח רביעית ע"י מחיצה מעליא אלא בלוי"ק הלכך אצריכו ביה תיקונא מעליא בפרצותיו והיינו סברת היא הנותנת דכתבו התוס' לעיל, אלא דלר"ה דאף בלא בקעי רבים פירצתו בד' מספקא לגמ' דדילמא הוא משום חומרת מבוי, אבל לרחב"ר דהוא דוקא בבקעי רבים דע"ז בטל טפי כח המחיצה, פשיטא דהוא משום סברת היא הנותנת. וכן הוסיף האבה"ע להוכיח כשיטתו משיטות הראשונים בדין פילוש בחצר, ומדין מבוי הכלה לחצר המבוא' בסעי' ג' ויבוא' כ"ז בארוכה בשמעתא דמבוי הכלה לרחבה.

פירצה מצידו סמוך לראשו

עי' היטב בסוגית הגמ' ה' א' דינא דר"א ור"א במבוי שנפרץ מצידו כלפי ראשו דבאיכא פס ד' פירצתו ב', ובלאיכא פס ד' פירצתו מג', ולאבי בתחילת מבוי בעי' פס ד"א, **וע"ע** בדברי הגמ' י' ב' ביסוד חילוקא דפירצה בראשו מפירצה מצידו סמוך לראשו, ונחלקו הראשונים ביסוד דינא דר"א ור"א, וביאור קו' הגמ' שם מ"ש מדר"א ור"א, ומצינו בזה ג' שיטות [רש"י, רשב"א, ריטב"א בשי' רש"י], ויש בזה נפקותא לענין תיקון הפירצה.

שיטת רש"י בב' הסוגיות דע"י הפירצה שבקי פתחא רבה ובטל מיניה תורת פתח ולא מהני ליה לוי"ק להתירו, וה"מ בד' אבל ביתר מד' כיון דמשמש פתח לשיעור מבוי לא בטל תורת פתח מיניה, וכן ה"מ יותר מג' אבל בפחות מג' אע"ג דשבקי מ"מ כיון דחשוב כסתום לא מבטל תורת פתח מהגדול, **ועי'** להלן דהריטב"א פי' שיטת רש"י בע"א.

שיטת הרשב"א דאין דינא דר"א ור"א משום שבקי, חדא דא"כ אף בנשתייר יותר מפס ד' איכא שבקי, ועוד דבפירצה פחות מד' ל"ש ענין שבקי, אלא עיקר הטעם דבלא נשתייר פס ד' ל"ח קורה ע"ג כותלי מבוי, **ונפק"מ** בין רש"י להרשב"א, **א-** בפירוש קו' הגמ' י' ב' מ"ש מדר"א ור"א, דלרש"י הוא כפשוטו אמאי בצידו חיישי' לשבקי ובראשו לא חיישינן, ולהרשב"א הוא להיפך אמאי בראשו ס"ד למיחש ובצידו לא חיישינן, ועי"ש דחלוקים לפי"ד בסברת ממעטא בהילוכא. **ב-** בתיקון ראש המבוי בלחי, דברש"י מפורש דשייך נמי דינא דר"א ור"א דע"י דשבקי בטל תורת פתח מיניה, **אמנם** לסברת הרשב"א יל"ד

דכל האי פסולא שייך בקורה לחוד, והעירו דברשב"א בעבוה"ק שער ב' פ"א מפורש דאף מבוי שהכשירוהו בלחי איכא לדינא דר"א ור"א. ג- באופן דלא שייך בקיעת רבים כלל בפירצה, דלהרשב"א אף בכה"ג איכא לחסרונא דקורה ע"ג מבוי. ע"ע שיטת הראב"ד הובא בריטב"א ע"ד הרשב"א, אלא דפי' קו' הגמ' באופ"א, דמדרי"א ור"א חזי' דאמרי' שבקי מהא דיותר מפס ד' אין הפתח צריך תיקון, ובע"כ דע"י דשבקי ובקעי בה רבים נעשה כפתח. ומבואר דנקט דכל פירצה מצידו צריכה תיקון, ולכך בל"ל תורת פתח לא מהני אף באיכא פס ד', [נצ"ב כונת לשונו "דאי לא תהוי כפרצת מבוי והרי הוא חסר דופן ג' כו' אין שם אלא כותל אחד" דמשמע דאין הפירצה מקלקלת כל המבוי אלא המקום ששכנגד הפירצה]. אמנם צ"ע דא"כ אמאי בפירצה שמראשו למאי דמסקי' דלא שבקי לא מצרכי' תיקון לזוטא כי היכי דמצרכי' לפירצה שמצידו, וצריך לחלק דפירצה דמראשו נידון טפי כפתח וכעין מש"כ הריטב"א י' ב' בדעת ר"ה, עוד יל"ע בדבריו אמאי בפירצה שמצידו השבקי עושהו פתח ובראשו השבקי עושהו לפירצה וצ"ל דשאני פירצה מצידו דאיכא פס ד' הלכך אין השבקי מקלקל פתח הגדול, ועי' גאו"י.

שיטת הריטב"א בדעת רש"י- עי' ריטב"א בדף י' ע"ב דאין החיסרון משום שבקי לחוד אלא דע"י השבקי דנים דמסתיים כותל המבוי במקום הפירצה ואין הקורה מונחת ע"ג כותלי מבוי, וצ"ב א"כ אמאי בפירצה מראשו אקשי' וליחוש הא ליכא תרתי לגרעיותא, וצ"ל דחלוק סוף מבוי מתחילת מבוי, וכל דברי הריטב"א דהשבקי לחוד לא עביד פירצה הוא רק בסוף מבוי, וכן מפורש בריטב"א הכא ולעיל ה' א'. ולפי"ז נמצא חידוש גדול דכשעושה תחילת המבוי צריך לדקדק שלא יהא פירצה יתר מג' אף לאחר פס ד', אמנם מקו' הריטב"א ד"ה "לא שבקי" אמאי בלא בקעי רבים פירצתו ב', משמע דאף בסוף מבוי אמרי' שבקי, דהא רחב"ר איירי בסוף מבוי, ובע"כ דחלוק ראשו מצידו דבראשו אמרי' שבקי אף בסוף מבוי ובצידו ל"א אלא בתחילת מבוי ובאיכא תרתי לגרעיותא אמרי' בכל ענין.

הקשו הראשונים ו' א' אמאי בפירצה בק"ז בין ג' ל' ליכא לדינא דר"א ור"א, ותירצו דשאני התם דשני ראשי הקורה מונחין ע"ג כותלי רחב המבוי, משא"כ בדינא דר"א ור"א הקורה מונחת ע"ג כותל שבצד המבוי, ובר"ן הוסיף דאף במונח ע"ג רוחב המבוי צריך דיהא שיעור פס ד"ט. [ולכא"ו כל תירוצם הוא לשיטתם דחסרונא דר"א ור"א משום דאין הקורה ע"ג כותלי מבוי אבל אי הוי משום שבקי ליכא חילוק כלל], ולפי"ז אף כשהפירצה בצידו כדינא דר"א ור"א אי יהא מונח ע"ג כותל רוחב המבוי מהני, ובעיקר ד' הרשב"א צ"ב למאי דיסד הרשב"א דכל דלא נשתייר פס ד' דנים המבוי כמסתיים במקום הפירצה, א"כ אמאי במונח הקורה ע"ג רוחב המבוי אין דנים דמסתיים במקום הפירצה ויש לחלק.

תיקוני הפרצות במצידו סמוך לראשו

דנו האחרונים אי מהני צוה"פ למקום הפירצה, **דבניה"ל סי' שס"ה** ד"ה "אסור" תלה ליה בבי' הגירסאות דהשו"ע שס"ג סעי' ל"ד, ולבסוף צידד דהכא ע"י הצוה"פ חשיב דאיכא פס ד"ט, **והחזו"א ס"ה סקנ"ה** פליג דל"ש לדונו כפס ד"ט כיון דסוף סוף עוברים דרכו ובטל ליה פתח ראש המבוי, אמנם בסקע"ד פי' דכי היכי דלבוד מהני ה"ה צוה"פ, ויתכן דכונת הבניה"ל למאי דפסק כהריטב"א [בשעה"צ סק"ב] דדינא דר"א ור"א הוא משום תרתי לגרעיותא דשבקי וליכא קורה ע"ג מבוי, דלפי"ז בעביד צוה"פ שפיר חשיב קורה ע"ג מבוי.

עוד נחלקו האחרונים אי בעביד צוה"פ בראשו נמי איכא לדינא דר"א ור"א, **עי' בית מאיר שס"ה וביה"ל שם**, וחזו"א סקנד-נו, [וע"ע חזו"א סקע"ד לענין עומ"ר בראשו], ושורש הנידון תלוי בפסולא דר"א ור"א אי משום דליכא קורה ע"ג מבוי, ולפי"ז בצוה"פ ליכא להאי פסולא, [ויש לחשב שיטות הפוסקים בדין צוה"פ המופלג מהכותל ד"ט ואכ"מ], ואי משום שבקי ובטל פתח הגדול נמי ליכא להאי פסולא בצוה"פ, אבל אי ע"י השבקי נעשה הפתח שבצידו לפירצה, בזה שייך לדינא דהבית מאיר דלא מהני צוה"פ בראשו, והנה הבית מאיר הוכיח דבריו מקו' הריטב"א להלן י' ב' ע"ד הראב"ד דכתב בתו"ד ואפי' תהא פתח המבוי בצוה"פ כו', ובאמת דלהראב"ד א"ש דהוא ס"ל דהשבקי עביד פירצה לפתח שבצידו כמבואר בסו"ד הריטב"א שם, אבל לשי' הראשונים ליכא הכרח כלל.

פירצה מראשו

בדין פירצה מראשו איכא בזה ב' נידונים, **חדא** מהלכות פרצות המבוי והוא סוגית הגמ' ו' א', **והב'** מתורת שבקי כמבואר י ב', **לענין פרצות המבוי** - דעת רחב"ר - מבואר בסוגיין דפירצתו ב', **ואין** מפורש אי אף בבקעי רבים, [ואוקימתא דהגמ' דרחב"ר איירי בלא בקעי, הוא במציאו לחוד], **ולכא' נחלקו** בזה הראשונים, **דבריטב"א** י ב' ד"ה "לא שבקי" מפורש דבבקעי רבים פירצתו בד' [דכתב שם די"ל דשאני וכו' וכדמוקמי' התם כו'], וצ"ע דא"כ בס"ד דהגמ' שם דאיירי בבקעי רבים בזוטא, אמאי אקשי' משום שבקי ולא אקשי' דהוי ליה פירצה דבקעי רבים, **ובגאוי"י** שם באמת פ"י דזהו המכוון בקו' הגמ' דע"י השבקי הו"ל בקעי רבים ופירצתו בד'. **אמנם** בריטב"א מפורש לא כן מדהק' אמאי לרחב"ר פירצת מבוי ב' וחילק דשאני התם דכבר הורגלו ולא בקעי, ולא פ"י משום לא בקעי לחוד, ובע"כ דנקט דשבקי אינו מתורת פרצה ד'. **אולם** ברשב"א שם משמע דאף בבקעי רבים פירצתו ב' דכתב להכריח דבסוף מבוי לא אמרי' שבקי מהא דבראשו פירצתו ב', ואי בבקעי רבים פירצתו בד' לא מוכח מידי, די"ל דהא דבראשו פירצתו ב' הוא בלא בקעי [דלא אמרי' בזה סברת שבקי כמש"כ הרשב"א שם], אבל בבקעי אמרי' שבקי אף בסוף מבוי. ולהמבואר ברשב"א בשמעתין דיסוד פירצת ד' בבקעי רבים משום פילוש א"ש דמראשו פירצתו ב' כיון דל"ש שם פילוש, **אמנם** להמדוקדק להלן בלשון הרשב"א דלר"ה אף בראשו פירצתו בד' בע"כ דטעם הפירצה לאו משום פילוש וצריך לדחוק לשונו דהרשב"א ו' א'.

ע"ע סתימת הטור שס"ה דנפרץ מראשו בד', ובב"ח וט"ז סק"א פ"י דסתם פירצה מראשו איירי בבקעי רבים וס"ל להטור דבהא פירצתו בד', **והא** דבדף י ב' מסקי' דפירצתו ב', כתבו לחדש דהתם דעשאו מתחילה בתורת פתח קיל טפי. **דעת** רב הונא - **נחלקו** תוס' בשמעתין והריטב"א להלן י ב', אי לר"ה פירצת מבוי בד' או ב' כיון דלא ממעטי בהילוכא, **ועיון** בריטב"א שם דהוסיף בשי' התוס' דאף לס"ד דלא אסקי' דלא ממעטא בהילוכא חלוק צידו מראשו, דמראשו דהדרך לעשות פתח לעולם נידון כפתחא, **וע"ע** לשון הרשב"א י ב' ד"ה "מש"ש" בסוה"ד דאי לא אכתי תיקשי לן כו' דקיי"ל כרחב"ר כו', ומשמע דלר"ה ל"ק והיינו משום דלדידיה אף בראשו פירצתו בד'. **ויש** לחשב לשיטות הראשונים דכל פתחי המבוי אף למ"ד פירצתו י בעי' לתיקון עומ"ר, א"כ דכותה לר"ה אף אי ס"ל דמראשו פירצתו ב' בעי' עומ"ר, וצ"ב דהא ר"ה ל"ל ק"ו דעומ"ר ונתבאר לעיל, **ועי'** קר"א י ב'.

לענין שבקי בראשו - יעיון י ב' דמסקי' דלא שביק פתחא רבה ועייל בפתחא זוטא, **ונתבאר** ברשב"א ובריטב"א דה"מ רבה וזוטא, אבל בשוין אמרי' שבקי, **ובשיטת** הרשב"א צ"ע ממש"כ בעבוה"ק שער ב' פ"ב דמבוי שיש לו שני פתחים בראשו ואיכא פס ביניהן דנותן קורה על אחד מהן והשני נותר בעומ"ר ע"י הפס עיי"ש הטעם, וצ"ע דכיון דאיירי בפתחים שוין אמאי לא נפסל משום שבקי, **ועי'** גאוי"י.

ונחלקו הראשונים בסברת שבקי אי הוי משום קילקול פתח הגדול או דהקטן חשיב כפירצה, דברש"י וברשב"א שם מפורש דהוא משום קילקול הגדול, **אולם** בריטב"א הביא משמיה דהראב"ד דהוא משום פירצת הקטן, **וכן** מוכח מדברי התוס' ד"ה "עושה" דכתב דאי לא הוי בעי' לחי אחר ל"ק מר"א ור"א, והיינו דע"י הפס היה נותר פירצת הקטן, ויש נפקותא בזה לתיקוני הפרצות כדלהלן.

תיקוני הפרצות בפירצה מראשו

בפתחא רבה וזוטא דלא שבקי, **נחלקו** הראשונים אי הזוטא צריך תיקון וניתר בעומ"ר, או דאין צריך תיקון כלל, **דברשב"א** י ב' ד"ה "מרחיק" והובא במ"ב שס"ג ס"ק קמ"ו נקט דניתר בעומ"ר [ולפי"ז כל פירצה י' מראשו בעי' לתיקון עומ"ר ואולי דכ"ד הרשב"א לענין תחילת מבוי לחוד כמש"כ ד"ה "שמעת" לענין אתי אורא], **אמנם** בתורי"ד מפורש דא"צ תיקון כלל, **וכן** צ"ל בד' הריטב"א ד"ה "ופרכינן" בסו"ד להמבואר בדבריו דלא מהני עומ"ר לזוטא מדהק' אמאי לא ניתר הזוטא בקורה, אמנם עי' להלן דיש לדחות, [וכן יש לחשב לשי' הראב"ד דבמצדו בלא שבקי לא מהני עומ"ר מהו תיקונו בראשו].

ובפתחא רבה וזוטא דשבקי בהו, **מבואר** באו"ז ונפסק בשו"ע שס"ג סעי' ל"ד דמקלקל תיקון המבוי, ונחלקו האחרונים בתיקון פתחיו.

לענין פתח הקטן- נחלקו האחרונים אי מהני צוה"פ להתירו, ושורשם מדברי האו"ז ה' עירובין ס' קי"ז הובא בהגה"א ובשו"ע שס"ג שם דאי עשה צוה"פ לזוטא לא בטל תיקון המבוי, ע' הגהות תפארת שמואל על הרא"ש, וגליון הגרע"א על השו"ע, ומ"ב ס"ק ק"נ, **ויסוד** הנידון תלוי בהנ"ל דאי השבקי מבטל תורת פתח מהגדול לא מהני צוה"פ לקטן, משא"כ אי הוי מתורת פירצה לזוטא שפיר מהני צוה"פ, **ובחזו"א** ס"ה סקע"ד יצא לחדש דאף אי הוי מתורת קילקול הגדול ה"מ בשבקי ועוברים דרך פרצות שמהצד אבל אי עוברים דרך פירצה דאית ליה תורת סתימה לא אכפ"ל, וראיה לדבר מדינא דר"א ור"א דלפרש"י הוא מתורת שבקי, ומ"מ בפחות מג' דאיכא לבוד לא הוי פירצה אע"ג דשבקי. [ובאמת דלשונו דהאו"ז נמי מורה כן דכתב דבעשה צוה"פ אע"ג דשבקי כו' לא בטלה תורת פתח וקורה מן הראשון].

ולענין תיקון לו"ק לקטן, ע' ריטב"א שם ד"ה "ופרכינן באה"ד דמהני [דהק' שם מאי פרכי' דליחוש לשבקי הא איכא קורה ע"ג ב' הפתחים], ולכאוי' משום דס"ל דהשבקי אינו מקלקל פתח הגדול אלא ושה נמי הזוטא לפתח להצריך תיקון. **אמנם** צ"ע דא"כ תסגי בעומ"ר ואמאי בעי' ללו"ק, ולכאוי' מבואר כד' הפמ"ג לעיל דאע"ג דלחי מהני לפירצה שמצידו עומ"ר לא מהני, **ויתכן** עוד דס"ל להריטב"א דענין השבקי אינו בתורת פירצה לזוטא לחוד אלא דדנים דב' הפתחים נעשו כחד פתח וממילא דאיכא פרוץ מרובה על העומד, וע"י דמעמיד לחי לכל פתח מחלק אותם לב' פתחים [ביאורי סוגיות].

לענין פתח הגדול- ע' בית מאיר ס' שס"ה דנקט דלא מהני צוה"פ להגדול להתיר הפירצה, אמנם החזו"א נקט בפשיטות דמהני ותלוי בהנ"ל בגדר קילוקל השבקי.

ולענין עומ"ר בגדול, כתב החזו"א סקע"ד דמהני והביא ראיה גדולה דאל"כ לבתר דמסקי' דלא שבקי כו' אמאי אין הזוטא נעשה כפירצה הא לא הולכים בו רבים, ובע"כ דכיון דאית ליה עומ"ר לא אכפ"ל במאי דשבקי וא"כ דכותה בפתח הגדול [וכ"ד הוא למאי דנקט דכל פתחי המבוי בעי' תיקון].

מבוי עקום

תורתו כמפולש

גמ', איתמר מבוי עקום כו', **נחלקו** הראשונים בביאור דינא דרב דתורתו כמפולש ובצורת תיקוני המבואות. **שיטת** רש"י דצריך תיקון בעקמימותו, ו**נחלקו** הראשונים בטעמא דחמור ממבוי המפולש דסגי בתיקון ב' ראשיו לחוד, **דבתוס'** וברא"ש פי' דבעי' שיראה צוה"פ לכל בני המבוי, ו**כפשוטו** ר"ל דאע"ג דדנין ב' המבואות כמבוי אחד מ"מ מתנאי תיקוני המבואות דיראה התיקון לבני המבוי, ו**כן** הבין הק"נ אות א', ו**כן** מורה לשונו דהמרדכי סי' תע"ה, **אולם** בריטב"א פי' דכונת רש"י דדנים המבוי כשני מבואות המפולשים לרה"ר [ונתחדש דפילוש לחבירו חשיב נמי כמפולש לרה"ר], ולכך בעי' תיקון בעקמימות, ואע"ג דע"י דמעמיד ב' צוה"פ נמצא דכל אחד מפולש למבוי סתום [וביותר יש להקשות דסגי במעמיד צוה"פ בראש אחד ולחי בעקמומיותו ובראש הב'], מ"מ דינא הוא דיראה הצוה"פ לכל מבוי וכל דאין ניכר דנים ליה כמפולש לרה"ר [וכונתו דהא פשיטא דבחד מבוי אף דאין ניכר תיקונו לכל בני המבוי סגי, ושאיני מבוי עקום דנידון כב' מבואות הלכך כל דאין ניכר תיקון מבוי אחד בחבירו חזי' ליה כמפולש לרה"ר בלא תיקון].

ונפק"מ בין הדרכים א- אי מהני לחי בעקמימות אף ביתר מי' דבמרדכי כ' דמהני, **אמנם** בדרכי משה סי' שס"ד סק"ב הביא משו"ת הרא"ש דלא מהני, ולכאוי' תלוי בהנ"ל דאם נידון כחד מבוי וכל תיקון העקמימות הוא כדי שיראה לכל בני המבוי סגי אף ביתר מי', משא"כ אי הוי כב' מבואות וצריך תיקון בעקמומיותו לתקן ב' פתחיו גדרו כפתח המבוי דביתר מי' אין לחי מתירו. וקצ"ב דביתר מי' דאי"ל חיסרון מחיצות לכאוי' אף לרש"י חשיב כחד מבוי וכדפי' ברד"ה אי נימא בד' שמואל, **אמנם** מדברי התוס' והריטב"א ושאר דנקטו דאף ביתר מי' צריך תיקון בעקמומיתכדלהלן מפורש דאין חילוק בין ד' ל' בגדריו. **ב-** אי בעי' תנאי בתים וחצירות לכל מבוי, דבמאירי ח' ב' הביא בזה פלוגתת ראשונים, ובחזו"א א' סק"ט נסתפק בזה, **ועי"ש** עוד לענין ארכו יתר על רחבו. [וע"ע סק"נ וסי' ה' סק"ג].

שיטת ר"י הובא בראשונים דאי"צ תיקון בעקמימות וסגי בצוה"פ ולחי בב' ראשיו, **ויש** להסתפק אי משום דס"ל דהוי חד מבוי או דהוי כב' מבואות אלא דכשעושה צוה"פ בחד הוי מפולש למקום סתום. ומהראשונים דהקשו על שי' ר"י ממבוי העשו כנדל מוכח דהוא משום מפולש למקום המותר ולא משום דהוי חד מבוי, דבנדל פשיטא דנידון כב' מבואות. **יל"ד** לר"י בבא לתקן מבוי אחד והעמיד צוה"פ בראשו אי סגי בעקמומיתו בלחי, או דנידון כפירצה בצידו דלד' הב"מ בעי' צוה"פ ויש לחשב להאמור אי הוי כחד מבוי או כתר.

דמיון פירצה ד' למבוי עקום

הנה נחלקו האבה"ע הבית מאיר מ"ב וחזו"א [ויסודם בלשונות הראשונים] ביסוד פירצת ד' מצידו, אי הוי מתורת פירצה ומחיסרון מחיצות כעין פירצת י', או דהוי מתורת מבוי המפולש, ונתחדש דלא בעי' פילוש זה כנ"ז, ולעולם משום חיסרון מחיצות מהני עומ"ר, ומעתה אי הוי מתורת פילוש א"ש הדמיון למבוי עקום דהתם נמי תורתו כמפולש משום דאיכא פירצה מצידו, **אמנם** לבית מאיר דהוא מתורת פירצה צ"ב הדמיון למבוי עקום דהתם הוא מתורת פילוש, **וביותר** צ"ב לשיטתו דבפירצה מצידו דהוי זה שלא כנגד זה ל"ש ביה תורת פילוש, אמאי מבוי עקום תורתו כמפולש, **ובע"כ** דבמבוי עקום נתחדש דחזי' ליה כמפולש ביושר, אמנם כ"ז הוא רק משום דאיכא פירצה מצידו דכיון דל"ל ג' מחיצות שלימות חזי' למחיצות ביושר דעי"ז הושלמו מחיצותיו וממילא דהוי פילוש זה כנגד זה, ושפיר מוכחי' דפירצת מבוי בד', **וכל** האמור מבואר בחזו"א סקכ"ה לענין פירצה יתר מי' לשמואל.

ועדיין יש כאן דבר תימה דאף אי חזי' ליה ביושר הא לית ליה אלא ב' מחיצות, ויל"פ בתרתי, **א-** דחזי' מחיצת אורך דמבוי אי' וב' עומד באלכסון כזה כמש"כ החזו"א סקל"ו ובצורה ל"ג. **ב-** דלענין תיקוני מבואות סגי בב' מחיצות אורך לחוד.

עומ"ר בעקמימות

עי' רא"ש דלשי' רש"י בהעמיד צוה"פ בב' ראשיו צריך לחי בעקמומית, ונחלקו האחרונים אמאי לא סגי בעומ"ר.
א- במקו"ח בתיקון עירובין כתב דאירי דבקעי בה רבים ומבטל לעומ"ר [ומ"מ לחי דהוי כסתימה מהני], והא דברוח רביעית מהני עומ"ר אע"ג דאיכא בקיעת רבים, צ"ל דשאני התם דעומד לכך.

ב- בנפ"ח חיה סי' כ"ט פי' דאירי בפרוץ מרובה, וצ"ע דא"כ אמאי לשמואל תורתו כסתום, ומבואר דחלוק פירצה י' מפרוץ מרובה, **וכן** עולה מד' התוס' להלן י' ב' ד"ה "עושה" דכתבו דאיכא יותר מי' מהפס עד כותל האמצעי דינו כמבוי עקום אף לשמואל, ומשמע דבפחות מי' אע"ג דהוי פרוץ מרובה דינו כסתום, **ועי' חזו"א** סקכ"ה, ויבואר ענין זה להלן בד' שמואל.

ג- בכז"ח תנינא סי' כ"ג תי' דבמבוי עקום רואים כל אחד פרוץ לחבירו במלואו, הלכך החמירו ביה דלא סגי בעומ"ר אלא בעי' תיקון לחי, [והא דמוכחי' ממבוי עקום דפירצת מבוי בד', ול"א דשאני מבוי עקום דפרוץ במלואו, משום דכל חומרתו לדונו כפרוץ במלואו הוא רק משום דאי' בצידו שיעור פירצה].

ד- בחזו"א א' סק"ה רצה לפרש דעומ"ר דכל אחד עושה סילוק מחיצה לחבירו ודחה, [ולכאוי' כונתו משום דעומ"ר ל"ח מחיצה גמורה לעביד סילוק מחיצה], **ולכך** כתב דליכא עומ"ר משום דנידון כחד מבוי המתעגל, [ואף להריטב"א הנ"ל דנידון כב' מבואות היינו בצורתו דהמבוי לענין תיקוני אבל מודה דנידון כחד מבוי המתעגל], **והא** דמוכחי' מרב דפירצתו בד' ול"א דשאני מבוי עקום דל"ש ביה עומ"ר, דא"כ ליסגי בעקמימות בלחי כשמואל ומהא דתורתו כמפולש מוכח דפירצתו בד'.

והנה הא דלחזו"א דנים ליה כמתעגל אינו מחמת פירצתו, דהא לדידיה פירצת מבוי בצידו אינו מתורת פירצה אלא מותרת פילוש, אלא עיקר הטעם משום דהדפנות הצדדיות דוחקות רגלי הרבים מראש זה לראש זה כמש"כ סק"יח, ומה"ט כתב החזו"א סק"י דאף לשמואל [לשיטת מורי הזקן] דל"ל פירצת ד', מ"מ דנים ליה כמתעגל, וכן בחצר דל"ל תורת פילוש נסתפק החזו"א דל"א עומ"ר כיון דמתעגל, **אמנם** להמתבאר לעיל בשי' הבית מאיר א"ש בפשיטות הא דחשיב כמתעגל משום דכל מבוי צריך למחיצות מבוי הב'. ולפי"ז פשיטא דלשמואל דל"ל פילוש, וכן בחצר אמרי' עומ"ר, **ועיקר** יסוד האחרונים דדנים כמתעגל מבואר ברש"י לענין פירצה יתר מי' לשמואל, אלא דהתם דאיכא חיסרון מחיצות וכל מבוי צריך מחיצת חבירו פשיטא דחשיב כחד מבוי וכהנ"ל והחזו"א חדית לן דדנים כמתעגל אף בליכא חיסרון מחיצות.

עוד יש לבאר בשי' הרא"ש היכי מהני לחי בעקמימותו להסוברים דאין לחי וקורה מתירין את הפירצה, **ובבית מאיר** שס"ה תי' דשאני הכא דאין הלחי מעיקר הדין אלא בכדי שיראה התיקון בכל מבוי, **וצ"ע** דהא תינח בהעמיד ב' צוה"פ בב' ראשי המבואות אבל בהעמיד צוה"פ בראש מבוי אחד דמבואר ברא"ש דמהני נמי לחי בעקמימות להתיר אותו מבוי, התם הא בעי לחי מעיקר הדין כיון דפרוץ למקום האסור.

ובחזו"א פי' עפ"י דהא דמהני לחי משום דהוי כמבוי המתעגל ונידון האי לחי כהעמיד לחי באמצע מבוי מפולש, דחשיב כלחי בראשו ומהני להתיר המקום בין הצוה"פ ללחי.

תורתו כסתום

נחלקו הראשונים אי לשמואל תורתו כסתום אף מתורת פירצה ואי"צ בעקמימות תיקון כלל או דתורתו כסתום מפילוש אבל מ"מ נידון כפירצה.

שיטת רש"י דא"צ בעקמימותו תיקון כלל, **וענין** בדבריו להלן ח' א' ד"ה "ואותיבו" דמבואר דה"מ בתיקון ב' המבואות אבל בתיקון ראש מבוי אחד לחוד צריך זה תיקון בעקמימות וכמש"פ המהרש"א שם, **ובגאוי'** תמה אמאי לא סגי בתיקון ראש המבוי לחוד, **[ובאמת]** הר"ן שם פליג ע"ד רש"י דא"צ תיקון כלל בעקמומיתו, **וכפשוטו** צ"ל כמש"כ האו"ש פי"ז משבת ה"ט"ז דשמואל נמי אית ליה פירצת מבוי בד', אלא דבתיקון ב' ראשיו כל אחד פתוח למקום הסתום ותיקונם באים כאחת, הלכך בתיקון ראש האחד דעדיין פתוח למבוי הפרוץ לרה"ר צריך תיקון בעקמומית, **אמנם** החזו"א סק"י וסק"ט נקט בשיטת רש"י דלשמואל פירצת מבוי ב' אלא דבתיקון מבוי אחד לחוד חזי' ליה כמתעגל וליכא עומ"ר וצ"ב.

ולהאמור עיקר פלוגתת שמואל דבמבוי עקום אין הפירצה אוסרת וכל מבוי מתוקן לעצמו הלכך ל"ל נמי תורת פילוש, **אמנם** ברש"י יש קצת משמעות דאין פלוגתת שמואל בעיקר דין הפירצה אלא דס"ל דל"ח מפולש כיון דהוי זה שלא כנגד זה וצ"ב. ולשון זה מורה קצת כדרכו דהבי"מ דחידושו דרב דמבוי עקום דייני ליה כחד מבוי ע"י פירצתו והו"ל פירצה זה כנגד זה ואהא פליג שמואל דל"ח כחד ומימלא דהוי זה שלא כנגד זה [ואע"ג דשמואל נמי ס"ל פירצה בד' מ"מ עדיין אי"ז מחשיבו כזה כנגד זה ודוקא פירצה י' דהוי פירצה לכל דיני התורה אהני להחשיבו כזה כנגד זה].

עוד יש לחשב אמאי לשמואל א"צ תיקון בעקמומית בכדי שיראה לכל בני המבוי, ועי' במילואים.

שיטת מורי הזקן דצריך תיקון לחי בעקמומיותו, ונחלקו הראשונים בגדרו, **דהריטב"א** נקט דהוא מתורת פירצה, ולכך כתב דהוה מצי להוכיח אף משמואל דפירצת מבוי בד', אלא דפליג דאין תורתו כמפולש כיון דלא הוי זכנגד, והא דמהני לחי לפירצה, צ"ל דשאני פירצה הפרוץ למבוי דבהא אין חומרת דינו כפרוץ לרה"ר, **אמנם** ברשב"א הוכיח דמהא דמהני לחי בע"כ דאינו מתורת פירצה, וצ"ב הגדר בזה, **וצ"ל** דס"ל ע"ד רש"י ח' א' דכל מבוי צריך לתיקון חבירו וכדנתבאר לעיל הטעם, אלא דלרש"י סגי בב' לחיים בב' ראשי המבואות ובמורי הזקן צריך נמי לחי בעקמומיתו בכדי שיראה לב' המבואות וכדפי' הראשונים בדעת רב, והא דל"מ עומ"ר עי' חזו"א דבזה מודה שמואל דחשיב ליה כמתעגל, **ולהאמור** לכאוי אף בהעמיד צוה"פ בב' ראשי צריך למורי הזקן תיקון לחי בעקמומיתו ועי'.

פירצה יתר מי' בעקמומית

גמ', אי נימא יתר מי' כו', **נחלקו** הראשונים אי ביתר מי' אף לשמואל תורתו כמפולש, או דלשמואל לעולם אין הנידון מתורת פילוש כיון דהוי זה שלא כנגד זה וקו' הגמ' היכי מהני לחי ביתר מי'.

שיטת רש"י דביתר מי' מודה שמואל דתורתו כמפולש כיון דהוי כחד מבוי, ומשמעות הריטב"א ותורא"ש דכיון שהוא רחב כ"כ אף לשמואל מחזי כמבוי מפולש, **אמנם** בחזו"א סקכ"ה ל"ו נתבאר הטעם דכיון דפירצה יתר מי' הוי חיסרון מחיצות וכל מבוי צריך למחיצותיו של מבוי הב' [דהוי בפתחו פחות מי'], הלכך חשיב חד מבוי ביושר. והנה כ"ד החזו"א הוא למאי דנקט דלשמואל פירצתו ב' אבל להסוברים דאף לשמואל פירצתו בד' וכדנתבאר לעיל ואף בד' כל אחד צריך למחיצות חבירו, בע"כ הא דבי' נידון טפי כמפולש ביושר הוא משום דפתחו רחב טפי וכמשמעות תורא"ש הנ"ל.

עוד יש להעיר לד' החזו"א דלדבריו אף לרב דבפירצה ד' דנים ליה כב' מבואות וצריך תיקון עקמומית, מ"מ בפירצה י' חשיב חד מבוי ולכאוי אי"צ תיקון בעקמומית, **ומדברי** התוס' והראשונים דהק' היכי מהני לרב צוה"פ בעקמומית ביתר מי' מפורש דאף ביתר מי' צריך תיקון בעקמומית.

והנה להאמור מתבאר דכל חסרונא דיתר מי' הוא רק משם דין פילוש, אבל מהל' מחיצות ליכא חסרונא כיון דנשלם ע"י מבוי השני, ולפי"ז בחצר עקומה [להסוברים דבחצר ליכא פילוש] אף ביתר י' תורתו כסתום.

שיטת מורי הזקן דאף ביתר מי' אין נידון כמפולש דהוי זה שלא כנגד זה, וקו' הגמ' דלא היה מהני לשמואל לחי בעקמומיתו, **ועי'** תורי"ד דהכריח כשיטה זו, דלרש"י דבד' תורתו כסתום מ"ש י' מד', והיינו משום דנקיט דשמואל נמי ס"ל פירצתו בד', ומ"מ תורתו כסתום כיון דפרוץ למקום הסתום, א"כ ה"ה ביתר מי' כיון דפרוץ למקום הסתום ל"ל תורת פירצה, ופילוש ליכא כיון דהוי זה שלא כנגד זה. ויל"ע אמאי נקט רש"י בפשיטות דלמורי הזקן ל"ח כחד מבוי.

בתורה א"ש הק' להאי פירושא דדלמא כונת שמואל תורתו כסתום בעקמומית וימעט העקמומית לפחות מי' או דיעמיד צוה"פ, וצ"ב דאי ימעט מי' או יעמיד צוה"פ אמאי לרב תורתו כמפולש [דהא השתא בקו' הגמ' אילימא ביתר מי' כו' קיימי דאף לרב פירצתו ב'], **והנה** לענין הקו' דיעמט מי' י"ל דכונתו דיעמט מבוי אחד ושם יעמיד הלחי ולרב עדיין תורתו כמפולש מחמת המבוי הב' דהוי יתר מי' [וכמש"כ החזו"א לענין ב' מבואות אחד יתר מי' וא' פחות מן], ולענין הקו' דיעמיד צוה"פ צ"ל דלרב לאו בכל ענין מהני דבפתוח לרה"ר צריך דלתות.

שיטת תוס' בדעת ר"י [המובא בראשונים] דקו' הגמ' על פתח המבוי היכי מהני לחי, [והיכן ג' מחיצותיו דהמבוי דהא מחיצה הג' פרוץ יתר מ"י ואין פתח המבוי משלימו דהוא נמי פרוץ יתר מ"י], **ועי'** הגהות הגר"מ בביאור דבריהם, ולפי"ז אין מבואר כלל דלשמואל תורתו כמפולש ביתר מ"י, **ומשמעות התוס' י ב' ד"ה "עושה"** דבאמת לשי' ר"י אף ביתר מ"י תורתו כסתום, **אמנם** הריטב"א פליג ופי' דאף לר"י איירי כשפתח המבוי פחות מ"י, וקו' הגמ' ע"ד רש"י דביתר מ"י נעשה חד מבוי, ויש לבאר אמאי תוס' לא פי' כן בדעת ר"י, ואמרו דלשי' ר"י דאף בפירצה ד' לרב אי"צ תיקון בעקמומית, בע"כ מבואר דכל ענין תורתו כמפולש הוא רק משום דדנים ליה כחד מבוי ומפולש ביושר, ואהא פליג שמואל דאע"ג דנידון כחד מבוי מ"מ ל"ח זה כנגד זה, אי"כ אף ביתר מ"י ל"ח כמפולש זה כנגד זה, ובע"כ דקו' הגמ' אתיקון פתחיו לחוד.

ולכל השיטות יש לברר דין פרוץ מרובה בעקמומיות אי דינו כפירצה יתר מ"י, דאי גריעותא דיתר מ"י משום דהוי פתח רחב וכמשמעות התורא"ש ה"ט ל"ש בפרוץ מרובה, וכן אי גריעותא דיתר מ"י כמורי הזקן דלא מהני לחי בעקמומית נמי ל"ש בפרוץ מרובה, אבל אי החיסרון דהוי משום דהוי מבוי אחד ע"י דמשלים כל אחד מחיצות חבירו, אף בפרוץ מרובה איכא להאי טעמא, **וכן** נקט בחזו"א סק"ט וסקכ"ד, **אמנם** ע"י דמדברי התוס' י ב' ד"ה "עושה" מבואר דבפרוץ מרובה תורתו כסתום, וצ"ב. ולמשי"כ הט"ז סי' שס"ג סקכ"ו דבהעמיד פס אף לרב אין תורתו כמפולש אלא בא"י ב"ן הפס לכותל, אבל בפחות מ"י חז"י ליה כפתח, י"ל דמה"ט אף בפרוץ מרובה אין תורתו כמפולש, אבל לעולם במבוי עקום דעלמא דין פרוץ מרובה כיתר מ"י דלכו"ע תורתו כמפולש.

ע"ע חזו"א סקל"ד דכל הסוגיא כשב' המבואות רחבות בעקמומיתן יתר מ"י, אבל כשאחת מהן פחות מ"י ואחת יתירה, המבוי הרחב דאין פירצתו י' ל"ח כמפולש, והמבוי הקצר נידון כמפולש, ונסתפק שם אי בכה"ג צריך תיקון בעקמומית לרש"י, או דכיון דהמבוי הרחב דינו כסתום עדיף טפי וסגי בצוה"פ בראשו דהקצר.

לחי וצוה"פ בעקמומית יתר מ"י

מבואר בתוס' ובראשונים דלרש"י דצריך תיקון בעקמומית, ה"ה דביתר מ"י בעי תיקון, **[וקצ"ב]** למבואר ברש"י דביתר מ"י הוי חד מבוי מנלן דאף בזה בעי תיקון בעקמומית, **ונחלקו** הראשונים אי מהני נמי לחי בעקמומית או דבעי צוה"פ, **עי'** מרדכי משמיה דהמהר"ם ושו"ת הרא"ש הובא בד"מ ובביה"ל, ולכא"ו כל הנידון במתקן ב' ראשי המבוי דבזה כיון דתיקון העקמומית אינו אלא משום דבעי להראות לבני המבוי הלכך מקילי אף ביתר מ"י אבל במתקן ראש אחד לחוד בצוה"פ דהתם תיקון העקמומית מדינא לכו"ע לא סגי בלחי, **אמנם** במהרש"א ע"ד תוד"ה "רב" נקט דאף בכה"ג סגי להמרדכי בלחי וצ"ע.

ולענין צוה"פ ביתר מ"י לרב [דס"ל דלא מהני צוה"פ לרחב יתר מ"י], **עי'** תוס' דתלוי ברש"י ור"י, דלרש"י כיון דמניחו בעקמומית מהני אף ביתר מ"י, **ועי'** חילוקי לשונות בתור"פ ובתורא"ש בטעם הדבר, **וע"ע** מהרש"א ושפ"א, **[ויתכן]** עוד דכיון דהצוה"פ בא לתקן פילוש דחבירו הפתוח פחות מ"י לרה"ר, דנים ליה כפתח מפחות מ"י].

מבוי העשוי כעין ח'

נחלקו הראשונים אי מבוי העשוי כח' דינו כמבוי עקום, או דכיון דמפולש בשני ראשיו לרוח אחת ל"ח פילוש, **עי'** רש"י להלן ו ב' ד"ה "מבוי", ותוס' ורשב"א בשמעתין, ושו"ת הגרע"א סי' ל"ג דהביא הרבה ראשונים בזה, וב"י ונו"כ שס"ד סעי' ג'.

והנה משמעות רש"י ו ב' דמבוי כעין ח' דדינו כמפולש דנים דאית ביה ג' מבואות מפולשים [ב' רגליו וגג הח'], ולכך צריך ב' דלתות לבי' עקמומיותו, וכפשוטו גדר פילוש רגליו אינו משום דעוברים מרגל א' לרגל ב', אלא משום דעוברים מגגו לרגלו והוי כעין ד', [ומה"ט באמת נח' הראשונים דאין תורתו כמפולש], וקצ"ב דכיון דאין גג מפולש לרה"ר אמאי עושה פילוש לרגלו, וצ"ל דכיון דנכנסים לגגו דרך רה"ר השני חשיב כמפולש לרה"ר, **ובחזו"א** סקמ"ג רצה לחדש דמבוי כעין ד' וסתום לגמרי בראש אחד נמי חשיב מבוי הב' כמפולש, ולכך פילוש רגלי ח' לגגו נמי נידון כמפולש, **וכחידושו** דחזו"א דבסתום נמי

תורתו כמפולש, כ"כ הגאון בשמעתין להוכיח משו"ת הרא"ש כלל כ"א סי' ט', [אמנם במ"ב שס"ד סק"ד פי' ד' הרא"ש דאירי דב' ראשו פתוחים לרה"ר].

עוד יש לברר איך מבוי דגג הח' נידון כמפולש אף בפחות מ' לרב, הא הו"ל פרוץ מראשו, ולשי' התוס' ו' א' פירצה מראשו לכו"ע פירצתו י', ועי' גאון.

נחלקו המ"ב שס"ד סק"ג, וחזו"א סקמ"א אי במעמיד ב' צוה"פ לב' רגלי הח', סגי בב' לחיים בעקמומית, [ואע"ג דבמבוי עקום בעי' צוה"פ לכל מבוי, גג דח' שאני דכיון דאין פתוח לרה"ר וכל פילוש מחמת רגלי הח', סגי בתיקוני רגלי הח' בצוה"פ], או דאף בזה בעי' להעמיד הצוה"פ דוקא בעקמומית דיראה לבני מבוי שבגג הח'.

ע"ע פלוגתת התוס' להלן י' ב' ד"ה "עושה", וריצב"א שם בהעמיד פס ד' לאורך המבוי אי דינו כמבוי עקום העשוי כח', ועי' במהרש"א שם, ושו"ת הגרע"א ת' ל"ג, וחזו"א סי' ה' סק"א בד' הריצב"א אי בכעין ח' העשוי ע"י בתים מודה דדינו כמבוי עקום.

יש לברר לשיטת התוס' דבהעמיד פס ד' דינו כמבוי עקום, אי דנים ליה כג' מבואות כעין ח', או דאין הגג נידון לעצמו, ונפק"מ אי בעי' צוה"פ בב' עקמומיותו, ומלשון הרשב"א שם יש משמעות דבעי' לב' עקמומיותו.

נחלקו האחרונים לרב דמבוי עקום בד' [והכי קי"ל] אי בהעמיד פס נמי צריך ליהדר דלא יהא ד"ט מהפס לכותל או דהכא דע"י הפס הוי כב' מבואות הסמוכין זל"ז אף לרב עד י' נידון כפתח, עי' ב"י שו"ע ורמ"א סי' שס"ג סעי' ל"ג מ"א ט"ז ואבהעו"ז שם [ובריטב"א מפורש דלרב אף בזה שיעורו בד'].

מבוי העשוי כנדל

ח ב', מבוי העשוי כנדל כו', **במבוי** העשוי כנדל יל"ד משום ד' מיני פילוש, **א-** משום פילוש מבוי הגדול ביותר. **ב-** משום פילוש מבוי הגדול והקטנים כעין ד' [וכן בפתוח הגדול משני רוחות כמין ד']. **ג-** משום פילוש הקטנים זה כנגד זה ביותר, וזשלכ"ז כמין ל'. **ד.** משום פילוש הקטנים זה לזה כמין ח'. **ונחלקו** הראשונים בצורת המבוי ובדיני פילוש הנ"ל.

א- משום פילוש מבוי הגדול ביותר, **נחלקו** הראשונים אי איירי דהמבוי הגדול פתוח משני רוחות, ולפי"ז עושה לכו"ע צוה"פ לגדול ולא גרסי' בגמ' למה לי צוה"פ, או דאיירי דפתוח מרוח אחת [או משני רוחות ומתעקם כעין ד'], והדר דינו דלשמואל תורתו כסתום ואין צריך צוה"פ, **עי'** לשונות רש"י, רי"ף, רשב"א, ריטב"א, ריו"נ, מאירי, ומהרש"ל, **ובשלטי** גיבורים ב' א' [בדפי הרי"ף אות ג'] הביא משמיה דהרא"י דכל נידון הגמ' דוקא כשהמבוי הגדול פתוח מב' רוחות, אבל כשפתוח מרוח אחת לחוד לכו"ע תורתו כסתום ע"י"ש.

ב- משום פילוש הגדול והקטנים כעין ד', **דעת שמואל** - מבואר דנחלקו אביי ורבא, דלאביי אף שמואל מודה בהא דצריך צוה"פ לגדול, **ועי'** בר"ן דטעמא דחמור דינו משאר מבוי עקום כיון דפתוח להרבה מבואות, ולרבא אף בזה תורתו כסתום, [ומ"מ לדעת מורי הזקן צריך נמי לחי בעקמומיתו וכמש"כ המהרש"א].

בחזו"א סי' א' סקמ"ב הק' קושיא גדולה דלמבואר בשמעתין דהיכא דהמבוי צריך למחיצות חברו מודה שמואל דנידון כחד מבוי, א"כ הכא דהקטן מפולש מב' צדדיו לגדול נמצא דצריך הקטן לצוה"פ דהגדול [ואף כשבעקמומיתו ד', דהא מודה שמואל במבוי המפולש דפירצתו בד'], ע"י"ש תירוצו, ולכא"י כ"ד אי דין פילוש משום בקיעת רבים, אבל למאי דמסיק סקל"א דבמפולש לא בעי' תנאי בקיעת רבים ל"ש האי תירוצא, אולם יתכן בנוס"א דבמפולש למקום הסתום אין הגדר דניתר במחיצת חברו, אלא דבזה ל"ל תורת פילוש ול"ד ליתר מ"י דהתם אית ליה חיסרון מחיצות וצריך למחיצת חברו.

דעת רב- דתורתו כמפולש וצריך צוה"פ ולחי, **ונחלקו** הראשונים בביאור דברי הגמ' עושה צוה"פ לכולהו ואידך כו', ושורשם בפלוגתת רש"י ור"י בדין מבוי עקום אי צריך תיקון בעקמומית.

לשי' רש"י- עושה צוה"פ בעקמומית ולחי בפתחי הגדול והקטנים, וכן להיפך צוה"פ בפתחים ולחי בעקמומית, אמנם כשהמבוי הגדול פתוח בשני ראשיו וניתקן בצוה"פ ולחי, לכא"ל לא סגי בלחי בעקמומית דלכנסים מפתח המבוי הגדול המתוקן בלחי למבואות הקטנים ליכא הכירא דצוה"פ לגדול, **וכ"כ** בשו"ע הרב, **אמנם** במאירי הובא להלן מבואר דאף בזה סגי בלחי בעקמומית.

לשי' ר"י- מתורת פילושו כמין ד' סגי בצוה"פ בפתח הגדול ולחי בקטנים, **והא** דאמרי' אידך גיסא כו' נתבאר בראשונים [רא"ש, ורשב"א בשמעתין, ושו"ת הגרע"א סי' ל"ג] ב' דרכים, **חדא** משום דהמבואות הקטנים מפולשים זל"ז כמין ח'. **ועוד** דאירי דהמבואות הקטנים פתוחים מב' צדדי המבוי הגדול, דאיכא נמי פילוש מקטן אחד לחבירו ביושר או כמין ל', ולכך עושה צוה"פ למבואות הקטנים שבצד דרום, ולחי למבואות הקטנים שבצד צפון.

במאירי הק' להאי פירושא היכי סגי בלחי למבואות בצד צפון [המתוקנים בלחי], הא כשהמבוי הגדול פתוח משני ראשיו ומתקנו בצוה"פ ולחי, עדיין איכא תורת פילוש מהפתח המתוקן בלחי למבואות הקטנים שבצד צפון המתוקנים בלחי, **וכתב** לחדש דכיון דהגדול מצד אחד מתוקן בצוה"פ אהני תיקונו אף לראש המתוקן בלחי, ולפי"ז ה"ה בעשוי כמין ז' סגי בצוה"פ בראש אחד, **אולם** בתוס' ו' א' כתבו להדיא דבעשוי כמין ז' בעי' ב' דלתות.

בעיקר קו' הראשונים על ר"י מצינו ב' נוסחאות, חדא מלשון הגמ' ואידך גיסא כו' כמשה"ק תוס' בשמעתין, **וכן** מקו' הגמ' כמאן כשמואל כדהק' הרא"ש, ולכא"ל כל קו' הב' הוא רק אי איירי דמבואות הקטנים פתוחים מצד אחד, אבל אי פתוחים מב' צדדי הגדול ל"ש לאקשווי, משום דאיכא נמי לפילוש הקטנים כמין ל' ולכך לא אתיא כרב, ולהרא"ש דאיכא נמי פילוש כעין ח' אף אי איירי בפתוחים לצד אחד לחוד ל"ש להקשות מקו' הגמ' כמאן כשמואל, דכרב לא מצי אתיא משום פילוש כעין ח', וצ"ע דהרא"ש הק' אף מקו' הגמ' כמאן כשמואל, **ועי'** ק"נ אות ח' ושו"ת הגרע"א הנ"ל, **וע"ע** מהרש"א ונימוקי הגר"ב.

ג- במבוי העשוי כנדל ופתוחים מבואות הקטנים מב' צידי הגדול זה כנגד זה, **נחלקו** הראשונים אי איכא לקטנים תורת פילוש ביושר וצריכים צוה"פ אף לשמואל, או דהמבוי הגדול מפסיק לב' מבואות ואין דנים ליה אלא בתורת מבוי עקום, **עי'** תוס', רא"ש, ותור"פ, ורשב"א ו' א', טור שס"ד [ב"י ב"ח ופרישה שם], ור"מ פי"ז משבת, ואו"ז סי' קי"ג, והגה"א סי' י'. **והעירו** דבזכנ"ז אף אי ל"ח מפולש ביושר מ"מ הא ל"ל אלא ב' מחיצות וא"כ אף לשמואל צריך צוה"פ, ובחזו"א סקמ"ה אות ג' הק' בכע"ז, **וכתב** להוכיח כחידושו הנודע דרשות הגדורה גודרת נמי חברתה, ולכך ליכא חיסרון מחיצות דכל מבוי גדור מכח המבוי הגדול, **אלא** דלפי"ז הדר קו' החזו"א סקמ"ב אמאי לשמואל אין תורתו כמפולש משום פילוש הקטנים לגדול כמין ד' כיון דצריך הקטן למחיצותיו דהגדול.

ד- **לענין** פילושו כמין ח', **יעוין** ברשב"א בשמעתין ו' א' דתלוי בפלוגתת הראשונים במבוי העשוי כמין חית, **אמנם** בריטב"א ח' ב' פי' דאף להריצב"א דבכעין ח' לא הוי מפולש, מ"מ בכעין נדל מודה דהוי מפולש כיון דבקעי בה רבים ברגלי הח' מחמת דנכנסים למבוי הגדול המפולש לרוח אחרת. **והנה** במבוי כעין ח' לשיטות הראשונים דתורתו כמפולש, הובא לעיל פלוגתת המ"ב וחזו"א אי כשמעמיד ב' צוה"פ בב' רגליו סגי בלחי בעקמומית, ויל"ד אי ה"ה הכא, או דכיון דהגדול דהוא גג הח' איכא צוה"פ בראשו, לכ"ע לא בעי צוה"פ בעקמומית.

מבואות שלנו

עי' שו"ע שס"ד סעי' ג' וסעי' ה' דקיי"ל כרב וכשי' רש"י דבעי צוה"פ בעקמומית, הלכך בעשוי כמין ד' או ח' וכן בנדל בעי צוה"פ בעקמומית ולחי בב' ראשיו, **ובאחרונים** האריכו בדין מבואות שלנו, ודנו בכמה סברות להקל דאי"צ תיקון בעקמומית.

א- **עי'** מג"א שס"ג סקכ"ז והובא במ"ב שס"ד סק"ב ובביה"ל ד"ה "דינו" דמבואות שלנו יש להם דין חצירות ובחצר אין חילוק בין עיקום ליושר דלא נאמר תורת פילוש בחצר, [והטעם דמבואות שלנו דינם כחצר ע"ש ב' טעמים, **חדא** ע"פ התרועה"ד דהיקף חומה משוי המבואות לחצר, **וכן** משום דהאידינא אין בתים וחצירות פתוחים לתוכו, ובנשמ"א כלל ע"א

סק"ה תמה ע"ז, ועי' חזו"א סי' א' סק"ז נ"ב], ועיקר ד' המג"א דמבואות שלנו דינן כחצירות הוא רק לענין העקמומית אבל לענין פירצה בצידו מבואר בסי' שס"ה סק"ד דצידד להחמיר דדינן כמבוי, ויל"ע לשי' מורי הזקן דמבוי עקום אף אי לית ליה תורת פילוש מ"מ לא מהני עומ"ר, אמאי במבואות שלנו דמחמרי' ביה לענין פרצות סגי בעומ"ר בעקמומיתו, ועי' חזו"א סק"ז.

ב- במהרי"ט ח"א סי' צ"ד כ' דכל חומרת מבוי עקום הוא רק שמערבים המבואות בפ"ע, אבל כשמערבים כל העיר הר"ז נידון כחצר, והביא לזה סיוע מד' רש"י נט' א' ד"ה "מערבין", [וצ"ב הדמיון, עי' בית מאיר שצ"ב סעי' ה' ד"ה "אבל"], **ובמנחת** שלמה ח"ב סי' ל"ט האריך בדבריו.

ג- בט"ז שס"ד סק"ב הביא משו"ת משאת בנימין בשם מהרי"ו דלא נאמר דין מבוי עקום אלא בפתוח לרה"ר, [וכמשמעות רש"י בסוגין], והלכך מבואות שלנו שפתוחים לכרמלית אי"צ תיקון בעקמומית, [ולכאוי' אף בראשיהן סגי בלחי וצ"ע]. **ע"ע** ביה"ל שס"ד סעי' ג' ד"ה דינו" דבשעת הדחק יש להקל כשי' ר"י דלא בעי' תיקון בעקמומית, **וכ"כ** שם ד"ה "ואם" משמיה דהגרע"א לענין מבוי עשוי כח', ובפרט במבואות שלנו שיש להם דין חצירות יש להקל.

מבוי הכלה לרחבה

מחיצות המבוי

בדין מבוי הכלה לרחבה וחצר, מבואר דכל נידון הסוגיא הוא מהל' פילוש, אבל בעיקר דיני המחיצות אף המבוי חשיב כגדור אע"ג דפרוץ במלואו לחצר, והטעם נתבאר באחרונים בב' דרכים, **חדא** דמחיצות החצר מועילות למבוי, [ע"י שו"ע הגר"ז שס"ד סק"א וחזו"א סקמ"ו], ואף כשמעמיד גיפופי או לחי להפריד בין המבוי לחצר לענין דיורים ופילוש, מ"מ עדיין שייך בכך לדון דמחיצות החצר גודרת המבוי. **ועוד** נתבאר בחזו"א בכמה דוכתי [ע"י סי' ק"ז סק"ה, וס"ה סקמ"ה אות ג'], דמקום שהוא רה"י הוא עצמו חשיב כמחיצה למקום דעל ידו [ובמכתבי החזו"א הנד' בספר שערי לימוד הוכיח כן מדין מבוי הכלה לרחבה]. **ונפק"מ** בין הדרכים למבוי הכלה לחצר ול"ל לחצר עומ"ר לצד רה"ר ואיכא גיפופי דעומ"ר בין המבוי לחצר, דלד' החזו"א המבוי גדור ולד' שו"ע הגר"ז אין המבוי גדור והנה לשי' הרשב"א [לג"ה הגאון"י בשמעתין] דמהני עומ"ר במבוי המפולש בע"כ דאיירי דהחצר ל"ל עומ"ר לצד רה"ר, ולדבריו צ"ל דגידור המבוי נעשה ע"י רשות החצר וכנ"ל. **וכמו"כ** יש נפקותא גדולה בין הדרכים בטעם דל"ח המבוי מפולש מדינא ויבואר להלן.

פילוש המבוי

ע"י משמעות הראשונים דמבוי הכלה לחצר אי"ז פילוש גמור כמבוי הפתוח למבוי דתורתו כמפולש, אלא כל איסורו משום דמחזי כמפולש, ולכך בכלה לאמצע וזה שלא כנגד זה המבוי מותר, ומה"ט נמי יש מהראשונים דס"ל דמהני גיפופי למבוי אע"ג דלא מהני לפילוש דעלמא, **ונאמרו** ב' דרכים בטעמא דלא מיתסר מעיקר הדין.

א- דמבוי וחצר כיון דחלוקים בתשמישן אין לראותם כחד אלא דנים דהמבוי מסתיים במקומו בפתחתו לחצר, **אמנם** יש לעיין בזה לדרכו דהשו"ע הגר"ז דגידור המבוי נעשה ע"י מחיצות החצר, א"כ בע"כ צריך לראות המבוי כחד עם החצר ופתחו בפתח החצר לצד רה"ר, והדר דינו כמבוי עקום דכיון דחשיב כחד תורתו כמפולש. **עוד** יל"ע לשי' רש"י דכל מבוי עקום צריך תיקון בעקמומית ובע"כ הגדר דדנים אותם כב' מבואות ומ"מ תורתו כמפולש כיון דפתחו לחבירו הפתוח לרה"ר, א"כ אף בכלה לרחבה נימא כן דכיון דפתחו לחצר הפתוח לרה"ר תורת פילוש עליה, **וע"י** אבנ"ז או"ח סי' רס"ב סק"ז דהקשה כן.

ב- דל"ד למבוי עקום דהתם ב' המבואות אסירי משום פילוש משא"כ הכא דהחצר מותרת חשיב כמפולש למקום הסתום, וגדר זה מבואר ברשב"א בד"ה "וקשיא" דכתב דהאי חצר לא פילוש גמור שהרי החצר שנפרץ לתוכה מותר לטלטל בכולה, **אמנם** יש בזה דבר עיון, **דהנה** נחלקו המג"א ט"ז ואבה"ע סי' שס"ה [הובא להלן בארוכה] בטעמא דהחצר מותרת, דהמג"א והט"ז נקטו משום דאין פילוש החצר, **אמנם** באה"ע פליג דיש פילוש בחצר וטעם התיירא דחצר דכיון דאית ליה גיפופי הוי ככלה לאמצע דמבואר בשמעתין דאין בזה משום פילוש, ולכא' להנ"ל ד' האבה"ע תמוהים דהא כל יסוד הדין דבכלה לאמצע לא מיתסר משום דאין פילוש מעיקר הדין כיון דמפולש לחצר המתקנת, אבל אי בחצר נמי איכא תורת פילוש היכי דנים תחילת התיירא דהחצר, **וכן** הק' החזו"א סקל"א, וצ"ל דס"ל להאבה"ע כאופן הא' דמבוי וחצר כיון דחלוקין בתשמישן ל"ד למבוי עקום ול"ח כמפולש לרה"ר, אלא דהוסיף האבה"ע לפרושי אמאי לא מיתסר החצר משום מחזי כמפולש כמבוי, ואהא תי' דכיון דכלה לאמצע שרי, ויבוא' עוד להלן.

ע"ע שלטי גיבורים משמיה דהרי"ז [ב א' בדפי הרי"ף אות ג'] דרך נוספת בביאור הסוגיא דכי היכי דבכלה לאמצע אין תורתו כמפולש, ה"ה במבוי העשוי כנדל אי אין פתוח המבוי הגדול משני רוחות חשיבי מבואות הקטנים ככלה לאמצע ומותרים, ומדבריו נראה דפי' ענין הפילוש בכלה לרחבה מעיקר הדין, ולפי"ז יש ליישב ד' האבה"ע דחצר מותרת כיון דהוי ככלה לאמצע דל"ש ביה תורת פילוש מדינא, אמנם משמעות כל הראשונים דלא כהרי"ז.

בחזו"א סקל"ח נסתפק בחצר הפרוצה למבוי במלואו או ביתר מ"י, ופרוצה נמי לרה"ר, והמבוי כלה לאמצע, מאי דיין דהמבוי והחצר, די"ל דעד כאן אין דנים המבוי כסתום אלא משום דכלה לחצר הסתומה אבל הכא דהחצר פרוצה ביתר

מ"מ למבוי וצריכה לתקוני המבוי א"א לדון המבוי כסתום עד שנדון החצר כסתומה, וא"א לדון החצר כסתומה עד שנחשב המבוי כסתום, ועיי"ש בסק"מ דהביא ד' השעה"צ דאף בכה"ג החצר מותרת, [והדברים מפורשים בתוס' רא"ש ז ב' בשם רבינו מאיר, ובעבוה"ק ש"א פ"ד דכתב דחצר הפרוצה במלואה למבוי ולא עירבו אסורין, ומ"מ בעירבו החצר מותרת].

ועיקר ספיקא דהחזו"א תלוי בב' דרכים הנ"ל בטעם מבוי הכלה לרחבה דאין תורתו כמפולש מעיקר הדין, אי משום דכלה לחצר סתומה או דהמבוי והחצר חלוקים בתשמישן. ואף לטעמא דכלה לחצר הסתומה י"ל דסגי במאי דסתומה בתורת פילוש, ואע"ג דאסורה משום חיסרון מחיצה רביעית, מ"מ לענין פילוש המבוי אין לדון המבוי כמפולש לרה"ר כיון דהחצר בפתחה לרה"ר חשיבא סתומה.

כלה לצידי הרחבה

מסקי' דבכלה לצידי הרחבה מחזי כמפולש ואסור, ונחלקו הראשונים אי תורתו כמפולש בכל ענין או דאף בזה חלוק עירבו ולא עירבו, דברש"י ותוס' מבואר דאסור בכל ענין וכל חילוקא דעירבו ולא עירבו הוא לענין איסור דיורין לחוד, אמנם בראב"ד פ"ז משבת וברז"ה מבואר דחילוקא דעירבו ולא עירבו הוא אף בדיני פילוש אלא דחלוקים הראב"ד והרז"ה בביאור דינא דרב ששת, דלהרז"ה בעירבו תורתו כמפולש כיון דהוי כחד ונידון המבוי כפתוח לרה"ר ובלא עירבו ל"ח המבוי כחד עם החצר ואין תורתו כמפולש לרה"ר, והראב"ד פי' להיפך דבעירבו נידון כחד עם החצר ומותר אף בכלה לצידי ובלא עירבו תורתו כמפולש, ויש לחשב היטב לדבריהם דינא דרב יוסף ועי' בגאו"י.

בעיקר חומרתו דכלה לצידי הרחבה נתבאר בראשונים דהטעם משום דמחזי כמבוי עקום, ונחלקו רש"י והרשב"א אי אסור אף לשמואל [ביתר מ"י], או דאסור לרב לחוד, ובביאור ד' הרשב"א י"ל דעיקר פלוגתת שמואל במבוי עקום דל"א תורתו כמפולש אלא היכא דנידון כחד מבוי וחשיב פירצה זה כנגד זה ולכך חלוק ד' מ"י, ועפ"ז יל"פ דבמבוי הכלה לחצר אף ביתר מ"י לא נידון כחד כיון דחלוקים בתשמישן. ועוד אמרו בזה דל"ד למבוי עקום דהתם ע"י דדין ליה כחד חשיב כמבוי המפולש זכנ"ז, משא"כ הכא אף אי נפשט העקמומית ונידון ליה כחד ל"ה זכנ"ז אלא כפירצה מצידו ושמואל ל"ל פירצת מבוי בד'.

וכמו"כ יש לישב לד' מורי הזקן דס"ל דקו' הגמ' אי ביתר מ"י היכי מהני לחי בעקמומית, אבל מתורת פילוש אף ביתר מ"י אין תורתו כמפולש, דלפ"ז פישטא דמבוי הכלה לרחבה לא אתא אלא כרב.

ובעיקר ד' רש"י מבואר דבפחות מ"י ל"ח כמפולש לשמואל וכמבוי עקום, וצ"ב דכל פלוגתת שמואל הוא רק כשב' הפרצות אינם מכוונים ברוחות זה כנגד זה, אבל הכא שמכוונים ברוחות זה כנגד זה אף בפחות מ"י תורתו כמפולש דלא גרע מכזה... דפשיטא דהוי פילוש, וצריך לחלק [הגרמ"א].

עוד העיר החזו"א סקל"ט אמאי הוצרך רש"י לפרש טעם האיסור משום דמתעקם, הא אף בלא העיקום י"ל דכיון דרואים המבוי ממשיך בתוך החצר כנגד כל רוחבו דהמבוי, א"כ הוי החצר והמבוי פרוצים זל"ז במלואו, וא"א לדון המבוי ככלה לחצר סתומה כיון דהחצר צריכה למחיצות המבוי עיי"ש.

עוד נסתפק החזו"א שם במבוי הכלה לרחבה מהצד כצורה של מבוי עקום כזה.... אי נמי חזי' ליה כמתעקם ודינו ככלה לצידי הרבה או לאו עיי"ש.

תיקוני המבוי

נחלקו הראשונים בתיקוני מבוי הכלה לרחבה אי דינו כמבוי המפולש דעלמא דצריך צוה"פ, או דסגי בגיפופי [ולחי וקורה] דעיי"ז לא מחזי המבוי כמפולש, דבתוד"ה 'ועירבו' נקטו דלא מהני גיפופי ולכך הכריחו דהא דאיירי רב בנפרץ במלואו הוא משום איסור דיורין לחוד, **אולם** ברשב"א בשמעתין ד"ה 'וקשיא' [בתי' הב'] ובעבוה"ק שער ב' פ"א, ובריטב"א נקטו דמהני גיפופי.

ובתורא"ש מבואר כתוס', אמנם משמעות לשונו דעומ"ר מהני דכתב בתו"ד דאי משום מבוי המפולש הו"ל ברובו. [ויש להסתפק אי דוקא כשהעומ"ר בין המבוי לחצר דע"ז אין נידון כמפולש לרה"ר, או דמהני נמי כשהוא ברוח רביעית דהמבוי דע"ז אין המבוי זקוק למחיצות החצר ותו ל"ח חד עם החצר].
ולענין הלכה, **עי'** ביה"ל שס"ה סעי' ג' ד"ה משום", וחזו"א פ"ח סק"ט.

בעיקר שי' התוס' דלא מהני לחי צ"ע דסתרו דבריהם, דלעיל פי' דהטעם דלר' יהודה לס"ד ליכא פילוש משום דנראה מבחוץ מהני בתורת לחי, **וכ"כ** בשי' רש"י דקו' הגמ' לרב אמאי נראה מבחוץ מהני לדיוורין ולא מהני לפילוש, ויתכן דנראה מבחוץ עדיפא מגיפופי דהוא צורת בנין המבוי והחצר, משא"כ בהעמיד גיפופי למבוי בפנים ועי', **ויש** לזה סיעתא מדברי הריטב"א דכתב דהא דמהני לחי בפנים הוא דווקא כשנראה נמי מבחוץ ואין נכנסים כותלי קטנה לגדולה, ובגאוו"י העיר ע"ד אמאי לא סגי בלחי הנראה מבפנים לחוד ולהאמור א"ש.

עוד הק' הגרע"א בגלהש"ס ע"ד התוס' מ"ש מבוי מחצר דניתרת ע"י גיפופי [ונקט הגרע"א דאיכא תורת פילוש בחצר], ולהאמור א"ש דגיפופי החצר עדיפא מהוסיף לחי מבפנים כיון דהם מורים יותר על צורת בנין המבוי והחצר, ואמרו ליישב עוד דאי איירי דהמבוי פרוץ ברוח רביעית [כמש"כ התורא"ש] וליכא אלא ב' מחיצות, י"ל דלכך לא מהני הגיפופי למבוי כיון דהמבוי צריך למחיצות החצר, משא"כ החצר דאין צריכה למחיצות המבוי שפיר אהני הגיפופי לחלקו מהמבוי.

נחלקו הרשב"א והתוס' לשיטתם אמאי נראה מבחוץ לא מהני להתיר המבוי כי היכי דמהני לאיסור דיוורין, **דהרשב"א** פי' דכיון דכל איסורא דפילוש משום דמחזי להעומדים בפנים הלכך לא מהני תיקון לחי אלא בנראה להעומדים בפנים, אמנם התוס' פירשו דלחי לא מהני כלל להתיר פילוש. **ובתוס'** דהביא הרשב"א הוסיפו דהא דמהני לאיסור דיוורין משום דחצר הוי ככרמלית ולחי מהני לכרמלית ומשמעות דבריהם דבלא עירבו אין האיסור משום שנפרץ למקום האסור לחוד אלא אף משום דמפולש מצד אחד לרה"ר ומצד השני לכרמלית, וברשב"א הק' ע"ד היכי מהני לחי לכרמלית הא אף במפולש לבקעה צריך צוה"פ עיי"ש, **ויש** לדקדק דנראה דכל קו' הרשב"א הוא לשי' התוס' לחוד, ולכאוי' הו"ל לאקשווי קו' זו אף לשיטתו אמאי באמת אין המבוי אסור משום מפולש לכרמלית ויש ליישב. [ובאמת בשו"ת הריב"ש סי' ת"ה הביא דברי הרשב"א בסתמא].

חצר מפולשת

נחלקו האחרונים בדין חצר מפולשת אי דינו כמבוי וצריך צוה"פ או דלא נאמר תורת פילוש בחצר, דהמג"א והט"ז ובית מאיר סי' שס"ה וחזו"א הוכיחו מסוגיין דאמרי' דחצר מותרת ומבריינתא להלן חצר כו' דאין פילוש בחצר, ו**נחלקו** האחרונים בטעמא דאין פילוש בחצר אי משום דבחצר אין בקיעת רבים, או דהוא מקולת מחיצות החצר דאף דבקעי בה רבים לא אכפ"ל, ונפק"מ לחצר שארכו יתר על רחבו ולמבוי מרובע, **עי'** בית מאיר שס"ה ופמ"ג משב"ז שס"ה סק"ג, שו"ת מהרי"ט צ"ד, ושו"ת חת"ס או"ח סי' צ"ז, וחזו"א סק"י, **וע"ע** חיי הר"ן יא א', **אולם** באהעו"ז שס"ה הוכיח בראיות דאיכא פילוש בחצר, וטעמא דחצר מותרת משום דאית ליה גיפופי [וכן מפורש ברשב"א בשמעתין וכ"פ הגרע"א בגלהש"ס ע"ד תוד"ה "בעירבו"], **ובריינתא** דרבים נכנסים עיי"ש דאיירי באיכא גידודי, [וילה"ס אי ס"ל דאף במבוי מהני גידודי או דכ"ד לענין חצר לחוד ובחזו"א נסתפק בזה], **ובבית אפרים** תמה עליו מאי אקשי' אדרב מאי קמ"ל כו', הא רב אתא לאשמעי' דאף בליכא גידודי לא מיתסר משום פילוש ואמרו דיתכן דהא פשיטא לגמ' דאין חידושו דרב בה"ל פילוש, אלא עיקר חידושו דרב דלא אמרי' אתו רבים מדרבנן, ואהא אקשי' מאי קמ"ל כו' ועיקר הדברים מדוקדקים בד' הרשב"א תוה"ב שער פ"ד דכתב דהחצר מותרת אע"פ שהרבים בוקעים כו' שאין רגל הרבים מבטלת כו'. וע"ע לשון התוס' ז' ב' ד"ה "דאי" דכיון דפתח גמור הוא פשיטא דלא אתו רבים כו'.

ובדברי הרשב"א בעבוה"ק ש"א פ"ד לגי' הגאוו"י, מבואר דפי' ברייתא דחצר דאיירי בב' עומ"ר, וס"ל לרשב"א דסגי בהכי להציל מפילוש.

ובבית אפרים שם עשה פשרה בין השיטות דאין פילוש אוסר אלא בליכא שם ד' מחיצות, דבזה עיי' הפילוש אתא רבים ומבטלי מחיצתא, ולעולם מבוי וחצר שוין דבאיכא שם ד' מחיצות אין פילוש אוסר ובלכא תרוייהו אסורים אלא דסתמא דמילתא דחצר אית ליה שם ד' מחיצות משא"כ מבוי.

והנה באבה"ע הוכיח כשיטתו מדברי התוס' צד א' ד"ה 'מ"ש', ומש"פ דאיירי בעומ"ר כ"כ המהרש"א והקר"א שם, **אמנם** בתורא"ש מפורש דאיירי בפרוץ מרובה וכ"כ הבית מאיר והאו"ש פ"ז משבת לדחות ראיתו דהאבה"ע"ז. **וכן** הוכיח האבה"ע כשיטתו מדברי הרשב"א בעבוה"ק שער א' פ"ד דכתב דחצר הפרוצה משני רוחותיה לרה"ר צריכה תיקון צוה"פ ופס ד', וכן יש לזה משמעות מדברי הרשב"א בשמעתין דפי' שריותא דחצר משום גיפופי, ומשמע דבלא"ה אסירא משום פילוש, אלא דמצינו כמה סתירות בדברי הרשב"א חדא דבסוף פ"ג כתב דבנפרצה משני רוחותיה סגי בפס ועומ"ר. וכן צ"ע דבפי"ד מבואר דחצר הפרוצה במלואו למבוי אם לא עירבו שניהם אסורים ומשמע דבעירבו החצר מותרת ואינה אסורה משום פילוש כדין המבוי עוד צ"ע דלענין מבוי המופלש פסק בשער ב' פ"א דבעי דלתות, ואמאי גבי חצר סגי בצוה"פ, וע"ע באו"ש שם.

עוד נחלקו האחרונים אי דינא דחצר שהרבים נכנסים איירי אף בפרוץ מרובה, ולפי"ז מבואר דסגי בחצר בבי' מחיצות ובבי' פסים, או דאף בחצר בעי' ג' שלימות וכל קולת חצר הוא רק באיכא עומ"ר, **עי'** שו"ת מהרי"ט סי' צ"ד, ומשכנ"י עמ' קל"ב, בית מאיר שס"ה, ורמ"א שס"ד סעי' א', מ"ב שם, וחזו"א סקל"ג, ושו"ע הגר"ז שם סעי' ב', [ויל"ע בדברי התוס' צד א' הנ"ל ובראשונים שם].

חצר הכלה למבוי

בשמעתין מבואר דמבוי הכלה לחצר במלואו החצר מותרת, **ונחלקו** המג"א והאב"ע ושאר אחרונים הנ"ל בטעם הדין אי משום דאין פילוש בחצר או משום דאיכא גיפופי ור"ל דמעיך הדין בפתוח למבוי ליכא פילוש בחצר כיון דאינו מופלש לרה"ר אלא למבוי דחלוק הימנו בתשמישו וכל הנידון לאסור משום מחזי כמפולש, ואהא פי' דכיון דאיכא גיפופי מהני לזה, וזוה מיושב קו' הבית אפרים סי' כ"ה והחזו"א סקל"א.

ולד' המג"א דאין פילוש בחצר אי טעמו משום דליכא בקיעת רבים צ"ב דא"כ אמאי במבוי הכלה לרחבה מבוי אסור וחצר מותרת, הא כי היכי דאין בקיעת רבים בחצר ליכא נמי בקיעת רבים במבוי דרך החצר ויש ליישב, וכן יש להעיר בכע"ז לשי' הבית אפרים הנ"ל דהטעם דחצר מותרת משום דאיכא שם ד' מחיצות אמאי לענין המבוי בקיעת הרבים מבטל למחיצת החצר.

ואיכא כמה נפקותא בין הדרכים, **א-** בפרוץ החצר במלואו למבוי, **ובד'** הרשב"א איכא מבוכה דבחיודושו משמע דכל התירא דחצר מחמת גיפופי, ובעבוה"ק שער א' פ"ד מבואר דאף בנפרצה החצר במלואו אינה אסורת. **ב-** בכלה לצידי המבוי אי מיתסר משום מחזי כמפולש וכדין המבוי, ובשלטי גיבורים אות ה' בשם הרי"ז מפורש שהחצר אסורה,

אמנם בכו"ח ח"ב סי' ל"ג, ובנחלת יעקב [לבעל התיבות [ה ב'] נקטו דאף לאבה"ע דאיכא פילוש בחצר מ"מ בחצר עקומה ליכא פילוש [כיון דליכא לרגלי הרבים הגורמות לעיקום המחיצה], ולדבריהם י"ל דאף בכלה לצידי המבוי שרי למש"פ רש"י דכל איסורא דכלה לצידי משום דמחזי כמבוי עקום].

ג- **וכן** נפקותא בזה כנגד זה דלד' האבה"ע כי היכי דמבוי אסור חצר נמי אסורה, ונחלקו בזה המהרש"א, והמהרש"ל, ומהדו"ב, וחזו"א סקל"א בגי' רש"י ח ב' ד"ה "ולרבה".

יש לעי' לשי' האחרונים דאיכא פילוש בחצר אמאי בכלה למבוי, החצר מותרת ולא אסרי' החצר משום פילוש למבוי דדינו ככרמלית, וזוה לא יהני תירוצו דהאבה"ע, **והנה** הרשב"א הקשה בכע"ז לשי' התוס' אמאי בלא עירבו לא אסרי' המבוי מעיקר הדין משום מפולש לכרמלית ותי' דחצר דלא עירבו אין חומרתו ככרמלית ע"ש, אמנם האי תירוצא לא יהני לענין פילוש החצר למבוי דדינו ככרמלית מחמת חיסרון מחיצותיו, ואולי דס"ל להאבה"ע דמפולש למבוי שאינו מתוקן לא חשיב כמפולש לכרמלית ויש לזה זכר בדברי התוס' צד א' ד"ה "מאי שנא" בסו"ד דפי' דאיירי התם כשנפרצה החצר למבוי או לחצר אחרת, ובע"כ דאיירי כשנפרצה למבוי או לחצר שאינם מתוקנים ברוח רביעית, דאל"כ לא הוי פליג ר"י שם דאסורה באותה שבת כיון דחשיב כאיתנהו למחיצות וכמשה"ק החזו"א ק"ז סק"א, ומ"מ אין דנים החצר כמפולשת לכרמלית.

ע"ע חזו"א סקל"ח מ' דנסתפק בחצר הפרוצה במלואו למבוי או פרוצה יתר מ"י אי מהני לחי למבוי אף להתיר החצר, והביא שם דבשעה"צ שס"ה סק"ג מבואר דמהני ואף באופנים דהמבוי אסור מ"מ מהני הלחי להתיר החצר, **ובחזו"א** נחלק ע"ד דבמקום דהמבוי אסור פשיטא דאף החצר אסורה כיון שנפרצה למקום האסור. [ויתכן דהמ"ב ס"ל דמבוי שאינו מתוקן ל"ח מקום האסור וכ"מ בתורי"ד ד"ה ומסיים בה"].

שני בתים משני צידי רה"ר

ו א', רה"ר מי מערבא כו', נחלקו הראשונים היכי ברייתא דב' בתים מב' צידי רה"ר, ומסתעף מפלוגתתם כמה נידונים, א- גדר דינא דאתו רבים אי נאמר דוקא ברה"ר או אף בכרמלית. ב- דין רה"ר המתקצר אי דינו כרה"ר. ג- דין ב' מחיצות לר"י ברוחב ט"ז אמה.

שיטת תוס' ד"ה "וכי" בת"י הא'- דלס"ד איירי ברחב ט"ז אמה, ולמסקנא לא איירי כלל ברה"ר אלא במבואות המפולשין, ונמצא דלהאי תירוצא ל"א אתו רבים אלא ברחב ט"ז אמה, ואיכא בזה כמה קושיות, א- קו' התוס' כב א' ד"ה "הא" ותורא"ש שם, מאי אקשי' מירושלים אפסי ביראות, הא שאני פס"ב דלא הוי רחב אלא י"ג אמה ושליש, ועיי"ש דתי' דצוה"פ ברחב ט"ז אמה שוה לפסי ביראות ב"ג אמה ושליש בלא צוה"פ, וצ"ב כונתם, ובחזו"א ע"ד סק"ח דחק דנדו משיטתם בשמעתין עיי"ש, ויבואר להלן במקומו, [ובשו"ת הגרע"א החדשות סי' ו' נראה דפי' קושיתם דשאני ירושלים דאיכא פירצה יותר מ"ג אמה ושליש וליעכא לשם ד', ואהא תי' שפיר דהיה שם צוה"פ ול"ח כפירצה, אמנם צ"ב לפי"ז סו"ד דלפי' אחר פי' ניחא, ויבואר במקומו], והנה במהרש"א שם הק' ע"ד התוס' מאי אהני בתירוצם הא עדיין תיקשי מאי אקשי' דרבנן אדרבנן מברייתא דב' בתים הא שאני התם דהוי רחב ט"ז אמה, וצ"ב דהא התוס' בתי' אזלו למאי דפירשו בשמעתין דמי שהיו לו שני בתים איירי למסקנא בפחות מט"ז אמה, ועי' בית אפרים סי' כ"ו ד"ה "והנה" התוס'". ב- קו' הר"ן כב א' אמאי באמת לר"י בפס"ב אמרי' אתו רבים הא לא הוי רחב ט"ז אמה, עיי"ש תירוצו, ואולי כונתו דשאני פסים דל"ל ב' מחיצות שלימות ועיי' אתרו"מ מצטרף רוחב הרשות לרוחב רה"ר.

ג- **דמקו' הגמ'** להלן כב א' מר"י אדר"י ומדרבנן אדרבנן מפס"ב אדינא דמי שהיו שני בתים, מפורש דפלוגתת חכמים ור"י באתו רבים ולא במבואות המפולשים, וכן הק' החזו"א שם, וצ"ל דכל גזירת מבואות המפולשים הוא משום דינא דאתו רבים, ולא משום דתיקנו רבנן ג' מחיצות שלימות, ולפי"ז במקום דליכא בקיעת רבים סגי אף לרבנן לב' מחיצות ובי' לחיים [ובאמת דזהו דעת המ"ב שס"ד סק"ד לענין חצר דסגי בב' מחיצות ובי' פסים ולהאמור א"ש כיון דבחצר ליכא בקיעת רבים], והדברים מפורשים בריטב"א יב ב' עיי"ש. **אלא** דיש בזה דבר תימה דלפי"ז נתחדש דבאתרו"מ דרבנן מהני צוה"פ [לת"ק] ולא מהני עומ"ר, ואילו ברה"ר דאורייתא ס"ל להריטב"א כב דלא מהני צוה"פ ועומ"ר לכאוי מהני.

עוד יש לעי' בזה היטב מדברי הגמ' יא ב' לימא קסברי ב"ה ג' מחיצות דאורייתא כו' וברשב"א וריטב"א שם, דמשמע דדין מבוי המפולש הוא משום דבעי' ג' מחיצות שלימות, ואולי דב' הלכות נאמרו במבוי המפולש חדא דין ג' מחיצות שלימות וכן דין אתרו"מ ויש כמה נפקותות ביניהם.

עוד יש לברר לתי' קמא דהתוס' אי למסקנא ברחב ט"ז אמה אף לר"י הוי רה"ר [וכשי' הריטב"א להלן], או דבכל ענין מהני ב' מחיצות, וממשה"ק התוס' להלן וא"ת כיון כו' לבתר תי' הב', יש קצת משמעות דלתי' הא' לא פליג ר"י ארישא דברייתא דשבת ו א' דמבואות המפולשים הוי רה"ר, וכ"ד בברייתא בשמעתין הוא ברחב י"ג אמה ושליש.

שיטת תוס' בת"י הב', וכ"כ הרשב"א כב א', דאיירי ברה"ר המתקצר דדינו כרה"ר, ולפי' זה כתבו התוס' כב א' ד"ה "והא" דניחא דמיון ירושלים לפסי ביראות, דפס"ב דינו כרה"ר המתקצר. וצ"ב דכיון דבין הפסים דאיכא ב' מחיצות נידון כרה"י לר"י וכל דינא דמתני' הוא לענין העומד באמצע הפילוש כמבואר בתוס' שם, א"כ ל"ש שם לדינא דרה"ר המתקצר, ולמש"כ החזו"א סי' ק"ז סק"ג לחדש דפס"ב איירי ברחב הרשות יותר מאורך המחיצות ובה לא מהני לר"י ב' מחיצות א"ש דפס"ב אף בין המחיצות הוי רה"ר, ויבואר שיטתו להלן.

ולהאי פירושא נקטו התוס' דלר"י מהני ב' מחיצות מדאורייתא אף ברחב ט"ז אמה, וכ"כ בשבת ו א' וכדפי' השפ"א שם דבריהם, ובמש"כ התוס' להכריח דמדאורייתא אין חילוק בין י"ג לט"ז, לכאוי אתא לאפוקי דלא נימא דלר"י פירצה יתר מ"ג הוא

מדאורייתא דא"כ מאי אקשי מירושלים הא שאני ירושלים דאיכא פירצה ט"ז, **אמנם** קצ"ב לשונם דאין חילוק בין י"ג לט"ז דהול"ל דאין חילוק בין י"ג ליתר מ"ג, **ואולי** דאין כונתם לדינא דפירצה יתר מ"ג אלא דדנו בדין ב' מחיצות לר"י אי מהני אף בט"ז [למאי דמוקי ברייתא דב' בתים ביי"ג] ד"ל דברחב ט"ז אף לר"י לא מהני ב' מחיצות וכשי הריטב"א, וע"ז כתבו להוכיח מקו' הגמ' מירושלים דכי היכי דלחכמים ליכא חילוק בדין אתרו"מ בין ט"ז לפחות מט"ז ה"ה לר"י ליכא חילוק בדין ב' מחיצות וצ"ב, וע"ז היטב בתורא"ש, ובמהרש"א, ושפ"א.

והנה יעוין בתוס' כב א' ד"ה "והא" דכתבו בסו"ד ולפי פ"י אחר כו' וכבר נתבאר לעיל דיל"פ קו' התוס' בב' דרכים א- דהקשו דשאני ירושלים מפס"ב, דבפס"ב לא הוי ט"ז לא הוי רה"ר, והב' דשאני ירושלים דאיכא פירצה יתר מיע"ג וליכא שם ד', וכן הבין הגרע"א בתו' החדשות סי' ו', אלא דלא נתבאר לדרך זה מאי כונתם ולפי פ"י אחר כו', ולהאמור אי כונת התוס' בשמתעין להכריח בפ"י הב' דפירצה יתר מ"ג דרבנן א"ש דבריהם.

שיטת הריטב"א בשמעתין, ולהלן יב ב, כב א', דברחב ט"ז אף לר"י הוי רה"ר גמורה ולא מהני לר"י ב' מחיצות אלא ביי"ג אמה, ודינא דמי שהיו לו שני בתים איירי לס"ד ברה"ר המתקצר, דכיון דבקעי רבים אמרי' אתו רבים, וכדינא דפסי ביראות דאמרי' אתו רבים אף ביי"ג ואמה ושליש, ול"ד למבואות המפולשים דליכא לבקיעת רבים. ולמדים מדבריו ב' דברים, **חדא** דלא מהני ב' מחיצות לר"י אלא בליכא רחב ט"ז אמה, **וכן** דדין אתו רבים אין תלוי כלל ברה"ר אלא שייך בכל מקום דאיכא בקיעת רבים [וכדיבואר להלן]. וצ"ב לפי"ז מאי אקשי לקמן מדר"י אדר"י, הא שאני ב' בתים דאיירי למסקנא במבואות המפולשים דל"ש שם בקיעה, **ולמבואר** בריטב"א יב ב' דדינא דמבואות המפולשים הוא נמי משום אתרו"מ דרבנן יש ליישב.

והנה בדבר חידושו הראשון דלר"י חלוק ט"ז מפחות מט"ז פשיטא דא"י"ז משום דינא דאתו רבים, דהא לדבריו אין אתו רבים תלוי ברה"ר כלל וכל דבקעי רבים אף במבואות מבטלי למחיצתא, אלא עיקר החילוק דלגדירת רה"ר לא סגי בב' מחיצות. ולפי"ז ברה"ר המתקצר דמהני ב' מחיצות לר"י כדפי' הריטב"א, בע"כ דל"ח רה"ר, **אולם** ע"י להלן דנחלקו בזה אחרונים, ואולי דאין כונת הריטב"א לכלול כללא דלא מהני ב' מחיצות לרה"ר אלא כל דבריו ברוחב ט"ז דכיון דהוי שיעור דגלי מדבר התם לא מהני ב' מחיצות להפקיעו מתורת רה"ר וע"ז שכתב הרמב"ן נט א' דלא מהני ב' מחיצות לר"י אלא בסרטיא דאין הרבים נקבעים ועומדים שם ולא הוי דומיא דגלי מדבר דלא הוי התם מחיצות כלל, משא"כ פלטיא.

עוד יל"ע בדבריו דלא מהני ב' מחיצות לר"י ברוחב ט"ז, דסתר משנתו להלן כב א' ד"ה "דרבנן" דהקשה כקו' התוס' שם כמאן ס"ל ריו"ח אי כר"י הא סגי בב' מחיצות, וצ"ב דהא דברחב ט"ז אף לר"י לא מהני ב' מחיצות, **ואפשר** דכיון דהיה צוה"פ בפתחי ירושלים כמש"כ הריטב"א שם עדיפא דעי"ז איכא חיבור בין המחיצות, ובזה מודה דמהני לר"י.

ובדבר חידושו השני דדינא דר"י נאמר בכל דרך הסלולה לרבים ואע"ג דלא הוי רה"ר, ובזה איירי ברייתא דשני בתים עיי"ש דהק' דא"כ מאי אקשי מירושלים הא שאני ירושלים דהוי רה"ר גמורה, והביא לתרץ בשם התוס' דא"א דלא יהא בירושלים מבואות המתקצרים ומפולשין לרה"ר, ומשמע מריו"ח דאף הני מבואות אסורים בלא דלתות, וצ"ב דאף אי נימא דלרה"ר המתקצר מהני צוה"פ הא שאני מבואות אלו דלא היה שום תיקון וכל תיקונם הוא ע"י הצוה"פ דהיה בשערי ירושלים, וכיון דבמקום הצוה"פ היה רחב ט"ז ואתו רבים ומבטלי לצוה"פ נמצא דאף אותם המבואות נשאר בלא תיקון [הגרמ"א] ואי אתרו"מ אינו מקלקל המחיצה אלא מונע גדירת הרשות וכדלהלן, י"ל דאע"ג דבטל הצוה"פ במקומו מ"מ מהני לאותם המבואות, **אמנם** יעוין להלן דבריטב"א מפורש דאתרו"מ הוא מגדר קילקול המחיצה, וכן בסברא קשה לומר דיהני הצוה"פ לאותם המבואות ולא יהני במקומם וא"כ עדיין אותם המבואות פרוצים לרה"ר.

אתו רבים ברה"ר ובכרמלית

מסקי' דכל דינא דאתרו"מ נאמר ברה"ר ולא במבואות המפולשין, **ונחלקו** הראשונים [הובא לעיל] ביסוד החילוק, דבתוס' ד"ה "וכי", וברשב"א בשמעתין ולהלן כב א', וברמב"ן נט, מבואר דכל דינא דאתו רבים לא נאמר אלא ברה"ר לחוד, [ולכן

הקשו היכי מהני לר"י לחי ברוחב ט"ז אמה, משא"כ מבואות המפולשין דלא הוי רה"ר, **אולם** בריטב"א ובתור"פ מבואר דשאני מבואות המופלשים דליכא בהו בקיעה, ולעולם באיכא בקיעה אע"ג דלא הוי רה"ר אמרי' אתו רבים, ומה"ט פ"י דפסי ביראות אע"ג דלא הוי ט"ז אמה שייך בהו אתרו"מ, **וכן** פ"י לפי"ז הדמיון לירושלים דאע"ג דהתם הוי רחב ט"ז אמה משא"כ ב' בתים, מ"מ כיון דבתרוייהו הדרך סלולה לרבים ובקעי בה רבים אמרי' אתרו"מ, **וע"ע** בנידון זה בדרכי משה שס"ד סק"א, ובהגה"א, וחזו"א ע"ד סק"ט, והאריכו בזה טובא המשכנ"י, ובית אפרים הובא בשערי עירובין, **ולכא"ו** יסוד פלוגתתם בגדר דינא דאתו רבים אי גדרו דבקיעת רבים מקלקל ושובר למחיצות [וכלשון הריטב"א כב א'], דלפי"ז ל"ש כרמלית מרה"ר, או דאינו אלא מגרע כח המחיצה לגדור רה"ר דכיון דבקעי ביה רבים אין בכוחו לגדור רה"ר, והביאור דמחיצות רה"ר כל כוחם לגדור המקום לרה"י הוא רק ע"י דמפקיעים מהמקום תורת רה"ר דלא להוי דומיא דדגלי מדבר, והלכך מחיצות דאתרו"מ אע"ג דהוי מחיצה למיגדר רה"י ולכך מהני לכרמלית, מ"מ ברה"ר דצריך להפקיע מהמקום תורת רה"ר בזה לא מהני היכא דבקעי רבים, ויסוד זה דמחיצות רה"ר יש להם ב' פעולות מבואר ברמב"ן נט במש"כ דב' מחיצות לר"י אע"ג דגודרים לרה"י, מ"מ לא מהני לפלטיא כיון דהוי המקום עדיין דומיא דדגלי מדבר, וכן מבואר ענין זה מדברי הרשב"א להלן דבלתות לא אמרי' אתרו"מ כיון דאין המקום מסור לרבים ויבואר במקומו.

ונפק"מ בין הדרכים ברה"ר מקורה או בליכא ס' ריבוא דל"ל תנאי רה"ר, דלהריטב"א אמרי' אתרו"מ ולתוס' וסיעתו לא אמרי', [ובאמת דין ס' ריבוא הוא פלוגתא גדולה באחרונים, **עי'** מג"א שס"ג סק"מ, וביה"ל סוסי' שס"ג, שו"ע הגר"ז שמ"ה קו"א סק"ב, וחזו"א קח סק"ד, **ובד'** המג"א מבואר דאע"ג דבעי' ס' ריבוא, מ"מ אמרי' אתרו"מ אף ברה"י ולכך ס"ל דאף במבוי המוקף ג' מחיצות שייך נידון אתרו"מ וצ"ב].

וכן יתכן נפק"מ לשאר דיני התורה כגון סוכה וכלאים, דאי גריעותא דאתו רבים משום דשובר המחיצה ה"ה בשאר דיני התורה, ואי משום דאין הרשות גדורה אינו שייך אלא גבי רה"ר, וצינו לשו"ת חת"ס או"ח סוסי' צ"ז דנקט דינא דאתרו"מ לכל דיני התורה, **וכן** במשכנ"י ס' קכ"א דן בדיון אתרו"מ לענין אכילת קק"ל בירושלים **ויש** לחשב היטב לב' הדרכים ענין פילוש דירושלים דנתבאר בתוס' כב א' ד"ה "חייבין" דלר"י הוא רק להעומד באמצע הפילוש אבל להעומד בין המחיצות נידון כרה"י, דלכא"ו התם ל"ש ענין בקעי דשובר למחיצה כיון דבין המחיצות הוי רה"י גמורה, אלא דאי גדר אתרו"מ דהרשות אינו גדורה שייך למימר דאף דבין המחיצות גדר מ"מ אמצע הפילוש אינו כגדור. **וכמו"כ** יש לחשב להאמור פלוגתת הראשונים בדלתות אי הוי מתורת מחיצה, או דע"ז ל"ח כרה"ר ויבואר להלן.

רה"ר המתקצר

נחלקו הראשונים בדיון רה"ר המתקצר בפחות מט"ז לאורך רה"ר אי אמרי' ביה אתרו"מ ומצינו בזה כמה שיטות, **שיטת** התוס', ורשב"א בשמעתין ובעבוה"ק שער ג' פ"א, דאמרי' ביה אתרו"מ כיון דחשיב רה"ר, אמנם חלוקים בטעם הדבר, דבתוס' פ"י משום דהוי טפל לרה"ר וכדין בין העמודים שבת ז' א' דחשיב רה"ר משום טפילותו לרה"ר כדפי' התוס' שבת שם ד"ה "אבל", **אמנם** ברשב"א בעבוה"ק מבואר דחשיב רה"ר מצד עצמו כיון דא"א לרה"ר להתלקט במלקט, [ולא הזכיר כלל דינא דבין העמודים, ולכא"ו אזיל לשיטתו דפי' בשבת שם ענין בין העמודים דלא מסתברא שיהא עמוד ממעט בשיעור רשות דא"כ אפי' נעץ קנה ברה"ר ימעטנו, וה"ט לא שייכא ברה"ר המתקצר, **ובאמת** דהק"נ בשמעתין ס' ח' אות כ' הק' דהרשב"א סתר דבריו עיי"ש]. **והנה** הביה"ל שמ"ה סעי' ח' דקדק מלשון הרשב"א בעבוה"ק דלא בעי' דיהא רה"ר המתקצר מפולש משני צדיו לרה"ר אלא סגי במפולש מצד אחד ודלא כמשמעות התוס' והרשב"א בחידושו, ואמרו דד"ז א"ש למבואר ברשב"א דהמתקצר חשיב רה"ר בפ"ע ולא משום טפילותו לרה"ר הלכך אף במפולש מצד אחד תורת רה"ר עליה.

שיטת הרא"ש דרה"ר המתקצר תורת רה"ר עליה וכדין בין העמודים, וה"מ ברוחב י"ג אמה ושלש, והובא בשו"ע שמ"ה סעי' ט', **ובאחרונים** האריכו טובא מנלן להאי שיעורא, וביותר תמוה דהא בבין העמודים נידון כרה"ר אף בפחות מ"ג אמה, **עי'** גאו"י, וט"ז שמ"ה סק"ז, מג"א סק"ב, ובי' הגר"א שם, וביה"ל סעי' ט'.

שיטת תור"פ דאמרי' אתרו"מ ברה"ר המתקצר ואע"ג דלא חשיב רה"ר כיון דלא רחב ט"ז מ"מ כיון דבקעי ביה רבים, מבטל למחיצתא, **וכן** משמעות הריטב"א דהעיקר תלוי בבקעי רבים, אמנם לענין אי חשיב מתקצר רה"ר, יש לדקדק בלשונו לכאן ולכאן, **ונחלקו** בזה המשכנ"י ס' קכ"א והבית אפרים ס' כ"ו, **ולכא"ו** יש להכריח דס"ל דמתקצר ל"ח רה"ר לפום מאי דנקט

דאף לר"י לא מהני ב' מחיצות ברה"ר, וכל דינא דב' בתים הוא דוקא במתקצר ואי מתקצר דינו כרה"ר עדיין תיקשי היכי מהני ב' מחיצות לר"י, ואולי דאי מתקצר מכח טפילות וכסברת התוס', י"ל דלענין זה סגי בב' מחיצות, וע"ע מש"כ לעיל בדבריו.

שיטת הרשב"א בדעת רש"י, דרה"ר המתקצר אין דינו כרה"ר ול"א ביה אתרו"מ, **והנה** יעוי"ש ברשב"א דלפי רש"י דההיא דב' בתים איירי ברחב ט"ז, צ"פ דמתקצר הרשות בראשו עד י' ולכך מהני ביה לחי, **וצ"ב** דהא כיון דלרש"י מקום המתקצר אין דינו כרה"ר א"כ במקום הלחי ליכא בקיעה דרה"ר, ואמרו דאי גדר אתרו"מ אינו משום קילקול המחיצה אלא הוי חיסרון ברשות דאין בכח מחיצה כה"ג לגדור רה"ר, י"ל דכיון דתוך הרשות הוי ט"ז שפיר שייך ביה ענין אתרו"מ למנוע כח המחיצה לגדור הרשות שתוכה.

שיטת הגר"א שמ"ה סעי' ט' דאיכא ב' אופני מתקצר, חדא מתקצר מקצתו, והוא דינא דבין העמודים דלכו"ע חשיב כרה"ר, והב' מבוי המתקצר כולו באורך רה"ר והוא פלוגתת הראשונים בשמעתין, ולפי"ז יש ליישב שי' רש"י הנ"ל דבהעמיד לחי בפתח המבוי למעטו לרוחב י', י"ל דלכו"ע חשיב רה"ר כדן רה"ר המתקצר במקצתו, [וקצת יש לדקדק בשי' הגר"א דברי התוס' כב' א' דכתבו דלפי פי' הב' כו' ור"ל למאי דיסדו דמתקצר הוי רה"ר, ולכא' בפס"ב דהוי מתקצר כל דהו לכו"ע תורת רה"ר עליה, אמנם כבר נתבאר לעיל דיתכן כונת התוס' בע"א ועי'].

פלוגתת ר"י וחכמים בב' בתים

גמ', יתר על כן אמר ר"י מי שהיה לו שני בתים כו', ביסוד פלוגתת ר"י וחכמים בב' בתים, **יעוין** בגמ' יב' ב' דשוי"ט אי טעמו דר"י דסגי בב' מחיצות ולחי משום דאיכא ג' מחיצות דלחי משום מחיצה, או דס"ל ב' מחיצות דאורייתא, ובתוס' כב' א' ד"ה "קשיא" פי' פירוקא דהגמ' שם "שאני התם דאיכא ב' מחיצות מעלייתא" לפום ב' הדרכים, דאי ס"ל לחי משום מחיצה נתחדש בד' ר"י דלא אמרי' אתרו"מ על הלחי כיון דאיכא ב' מחיצות שלימות, ואי ס"ל ב' מחיצות דאורייתא ל"א אתרו"מ כיון דלא בקעי במחיצות עצמן, **ועי'** להלן בביאור מעלת ב' מחיצות.

והנה אי טעמו דר"י משום ב' מחיצות דאורייתא ולעולם לחי משום היכר, **כפשוטו** פלוגתת חכמים דאין מערבין משום דליכא ג' מחיצות, [ושמעתין וכן סוגית הגמ' כב' דמבואר דטעמא דחכמים משום אתרו"מ קאי דלחי משום מחיצה], **אולם** בריטב"א יב' שם מבואר דפלוגתת חכמים הוא לדבריו דר"י דאף דב' מחיצות דאורייתא איכא אתרו"מ אע"ג דלא בקעי תוך המחיצות, וכדבריו דשייך אתרו"מ אף בב' מחיצות דאורייתא מבואר בראב"ד כב' ב' הובא בראשונים שם בדעת רחבא, אמנם משמעות התוס' כב' א' דפשיטא להו דבב' מחיצות דאורייתא ל"ש אתרו"מ ולכך הוצרכו לפרש ס"ד דהגמ' שם דס"ל לר"י דבעי' ג' מחיצות, **ולכא'ו** יסוד הנידון בגדר ב' מחיצות לר"י אי גדרו דע"י ב' מחיצות דנים דהמקום מוקף מד' רוחות דלפי"ז שייך לדון אתרו"מ אף בב' מחיצות דחשיב כבקעי תוך המחיצות של רוחות הרוחב, או דס"ל לר"י דסגי במאי דהמקום מוקף מב' רוחות וכיון דאיכא ב' מחיצות שלימות בלא בקעי לא שייך אתרו"מ, **ועי'** חזו"א ק"ז סק"ג ויש עוד לפלפל בזה בדין ב' מחיצות שלימות לר"י ובקעי תוך המחיצות אי אמרי' אתרו"מ ויבואר להלן בסוגית הגמ' כב'.

ולס"ז דהגמ' יב' שם דס"ל לר"י דלחי משום מחיצה, **נחלקו** הראשונים בטעמא דחכמים דפליגי, אי משום דלא סגי בב' מחיצות ולחי, דלחי הוי מחיצה גרועה וגרע מפסי ביראות ואמרי' אתרו"מ, ולפי"ז נמצא בפלוגתת ר"י וחכמים סברת הפוכות דבפסי ביראות דאיכא שם ד' ר"י לחומרא וחכמים לקולא ובב' מחיצות ולחי ר"י לקולא וחכמים לחומרא, וצ"ב הגדר בזה, או דעיקר פלוגתת חכמים אינו בדין אתרו"מ אלא בדין המחיצות דבעי' ג' מחיצות שלימות, **דמשמעות** התוס' יב' ב' דפלוגתתם במנין המחיצות ומדרבנן, וכ"כ תוס' כב' א' ד"ה "ורבנן", **[ובחזו"א** ע"ד סק"ו פי' כונת התוס' דחכמים ור"י פליגי בתרתי בדין ג' מחיצות שלימות, וכן בדין אתו רבים עי"ש], **אולם** ברשב"א כב' א' ד"ה "דרבנן" הביא ב' דרכים, **חדא** דס"ל דלחי דהוי מחיצה גרועה ואמרי' אתרו"מ, **ועוד** דס"ל לחי משום היכר, ופירוקא דהגמ' התם איכא שם ד' מחיצות היינו דבפס"ב לא חסר במנין המחיצות ובב' בתים ליכא אלא ב' מחיצות, **ובחי'** בר"ן כב' א' תמה על תירוץ הב' דהרשב"א ונקט דטעמא דחכמים משום דלחי מחיצה גרועה ואמרי' אתרו"מ. **ולתי'** הב' דהרשב"א נמצא דל"ל מקור כלל דלחכמים אמרי' אתרו"מ כיון דכל פלוגתתם דלחי ל"ח מחיצה, [ונמצא דלדידן דלחי משום מחיצה יהא סגי בב' מחיצות ולחי].

דמיון ירושלים לב' בתיים

גמ' וכי' תימא כו' והאמר רבב"ח כו', **הקשו** הראשונים היכי אקשי' מדרי"ח דקאי אליבא דר"י אדחכמים דפליגי אר"י בירושלים וס"ל דלא בעי' דלתות כמבואר כב א'. ונאמרו בזה כמה דרכים והוא יסוד גדול לביאור מעלת שם ד' דחכמים המבואר כב א', **שיטת** התוס' בשמעתין ד"ה "והאמר" דב' מחיצות לחכמים כד' מחיצות לר"י, וכי' היכי דלר"י אמרי' אתרו"מ בצוה"פ, ה"ה לחכמים, וצל"ב כונת תירוצם, **ובאחרונים** הקשו עוד דסתרו התו' דבריהם למשי"כ להלן כב א' ד"ה"י "והא" דטעמא דלרבנן לא אמרי' אתרו"מ בירושלים משום דהיה צוה"פ, ונאמרו כמה ישובים.

א- דשאני ירושלים דאיכא ד' צוה"פ ומהני בתורת שם ד' מחיצות, משא"כ בשמעתין דאיכא חד צוה"פ, וכ"מ התורא"ש, **וכ"כ** בחי' אבהע"ז, **ולפי"ז** חידשו התוס' בתירוצם דמעלת שם ד' לחכמים אינו בפס"ב לחוד אלא כללא הוא בכל מחיצות שאינם גמורות דאיכא ד' לא אמרי' אתרו"מ ובג' אמרי' אתרו"מ, וכן מבואר דמעלת שם ד' אינו משום צורת הדיומדין דנראין טפי כהיקף גמור, דה"ט ל"ש בצוה"פ דאין חיבור ביניהן, אלא עיקר המעליותא במאי דאיכא גידור מד' רוחות. ולכך שפיר איכא למילף מר"י לחכמים דמאי דלר"י ל"ח מחיצה גמורה בליכא ב' מחיצות, ל"ח לחכמים בליכא ד' מחיצות.

ב- בשו"ת הגרע"א החדשות סי' ו' [הובא בשערי עירובין], ובבית אפרים סי' כ"ו, פי' דבאמת צוה"פ לא מהני אף בב' רוחות, ושאני ירושלים דאיכא שם ד' מחיצות ע"י החומות, ולא בעי' לצוה"פ אלא משום דאיכא פרצות טפי מי"ג אמה ושלש, ומבואר דפי' קו' התוס' כב א' מנלן דחסרונא דירושלים משום אתרו"מ דילמא משום דאיכא פרצות טפי מי"ג, ואהא תי' דאיכא צוה"פ, אמנם צ"ב לפי"ז סו"ד ולפי' אחר כו', **וכן** בתורא"ש נראה להדיא דקו' לחלק בדין אתרו"מ בין רחב ט"ז לפחות מט"ז ונתבאר לעיל. **ולדבריו** צ"ב כונת התוס' היכי שמעי' מדרי"י דצוה"פ לא עביד שם ד' לחכמים הא למעלת שם ד' סגי לחכמים אף במחיצות שאינם גמורות.

ג- השואל בהגרע"א שם וכע"ז באבנ"ז סי' רס"ה כתבו לחלק דכ"ד התוס' בשמעתין הוא לענין דלתות שאינן נעולות, אבל צוה"פ עדיפא, ובזה לא אמרי' אתרו"מ [ונקטו דתיקוני הדלתות הוא בלא צוה"פ ודלא כהחזו"א], **והגרע"א** הרבה לתמוה ע"ד דאף אצוה"פ נימא מדרי"י נשמע לחכמים וכי' היכי דלא מהני צוה"פ לר"י ה"ה לחכמים, **וכן** קשה היכי שייך למימר דצוה"פ עדיפא מדלתות הא בבריתא דכיצד מערבין מבואר דגבי מבואות המפולשין לחנניא עדיפא דלת וצוה"פ ואולי דלענין מבואות המפולשים דהתם גדר תקנת חכמים דבעי' למסתם פרצות המבוי בזה עדיפא דלתות מצוה"פ דהוי סתימה טפי משא"כ לענין אתרו"מ דבעי' שם ד' דלא בקעי בהו, בזה עדיפא צוה"פ דלא בקעי תוך העומד מדלתות דבקעי בכולו.

ד- בגא"ו פי' דמש"כ תוס' דמדרי"י נשמע לרבנן אינו בדין אתרו"מ, דבאמת בצוה"פ לא אמרי' אתרו"מ לחכמים, אלא כונתם דכי' היכי דלר"י דלת שאינה ננעלת לא מהני, והתם טעמו לאו משום בקיעת רבים אלא משום דלא שמה מחיצה, [דאי דנים ראוי לינעל כנעול ל"ש ע"ז בקיעת רבים כי' היכי דבנעול ליכא בקיעה], א"כ ה"ה לרבנן לא מהני להשלים לג' מחיצות עי"ש.

ה- בחזו"א ע"ד סק"ג פי' דלמסקנת הגמ' כב א' דמפרשי' טעמא דרבנן משום שם ד', הדרי' דבירושלים דליכא שם ד' אף לחכמים איכא אתרו"מ, ואף ע"י צוה"פ ל"ח שם ד', וגרע מפסי ביראות דחשיב שם ד' כמש"כ הריטב"א להלן, ועי"ש דא"י משמעות התוס'.

שיטת הרשב"א בשמעתין דלחכמים לא אמרי' אתרו"מ בצוה"פ וסגי בב' מחיצות וחד צוה"פ, וכ"ד ריו"ח הוא אליבא דר"י לחוד, וקו' הגמ' אינו אהא דאמרי' "וכי' תימא", אלא ליישב הברייתא אף אליבא דריו"ח, והנה הובא לעיל דברי הרשב"א כב א' דפי' ב' דרכים בפירוקא דהגמ' בחילוקא דפס"ב מלחי אי משום דלחי מחיצה גרועה או דקאי כמ"ד לחי משום היכר, ומעתה לפי' הבי' דטעמא דחכמים גבי ב' בתים משום דליכא אלא ב' מחיצות, א"ש פשיטותו בשמעתין דב' מחיצות וצוה"פ מהני לחכמים אבל לפי' האי דפולגת חכמים דבעי' שם ד' מחיצות טובות, צ"ב אמאי פשיטא ליה בשמעתין דסגי בב' מחיצות וצוה"פ ולא בעי' ב' מחיצות ובי' צוה"פ, ומבואר דנקט דמעלת שם ד' אינו במנין הארבע מחיצות אלא דבפס"ב ע"י דמוקף מד' מחיצות חשיב כמחיצות מעלייתא, והלכך צוה"פ דהוי מחיצה מעליא במקומה סגי בב' מחיצות וחד צוה"פ, **והעירו** ללשונו דהרשב"א בשמעתין דכתב דהא ודאי אפי' לרבנן כו' משום דשני מחיצות לדידהו לאו דאורייתא כו', דמורה כפי' הבי' דפולגת חכמים משום דלחי לא הוי מחיצה.

שיטת הריטב"א כב א' ד"ה "דרבנן" דבצוה"פ אמרי' אתרו"מ בכל ענין ואף באיכא ד' צוה"פ, דל"ד לפסי ביראות דאיכא ב' אמות עומדים, ור"ל דבמקום הדיומדין ליכא בקיעה, **וכ"כ** להלן נט ב' ד"ה "מאן", **וצ"ע** דסתר דבריו כב שם ד"ה "כאן" דפי' קו' הגמ' בשמעתין אליבא דר"י לחוד, אבל לחכמים דלא אמרי' אתרו"מ סגי בדלתות שאינם ננעלות, ואולי דדלתות עדיפא מצוה"פ, וכשי' הריטב"א דאף בב' צוה"פ אמרי' אתרו"מ, העירו דכן משמעות רש"י דפי' קו' הגמ' דבעי' ב' דלתות ננעלות, ולא סגי בב' דאינן ננעלות, ובע"כ מבואר דלא מהני ב' צוה"פ בתורת שם ד', ויש לדחות ויבואר להלן.

ולהלכה האריכו האחרונים אי קיי"ל כהשיטות דמהני צוה"פ לחכמים, ונחלקו בזה הביה"ל שס"ג ד"ה "ואחר" וחזו"א ע"ד סק"ד, ויבואר להלן בארוכה בסוף הסוגיא.

כב ע"א

מתני' כב א', בפלוגתא חכמים ור"י בפסי ביראות ובב' בתים משני צידי רה"ר, מבואר דלר"י בב' מחיצות לא אמרי' אתרו"מ ובשם ד' אמרי' אתרו"מ ולחכמים להיפך בב' מחיצות אמרי' אתרו"מ ובשם ד' לא אמרי' אתרו"מ ויש לברר, **א-** מהו מעלת ב' מחיצות לר"י. **ב-** במעלת שם ד' מחיצות לחכמים אי נתחדש דאף לחכמים איכא עדיפות לד' על ג' מחיצות, או דכל מעלת שם ד' הוא בפס"ב לחוד, ולעולם בג' מחיצות נמי לא אמרי' אתרו"מ. **ג-** יש לברר דין אתרו"מ במחיצת צוה"פ, ועומ"ר, לר"י ולחכמים. **ד.** יש לברר לכל האמור דינא דירושלים היכן מחיצותיה, ואיה מקום בקיעתה.

מחיצות ירושלים

גמ', והאמר רבה בר בר חנה כו', מבואר בגמ' דכל נידון ירושלים משום דאתרו"מ אבל ליכא חיסרון במנין המחיצות ולכך לחכמים דל"ל אתרו"מ ניתר ע"י ד' מחיצותיה, **ונחלקו** הראשונים היכן מחיצותיה דירושלים, **דבריטב"א** מפורש דאיכא עומ"ר [וצ"ל דפירצה יתר י' מדרבנן], ולפי"ז מבואר דאמרי' אתרו"מ לר"י אף בעומ"ר, **אולם** לשי' הריו"נ במתני' כב א' דלא אמרי' אתרו"מ לר"י בעומ"ר, וכ"כ הגאון"י והקר"א בשי' הרמב"ן במלחמות [הובא להלן], בע"כ דבירושלים לא היה עומ"ר אלא דניתר ע"י צוה"פ כמש"כ תוס', או ע"י ד' דיומדין [וס"ל דפירצה יתר מי"ג אף בפס"ב לא הוי אלא מדרבנן], **וכן** מבואר ברשב"א ד"ה 'הכא' דכתב דבירושלים איכא שם ד' מחיצות ע"י הפתחים ולא הזכיר עומ"ר, [ואולי דס"ל דפירצה י' דאורייתא וכקו' התוס' להלן], **וכן** מפורש בר"ן ד"ה "כאן" דכתב שבירושלים היה שם ד' ע"י צוה"פ או ע"י פסין שבשני צידי הפתח ולא הזכיר כלל עומ"ר, **והטעם** דלהני ראשונים ליכא עומ"ר בירושלים, נתבאר בחזו"א במכתבים להגרא"פ דמחיצות הבתים דתוך ירושלים עביד סילוק מחיצות לחומה כיון דהיו בנוים סמוך לחומה ונמצא דהעומ"ר דהחומה מחוץ לרשות ול"א בזה עומ"ר, וכן פי' שם דירושלים היתה עגולה והפרצות שבה חשיב כפירצה בק"ז דלא מהני ליה עומ"ר מדאורייתא.

תוד"ה "והא" בביאור דבריהם איכא ב' דרכים, **א-** דהק' לחלק בין אתרו"מ פחות מט"ז ליותר מט"ז, וע"פ שיטתם דלא אמרי' אתרו"מ אלא ברוחב ט"ז, וכן מפורש בתור"פ ובתורא"ש, וכ"ה בחזו"א ע"ד סק"ח, ויל"ד אי קו' אפס"ב דליכא בין הדיומדין יותר מי"ג ואמה ושליש, דבזה תוך הריבוע נמי לא הוי יותר מט"ז, אבל בפס"ב דאיכא יותר מט"ז והוסיף פשוטין כיון דתוך הריבוע איכא יותר מט"ז לא אכפ"ל במאי דבמקום הבקיעה הוי פחות מט"ז, [וכמש"כ התוס' לעיל ו' א' להעמיד ברייתא דכיצד מערבין בהעמיד לחי לרוחבו כדי למעט הפתח, ומ"מ שו"ט שם בדין אתרו"מ], או דאף באיכא יותר מט"ז בפנים מ"מ כיון דבמקום הבקיעה ליכא ט"ז לא שייך אתרו"מ, ושאני דיומדין מלחי, ואהא תי' בתי' הא' דצוה"פ דרחב ט"ז שוה לפס"ב פחות מט"ז וצ"ב, ואי קו' על מקום הבקיעה דבפס"ב במקום המחיצות ליכא בקיעה דט"ז, יתכן דכונתם ליישב דבירושלים כיון דהיה צוה"פ נמי ל"ש אתרו"מ על מקום המחיצה, ובע"כ דכיון דהרשות שבתוכו בקעי בה רבים בטל כח המחיצות, א"כ ה"ה לענין פס"ב, ובחזו"א סי' ע"ד סק"ח דחק בכונתם, ובתי' הב' תירצו דפס"ב נמי דינו כרה"ר כדן רה"ר המתקצר.

ב- דכונתם להקשות דדלמא דינא דירושלים אינו משום אתרו"מ אלא משום דאיכא פירצה יתר מי"ג אמה ושליש בין המחיצות, וליכא עומ"ר ושם ד', ואהא תי' בתי' הא' דהיה צוה"פ בירושלים ושפיר איכא למחיצות [ויל"ד אי הדר דינו דניתר ע"י עומ"ר או שם ד', או דחידשו דע"י צוה"פ חשיב שם ד' מחיצות ונתבאר כ"ז לעיל], ובתי' הב' פי' דמדאורייתא ליכא

חילוק בין י"ג לט"ז, ובכל ענין מהני עומ"ר, וכמ"ש התוס' לעיל ו' ב' וצ"ל כו', ובתורא"ש שם, וכן נראה דהבין בשו"ת הרע"א החדשות סי' ו'.

מחיצות ירושלים לר"י

הקשו הראשונים אמאי לריו"ח דס"ל כר"י איכא אתרו"מ בירושלים, הא איכא ב' מחיצות שלימות ותי' בכמה דרכים, **שיטת התוס'** דהנידון להעומד באמצע הפילוש דליכא אלא מחיצות דצוה"פ או עומ"ר, דבזה אמרי' אתרו"מ אף לר"י, והנה להעומד באמצע הפילוש איכא לדון דניתר מג' דרכים, **א-** ע"י צוה"פ העומד במחיצת החומה ואף דאמרי' אתרו"מ לר"י על צוה"פ, מ"מ הכא כיון דהצוה"פ במקומו אינו בטל ע"י בקיעת רבים כיון דהוי בין ב' המחיצות הו"ל ליהני אף לאמצע הפילוש וכן הק' החזו"א סי' מ"ג סק"ג, **ומבואר** בדברי התוס' דיסוד דינא דאתרו"מ אינו לשבור המחיצה אלא למנוע כח המחיצה לגדור רה"ר, ושפיר איכא למימר דהצוה"פ הוי מחיצה לענין ב' המחיצות ולא לענין אמצע הפילוש. **ב-** עוד יל"ד דניתר ע"י עומ"ר, ואף להנתבאר דבתי ירושלים היו סמוכים לחומה ועבדו סילוק מחיצות מ"מ לענין אמצע הפילוש איכא לעומ"ר דמחיצות הבתים, וכפשוטו מבואר בתוס' דאמרי' אתרו"מ בעומ"ר לר"י, אמנם במכתבי החזו"א להגרא"פ נקט בפשיטות דל"א אתרו"מ בעומ"ר כיון דלא בקעי בב' העומדים, **וכתב** ליישב דברי התוס' דכיון דליכא ע"י הבתים אלא ב' מחיצות [דאי עבדי' עומ"ר למזרח מערב נתבטל העומ"ר דצפון דרום], לא עבדי' עומ"ר בב' מחיצות. [והגרא"פ הקשה לו למש"כ תוס' ד"ה "קשיא" בתי' הב' דל"א לר"י אתרו"מ בב' מחיצות ולחי' א"כ פשיטא דאף בב' מחיצות וצוה"פ לא אמרי' אתרו"מ על הצוה"פ ונמצא דירושלים בין המחיצות גדורה בג' מחיצות וא"כ הדר קושיא הנ"ל דנימא עומ"ר לאמצע הפילוש עיי"ש]. **ג-** בחזו"א מ"ג סק"ג הק' למש"כ לייסד דרשות גודרת כמחיצה, [ובמכתבים הוסיף לבאר כונתו דרשות הנפגשת ברה"י מהני מחיצות הרה"י לגודרה וכדין מבוי הכלה לרחבה], א"כ אמאי אין הרשות שבין המחיצות גודר מקום הפילוש, ובסי' י' סק"ז וכן במכתבים כתב דכל דברי התוס' בב' מחיצות לר"י לחוד דבזה אין דנים הרשות שנפגשת עמה גדורה ע"י ב' המחיצות, ועיי"ש דלפ"ז אף בלא אתרו"מ אין אמצע הפילוש נידון כרה"י.

ד- עוד יל"ע אמאי העומד באמצע הפילוש ל"ח גזור ע"י ב' מחיצות שבזויות החומה או הבתים ועי'.

שיטת המלחמות ע"ד התוס' דהנידון לעומד באמצע הפילוש אלא דהוסיף ב' תנאים, **חדא** דה"מ בעומ"ר אבל בפרוץ מרובה לא מהני אף כנגד המחיצות, וכן דדוקא באיכא פלטיא באמצע הפילוש, אבל בסרטיא מהני ב' מחיצות אף לאמצע הפילוש. **והנה** במה שהצריך עומ"ר צ"ב אמאי בפרוץ מרובה לא הוי רה"י בין המחיצות, **ויתכן** דאין כונתו לעומ"ר על הפרצות של הפילוש אלא ע"פ מש"כ החזו"א להלן דלא מהני ב' מחיצות לר"י אלא כשאורך המחיצות יותר מהרוחב שביניהם, וכונתו דלא מהני ב' מחיצות דירושלים אלא כשאורך המחיצות מרובה על הפרוץ שבין ב' המחיצות, אמנם העירו מלשון הרמב"ן דהרי שני מחיצות כו' ואין אנו צריכין לסתימת הפרצות דמשמע דהעומ"ר הוא על מקום הפילוש ולא על הרוחב דבין המחיצות, **וכן** צ"ע המשך דברי הרמב"ן דכתב גבי חצר דאיירי דבוקעין בה שתי וערב ופרוץ מרובה על העומד, ואמאי הוצרך להוסיף שתי וערב, וכן מלשון הרמב"ן בחי' נט' א' דכתב דלר"י מהני ב' מחיצות אפי' רוחב כמה משמע דלא כהחזו"א.

עוד פירשו כונת הרמב"ן דאתא לחלוק על ד' הבעה"מ דבשתי וערב אף לר"י אמרי' אתרו"מ, דכיון דאיכא עומ"ר במחיצות דבין הפילוש לא אכפ"ל במאי דבקעי שתי וערב, אבל בפרוץ מרובה מודה לד' הבעה"מ דבשתי וערב אמרי' אתרו"מ אף לר"י.

ובדבר חילוקו דהרמב"ן בין פלטיא לסרטיא, **יל"פ** בב' דרכים, **א-** דכיון דאיירי דאיכא עומ"ר לאמצע הפילוש [כפי' הב' הנ"ל], לא אמרי' אתרו"מ, ול"ד לדיומדין דהתם בעי' לראות המחיצות כמתארכות ומגיעות זל"ז והו"ל הבקיעה תוך המחיצות משא"כ בעומ"ר דאין צריך לדון הפרוץ כסתום אלא סגי בעומד לחוד ובו ליכא בקיעה, וה"מ סרטיא, אבל פלטיא דבעי' מחיצות גמורות וצריך לראות האויר דבין העומד כגדור אמרי' אתרו"מ, וכדרך זו הבינו הגאונים [כב' ב', ו' ב'] וקרי"א כב' ב' דנקטו בשי' הרמב"ן דלא אמרי' אתרו"מ בעומ"ר. **ב-** כונתו דלסרטיא מהני מאי דבין המחיצות הוי רה"י דחשיב מחיצה על אמצע הפילוש וכחידושו דהחזו"א דהרשות גודרת כמחיצה וליכא אתרו"מ ע"ז, ומשא"כ פלטיא, ולפ"ז אין מקור כלל

מדבריו דל"א אתרו"מ בעומ"ר. ומש"כ הרמב"ן בסו"ד לפרש דריו"ח ס"ל כר"י בדין אתרו"מ וכחכמים בדין המחיצות, לכאוי מוכח דס"ל דאמרי אתרו"מ בעומ"ר דאליכ אף לחכמים איכא גי מחיצות ע"י עומ"ר, ולמש"כ החזו"א לעיל דאין מחיצות החומה גודרות ירושלים כיון דאיכא סילוק דהבתים וליכא לאמצע הפילוש אלא מחיצות הבתים לחוד ל"ק דע"י מחיצות הבתים ליכא אלא ב' עומ"ר וכדלעיל **ובעיקר** ד' הרמב"ן דכל נידון ירושלים לענין פלטיא באמצע הפילוש, ומשמע דפלטיא דבין המחיצות ניתר ע"י ב' המחיצות, צ"ע דסותר למש"כ הרמב"ן בחי' נט' א' דפלטיא לא ניתר בב' מחיצות לר"י.

ג- שיטת הבעה מ"מ דכיון דבקעי בה רבים שתי וערב תוך ירושלים לא מהני ב' מחיצות אף לר"י.

ד- שיטת הריטב"א, הרשב"א, ר"ן, תור"פ, והרמב"ן בסו"ד, דריו"ח ס"ל כר"י בדין אתרו"מ, וכחכמים במנין המחיצות, **ועי'** במהרש"א ע"ד התוס' וחזו"א סי' ע"ד אמאי התוס' לא פירשו כן. **ובשי'** הריטב"א צ"ב למאי דס"ל דברחב ט"ז מודה ר"י אמאי לא תי' דשאני ירושלים דרוחב ט"ז, ויתכן דבב' מחיצות בהדי צוה"פ מהני אף ברחב ט"ז ועי'.

ב' מחיצות מעליתא

גמ', דר"י אדר"י ל"ק התם דאיכא כו', **נחלקו** הראשונים במעלת ב' מחיצות מעלייתא אי משום דאיכא ב' מחיצות שלימות דלא בקעי בה רבים [ולפי"ז צ"ל דב' מחיצות לר"י אין גדרו דגודר כל הד' רוחות דא"כ עדיין איכא בקיעה בב' מחיצות רוחב אלא סגי במאי דהמקום גודר בב' מחיצות אורך], או דבב' מחיצות גמורות לא אכפ"ל במאי דבקעי רבים ונפק"מ לעומ"ר בב' מחיצות, דבריטב"א ד"ה "דרבנן" מבואר דאמרי אתרו"מ בעומ"ר לר"י [מדפי' דבירושלים היה עומ"ר], **וכן** מבואר בתוס' כב ב' ד"ה "ת"ש", **אמנם** בריו"ח מתני' כב א' מבואר דלר"י לא אמרי אתרו"מ אלא בפרוץ מרובה, **וכן** הבינו הגאונים והק"א כב ב' בכונת המלחמות [הובא להלן], **וכן** הביא המשכנ"י דמפורש כן בירושלמי פ"ב ה"ד, ולכאוי יסוד הנידון בהנ"ל אי מעליותא דב' מחיצות שלימות דאף בבקעי רבים לא מבטלי ליה מחיצתא הלכך עומ"ר דהוי מחיצה מעליא מהני, או דמליותא דב' מחיצות במאי דאיכא ב' שלימות דלא בקעי בה רבים, אבל עומ"ר דבקעי תוך המחיצה אמרי אתרו"מ, אמנם יתכן דאי"ז תלוי בב' דרכים הנ"ל דאף אי בעי מחיצות דלא בקעי בה עומ"ר מהני כיון דליכא בקיעה תוך העומד וכל גידורו דהעומ"ר הוא ע"י עומד לחוד, ובמכתבי החזו"א להגרא"פ נקט כן בשפיטות דעומ"ר ל"ח דאיכא בהקיעה תוך המחיצות ולכך הק' שם ע"ד התוס' מאי אמצע הפילוש לא ניתר ע"י עומ"ר ויבואר להלן. **וכן** נפק"מ בנידון הנ"ל בגי' מחיצות לחכמים ובקעי מע"ג המחיצות, **[ועי' תורא"ש להלן** כב ב' ד"ה "אלא" ויבואר שם], ויש לחשב היטב שיטות הראשונים להלן ע"ב בדין אתרו"מ בתל ובחצר ויבואר להלן.

והנה יעוין בתוס' ד"ה "קשיא" דהביאו ב' דרכים בתירוצא דהגמ' אי ס"ל לר"י דב' מחיצות דאורייתא, או דבעי ג' מחיצות אלא דאיכא ב' שלימות ליכא אתרו"מ על הלחי, ובמכתבי החזו"א להגרא"פ כתב דלת' הב' דבעי לר"י ג' מחיצות ול"א אתרו"מ מבואר דאף בבקעי תוך המחיצות איכא למעליותא דב' מחיצות שלימות, ולכך הק' מ"ש מתל דמבואר להלן ע"ב דאמרי אתרו"מ לר"י אע"ג דאיכא ד' שלימות ע"ש, [ויתכן דכונת התו' דבב' שלימות אף הלחי מקבל חשיבות דמחיצה וכיון דלא בקעי בתוך הלחי חשיב דאיכא ג' מחיצות דלא בקעי בהן], **וע"ע** להלן בדברי הגמ' בע"ב לענין תל.

תוד"ה "קשיא" קס"ד כו', מבואר דפשיטא להו לתוס' דאי ב' מחיצות דאורייתא לא אמרי אתרו"מ, **ובחזו"א** הק' ע"ד מנלן להאי פשיטותא הא בב' מחיצות לר"י בעי' לראות המקום מוקף מד' רוחות ובבקעי רבים מבטלי לרוחות דבקעי בהן, **ובשי'** התוס' צ"ל דס"ל דנתחדש לר"י דסגי ברשות המוקפת בב' רוחות לחוד

שם, א"נ כו', בעיקר תי' דל"א אתרו"מ בב' מחיצות ולחי, מדברי כל הראשונים הובא להלן דתי' דריו"ח ס"ל כר"י בדין אתרו"מ וכרבנן במנין המחיצות, מבואר דפליגי ופשיטא להו דאי בעי' ג' מחיצות אמרי אתרו"מ לר"י, ובאמת דהחזו"א ע"ד סק"ז פי' דהטעם דתוס' לא תי' דעת ריו"ח כהראשונים משום דאזיל כפי' הב' דהכא בב' מחיצות שלימות ליכא אתרו"מ לר"י אף אי בעי' ג' מחיצות.

עוד עולה מתירוצ' הב' דלענין ב' מחיצות ולחי ר"י לקולא וחכמים לחומרא, ולענין שם ד' ר"י לחומרא וחכמים לקולא וצריך למידע הכלל בזה.

בחזו"א מ"ג סק"ג הק' לפוס מאי דיסד דרשות גודרת כמחיצה אמאי בפסי ביראות בעי' לד' דיומדין הא סגי בב' מחיצות מכאן ומכאן דעי"ז נעשה בין המחיצות רה"י וכן אמצעו דגדור ע"י הרשויות דמכאן ומכאן, וכתב ליסד דלא אמרי' לר"י ב' מחיצות דאורייתא אלא כשלא הפליגן זה מזה יותר על ארוכה אבל אי הפליגן יותר כיון דהרוחב פחות על העומד אף לר"י לא מהני, ויסוד זה א"ש למאי דנקט החזו"א שם דגדר ב' מחיצות לר"י דעי"ז חשיב המקום גדור מד' רוחות, אבל להמדוקדק בתוס' דסגי בב' מחיצות אורך לחוד אין הכרח לשיעור זה. ובד' החזו"א נמצא דבב' מחיצות כמין גאם ארכן ורחבן שוה לא מהני לר"י, ובדברי הריטב"א כב מפורש דמהני.

שם ד' מחיצות

גמ', דרבנן אדרבנן נמי ל"ק הכא איכא שם ד' מחיצות כו', **בביאור** מעלת שם ד' מחיצות איכא ג' דרכים, **א-** דהוא מעלה בפס"ב לחוד דעי"ז הדיומדין דאמה מכאן ואמה מכאן נידון הרשות גדור במחיצות גמורות, אבל צוה"פ לא יהני אף בד' רוחות. **ב-** דהוא מעלה ברשות המוקף מד' רוחות וה"ה דצוה"פ מהני ולא אתא לאפוקי אלא במוקף מג' רוחות לחוד, [והא דלא מהני ב' מחיצות וב' לחיים כבר נתבאר ברשב"א ב' דרכים הובא לעיל]. **ג-** דלא בעי' לד' מחיצות אלא עיקר המכוון דבאיכא מחיצות שלימות לא אמרי' אתרו"מ, ובדיומדין ליכא תורת מחיצות אלא בשם ד', אבל בצוה"פ סגי אף בג', וכבר נתבאר לעיל ו' ב' דנחלקו האחרונים בכ"ז.

ולענין עומ"ר יעוין בחזו"א סי' ק"ז סק"ה וסי' ע"ד סק"י דסגי לחכמים בג' עומ"ר ועדיף משם ד' מחיצות, ואף להראשונים הובא לעיל דבצוה"פ לא מהני אלא באיכא שם ד' מחיצות מ"מ עומ"ר עדיפא, ועפ"ז כ' החזו"א לתקן כל מבואות שלנו ויבואר להלן בארוכה.

כב ע"ב

מחיצה בידי שמים

כב ב', גמ' דילמא מעלות ומורדות כו', **נחלקו** הראשונים בטעמא דמסקי דא"י לא הוי רה"י, דברמב"ן נט ובריטב"א מבואר דל"ח מחיצות אלא כל שרואה עצמו תוך המחיצות **[ועי' ביה"ל שמ"ו סעי' ג' ד"ה 'קרפף' בד' הרמב"ן וצ"ע]**, **אולם** בתוס' פירשו דמחיצות שאין עשוי בידי שמים מודו רבנן דאתרו"מ, **ונחלקו** האחרונים אי כונת התוס' לדינא דאתרו"מ דשמעתין ואיירי דבקעי רבים ע"ג המחיצה ע"י ספינות, ואע"ג דלרבנן לא אמרי' אתרו"מ מ"מ במחיצות בידי שמים דהוי מחיצה גרועה דהוא טבע הארץ מודה דאמרי', או דאין כונת התוס' לדינא דאתרו"מ דבאמת אין רבים בוקעים ע"ג המחיצות, אלא כונתם ע"ד הריטב"א דבהיקף גדול לא מהני וה"מ באיכא רבים תוך המחיצות, **עי' מג"א** שס"ג סק"ל סק"מ, וחזו"א ק"ז סק"א, **ובתורא"ש** מפורש דכ"ד התוס' בהיקף גדול, **אמנם** מתחילת דברי התוס' דפשיטא להו דלר"י איכא אתרו"מ בחו"ל, משמע דנידון הסוגיא בדין בקיעת רבים דבוקעים ע"ג המחיצות וצ"ע, ונפק"מ לכל האמור לנידון המג"א בספינות העוברים ע"ג הנהר אי אמרי' אתרו"מ **ועי' מ"ב** שס"ג סק"ח ושעה"צ סקצ"ד, [והעירו אמאי לא זכר המ"ב להראשונים דפסקו כר"י דלדידהו פשיטא דאמרי' אתרו"מ ובביה"ל שס"ד חשש להני ראשונים].

והנה לדרכו דהמג"א דביד"ש אמרי' אתרו"מ בכל ענין, הקשו האחרונים מתל המתלקט ומעלות בית מרון דאע"ג הוי ביד"ש לא אמרי' אתרו"מ לחכמים, **עי' גאו"י**, בית אפרים סי' כ"ו, שו"ע הגר"ז שמ"ה בקו"א סק"ב, ובית מאיר שס"ג סעי' ל"ו, שאילת יעב"ץ ח"א סי' ז', כנסת יחזקאל סי' ב' סק"ג, תוספת שבת סוסי' שס"ג, שו"ת חת"ס סי' פ"ט.

עוד נחלקו המג"א הנ"ל, וחמד משה שס"ג סק"ד, ושו"ע הגר"ז הנ"ל, אי דברי התוס' אף ברשות המוקפת ג' מחיצות גמורות ורוח הרביעית בידי שמים דאמרי' אתרו"מ כיון דבוקעים תוך המחיצה, או דכל דבריהם דוקא היכא דע"י הבקיעה יעשה המקום לרה"ר, וכדנתבאר דכל ענין אתרו"מ הוא ברשות ולא במחיצה, ויתכן דאף המג"א לא ס"ל כן אלא במחיצה ביד"ש לחכמים אבל במחיצה בידי אדם לר"י דאמרי' אתרו"מ, התם כל דינא הוא ברשות לחוד.

תל המתלקט

גמ' בעא מיניה רחבה כו', מבואר דתל המתלקט לחכמים חשיב שם ד' כפסי ביראות וכל ספיקא דהגמ' לר"י לחוד, **ובריטב"א** הק' אמאי ל"ח תל המתלקט כב' בתים, והנה נחלקו החזו"א והגרא"פ להלן אי בתל המתלקט בוקעים לכל אורך ורוחב התל, או דבוקעים בבי' שבילים שתי וערב לחוד, וכל קו' הריטב"א יתכן אי איירי בבוקעין לכל רוחב התל, וע"ז הק' דדמי לב' בתים כיון דבוקעים בתוך המחיצות, ול"ד לפס"ב דאין בוקעים תוך הדיומדין אלא ביניהם, ות"י בתרתי, חדא דשאני ב' בתים דניחא תשמישתיה, וצ"ב היכן אשכחנא דנחלקו ר"י וחכמים בדין אתרו"מ בלא ניחא תשמישתיה, ויתכן דבקיעה תוך המחיצות בלא ניחא תשמישתיה שוה לשם ד' דיומדין. **ועוד** ת"י דשאני תל דגבוה י"ט אלא דהרבים בוקעים בו שתי וערב, הלכך חשיב שם ד' כפס"ב, **ויל"ד** אי כונתו דבתל לא איירי דבוקעים לכל רוחב התל וכדהבין בקו' אלא דבוקעין בשני שבילין שתי וערב לחוד, או דאף אי בוקעין לכל רוחב התל, מ"מ כיון שגבוה י' ואין בוקעין תוכו אלא ע"ג חשיב שם ד'.

ובעיקר דינא דאתרו"מ בתל המתלקט, יל"ד אי נתחדש דבקיעה ע"ג מחיצות נמי חשיב בקיעה, או דבתל כיון דגדירתו מתורת גוד אסיק [ולרמב"ן שבת צט מדין הבדלת מקומות כעמוד] חשיב בקיעה תוך המחיצות, אבל בקיעה שע"ג מחיצה גמורה [כגון מדרגות], ל"ח בקיעה, ולמש"כ הרמב"ן במלחמות דכל דינא דאתרו"מ הוא דוקא בבקעי תוך הפרצות דע"ז אין רואים המחיצות מגיעות זל"ז, מוכרח דבקיעה דתל חשיב כבקיעה תוך המחיצות. והעירו דאף להרמב"ן עד כמה שעוברים על המחיצה הוא ודאי מבטל את המחיצה וכל מש"כ הרמב"ן הוא דאתו רבים מבטל רק איפה שיש את הרבים ולכן כשיש עומ"ר אין חיסרון אבל איפה שהרבים עוברים על המחיצה עצמה פשיטא שיש אתו רבים.

יעוין בריטב"א דאיירי דהתל רחב ט"ז ובוקעים בו ס' ריבוא, דאל"כ אע"ג דאיכא אתרו"מ [לשי' הריטב"א] אף בלא ט"ז דהוא דרך סלולה לרבים, מ"מ לא הוי רה"ר, ולכאז' מבואר דס"ל דרה"ר המתקצר ל"ח רה"ר, דאל"כ אף בפחות מטי"ז

הוא רה"ר כדין רה"ר המתקצר, ולמ"ש הגאון לפרש דברי הריטב"א דאירי בתל העומד בכרמלית דאל"כ אף בפחות מט"ז נעשה רה"ר ע"י אתרו"מ דמבטל למחיצות ל"ק.

החזו"א בסי' ק"ז סק"ה ובארוכה במכתבים להגרא"פ [נד' בספר שערי לימוד ובאשד הנחלים סוף ח"ב], כתב דכל דינא דהתוס' דאמצע הפילוש חשיב רה"ר ע"י אתרו"מ הוא דוקא אי בלא אתרו"מ נמי לא הוא רה"ר, אבל אי בלא אתרו"מ הוא רה"ר ע"י עומ"ר או ע"י רה"ר שסביבותיו, ל"א אמרי' אתרו"מ דכיון דאין בוקעים במחיצות שסביבותיו דאית ליה שתי מחיצות שלימות א"כ אף מקום הפילוש גדור במחיצות שסביבותיו, וכן גדור בעומ"ר, ולכך הוצרך החזו"א לפרש דירושלים היתה עשויה כזה... דכיון דליכא לאמצע הפילוש אלא ב' מחיצות, הלכך אף בלא אתרו"מ לא הוא אמצע הפילוש רה"ר, דל"א עומ"ר בב' מחיצות לר"י ע"ש.

והקשה הגרא"פ במכתב ה' דבתל דבוקעים שתי וערב עדיין איכא לד' מחיצות סביבותיו, ובוזה בלא אתרו"מ הוא אמצעו רה"ר, ומ"מ אמרי' אתרו"מ לאמצע הפילוש, ואין לומר דבוקעים לכל אורך ורוחב התל דליכא לב' מחיצות שלימות, דא"כ מ"ט דחכמים דחשיב שם ד', **ובחזו"א** תשובה ה' השיב דלעולם בקעי בכל רוחב התל ומ"מ לחכמים אף בכה"ג חשיב שם ד', [כיון דאיכא גובה י' או משום דלא ניחא תשמישיתה כמש"כ הריטב"א לעיל], והוסיף דבע"כ כן הוא, דאי לחכמים בבוקעים בכל רוחב התל נמי אמרי' אתרו"מ, הו"ל לגמ' לספוקי לחכמים בבוקעים בכל רוחב התל.

ועדיין יל"ע בזה דכבר הובא לעיל דנחלקו הראשונים בגדר ב' מחיצות מעלייתא אי יסודו משום דליכא בקיעה בהך מחיצות או דאף דאיכא בקיעה מ"מ אין כוחם של רבים לשבור ב' שלימות, ולכא' נחלקו בזה ב' תירוצי התוס' לעיל ע"א ד"ה "קשיא", ומעתה אי נאמרה ההלכה דב' שלימות אף דבקעי בה רבים אין בכוח לבטל המחיצות, מאי אכפ"ל בהא דבוקעים רבים בכל רוחב התל, הא מ"מ איכא ד' מחיצות שלימות, ודוחק דמחיצת תל חשיב מחיצה גרועה כלחי או כצוה"פ, **ויעוין** בחזו"א במכתב ה' דהרגיש בזה, וכתב דספיקא דהגמ' שם הוא אליבא דחכמים דלא מהני ב' מחיצות מעלייתא, וכל מאי דאמרי' כי תבעי לך אליבא דר"י הוא במאי דס"ל דלא מהני שם ד' מחיצות.

חצר שרבים נכנסים לה

גמ', איתביה חצר כו', **הקשו** הראשונים מאי שייך בזה אתרו"מ הא איכא ב' מחיצות, ותי' בכמה דרכים, בתוס' וברשב"א פי' דנפרצה מד' רוחות והנידון לאמצע הפילוש [וברשב"א משמע דנפרצה בפרוץ מרובה כפס"ב ומבואר דס"ל דבעומ"ר לא אמרי' אתרו"מ לר"י, ולדבריו אין מחיצותיו דהחצר אלא ע"י שם ד'], **ובתור"פ** משמיה דהשר מקוצי וכן הוא במלחמות פי' דנפרצה מב' רוחות וס"ל להאי תנא בדין המחיצות כחכמים דבעי ג', ובדין אתרו"מ כר"י, **ובמלחמות** כתב עוד דנפרצה מד' רוחות שתי וערב ופרוץ מרובה על העומד, ור"ל דאי איירי בעומ"ר לא אמרי' אתרו"מ אלא בפלטיא, ולפי"ז מחיצותיו דהחצר הוא ע"י שם ד' כפס"ב ולא שרי אלא לזרוק, ולמשנ"ת לעיל בשי' הרמב"ן יתכן דכונתו דהיקף החצר מרובה על אורך מחיצות החצר דבכה"ג לא מהני ב' מחיצות לר"י כמש"כ החזו"א, ואף כנגד העומד לא הוא רה"ר, אלא דצ"ב אמאי הוצרך הרמב"ן להוסיף דנפרצה שתי וערב, ואולי דאירי דאורך מחיצות החצר מרובה על ההיקף אלא דלאחר שנפרצה שתי וערב אין אורך המחיצות עד הפירצה מרובה על ההיקף. ועוד נתבאר לעיל בכונת הרמב"ן דנפרצה שתי וערב מודה לבעה"מ דאף כנגד העומד לא מהני המחיצות.

ובראב"ד הובא ברשב"א, ובמאירי כ' א', ובר"ן, נתבאר שיטה חדשה דרחבה פליג ע"ד הגמ' לעיל כב' א' וס"ל דאף בב' מחיצות מעלייתא אמרי' אתרו"מ לר"י, וברייטא דב' בתים פליגי אתנא דפסין, ומלשונו דהרשב"א משמע וכן מפורש במאירי דכל ספיקא דרחבה בתל המלקט הוא למאי דס"ל דאף בב' מחיצות אמרי' אתרו"מ, אבל לתנא דב' בתים דב' מחיצות גמורות לא אמרי' אתרו"מ ה"ה דבתל לא אמרי' אתרו"מ, [והיה מקום לומר דלתנא דב' בתים לא אמרי' כלל אתרו"מ לר"י אמנם משמעות המאירי דאף לדידה אמרי' אתרו"מ ולא פליג אלא דב' מחיצות גמורות לא אמרי' אתרו"מ], והביאור דס"ל דמעלת ב' מחיצות אינו משום דלא בקעי בהו רבים אלא דע"י ב' מחיצות אין בכח הרבים לבטל המחיצות ולמנוע גדירת הרשות, ומה"ט בעומ"ר לא אמרי' אתרו"מ לר"י כדנתבאר לעיל, הלכך ה"ה בתל אף דבקעי בתוך מחיצותיו לא אמרי' אתרו"מ, וכל ספיקא דרחבה הוא למאי דס"ל דאף בב' מחיצות אמרי' אתרו"מ.

עוד יעוין ברשב"א דהביא בשם הראב"ד להק' להמבואר דכל דינא דאתרו"מ הוא רק ברה"ר מאי שייך בחצר דינא דאתרו"מ, הא הו"ל רשות של יחיד, ותי' דס"ל דלא בעי תנאי רה"ר באתרו"מ וכל דאיכא בקיעת רבים מבטלי מחיצתא [וכשי' הריטב"א ותור"פ, וכדחזי' במעלות בית מרון נמי אמרי' אתרו"מ אע"ג דלא הוי רה"ר [ומשמעות הרשב"א דבית מרון לא הוי רה"ר כיון דלא נחא תשמיתיה], ובסו"ד פי' דרחבה פליג אדלעיל וס"ל דאף ב' מחיצות אמרי' אתרו"מ, ומשמע דאתא ליישב נמי קו' הנ"ל, וצ"ב אמאי תלוי אהדדי, **ויתכן** הביאור דאי ב' מחיצות לא אמרי' אתרו"מ אף בבוקעים תוך המחיצות, בע"כ דדינא דאתרו"מ אינו במחיצה אלא במניעת גדירת הרשות הלכך בעי' נמי לתנאי דרה"ר, אבל לרחבה דאף במחיצות גמורות אמרי' אתרו"מ וס"ל דדינא דאתרו"מ אינו ברשות אלא בשבירת המחיצות, הלכך אף ברה"י כל דאיכא בקיעת רבים מבטלי למחיצתא ועי' בהגהת הגרשז"ב ע"ד המאירי כ' א'.

מבואות המפולשים לבורות

נחלקו רש"י והרשב"א ד"ה "איתביה" ותורא"ש שם, אי איירי במפולשים מרוח אחת [ולפי"ז ס"ל כהשר מקוצי דבעי' ג' מחיצות], או דאיירי במפולשין שתי וערב.

עוד יעוין בתוס' ובתורא"ש דאיירי באיכא ג' טפחים בין המחיצה לבור, דאל"כ הא איכא ג' מחיצות שלימות, ומבואר מדבריהם ד' הלכות, **חדא** דג' מעלייתא לא אכפ"ל בבקיעת רבים, [ובאמת דדבריהם תמוהים אמאי חשיב ג' שלימות הא כיון דמהלכים תוך הבור הו"ל כתל דאמרי' אתרו"מ, וכן הק' החזו"א מ"ג סק"ב, ואמרו דכיון דלהעומדים תוך הבור חשיב הבור כמחיצה גמורה כלפי רה"ר, ל"ד לתל דהתם כל גידורו הוא מתורת גוד אסיק], **וכן** מבואר דאיכא ג"ט אע"ג דאיכא עומ"ר אמרי' אתרו"מ, **עוד** מבואר דבפחות מג"ט דאיכא לבוד לא אמרי' אתרו"מ [ועי' חזו"א מ"ג סק"ב], **וכן** מבואר דאע"ג דהמעבר בין הבור לכותל לא הוי בשיעור רה"ר נמי אמרי' אתרו"מ.

גדר תיקון דלתות

נחלקו הראשונים בטעם היתר הדלתות, **שיטת** רש"י קא' א' ד"ה "חייבין" ורשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"א דע"י הדלתות המקום לא מסור לרבים ואינו דומה לדגלי מדבר, [ובמאירי כ' א' ושבת ו' א' נראה שהדלתות מעכבים מרגלי הרבים מלעבור], **שיטת** תוס' שהוא מתורת מחיצה ואין אתרו"מ מבטל מחיצה שלימה, **וכ"כ** הריטב"א כב' א' ד"ה "כאן", ולכאוי שורש הנידון בגדר אתרו"מ אי בקיעת הרבים מבטל המחיצה, ולפי"ז בע"כ גדר תיקון הדלתות דהוי מחיצה גמורה, או דענין אתרו"מ דמונע כוח המחיצות לגדור רה"ר ובוזה סגי במאי דע"י הדלתות אין המקום מסור לרבים ותו לא הוי רה"ר, **ובאחרונים** כתבו נפק"מ בין הדרכים בגזרה המלכות דלא יכנסו בלילה אי מהני כדלתות, **ועי'** אבנ"ז סי' רע"ג.

והנה פשיטא דכל נידון הראשונים הוא בזמן שהדלתות פתוחות, אבל בזמן שהם נעולות ודאי תורת מחיצה עלייהו, **ונחלקו** האחרונים בשי' התוס' דאף בזמן שהם פתוחות תורת מחיצה עלייהו, אי גדרן דחשיבי כסתומות וכבזמן שהם נעולות, או דהוא מתורת פתח, דע"י נעילתם בלילה משוי הדלת עלייהו תורת פתח בזמן שהם פתוחות, **דבאבנ"ז** סי' רע"ח וסי' רפ"ה ובכמה דוכתי נקט בפשיטות דהוא מתורת מחיצה, ומה"ט ס"ל דמהני דלת בלא צוה"פ, **וכן** נראה דהבין הגאון"י ו' ב' ד"ה "והאמר" והרעק"א בשו"ת החדשות סי' ו', **אמנם** בחזו"א ע"ח סק"א-ה נקט דהוא מתורת פתח, ומה"ט ס"ל דלא מהני דלת בלא צוה"פ ואין כח הדלת אלא לאלם כוח הצוה"פ, [ועי"ש דפשיטא דדלת לחוד לא משוי פתח דא"כ אף לענין מזוזה יחשב כפתח וגבי מזוזה מפורש דאינו כן], ועי' להלן חישוב סו"ד התוס' מדר"י נשמע לרבנן לבי' הדרכים. **ומצינו** עוד נפק"מ בין הדרכים באיכא בין הדלת למחיצת אורך רה"ר פירצה פחות מ"י, אי מצטרף מקום הפתח לפירצת י', **ועי'** אבנ"ז רפ"ה.

מנין הדלתות

נחלקו הראשונים אי סגי בדלת אחת נעולה או ב', **שיטת** רש"י כדקדקו התוס' דבעי' לרה"ר ב' דלתות נעולות ומשמעות תוס' דאע"ג דדלת הוא מתורת מחיצה, מ"מ לא הוי מחיצה גמורה ולכך בעי' ב', ולמשי"כ רש"י קא' א' דענין הדלתות לשווא המקום אינו מסור לרבים כדגלי מדבר צ"ל דס"ל דע"י דלת אחת עדיין המקום מסור לרבים.

והנה ודאי אף לרש"י דלת אחת בלא אתו רבים חשיב מחיצה, וכל הנידון אי הוי מחיצה גמורה דאין הרבים מבטלים לה או לאו, ולפי"ז אף לרש"י בעי למש"כ תוס' בסו"ד דמדר"י נשמע לחכמים דנעולה ל"ח מחיצה מעלייתא, ויל"ד אי מעליותא דב' דלתות לחכמים דעי"ז איכא שם ד', או דעי"ז אין המקום מסור לרבים אבל מתורת שם ד' לא מהני, ול"ד לפס"ב דהתם איכא ד' דיומדין דלא בקעי בהו, ונפק"מ אי יהני לרש"י ב' דלתות שאינן נעלות, ועי' גאו"י ו' ב' ד"ה "והאמר" בסוה"ד.

ובחי' אבן העזר ו' ב' נטה לפרש כונת רש"י דלא כתוס', ולעולם סגי בחד דלת נעלת או בב' דלתות שאינן נעלות ואיכא שם ד'.

באו"ש פי"ז משבת ה"י הק' קו' גדולה למש"כ תוס' כב' אי דנידון ירושלים לאמצע הפילוש, איך דייקי' מהתם דבעי' ב' דלתות, הא שאני אמצע הפילוש דל"ל מחיצות כלל הלכך בעי' ב' דלתות דלהוי' ב' מחיצות, [ואפשר דמדר"י שמעי' דבעי' ד' דלתות לאמצע הפילוש, ובע"כ דלא הוי מחיצות גמורות ובעי' למיגדר כל הרשות דלא יהא מסור לרבים].

שיטת תוס' והרשב"א בעבוה"ק דסגי בדלת אחת נעולה [לתוס' משום דהוי מחיצה גמורה, ולהרשב"א משום דעי"ז אין מסור לרבים, ודלא כרש"י דבעי' ב' דלתות לשוייה אין מסור לרבים], אלא דנחלקו בקו' הגמ' אי הוי אף אליבא דרבנן ומדר"י נשמע לרבנן, או דכל הקו' אליבא דריו"ח היכי מתיישבא הברייתא לדידיה, אבל לחכמים סגי אף בדלת אחת שאינה נעלת וה"ה בצוה"פ.

ובעיקר שי' התוס' דמדר"י נשמע לחכמים נאמרו באחרונים ב' דרכים, **א-** דכל נידון דלת שאינה נעלת הוא בדין אתרו"מ ומדר"י נשמע לחכמים דאף לחכמים אמרי' אתרו"מ בזה, **אמנם** נחלקו האחרונים אי באיכא ב' דלתות שאינם נעלות מהני בתורת שם ד' וה"ה דיהני ב' צוה"פ, או דלא מהני כלל, וכל מעלת שם ד' הוא בפס"ב לחוד ונתבאר לעיל [עי' ח"י אבן העזר וחזו"א].

ב- דנידון דלת שאינה נעלת הוא בהל' מחיצה, אי תורת מחיצה עליה אף בזמן שפתוחה או לאו, ומדר"י נשמע לחכמים דאין תורת מחיצה עליה אלא בב', ולפי"ז ל"ל מקור לב' דלתות שאינה נעלת ויתכן דלא מהני, עי' גאו"י ו' ב', ואבני"ז רע"ח.

שיטות הראשונים בתיקון דלתות

בדברי הגמ' כב' א' דאמרי' כאן ולא ס"ל מבואר דכל דינא דריו"ח הוא אליבא דר"י לחוד, **וכן** דעת רוב ראשונים, **אמנם** בתור"ד כב' א', ובמאירי שם ו' א', וברשב"א בעבוה"ק הובא במעשה רוקח [ואין הרשב"א לפנינו] גרסו כאן וס"ל, ולפי"ז מבואר דכ"ד ריו"ח הוא לרבנן לחוד, אבל לר"י לא מהני אף דלתות, **וכ"ה** שי' רבינו אפרים הובא בבעה"מ, וביאור שי' זו דס"ל דכל מעליותא דדלתות הוא רק בתורת שם ד' מחיצות ולא בתורת מחיצה גמורה כיון דבזמן שהן פתוחות בקעי בה רבים, הלכך לא מהני אלא לחכמים, **וכן** מבוא' לשי' זו דצוה"פ לא חשיב שם ד' הלכך לא סגי בדלתות שאינן נעלות. **ובאו"ז** עירובין קכ"ט אות י' מצינו שיטה מחודשה דדלתות מהני בתורת שם ד' לחוד, אמנם לחכמים לא בעי' לזה בירושלים דסגי במחיצות החומה וכן בצוה"פ, ולכך נקט דריו"ח לא כר"י ולא כרבנן, **ועי'** בדברי יחזקאל סי' ה' בביאור שיטתו.

ובשי' הר"מ יש מבוכה גדולה, **דעי'** ר"מ פי"ז הלכה ל"ג דפסק בפס"ב כחכמים דסגי בשם ד' מחיצות, **אמנם** בפ"ד משבת ה"א ופ"א מעירובין ה"א פסק כריו"ח דבעי' דלתות נעולות, ובפי"ז משבת ה"י פסק דסגי בדלתות ראויות לינעל, ולענין מבואות המפולשים פסק בפ"ז ה"ג דסגי בצוה"פ, **ונאמרו** בראשונים ובאחרונים כמה דרכים בישוב שיטתו. **א-** הרשב"א בפ"י הראשון ובמ"מ ובכס"מ כתבו דהר"מ פסק כחכמים וכדעת ר"א כ' א', [והוא פי"ז הל"ג], ולענין מבואות המפולשים פסק כת"ק [והוא פי"ז הל"ג], ולענין דלתות סגי אף באינן נעולות [והוא פי"ז ה"י], והר"מ בפ"ד משבת ופ"א מעירובין דהצריך נעולות לא דק, אלא דחלוקים המ"מ והרשב"א במקור הדין אמאי סגי באינן נעולות, **דלהרשב"א** מפרשי' ברייתא

דכיצד מערבין [אליבא דר"א] ברה"ר, וקיי"ל כחנניא דבעי דלתות, אלא דצ"ע לפי"ז אמאי הצריך הר"מ ב' דלתות הא סגי בדלת אחת, והמ"מ פי' דברייתא דכיצד מערבין איירי במבואות המפולשים וקיי"ל כת"ק, אלא מהא דשו"ט בגמ' אליבא דחנניא אי צריך לנעול או לאו, אע"ג דלא קיי"ל כותיה, בע"כ משום דמחנניא נשמע לדידן דסגי באינן ננעלות, ולדידיה יל"פ דהא דלא סגי בדלת אחת, משום דאף לחכמים לא מהני אלא באיכא שם ד', וע"י ב' דלתות שאינן נעולות חשיב שם ד', וכמש"כ בחי' אבן העזר ו' ב'.

ולדרך זו מבואר דדלת דעדיפא מצוה"פ, דצוה"פ ל"ח שם ד', משא"כ דלת מבואר בר"מ דחשיב שם ד', **אמנם** בביה"ל שס"ד סעי' ב' ד"ה "ואחר" נקט דמדאורייתא מהני צוה"פ, וכ"ד הר"מ דבעי דלתות הוא מדרבנן, **ובחזו"א** ע"ג סק"ג-י הקי' היכן המקור לאיסור דרבנן.

עוד מתבאר לדרך זו דעומ"ר דחשיב שם ד' מהני, וצ"ב אמאי הר"מ לא הזכיר תיקון זה.

ב- הרשב"א בפי' ב' פי' דהר"מ פסק כריו"ח דבעי דלתות נעולות [והוא פי"ד משבת ופ"א מעירובין], ולענין מבואות המפולשים פסק כחנניא [והוא פי"ז ה"י], **אלא** דצ"ב מדבריו שם ה"ג דפסק כת"ק, **וכן** צ"ע ממש"פ בהל"ג כחמים דפס"ב, **ובחזו"א** ע"ג סק"י נתבאר ישוב לזה דכ"ד הגמ' דריו"ח כר"י הוא לס"ד, אבל למסקנא דלחכמים בעי' שם ד' הדרי' דריו"ח הוא אף לחכמים כיון דצוה"פ ל"ח שם ד', ולפי"ז א"ש דאף דהר"מ פסק בפס"ב כחכמים, מ"מ פסק כריו"ח דבעי דלתות נעולות, [והא דירושלים ל"ח שם ד' ע"י עומ"ר כבר נתבאר לעיל דהבתים עבדו סילוק מחיצות ממחיצות החומה], **וכדרכו** דהחזו"א מבואר בשיטות הראשונים דגרסו כאן וס"ל כדלעיל [ופי' כן בשי' הר"מ], אלא דלדידהו כ"ד ריו"ח הוא אליבא דחכמים לחוד, אבל לדרכו דהחזו"א ריו"ח איירי בין לר"י ובין לחכמים, **וע"ע** בבית אפרים סי' כ"ו דהאריך בחישוב שיטות הר"מ לפום שיטות הראשונים הנ"ל.

ג- במאירי ו' א' נתבאר ע"ד הנ"ל דהר"מ פסק כחכמים, ולענין דלתות כתב לחלק בין דלתות מדינה לדלתות העיר, דדלתות מדינה בעי' נעולות ולא סגי בראויות לינעל כיון דעדיין המקום מסור לרבים ונעילתם משוי' ליה תורת מחיצה [והוא דברי הר"מ פי"ד משבת ופ"א מעירובין], משא"כ דלתות לרה"ר סגי בראויות לינעל דע"ז המקום אינו מסור לרבים, ובהכי איירי הר"מ פי"י משבת.

תיקון דלתות בפלטיא

עי' רשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"א דפלטיא דמתקבצין שם אדם לסחורה אע"פ שדלתות המדינה ננעלות בלילה הוי רה"ר, ונאמרו בדבריו ב' דרכים, **א- במאירי** שבת ו' א' מבואר דנקט דדינא דהרשב"א אינו שייך לדין אתרו"מ אלא הוי הלכה בדין גדירת רה"ר דלא מהני מחיצות לרה"ר אלא בסרטיא דכל ענינה לשמש בתורת דרך לרבים וע"י המחיצות בטל הימנה תורת דרך, משא"כ פלטיא דאף לאחר המחיצות עדיין משמש המקום לצרכי הרבים, **והוסיף** המאירי דכ"ד הרשב"א הוא לענין דלתות המדינה אבל דלתות שהתקין לפלטיא עצמה מהני, וגדר זה דהרשב"א מבואר ברמב"ן נט' א' לענין ב' מחיצות לר"י ע"ש.

ולדרך זו דברי הרשב"א הן אף בזמן שהדלתות נעולות, **וכ"כ** החכם צבי סי' ל"ז הובא בבאר היטב שמ"ה סק"ז, **אולם** המשכנ"י קכ"א והבית אפרים כ"ו ובאבנ"ז או"ח רע"ג סק"י נקטו דכ"ד הרשב"א הוא בדין אתרו"מ, וביאורו דכיון דמעלת הדלתות לשי' הרשב"א הוא דע"ז אין המקום מסור לרבים, הלכך בפלטיא שהמקום עדיין מסור לרבים אמרי' אתרו"מ, **ומה"ט** כתב המשכנ"י דבזמן שהדלתות נעולות מהני הדלתות אף לפלטיא, **וכן** מה"ט כתב האבנ"ז שם דכ"ד הרשב"א הוא למאי דפסק כר"י אבל לרבנן דל"א אתרו"מ מהני הדלתות אף לפלטיא, **ויל"ד** היכא דאיכא סרטיא המוליך לפלטיא והעמיד דלתות במקום הסרטיא אי בזה אמרי' אתרו"מ להרשב"א, וצריך לחשב היטב לפום כללי אתרו"מ המבוארים לעיל, **ובבית** אפרים מבואר להדיא דאף בכה"ג לא מהני דלתות לפלטיא.

הכרעת הראשונים והפוסקים בדין אתרו"מ

נחלקו הראשונים אי קיי"ל בדין אתרו"מ כר"י או כחכמים, דהרמב"ן במלחמות כב א', רשב"א, ריטב"א, ר"ן, פסקו כר"י, וכן נקטו שם בדעת הר"ף, וכן הכריע המשכנ"י סי' קכ"א, **אולם** הבית אפרים סי' כ"ו והחזו"א מ"ג סק"ד האריכו להביא חבל ראשונים דקיי"ל כחכמים ופסקו כותיהו, ובשו"ע שס"ד סעי' ב' הביא בזה ב' שיטות בזה, **ונחלקו** הב"ה"ל שם וחזו"א סי' ע"ד סק"י בד' הי"א, **דהב"ה"ל** נקט דלדידהו מהני נמי מדאורייתא ב' צוה"פ בתורת שם ד', אלא דמדרבנן בעי דוקא דלתות, ועפ"ז כתב ליישב מנהג העולם שסומכים על צוה"פ ברה"ר רחב ט"ז וליכא ס' ריבוא, **אמנם** בחזו"א פליג דצוה"פ לא מהני בתורת שם ד', ולא מהני אף ל"א אלא תיקון דלתות, [וכבר נתבאר לעיל דענין זה שנוי בפלוגתא אחרונים בביתאור דעת התוס' ו' ב' כב א'], **אולם** בחזו"א סי' מ"ג סק"ה הוסיף דכ"ז לענין צוה"פ, אבל עומ"ר דחשיב מחיצה גמורה מהני ל"א אף בג' עומ"ר, **ועפ"ז יצא לדון** להתיר רחובות שלנו [שהם כצורת קס"ב בלוח הציורים בחזו"א], דרחוב ב' נותר ע"י עומ"ר דנמשך העומד שלו עד מחיצת רחוב א', ולבתר דניתר רחוב ב', ניתרים נמי רחובות א' ג', כיון דפתוחים לרחוב ב' המוקף מחיצות, [ובמכתבים להגרא"פ ביאר החזו"א כונתו, דאין כונתו דרה"י גודרת רשות הנפגשת עמה אלא דאותן המחיצות הגודרות רחוב ב', גודרות נמי רחובות ב' ג' דרואים אותם כהמשך מחיצות רחוב ב' המתקמות לצדדים, וכדין מבוי הכלה לחצר דניתר המבוי במחיצות החצר, וכי היכי דליכא אתרו"מ למחיצת רחוב ב', ליכא נמי לרחובות ב' ג', ע"ש בארוכה].

והוסיף החזו"א דאע"ג דאיכא פרצות יתר מ"י בין הרחובות ובעי' לצוה"פ, מ"מ כיון דפירצה יתר מ"י מדרבנן ומדאורייתא ניתר בעומ"ר ובטל ליה לאתרו"מ מהני מדרבנן צוה"פ. ונתבאר בתו"ד החזו"א דכל היתר רחוב ב' הוא רק ע"י רחוב א', אבל בלאו רחוב א', אין לדון עומ"ר ע"י חלק החיצון דרחוב ב', כיון דמחיצות החיצונות אינם כנגד הרשות, וכן אין לגדור רחוב ג' ע"י עומ"ר דרחוב ב', וממילא יתוקן נמי רחוב ב', כיון דאין תחילת עומ"ר אלא אי מהני לרשות שלו.

ונמצא דהחזו"א יסד התירו על ה' חידושים, **א-** דקיי"ל כחכמים דל"א אתרו"מ ודלא כהב"ה"ל. [ולשי' הראשונים הובא לעיל דאף לר"י ל"א אתרו"מ בעומ"ר, עדיין שייך התירו דהחזו"א אף אי קיי"ל כר"י]. **ב-** דסגי לחכמים בג' עומ"ר, [ולכא' אין בזה חולק]. **ג-** דפירצת יתר מ"י דרבנן, ודלא כהכרעת המשכנ"י סי' קכ"א. **ד-** דמחיצות רה"י גודרת רשות הנפגשת עמה. **ה-** דאע"ג דמדרבנן לא סגי בעומ"ר ובעי' לצוה"פ, ל"א אתרו"מ.

ועוד מבואר בחזו"א דאי פירצה יתר מ"י דאורייתא איכא לאתרו"מ, ולא אמרי' דע"י הצוה"פ הדר כוחו דהעומ"ר.

קורה באלכסון

פסול קורה באלכסון

ח' ע"ב, גמ' אמר רב כהנא כו' רבא אמר כו' בטעמא דבאלכסון לא הוי היכר עולה מהראשונים כמה דרכים, ברש"י ד"ה ובאלכסון פ"י דכנגד הארוך מחזי כרה"ר וא"י לגזירת הרואה אומר, אמנם בעצם העמדת הקורה באלכסון מבוא' דל"י חיסרון, ולפי"ז פשיטא דבהעמדת הקורה באלכסון תוך המבוי ל"י חיסרון וכמש"כ הרא"ש הובא להלן, **אולם** במאירי משמע דבאלכסון ליכא הכירא דקורה ולפי"ז ה"ה דתוך המבוי לא מהני, **וכן** נפק"מ בין הדרכים לפלוגתת המחלוקת ש"י שסי"ג סקל"ב והפמ"ג שם משב"ז סקכ"א אי באלכסון שרי להשתמש כנגד הקצר ויבוא' להלן.

והנה יעוין בתוס' לעי' ה' א' [כדפי' המהרש"א דבריהם] דנקטו דאף למ"ד קורה משום מחיצה בעי' הכירא קצת, ולכאוי לדבריהם בע"כ דחיסרון הכירא דאלכסון אינו משום צורת הקורה דא"כ אמאי תלי ליה בפלוגתת הכירא ומחיצה הא לכו"ע בעי' הכירא קצת [וכן העיר הגאון לעי' ג' א'], אלא עיקר החיסרון משום הרואה אומר וכדפרש"י ובה"ז י"ל דלמ"ד משום מחיצה כיון דהקורה גודרת אף כנגד הארוך ל"י דהאי חסרונא, ולהמבוא' להלן משמיה דהחזו"א דלשי' התוס' חסרונא דאלכסון הוא משום חיסרון מחיצות א"ש טפי, **וכן** למשנת"ב לעי' ד' ב' בד' התוס' שם דענין הכירא קצת דמ"ד קורה משום מחיצה אי"ז הכירא דמבוי אלא הכירא דמחיצה, אי"ז שייך כלל לשמעתין דהכא איירי בחיסרון הכירא דמבוי.

ובתוס' [לפי' החזו"א] נתבאר דרך חדשה, דהנה יעוין בתוד"ה ומניח בתי' הא' דכתבו דבאלכסון אי' חיסרון מחיצות וטעמא דמ"ד משום מחיצה דס"ל דהוי מחיצה דאורייתא, והק' האחרונים דא"כ אמאי מפרשי' טעמא דמ"ד משום היכר דבאלכסון ל"י הכירא ולא אמרי' משום דאי' חיסרון מחיצות [ובאמת במרמ"ש ה' א' הוכיח מדבריהם דאף למ"ד משום היכר ענין הקורה בתורת מחיצה אלא דס"ל דהוא בתורת היכר, **ובפמ"ג** שסי"ג משב"ז סקכ"א כ' להוכיח כשיטתו דאסור להשתמש אף כנגד הקצר ולכך בעי' לטעמא דבאלכסון ל"י היכר דמשום חיסרון מחיצות אין האיסור אלא כנגד הארוך], **ובחזו"א** סי' ע"ב סק"ח כ' דצל"פ לדבריהם דל"י הכירא היינו דאין משתמש דין היכר כיון דל"י מחיצות, והוסיף שם דאף לתי' הב' דהתוס' אין כונת הגמ' משום חיסרון הכרה אלא משום חוסר דין היכר והכרחו דהחזו"א לפרש כן דאי הוי משום חיסרון הכרה א"כ משמע דבלא"ה שייך התם שריותא דקורה אע"ג דלא הוי רה"י וס"ל לחזו"א דאין הדבר כן אלא כל תיקוני לוי"ק הוא דוקא ברשות דהוי רה"י מדאורייתא אמנם כבר נחלקו בענין זה הרשב"א וריטב"א להל' צ"ד א' ויבוא' להלן.

והנה יעוין בביה"ל שסי"ג סעי' ל' דכתב דשיעור האלכסון הוא דוקא בשיעור הנראה לעינים אמנם כ"ד הוא רק למש"פ חיסרון ההיכר משום דמחזי כרה"ר אבל אי הוי משום חיסרון מחיצות פשיטא דאפי' בכ"ד נמי לא מהני, וכ"כ החזו"א סי' ע"ב סק"ד.

נחלקו המחלוקת ש"י שסי"ג סקל"ב והפמ"ג במשב"ז סקכ"א אי איסורא דקורה באלכסון הוא אף כנגד הקצר או כנגד הארוך לחוד, דהמחלוקת כתב להתיר עפי"ד רש"י הנ"ל דכל האיסור משום הרואה אומר דה"ט שייכא בכנגד הארוך לחוד, **אמנם** בפמ"ג כ' לאסור מג' טעמים חדא דגזרי' שמא ישתמש כנגד הארוך וכן דל"ה קורה ע"ג מבוי [דכותל הארוך אינו מהמבוי] ועוד דבאלכסון לא הוי הכירא כ"כ, [ויש להעיר להמבוא' דלטעמא דהוא משום חיסרון הכירא דקורה ה"ה דתוך המבוי לא מהני א"כ השו"ע דפסק דמהני ל"ל לה"ט, ואמאי לא זכר זאת הפמ"ג], **וילע"י** לדי' המחלוקת אמאי לא מיתסר כנגד הקצר משום פרוץ למקום האסור, ואולי דס"ל דלענין פרוץ למקום האסור סגי אף מדרבנן בג' מחיצות לדונו כגדור, ולא אצרכו חכמים תיקון רוח רביעית אלא משום חשש איחלופי ברה"ר וכמש"כ הראשונים בריש מכילתין, ויש לזה זכר בגאון"י י"ב ב' ד"ה א"ר זירא.

ובעיקר פלוגתת המחלוקת והפמ"ג אי חשיב קורה ע"ג כותל מבוי, הדברים מפורשים בתור"פ כהפמ"ג דהכריח דלרב כהנא שרי להשתמש אף כנגד הארוך דאלי"כ ל"י קורה ע"ג מבוי כיון דהקורה מופלגת מהיתר תשמיש מבוי, [ומד' תוד"ה מניח דכ' דאי אסור כנגד הארוך ל"י הקורה דבוקה למבוי אין להקשות ע"ד המחלוקת היכי מתיר כנגד הקצר לחוד דכ"ד התוס' הוא רק אי כנגד הארוך ל"י כותל מבוי [וכדמהשיכו התוס' לדון דל"י התם אלא ב' מחיצות] אבל אי חשיב כותל מבוי אלא דאסור בטלטול מגזירת חכמים ל"י לחיסרון דבבוקה].

שרייתא דקורה משום מחיצה

גמ' ואימא טעמא דידהו כו' בפשיטותא דהגמ' דלמ"ד קורה משום מחיצה מהני אף באלכסון הק' התוס' והראשונים אמאי שרי כנגד הארוך הא ל' התם אלא ב' מחיצות [ומשמעות קו' דמדאורייתא הוי רה"ר וכן מפורש בתור"פ] ותי' בבי דרכים חדא דקורה משום מחיצה דאורייתא, [ולהלן פ"ו א' נקטו בפשיטות דקורה משום מחיצה דרבנן והערה כן בגלגלש"ס], **וכן** דל"ה רה"ר כיון דלא בקעי ביה רבים, ומשמעות התוס' דכיון דל"ה רה"ר, הוי רה"י ע"י דבטל למבוי, אמנם מד' הרשב"א וריטב"א נרא' דהוי כרמלית וחכמים התירוהו ע"י תיקון קורה, ולכא' שורש פלוגתתם דהראשונים אי תקנת לו"ק הוא דוקא ברה"י דאורי' או אף ברשות דמדאורי' מקו"פ ומדרבנן כרמלית, וענין זה שייך נמי לשי' הר"מ פ"ז משבת דמבוי ל"ה רה"י בגי' מחיצות ומ"מ ניתר ע"י קורה ויש בזה אריכות באחרונים ואכ"מ, אמנם העירו דשי' הרשב"א להלן צ"ד א' ד"ה הכי מפורשת דל"מ תיקוני לו"ק אלא לרה"י דאורי', וצ"ב מדבריו בשמעתין ובע"כ עליו לדחוק דכונתו לד' התוס' דלבתר דהוי כרמלית בטל למבוי ונעשה רה"י.

נחלקו הבה"ל ריש סי' שס"ג והחזו"א ע"ב סק"י אי בבי' מחיצות כמין גא"ס ולחי הוי רה"י מה"ת, דהביה"ל נקט דל"ש ובכל ענין הוי רה"י, אמנם החזו"א נקט בפשיטות דדוקא ב' מחיצות זכנ"ז ולחי הוי רה"י מה"ת כיון דהוי הלחי כנגד המחיצה אבל בכמין גא"ס ל"מ לחי [והביא דכן מפורש בר"ן סוכה ג' א' מדפי הרי"ף], וכי' להוכיח כדבריו מד' התוס' בשמעתין דנקטו דבארוך וקצר הוי רה"ר אע"ג דאי' לדון כנגד הארוך ב' מחיצות כמין גא"ס ולחי ע"י הקצר, ובמשנת אליהו סוכה סי"א תי' דתוס' איירי בפרוץ לרה"ר דאי' אתו רבים ומבטלי למחיצת הלחי כדאי' ו' ב' כ"ב א' [וצ"ל דבאלכסון דתחת הקורה לא בקעי רבים הלכך הקורה מהני בתורת מחיצה], והמ"ב איירי בפרוץ לבקעה [וכדמפורש בדבריו], והיה מקום לחלק בדרך נוספת לפום מאי דנקט החזו"א בפשיטות דאף להמ"ב ל"מ הלחי לגדור כל הריבוע אלא באלכסון, דלפ"ז י"ל דה"מ בכמין ג"ס אבל בארוך וקצר דצורת המבוי הוא במרובע אין לראות הלחי גודר כנגד הארוך באלכסון והלכך ל' אלא ב' מחיצות, [וכן צ"ל במשנת החזו"א סוס"י דהדר בי ונקט דמהני כמין ג"ס לסתום באלכסון דבע"י ארוך וקצר שאני וכדלעיל], אמנם ד"ז לא יתכן למאי דפסק המ"ב שס"ג ס"ק מ"ו, קכ"ה, כהאחרונים דל"מ לחי למיגדר באלכסון אלא ביושר ודלא כהגר"א, דלפ"ז בע"כ כונת המ"ב דבכמין ג"ס גודר בריבוע.

הק' החזו"א סי' ע"ב סק"ו היכי מהני קורה באלכסון הא כנגד הארוך מונחת הקורה לארכו של מבוי, ומתנאי המבוי דיהא ארכו יתר על רחבו ומונחת הקורה לרוחב המבוי, ועי"ש דאפשר דבעי' דיהא בקצר עומ"ר עד כנגד צד הארוך ובזה חשיב ארכו יתר על רחבו, וכפשוטו צ"ל דכיון דכלפי המבוי דאי"ל תנאי מבוי מהני הקורה ה"ה דמהני אף באלכסון דטפל למבוי.

אלכסון יותר מד"א

גמ' פחות מארבע אמות כו' עי' בר"ח ברי"ף וברא"ש דטעם האיסור ביותר מד"א משום דהוי מבוי בפ"ע וצריך מחיצות כנגדו, והנה לפי הב' דתוס' ביאורו דבזה אינו טפל למבוי והו"ל רה"ר, אמנם לפי' הא' דמהני הקורה מדאורייתא בתורת מחיצה צ"ב מאי אכפ"ל דהוי מבוי בפ"ע, ונהי דלענין הקצר חשיב הקורה שלא ע"ג כותלי מבוי מ"מ ליהני כנגד הארוך וממילא אף כנגד הקצר שרי מדין כלה למקום הסתום. **ויעוי'** בחזו"א סי' ע"ב סק"י"ב דביותר מד"א כיון דהוי מבוי בפ"ע הו"ל כמבוי שפתוח בארכו דאינו ניתר בקורה [משא"כ בפחות מד"א דטפל למקום הקצר וחשיב כפתוח ברחבו], וכ"ד החזו"א הוא לשי' דנקט בכמה דוכתי דפתח המבוי לארכו דינו כחצר ואינו ניתר בלחי, אמנם לשי' הראב"ד והראשונים י"ב דמבוי וחצר לעולם נקבעין לפי תשמישן א"כ אף כשהפתח בארכו תורת מבוי עליה וניתר בלו"ק, ואולי יל"פ בע"א עפ"י מש"כ החזו"א סי' ח' סק"ו דב' דפנות כמין ג"ס כל שהן בשיעור אלכסון של מרובע [90 מעלות] נידון בתורת ב' רוחות וכשגודרן ע"י מחיצה באלכסון חשיב המחיצה גודר ב' רוחות דלפ"ז פשיטא דלא שייך שם העמדת קורה באלכסון מדרבנן כיון דהקורה גודרת מב' רוחות, ולא מהני תיקוני קורה אלא ברוח רביעית, וא"כ ה"ה כנגד הארוך דאין ב' מחיצותיו אלא כמין ג"ס דל"מ העמדת קורה באלכסון.

יעוי' בגאוו"י דהק' דמדברי ר"כ מוכח דשיעור מבוי בד"א ואמאי אביי לעי' ה' א' לא הביא זאת כסיעתא לדבריו ולהאמור דכל ענין השיעור ד"א דהוי מבוי במ"ע הוא בכדי להגדיר צורת רוחות המחיצות יתכן דבזה לא סגי בשיעור מבוי אלא בעי' שיעור מחיצה ובה לכו"ע שיעורו בד"א וכדאמרי' לעי' ה' א' לאפוקי מתורת לחי בד"א.

ע"ע פלוגתת הגאוו"י והשפ"א אי יכול להניח הקורה תוך ד"א ובאוו"י סי' קי"ד מפורש דכיון דבד"א הוי מבוי בפ"ע לא מהני להניח תוך ד"א וכן משמעות רש"י [ובד' הגאוו"י צ"ל דע"י הקורה דהוא בתורת מחיצה נתחלק כנגד הארוך לבי מקומות ובטל מיניה תורת מבוי בפ"ע].

כתב הרשב"א דצוה"פ מהני אף באלכסון יותר מד' כיון דהוי מחיצה גמורה ומערב את המבוי להיות אחד. [והובא בשו"ע שס"ג סעי' ל' ובמ"ב שם ס"ק קכ"ה] וילע"י להמבוי לעי' דחשורא דיותר מד' משום דהו"ל הפתח לארכו של מבוי ואו דחשיב מב' רוחות אמאי הוצרך להוסיף דמערב המבוי להיות אחד תפ"ל דצוה"פ הוי מחיצה גמורה ובע"כ דהרשב"א פי' הדברים כפשטן דביותר מד' אינו בטל למבוי ולא הוי רה"י [וכדהביא באמת תי' ב' דהתוס' לחוד] הלכך הוצרך לפרש דע"י צוה"פ הו"ל המבוי לאחד.

אלכסון יותר מי'

גמ', אמר ר"כ כו' לא אמרן אלא שאין באלכסונו כו', בטעמא דביתר מי' לא מהני כפשוטו משום דהקורה מגדרת רוחב הפתח וכיון דהחלל דתחת הקורה יותר מי' דינו כפתח יתר מי', אמנם במ"ב נתבאר הענין בדרך אחרת דיעוי' בשעה"צ שס"ג ס"ק קי"ד דהביא מספר שולחן עצי שיטים דבמניח הקורה באלכסון תוך המבוי שרי אף באלכסונו יותר מי' ופי' שם טעמו דכיון דחלל מבוי תנן הלכך כל דחלל המבוי פחות מי"א לא אכפ"ל דתחת הקורה יותר מי"א, ומבוא' דנקט דאין הקורה מגדרת רוחב הפתח דא"כ חלל פתח המבוי עדיין יותר מי"א, אלא רוחב הפתח נקבע לפי כותלי המבוי וכיון דחלל המבוי פחות מי' שפיר איקרי פתחו נמי פחות מי'.

וכן למידין מדברי המ"ב דפסולא דלמעלה מי' אינו פסול בקורה אלא בפתח דביותר מי' חשיב כפירצה, ולכך אין משערין אלא לפי חלל המבוי, והדברים פשוטים ומפורשים ברש"י במתני' ריש מכילתין. ולדבריו צ"ל דשאני אלכסון כנגד הארוך דכיון דלפי כותל הארוך אפשר לראות הפתח באלכסון הלכך ע"י הקורה נידון הפתח באלכסון יתר מי'.

עוד יעוי' בביה"ל סעי' ל' ד"ה שצידו דהביא מהירושלמי דאם היה כותל הארוך פחות מג"א לא אכפ"ל באלכסונו יותר מי' כיון דחלל המבוי פחות מי' והדברים מבוא' עפ"י ה"ל דפתח המבוי נקבע לפי כותלו וכיון דלפי כותל הקצר הוי פתחו פחות מי' הלכך עד ג"א נידון אף כנגד הארוך ביושר והו"ל פחות מי"ט אלא דלא ברירא אמאי משערי' ליה בג"א והיכן מצינו שיעור כזה, **ובחזו"א** סי' י"ב סק"י פי' באמת כונת הירושלמי לפחות מג"ט.

ע"ע ריטב"א דביותר מי' דמניח כנגד הקצר הוא לאו דוקא, אלא יכול להכניס הקורה באופן שלא יהיה אלכסונה יותר מי'.

אלכסון תוך המבוי

יעוי' ברא"ש בשם הר"מ דיכול להניח הקורה באלכסון תוך המבוי והובא בשו"ע סעי' ל', ובביהגר"א פי' ע"ד רש"י דחיסרון ההיכר הוא כנגד הארוך לחוד, אמנם בחזו"א סי' ע"ב סק"ח הק' דכיון דאחורי הקורה הוי כרמלית נמצא דצד הארוך לא הוכשר ועדיין אי' לגזירת הרואה אומר ולכ"פ כונת הרא"ש דחיסרון ההיכר הוא משום חיסרון מחיצות ועי"ש עוד.

נחלקו האחרונים הובא בשעה"צ שס"ג קי"ד אי תוך המבוי מהני אף ביותר מי' ויעוי' בשעה"צ בביאור ד' המתירים ונתבא' דבריו לעיל. והנה ברא"ש הק' ע"ד הרי"ף דפסק כרבא אמאי הביא לדינא דאלכסונה יתר מי' כיון דאין בזה נפקותא, וצ"ב דהא נפק"מ אף לרבא בהניח תוך המבוי ולכאוי' מבוא' דתוך המבוי מהני אף ביתר מי', [ובק"נ סק"ע כ' לדחוק בכונת הרא"ש דנתכוון בהמשך דבריו לזה], ואולי דס"ל להרא"ש דתוך המבוי פשיטא דמהני ולא הוצרך הרי"ף להשמיע זאת.

עוד יעוי בחזו"א סקי"ב דנקט בפשיטות דכ"ד הרא"ש דוקא כשאין הארוך עודף על הקצר ד"א, **אמנם** בשו"ת הרא"ש כלל ג' או' ז' מפורש דאף ביותר מד"א מהני והביאור דכיון דתוך המבוי אין נידון האלכסון כמבוי בפ"ע דנים לעולם פתחו ברוחב המבוי כצד הקצר.

עי' ק"נ סי' ו' סקי"ע דהק' היכי מהני במבוי עקום קורה בעקמומית למאי דקי"ל כרבא דל"מ קורה באלכסון, ותני' דהוי אלכסון תוך המבוי דמהני לכו"ע, **אמנם** בחזו"א סי' ע"ב סקי"ב פי' דשאני מבוי עקום דדנים כנפשט העקמומית והו"ל הקורה ביושר.

לחי באלכסון

יעוי' בר"ח ובריו"נ [ב' ע"ב] ובמאירי ובב"י שס"ג דלא מהני לחי באלכסון [ואף בהעמידו הלחי באלכסון כמבוי בב"י], ונתבאר במאירי הטעם דל"ה לחי משום מחיצה אלא במה שדרך מחיצה לסתום והיינו כשהוא ביושר [לפי בנין כותלי המבוי] ולא באלכסון, ול"ד לקורה דגודרת ע"פ כל הרוח, ועי' חזו"א סי' ע"ב סקי"ט, ועפ"ז כ' החי"א כלל ע"א סעי' י"ד והובא במ"ב ס"ק קכ"ה דצריך ליזהר בחצר ובמבואות שלנו להעמיד ב' הפסין נכחו ביושר, אולם ד' הגר"א שס"ג סעי' י"ג [ונד' בארוכה בהגהות שבסוף המס' לאחר פסקי תוס'] דמהני לחי באלכסון, [וכ"כ החמד משה סק"ז בשוב קו' תוס' ט ב ד"ה "ורשב"ג" ע"ד רש"י שם], ובחזו"א סי' ע"ב סקי"י האריך בדבריו והסיק דכ"ד דוקא בא"י ג' מחיצות ובא להעמיד הלחי ברוח ד' דבזה מהני אף באלכסון אבל בב' מחיצות כמין ג"ס ל"מ, וכן צידד שם החזו"א דכ"ד הגר"א דוקא במעמיד הלחי באלכסון ודלא כסתימת הגר"א דמהני אף בהעמידו ביושר, [והא מיהת פשיטא דכ"ד הגר"א דוקא בהעמיד הלחי כנגד הארוך אבל בהעמידו כנגד הקצר ודאי דאינו גודר באלכסון אלא כנגדו ביושר לחוד].

עוד יעוי' בב"י דדן להתיר ב' לחיים באלכסון, והכריע דמהא דכ' הפוסקים להתיר ע"י צוה"פ מבוא' דב' לחיים ל"מ, וכ"פ המ"א ט"ז ומ"ב אמנם בב"ח פסק להתיר, ובאמת דכדברי הב"י מבוא' במאירי ופי' שם טעם האיסור כיון דלא צריך המבוי אלא לחי אחד אחד ולסברא זו אי יעמיד ב' לחיים יותר מד"ט דלא מהני אלא בתורת גיפופי לכאוי' יהני [אמנם יעוי' במצוין לעי' ה' ב' דלא בריא דמהני גיפופי בחצר ונסתפק בזה הגאון"י שם, וכן בחצר בגונא דארוך וקצר יהני ב' פסים אי יעמידם באלכסון, וכל דברי החי"א דל"מ ב' פסין באלכסון הוא דוקא כשאין מכוונים זכג"ז].

תחת הקורה ובין הלחיים

פלוגתת קורה משום מחיצה והיכר

ח ב', גמי איבעיא להו כו', מבואר דלמ"ד משם היכר ס"ל דקורה לא הוי כלל מגדרי מחיצה ולכך אע"ג דבתורת מחיצה אמרי' חוד הפנימי סותם מ"מ הכירא מלבר, [וכיוצא"ב מבואר לעיל ה' א' דלמ"ד משום היכר לא בעי' קורה למקום ד'], אמנם גבי לחי נמי איפלגו בהא אמוראי להלן, ומ"מ מבואר דלכו"ע בעי' תורת מחיצה וכדתנן טו א' דלחי מבע"ח פסול לר"י משום דלא הוי מחיצה, ובע"כ צ"ל דאף מ"ד משום הכירא מודה דיסודו דלוי"ק הוא משום מחיצה אלא דס"ל דלא אצרכוהו חכמים אלא בתורת היכרא דע"י דמעמיד מחיצה בראש המבוי איכא הכירא ולא אתי לאיחלופי הלכך סגי אף בחוד החיצון, וכן מה"ט לא בעי' קורה למקום לד' כיון דאין ענין הקורה לגדור אלא לשמש תורת היכר דמחיצה, וכ"כ הבח סי' שס"ג ובמרומי שדה ה' א' האריך ביסוד זה, ועי' בהאיר יוסף סי' מ"א.

פלוגתת הכירא מלגיו ומלבר

בפלוגתת הכירא מלגיו או מלבר, יעוין בבית מאיר שס"ג סע' כ"ט ד"ה "והיה" דנחלקו בב' הטעמים דהביא ריו"נ בריש פרקין בטעם תיקוני מבואות אי משום דאתא לאחלופי ברה"ר ולהתיר לטלטל ברה"ר, דלפי"ז הכירא לבני המבוי מלגיו, או משום דאתא לטלטל מרה"ר למבוי והלכך בעי' התירא לבני רה"ר מלבר, והנה מצינו עוד נפק"מ בין הכירא מלגיו או מלבר בדברי התוס' ד' ב', דלמ"ד הכירא מלגיו בהיה הקורה למעלה מכ' בעי' למעט תחת הקורה ד"ט, ולמ"ד מלבר סגי בטפח, ובאחרונים הקשו ע"ד [עי' תו"ש שס"ג סקנ"ה וגאו"י] אמאי למ"ד מלבר לא בעי' ד"ט תוך רה"ר, כלמ"ד מלגיו דבעי' ד"ט בתוך המבוי, ולכאוי' מבואר דחלוקים ביסוד דין ההיכר, דלמ"ד מלגיו ענינו להכיר תוך המבוי דאינו רה"ר, ולמ"ד מלבר ענינו להכיר במקום הפתח דמובדל הוא מרה"ר, הלכך סגי במיעוט טפח תחת הקורה לחוד, עוד יש לברר אי מ"ד מלבר פליג אהכירא מלגיו או דלא מצריך ליה, ומיהו מודה דמהני אף מלגיו, ומצינו בזה דברים מפורשים בר"ן להלן ד"ה "איתביה" דמהני אף מלבר, וכן יש לזה משמעות בדברי רש"י להלן ד"ה "לדברי" ויבוא' שם, אמנם למשנת"ב בד' התוס' ד' ב' דפליגי ביסוד דין ההיכר דלמ"ד מלבר בעי' הכירא תחת הקורה לכאוי' לא יהני אלא מלבר דהוי תחת הקורה.

פלוגתת חוד החיצון ופנימי

בפלוגתת חוד החיצון וחוד הפנימי מבואר בשו"ט דהגמ' דיותר פשוט ענין חוד הפנימי מהחיצון, ויל"ע בזה דהנה במחיצה דעלמא, נחלקו הראשונים אי חוד הפנימי או חיצון סותם, דבתורי"ד מהדורא תליתאה להלן ט א', ובריטב"א סוד"ה "אמר ר"ח" נקטו דחוד הפנימי סותם, וכן משמעות הרשב"א להלן, ולכאוי' כן עולה מסוגית הגמ' שבת צט דמבואר דע"ג המחיצה בעי' לק"י דלאחרים עושה מחיצה כו', אולם לש' הראשונים והרא"ש שבת ו ב' גבי בית שאין תוכו י' דס"ל דאין החיסרון במחיצות אלא בחלל י' לכאוי' מבואר דחוד החיצון סותם ולכך סגי' במחיצות י' שחוץ לבית, ועי' אשר לשלמה תנינא סי' ד', אמנם כ"ז הוא לענין סתימה דמחיצה, אבל קורה דגודרת מגדר פי תקרה התם פשיטא דחוד החיצון סותם, וצ"ב אמאי לענין תיקוני מבואות אמרי' חוד הפנימי סותם, [ובאמת דבתורי"ד שם פי' דטעמא דמ"ד חוד החיצון סותם כפי תקרה דעלמא, וברשב"א בעבוה"ק ש"א פ"א כתב דקורה רחבה ד' ובריאה דאי' פ"ת דאורי' לכו"ע אמרי' חודו החיצון יורד סותם]. אלא דכל ענין קורה משום מחיצה דגודרת מגדר פי תקרה לא בריא, דהנה בתוס' פו א' נקטו דמדאורייתא לא אמרי' פי תקרה אלא ברחב ד' וכל שריותא דקורה הוא מדרבנן לחוד דעשאוה כפי' תקרה דאורייתא, דלפי"ז י"ל דאע"פ דגדרו כפי תקרה מ"מ כיון דיסודו להבדיל בני המבוי מרה"ר גדרו חכמים דחוד הפנימי סותם, [והוסיפו בזה דבפ"ת דעלמא נתבאר ברש"י פו א' ד"ה "קורה" דב' חודיה יורדים וסותמים, אמנם כ"ז שייך בד"ט אבל פחות מד"ט דאין מחיצה לפחות מד' ל"ש ב' חודים, ובה העדיפו חכמים חוד הפנימי על חוד החיצון], ואף לש' תוס' ח ב' ד"ה "מניח" דהוא מדאורייתא, מ"מ יש משמעות בדבריהם דאינו מתורת פ"ת והוא ממש"כ להלן ד"ה הכל" דלמ"ד קורה משום מחיצה כ"ש דלחי משום מחיצה, וצ"ב מאי כ"ש הא ב' עניינים חלוקים דקורה משום פ"ת ולחי משום התחלת מחיצה, וכיוצא"ב יש להקשות ע"ד להלן טו א' ד"ה "אביי" דפי' דאביי דס"ל לחי משום מחיצה, לטעמיה לעיל ה' א' דס"ל קורה משום מחיצה, ולכאוי' מבואר דנקטו דענין מחיצה דקורה הוא

נמי משום התחלת מחיצה כלחי ולא בתורת פי תקרה וצ"ב הגדר בזה, [וע"ע להלן דיש ליישב כונת דבריהם באפ"א], **וברשב"א** לעיל ה' א' הביא בשם הראב"ד דהוא מתורת פתח ובה נמי א"ש די"ל בזה חוד הפנימי כמחיצה דעלמא.

בין הלחיים

גמ', אמר ר"ח הכל מודים כו', נידון ההיתר להשתמש בין הלחיים מתחלק לב' סוגיות, **א-** דינא דר"ח דשמעתין ותלוי בחוד הפנימי וחיצון, וכן בהכירא מלגיו ומלבר. **ב-** פלוגתא אביי ורבא להלן ט' א' אי חשיב מקום פטור או דטפל לרה"ר ובראשונים שם, ונידון זה יבואר להלן בארוכה במקומו.

נחלקו הראשונים בטעמא דר"ח דחלוק לחי מקורה, **דבתוס'** פי' דשאני לחי דהוי משהו ואתי לאפוקי, משא"כ קורה דרחבה טפח, **וכפשוטו** כונתם לחלק בגזירת חכמים דאע"ג דבתרומתו אמרי' חוד החיצון או הכירא מלבר, מ"מ בלחי איכא גזירה חדשה דלא שרי אלא עד מקום הלחי, **וכן** הבין הרשב"א בדבריהם, ובר"ן פי' דברי התוס' דקורה דאית להו שיעורא שייך לומר חוד החיצון, משא"כ לחי דהוי משהו אינו מתיר אלא חוד הפנימי, ואולי כונתו ע"ד הריטב"א בא"נ, **וע"ע** חזו"א ס"ז סקט"ז. **אולם** ברשב"א ובריטב"א פי' דשאני לחי דהוא משום מחיצה וחוד הפנימי סותם משא"כ קורה דהוא משום הכירא, וברשב"א הוסיף דאף קורה משום מחיצה אמרי' חודו החיצון, **וכ"כ** התור"י דמהדורא תליתא להלן ט' א', וביאר שם החילוק דקורה הוי מחיצה מדין פ"ת הלכך חודו החיצון סותם, **ונפק"מ** בין הטעמים לענין להשתמש תחת צוה"פ דשיעורן במשהו, אבל שייך בהו חוד החיצון, **עי'** מאירי, מרומי שדה ע"ד רש"י ד"ה "הכל", וחזו"א ס"ו סק"א, וסי' ס"ז כ"ב.

בתוס' הביאו ב' הוכחות לפירושם דאין החילוק כהראשונים דקורה משום היכר ולחי משום מחיצה, **א-** מאביי דס"ל קורה ולחי משום מחיצה ומ"מ ס"ל כר"ח דמותר להשתמש תחת הקורה ואסור בין הלחיים, וכדבריהם דמאן דס"ל קורה משום מחיצה כ"ש לחי, כ"כ לפרש להלן טו' א' ד"ה "אביי בדברי הגמ' שם, וצ"ב מאי שיאטיה קורה ללחי הא שאני קורה דהוא מתורת פי תקרה, משא"כ לחי דהוא משום התחלת מחיצה ולכאוי צ"ל דס"ל לתוס' דקורה נמי אינו מתורת פי תקרה, ואולי עיקר כונתם להוכיח דלא יתכן דלחי משום היכר דהא בדברי אביי דקורה משום מחיצה מבואר דס"ל דלא מהני בתרת היכר ולכך לא סגי במיעוט טפח וא"כ כ"ש דלחי אינו מתורת היכר, **וע"ע** חי' הגראמ"ה.

ב- מדברי רבא דס"ל דתרווייהו משום הכירא וס"ל דחלוק לחי מקורה ביתר מד', וכפשוטו ר"ל דאע"ג דבפחות מד' ס"ל לרבא דשרי אף בלחי מדין מקום פטור, מ"מ חזי' בדבריו דאף דס"ל משום הכירא מ"מ הוי מלגיו ולכך ביתר מד' אסור, **ועי'** מהרש"א וקרני ראם, **אמנם** עדיין צ"ב מ"ט דרבא דמחלק בין לחי לקורה ביתר מד' כיון דס"ל דתרווייהו מלגיו, **ובחי'** הגרע"א הוסיף להק' ע"ד דאין לומר דהטעם כדפי' התו' דלחי הוי משהו, דהא כל איסורו דלחי לרבא הוא ברחב ד', וכתב בדוחק דאף לרבא אשכחנא איסורא דלחי משהו בפתוח לכרמלית ומשום לא פלוג אסורו אף ברחב ד', ונמצא דלדבריו ס"ל לרבא בתרומתו הכירא מלבר אלא דבלחי דהוי משהו גזרו משום דאתא לאפוקי, והעירו דא"כ אף בפתוח לכרמלית ליתסר מה"ט, וצ"ל דכל גזירת משהו הוא לדונו מתורת מלגיו וכיון דאף מלגיו שרי משום מקום פטור שרי אף בלחי. **ובחי'** אבהע"ז כתב לפלפל דבאמת לרבא אין חילוק בין לחי לקורה ותרווייהו שרו בפחות מד' ואסירי ביתר מד' וכונתם להוכיח מאביי ומדברא נשמע לאביי עי"ש.

ברשב"א הק' ע"ד התוס' מד' רבא דהתם אדרבה חזי' דכל שהוא רחב יותר אסור יותר, והיינו משום דס"ל דאי האיסור משום גזירת משהו לא הו"ל למישרי פחות מד' משום מקו"פ, ובע"כ דעיקר איסורו דלחי משום דחודו הפנימי מתיר ולכך ס"ל לרבא דכל שהוא רחב יותר והוי מקום בפ"ע טפי י"ל חודו הפנימי, וכמבואר ש"י הרשב"א להלן ט' א'.

נעץ ב' יתדות

גמ', בעא מיניה רמב"ח כו' א"ל לדברי המתיר כו', **נחלקו** הראשונים בביאור טעמא דלדברי המתיר אסור ולהאוסר מתיר, **שי'** רש"י דתלוי בחודו הפנימי וחיצון, דחוד הפנימי סמוך לקורה וחוד החיצון אין סמוך לקורה, **אמנם** בריטב"א הוסיף דתלוי נמי בפלוגתא הכירא מלבר או מלגיו, ובשי' רש"י דלא תלה ליה בזה, משמע דאי פלוגתתם בדיני ההיכר לכו"ע

מותר, ויש לבאר שיטתו בתרתי, **חדא** דכו"ע מודו להכירא מלגיו ולא נחלקו אלא אי אמרי' אף מלבר, , **ועוד** יתכן דכל האי תנאה דבעי' קורה הדבוקה לכותל לא שייך אלא בדיני מחיצה [וכדיתבא' להלן הטעם] אבל לטעמא דהכירא לא אכפ"ל במאי דההיכר מופלג מהכתלים. [א]

ובעיקר המבוא' בדבריהם דמתנאי הקורה דתהא דבוקה לכתלים, **יל"ד** אי הוי מהל' קורה וכעין תנאי דקורה ע"ג מבוי, או דהוי מהל' מחיצות דכל דאין הקורה סמוכה לכתלים איכא פירצה ביניהם ול"מ לבוד ועומ"ר כיון דהוי לאויר, **ונפק"מ** לפי' דאין סמוכה לכותלי המבוי [ומשכח"ל באי' תקרה הבולטת מחוץ לכתלים] דתנאי קורה ל"ש הכא, אבל משום פירצה יל"ד אף בזה, **ובספר** זכר דבר סי' ט"ז נסתפק בזה, וכי' להוכיח מדברי תוד"ה "מניח" דהשוו קורה באלכסון לבי יתדות דהוי מהל' קורה ע"י"ש, ולפי"ז מוכרח מדברי התוס' דס"ל דלי' לחסרונא דפירצה, ולכאוי' משום דס"ל דאמרי' עומ"ר עד החוד החיצון, ומהני אף דלא הוי למחיצה ממשית, ואולי' לשי' להלן ט' א' דלבוד נמי אמרי' לאויר, וכל מאי דלא אמרי' לבוד בבי' יתדות משום חיסרון היכר, **וע"ע** להלן חישוב שיטות הראשונים בדין לבוד לדבוקה לפום סברות הנ"ל.

שי' ריו"נ [ב' ע"ב ד"ה והיכא] דתחת הקורה אסור לכו"ע כיון דליכא התם מחיצות כלל, וכל הנידון להתיר תוך המבוי, דלדברי המתיר אוסר דחיישי' שמא ישתמש תחת הקורה, וטעמא דתחת הקורה נידון כל"ל מחיצות, אי קורה משום מחיצה דרבנן הדבר פשוט אבל אי הוי דאורי' צ"ל דמ"מ ל"א עומ"ר עד חודו הפנימי דהוי עומ"ר לאויר [וע"ד סברת רש"י דל"א לבוד לאויר, אלא דהיה מקום לחלק דדוקא לבוד דסותם האויר, לא אמרי' ליה היכא דחיבורו לאויר, משא"כ עומ"ר דסגי במחיצת העומד בלא לדון האויר כסתום]. אלא די' להעיר בדבריו דכיון דפשיטא ליה דתחת הקורה חשיב רה"ר אמאי לא פי' טעם האיסור משום דפרץ המבוי במלואו למקום האסור, ואולי' דס"ל דלענין פרוץ למקום האסור סגי אף מדרבנן במאי דגדור בגי' רוחות.

שי' הר"מ, **עי' ר"מ פי"ז** משבת הכ"ג דפסק טעם איסורא דנעץ ב' יתדות כרבא דלי' קורה ע"ג מבוי, והק' האחרונים למש"פ הר"מ שם ה' י"א דמותר להשתמש תחת הקורה אמאי לא פי' הטעם כשמעתין דלדברי המתיר אוסר [וכה"ק בהגה' חו"י על הרי"ף], **ויעוי'** בספר אשר לשלמה מועד סי' ל"ב דס"ל להר"מ דכל טעמא דהגמ' הוא למ"ד חודו החיצון סותם, אבל לטעמא דהכירא לכו"ע שרי וכדנתב"ל, וכיון דהר"מ פסק כמ"ד משום הכירא הוצרך לטעמא דרבא, **וע"ע** במשנר"א שבת סי' ו'. ויתכן עוד דהא דפסק הר"מ דמותר להשתמש הוא דוקא בפחות מד' מדין מקו"פ, ולעולם אמרי' חודו הפנימי סותם וכ"כ החזו"א סי' ס"ו, ונתבא' להלן.

קורה ע"ג מבוי

גמ', רבא אמר בעי' קורה ע"ג מבוי כו', בדין קורה ע"ג מבוי מבוא' דהא פשיטא דלא סגי במאי דהקורה עומדת בחלל המבוי אלא בעי' דתהא ע"ג כותלי מבוי ולכך במשוכה ותלויה בעי' נמי ללבוד, ונחלקו הראשונים אי בעי' דתהא תוך ג' לכותלי מבוי או דסגי במופלג עד כ' מדינא דחבוט, דבתוס' ט' א' ובתוהרא"ש ותור"פ וברשב"א מבוא' דבעי' תוך ג"ט לכותלי המבוי אמנם בריטב"א ור"ן מבוא' דסגי אף במופלג יותר מג"ט וכ"כ בחי' רח"ה פ"ה מסוכה הכ"א בשי' הר"מ והובא כ"ז להלן,

והנה הא מיהת מבוא' דבמופלג הקורה מכותלי המבוי לא מהני לדונו ע"ג כותלי מבוי מתורת גו"א, וצ"ע ממבוי שצידו אחד ים לעי' ח' א' דמהני ליה קורה והתם לי' לדון קורה ע"ג כותלי מבוי אלא בתורת גו"א ועי',

ילע"י למ"ד חודו הפנימי סותם היכי מתקיים דינא דקורה ע"ג מבוי הא הכתלים שתחת הקורה אינן ניתרים בהיתר הקורה וחשיבי כמחוץ למבוי, ובחזו"א סי' ס"ז סוסק"ז רמז לזה, ולכאוי' צ"ל דכיון דהוי המשך המבוי סגי בהכי לדונו ככותלי המבוי אע"ג דל"ל היתר המבוי והנה יעוי' בתור"פ לעי' ח' ב' דכתב להכריח דבקצר וארוך שרי למ"ד קורה משום מחיצה להשתמש אף כנגד הארוך דאלי"כ ל"ה קורה ע"ג מבוי, [וכבר הובא לעי' דנחלקו בסברא זו המחלוקת ופמ"ג סי' שס"ג סעי' ל], ולהאמור צ"ב דמ"מ הא הוי

המשך המבוי, ואולי דאתא לאפוקי דלא נימא דכנגד הארוך הוי רה"ר כיון דל"ל אלא ב' מחיצות [וכהמשך דבריו] ואהא שפיר כתב דא"כ ל"ה קורה עג"כ מבוי.

נחלקו הראשונים אי בלחי נמי בעי דיהא תוך חלל המבוי ושו"ט בדברי הגמ' להלן י' א' גבי לחי המושך, **עי'** רשב"א, ריטב"א, מאירי, ור"ן להלן ט א', ובסברת החילוק בין לחי לקורה, **יעוין** ברשב"א דבוקרה שהיא למעלה ליכא הכירא כשעומדת חוץ למבוי, משא"כ לחי שהוא למטה איכא הכירא אף מבחוץ, [וס"ל לרבא קורה משום היכר כמש"כ באו"ז סי' קט"ו, ובתוס' סוכה כב ב' ד"ה "אבל" פי' דס"ל קורה משום מחיצה ומ"מ בעי היכר קצת], **ובחזו"א** סי' ט"ז סקט"ז אות ג' ביאר החילוק אף בגדרי המחיצות. **[ב'-א]**

ולענין אי בעי דבוקה בלחי לכאוי תלוי בטעמים דלעיל ביסוד פסולא דדבוקה אי הוי מתורת פירצה או הלכה בדין הקורה, **ונחלקו** בזה האחרונים, **דבמהרש"א** להלן ט ב' ע"ד תוד"ה "ולרשב"ג" נקט בפשיטות דבעי דבוקה, **אמנם** בחזו"א סי' ט"ז אות ד' נסתפק בזה עי"ש. ומצינו בזה דברים מפורשים ברשב"א בעבוה"ק ש"א פ"ז דכתב דבהרחיק את הלחי חוץ למבוי פחות מג"ט כשר אף בלי מחיצה כנגדו ומבוא' דביותר מג"ט פסול. **[ב]**

לבוד בנעץ ב' יתדות

הראשונים הק' אמאי ל"א לבוד בנעץ ב' יתדות להתיר לכו"ע, אמנם מצינו בקושיתם ב' נוסחאות. **רש"י** הק' דנימא לבוד למחיצה היורדת וסותמת, ועי' תי' דל"א לבוד למחיצה שאין בו ממש, **ובקה"י** סי' ב' ג' הקשה ע"ד מ"ש ממשוכה ותלויה דאמרי' לבוד למחיצת חבוט כמבוא' להלן ט' א' לפי הרשב"א שם אע"ג דהוי לאויר, **וכן** הק' מ"ש מסוכה שאין דפנותיה מגיעות לסכך ומופלג הסכך מהדפנות פחות מג"ט דאמרי' גוד אסיק ולבוד כמש"כ הטור סי' תר"ל אע"ג דהוי לאויר, **ועי'** זכרון שמואל סי' כ"ו, **וכן** הוסיף להק' בעיקר קו' רש"י מאי מהני לבוד הא עדיין פרוץ למקום האסור כיון דתחת הקורה דאין לו מחיצות מדאורייתא הוי רה"ר, **ועי"ש** דהביא בשם חתנו הגרש"ב ליישב דרש"י אזיל לשיטתו דקורה משום מחיצה דאורייתא, והעירו דאף אי קורה הוי מדאורייתא ה"מ לאיצטרופי לגי מחיצות אבל אינו מחיצה בפ"ע, וא"כ איך מתחיל דין קורה משום מחיצה תחת הקורה קודם דיש לו ג' מחיצות, **והנה** כל קושיות הקה"י הוא לפום מאי דפי' כונת רש"י דנימא לבוד להאריך כותלי המבוי עד הקורה, **אבל** באמת יתכן דכונת רש"י דנימא לבוד להאריך חוד החיצון עד הכתלים ולא הוי נפרצה למקום האסור כיון דחוד החיצון עומד סמוך למבוי, ועי' תי' רש"י דל"א לבוד כיון דלא הוי מחיצה ממשית, ולפי"ז אמרו די"ל דה"מ להאריך מחיצה שאינה גמורה למחיצה גמורה אבל להאריך מחיצה גמורה לאינה גמורה אמרי' וא"ש דבמשוכה ותלויה אמרי' חבוט ולבוד דעבדינן לבוד מהכתלים דהוי מחיצה גמורה למחיצת חבוט, וכן א"ש גוד אסיק ולבוד דסוכה דהתם נמי עבדי' לבוד מהסכך דהוא קירוי גמור למחיצת גוד אסיק, אמנם בדברי הריטב"א מפורש כהבנת הקה"י דכונת רש"י לאריך הכתלים עד הקורה.

יש להסתפק לשי' רש"י דהק' דנימא לבוד למחיצה יורדת, אי ס"ל כהראשונים להלן דל"א לבוד למעלה, ומ"מ סגי במאי דהמחיצה למטה דבוקה, ולפי"ז בעי' דדינא דדבוקה אינה בגוף הקורה אלא במחיצה הסותמת, [וא"ש אי פסולה דדבוקה הוא בתורת פירצה], או דס"ל לרש"י דאמרי' לבוד אף בגוף הקורה ודלא כהראשונים, אלא דלא סגי בהכי כיון דהמחיצה למטה עדיין מופלגת, ועי' הק' דנימא לבוד אף על המחיצה היורדת, **ועי'** בביאורים למאירי אות ל"ו. **[ג]**

וברשב"א וריטב"א הק' דנימא לבוד למעלה בגופה של קורה דהוי מחיצה גמורה ועי' חודה החיצון דבוק לכתלים, ויש לבאר קו' בב' אופנים חדא דעי' לבוד חזי' דכותלי המבוי נמשכים למעלה עד הקורה וכאילו דהקורה מכותלי המבוי, ואע"ג דעדיין המחיצה היורדת מופלגת מחלל המבוי לא אכפ"ל, ועיקר דינא דדבוקה הוא בגוף הקורה. **עוד** יל"פ דכונתם דעי' הלבד רואין חוד החיצון כאילו נתקרב למבוי וכמאן דליתא לקורה, והוא ענין מחודש דלבוד, ודלא כלבוד דעלמא דהמחיצה עומדת על מקומה אלא דהאויר דבנתיים כאילו נתמלא, [עי' פמ"ג שס"ג משב"ז סק"א], ומצינו לבוד כיוצ"ב במלחמות שבת בסוגיא דכורת ח א', [והאריך בלבד מחודש זה בזכר דבר סי' ט"ז **ועי'** משמעות הרשב"א בתי' דכתב דטעמא דלבוד בכל מקום כו' דמורה כפי הא'.

והנה באחרונים הקשו ע"ד כנ"ל מאי מהני לבוד למעלה, הא כיון דתחת הקורה הוי רה"ר עדיין המבוי פרוץ במלאו למקום האסור, **עי'** קה"י, ואי נימא דעי' הלבד רואים כל המחיצה דבוקה לכתלים יש ליישב.

ועי"ש בראשונים דתי' דל"א לבוד כשיש דבר המפסיק בנתיים, וכן דעי"י הלבד ליכא קורה רחבה טפח, [ויעוי' ברשב"א ריטב"א ור"ן מה ששוי"ט בתירוצא קמא מחבוט ולבוד דמבוא' דאמרי' לבוד אף בדבר המפסיק, **[ד]** ועי' זכר"ש סי' כ"ו בבאור פלוגתתם, **ויש** בזה אריכות בראשונים סוכה יט א' בדין סכך פסול פחות מג"ט, ושו"ע ונו"כ סי' תרל"ב ואכ"מ].

ובעיקר תירוצם עדיין צ"ב אמאי לא נימא לבוד לקרב כל הקורה תוך המבוי [היכא דהקורה משוכה מעל כותלי המבוי דאפשר לקרב כולה] ואי קו' היה דנימא לבוד להאריך כותלי המבוי א"ש דבאמת לא עבדי' לבוד לקרב הקורה וכל כוח המבוי הוא לדון האויר כמאן דמליא.

בתוס' להלן ט א' ד"ה "שאין" פי' בדי' רבא דל"א לבוד משום חיסרון היכר, ויל"ד אי כונתם דמה"ט אף לר"ח לא אמרי' לבוד ולפי"ז ה"ה דלמ"ד חוד הפנימי סותם אי מופלגת הקורה פחות מג"ט מכותלי המבוי ל"א לבוד [וכן מדוקדק מלשון רד"ה נעץ], משא"כ לראשונים לעיל כיון דאין דבר המפסיק אמרי' לבוד בכה"ג, [ובחזו"א סי' ס"ז סק"ז סתם דלכו"ע לא אמרי' לבוד], **והנה** נחלקו התו"י עה"ג והר"ן אי קו' הגמ' איתיביה רב אדא כו', קשה אף אדר"ח, ולכא"ו צ"ע מאי שייך להקשות על ר"ח, הא ר"ח קאסר לדברי המתיר, וברייטא י"ל דאירי לדברי האוסר דחוד הפנימי סותם ואיכא לבוד בין הקורה לכותל, ולהאמור יתכן דהתו"י ס"ל דאף לדברי האוסר לא אמרי' לבוד ובעי' דחוד הפנימי יהא דבוק למבוי הלכך שפיר ילה"ק אף אדר"ח.

משוכה ותלויה

גמ', היתה קורתו משוכה או תלויה כו' רב אשי אמר כו', **נחלקו** הראשונים אי עבדי' החבוט קודם ללבוד או להיפך, **דמשמעות** הרשב"א דעבדי' חבוט קודם ללבוד, **וכן** מפורש בר"ן ח ב', ועי"ש הטעם דא"א לומר הלבד קודם כיון דמפסקי יתדות [אמנם בדי' הרשב"א דפליג שם ע"ד הר"ן וס"ל דאף בדבר המפסיק אמרי' לבוד, בע"כ אי"ז הטעם, ואולי משום דהלבוד קודם החבוט הוי לאויר, וכ"כ בחי' רח"ה פ"ה מ סוכה הכ"א], **אולם** בריטב"א פי' דעבדי' הלבד קודם החבוט כיון דאין הקורה שלימה לעשות בה חבוט עד דעבדי' בה לבוד, **ויעוין** בגאוו"י דפי' כונתו דל"א חבוט לאויר. וצ"ל דהלבוד דעבדי' קודם החבוט לא הוי לאויר כיון דמגיע עד היתדות אע"ג דאין היתדות מכותלי המבוי, **וכן** בתוס' יש משמעות דל"ח לבוד לאויר מדהקשו אמאי בעי' לחבוט ולא סגי במאי דהקורה תוך כ' למבוי אע"ג דעי"י לבוד לחוד הוי לאויר, אלא דצ"ב לפי"ז בתירוצם אמאי בעי' לחבוט ולא סגי בלבד [ואף אי ס"ל כהרשב"א דאירי דאלכסון יותר מג"ט מ"מ סגי בלבד לרוחב לחוד, כיון דאמרי' לבוד לאויר.

הק' הראשונים למאי דמפרשי' דינא דמשוכה ותלויה משום חבוט ולבוד אמאי לא מהני אף ביותר מג' כדין חבוט דעלמא, ובתוס' הוסיפו להקשות אמאי לא מהני יותר מג' מדין קורה הגבוהה עד כ', **ונאמרו** בראשונים כמה דרכים, בתוס' ובתורא"ש, ובתור"פ, ורשב"א תי' דיותר מג' לא מהני כיון דליכא היכר, **אמנם** בריטב"א תי' דכיון דעבדי' לבוד קודם החבוט ל"ש למיעבד חבוט ביותר מג"ט על מקום הלבד [ולכא"ו ר"ל דקורת לבוד חשיבי כפחות מטפח דלא עבדי' חבוד אלא תוך ג"ט], **ובר"ן** תי' דכיון דבעי' למימר חבוט אף על היתדות, הלכך ל"ש למימר ביותר מג"ט כיון דהוו פחות מטפח, ובטעמא דבעי' למימר חבוט אף על היתדות מבואר שם דכיון דקורה מונחת עליהם חשיבי כדבר אחד,

ובד' הר"ן דעבדי' חבוט אף על היתדות, צ"ע דסתר דבריו לעיל ח ב' ד"ה "לדברי" דכתב דלבתר דאמרי' חבוט לא מפסקי יתדות בין קורה למבוי, ומשמע דלא עבדי' חבוט אלא על הקורה, וכיוצא"ב יש להקשות ע"ד הרשב"א דכתב לעיל ח ב' דיתדות מפסקי בין הקורה למבוי דמבואר דעבדי' חבוט אף על היתדות, ולא תי' הכא כתי' הר"ן והריטב"א דמה"ט לא עבדי' חבוט יותר מג"ט כיון דאין היתדות ברוחב טפח, ולמבואר בר"ן דטעמא דעבדי' חבוט על היתדות משום דהוי דבר אחד עם הקורה יתכן דמה"ט ס"ל להרשב"א דחשיב חבוט ברוחב טפח.

בשו"ת הגרע"א סי' י"ב כתב ליישב ע"פ מש"כ לייסד דל"א אמרי' תרי הלכות היכא דתלוין זב"ז, הלכך ביותר מג' דבעי' לחבוט ולבוד דהוי ב' הלכות לא אמרי' ועי"ש מש"כ ליישב לפי"ז קו' המהרש"א ע"ד התוס', [ואולי דזהו כונת הריטב"א הנ"ל בתירוצו הנ"ל דלכך לא עבדי' חבוט ביותר מג"ט], **אמנם** תמוה דאף בפחות מג' עדיין בעי' לב' הלכות לאורך ולרוחב, ואף דסגי בב' לבוד מ"מ עדיין תלוין זב"ז, **וכן** הק' החזו"א ע"ז סק"ז, **ובקה"י** סי' ב', ובזכר"ש סי' כ"ו פי' דס"ל להגרע"א דאירי דאין באלכסון ג' וכד' הגר"ח להלן וסגי בלבד אחד.

עוד הק' הרשב"א אמאי בעי' לדינא דחבוט הא כיון דאיירי תוך ג' סגי בלבד לחוד, ותי' דאיירי דבאלכסון יותר מג', **ובחי'** רח"ה פ"ה מסוכה הכ"א כתב בשי' הר"מ דאיירי דאף באלכסון פחות מג', ומ"מ בעי' אף לחבוט דלבד לא מהני אלא לדון הקורה כמחבר לכותלי המבוי אבל ל"ח כמונח ע"ג מבוי, ובזה בעי' לחבוט לדון כמונח ע"ג המבוי, ולפי"ז אי הקורה גבוהה למעלה מג"ט ומגעת מעל כותלי המבוי לכאוי' מהני חבוט לחוד, ונמצא דחלוקים הראשונים והר"מ בתרתי, **חדא** באין באלכסון ג"ט דלראשונים כשר ולר"מ פסול, וכן בגבוהה הקורה למעלה מג"ט ומגעת מעל כותלי המבוי דלהר"מ כשר ולראשונים פסול כמפורש בתוס'. **ועי'** בגליונות חזו"א שם מה שהשיג ע"ד הגר"ח.

עוד יש לברר אמאי לא דנו בשמעתין משום גוד אסיק, ובאמת בר"ח הזכיר גוד אסיק אמנם פי' ענין תלויה ומשוכה בע"א ועי'.

פלוגתת אביי ורבא

ט א', גמ' אמר אביי מסתברא מילתא דריו"ח כו', **נחלקו** הראשונים בביאור פלוגתת אביי ורבא, ובחילוקא דפחות מד"ט ויותר מד"ט, וכן בחילוקא דפתוח לכרמלית ולרה"ר, **שיטת** תוס' לעיל ח ב' ד"ה "הכל", וריטב"א, ור"ן, דביותר מד"ט לכו"ע אסור אף בפתוח לרה"ר, ובפחות מד"ט בפתוח לרה"ר נחלקו אביי ורבא אי שרי מדין מקום פטור, ובפתוח לכרמלית לכו"ע אסור משום מצא מין את מינו וניעור, ומשמעות דברי התוס', וכן מפורש בתורא"ש דלכו"ע אמרי' חודו החיצון והכירא מלבר אלא דבלחי דהוי משהו גזרו לאסור בין הלחיים ונחלקו אביי ורבא אי פחות מד"ט שרי מדין מקום פטור, ולפי"ז בקורה דרחבה טפח דלי' לגזירת משהו שרי בכל ענין, **ובחי'** הגרע"א הק' ע"ד התוס' מאי שייך גזירת משהו לרבא כיון דלא אסר אלא בד"ט, וכתב בדוחק דתחילת הגזירה היה על פחות מד"ט בפתוח לכרמלית, **אמנם** היה מקום לומר דבאמת לרבא ל"ש גזירת משהו ועיקר טעמו משום דס"ל חוד הפנימי יורד וסותם, ופחות מד"ט בפתוח לרה"ר שרי מדין מקום פטור, והטעם דבקורה שרי יותר מד' משום דאיכא פי תקרה דאורייתא, **וכ"כ** בתורת רפאל סי' נ' סוד"ה "והנראה" במוסגר, [ועיקר כונת התוס' להוכיח מרבא דאין חילוקא דלחי מקורה משום דהכירא מלבר ומחיצה חודו הפנימי סותם, דהא לרבא תרוייהו משום הכירא וס"ל הכירו מלגיו], ולפי"ז קורה פחות מד"ט בפתוח לכרמלית אסור כלחי וכשי' הר"מ, [אלא לפי"ז אביי דל"ל דינא דמקום פטור, בע"כ דמתיר בקורה משום חודו החיצון סותם, ואוסר בלחי משום גזירת משהו, ונמצא דאביי ורבא פליגי בתלת, חדא אי איכא לשריותא דמקום פטור, ועוד אי בין הלחים ותחת הקורה חודו החיצון סותם או חודו הפנימי, וכן אי איכא לגזירת משהו בלחי וצ"ב]. **ועיקר** האמור דביותר מד"ט שרי מדין פ"ת דאורייתא דאמרי' חודו החיצון, **מבואר** ברשב"א בעבוה"ק שער א' פ"א אלא דהרשב"א מתיר דווקא ברחבה ד' וראויה לקבל מעזיבה, **ועי'** מחצה"ש סי' שס"ה סק"י.

ובחי' אבהע"ז פי' כונת התוס' בדרך מחודשת דס"ל דבין לאביי ובין לרבא הכירא מלגיו ואסור ביתר מד' בלחי ובקורה, ופחות מד"ט שרי תחת הקורה מדין מקום פטור אף לאביי, וכל פלוגתתם אי בבין הלחיים נמי איכא לדין מקום פטור או דמשום גזירת משהו אסרו בלחי בכל ענין. **[ה]**

שיטת בעה"מ דפלוגתת אביי ורבא אי לחי משום מחיצה או היכר, דלאביי משום מחיצה ואמרי' חודו הפנימי, ולרבא משום היכר והכירא מלבר, ושרי בפתוח לרה"ר אף ביותר מד"ט וכמש"כ הרי"ף, ובפתוח לכרמלית אמרי' מצא את מינו וניעור והכירא מלגיו, והא דאתא רבא מכח דינא דמקום פטור לכאוי' הוא לדבריו דאביי וכשי' הרמב"ן, **וכ"כ** הגאון"י, אלא דלפי"ז נמצא דפליגי אביי ורבא בתרתי, חדא בדין הלחי, וכן בדין מקום פטור, וצ"ע דא"כ מנלן לבעה"מ למיפסק כאביי אף בפחות מד"ט, דהא כל הכרחו הוא משום דקיי"ל לחי משום מחיצה, אבל לענין פחות מד"ט דאף משום מחיצה עדיין איכא לסברת מקום פטור כרבא הוי ליה למיפסק בזה כרבא. **[ו]**

ולענין תחת הקורה אליבא דרבא, לכאוי' דינו כלחי דתרוייהו משום הכירא, וכי היכי דבפתוח לכרמלית אמרי' הכירא מלגיו ה"ה בקורה.

שיטת הרמב"ן ורשב"א בד' הרי"ף דלרבא שרי בין הלחיים אף ביותר מד"ט בפתוח לרה"ר, ובפתוח לכרמלית אסור אף בפחות מד"ט, ולאביי אסור בכל ענין, **ויסוד** פלוגתת אביי ורבא הוא בין לטעמא דהכירא ובין לטעמא דמחיצה, דלאביי

כיון דהלחי משהו אינו ניכר ונמדד אלא בחודו הפנימי ולרבה ניכר ונמדד אף בחודו החיצון, וכן לטעמא דמחיצה דלאביי אמרי' חודו הפנימי ולרבה חודו החיצון, והא דאתא רבא מכח דינא דמקום פטור הוא לדבריו דאביי, ובר"ן הק' ע"ד דא"כ אמאי בפתוח לכרמלית אמרי' מצא מין את מינו וניעור, הא איכא לחוד החיצון הסותם, ובחזו"א סי' ס"ו סק"ד פי' דכל דין חוד החיצון הוא רק בפתוח לרה"ר, אבל בפתוח לכרמלית אמרי' חוד הפנימי, ויתכן בביאור הדברים דבאמת כל כח המחיצה דלחי הוא רק לענין תוך המבוי דניכר שם הלחי אבל להעומד בין הלחיים דל"ל תחילת מחיצה דלחי אין הלחי גודרו, הלכך אף אי אמרי' חוד החיצון אין שייך לדון שריותא דבין הלחיים אלא משום דבטל למבוי [ובטל אף ביתר מדי' כיון דלא הוי מקום בפ"ע], ויסוד זה מבואר ברשב"א בעבוה"ק שער א' פי"א דכתב דמותר להשתמש בין הלחיים כיון דנמשך אחר המבוי וחודו החיצון של לחי סותם, ולכך ה"מ בפתוח לרה"ר אבל בפתוח לכרמלית אינו טפל למבוי ובזה ל"ש לדון שריותא דמבוי אלא ע"י חוד הפנימי. והיה מקום לומר דאף בפתוח לכרמלית אמרי' חוד החיצון לענין תוך המבוי אלא דא"כ הוי המבוי פרוץ למקום האסור, וביותר למש"כ החזו"א בכמה דוכתי דאין מחיצה גודרת כשיש הפסק של רשות אחרת בינה לרשות, דא"כ אין כח בחוד החיצון לגדור המבוי.

ולהאמור נמצא דאף למ"ד חוד החיצון שייך למימר חוד הפנימי ולכך בפתוח לכרמלית אמרי' חוד הפנימי, וצ"ב מנעץ ב' יתידות לעיל דלדברי המתיר אסור דאין חוד החיצון דבוק לכתלים ואמאי לא אמרי' בזה חוד הפנימי, וצ"ל דחלוק לחי מקורה כמש"כ החזו"א סי' סקי"ז [וא"ש לשי' הרמב"ן להלן דבקורה אמרי' חוד החיצון אף בפתוח לכרמלית], וע"ע חזו"א סי' כ"א. ובקה"י סי' ד' פי' דעת הרמב"ן ע"פ דברי הריו"נ ע"ש.

ולענין תחת הקורה, **מפורש** ברמב"ן במלחמות שבת ט' א' דשרי אף בפתוח לכרמלית, וצ"ב מ"ש מלחי דאע"ג דחוד החיצון סותם לא מהני בפתוח לכרמלית, ולהאמור יתכן דדוקא בלחי דאין חודו גודר המקום דבין הלחיים בהא כל שריותו מחמת דטפל למבוי, משא"כ הקורה דגודרת אף המקום שתחתיה אמרי' בכל ענין חודו החיצון סותם.

בשו"ט דהרמב"ן ובקושיותיו ע"ד הבעה"מ יש כמה הערות, א- בתחילת דבריו דהק' על הבעה"מ אמאי אוסר רבא ביתר מד"ט, צ"ב אמאי לא פי' כסו"ד דרבא לטעמיה דאביי קאמר, ואמרו דעדיין תיקשי על הכרעת הבעה"מ אמאי בדינא דמקום פטור לא פסק כרבא, דהאי דינא ל"ש כלל לפלוגתתם דהיכר או מחיצה והוי פלוגתא בפ"ע, ויתכן בזה עוד דכל דבריו דרבא לטעמיה דאביי שייך רק למאי דפי' הרמב"ן דסברת רבא משום חוד החיצון וטפל מקום הלחי למבוי וכנ"ל, דבזה קאמר רבא לאביי דאף לטעמיה דלית לך טפילות ביתר מד' אודי מיהת בפחות מד', אבל לבעה"מ דטעמיה דרבא משום הכירא מלבר ואינו שייך כלל לטפילות, בזה דוחק לפרש דרבא הקשה לטעמיה דאביי מהל' מקום פטור דלא איירי בהו כלל. ב- **בתו"ד** המלחמות דפי' טעמיה דרבא משום חוד החיצון, צ"ב דהא עדיין לא נחית למסקנת דבריו דלרבא שרי אף ביתר מד', וא"כ אמאי לא פי' סברת רבא כפשוטו משום מקום פטור, וכן צ"ב אמאי באמת סבר דחלוק פחות מד' ליתר מד' אי סברת רבא משום חוד החיצון, וצ"ל כהנ"ל דכל ענין חוד החיצון בלחי הוא רק מחמת דטפל מקום הלחי למבוי. [והא דהק' ע"ד הבעה"מ מ"ט דרבא ביתר מד', היינו משום דלבעה"מ דטעמא דרבא משום הכירא ואינו כלל מענין טפילות ל"ש לחלק בין פחות מד' ליותר מד']. אמנם עדיין יל"ב אמאי לא פי' הרמב"ן כפשוטו משום מקו"פ, וצ"ל דס"ל דשמעתין אין שייך למקו"פ דאף בפחות מד' צריך תיקוני מבואות וכל ענין מקו"פ הוא לומר דכיון דל"ה מקום בפ"ע אמרי' חוד החיצון סותם.

שיטת הר"מ פי"ז משבת הי"א דאין חלוק לחי מקורה ובתרווייהו שרי בפתוח לרה"ר ואסור בפתוח לכרמלית, ויענין ברא"ש דס"ל להר"מ דלחי וקורה תרווייהו משום הכירא והכירא מלבר, וה"מ בפתוח לרה"ר דטפל למבוי, ועד"ז נתבאר ברשב"א אף לטעמא דלוי"ק משום מחיצה דתרווייהו חוד החיצון סותם ומ"מ ה"מ בפתוח לרה"ר, ומבואר דמקום הלחי והקורה נידון לעולם כמקום בפ"ע ואינו נותר בהתירו דהמבוי אלא כשטפל אליו, ולכך בפתוח לכרמלית דאין טפל למבוי אמרי' חוד הפנימי.

וכפשוטו ש"י הר"מ להתיר בפתוח לרה"ר אף ביתר ד' וכשי' הרי"ף [וכ"מ הרשב"א], **אמנם** בשו"ע הגר"ז שס"ה ובחזו"א סי' ס"ו סק"ב כתבו דכ"ד הר"מ דוקא בפחות מד', ולפי"ז הר"מ פסק כמ"ד אסור להשתמש וכל התירא דפחות מד' הוא מדין מקום פטור וכשי' תוס'.

ובעיקר שיטתו יש כמה עיונים, **א-** במאי נחלקו אמוראי לעיל ח' ב' אי מותר להשתמש תחת הקורה דבפתוח לכרמלית לכו"ע אסור ובפתוח לרה"ר לכו"ע מותר, ובעצ"ל דנחלקו בפתוח לרה"ר ובפלוגתא דאב"י ורבא, ולפי"ז הא דאמרי' לדברי המתיר אוסר ה"מ בפתוח לרה"ר אבל בפתוח לכרמלית דלכו"ע אסור להשתמש בנעץ ב' יתידות יהא שרי לכו"ע, **וכ"כ** החזו"א ס"ו סק"ב-ד, ולא ברירא דהא אף בפתוח לרה"ר מ"מ תחת הקורה דאינו דבוק לכותלי המבוי לכא"ו הוי רה"ר גמור וא"כ יהא דינו כפתוח לכרמלית, [וע"ע להלן דיתכן דאף בפתוח לכרמלית חודו החיצון מתיר].

ב- להמבואר בר"מ דאף בקורה היכא דליכא למימר חוד החיצון אמרי' חוד הפנימי ולכך בפתוח לכרמלית דאין בטל למבוי אמרי' חוד הפנימי אמאי בנעץ ב' יתידות לדברי המתיר אוסר ואין מתירין המבוי ע"י חוד הפנימי, וצ"ל דהתם כיון דהמקום דתחת הקורה טפל למבוי לעולם אין שייך לדון אלא ע"י חוד החיצון, ולמש"כ הגר"ז והחזו"א לפרש ש"י הר"מ דפסק כמ"ד אסור להשתמש ותחת הקורה שרי מדין מקום פטור לק"מ. והנה באחרונים הקשו ע"ד הר"מ שם הכ"ג דפסק דטעמא דנעץ ב' יתידות לא מהני משום דבעי' קורה ע"ג מבוי ולכא"ו למאי דפסק כמ"ד מותר להשתמש אי"צ לזה דאסור משום דאין הקורה דבוקה, ולד' הגר"ז והחזו"א דפסק כמ"ד אסור להשתמש א"ש.

ג- **עי'** באבהע"ז שס"ה סעי' ה', ובצ"ח לעיל ד' ב' דהקשו לש"י הר"מ דבפתוח לכרמלית אסור להשתמש תחת הקורה אמאי פסק בפ"ז הט"ז דבקורה למעלה מכ' סגי במיעוט טפח וכמ"ד מותר להשתמש, ולא חילק בין פתוח לרה"ר או לכרמלית, [ואמרו דלהגר"ז והחזו"א דהר"מ פסק כמ"ד אסור להשתמש, י"ל דס"ל כג"י הראב"ד לעיל ה' א' דלמ"ד אסור להשתמש סגי בטפח], **ויתכן** דאף בפתוח לכרמלית אמרי' חוד החיצון מתיר אלא דמ"מ אסור להשתמש תחתיו כיון דטפל לכרמלית שאצלו אבל לענין מיעוט סגי בטפח דהוא מקום המחיצה, [ולפי"ז מישב קו' הנ"ל מנעץ ב' יתידות דלעולם אין מתיר אלא חוד החיצון לחוד], **אלא** דצ"ב אמאי המבוי לא מיתסר משום פרוץ למקום האסור ונתבאר לעיל.

ד- **צע"ג** מסוגית הגמ' שבת ט' א' דמפורש דחלוק לחי מקורה, **ויעוין** בק"נ שבת שם, וקר"א בשמעתין, גאו"י, ובחזו"א ס"ו סק"ב-ד, וסי' ס"ז סק"כ כ"א. [ז']

שיטת הראב"ד, **עי'** השגות הראב"ד פ"ז הי"א דחלוק לחי מקורה, **ונחלקו** הגאו"י והחזו"א ס"ו סק"א אי ס"ל להראב"ד כהרמב"ן דבפתוח לרה"ר שרי אף ביתר מד', או דס"ל כתוס' דכל התירא דלחי הוא רק בפחות מד' מדין מקום פטור, ומשמעות הרא"ש דלהראב"ד אמרי' בכל ענין חודו הפנימי, והתירא דרבא הוא משום מקום פטור לחוד עי"ש, **וע"ע** חי הר"ן.

הכרעת השו"ע, **עי'** שו"ע שס"ה דפסק כהר"מ דלחי וקורה שרו בפתוח לרה"ר ואסור בפתוח לכרמלית, ועי"ש בגליון הגרע"א ובמ"ב אי שרי אף ביותר מד', **ובלבד** סי' שס"ג סעי' י"ט הק' דהשו"ע שם דפסק דינא דלחי המושך [דאמרי' בגמ' דהוא משום דבין הלחיים אסור], סותר למש"פ דבין הלחיים שרו, ועי"ש במג"א סק"יג, ובב"י הגר"א, ובאשר לשלמה סי' ל"א.

עוד יל"ע דהרמ"א שס"ה סעי' ד' הביא ב' שיטות לענין מקום פטור הפתוח לכרמלית אי אמרי' מצא מין את מינו, והכא סתם דאמרי', **ועי'** ב"י הגר"א שם דכתב לחלק בין מקום פטור לבין הלחיים, **ובחזו"א** ע"ג סק"ד ביאר דשאני בין הלחיים דאיכא ברחבו ד' ולא חסר אלא בשיעור אורכו, הלכך בפתוח לכרמלית מצטרף לשיעור דע"ד משא"כ מקום פטור דעלמא, **ולפי"ז** נמצא דפלוגתא אב"י ורבא אינו שייך כלל לדינא דרב אחלי אי מבוי פחות מדע"ד צריך תיקון לו"ק. [והעירו דמסתבר דכ"ד החזו"א הוא בפתוח לכרמלית אבל בפתוח לרה"ר אין לשייך כלל בין הלחיים המוקף ג' מחיצות לרה"ר בלאו דינא דמקו"פ, וא"כ עדיין מבוא' דמבוי פחות מד"ט אי"צ תיקון].

שבת ט א'

תוך הפתח

גמ', אחרים אומרים כו', והאמר רב חמא בר גוריא כו', מבואר דתוך הפתח בעי' לתיקוני לוי"ק, ומהני אף בל"ל תנאי מבוי, ויעוין בתוס' וברשב"א בשמעתין הטעם משום דמצטרף לשאר המבוי, וברשב"א הביא פי' נוסף דהלחי דמעמיד בתחילת הפתח מתיר כל המבוי [ויל"ע במעמיד צוה"פ למבוי אי אף בזה הלחי מתיר כל המבוי], ולפי' התוס' דלא אמרי' דהלחי שתוך הפתח מתיר כל המבוי, צ"ב אמאי בפתח פחות מד' לא הוי מחיצה לפחות מד"ט ועי'].

עוד יעוין בתוס' שבת ד"ה "אמר" דקרויו כלפי חוץ מהני אף בפתח נעול, ואע"ג דל"ל תנאי מבוי מ"מ מצטרף למבוי ואין נעילת הדלת מבטלו, אמנם לתי' ה' דהרשב"א הנ"ל צ"ב אמאי מהני בפתח נעול וצ"ע.

ע"ע שו"ע שס"ג סעי' ל"ב דבמעמיד לוי"ק באמצע המבוי צריך דיהא תנאי מבוי בחצי המבוי, וצ"ב לשי' התוס' מ"ש מתוך הפתח דא"צ תנאי מבוי, ואמרו לחלק דשאני תוך הפתח דהוא תחילת המבוי לכך איכא מעלת מבוי, משא"כ בהעמיד לחי באמצע המבוי.

לחי באסקופה

עי' היטב סוגית הגמ' שם דש"ט בדין לחי באסקופה בפתח פתוח ובפתח נעול, בדאית ביה ד', ובדלית ליה ד', והנה משמעות רש"י שם דאיירי דהעמיד רוחב הלחי כנגד האסקופה, [ויש בזה סתירות ברש"י, ועי' מהרש"א וחזו"א ס"ו], וכל נידון הסוגיא אי אמרי' חודו החיצון או פנימי, אולם משמעות תוד"ה "אע"ג" [כדפי' המהרש"א ע"ד רד"ה "פתח"] דאיירי דלא העמיד רוחב הלחי כנגד האסקופה, ונידון הסוגיא להתיר בפתח פתוח כיון דטפל אותו עובי למה שבפנים [ואולי לשיטתם בעירובין דהתירא דפחות מד"ט הוא אף אי אמרי' חוד הפנימי מתיר], וצ"ב ענין הטפילות ביותר מד', ולכאוי הגדר בזה דעובי המחיצות לעולם נגרר בתר הרשות, [ולפי"ז אי יעמיד הלחי לפניו מהמבוי פשיטא דהחלק שמחוץ לחי אינו טפל למבוי], אמנם בחזו"א ס"ו סק"ז דאף לתוס' ענין הטפילות דעי"ז אמרי' חודו החיצון, ועי"ש דלפי"ז בבין הלחיים דעומ"ר דחוד הפנימי מתיר, אינו בטל למה שבפנים אמנם לדי' המהרש"א אף בזה בטל.

עוד נחלקו רש"י ותוס' לשיטתם בקו' הגמ' וכי תימא כו', דרש"י פי' דבלית ביה רחב ד' אמרי' חוד החיצון מתיר, ולפי"ז וכל דינא דרבא בעירובין דפחות מד' שרי, אינו מהלכות מקום פטור אלא דעי"ז דטפל למבוי חודו החיצון מתיר, אמנם התוס' בד"ה תוך פי' דהוא מטעם מקום פטור, ולכך כתבו דהוי מצי לאקשוויי אפי' פתח נעול. [אמנם לפרש"י ל"ק, דבפתח נעול דאינו טפל חודו הפנימי סותר].

נחלקו תוס' ומלחמות ובעה"מ אי סוגית הגמ' שבת איירי בפתוח לרה"ר ועי"ז מסקי' דלא מהני לחי כאבוי, או דאיירי בפתוח לכרמלית, והטעם דלא מוקמי' בפתוח לרה"ר דא"כ אפי' נעול נמי, והנה לפי' התוס' דכל שריותא דפתוח לרה"ר הוא דוקא בפחות מד"ט מטעם מקום פטור, א"ש דאף בנעול דינו כמקום פטור, אמנם להרמב"ן דאף ביתר מד"ט שרי מטעם חודו החיצון, נתחדש בדבריו דנעילת דלת לא מבטל לחוד החיצון, [וה"מ בפתוח לרה"ר אבל בפתוח לכרמלית אף לס"ד דאיירי באיכא ד"ט אינו בטל אלא בפתח פתוח. ועדיין ילה"ק לשי' הרמב"ן עפ"י דמבוא' בדבריו בשמעתין דטעמא דרבא בפחות מדע"ד אינו משום מקו"פ דעלמא אלא דעי"ז אמרי' חודו החיצון א"כ אמאי פשיטא ליה הכא דבפחות מדע"ד שרי בפתח נעול הא נעילת הדלת מבטל למקום ד' וכדאמרי' באסקופת מבוי, וצ"ל עפ"י התו"י דבלחי לעולם אין נעילת הדלת מבטלו [אמנם יתכן דכ"ד התו"י הוא בחוד הפנימי דלחי דהוי מדאורייתא אבל לענין חוד החיצון ל"ש לחי מקורה],

ויתכן עוד דכל ענין הטפילות בשמעתין הוא רק בבין הלחיים דהוי בין עובי המחיצות וביה אמרי' דטפל אף בפתח נעול דחשיב כטפל למקום ד', משא"כ תחת הקורה דאינו מעובי הכתלים הוי מקום בפ"ע הלכך ע"י נעילת הדלת ל"ה מקום ד'.

יעוין במלחמות דהק' לשי' הבעה"מ אמאי לא מוקמי' לאבוי בגבוה ג' דאף לאבוי הוי מקום פטור, ובד' הבעה"מ צ"ל דס"ל דלענין פתוח לרה"ר דמהני אף ביותר מד' כל טפילותו הוא דווקא בפתח פתוח, הלכך כתב להוכיח דמדלא מוקמי' דינא דאיסקופה בפתוח לרה"ר כרבא מוכח דקיי"ל כאבוי, אבל גבוה ג' דהוא משום מקום פטור התם שרי אף בפתח נעול [הגרמ"א].

ע"ע בדי השו"ע במ"א סי' שמ"ו סק"ד ובבה"ל שמ"ו ס"ג ד"ה ומשקוף וחזו"א סי' ס"ו סק"ד.

תיקון קורה באיסקופה

גמ', אמר ר"י א"ר כו', **נחלקו** הראשונים בדינא דחציו מקורה כו', **עי'** פרש"י דבקירווי כלפי פנים שרי בפתח פתוח תחת הקורה דאמר' חודו החיצון סותם ואיכא מחיצה לד', ובפתח נעול לא מהני דלא הוי מחיצה לד' ומשמע דמ"מ תורת מבוי עליה, וע"ע לשון רד"ה באיסקופת וי"ל. והא דמבואר ברש"י דדלת אהני דלא הוי מחיצה לד', צ"ב ממש"כ בד"ה באיסקופת דבאיכא תקרה ד' אף כשהדלת באמצעיתו אין מחלק לבי מקומות וי"ל. ובקירווי כלפי חוץ שרי אפי' בנעול דהוי מחיצה לד' ואין נעילת הדלת מבטלת תורת מבוי מיניה, **אמנם** בבעה"מ פ"י דבפתח פתוח מושכת הקורה כל רוחב האיסקופה אף מה שמחוץ לקורה, **ועיון** ברשב"א הטעם הואיל והותרה מקצתו התרה כולה, ובפתח נעול אינה מושכת החלק חוץ לקורה, אבל החלק שתחת הקורה נותר ואין הדלת מבטלת.

ובשיטת התוס' ד"ה "אמר" נחלקו המהרש"א והחזו"א סי' סק"י אי ס"ל כהבעה"מ או כרש"י, **[ועי'** לשון תורא"ש דמפורש כרש"י].

בשי' הר"מ איכא מבוכה גדולה היכי פ"י שמעתין למש"פ דלחי וקורה שוין בדיניהם, ועי' בק"נ ובקר"א עירובין וחזו"א סי' ס"ו ובמצוין לעיל

יש לעי' לשי' רש"י דאין נותר החלק שחוץ לקורה אמאי לא שרי מדין מקום פטור כיון דמחוד החיצון עד לתחילת האיסקופה ליכא ד', ולא שייך הכא תי' התוס' דבע"כ איירי בפתוח לכרמלית, דכיון דאיירי ברחב ד' שפיר איכא לאוקמי בפתוח לרה"ר, [ולמש"כ לעיל דכל התירא דמקום פטור הוא דווקא בבין הלחים א"ש], וכיוצ"ב יש להקשות ע"ד רד"ה פתח דכתב דה"ה דהוי מצי לאוקמי בכולו מקורה ואין ברחבו ד', דא"כ אפי' נעול יהא שרי מדין מקום פטור, ולכאוי' צ"ל דס"ל לרש"י כהרמב"ן דבפתוח לרה"ר שרי אף ביתר מד', וא"כ בע"כ איירי בפתוח לכרמלית דאי פתוח לרה"ר אפי' נעול נמי, [הגרמ"א].

ובעיקר אוקימתא דקירווי כלפי פנים הא דלא אוקימנא כה"ג בלחי דהעמידו כלפי פנים היינו משום דלחי חוד הפנימי סותם, **אמנם** יל"ע לשי' הרמב"ן דבפתוח לרה"ר מהני אף ביתר מד' א"כ איכא לאוקמא אף בלחי בפתוח לרה"ר ובגונא דהעמיד הלחי קצר מרוחה האיסקופה כדוגמת קורה דבפתח פתוח שרי ופתח נעול אסור דליכא חלל ד', **עי'** חזו"א סי' סק"ו.

ע"ע קו' התו"י בשם המהר"מ אמאי לא מוקמי' בהעמיד לחי באמצע האסקופה כו', ור"ל דיעמיד הלחי בתחילת האסקופה לצד רה"ר עד אמצעו וכיון דחוד הפנימי מתיר לא שרי אלא בפתח פתוח דאיכא חלל ד"ט עיי"ש.

בין הלחים מדאורייתא

בחזו"א סי' ע"ד סק"ב נסתפק בב' מחיצות ולחי דהוי רה"י מדאורייתא, אי שרי להשתמש כנגד הלחי, ושורש הנידון בגדר סתימת המחיצה מדאורייתא אי חודו החיצון סותם או חודו הפנימי [וכל דינא דחודו החיצון דשמעתין הוא בתיקוני לחי מדרבנן], וכיוצ"ב יש להסתפק מה דין כנגד מחיצת עומ"ר מדאורייתא, וכבר הובא לעי' דיש לחשב ענין זה בדי' הראשנים בדין בית שאין תוכו י' וכן בדין הק"ו לאחרים עושה מחיצה כו' שבת צ"ט, ובספר אשר לשלמה מועד סי' ד' הביא בזה דברים מפורשים מהרשב"א [ד"ה מקום] ור"ן בסוגיין דדקדקו לשון רד"ה שלא, דפי' דבטל להכא ולהכא ושרי להוציא מבין הלחים לרה"ר אע"ג דאי"ל ג' מחיצות, ובע"כ דס"ל דל"מ ג' מחיצות מדאורייתא אלא בפתוח לכרמלית [וכשי' הרמ"כ המובא ברשב"א וריטב"א צ"ד א'], ועדיין צ"ב אמאי ל"ח דאי"ל ד' מחיצות ע"י חודו החיצון, ובע"כ דמדאורייתא חודו הפנימי סותם, אלא דדחי שם דהכא קיימין לרבא דלחי משום היכר ול"מ לחי מדאורייתא, **וכן** בתורי"ד בשמעתין מפורש דיסוד חילוקא דלחי מקורה משום דלחי דינא כמחיצה דמדאורייתא חודה הפנימי סותם.

וכן מדברי המלחמות וש"ר בשמעתין דבפתוח לרה"ר אמרי' חודו החיצון ובפתוח לכרמלית אמרי' חודו הפנימי נראין הדברים דס"ל דכל דין חודו החיצון הוא מדרבנן הלכך בפתוח לכרמלית הדר דינו לדין דאורייתא דחוד הפנימי סותם.

תחת הקורה מדאורייתא

כתב הרשב"א בעבוה"ק ש"א פ"א דקורה רחבה ארבעה ובריאה לקבל מעזיבה דאמרי' ביה פ"ת מדאורייתא לכו"ע חודו החיצון סותם ואפי' פתוח לכרמלית, [ול"ד ללחי דהוי מחיצה מדאורייתא ומ"מ אסור בפתוח לכרמלית דשאני התם דהוי תחילת מחיצה ודינו ככל מחיצה דמדאורייתא חודו החיצון סותם וכנ"ל], **אמנם** בב"י סי' שס"ה הביא משמיה דהסמ"ג וסמ"ק סי' שס"ה דפסקו כרבא דשרי להשתמש תחת הקורה ובין לחיים וה"מ ברחב ד"ט [דאיכא פי תקרה דאורייתא אבל בפחות מד"ט דל"מ אלא בתורת היכר אמרי' הכירא מלגיו ואסור להשתמש תחתיה] ופי' הב"י דאיירו בפתוח לרה"ר ומבוא' דבפתוח לכרמלית אסור אפי' ברחב ד"ט, ובמ"א שם סק"י תמה ע"ד הב"י דדלמא הסמ"ג וסמ"ק איירי נמי בפתוח לכרמלית, ויעוי' בפמ"ג א"א שם דהכריח כהב"י דלד' המ"א צ"ב מ"ש תחת הקורה ברחב ד"ט דשרי בפתוח לכרמלית מבין הלחיים דאסור אע"ג דהוי מחיצה מדאורייתא, וע"ע בשעה"צ סקכ"ב, [ולאמור א"ש החילוק דשאני קורה רחבה ד"ט דהוי מתורת פ"ת דחודו החיצון סותם מלחי דהוי מתורת מחיצה דחודה הפנימי סותם],

והנה ברשב"א מבוא' דלא התיר אלא ברחבה ד' ובריאה לקבל מעזיבה, אמנם במ"א שם כדפירשו במחה"ש נקט להסמ"ג וסמ"ק שרי אף באין ראוי לקבל מעזיבה, ודלבריו י"ל ביאור חדש בד' רבא דסל דלוי"ק תרוייהו מלגיו ולא שרי בפחות מד"ט אלא משום מקו"פ וטעמא דקורה שרי אף ביותר מד"ט הוא משום פ"ת דאורייתא ויתכן דזו שי' התוס' ח' ב'

בעיקר דינא דהרשב"א העירו דלסברת ריו"נ דטעמא דאסור בפתוח לכרמלית משום גזירה דלמא יוציא לכרמלית הסמוכה לו א"כ אף ברחב ד"ט אי' להאי גזירה, ואולי דגדר האיסור מדרבנן לדון הקורה בחודה הפנימי ולכך ברחב ד"ט דהתם חודה החיצון סותם ד"ת לא שייך לאסור השימוש תחתיו.

מבוי שרצפו בלחיים

ט א', גמ', והאמר רבב"ח כו' מבוי שרצפו בלחין כו', **נחלקו** הראשונים אי קו' הגמ' מרצפו בלחיים בגונא דלא הוי כולן רצופים אלא פחות מד"ט, או אף ברצופים יותר מד"ט, ואזלי לשיטתם בדינא דרבא אי שרי אף ביתר מד"ט, **עי'** תוס' ומלחמות רשב"א ור"ן, **וע"ע** משמעות רד"ה "ריו"ח" דאיירי ביותר מד"ט, ולפי"ז מבואר דס"ל לרש"י כהמלחמות דלרבא שרי אף יותר מד"ט וכ"מ רש"י להלן ע"ב ד"ה "וצריך" בשם רבותיו ויש לדחות, **וכן** צ"ל בדברי רש"י שבת ט א' ד"ה "איסקופת מבוי" ונתבאר לעיל, **וקצ"ב** מדברי רש"י לעיל ד"ה "ובלבד" דמשמע דהתירא דרבא מדין מקום פטור. **ולד'** הרמב"ן א"ש ס"ד דהמקשן, **דאע"ג** דכבר פריק רבא לעיל דבפתוח לכרמלית שאני, מ"מ ס"ד דכל חילוקא דפתוח לכרמלית הוא דוקא בפחות מד"ט, אבל ברצפו בלחיים דאיירי יותר מד"ט אי שרי כה"ג בע"כ דחוד החיצון סותם, וס"ד דל"ש פתוח לכרמלית מפתוח לרה"ר, וע"ז חידש רבא דאף בהא פתוח לכרמלית שאני, **ועי'** הגהות הגרמ"ה.

בעיקר דינא דמבוי שרצפו בלחיים, **עי'** רשב"א ד"ה "והא אמר" דהק' היכי שרי להשתמש בין הלחיים הפנימים הא כיון דכל אחד מתיר מה שלפנים ממנו עד הלחי שלפניו, נמצא דבין הלחיים מחוץ לתיקון הלחי, **וכתב** להכריח דבע"כ הלחי החיצון מתיר כל המבוי ואין הפנימים עושים סילוק ללחי החיצון ע"ש, **ויש** בקו' כמה עיונים, **א-** אמאי אין הלחי החיצון יכול להתיר עד חוד הפנימי של הלחי הפנימי הא כיון דאסור להשתמש וחוד הפנימי סותם נמצא דלחי החיצון סותם עד חוד הפנימי דלחי הפנימי, ומבואר דס"ל דבין הלחיים הוי כמקום בפ"ע ולכך אין לחי החיצון מתירו דהוי כמבוי אחר. **ב-** צ"ע מאי שייך לאסור בין הלחיים הפנימים הא מוקף משני צדדיו ברה"י. **ג-** היכי ס"ד דאין הלחי מתיר אלא עד חבירו, הא הו"ל לחי לפחות מדי' [הגרמ"א].

רצפו בלחיים במשך ז"א

ט ע"ב, גמ' רב אשי אמר כו', עי' ב' פירושי רש"י ד"ה "וצריך" אי לרשב"ג תוך המבוי שרי לטלטולי דניתר ע"י עובי לחי הפנימי, או דכין דנפיק מתורת לחי לא מהני אף להתיר המבוי, ובקרא"א הק' לפי קמא דרש"י דכל פלוגתת רשב"ג ורבנן הוא לענין בין הלחיים א"כ מבואר דפחות מד"א שרי לכו"ע ואע"ג דהוי יותר מד"ט, וצ"ל דס"ל לרש"י כשי' הרמב"ן דלרבא שרי אף ביותר מד"ט, ועדיין צ"ע דהא לפירוש הרמב"ן ע"כ ס"ל לרבא דחוד החיצון מתיר, וא"כ היכי ניתר המבוי ביותר מד"א ע"י חוד הפנימי, ומבואר דאף למ"ד חוד החיצון מתיר איכא נמי לחוד הפנימי וכבר נתבאר לעיל.

עוד הק' הקר"א לפי קמא דרש"י מ"ש מלחי המושך המבואר לקמן י א' דיותר מד"א אינו מתיר אף מחודו הפנימי וצריך לחלק דהתם אירי דהלחי עומד בעובי הכותל ומתיר ע"י דנראה במחוץ הלכך באיכא ד' נפיק מתורת לחי, משא"כ הכא דהלחי נראה מבפנים רואים חודו הפנימי כלחי בפ"ע הנבדל מאורך הלחי.

ע"ע ריטב"א דפי' דלרב אשי לכו"ע חוד החיצון סותם, ויש להעיר למאי דס"ל לעיל דרבא לא פליג אלא בפחות מד' משום דהוי מקום בפ"ע, א"כ לכו"ע חוד הפנימי מתיר ואמאי נקט הכא חוד החיצון ויש ליישב.

תוד"ה ולרשב"ג ויותר נראה כו', דאיך יתיר את רה"ר כו', עי' במהרש"א דהק' אמאי לא הקשו התוס' מדינא דדבוקה ע"י"ש, והנה למבואר לעיל דבלחי אף למ"ד חוד החיצון מתיר מהני נמי חוד הפנימי, א"כ י"ל דל"ש חסרונא דדבוקה כיון דחוד הפנימי מתיר, ויתכן דכונת המהרש"א דעדיין קשה היכי שרי בין הלחיים כיון דחוד הפנימי מתיר, ועי' זכר דבר סי' ט"ז.

שם, בחזו"א סי' ס"ז סקט"ו הק' למש"כ התוס' לעי' ח' ב' ד"ה מניח דבארוך וקצר ל"ה רה"ר כנגד הארוך כיון דלא בקעי בה רבים א"כ לשתרי אותו המקום בפחות מד"ט דהו"ל מקו"פ וכדינא דרבא, ויתכן דעיקר המכוון בתוס' דכנגד הלחי כיון דרחבו ד"ט רואין אותו כהמשך רה"ר ואע"ג דל"ל דיני רה"ר מ"מ אינו טפל למבוי וצריך תיקון בפ"ע [נס"ל לתוס' דהא דבין הלחיים פחות מד"ט א"צ תיקון מבוי פחות מד"ט אין גדרו ככל רשויות דעלמא דל"ח רשות ופטור מתיקוני לו"ק דבגדרי מבואות אף פחות מד"ט תורת מבוי עליה, אלא דבין הלחיים טפל למבוי וניתר בתיקוני המבוי, ובזה י"ל דה"מ המקום דבין ב' כותלי המבוי אבל בארוך וקצר דלי' אלא ב' מחיצות אע"ג דל"ה רה"ר אינו טפל למבוי וצריך לחי בפ"ע, [ויש לחשב ענין זה היטב כדינא דרב אחלאי להלן י"ב ובראשונים שם וצוין לעי' ה' א.].

שם, ילע"י לשי' הגר"א שס"ג סעי' י"ג דבקצר וארוך מהני לחי כנגד הארוך להתיר המבוי באלכסון, אמאי כ' התוס' דל"מ להתיר כנגד הלחי, ועי' חמד משה סי' שס"ג סק"ז וחזו"א סי' ע"ב סק"י.

סוגית נראה מבחוץ

צורת נראה מבחוץ

ט ב', איתמר נראה מבפנים כו', בדין נראה מבחוץ מצינו בראשונים ובאחרונים ג' צורות, **א-** כמין תי"ו כזה **ב-** כזה **ג-** כזה ויש לבאר השיטות בזה.

צורה א- שיטת הב"י דבזה נחלקו רש"י ותוס' דלרש"י מהני, וע"ז תוס' הוכיחו מחצר קטנה דלא מהני, **אמנם** בב"ח ובשו"ת הרמ"א נקט דכה"ג לא מהני אף לרש"י כיון דהוי הלחי מחוץ לכותלי המבוי, **ובק"נ** אות ב' הביא מהריטב"א ומרש"י סוכה יט א' דמבואר כב"י דמהני, [וכ"מ בחי' הרשב"א ד"ה אמר ובעבוה"ק ש"א פ"ט] וביאר שם הטעם דכיון דנראה לעוברים אחורי המבוי סגי בהכי, ומשמעות דבריו שם דנקט מה"ט דעדיפא צורה זו מצורה ב' ואף לתוס' והרא"ש דלא מהני צורה ב' מהני צורה א'.

ויש להסתפק להסוברים דמהני אי ה"מ כשאפשר לדון רוחב סוף כותל המבוי כלחי, אבל כשהעמיד הלחי מאחורי הכותל וניכר שאינו המשך הכותל כזה לא מהני, או דסגי במאי דנראה להעומדים מאחורי המבוי לחוד, **ויעוין** בחזו"א ס"ז סק"ג דהבין דהק"נ מתיר אף בניכר שאינו המשך הכותל ותמה ע"ד, ועי"ש כמה נפק"מ לדינא בזה. והנה ברשב"א הוכיח מאוקימתא דהנכנסין דכשהלחי נתון אחורי המבוי באמצע אינו מתיר, ובעבוה"ק הוסיף דה"מ ביותר מג"ט אבל תוך ג' דאיכא לבוד מהני, והתם הא ודאי ניכר שאינו המשך הכותל ומ"מ מהני ודלא כחזו"א.

בב"ח הק' ע"ד הב"י מאי הק' תוס' לפרש"י מחצר קטנה דמבואר לא מהני הנכנסים בתורת לחי, הא לא היה ס"ד דהנכנסין יהני מתורת לחי, אלא כל הנידון הוא משום התיו", ובנכנסים ליכא לתיו". וכפשוטו יש לבאר דהתוס' הק' בדרך ק"ו דאי תי"ו מהני כ"ש דיהני הנכנסים בתוך לחי, אלא דעדיין קשה דהא לתוס' נמי מהני הנכנסים בתורת לחי [לשי' הב"י דס"ל דצורה ב' מהני אף לתוס'], וא"כ תיקשי נמי לדידהו.

במהרש"א הק' לשי' הב"ח דתי"ו לא מהני, מאי אקשי' מחצר קטנה דיהא נותר ע"י גיפופי גדולה הא כה"ג לא מהני, ות"י דשאני התם דמהני הגיפופי לגדולה, הלכך אקשי' דיהני בתורת מיגו אף לקטנה, ודבריו צ"ב דא"כ מה ענין זה לדין נראה מבחוץ, **וצ"ל** ובהקדם דעיקר נידון נראה מבחוץ, משום דבעי' דישמש הלחי כתחילת מחיצה לרוח רביעית ובזה נחלקו אי בנראה מבחוץ דאינו בתוך חלל המבוי מהני למחיצה רביעית, וע"ז כתבו האחרונים דבכמין תי"ו לא מהני לכו"ע דכיון דאינו ניכר דמשמש כמחיצה לרוח רביעית ל"ל תורת לחי ולכו"ע לא מהני, ובהא כתב המהרש"א דהיכא דהגיפופי מהני לגדולה ואית להו תורת פתח, שפיר ניכר כמחיצה לרוח רביעית, אלא דה"מ למ"ד נראה מבחוץ מהני, אבל למ"ד דלא מהני אע"ג דאית לה תורת לחי ע"י מיגו לא סגי בהכי כיון דאינו בתוך חלל המבוי.

ועיקר דברי המהרש"א מבוארים ברד"ה "חצר" דכתב "דהא גדולה בהו משתריא", **וכן** בדברי רש"י ח א' ד"ה "ונראה", **ובתוס' להלן** כד ב' ד"ה "ההיא", **ובאמת** השפ"א והחזו"א סי' פ"ח י"א הקשו ע"ד דהא נראה מבחוץ מהני אף בלא מיגו, ולהאמור א"ש דכמין תי"ו לא מהני אלא ע"י מיגו.

וכן הביא הרשב"א בשמעתין משמיה דרבותינו הצרפתים דאע"ג דנראה מבחוץ ביותר מד"א לא מהני, מ"מ בקטנה וגדולה דאי' מיגו מהני אף ביותר מד"א, וא"ש להאמור, ויש להסתפק לד' המהרש"א דהתירא דהקטנה ע"י מיגו דהגדולה, אי למ"ד חודו הפנימי מתיר יהני המיגו להתיר הקטנה ע"י חודו הפנימי דהגדולה דהוא חודו החיצון דהקטנה.

בנימוקי הגרי"ב כתב ליישב דלתוס' קו' הגמ' דכותל אורך הגדולה יהני בתורת לחי לקטנה דהוי כצורה ג', **וצ"ב** דא"כ נמצא דכל אורך כותלי הגדולה הוי בין הלחיים דקטנה ולמ"ד חודו החיצון מתיר נמצא דאין הגדולה והקטנה מחולקים זמ"ז, **ועי'** להלן מש"כ לישב ושי' החזו"א בזה.

צורה ב' - לד' הב"י הוא פי' ב' דרש"י, והתוס' והראשונים מודו דמהני, **אמנם** בב"ח פליג עליה דכה"ג לא מהני לתוס' כיון דאינו ניכר להעומדים כנגד פתח המבוי, וכמש"כ התוס' להוכיח מנכנסים כותלי קטנה דלא מהני, ועיי' להלן בישוב שי' רש"י מנכנסים כותלי קטנה לגדולה.

ולד' הב"י צ"ע אמאי תוס' לא הק' אף לדידהו מהנכנסים אמאי לא מהני, ואמרו ליישב דבגונא דחצר קטנה וגדולה ס"ל לתוס' דכיון דהגיפופי משמשים לחצר הגדולה אין רואין אותם כעובי כותלי הקטנה למהוי הנכנסים כלחי, משא"כ לשי' רש"י דתי"ו מהני כ"ש דחצר קטנה ודולה נמי מהני.

ובעיקר צורה ב', הא פשיטא דאין הלחי הקו השוכב כיון דהוא מאחורי המחיצה, אלא הלחי הוא הקו העומד ההולך מזרח מערב, ונחלקו בהגהות הב"ח על התוס' וחזו"א ס"ז סק"ה הנ"ל אי עיקרו דלחי הוא העובי ההולך דרום צפון, או אורכו ההולך מזרח מערב ונתבאר שי' להלן.

צורה ג' - לד' הב"ח נידון כנראה מבחוץ לכו"ע, ולד' הב"י יתכן דאליבא דכו"ע חשיב נראה מבפנים, ול"ח נראה מבחוץ אלא היכא דהלחי נראה כעומד אחורי הכותל.

והנה יש לברר בצורה ג' אי עיקר הלחי הוא הקו השוכב [דרום צפון], או הקו העומד [מזרח מערב], ונפק"מ היכן מקום בין הלחיים, וכן לענין צוה"פ אי הקנה ע"ג צריך להעמידו ע"ג הקו העומד או מעל הקו השוכב, ומצינו בזה הלכות סותרות, דלענין שיעור לחי לר' יוסי דבעי' ג"ט מבואר בגמ' י' א' דבעי' שיעורא בקו השוכב, ולענין לחי המושך ד"א מבואר שם דנמדד בקו העומד, **ויענין** חזו"א ס"ז סק"א דהכריע שענין הלחי הוא השיקוע הנעשה ע"י ב' הדפנות של דרום ומערב, ור"ל דאין הלחי לא השוכב ולא העומד [דהשוכב לחוד מחזי כעובי מחיצה שליש, והעומד לחוד מחזי כאורך מחיצה שלישית] אלא הגימז הנוצר ע"י האורך והרוחב, **ועפ"ז** כתב בסי' ע' סקט"ז דנראה מבחוץ לא מהני לצוה"פ דאין מקום להעמיד הקנה שע"ג, **וכן** כתב עפ"ז בסי' ס"ז סק"ג דבכזה דליכא גימז לא מהני, אמנם כל האמור הוא רק בצורה ג' אבל בצורה ב' דהוא נראה מבחוץ לרש"י התם פשיטא דהלחי הוא ההולך מזרח מערב וכדעיל, ושפיר יהני להניח עליו צוה"פ. וצ"ב לרש"י אמאי בעי' שיעור ג"ט בשוכב הא סגי בלחי העומד לחוד וכדוגמת צורה ב', איברא דעיקר הוכחתו דהחזו"א מד' הגמ' להלן דבעי' בגיפופי שיעור ג"ט אי"ז מוכרח כלל דהתם איירי אליבא דמ"ד אין נידון משום לחי ולענין שריותא דהגדולה דע"ז אמרי' דכיון דהגדולה ניתרת ע"י גיפופיה בעי' לר"י שיעור ג"ט, אבל לענין הקטנה אין מבוא' כלל, ויתכן דגיפופי הקטנה הוא כותלי הגדולה וסגי במאי דא"י בכותלי הגדולה ג"ט.

פסולא דנראה מבחוץ

בפלוגתא נראה מבחוץ יש לבאר הפלוגתא בג' אופנים, **א** - אי בעי' דהמחיצה תהא תוך חלל הרשות או לאו [ואף אי מחיצה דאורייתא דעלמא בעי' תוך הרשות כדלהלן, במבוי לא בעי' **ב**. דלכו"ע לא בעי' תוך חלל המבוי, אלא דנחלקו אי ע"י השיקוע שמבחוץ חשיב כנבדל הלחי מכותלי המבוי. **ג**. דלכו"ע הלחי נבדל מהכותל, אלא דכיון דעיקרו דלחי הוא בתורת סתימה לרוח רביעית, בזה נחלקו אי ע"י השיקוע שמבחוץ דנים הלחי כתחילת מחיצה רביעית, או דחשיב כסתימה לרוח שלישית, ויסוד זה דאין הלחי יכול לשמש בתורת סתימה לרוח שלישית וכתחילת סתימה לרוח רביעית, מבואר ברשב"א לעיל ח' ב' דכתב להוכיח מלחי המושך דבלחי לא בעי' דיהא תוך חלל המבוי, וצ"ב דהא שאני התם דאיכא כותל כנגדו וכדפי' הרשב"א י' א' ושפיר הוי תוך חלל המבוי, ובע"כ דדנים המבוי דנסתיים קודם הלחי דאלי"כ הו"ל הלחי המשך מחיצה שלישית ותו אינו גודר רוח רביעית [הגרמ"א], **אמנם** מד' המהרש"א ט' ב' ע"ד תוד"ה "רשב"ג" נראה דס"ל דלחי המשמש כרוח שלישית נמי מהני, ולכך פי' דבלחי ליכא לחיסרונא דדבוקה, **וכן** החזו"א סי' ס"ז סק"ז נקט כמה אופנים דמשמש הלחי כרוח שלישית ורביעית ועי'.

עוד יש לברר דינא דנראה מבחוץ לפום סברות הכירא מלגיו ומלבר, ועי' ריו"נ וגאו"י.

נראה מבחוץ לענין מחיצה דאורייתא

לענין סוכה - עי' רא"ש פ"ק דסוכה סי' ל"ד דנראה מבחוץ מהני רק בלחי דמבוי כיון דהוא להכירא בעלמא, אבל לענין סוכה דדופן שלישית לא מהני, **וכן** משמעות התוס' סוכה יט א', **ונחלקו** האחרונים בביאור דבריו, **דבתורת** רפאל סי' נ'

ובאבנ"ז סי' רח"צ פי' דנראה מבחוץ לא מהני אלא בתורת היכר ולא בתורת מחיצה ואף מ"ד לחי משום מחיצה מודה דמהני נמי בתורת היכר, ועיי"ש בתו"ר דלפ"ז לא מהני לכו"ע נראה מבחוץ בעומד מאיליו, אמנם הק' שם מ"ש מחצר קטנה דמהני אע"ג דעומד מאיליו, [ולמש"כ הראשונים והמהרש"א לעיל דהתם הוא מתורת מיגו יש ליישב], וכן צ"ע מגמי ערוכה להלן טו א דמפורש דלמ"ד לחי משום מחיצה כותל הכנוס מחבירו דהוי נראה מבחוץ מהני אף בלא סמכו בע"ש, והיה מקום לומר דכונת הרא"ש דשאני מחיצת לחי ממחיצה דעלמא דאף למ"ד לחי משום מחיצה ענינו להכיר בין ב' הרשויות ובה סגי אף בנראה מבחוץ משא"כ מחיצה דעלמא דענינו לגדור הרשות לא מהני נראה מבחוץ.

אמנם בחזו"א ע"ד סק"ב נסתפק דנראה מבחוץ מהני מהתורה וכ"ד הרא"ש הוא לענין דופן דבעי שיעור, דבזה נראה מבחוץ לא מהני כיון דאין כאן שיעור שסותם בפנים, ולא דמי ללחי דמהני אף לר' יוסי דשיעורו בג"ט כיון דהתם הוא מדרבנן להכירא בעלמא, [ויתכן לפ"ז דהמכוון ברא"ש דשיעור הג"ט הוא להכירא, אמנם עיקר הלחי הוא בתורת מחיצה וא"ש אף למ"ד לחי משום מחיצה].

לענין כלאים - עי' תוס' צ"ב א' ד"ה "גפנים" דנראה מבחוץ מהני לענין כלאים, **וכ"מ** התורא"ש שם, **וצ"ב** דהתוס' ורא"ש סתרו דבריהם בסוכה דנקטו דלא מהני לענין דאורייתא, [ובדרך אמונה פ"ז כלאים הי"ט כתב דכלאים נמי עיקרו משום מראית העין כלחי, והעירו דבתורא"ש משמע דאף לענין גט צואה ותפילה מהני דכתב דכולי הך שמעתא מיירי בנכנסים], ואולי דחלוק לחי מב' גיפופי, דגיפופי דהוי מתורת פתח מהני נראה מבחוץ אף בדאורייתא ובהכי איירי ההיא דכלאים, ומדויק היטב לשון התוס' צ"ב א' דכתבו דנראה מבחוץ נידון משום לחי ופתח וכבר העיר שם המהרש"ל אמאי הוסיפו תוס' לתיבת פתח, **ויתכן** עוד דבקטנה וגדולה דא"י מיגו מהני אף מדאורייתא, וכ"ד הרא"ש בסוכה הוא בנראה מבחוץ בלא מיגו.

לענין עומ"ר - עי' רשב"א דהביא משמיה דהראב"ד דלא מהני נראה מבחוץ אלא לענין הכירא, ולכך עומ"ר דהוא מתורת מחיצה לא מהני, ועיי"ש דרבותינו הצרפתים פליגי ומשמעות דבריו דפליגי אף לענין עומ"ר, [#[#]] ולכא"ו כל הנידון לענין עומ"ר מדרבנן הנלמד מלחי, אמנם עומ"ר מדאורייתא פשיטא דל"מ אלא כשהעומד כנגד הרשות, **ויל"ד** אי משערי העומ"ר כאילו המחיצה מתחלת בפתח המבוי או דרואים המחיצה מתחלת במקומה, ולפ"ז בעי שיעור עומד מרובה מתחילת מקום המחיצה עד סוף חלל המבוי, ובמאירי מפורש דמשערי' לפי פתח המבוי לחוד.

לענין גוד אסיק - עי' ריטב"א פ"ט ב' דג קטן הנפרץ לגדול אף דהגדול נותר ע"י גו"א דמחיצות הבית מ"מ הקטן אינו נותר מדין נראה מבחוץ דמחיצת גו"א מצילי לדידה ולא לאחרני, ולכא"ו ר"ל דנראה מבחוץ כל כוחו הוא במאי דעבד היכרא למבוי הלכך לא מהני אלא במחיצה ממשית, ולסברת הגר"ח סוכה דמחיצות עמוד אינן עולות למעלה אלא גודרות במקומם עד לרקיע יתכן דכל דברי הריטב"א לענין גו"א לחוד דהתם לי' נמי מחיצה מבחוץ ועי'.

חצר קטנה שנפרצה לגדולה

גמ' אמר רבה ומוותבין כו' נחלקו האחרונים בביאור קו' הגמ' היכי מהני גיפופי הגדולה לקטנה [להסוברים דכמין תי"ו לא מהני], במהרש"א פי' דיהני מתורת מיגו [ור"ל דע"י דנידון כמחיצה לרוח רביעית כלפי הגדולה חשיב נמי כמחיצה כנגד חלל החצר הקטנה] וכדבריו מדוקדק ברד"ה לגדולה ולעי' ח' א' ד"ה בנראה וכן מבוא' בתוס' כ"ד ב' ד"ה היא דמה"ט בשביל ורחבה ל"מ גיפופי הרחבה לשביל, כיון דאינו מתיר הרחבה ולי' מיגו, אמנם עי' להלן דהריטב"א שם פי' כונתם בע"א, אולם בנימוקי הגרי"ב פי' קו' הגמ' דכותלי הגדולה יהני בתורת לחי לקטנה וכן פי' החזו"א סי' ס"ז ס"ק י' יא' אלא דהוסיף דעיקר הלחי אינו כותלי אורך הגדולה מדמבוא' בגמ' להלן דלר"י בעי שיעור ג"ט בגיפופי אלא עיקר הלחי הוא השיקוע הנעשה ע"י ב' הדפנות של דרום ומערב, ולפ"ז נמצא דאין ללחי זה חוד פנימי וחיצון, וצ"ע מד' הגמ' להלן לענין לחי המושך דמפורש דשייך ביה חוד פנימי וחיצון ומה"ט שרי להשתמש בבין הלחיים, ועי' במצוין להלן בזה.

גמ' אמר ר' זירא בנכנסין כו', מסקי' דלמ"ד נראה מבחוץ אין נידון משום לחי איירי מתני' כפשטה ובמפלגין אמה ואליבא דר"י הלכך גדולה מותרת דאי' ג"ט לכל גיפוף וקטנה אסורה דהו"ל נראה מבחוץ, [ולד' הב"י דכשהגימום סמוך למבוי חשיב נראה מבפנים הא דאין הגיפופי מהני בתורת גימום ע"י כותלי הגדולה, משום דניכר דכותלי הגדולה אינו שייך לגימום ודלא כנימוקי הגר"ב],

ולמ"ד דנידון משום לחי איירי בנכנסין כותלי הקטנה דע"י אי' סילוק מחיצות לגיפופין, ובלי' לבד בין הנכנסים לכותלי הגדולה וכן לי' לבד בין הגיפופי לראש הנכנסים כדפי' הריטב"א, וצ"ע לפי' הב"ח בתוס' דאיירי בנכנסין פחות מטפח, **ונחלקו** הפמ"ג שס"ה סעי' ג' הובא בביה"ל שם וחזו"א ס"ז סק"ב אי' בעי' נכנסים יותר מג"ט דליכא לבד או אף בפחות מהכי כבר מינכר דאין הלחי השוכב משמש בתורת לחי לקטנה, ועי' בלשונות רש"י ר"ח והריטב"א. [והחזו"א אזיל לשי' דבעי' דיהא ניכר דהתי"ו מכותלי המבוי ואינו בליטה נוספת [וכדהובא לעיל] הלכך כל דנכנסין משהו כבר ניכר דאינו המשך הכותל.

והטעם דל"מ הנכנסים בתורת לחי לפרש"י, נתבא' בתוס' בג' אופנים, א. דאיירי בנמשכין ד"א אלא דהתוס' דחו לזה דבחצר אין פוסל ד"א, ועי' במהרש"א דביאר דבחצר דבעי' פס מועיל יותר אם סותמו, ומתבאר חידוש בדבריהם דאע"ג דאורך הד"א אינו מועיל לסתימה כיון שהוא ממזרח למערב, מ"מ אינו פוסל בהכי, **ובחזו"א** ס"ז סק"ח כתב להכריח כן מהא דמהני גיפופי גדולה לגדולה, אע"ג דאיירי אף כשכותלי אורך הקטנה יותר מד"א, ור"ל דכיון דגיפופי הגדולה נראה כרוחב כותלי הקטנה וממילא ארכו הוא אורך כותלי הקטנה, הלכך אי' הוי מיפסל יותר מד"א לא הוי מהני להתיר הגדולה.

אמנם לשי' התור"פ לעי' ה' אי' דלרש"י בד"א נפיק מתורת פס אף בחצר א"ש, **וכן** א"ש לשי' הרשב"א הובא להלן דבנראה מבחוץ אי' לפסולא דד"א אף בחצר [וכדהק' לשי' הראב"ד מחצר קטנה אמאי לא מוקמי' באי' גיפופי ד"א ולא חילק בין מבוי לחצר], **והנה** החזו"א ס"י סק"ט כ' להכריח כשי' התוס' מהא דמהני הגיפופי לגדולה אע"ג דאיירי אף כשכותלי בקטנה ד"א ומחזי גיפופי הגדולה כעובי הקטנה, וכן הוכיח מהא דפרכי' קטנה נמי תשתרי ע"י כותלי הגדולה אע"ג דהו' יותר מד"א [ולפי' המהרש"א לעי' דקו' הגמ' דיהני ע"י מיגו ל"ק].

ובשוה"ל ס"י שס"ג דין ל"ב כ' לחלק בין אי' ד"א בקו העומד דבזה לי' לפסולא דד"א לבין אי' ד"א בקו השוכב, ולדבריו אין ללמוד מדברי הרשב"א לפסול הנכנסים ביותר מד"א, אמנם סברת החילוק צ"ב. ב. דאיירי בליכא בהנכנסים טפח, ונחלקו הגהות הב"ח וחזו"א ס"ז סק"ה אי' ר"ל דאין בעוביו טפח או דאין בארכו טפח, **ודברי** הב"ח צ"ב מ"ש מלחי הנראה מבפנים כזה דהתם פשיטא דאין משערין ארכו אלא מדרום לצפון דהוא לרוחב המבוי הגודר רוח רביעית, ואמאי גבי נראה מבחוץ מודדים אורכו דהוא המשך סתימת רוח שלישית, ואולי דאף להב"ח עיקר הלחי הוא העובי אלא דלענין שיעור טפח דכל מאי דבעי' ליה הוא בכדי להכירו דאינו כותל כמש"כ התוס' להלן י' אי' בזה בעי' ההכרה באורכו דלחי, ועי' בשוה"ל שס"ג דין ל"ב ובהערות שבסוה"ס במשנת החזו"א],

ג. והריצב"א פי' דאיירי דניכר דהגיפופי הוא מכותלי הגדולה והנכנסין מכותל הקטנה הלכך הכנוס אינו יכול לשמש בתורת לחי דניכר דהוא המשך כותלי הקטנה ואינו לחי מבחוץ, ויעוי' בחזו"א ס"ז סק"א בביאור שי' דס"ל דבכדי להכיר הלחי לא סגי בהכירא דהגימום לחוד אלא בעי' נמי הכרה דאינו חלק מהכותל ולכך בקטנה וגדולה דע"י השיפוע נראה דהוא המשך הכותל לא מהני, ועי"ש דהק' א"כ אמאי ברצפו בלחיים מבוא' דע"י נראה מבחוץ חשיב לחי הא מ"מ הוי המשך הכותל,

במהרש"א הק' לפי' הריצב"א אמאי בעי' לאוקמי בנכנסין הא בלא"ה נמי לא מהני הגיפופי כיון דניכר דאינם כותלי קטנה ותי' עפ"י לעי' דבלאו הנכנסים היה מהני הגיפופי ע"י מיגו ולכא' ר"ל דהגיפופי אינם המשך הכתלים כיון דמשמשי בתורת מחיצה לרוח רביעית דהגדולה, וקצ"ב דא"י מענין המיגו דלעיל,

בחזו"א ס"י ס"ה סקמ"ה אות א' הק' למאי דמוקמי' בנכנסים היכי שרי חצר הגדולה הא פרוצה במלואה לבין הנכנסים דהו"ל מקום האסור [וא"ל דראשי הנכנסים יהני בתורת לחיים כיון דמופלגין מכותלי הגדולה] ותי' דכיון דאחורי הנכנסים אי' ג' מחיצות ופס והוי אותו המקום רה"י, תו משמש הרה"י כפס לכנגד הנכנסים [ונתחדש דמחיצת רה"י מהני

אף בתורת פס, וכן מהני לחילוק דיורין], ועיי"ש או' ז' דאף בב' חצירות הפרוצים זל"ז דאי נתיר אחת השניה גם תותר ע"י רה"י חברתה, מתירין שניהם בב"א. וצ"ל לדבריו דהא דלא מהני מחיצת רה"י להתיר אף הקטנה מדין נראה מבחוץ, כיון דל"ה מחיצה ממשית, וכעין שכתב הריטב"א לענין גו"א.

וברש"י להלן י' א' ד"ה אלא וכן בדברי הריטב"א שם ד"ה האי יש משמעות דאין הנכנסים עושה סילוק מחיצה לגיפופי, אלא הגיפופי מתירין כל הגדולה, ולפי"ז א"צ לכל האמור.

ע"י ר"מ פ"ג מעירובין הל' כ"ד דסתם דקטנה שנפרצה לגדולה אסורה הקטנה בכל ענין, והק' האחרונים אמאי לא הזכיר לאוקימתא דנכנסין למש"פ פי"ז משבת הלכ"ב דנראה מבחוץ נידון משום לחי, ומד' האו"ז עירובין סי' קט"ז נראה דמקורו דהר"מ מסוגית הגמ' להלן צ"ב א' יתיב רבה ור"ז כו' ש"מ ממתני' דיורי גדולה בקטנה כו' דאירי אף באין נכנסים והאו"ז נחלק עליו דהתם נמי איירי בנכנסים וכ"כ התוס' והרא"ש שם וד' הר"מ צ"ב, ועי' בקר"א כ"ד ב' ובתורת רפאל סי' נ' ואמרו עוד ליישב עפ"י דקדוק לשון הר"מ דפי' טעם איסורא דקטנה מפני שדיורין של גדולה חשובין בקטנה כו' וצ"ב אמאי הוצרך לזה ולא פי' משום דהקטנה פרוצה במלואה [וכה"ק בב"מ סי' שע"ד סעי' ג'], ויתכן דס"ל להר"מ דסוגית הגמ' צ"ב דדייקי ממתני' דדיורי גדולה בקטנה כו' ס"ל דמתני' איירי אף באין נכנסים וזוהו אין לאסור הקטנה משום דפרוץ במלואה כיון דאי' לגיפופי הגדולה הנראה מבחוץ, ובע"כ הטעם משום דדיורי גדולה בקטנה ובעי' מחיצה לחילוק דיורין ועי"ז לא מהני נראה מבחוץ כיון דאיי"ז להכירא לחוד וכסברת הרא"ש בסוכה. [#]

ע"ע סוגית הגמ' להלן כ"ד ב' ההיא רחבה כו' והק' הראשונים שם אמאי לא שרי' השביל ע"י הגיפופי דהרחבה מדין נראה מבחוץ, **ונאמרו** בזה כמה דרכים, בתוס' שם ד"ה ההיא פי' דכיון דלא מהני לרחבה לא מהני אף לשביל, וכפשוטו כונתם ע"ד המהרש"א הובא לעי' דכיון דגיפופי הגדולה הוי כמין תי"ו לא מהני כה"ג מדין נראה מבחוץ אלא ע"י מיגו, וכן משמעות הרשב"א, **אמנם** בריטב"א נתבאר הענין באופ"א דשאני התם דכיון דנעשו הגיפופין לצורך הרחבה ולא הועילו לה לא מצלה נמי לאחרני, ומשמע דכמין תי"ו בעלמא מהני והתם שאני דנעשה לצורך הרחבה, וע"ע שפי"א וקר"א שם וחזו"א כ"ד סק"א, וברשב"א בשם הראב"ד וכן בריטב"א תי' דהתם איירי ברחבין ד' דנפיק מתורת לחי עיי"ש.

נראה מבחוץ בלחי ופס יותר מד'

ע"י רשב"א דהביא פלוגתת הראב"ד ורבותינו הצרפתים אי מהני לחי רחב ד' בנראה מבחוץ או דכי היכי דלא מהני יותר מד' בנראה מבפנים ה"ה בנראה מבחוץ [ומשמעות הרשב"א דאף רבותינו הצרפתים לא התירו אלא ע"י מיגו, וכ"כ החזו"א פ"ח סק"א, אמנם בעבוה"ק ש"א פ"ט העתיק דבריהם בסתמא ומשמע דמהני בכל ענין, והסברא דיהני טפי מנראה בפנים, דבפנים מחזי ככותל המבוי משא"כ מבחוץ, ויש לחשב ד"ז היטב בדינא דלחי המושך והעירוני דכ"ד הרשב"א בעבוה"ק לענין עומ"ר ואין מקור אף לפס ד', אמנם אף לענין עומ"ר משמעות הרשב"א בחי' דבעי' למיגו ולכך כ' ליישב דלא קשה מכל מבוי ואפי' מפולש דהתם לי' מיגו [והקו' ממפולש הוא משום עומ"ר לחוד].

והנה הרשב"א הק' ע"ד הראב"ד אמאי לא מוקמי' חצר קטנה שנפרצה לגדולה ברחבים הגיפופי ד"א, וכפשוטו היה מקום לחלק בין לחי לפס דפסי חצר מהני אף ביותר מד', ומדלא חילק ליה הרשב"א ש"מ דס"ל דאף בחצר אי' לפסולא דד"א, וכבר נחלקו בזה הריטב"א ותור"פ לעי' ה' ב' בשי' רש"י שם, אמנם יתכן דאף אי' בחצר בעלמא מהני יותר מד' היינו משום דאי' לסברא דכמה דריבה בסתימתו עדיף, אבל בנראה מבחוץ דאינו מרבה בסתימת החצר גרע וביותר מד' נפיק מתורת פס. [ועי' לעיל דהתוס' פליגי וס"ל דמהני אף ביותר מד' ונתב' שי' שם].

עוד יל"ע בקו' הרשב"א דאי איירי דגיפופי הגדולה יותר מד' אמאי גדולה מותרת, ובחזו"א סי' פ"ח סקט"ו במוסגר כ' דהגדולה ניתרת בעומ"ר, אמנם להאמור דכל דברי הרשב"א לענין נראה מבחוץ א"ש דהגדולה, ניתרת ע"י פס אף ביותר מד'.

נראה מבחוץ במבוי שרצפו בלחיים

ע"י לעיל ט ב', ולרשב"ג כו', ונחלקו רש"י ותוס' אי איירי במשכו כלפי חוץ כצורה ב' לעיל או במשכו כלפי פנים כצורה ג' דלעיל ואזלי לשיטתם בצורת נראה מבחוץ [ויש להעיר אמאי לא הקשו תוס' ארש"י דבכה"ג לא מהני אף בנראה מבחוץ].
והנה הא דמבואר בגמ' ד"י נראה מבחוץ שרי אע"ג דהוי יותר מד' היינו משום דע"י הגימור נתחלק הלחי לתרתי ול"ד ללחי המושך דביותר מד' נפיק מתורת לחי, דהתם הלחי מושך מחוץ לכותלי המבוי ד'.

ויש לעי' לפי' התוס' אמאי אקשי' אדרשב"ג לחוד הא אף לחכמים יש להקשות אמאי אין משתמש אלא עד כנגד לחי החיצון הא ע"י נראה מבחוץ יש להתיר להשתמש עד ראש הכותל דהוא הלחי, והנה לפי' החזו"א דבנראה מבחוץ הלחי הוא הגימור ולא העומד א"ש, אמנם להאחרונים דהלחי הוא העומד צ"ע כנ"ל, וצ"ל דלחכמים דליכא לבד וכל לחי נידון בפ"ע אין רואים הלחי כעובי הכותל לעשות הכותל הנמשך כלחי, [ובאמת דסברא זו מוכרחת מפלוגתא אביי ורבא אי מותר להשתמש בין הלחיים, ולכאז' לפרש"י דדרך למשוך הלחי כלפי חוץ א"כ אף לאביי יש להתיר כנגד הלחי עד מקום הגימור דהוא חודו הפנימי נראה מבחוץ, ובעכצ"ל כנ"ל דלחי אינו משמש כעובי הכותל לדון הכותל הנמשך כלחי, אמנם בחזו"א ס"ז סק"ד כתב דבאמת אף לאביי שרי להשתמש עד כנגד הגימור פלוגתא אי מותר אף כנגד חודו החיצון הנראה מבחוץ].

לחי המושך

גמ', מבואר דלחי המושך דהוא נראה מבחוץ נמי נידון בדין בין הלחיים ושייך ביה חוד הפנימי וחיצון, וצ"ע לשי' החזו"א דהלחי הוא הגימור ואין בו חודים כלל, א"כ מאי שייך בו דינא דבין הלחיים, והנה לשי' הראשונים לעיל דהתירא דבין הלחיים מדין מקום פטור א"ש דלעולם אף אי הלחי הוא הגימור שייך להתיר בין הלחיים מדין מקום פטור, אבל להראשונים דהתירא דבין הלחיים מדין חוד החיצון מתיר, בע"כ דבנראה מבחוץ הלחי הוא העומד ושייך ביה ענין פנימי וחיצון.

ע"ע רשב"א וריטב"א דסוגיין איירי בנמשך כותל כנגד הלחי דאיכא ג' מחיצות לבין הלחיים, אבל בליכא כותל כנגדו ליכא לנידון בין הלחיים, והנה ברשב"א לעיל ח ב' כתב להוכיח משמעתין דאין הלחי צריך להיות תוך כותלי המבוי, וצ"ב דהא הכא איירי דאיכא כותל כנגדו ושפיר הוי הלחי תוך המבוי, וצ"ל דס"ל דכיון דהלחי משמש מחציה לרוח רביעית בע"כ דדנים המבוי דנסתיים קודם הלחי דאלי"כ הו"ל הלחי המשך מחציה שלישית ותו אינו גודר רוח רביעית. **והנה** בשו"ע שס"ג סעי' י"ג פסק כשמעתין דלחי המושך כו' משתמש עד חוד הפנימי **ובאחרונים** הקשו דסתור דבריו למש"פ שס"ה דמותר להשתמש בין הלחיים, **ויעוין** במג"א שס"ג סק"ג [כדפי' המח"ש והגר"א], דהשו"ע איירי באין לחי מושך כנגדו [ולפי"ז מבואר דאע"ג דקיי"ל חודו החיצון סותם, מ"מ היכא דאין החיצון מתיר מהני חודו הפנימי, ול"ד לקורה דאמרי' לעיל ח ב' דלדברי המתיר אסור ונתב' לעיל].
אמנם בב"י הגר"א שם [ונד' בארוכה בסוף הגמ' לאחר פסקי התוס'] פי' דשמעתין איירי בליכא דופן נגדו ומ"מ שרי להשתמש בין הלחיים משום דהלחי גודר באלכסון, והשו"ע דפסק כשמעתין אע"ג דס"ל בין הלחיים מותר כיון דקיי"ל כרבא דלא מהני קורה באלכסון וה"ה לחי, **ובחזו"א** סי' ע"ב סק"י האריך להקי' ע"ד הגר"א ע"ש.

אתי אורא

מצינו ג' הלכות בדין אתי אורא, **א-** דין קנה דלוי [ודכותיה בחבל העליון לקמן טו ב']. **ב-** בעומ"ר מב' רוחות דאפי' אי הוי עומד אמרי' אתי אורא. **ג-** בפרוך כעומד אף למ"ד פרוץ כעומד מותר. ומבואר דחלוקים הלכותיהם זמ"ז ואף לבתר דידע' דינא דאתי אורא בקנה עדיין ס"ד דל"א אתי אורא בעומ"ר מב' רוחות, ואף דאמרי' אתי אורא בעומ"ר עדיין לא ידע' אתי אורא בפרוך מרובה וכדלהלן.

נעיצת קנה

א', תני לוי כו', **יעוין** ברש"י וברשב"א וריטב"א [ובמג"א שס"ה סקל"ב] דטעמא דאין הלכה כאותה משנה משום דאתי אורא ומבטל לה, ומבואר דאף דלא ידע' דינא דאתי אורא בעומ"ר מב' רוחות ובפכ"ע, אמרי' אתי אורא בקנה, ויסוד החילוק דבעומ"ר ובפרכ"ע דהעומד גודר הרשות ס"ד דלא אמרי' אתי אורא לבטל העומד משא"כ בנעץ קנה דאין הקנה גודר הרשות אלא מחלק המבוי לב' פתחים בזה אמרי' אתי אורא לדון ב' הפתחים כאחת, **ובגליון** הגרע"א סי' שס"ג ע"ד המג"א ס"ק ל"ה הק' אמאי בעי' בנעץ קנה לדינא דאתי אורא תיפול"ל דע"י ב' האוירים הוי יותר מי' אמות ואין בכח הקנה לחלק לב' מבואות וכדחזי' בקו' הגמ' להלן ויעשה פס אמה דאין בכח הפס לחלק לב', [ומבוי' בדבריו דחילק הקו' לב', הא' מסברא דע"י הקנה לא נעשה לב' מבואות כיון דלא הוי מחיצה ותו הוסיף דאף מדברי הגמ' מבוא' דמצרפין ב' האוירים, וצ"ב פשיטתו מסברא דמצרפין האוירים דנהי דע"י הקנה לא נעשה לב' מבואות מ"מ הא נתחלק לב' פתחים ושפיר נתמעט כל פתח לפחות מי"].

עוד מדוקדק מקו' הרעק"א דהק' קו' הגמ' ויעשה פס' אמה כו' ולא הק' מקו' הגמ' ויעשה פס אמה ומחצה כו', ואמרו דמפס אמה ל"ק דיתכן דאף לס"ד דהגמ' דעומ"ר מב' רוחות לא אמרי' המכוון לדינא דאתי אורא דכיון דהאור מרובה מהעומד שעל ידו מבטל ליה לעומד, משא"כ בקו' הגמ' ויעשה פס אמה דאיירי בפרוך כעומד וס"ד דל"ש שם אתי אורא כיון דאין האור מרובה על העומד, א"כ אף אי פרוץ כעומד אסור ליכא למיתסר משום דאתי אורא, ובע"כ דנתחדש דמצרפים ב' האוירים לפתח אחד. **ובאמת** דנחלקו הראשונים בד"ז אי קו' גמ' דע"י פרוץ כעומד אסור הדר דינא דאתי אורא, או דאי פרוץ כעומד אסור אין הפס מחלק המבוי לב', **ע"י** רשב"א, ריטב"א, מאירי, ורד"ה "ש"מ", ויבואר להלן.

ובעיקר דינו דהגרע"א דאין הקנה מחלק הפתח לפחות מי' ילה"ק א"כ אמאי בדינא דר"י דמרחיק ב' ועושה פס ג' אין מצרפים הבי"א לפתח הגדול והו"ל יותר מי' [וכל הקו' הוא רק אי בעומ"ר אין הפרוך נעשה כגדור אבל אי נעשה כגדור י"ל דדכין דע"י העו"ר לי' אורא מה"ג ומה"ג דנים תחילה דין עומ"ר ותו לי' אתי אורא [ונידון זה אי הפרוך נעשה כגדור יבוא' להלן בסוגיא דעומ"ר], **עוד** הק' ע"ד הגרע"א היכי מהני בפס"ב פשוטין למעט הפרצה הא מ"מ מצטרף ב' האוירין ליותר מיג' ושליש, ויש ליישב.

בעיקר המבואר בראשונים דשייך אתי אורא על הקנה, צ"ב דהא כל כח דאתי אורא הוא רק במקום דהעומד צריך לגדור האור דבזה אמרי' דהאור המרובה מבטלו וכמש"כ החזו"א סי' ס"ט [הובא להלן] אבל בנעץ קנה דאין הקנה בא לגדור הרוח אלא לחלק המבוי לב' פתחים מאי שייך ע"ז אתי אורא, וצ"ל דכל כח הקנה לחלק הוא רק ע"י גודר מקצת מרוח הרביעית הלכך שייך ביה אתי אורא ועדיין צריך להתיישב בזה דמ"מ אינו גודר האור שע"י ועי'

אור שתחת הקורה

ברשב"א הביא מהירושלמי דבהניח קורה מכותל מכותל סגי בפס ד"ט ול"א אתי אורא, ומשמעות דבריו דס"ל לירושלמי דאורא דתחת הקורה אינו מבטל, **[ועוין** באו"ש פ"י משבת הכ"ה דס"ל קורה משום מחיצה], **אמנם** הרשב"א הביא להכריח דהבבלי פליג דאף אור דתחת הקו הקורה מכותל לכותל לאשוויי קורה עג"כ המבוי אבל בהעמיד פס ד"ט דאי"ל תורת כותל סרה מבטל לקנה, **והנה** מבואר בירושלמי דהא דאורא דתחת הקורה אינו מבטל היינו דוקא בהניח הקורה ע"ג ב' הצדדים אבל בהניח מצד אחד אמרי' אתי אורא, וצ"ב הטעם, [ובגאו"י הביא מהירושלמי איירי דדוקא בהניח קנה כ"ד בעי' קורה על ב' הצדדים והיינו דקנה כל דהו כיון דל"ל תורת מחיצה צריך להניח הקורה מב' הצדדים לאשוויי קורה עג"כ מבוי, אבל בהניח פס ד"ט דאי"ל תורת כותל סגי להניח הקורה ע"ג פתח אחד], ויתכן עוד ע"ד דנתבא' בראשונים להלן לענין פרכ"ע דאף למסק' לא אמרי' אתי אורא אלא באי' אור אחד מרובה אבל כשב' האוירים שוין לא אמרי', והגדר בזה דלעולם אור שוה אין בכוחו

לבטל האויר, אלא בדאיכא אויר אחד מרובה מצטרף אליו האויר השוה שבצד בשני, ועפ"י י"ל אף לענין אויר שתחת הקורה דאף דאין בכוחו לבטל העומד מ"מ מצטרף לאויר הפרוץ שבצד הב' **ויש** שפי' בכונת הירושלמי דאין טעמו דאויר דתחת הקורה לא מבטל אלא דס"ל דל"א אתי אוירא מה"ג ומה"ג אלא כשהקורה

צריכה להתיר פתחים הרבה דאז צריכים לדון הפס ככותל מבוי, וע"ז אמרי' דאויר המרובה מבטל המחיצה אבל כשהניח קורה ע"ג ב' פתחים דבזה אין צריכים לראות הפס ככותלי מבוי אלא כל ענינו לחלק הפתח לב' בהא ל"א אתי אוירא, [ולחאי סברא בהעמיד ב' לחיים לב' הפתחים נמי לא אמרי' אתי אוירא וכ"כ הריטב"א, **אמנם** מדברי הריטב"א נראה דפי' כונת הירושלמי דאוירא דתחת הקורה מבטל ולכך מסיק שם דאף הבבלי דפליג ה"מ תחת הקורה אבל אוירא דבין הלחיים נידון טפי כסתום ואינו מבטל לעומד].

עוד עולה מהירושלמי עפ"י מאי דאוקי דינא דאתי אוירא בהניח קורה ע"ג צד אחד לחוד, דהקורה מתרת פתחים הרבה ולכך בלאו דינא דאתי אוירא מהני הקורה להתיר המבוי, ויש להעיר דהרשב"א לקמן דהביא ליישב ד' תוספתא דס"ל דמבוי שיש לו ב' פתחים נותר בקורה אחת, הוכיח כן מדברי הירושלמי דאי' דמבוי יש לו ב' פתחים כו' ואמאי לא הביא להירושלמי הנ"ל ואולי דכונת הרשב"א שם ליישב התוספתא דע"י דהקורה מתרת פתחים הרבה ליכא לחסרונא דאתי אוירא וד"ז לא שמעי' מירושלמי הנ"ל.

פס ד' לארכו ולרחבו של מבוי

גמ', אלא היכי עביד עושה פס ד"א כו', בטעמא דל"א אתי אוירא דתוך המבוי [מהפס עד הכותל האמצעי] ואויר דחוץ למבוי לבטל הפס, **יעוין** ברשב"א ד"ה "הוא" דפי' בב' דרכים, **חדא** דכותל מעליא לא מיבטיל באויר דה"ג ודה"ג, ועוד דאויר דחוץ למבוי לא מבטיל [וכסברת הריצב"א המובא בתוס' "אצבעיים" וברשב"א להלן], **ומבואר** ברשב"א דאויר דתוך המבוי מצי לבטל לפס [אי לאו דהוי כותל מעליא], והנה הא פשיטא דנידון אתי אוירא דהרשב"א אינו מחמת אויר רוחב המבוי דהא אין הפס בא לגדרו, אלא כל הנידון מחמת אויר דאורך המבוי שאחורי הפס ואוירא דעלמא, ועדיין צ"ב דהא אין הפס בא לגדור האויר שממנו עד הכותל אלא כל ענינו לחלק המבוי לב', וא"כ יל"ד האויר שבין הפס לכותל נמי כאויר דעלמא, **ובאמת** החזו"א ס"ט סק"ה כתב סברא זו והוסיף שם דאף להחולקים על הריצב"א דאויר דעלמא נמי מבטל, מ"מ הכא דאין ענין הפס אלא לחלק המבוי לב' סגי במאי דנחשב כסתום כנגד הפס לבד ול"ש ע"ז אתי אוירא. **והנה** ברשב"א להלן יט ב' כתב להוכיח דאתי אוירא הוי דין דרבנן מהא דלענין כלאים מבואר טז א' דבאי' מחיצה ד"ט מותר לזרוע כנגדו, ולהאמור צ"ב דהתם אין המחיצה גודרת אויר שעל ידה אלא כל ענינה להבדיל כנגד המחיצה ומאי שייך שם אתי אוירא, ועי' להלן.

שם, מבואר בדברי הגמ' דאי יעמיד הפס ד"א לרוחב המבוי ויחלקו לב' פתחים רוחב כ"א ח', דינו כנעץ קנה דאמרי אתי אוירא, וצ"ב לסברת הרשב"א דבכותל חשוב ל"א אתי אוירא מ"ש העמידו לארכו או לרחבו, וצ"ל דבמעמידו לרוחב המבוי אין לו תורת כותל אלא חשיב קנה המחלק לב', **אמנם** ברשב"א בסו"ד הביא מהירושלמי דבהעמיד פס ד"ט לרוחב המבוי דהוי שיעור חשוב אינו מתבטל.

שם, נחלקו הראשונים כשמעמיד פס ד' לאורכו של מבוי אי ע"י הפס נעשה כב' מבואות וצריך שתהא הקורה מגעת לפס, **וכן** אי בעי בתים וחצירות בכל אחד, **וכן** אי נידון כמבוי עקום [בד' או ב'] או דחשיב מבוי אחד עם ב' פתחים וכנעץ קנה, **עי'** לשון רד"ה "ומעמידו", תוס', ריטב"א, ורשב"א, ובעבוה"ק ומאירי וגאוי"י.

ומסתברא דלד' הריטב"א דחשיב כמבוי אחד אף אי יעמיד הקורה ע"ג הפס לא מתקיים דין קורה ע"ג כותלי מבוי, וממש"כ הריטב"א דמניח קורה מכותל לכותל אין הכרח דיתכן דס"ל דב' הפתחים צריכים תיקון דאין קורה מתרת פתחים הרבה, אמנם להאמור ילה"ס דיתכן דלהריטב"א סגי בתיקון פתח אחד ומה דהצריך להניח הקורה מכותל לכותל משום קיומא דקורה ע"ג מבוי, ונפק"מ ללחי אי סגי בלחי אחד או דבעי ב'.

עוד מבואר ברשב"א דאע"ג דהוי ב' מבואות וצריך לכל אחד קורה בפ"ע מ"מ בהעמיד קורה בפתח אחד נותר אותו צד שהניח הקורה, וצ"ב דהא כיון דאין הפס מגיע עד הכותל האמצעי הוי לי פרוץ לחבירו דהוא מקום האסור והרג"כ אמר

לחדש דל"ח להרשב"א כב' מבואות אלא כנגד הפס אבל חלק הפנימי דהמבוי דאינו מחולק בפס הו"ל מבוי אחד ושפיר נותר ע"י הקורה ואף דעדיין פרוץ לכנגד הפס דאינו מתוקן בקורה הו"ל כפירצה בראשו דנותר ע"י הקורה דהקורה מתרת פתחים הרבה.

עומ"ר מב' רוחות

גמ' ואמאי יעשה פס ומחצה ש"מ כו' עי' רש"י דפי' הקו' דש"מ עומ"ר מב' רוחות ל"ה עומד ונמצא פתח רחב מ"י, וכפשוטו מבוא' בדבריו דהעומד נמי כמאן דלי' הלכך הו"ל פתח יותר, מ"י אמנם בר"ן להלן ט"ז ב' מפורש דאף למ"ד ל"ה עומד אין העומד חשוב כפרוץ אלא דלא מבטל לאויר שע"י, ויתכן דאף לרש"י כל ביטול העומד משום אתי אוירא ואף דלס"ד לא אסיקנא לאתי אוירא היינו למ"ד הו' עומד אבל למ"ד ל"ה עומד פשיטא דאתי אוירא, [וכבר נתב"ל דד"ז מוכרח מרש"י לעי' ע"א דכל מאי דל"מ נעיצת קנה משום אתי אוירא וכקו' הגרע"א]

גמ' שם, מבוא' דלמ"ד עומ"ר מב' רוחות הו' עומד מהני אף בגונא דבכלל הרוח הו' פרו"מ, ונחלקו המ"ב שס"ב סקמ"ה והחזו"א ס"י ס"ח סק"ג אי מהני כה"ג אף בשאר רוחות, דהמ"ב נקט דמהני, ועפ"ז כתב דבכותל ט"ו עומד אי' פרוץ אי' עומד ב' פרוץ ז' עומד ב' פרוץ אי' עומד אי' מהני למ"ד עומ"ר מב' רוחות הו' עומד אע"ג דבכלל הרוח הו' פרו"מ, [ועי' בשעה"צ סקל"א דמקורו מדינא דהשו"ע שס"ג סל"ד לענן רוח רביעית], וכן הביא הגאון"י סוד"ה ופרוץ מהירושלמי, אמנם בחזו"א נקט דבעי' דבכלל הרוח יהא עומ"ר ול"ד לרוח רביעית דהתם נותר נמי בפרמ"ר ולא בעי' אלא למעטו מ"י, ועי' חזו"א כלאים ס"י י"א סק"ח ד"ה ר"מ דנקט דמחיצת כלאים דינה כרוח רביעית דאין דנים על כללות הרוח אלא על כל פרוץ בפ"ע ושרי בזה אף בגוונא דהמ"ב, והוכיח כן מדי' השו"ע שס"ג סל"ד ומ"ב שם סקמ"ו דבכותל רחב כ' מרחיק ב"א מכל צד ועושה ג' וצריך תיקון לפתח הגדול ולא אמרי' דפתח הו' נותר ע"י פכ"ע מב' רוחות והימק"ל דס"ל להמ"ב דפכ"ע מב' רוחות לכו"ע לא אמרי' וכ"כ הגאון"י בד"ה כפרוץ], אמנם ברשב"א בעבוה"ק ש"ב סוס"ב מבוא' דינא דהשו"ע אף בעומ"ר דכ' מבוי ש"ל ב' פתחים כו' ויש באמצען פס יתר על כל אחד מן האוירין כו' נותן הקורה על אחד מהן כו' ומבוא' דאין נותר הפתח ע"י העומ"ר שבצידו והיינו משום דבכללות הרוח הו"ל פרו"מ, **ואמרו** ליישב עוד דל"מ עומ"ר ברוח רביעית אלא היכא דבלאו העומד אי' תורת פתח ונמצא דהעומד תוך הפתח משמש בתורת תיקון דומיא דלחי אבל היכא דהעומד משמש לאשווי פתח לא מצי לשמש נמי בתורת סתימה לכל הרוח כלחי, **ויתכן** עוד דכ"ד המ"ב כשהרוח תחילתו ע"י עומד דבזה יל"ד על כל חלק וחלק מהרוח ולדונו כסתום אבל היכא דהעומד בין ב' פרצות אף להמ"ב נידון כלל הרוח לפרו"מ [וסמך לדבר דהמ"ב צייר דבריו בא' עומד ב' פרוץ כו' ולא בא' פרוץ ג' עומד כו'], ואם כנים הדברים יתיישב נמי קו' החזו"א דמשכ"ל כו"ד נותר בד' עומד ע"ש.

ובעיקר ד' המ"ב מבוא' דחידש דבעומ"ר אין הגדר דסגי ברובו גדור אלא דע"י הרוב גם הפרוץ חשיב כגדור ולכך מצטרף לשיעור העומד, ובספר תפא"י העיר דהמ"ב סתר דבריו בס"י תרמ"ו ס"ה בביה"ל דמסיק שם דלא אמרי' בהדס תרי רובי, דסו"ס ההדס בכללותו הו' מיעוט ע"ש, אמנם החילוק ברור דהתם ע"י הרוב אין המיעוט חשיב כשלם, משא"כ בעומ"ר דהמיעוט נמי חשיב כגדור.

ובש"י החזו"א ילה"ס אי פלוגתתו משום דס"ל דאין הפרוץ חשוב כגדור להצטרף לשיעור עומד, או דמודה לזה אלא דס"ל דדנים על כללות הרוח ואין דנים על כל עומד בפ"ע, והנה מתחילת דבריו בסק"ג דבכותל י"ב פרוץ ב' וחצי כו' אין דנים עומ"ר מבוא' דעיקר פלוגתתו משום דדנים על כלל הרוח, וכן לאידך ממש"כ בכלאים ס"י י"א סק"ח ד"ה ר"מ" דבמחיצת כלאים אין דנים על כללות הרוח אלא על כל פרוץ בפ"ע ושרי בזה אף בגוונא דהמ"ב, מבוא' דס"ל דהפרוץ מצטרף לשיעור עומד, אלא דצ"ע ממש"כ בס"י ס"ט סק"ז אות ז' דבכותל י"ח כו' מותר מדין פרוץ כעומד אע"ג דבכללות הרוח ל"י פכ"ע, ונהי דהתם אין צריך לדון הפרוץ כגדור מ"מ להאמור עיקר טענת החזו"א דדנים על כלל הרוח, [וכבר הערה כן בשוה"ל ס"י שס"ב סכ"ו].

עומד כפרוץ

י ב', **גמ'** ויעשה פס אמה כו', **נחלקו** הראשונים בביאור השו"ט דהגמ' ויש ביניהם נפקותא גדולה בגדרי אתי אוירא, **ברשב"א ובריטב"א** מבואר דס"ד דהגמ' דל"א אתי אוירא אלא באיכא אויר מרובה בב' צידי העומד, והלכך עומד כפרוץ דאין האויר מרובה על העומד ל"ש אתי אוירא [אף למ"ד עומ"כ אסור], והטעם דלא מוקמי' בפס אמה משום דעומ"כ אסור, **ומסקי'** דכיון דמצד הפתח איכא אויר מרובה סגי לומר אתי אוירא, ומשמעות דבריהם דאף למסקנא בעי' אויר

מרובה מצד אחד אבל בשוין ל"א אתי אוירא ועי' להלן, **אולם** בר"ן ובמאירי פי' דס"ד דהגמ' דל"א אתי אוירא אלא באיכא אויר חשוב מהעומד הלכך למ"ד עומ"כ אסור דאויר חשוב מהעומד אמרי' אתי אוירא, משא"כ למ"ד עומ"כ מותר דהעומד חשוב ל"ש אתי אוירא, ומשני' דכיון דמצד אחד אויר מרובה אמרי' אתי אוירא אף למ"ד עומ"כ מותר, ונמצא דחלוקים הראשונים אי ס"ד דהגמ' לבטל הפס אמה משום אתי אוירא או משום עומ"כ אסור.

והנה ברשב"א ובריטב"א הקשו דאף למ"ד עומ"כ אסור אמאי לא מהני הכא דאיכא תרתי לטיבותא עומ"כ ועומ"ר מב' רוחות, וצ"ב דהא משום עומ"ר מב' רוחות כבר מסקי' דאף אי הוי עומד מ"מ איכא אתי אוירא א"כ מה ענין תרתי לטיבותא להכא, וצ"ל דכיון דאתי אוירא ל"ש הכא משום דאין האויר רבה א"כ הדר כוחו דהעומ"ר מב' רוחות לגדור האויר אף למ"ד עומ"כ אסור, **אולם** מדברי הר"ן והמאירי נראה דמשום האי קושיא נחתו לפרש דאף לס"ד דהגמ' הנידון משום אתי אוירא והלכך פשיטא דעומ"ר מב' רוחות לא מהני כיון דאיכא אתי אוירא וכדמסקי' לעיל. [נס"ל לר"ן דלי' כללא דכשהעומד והאוירים שוין ל"א אתי אוירא אלא הכל תלוי בחשיבות האויר].

יש לעי' לשי' הרשב"א וריטב"א דלס"ד ל"א אתי אוירא בעומ"כ, אמאי לא מהני פס אמה מדינא דנעץ קנה דלוי למש"פ הרשב"א לעיל דאין הלכה כלוי הוא משום דינא דאתי אוירא, **והרעק"א** משו"כ פי' דלא כהרשב"א, וצ"ל דהא פשיטא לגמ' דבתורת קנה אמרי' אתי אוירא אע"ג דאין האויר מרובה, וכל מאי דבעי' לאויר מרובה הוא לבטל עומד דמחיצה, והרג"כ הכריח ד"ז ממסקנת הגמ' דאמרי' דכולי האי לא אטרווחוהו, ובמאירי הביא י"מ דקאי על כל הסוגיא דלעיל, ולפי"ז לא אמרי' אתא אוירא בכל ענין, וצ"ב דא"כ אמאי לא מהני נעיצת קנה, ובע"כ כהאמור דבתורת מחלק אף למסקנא אמרי' אתי אוירא. **ויתכן** בע"א דבאמת מהני הפס אמה בתורת קנה אלא דמ"מ כיון דנעשה לב' פתחים ובעי' ב' תיקונים לא ארווח לן מידי בתיקון זה טפי מתיקונא דמעמיד פס לארכו, [ויש לזה משמעות בדברי רש"י בד"ה "ש"מ" דפי' דכיון דעומ"כ אסור נמצא דאין כאן סתימה ולא פי' דהוי פתח יתר מי', אמנם עי' לעיל בלשון רד"ה "יעשה" בסוה"ד].

בגאוו"י פי' שו"ט דהגמ' בדרך חדשה דהנידון הוא בגדר עומ"כ למ"ד מותר אי חשיב האויר כסתום, או דאין העומד גודר אויר כדין עומ"ר אלא דרחמנא אמר לא תפרוץ רובה, והלכך אמרי' אתי אוירא לבטל העומד אע"ג דאינו מרובה מהעומד, **ועי'** רש"י להלן עדי"ז.

למסקנת הגמ' דאמרי' אתי אוירא בעומ"כ יש לברר כמה נידונים, **א-** אי ה"מ כשצד אחד אויר מרובה וכסוגיין דהפתח מרובה מהעומד, או דאף כשב' האוירין שוין לעומד, ומלשונות רש"י והראשונים הנ"ל משמע דדוקא באיכא צד אחד אויר מרובה. וכ"מ ברשב"א בעבוה"ק סוף שער ב', [**וכ"כ** החזו"א סי' י"ג סוסק"א לאחר שחזר בו ממש"כ סי' ד' סק"א], **אמנם** צ"ע המשך לשון הרשב"א שם דכתב "דאינו יתר על אחד מב' האוירין", [וכל נידון האמור הוא למ"ד פרכ"ע מותר, אבל למ"ד אסור לכא' תלוי בפלוגתת הרשב"א והר"ן הנ"ל דלהר"ן דהאויר חשוב טפי מהעומד אף בשוין ב' האוירין אמרי' אתי אוירא, עוד מסתבר דלהגאוו"י דהנידון בגדר פכ"ע א"כ למסקנא דאסיקנא דאין הפרוץ כגדור הדר דינו כפרו"מ ואף כשב' האוירין שוין אמרי' אתי אוירא].

ב- **יל"ד** להמבואר דל"א אתי אוירא כשב' האוירין שוין אי ה"מ כשבכללות הרוח איכא עומ"כ, אבל בפרוץ י', עומד י', פרוץ י', דבסה"כ איכא פרוץ מרובה אמרי' אתי אוירא, או דאף בכה"ג לא אמרי' אתי אוירא. ובעבוה"ק שער ב' סוסעי' ב' מבואר דאף בכה"ג ל"א אתי אוירא, **אמנם** ברשב"א בשמעתין יש בזה לשונות סותרים, דכתב בד"ה "שמעת" "מי נימא דוקא בנשאר בינתיים עומ"ר מעשר", וכן לעיל בד"ה "הוא" באה"ד כתב ומ"מ אינו נראה כו' דכיון שאין באחד מהצדדים עומ"ר על הפרוץ כו', **ועי'** ביאור"ס סי' ל"ג.

אתי אוירא במקום עומ"ר

גמ' וירחיק אמה ויעשה פס אמה ומחצה כו', כפשוטו הטעם דלא אמרי' בזה אתי אוירא דאויר המועט אין בכוחו לבטל אויר המרובה וכדנתבא' לעי' מהראשונים, אמנם ברש"י דקדק מלשון רד"ה וירחיק הקו' דבטל ליה האויר ע"י העומ"ר

ועפ"י פי' דבפכ"ע דאמר' אתי אורא משום דאין העומד מבטל האור, ובעומ"ר אמר' אתי אורא משום דע"י אתי אורא אין העומדים מצטרפים לעומ"ר, ועיקר דבריו דבפכ"ע אין מתבטל האור כן מבוי גדר זה בדברי הר"ן להלן ט"ו ב' [אמנם מדברי הר"ן בשמעתין לענין עור האסלה משמע דנחלקו בגדר זה אביי ור"ד עיש"ה] וצ"ב היכי מהני בעור האסלה פכ"ע דסו"ס ל"י טע"ט ול"ד לשבת דהתם ענינה לגדור הרשות ובזה נאמר דכל שאין פרוץ רובו סגי וכן העירו כע"ז גבי כלאים דמבוא' להלן ט"ז א' דלמ"ד עומ"כ מותר שרי לזרוע אף כנגד הפרוץ ואע"ג דלגדר הנ"ל הא ל"י מחצה במקום הפרוץ וע"י במצוין להלן בשמעתא דעומ"כ.

נחלקו האחרונים היכא דא"י עומ"ר מצד אחד של האור ומצידו השני עומד מועט, אי דנים תחילה עומ"ר ותו ל"י אורא לבטל העומד המועט או דדנים תחילה אתי אורא ותו ל"י עומ"ר [וכעומ"ר מב' רוחות], וכגון בכותל י"א עומד ה' פרוץ ג' עומד א' פרוץ ב' אי דנים הג' כסתום ע"י העומד ה' ותו ל"י אורא לבטל העומד א' או דאף בזה דנים תחילה על העומד דין אתי אורא ותו ל"י עומ"ר, ע"י בזה ברש"י הנ"ל ובשפ"א ע"ד תוד"ה ואצבעיים, חזו"א סי' י"ג סוסק"א ובחילופי מכתבים בין החזו"א להגרא"פ [בספר שלום יהודה הנדמ"ח], ושו"ט בדברי הראשונים בסוגיין וכדלהלן, ובאמת דענין זה מפורש בדברי הגמ' להלן ט"ז ב' דאמר' אתי אורא על חבל עילאי, וכן בחבל מיצע ל"י התוס' שם, ואע"ג דתחת החבל קדם עומ"ר למיסתם האור, אלא דיש לדחות דשאני מחיצת ערב דל"ל תורת מחיצה בפחות מ"י וכמש"כ הגרא"פ, [וע"ע גאו"י ט"ז ב'].

עוד יעוי' באג"מ ח"ב סי' פ"ט בא"י עומ"ר בכלל הרוח אי בזה נמי אתי אורא קדים או דעומ"ר קודם ומבטל לאור [ול"ד לשמעתין דאירי ברוח רביעית דבכלל הרוח ל"י עומ"ר].

עור העסלה

גמ' תנן התם עור העסלה כו' הק' התוס' והראשונים אמאי לא אמר' לרב דימי אתי אורא, אמנם חלוקים בקו' דהתוס' העמידו הקו' אצבעיים וב' שלישים כו' והרשב"א העמיד הקו' על עיקר דינא דר"ד, ובמהרש"א הק' ע"ד התוס' אמאי לא פי' כהרשב"א, ע"י בנימוקי הגר"ב, ויתכן דבפכ"ע פשיטא לתוס' דאין אור שחוץ למבוי מבטלתו וכ"ד התוס' בפרו"מ דבזה כיון דאור שתוך המבוי מפקיעו מתוך הרשות מצטרף ליה נמי אור שחוץ לרשות לבטלו, וכ"כ החזו"א במכתבים להאי דינא בפשיטות, [וע"ע חזו"א סי' ס"ט סק"ט].

ותי' בתרתי דבכלי ל"א אתי אורא וכן דבאורא דעלמא ל"א אתי אורא, ובטעמא דלא אמר' באורא דעלמא אתי אורא מצינו בתוס' וברשב"א ב' נוסחאות, דבתוס' פי' דל"א אתי אורא אלא באור שאני חושבו כסתום, ור"ל דהיכא דע"י המחיצה אנו דנים האור כסתום בזה מצטרף האור לבטל העומד, ולפי"ז כ' התוס' דבחבלים אמר' אתי אורא לחבל העליון משום דחשיב האור כסתום, אמנם הרשב"א פי' דל"א אתי אורא אלא באור דמבוי דמיניה הוא אבל אור דחוץ למבוי דלאו מיניה הוא ל"א, ולפי"ז בחבלים הוצרך הרשב"א לפרש דחשיב מיניה כיון דרה"י עולה עד לרקיע, והעירוני לנפק"מ בין תוס' לרשב"א דלינא דהתו"ש סי' שס"ב ס"ק כ' דכל דין אתי אורא בחבלים הוא דוקא היכא דהחבלים מהני אף לאור למעלה לחושבו כסתום אבל בהעמידו מחיצת חבלים בבית ד' סאים לחלקם לבית סאתיים דאין האור שלמעלה נעשה ע"י המחיצה יותר כסתום חשיב כאורא דעלמא ואינו מבטל לעומד, ולכא"ו כ"ד לשי' התוס' אבל להרשב"א כיון דאור שלמעלה הוי חדא רשותא שפיר הו"ל מיניה ומבטל לעומד.

בעיקר ב' תירוצי התוס' מבוא' דלתירוצא קמא אמר' אתי אורא אף באורא דעלמא וילה"ק לדבריהם אמאי בכל מחיצות רה"י לא אמר' אתי אורא, וברשב"א ד"ה הכא פי' דל"א אתי אורא במחיצה גמורה [ויתכן דזו כונת התוס' בסוכה ז' א' ד"ה ויעמידנו], ובחזו"א סי' ס"ט סק"ה כ' ליסד דל"א אתי אורא אלא היכא דהמחיצה צריכה לגדור אף האור [ואף שאינה גודרת שחוץ למבוי מ"מ מצטרף הוא לאור שתוך המבוי] משא"כ היכא שהמחיצה אינה גודרת אלא במקומה ל"א אתי אורא, וע"י עפ"י סק"ז – ט' כמה היכ"ת דל"א אתי אורא. [ולדבריו צ"ל דבנעיצת קנה דאמר' שם אתי אורא כמש"כ הראשונים אע"ג דאין הקנה אלא מחיצה במקומה מ"מ כיון דאתי לחלק אור הפתח בכוח האור לבטלו], ויש לחשב היטב מחיצת כלאים ויבוא' להלן.

יעוי' בתוס' סוכה ז' א' ד"ה ויעמידנו דהק' אמאי ל"א אתי אורא בראש תור כי היכי דאמר' בעור האסלה, ומבוי דפליגי ע"ד התוס' בשמעתין וס"ל דאף בעור האסלה שייך אתי אורא, אמנם צ"ע דמפורש בשמעתין דל"א בהו אתי אורא.

ע"ע מ"א ריש סי' ט"ז משמיה דהמהרי"ל דצריך לעשות הכתפיים של הטלית רחבים מהנקב דלא ליתי אורא מה"ג ומה"ג [ובחזו"א סי' ב' סק"ט כ' דמוכח מדבריו דבעי לסגור הנקב בעומ"ר דא"כ ל"ש כאן אתי אורא דאף אורא דהנקב חשיב אורא דעלמא וכיסודו הני"ל] ובאחרונים הק' ע"ד המהרי"ל מ"ש מעור האסלה דל"א אתי אורא כמש"כ הראשונים, עי' במחה"ש ובאשל אברהם ובארצוה"ח שם.

שם יעוי' רד"ה אלא דלמ"ד פכ"ע אסור ועומ"ר מב' רוחות ל"ה עומד בעי' בכל צד עומ"ר על הפרוץ, ומבוא' דלא סגי בעומ"ר מצד אחד, וכן מדוקדק מהא דלרבין בעי' אצבע ומחצה מכאן ומכאן, ולא סגי בג' אצבעות מצד אחד ומצד הב' משהו, וצ"ב אמאי באמת לא סגי בעומ"ר מצד אחד ככל עומ"ר דעלמא, והגרמ"א אמר דהכא אין הנידון לענין תחת האויר אלא תחת צידי עור האסלה אי חשיב עומד וכדפי' התוס', ועי' אמרי' דבעי' עומ"ר מכל צד בכדי להחשיב העומד המשך אוהל האסלה אבל בלי' עומ"ר מכל צד אע"ג דתחת האויר חשיב כסתום מ"מ לי' לעומד המועט מהאויר חשיבות דאהל, וכ"כ החזו"א סי' ב' סק"ט כעין זה לענין עומ"ר דטלית.

גדר העומד באתי אורא

עי' ר"ן להלן ט"ז ב' דכ' דע"י אתי אורא העומד נחשב כפרוץ ומצטרף לפרו"מ ולפירצה יתר מי', ול"ד לעומ"ר מב"ר למ"ד ל"ה עומד דאין העומד חשיב כפרוץ אלא דלא מבטלי לאויר שע"י וכן נקט החזו"א סי' ס"ח סק"א, אמנם ברשב"א בשמעתין ד"ה וא"נ נראה דפליג ממש"כ ובודאי אילו נפרץ המבוי כו' ויש בין ב' הפרצות יתר מי' כו', ולדבריו בפרצה ה' עומד ג' פרצה ג' חשיב פרצה פחות מי' ולהר"ן בכה"ג יחשב לפרצה י"א.

והנה עיקר דברי הר"ן לצרף העומד לפרו"מ לכאוי' איירי בגונא דלולי העומד אי' עומ"ר וע"י העומד דבטיל אי' פרו"מ, והיינו בגונא דבכלל הרוח עומ"ר וכגון בכותל י"א עומד ה' פרוץ ג' עומד א' פרוץ ב' ולפי"ז מבוא' דבכה"ג נמי אמרי' אתי אורא ואין דנים הג' כסתום ע"י העומד ה' ותו לי' אויר לבטל העומד א' ועי' להלן דנחלקו בזה החזו"א והגרמ"א ואמרו דאולי הר"ן איירי בגונא דבכלל הרוח הוי פרכ"ע וכגון עומד ה' פרוץ ה' עומד א' פרוץ ה' עומד א' דאי בטל העומד הוי פרו"מ אבל בגונא דאי עומ"ר בלאו אתי אורא מודה הר"ן דדנים תחילה דינא דעומ"ר ותו לי' אתי אורא לבטל הפרוץ.

אתי אורא בדינא דר"א ור"א

הק' הראשונים בדינא דר"א ור"א דבנשתייר פס ד' מתיר פרצה עד י' אמאי ל"א אתי אורא, ובתוס' ד"ה ואצבעיים תי' דל"א אתי אורא באויר שחוץ למבוי, ועוד דסוף מבוי שאני, וכן תי' הרשב"א בב' תי' בתראי אמנם בתי' הא' תי' הרשב"א דר"א ור"א איירי באי' עומ"ר ולא בעי' לפס ד' אלא דיהא שיעור מבוי לקורה, והגרמ"א הבין כונת הרשב"א כפשוטו דאי עומ"ר בכל הרוח כנגד הפירצה הלכך לי' אורא לבטל הפס ובזה כ' להוכיח כדבריו דבאי' עומ"ר בלא אתי אורא דנים תחילה על העומ"ר ובטל האתי אורא וכן נראה במאירי אמנם ע"ש בהסבר הדברים דכיון דאין צריך לפס בכדי לגדור האויר דהא אי' בלעדו עומ"ר ל"א בכה"ג עומ"ר ולכאוי' כונתו דהו"ל מחיצה הבאה במקומה לחוד ולא שייכא לאויר שע"י וכדוגמת מחיצת כלאים וכדלעיל, אמנם דבריו תמוהים דלפי"ז בב' תירוצי בתראי דהרשב"א איירי דרוח הג' פרו"מ ולא יתכן דא"כ לי' ג' מחיצות למבוי, ובחזו"א שם משו"כ פי' כונת הרשב"א דודאי איירי באי' עומ"ר בכל הרוח אלא דהרשב"א שו"ט אי' הפס מרובה אף על האוירים הסמוכין לו או לאו [ועדיין צ"ב דלפי"ז לתי' קמא דהרשב"א אין פס ד' מתיר אלא באי' פירצה עד ד' והיכי אמרי' דמתיר פירצה עד י'], ואמרו ליישב כונת הרשב"א בעוד כמה אנפי חדא דבאמת איירי באי' פרו"מ בכלל הרוח וס"ל דאף מבוי דל"ל ג' מחיצות דאורי' ניתר בתיקוני לוי"ק, אמנם עי' רשב"א להלן צ"ד א' ד"ה הכי, עוד יתכן דס"ל כשי' רש"י סוכה ז' א' דסגי בעומ"ר בכלל הדי' רוחות [כדפי' דבריו השפ"א לעי' ה' ב' והערה"ש סי' שס"ב] הלכך אע"ג דרוח הג' פרו"מ כיון דבכלל הרוחות הוי עומ"ר הו"ל רה"י וכן יתכן דלבי' תי' בתראי דהרשב"א איירי באי' עומ"ר בב' רוחות וס"ל להרשב"א דאע"ג דהוי עומד מ"מ בתיקוני מבואות דרבנן לא סגי בהכי אלא בעי' מרוח אחת [והחילוק בזה דלענין תיקוני מבואות בעי' דהעומ"ר יעשה סתימה לפירצה וכדוגמת לחי כדילפי' לעי' ה' ב' מק"ו].

בעיקר קו' התוס' מדינא דר"א ור"א הק' השפ"א דשאני התם דאי' עומ"ר קודם הפירצה וא"כ האויר הסמוך לעומד נמי נידון כסתום ותו ל' אלא אוירא מחד גיסא לחוד, ובאמת החזו"א במכתב להגרא"פ כ' להוכיח מדבריהם דאף בכה"ג אמרי' אתי אוירא דדנים תחילה דינא דאתי אוירא קודם העומ"ר ותו ל' לעומ"ר, והגרא"פ דחה דכונת התוס' דכיון דהמבוי ל"ל מחיצת רביעית מדאורי' א"כ אמאי דנים מחיצת דרום עד סוף הפס נימא אתי אוירא ונדון סיום מחיצת דרום בתחילת הפירצה וע"ז כ' להוכיח דל"א אתי אוירא מאויר שחוץ למבוי הלכך ע"י העומ"ר מצרפים הפירצה והעומד שאחריה למחיצת המבוי והאויר שאחורי הפס לאויר שחוץ למבוי [ועי"ש דהכריח כדבריו מסו"ד התוס' דדחו דסוף מבוי שאני ועי"ש בתשובת החזו"א שם].

אתי אוירא בסוף מבוי

הק' הרשב"א וריטב"א היכי משכח"ל פירצת מבוי מראשו ב' הא אף בפחות מ' אי' לאתי אוירא ותי' דאירי באי' עומ"ר ועוד דסוף מבוי שאני, [ויעוי' בריטב"א דכיון שכבר הורגלו במחיצה זו אין שני האוירין נראין כפתח אחד לבטל העומד דבזה אין בכוח האויר לבטל המחיצה], ולהאי תירוצא מבוא' דפירצה ברוח רביעית שרי אף בפרו"מ דאל"כ מאי מהני סוף מבוי הא מ"מ הו"ל פרו"מ, ואמרו לדחות דאירי דבכלל הסתימה אי' עומ"ר אלא דהעומד שבין האוירים הוי פרו"מ וכדחובא מהחזו"א לעיל ע"ד הרשב"א בהמשך,

והנה ברשב"א להלן וכן בתוס' כתבו האי תירוצא דסוף מבוי אף בדינא דר"א ור"א והתם הנידון לעיקר מחיצה שלישית דאורייתא, וצ"ב מאי שייך התם ענין סוף מבוי [ועד כאן לא אמרי' לעי' ה' א' בדינא דר"א ור"א ענין סוף מבוי אלא לענין פרצות דרבנן משא"כ הכא דהנידון בדין אתי אוירא ולהרבה מהראשונים הוא דאורייתא כדלע"י] ובאמת דמדברי הרשב"א נמי נראה דלא ברירא ליה חילוקא דסוף מבוי ב' ור"א, ויעוי' במכתבי החזו"א והגרא"פ מה שנו"נ בזה, [ובדברי התוס' יתכן עוד דכ"ד הוא לענין אוירא דעלמא דאף דאירא דעלמא מבטל לעומד מ"מ בסוף מבוי אוירא דעלמא נידון טפי כחוץ לרשות ואינו מבטל לעומד].

בעיקר דברי הראשונים דלא אמרי' אתי אוירא בסוף מבוי צ"ע היכי שו"ט לעי' ה' א' אי פירצת מבוי ב' או ב' הא לעולם יש לראות הפירצה כב' פתחים וכדין קנה דלוי והרג"כ אמר דכל דברי הרשב"א לענין אתי אוירא לבטל מחיצת העומד דבזה בסוף מבוי לא חשיב האויר לבטל העומד אבל בדין קנה דלוי אף בסוף מבוי מבטל ליה לקנה מלחלק הפתח לב' והלכך למי"ד פירצתו ב' דלוי לעומ"ר הו"ל כפירצה.

אתי אוירא דאורייתא – דרבנן

נחלקו הראשונים רפ"ב אי אתי אוירא הוי דין דאורייתא, ושורשם בהא דמהני פשוטים לדיומדי פס"ב ולא אמרי' אתי אוירא, דבתוס' פ' דבעולי רגלים אוקמיה אדאורי', וכ' התו"י דאפשר דוקא ברחבין אמה אבל פחות מאמה אמרי' אף בדאורי' וכמש"כ התוס' לעי' ב' גבי עמודי החצר, [וכפשוטו חילוקם בדין אתי אוירא דאורייתא בין אמה לפחות מאמה, אמנם בחזו"א ליקוטים ס"ד סק"ה ובמכתבים להגרא"פ פ' דכונת התוס' בדיומדין נאמרה ההלכה דלא אמרי' אתי אוירא וכי היכי דמהני פרו"מ, ולא החמירו חכמים משום דבעולי רגלים הקילו, וע"ז כ' התו"י דכל ההלכה נאמרה באמה אבל בפחות מאמה אמרי' אתי אוירא דאל"כ אמאי לא מהני עמודי החצר בתורת דיומדין ופשוטין],

וברשב"א תי' דאתי אוירא ל"ה אלא מדרבנן ובעולי רגלים העמידו דבריהם אדאורי' והוסיף להוכיח כן מהא דבכלאים ל"א אתי אוירא, וראיתו צ"ב דהא שאני מחיצת כלאים דהעומד הוי מחיצה בפ"ע ואינו צריך להצטרף לכל הרוח והו"ל כאויר דעלמא, וכה"ק הקר"א שם [ולמשנת"ב לעיל סברת הרשב"א באוירא דעלמא משום דלאו מיניה הוא י"ל דבכלאים דאינו גודר רשות בפ"ע אף אויר שחוצה לו הוי מיניה],

עוד צ"ב בעיקר דברי הרשב"א דלא אחמרו חכמים אתי אוירא אלא בשבת, דבשמעתין דן אמאי ל"א בעור האסלה אתי אוירא ומשמע דס"ל אתי אוירא אף בשאר דברים, וביותר תמוה דהתם הנידון בדאורייתא ולקולא, ואמרו דב' מיני אתי אוירא אי' האחד כלפי עצמו והב' כלפי לצרפו לעומדים שע"י וכ"ד הרשב"א דהוא מדרבנן הוא לענין לבטל העומד עצמו, אבל לצרפו לעומדים שע"י ולמסתם האויר אמרי' אתי אוירא מדאורי' הלכך בעור האסלה דהנידון לצרף ב' העומדים אמרי' אתי אוירא דאורי' משא"כ גבי פס"ב דאין דין הפשוטים להצטרף לשאר הדיומדין דהא

הו"ל פרו"מ אלא בעי' להו דלא ליהוי הדיומדין מרוחקין זמ"ז ובהא נידון האתי אורא לבטל העומד עצמו ע"ז כ' הרשב"א דמדאורי"י אין האויר מבטל העומד עצמו וכדחזי' בכלאים [אבל אי הוי בטל העומד עצמו אף אורא דעלמא היה מבטל ליה].

ע"ע ריטב"א דכ' ע"ד הרשב"א אלא דהוסיף דה"מ במחיצת ד' כדוגמת כלאים אבל בפחות מהכי אמרי' אתי אורא ומשמע דאף באורא דעלמא כדוגמת כלאים [ונפק"מ לפירצה ברוח ג' והניח קנה בסוף הכותל דנימא אתי אורא אף ע"י אורא דעלמא. ועי'.

ובחי' הר"ן תי' דאתי אורא דאורייתא ושאני דיומדין דכיון דהתירו פרו"מ לי' אתי אורא, ואזיל הר"ן לשי' בשמעתין דל"א אתי אורא אלא כשהאויר חשוב מהעומד הלכך בפס"ב דהעומד חשוב מהאויר דמהני אף בפרו"מ אין האויר מבטלו, אלא דצ"ב מ"ש מרוח רביעית דאמרי' אתי אורא אע"ג דמהני פרו"מ, ואמרו לחלק דרוח רביעית אין הגדר דסגי באויר מרובה אלא דע"י הג' מחיצות דנין אף לרוח הרביעית כסתום הלכך האויר חשיב מרובה מהעומד ומבטלו. ואולי דאף ברוח רביעית לא שרי פירצה בראשו פחות מ"י אלא בעומ"ר וכ"כ הבי"ח ס"י שס"ה בד' הטור וכ"ה במ"ב שס"ה סק"ז, והעירוני לדברי רש"י בשמעתין ד"ה ש"מ דפי' ק' הגמ' ש"מ עומ"ר כו דהו"ל פירצה יתר מ"י ולא פי' דכיון דעומ"ר מב' רוחות לא אמרי' הו"ל פרו"מ, ומ' דברוח רביעית מהני אף בפרו"מ, וע"ע בד' הרשב"א ד"ה ש"מ דפי' דינא דמבוי שנפרץ מראשו בפרו"מ וילע"י כונתו.

בעיקר תירוצי הרשב"א והר"ן מבוא' דחלוקין בדבריהם בכמה הלכות, חדא דלהרשב"א שייך נידון אתי אורא אף כשמהני פרו"מ והר"ן חולק ע"ז, עוד מבוי ברשב"א דשייך נידון אתי אורא אף בכלאים ולכך הכריח דאתי אורא ל"ה אלא מדרבנן ולא אמרוהו אלא לענין שבת, ולדבריו יהא שרי לזרוע אף כנגד הפרוץ וכגונא דהחזו"א כלאים סי' י"א סק"ח בכותל י"ח עומד ט' פרוץ ה' עומד ד', אמנם מדברי הר"ן דנקט דאתי אורא דאורייתא ולא הוקשה לו מכלאים נראה דס"ל דגבי כלאים כיון דאין הנידון אלא להתיר כנגד העומד פשיטא דלא שייך אתי אורא, ואה"נ בגונא דהחזו"א הנ"ל יהא אסור אף בכלאים, ואמרו דיסוד פלוגתתם נעוץ בהבנת דינא דאתי אורא דלהר"ן יסודו בדין עומ"ר דאין שייך לדון כל הרוח כסתום ע"י עומ"ר אלא כשאין האויר מרובה על העומד שעל ידו הלכך כ"ז שייך במקום דבעי' לעומ"ר אבל בפס"ב דפרו"מ נמי שרי לי' להאי ריעותא, וכן גבי כלאים דאין הנידון אלא להתיר כנגדו לא שייך כלל לריעותא דאתי אורא משא"כ להרשב"א יסודו דאתי אורא דאין העומד חשוב כשהאויר שעי' רבים עליו הלכך שייך האי ריעותא אף במקום בפס"ב דלא בעי' לעומ"ר וכן גבי כלאים דאין הנידון אלא כנגד העומד, ועפ"י האמור יש לחשב נמי פלוגתייהו בשמעתין לס"ד דהגמ' דבפכ"ע למ"ד הוי עומד לי' אתי אורא אי ה"ה דלי' אתי אורא משום עומ"ר מב"ר ועי'.

אתי אורא בלחי

עי' ריו"נ ד' א' מדפי הר"ף דטעמא דר"י דבעי' לחי רוחב ג"ט דאפי' יפליגנו מהכותל ג"ט לא ליתי אורא וליבטליה, וכמבוי בכלאים דמג' עד ד' לי' אתי אורא, ובמ"א שס"ג סק"ה פי' דס"ל להר"י דלחי המופלג מהכותל פסול משום אתי אורא ולכך בעי' לר"י לחי ג"ט דבזה אף בהפליגו לי' אתי אורא [ועי"ש דאף לחכמים דפליגי אר"י טעמם משום אתי אורא, ובבכור שור עירובין י"א נחלק ע"ד המ"א דכ"ד הר"י הוא לר"י לחוד אבל לחכמים דס"ל דסגי בלחי משהו ל"ל לטעמא דאתי אורא אלא טעמא דלחי המופלג משום בקיעת גדיים לא יהני אפי' ברחב ג"ט ופסול בכל ענין דהרחיקו מהכותל, וצ"ע דמפורש בד' הר"י א' דטעם לחי המופלג משום אתי אורא וכה"ק בב"י שס"ג סעי' ו' ובקה"י סי' ה', וע"ע שו"ת הגרע"א סי' י"ח מה שהוסיף להק' ע"ד הבכ"ש],

וכדברי הר"י כן הביא המ"א שם מהשי"ג משמיה דהרי"ז דאם היה הלחי רחב יותר מג"ט אעפ"י שהפליגו מהכותל ג' הואיל ועומ"ר עה"פ מותר [אלא דמשמעות הרי"ז דבעי' רחב יותר מג"ט אבל ברחב ג' עדיין אי' לאתי אורא ואילו להר"י אף ברחב ג' לי' אתי אורא], אמנם עי"ש דמד' תוד"ה ועושה מבוא' דלחי המופלג אין חסרונו משום אתי אורא ממש"כ דאף בפס ג"א הסמוך לכותל אי' חסרונא דלחי המופלג איברא דהר"י נמי כ' לדינא דהתוס' דפס ג"א ל"מ בתורת לחי אמנם אי"ז מטאמא דהתוס' אלא כמש"כ הגרע"א בתשו' י"ח דס"ל דאין לחי משמש לב' דברים למעט הפירצה ובתורת לחי, וכן הביא שם מהירושלמי, ונפקותא דגולה בין הטעמים במעמיד פס ג' אמות ומשהו אי מהני המשהו בתורת לחי וכן נפק"מ במבוי י"א ומעמיד פס אמה אי מהני נמי בתורת לחי ועי' בכ"ז בהגרע"א שם ובחי"א אכלל ע"א סעי' י"ז, דברי יחזקאל סי' ו', חזו"א סי' ס"ט סק"י, וקה"י סי' ה'.

ויסוד הנידון אי שייך בלחי המופלג אתי אורא נתבא' באחרונים כמה סברות, בשו"ת בית אפרים סי' כ"ח דן דאתי אורא לא שייך אלא במחיצה דפרמ"ר פוסל בה דע"י אתי אורא נמי נידון האויר כפירצה, אבל בלחי דפרו"מ אין פוסל בה ה"ה דלא שייך אתי אורא, ועי"ש דהר"י ס"ל דכל חיליה דהלחי לגדור הרוח ואף בפרו"מ הוא דוקא בסמוך לכותל דתורת לחי עליו, אבל במופלג בטל הלחי עצמו, ותו לי' תחילת מחיצה לגדור הרוח [וכבר נבא' לעי' דנחלקו הראשונים בגדר זה לענין פס"ב].

ובחזו"א סי' ה' סק"א דן בסברא נוספת דאתי אורא לא שייך אלא במקום דבעי'סתימה אבל בלחי דנראה מבחוץ נמי מהני נהי דע"י אתי ואירא בטל הסתימה אכתי נאה מבפנים הוי, ובסברת הר"י צ"ל דבמופלג ל"ל נמי מעלת נראה,

בעיקר דברי הר"י דבלחי הרחב ג"ט לי' אתי אורא, יעוי' בגליון הגרע"א על המשניות דהבין דה"מ כשהאויר פחות מהעומד ולכך הק' דבמופלג ג' דהו"ל פרכ"ע עדיין אי' לאתי אורא ועי' תפא"י שם, אמנם באפיקי ים ח"ג סי' י"ט פי' דס"ל להר"י דלא אמרי' אתי אורא בעומד ג' כלל וכדמפורש בדבריו במתני' דחבלים וזו כונת הר"י להוכיח ממדה ב' דכלאים דמג' לי' לאתי אורא [ואף דבכלאים הו"ל אורים שוים צ"ל דס"ל להר"י דבכה"ג נמי אמרי' אתי אורא], והנה באפיקי ים שם הק' ע"ד הר"י משמעתין דאמרי' אתי אורא אף בעומד אמה ומחצה עי"ש משכ"ל, ויתכן עוד דכ"ד הר"י דוקא לענין העומד עצמו דל"א אתי אורא לבטל העומד ביותר מג' אבל לענין לצרפו לעומדים שע"י בזה אמרי' אתי אורא אפי' ביותר מג' הלכך לענין לחי וכלאים וחבלים [בחבל עילאי] דאין הנידון אלא לענין העומד ל"א אתי אורא בעומד ג', משא"כ בשמעתין דהנידון לצרפו לשאר העומדים אמרי' אתי אורא אף ביותר מג'.

עומ"ר ופרוץ כעומד

פירצה פחות מי'

טו ב', מתני', כל פירצה שהיא כעשר אמות מותרת מפני שהיא כפתח, מבואר דעומ"ד דמחיצות לא מהני אלא באיכא תורת פתח על הפרוץ, ויש להקדים דהא פשיטא דא"י כללא בעיקר ההלכה דעומ"ר דהא גבי עור האסלא וסכך ליכא תורת פתח על הפרוץ ומ"מ מהני עומ"ר ובע"כ דלא בעי לתורת פתח אלא גבי מחיצות לחוד, והטעם משום דבמחיצת נאמרה ההלכה דפירצה אוסרת הלכך לא מהני אלא באיכא תורת פתח.

ודנו האחרונים אי ענין הפתח הוא רק בכדי להפקיע הפירצה, אבל הגדירה נעשה ע"י העומד לחוד, או דלא סגי בהכי אלא בעי לגדור הפרוץ ע"י פתח ונתחדש דבמקום עומ"ר נידון הפרוץ כפתח אף בלא צוה"פ, ונפק"מ בפרו"מ בגונא דאיכא תורת פתח על הפירצה אי מהני, ולכאוי נחלקו בזה הראשונים ריש פ"ב בטעמא דמהני בפס"ב פרו"מ, **דבתוס'** פי' דע"י ד' דיומדין חשיב פתח, **אמנם** ברשב"א ובריטב"א פי' דבאיכא שם ד' מחיצות אפי' בפרו"מ הוי מחיצות, והיינו דלתוס' אין הדיומדין חשיב מחיצות אלא דמהני ע"י דדנים האויר כפתח [ובע"כ ס"ל דגדר פתח דמתני' א"י להפקיע תורת פירצה אלא לגדור הפרוץ כצוה"פ], משא"כ לרשב"א וריטב"א עיקר הגודר הוא העומד [ולא בעי תורת פתח אלא להפקיע שם פירצה], ובפס"ב נתחדש דהעומד לחוד מהני לגדור הרוח, **ועי'** בכ"ז בחי' רח"ה פט"ז משבת הט"ז, ושלוש יהודה מועד סי' , ולהאמור הא דפירצה מג' עד ד' אינו אוסרת אע"ג דל"ל תורת פתח, דכיון דאינו פירצה הדר דינו כעור האסלא וכדו' דסגי בעומ"ר לחוד. **עוד** יש לברר להאמור דין מחיצת ערב להלן טז ב' דמספקי' שם אי מהני עומ"ר ואע"ג דאף בפחות מי' ל"ל תורת פתח, **עי'** שפ"א וגאו"י שם ויבואר במקומו.

ע"ע נידון המ"ב שס"ג סעי' ו' בביה"ל ד"ה "צריך", וחזו"א סי' ע' סק"ד אי צוה"פ מהני להשלים עומ"ר, ולכאוי תלוי בהנ"ל, דאי בעי לפרוץ תורת פתח בחיוב צוה"פ לא מהני לזה, אבל אי סגי לשלול מהפרוץ שם פירצה אף ע"י צוה"פ ליכא תורת פירצה לפרוץ.

פירצה יתר מי'

מתני' יתר מכאן אסור, **נחלקו** גדולי האחרונים אי פירצה יתר מי' הוי דאורייתא או דרבנן, **דעת** המשכנ"י סי' ק"כ דהוא מדאורייתא דכפרוץ במלאו דמי, וכן נקט הגאו"י יא א', ובשו"ת משנת ר"א, **אולם** דעת הבי"א סי' כ"ה, **וכן** האריך החזו"א סי' קי"ב סק"ה להוכיח בראיות דהוא מדרבנן, **וכן** נקט הביה"ל שס"ב סעי' י' ד"ה "כשכל", וכבר מטו דבתורא"ש יז ב' מבוא' דהוא מדרבנן, **אמנם** בר"ח קא ב' משמע דהוא מדאורייתא, וכן משמעות רש"י צד א' ד"ה "חצר", **ועי'** בכ"ז בספר שלום יהודה, ובמכתבים שבספר שערי לימוד.

ע"ע תוס' ב"מ נג ב' דפירצה י' אינו אוסר אלא במחיצת שבת, אבל לענין אכילת מעשר בקל"ל בירושלים אינו אוסר, **ועי'** באחרונים הנ"ל, ובחזו"א מ"ג ח' מש"פ לפי"ד וכן יש לחשב לפום סברות הנ"ל פירצה יתר מי' בסוכה דמבוא' בירושלמי דאינו אוסר [והובא ברא"ש סוכה פ"א סי' ח' ועיי"ש בק"נ].

להסוברים דהוא מדאורייתא, **יעוין** באחרונים הנ"ל אי הוי חיסרון מחיצה וכעין פרו"מ, או דהוא דין פירצה האוסרת, ויש בזה כמה נפק"מ עיי"ש, **וכן** נפק"מ למחיצת כלאים ויבוא' להלן.

והנה יעוין ברשב"א להלן יט ב' ד"ה "הכ"י דהק' אהא דאמרי' שם דלר"י זו תורת מחיצה עליה ופירצתו בי' ממתני' דלר"י הרחב מי' אי"צ למעט [אלא ב"ג אמה ושליש], ותי' דחלוק פירצת י' בב' מחיצות הגודרות את הרשות [לר"י], מפירצה במחיצות ג' וד', ומשמעות הדברים דבב' מחיצות דבעי עומ"ר, התם הפירצה מבטל לעומ"ר ולא שרי אלא פירצה כעין פתח בהא אף לר"י שיעור הפירצה בי' דנפיק ליה מתורת פתח, משא"כ במחיצת ג' ד' דלא בעי עומ"ר התם הוי דין פירצה האוסרת ובזה שיעורו לר"י ביג"א ושליש. ויש שפי' כונת הרשב"א לחלק בין פירצה במחיצה לבין פירצה בכללות ההיקף וע"פ הנתבאר להלן דאיכא ב' מיני עומ"ר, עומ"ר בכל מחיצה ומחיצה בפ"ע ועומ"ר בכלל הרשות, דבב' מחיצות התם הפירצה מקלקל לעומ"ר דהמחיצה משא"כ בג' וד' אין קילקול הפירצה במחיצה בפ"ע אלא בכללות ההיקף ובזה שיעורו ביג"א ושליש.

גדרי עומד מרובה

יש לברר אי גדרו דעומ"ר דע"י זה דנים אף הפרוץ כגדור, או דסגי ברובו גדור, [והנה בדין רובו דכולו דכה"ת כבר דנו בזה הקוה"ע בהוספות שבסוה"ס סק"ד ד"ה "בהא והבית הלוי ח"ב סי' י"א אמנם בע"י למידע אי עומ"ר הוי מדין רובו ככלו או דהלכה בפ"ע], וע"י במצוין לעיל בגדר פתח דמתני' ויש לחשב לפי"ז.

נחלקו המ"ב שס"ב סקמ"ה והחזו"א בכותל ט"ו, עומד א' פרוץ א' עומד ב' פרוץ א' עומד א', אי דנים עומ"ר על כל פירצה בפ"ע ומצטרף הפרוץ לשיעור עומד אע"ג דבכלל הרוח ליכא עומ"ר, או דדנים על כללות הרוח וכיון דליכא עומ"ר לא

מהני, **ובד'** המ"ב מבוא' דעומ"ר אין הגדר דסגי ברובו גדור, אלא דע"י הרוב גם הפרוץ חשיב כגדור ולכך מצטרף לשיעור העומד, ובספר תפא"י העיר דהמ"ב סתר דבריו בסי' תרמ"ו ס"ה בביה"ל דמסיק שם דלא אמרי' בהדס תרי רובי, דסו"ס ההדס בכללותו הוי מיעוט עי"ש, אמנם החילוק ברור דהתם ע"י הרוב אין המיעוט חשיב כשלם, משא"כ בעומ"ר דהמיעוט נמי חשיב כגדור.

ובשי' החזו"א ילה"ס אי פלוגתתו משום דס"ל דאין הפרוץ חשוב כגדור להצטרף לשיעור עומד, או דמודה לזה אלא דס"ל דדנים על כללות הרוח ואין דנים על כל עומד בפ"ע, והנה מתחילת דבריו בסק"ג דבכותל י"ב פרוץ ב' וחצי כו' אין דנים עומ"ר מבוא' דעיקר פלוגתתו משום דדנים על כלל הרוח, וכן לאידך ממשי"כ בכלאים סי' י"א סק"ח ד"ה "ר"מ" דבמחיצת כלאים אין דנים על כללות הרוח אלא על כל פרוץ בפ"ע ושרי בזה אף בגוונא דהמ"ב, מבוא' דס"ל דהפרוץ מצטרף לשיעור עומד, אלא דצ"ע ממשי"כ בסי' ס"ט סק"ז אות ז' דבכותל י"ח כו' מותר מדין פרוץ כעומד אע"ג דבכללות הרוח ל"י פכ"ע, ונהי דהתם אין צריך לדון הפרוץ כגדור מ"מ להאמור עיקר טענת החזו"א דדנים על כלל הרוח, [וכבר הערה כן בשוה"ל סי' שס"ב סכ"ו].

נחלקו הראשונים אי דינא דעומ"ר במחיצות הוא מדאורייתא ופבס"ב דמהני אף בפרו"מ משום דאיכא שם ד' מחיצות, או דמדאורייתא סגי בפרו"מ וכל ההילכתא דגדור רובא הוא מדרבנן, ע"י שיטת הראב"ד הובא ברשב"א בשמעתין, ובריטב"א ריש פרק ב' ובמה דנחלקו עליו.

והנה ברשב"א [בשי' הראב"ד] לא הוזכר שיעור המחיצה הנצרך לדאורייתא, **אמנם** הריטב"א הביא דבע"י דיהא שיעור רוחב מחיצה [ד"ט או דסגי בשיעור אמה כדיומדין], והגרמ"א הק' דאי איכא אף להראב"ד שיעור במחיצה, א"כ מאי הוקשה לראב"ד למאי נאמר הילכתא דגדור רובא, הא שפיר נאמר ההלכה במחיצה שהוא פחות משיעור רוחב המחיצה, ויתכן דס"ל כשי' המאירי במתני' דלא מהני עומ"ר במחיצה פחות מד', [ובקר"א להלן ט"ז הביא דהוא פלוגתא בירושלמי], והגדר בזה דכיון דשיעור ד"ט הוא בעצם המחיצה ל"ש בזה עומ"ר וכעין מחיצה דסוכה דל"א עומ"ר בבי' כהלכתן [לשי' הרי"ו], וכל דין עומ"ר נאמר לאחר דאיכא שיעור מחיצה לדון דהרשות גדורה ומוקפת.

יעוין רד"ה "פרוץ" דכל ההיקף עשוי כן, ובערוך השולחן שס"ב הוציא מרש"י דאין משערין העומ"ר ופרוכ"ע לפי כל מחיצה ומחיצה אלא לפי ההיקף כולו לקולא ולחומרא, **וכן** יש לזה משמעות מרש"י סוכה ז' א' ד"ה משא"כ, **וכ"כ** השפ"א לעיל ה' ב' לדייק מלשון רש"י שם אולם כתב דמרש"י בשמעתין לא משמע כן, **אמנם** בחזו"א ע"ה סק"ג נקט בפשיטות דודאי משערין העומ"ר לפי כל מחיצה ומחיצה, ופי' כונת רש"י בסוכה דתרווייהו בע"י עומ"ר מכל רוח, וכן עומ"ר בהיקף הכללי, וכן צריך לדחוק בכונת רש"י בשמעתין, **וכן** מפורש בר"ן יא א' ד"ה "שכן" בד' רש"י שם, [ומבואר שם דאף רוח הרביעית בכלל ההקף וכן מבואר ברש"י סוכה שם, ומשמעות הדברים דהוא מדאורייתא דאף מאורייתא בע"י היקף ד' רוחות אלא דסגי בג', דע"י דנים הרביעית כמוקף, ובד' רש"י היה מקום לומר דס"ל דבע"י ד' מחיצות לאשווי רה"י [בפתוח לכרמלית] אבל ע"י ג' מחיצות ל"ה אלא כרמלית וכמש"כ בשיטתו הראשונים לע"י ט' א' ובתור"פ לע"י ב' א' במתני', הלכך הרוח רביעית נמי בכלל חשבון הפרו"מ, אמנם בר"ן מפורש דאפי' דופן רביעית דלא צריכה מדאורייתא מצטרף בהדי שאר דפנות לשווי פרו"מ, וענין זה אי מצרפים היקף

הכללי לפרו"מ נעוץ בדברי הברייתא סוכה ז' א' יתירה שבת כו', ובראשונים שם, ובפוסקים סי' תר"ל, והאריך בזה החזו"א י"א סק"ה ואכ"מ.*

פרוץ עומד

נחלקו הראשונים בטעם הדין דפרכ"ע מותר אי משום דסגי בפלגא עומד, או דע"י פלגא עומד חשיב כעומ"ר דכולו או רובו גדור, **דבר"ן** הק' אמאי אמרי' להאי מ"ד הילכתא לא תפרוץ רובא הול"ל הילכתא גדור פלגא, ותי' בתי' קמא דלמ"ד פרכ"ע מותר אין גדרו דהפרוץ נמי כגדור אלא דס"ל דסגי בפלגא עומד ומשום דבהילכתא נאמר לא תפרוץ רובא, **וכ"כ** גדר זה ברש"י ובגאונים י ב', ובכ' הגר"י סוב"פ דבכורות בד' הר"מ, [ובדברי הר"ן י ע"ב ד"ה "אמר ליה" יש משמעות דנחלקו בה אב"י ורב דימי וצ"ע]. **ומשמעות** דברי הר"ן דלר"פ לא נאמר כלל שיעור בגדירה וסגי בעומד כל דהו, אלא דנאמרה ההלכה דפירצה ברובו מבטל להעומד הלכך בע"י פרכ"ע דלא להוי פירצה ברובו ור"ה דפליג ס"ל דההלכה נאמרה בשיעור המחיצה דבע"י גדרת רובו הלכך ע"י מחצה אין חשיב גדור ברובו. **

וצ"ב דתינח מחיצת שבת דענינה לגדור הרשות שייך למימר דכל דאין פרו"מ דנים הרשות כגדורה, אבל במחיצת כלאים דאין המחיצה גודרת אלא במקומה, היכי שרי לזרוע כנגד הפרוץ כמבואר להלן טו א', ואולי דאף למ"ד פרכ"ע מותר אין הגדר דהפרוץ נשאר בפירצתו אלא דע"י הפלגא עומד דנים הפירצה כפתח וחלוק מ"ד עומ"ר דלדידה גדר ההלכה דבע"י לגדור הפרוץ ע"י מחיצה עומד ול"ש לראות המחיצות כמתארכות למקום הפרוץ אלא בעומ"ר. ועדיין יל"ע היכי מהני בעור האסלה פרכ"ע כמבואר לעיל י ב' דהתם ל"ש ענין פתח וסו"ס לי' טפח על טפח. ***

אולם בתורא"ש טז ב' ד"ה "הילכתא" הביא בשם רבינו מאיר דלמ"ד פרכ"ע מותר חשיב העומד כרוב כיון דהעומד חשיב טפי מהפרוץ, **וצ"ב** לדבריו אמאי בסך כשר ופסול דתרוייהו עומדים גובר הסכך כשר על הפסול ואולי דהפסול נידון כאויר. **ועי'** ריטב"א סוד"ה "רבא".

ויש לחשב להאמור דין פרכ"ע במחיצת ערב, דלכאוי' התם בע"י שיעור מחיצה עשרה, ואי בפרכ"ע אין דנים כולו כגדור לא יהני, ונסתפק בזה הריטב"א להלן טז ב', ובשו"ע שס"ב סעי' פסק דמהני, **ועי'** בכ"ז באפיקי ים ח"ג סי' י"ח, ובזכרון שמואל סי' כ"ז.

עוד יש לתלות בהאמור פלוגת רבינו שמעיה בתוס' ה ב' ד"ה "וספק" ותורא"ש שם אי ספק פרכ"ע ספק עומ"ר, נידון כס"ס מב' שמות או משם אחד.

ג' מדות דכלאים

מדה א' - טז א', גמ' ת"ש נמצאת אתה אומר כו', **נחלקו** הראשונים בחלוקת הג' מידות אי הוי ג' חילוקים בדין הפרוץ או בדין העומד, **דברשב"א** ובריטב"א פי' דג' המדות הם שלשה דינים בדין פרו"מ, דמדה א' כשהאוויר פחות מג' הכל מותר, ומדה ב' הכל אסור, ומדה ג' חלוק כנגד העומד מכנגד האויר, ולפי"ז עיקר רבנותא דמדה א' דלבוד מהני אע"ג דאיכא פרו"מ, **אמנם** בר"ן פי' דג' החילוקים הם בדין העומד, דפחות מג' שהיא מחיצה גרועה אין בכוחו לגדור הפרוץ כלל ולא מהני אלא ע"י לבוד דליכא אויר עי"ש. **ויל"ד** בעומ"ר מב' רוחות למ"ד הוי עומד אי מהני כשכל עומד פחות מג"ט.

והנה בגמ' להלן אמרי' דהטעם דלא עריב ליה לב' המדות אליבא דר"ה בדרי"י משום דל"ד פסולא דרישא וסיפא, **והק'** המהרש"א דאף פסולא דרישא הוא מטעם פרו"מ עי"ש, והרג"כ אמר דכל קושיתו הוא לש"י רש"י אמנם למבואר בר"ן דבמדה א' אף פירצה פחות מג' אינו נותר ל"ק דעדיין חלוקים הם דבמדה א' אינו מתיר בעומ"ר ובמדה ב' מתיר בעומ"ר.

והנה בעיקר ד' הראשונים הנ"ל נראה דכנגד העומד ליכא חילוקא בין מדה א' לב', **אמנם** מלשון הרשב"א בתחילת דבריו נראה דחלוקים אף בזה, דבמדה א' הבקיעת גדיים מבטל גוף המחיצה ולכך אסור אף כנגד העומד, ובמדה ב' דהוי מחיצה טפי מעלייתא אין בקיעת גדיים מבטל להעומד וכל איסורא דכנגד העומד הוא רק בפרו"מ דבזה כיון

דהמחיצה הוי פחות מד' ל"ח מחיצה במקומו, וע"ע רשב"א סוד"ה "סיפא" דהק' אמאי לרשב"ג בקיעת גדיים לא מבטל עומ"ר כי היכי דמבטל ללבד, וצ"ב הדמיון, ולהאמור יש ליישב ועי' להלן.

מדה ב' - נחלקו הראשונים בטעמא דפרו"מ אף כנגד העומד אסור, **דברש"י** ד"ה "צריך" מבואר דהוא משום אתי אורא [וע"ע רד"ה "אף" ורד"ה "כנגד העומד"], וכ"כ הריטב"א להלן יז ב' ועיי"ש דמה"ט לא מהני בפס"ב בפשוטין פחות מד', וצ"ב סברת החילוק בין פחות מד' ליתר מד' ואולי דפחות מד' ל"ח מקום בפ"ע ומתיחס לאיר שעל ידו הלכך מבטלי ליה משא"כ יותר מד' דדנים ליה כמקום בפ"ע ואינו שייך לסביבותיו. **אמנם** ברשב"א להלן יז ב' מבואר דאף בפחות מד' ל"א אתי אורא, ולדבריו טעם האיסור כנגד העומד כיון דהוי מחיצה גרועה ול"ל תורת מחיצה להבדיל בין במקומות.

יל"ע לשי' הראשונים דהטעם משום אתי אורא, אמאי מסקי' דלר"פ פרוכ"ע מותר, הא אף בפרוכ"ע איכא אתי אורא כדלעיל י ב', **ויעוין** בריטב"א טז ב' ד"ה "והא" בסוה"ד דהוכיח מהכא דל"א אתי אורא בפרוכ"ע אלא כשהאור אחד מרובה על העומד, **ועי'** במצוין לעיל בסוגית אתי אורא דכן משמעות רש"י שם, וברשב"א שם יש לשונות סותרים (ובחזו"א סי' ד' סק"א נקט דאמרי אתי אורא אף בב' אורין שוין וחזר בו בסי' י"ג סוסק"א). וע"ע באפיקי ים ח"ג סי' י"ח ובאג"מ או"ח ח"ב סי' פ"ט

והנה יעוין בריו"נ ד א' [בדפי הרי"ף] דפי' טעמא דר' יוסי במתני' שם דבעי' לחי רחב ג' דאף אי יפלגנו ג"ט מהכותל לא אתי אורא מה"ג וה"ג, והוכיח כן ממדה ב' דכלאים עיי"ש, **ויל"פ** ראיתו משמעתין בתרתי.

א - דכונתו ליסד דבעומד ג' דהוי מחיצה חשובה ל"א אתי אורא, והוכיח כן מהא דבמדה ב' ל"א אתי אורא בפרוכ"ע לר"פ, וס"ל דפחות מג' אמרי' אתי אורא אף בב' אורין שוין, ואולי דהכא איירי אף כשצד אחד מרובה, **וכן** הבין באפיקי ים ח"ג סי' י"ט אמנם עיי"ש דהק' מסוגית אתי אורא לעיל דאמרי' אתי אורא אף בעומד אמה ומחצה עיי"ש משכ"ל, ויתכן עוד דכ"ד הריו"נ דוקא לענין העומד עצמו דל"א אתי אורא לבטל העומד ביותר מג', אבל לענין לצרפו לעומדים שע"י בזה אמרי' אתי אורא אפי' ביותר מג', הלכך לענין לחי וכלאים וחבלים [בחבל עילאי] דאין הנידון אלא לענין העומד ל"א אתי אורא בעומד ג', משא"כ בשמעתין דהנידון לצרפו לשאר העומדים אמרי' אתי אורא אף ביותר מג'.

ב - עוד יתכן דכונתו להוכיח דעומד ג' הוי מחיצה חשובה לגדור הפרוץ בעומ"ר, וס"ל כהר"ן דפחות מג' לא הוי עומד חשוב לגדור בעומ"ר, ולהאי פירושא כל מאי דמהני לחי רחב ג' כשהפליגו מהכותל הוא דווקא כשהעומד גודר הפרוץ, **וכן** הבין הגרע"א בגליון על המשניות פ"א מ"ו, אמנם עיי"ש דהק' דא"כ בעי' דיחא לחי יותר מג' דברוחב ג' לחוד עדיין הוי פרוכ"ע דאמרי' ביה אתי אורא, ואף אי נימא דס"ל דמסקנת הגמ' י ב' דאמרי' כולי האי לא אטרחוהו כו', הדרי' דפרוכ"ע לא אמרי' אתי אורא עדיין תיקשי לר"ה בדרי"י.

מדה ג' - יעוין ברשב"א דכל דינא דמדה ג' דכנגד העומד מותר, הוא דווקא בכלאים אבל בשבת דאמרי' אתי אורא אסור אף כנגד העומד, **וצ"ב** דבשבת אף בלא אתי אורא אסור כיון דהרשות אינו גדורה.

נחלקו הראשונים בטעמא דל"א אתי אורא כנגד העומד, **דברשב"א** ובריטב"א ריש פ"ב כתבו דלא גזרו רבנן אתי אורא אלא במחיצות שבת, **אמנם** מדברי הר"ן שם נראה דאתי אורא הוא דין דאוריתא, ובע"כ הטעם דל"א אתי אורא משום דהוי אורא דעלמא, **וכן** צ"ל בדברי רש"י ד"ה "כנגד" דפי' דבמדה שלישית דאיכא עומד חשוב אין האור מבטל לה לגמרי, ולכאוי' כונתו דכיון דהעומד חשוב דנים אותו בפ"ע ואינו שייך לאור שעל ידו, משא"כ פחות מד' דאינו חשוב מתחס לאור שעל ידו ואינו חשוב כאור דעלמא.

ובאמת צ"ב אמאי הרשב"א לא פיי הטעם משום אוירא דעלמא, דהא לעיל י ב' תי' כן לענין עור העסלה וכן הק' הקר"א שם, ולמשנת"ב לעיל בשמעתא דאתי אוירא דסברת הרשב"א דבאוירא דעלמא ל"א משום דלאו מיניה הוא, י"ל דבכלאים דאינו גודר רשות אף אויר שחוצה לו הוי מיניה, עוד יתכן דכיון דאי הוי עומ"ר היה גודר האויר שעל ידו שפיר שייך האויר למחיצה שע"י ורבה עליו ומבטלו.

פירצה יתר מי' - גמ' נפרצה ביותר מעשר, נחלקו הראשונים אי פירצה יתר מי' אוסר בכלאים אף כנגד העומד, עי' רד"ה "ועד" וד"ה "ונפרצה", רשב"א, ריטב"א, ותורא"ש, ותו"י, בעה"מ ותלמיד הרשב"א טז א', ופי' הראב"ד לתו"כ פ' תזריע סופ"ח, וצ"ב שיטות הראשונים דאסור אף כנגד העומד, מ"ש מפרו"מ, ואולי אי פירצה יתר מי' הוי מדין פירצה האוסרת, י"ל אף בכלאים דמבטל את גוף המחיצה, ועדיין צ"ב אמאי לא נדון על כל עומד בפ"ע.

ע"ע משמעות החזו"א כלאים סי' ו' סק"א דפירצה יתר מי' בכלאים דאורייתא [ואע"ג דלענין שבת הכריע בכמה דוכתא דהוא דרבנן] ונהעיר כן בספר זכר דבר סי' י"ז סק"א, ויתכן הגדר דגבי שבת הפירצה תורת פתח עליה, משא"כ גבי כלאים דאינו גדירת רשות א"א לדון על הפירצה בתורת פתח, והדר דינו כפס"ב דאף להחזו"א פירצה יתר מי' דאורייתא, **וכן** מבואר בחזו"א כלאים סי' ו' סק"א.

טז א', גמ', פחות מג' מני רבנן כו' אימא סיפא כו', הקשו הראשונים דהוי מצי לאקשוויי אסיפא גופא דלא אתי כרשב"ג דא"כ אף יותר ממלואו מותר ע"י לבד, עי' תוס' רשב"א ריטב"א, ועי"ש דהביאו משמיה דהראב"ד דסיפא אתיא כרשב"ג דל"ח מחיצה פחותה מד' ופליגא עלי' דל"ל לבד ביותר מג' וצ"ע דא"כ מאי אקשי' רישא חכמים כו' הא האי תנא ס"ל כחכמים בחדא וכרשב"ג בחדא. ****

ובקר"א כתב לחדש דלרשב"ג דפחות מד' לא הוי מחיצה חשובה לא אמרי' לבד אי העומד פחות מהאויר, ועי"ש דה"מ מג' עד ד' אבל פחות מג' אמרי' לבד אף בעומד משהו, ודבריו צ"ב ממבוי שריצפו בלחיים דאמרי' לבד לרשב"ג עד ד' אף בלחי כל שהוא, וצ"ל דכ"ד בין ג' לד' דאי בקיעת גדיים משא"כ במבוי שריצפו בלחיים דלי' בקיעת גדיים בפועל [וכדנבא' לעי' חילוק זה משמיה דהחזו"א].

ט"ז ב' גמ' רבא אמר כו', נחלקו הראשונים אי לרבא אליבא דרבנן שיעור מחיצה בג' או בד', עי' רשב"א, ר"ן, בעה"מ, תור"פ, תורא"ש לעיל כה א', ור"ש פ"ד מכלאים, וגליון רעק"א שם, ר"מ פ"ז מכלאים ה"ט, ובקר"א בשמעתין, **וברש"ש** כתב להוכיח מכמה דוכתי דמצינו דאף לחכמים שיעור מחיצה בד', וצ"ל דכל נידון הראשונים הוא לענין מחיצת כלאים דאינה תלויה בגידור מקום אלא בשיעור מחיצה, אבל לשאר דיני התורה התלויים במקום אף לרבנן אין מקום פחות מד"ט, **אמנם** החזו"א כלאים סי' ו' סק"ו הק' ממשנה ערוכה כלאים פ"ב מ"ח דאף לענין כלאים שיעורו בד' עי"ש. ובספר ירחי כלה סי' מ"אהובא מהגר"ש רוזבסקי חידוש גדול דאף לרבנן שיעור מחיצת כלאים בד' ושאני הכא דמצטרף העומד ג' לשאר העומדים, ונידון הגמ' אי עומד ג' חשוב הוא להצטרף לשאר העומדים.

שם, ברשב"א סוד"ה "סיפא" הק' למאי דמוקי' כרשב"ג ומודה דבקיעת גדיים מבטל מחיצה, א"כ אמאי מהני עומ"ר במדה ב', הא הבקיעת גדיים מבטל לה, וצ"ב דשאני עומ"ר דאיכא למחיצת העומד דאינו בטל, משא"כ במחיצת לבד דמבטל לסתימה עצמה, ואפשר דהכא כיון דבעי' לעומ"ר לאשוויי שיעור מחיצה ד"ט, באיכא בקיעת גדיים א"א לצרף ב' העומדים לשיעור מחיצה, ויתכן עוד דבקיעת גדיים דרשב"ג הוא מלתא דבקיעת גדיים דמחיצה תלויה המבטל לגוף המחיצה כמבואר להלן בגמ', והלכך ס"ל להרשב"א דמבטל נמי לעומ"ר, ויש להוסיף למש"כ לעי' לדקדק לשון הרשב"א דס"ל דפחות מג' דהוי מחיצה גרועה בטל ע"י בקיעת גדיים וגרע ממדה ב' דבתם אין המחיצה בטלה אלא ע"י פרו"מ, דלפי"ז הא דאמרי' מודה רשב"ג בבקיעת גדיים אינו כלל משום ביטול הלבד, אלא משום ביטול המחיצה דהוי מחיצה גרועה הלכך הק' הרשב"א דנבטל למחיצה אף בא"י עומ"ר.

ע"ע חזו"א ע"ז סק"א דלרשב"ג אין הבקיעת גדיים תלוי בשיעור אלא במציאות, הלכך אף ביותר מג' כל דבמציאות ל"ש בקיעת גדיים אמרי' לבד, והוכיח כן מדברי הגמ' לעיל ט' א' לענין מבוי שרצפו בלחיים, ויתכן הגדר להאמור דלרשב"ג אין בקיעת הגדיים מבטל ללבד אלא לגוף המחיצה הלכך הדבר תלוי במציאות הבקיעה.

ע"ע קר"א דהביא פלוגתת אמוראי בירושלמי אי אמרי' עומ"ר בעומד פחות מד', ועפ"ז רצה לפרש פלוגתת אב"י רבא, דלא נחלקו בדין לבד כשהגדיים בוקעים דאף לאב"י ל"א לבד, אלא נחלקו בדין עומד פחות מד"ט לרשב"ג, דלאב"י כיון דלא הוי חשוב ל"א עומ"ר הלכך לא מצי לאוקמא סיפא כרשב"ג אלא מוקי כחכמים דלדבריהם משיעור ג' הוי מקום חשוב, משא"כ לרבא אמרי' עומ"ר אף בפחות מד', **ודבריו** צ"ב מלשון הגמ' מדרשא רבנן סיפא רבנן ומשמע דהסיפא מצי לאוקמי כרשב"ג, **וכן** צ"ב אמאי לחכמים פשיטא ליה דמג' הוי עומד חשוב הא קאי השתא לאב"י דלענין כנגד העומד ל"ל חשיבות אלא בד'. **ובעיקר** חי' דהקר"א דל"א עומ"ר פחות מד' כ"כ המאירי במתני' לענין שבת, ומשמע דס"ל כן אף לחכמים, ומשמעות דבריו דבכה"ג האויר מבטל להעומד ואף כנגד העומד אסור, ולפי"ז בע"כ כל דבריו לענין שבת לחוד דגבי כלאים מפורש במדה הב' דבעומ"ר פחות מד' שרי כנגד העומד. [ולפרש"י שם אף כנגד הפרוץ].

תוד"ה והלכתא כרב פפא, ושמא יש לחלק כו', **עי'** רשב"א חולין שם, ותורא"ש בסוגיין, ובי' הגר"א סי' תרמ"ח סי"א, אבן האזל פ"ה מסוכה, וקובץ ענינים חולין, ואפיקי ים ח"ג סי' י"ח.

חילוקי המחיצות בין שבת לכלאים

מבואר בשמעתין כמה חילוקים דינים בין מחיצות שבת לכלאים, ויסודם דמחיצת שבת הוא לגדירת רשות, ומחיצות כלאים הוא להבדלה בין המקומות, **אמנם** אף גבי כלאים מצינו דדנים על כלל הרוח בפירצה יתר מי' לשי' הראשונים דאסור אף כנגד העומד, **וכן** מדברי הראשונים דדנו דין אתי אוירא בכלאים, **וכן** אשכחנא דרשות הגדורה מהני להבדלה בין המקומות גבי חצר קטנה שנפרצה לגדולה להלן צב דאע"ג דרוח רביעית פרו"מ מהני, וצ"ב הגדר בזה.

א- פרו"מ על העומד מד' עד י', בשבת אסור אף נגד העומד, ובכלאים שרי **ויעוין** ברשב"א דבשבת אסור משום אתי אוירא וצ"ע. **ב-** פירצה יתר מי', בשבת אסור לכו"ע, ובכלאים נחלקו הראשונים אי שרי כנגד העומד, ועי' במצוין לעי' דמשמעות החזו"א דבכלאים דאינו ענין דגדירת רשות פרצה יתר מי' הוי דאורייתא [וכפסי ביראות].

ג- מחיצה פחות מד', לא הוי מחיצה לענין שבת, ולענין כלאים לרבא אליבא דחכמים נחלקו הראשונים, ולהסוברים דהוי מחיצה צ"ל דחלוק משבת כיון דאינו מחיצה לגדור מקום וכדנתבאר בריטב"א, **ובחזו"א** הק' ממשנה ערוכה בכלאים דשיעור מחיצה אף לענין כלאים בד"ט, ועי' במצוין לעי' משמיה דהגרש"ר.

ד- עומ"ר שבכלל הרוח הוי פרו"מ, לענין שבת נחלקו המ"ב והחזו"א, ולענין כלאים מבואר בחזו"א כלאים י"א סק"ח ד"ה "ר"מ" דמהני עומ"ר כיון דאין דנים על כלל הרוח אלא על כל מחיצה במקומה.

ה- במחיצות שבת אמרי' אתי אוירא מבטל למחיצה, ובכלאים מד' עד י' מבואר במדה ג' דל"א כיון דאין העומד גודר האויר שעל ידו, ומג' עד ד' נחלקו בזה הראשונים בשמעתין ולהלן ריש פ"ב, **ובחזו"א** כלאים י"א סק"ח ד"ה "ויליע" נסתפק בעומד ט' פרוץ ה' עומד ד', אי יהא שרי אף כנגד הפרוץ, ולכאוי' תלוי בטעמי הראשונים ריש פ"ב אמאי ל"א אתי אוירא בכלאים אי משום דלא החמירו חכמים אלא בשבת, דלפי"ז בכלאים יהא שרי אף כנגד הפרוץ, או משום דהוי כעין אוירא דעלמא, דלפי"ז אי נימא עומ"ר על הפרוץ ל"ח הפרוץ אוירא דעלמא והדר דין אתי אוירא.

עוד אשכחנא חילוקי דינים בדין פי תקרה, וצוה"פ מן הצד, ובד' רוחות ואכ"מ.

שמעתא דחבלים

מחיצת שתי וערב

טז ב', מתני' מקיפין שלשה חבלים כו', **נחלקו** הראשונים אי גריעותא דמחיצת שתי או ערב דוקא בפרו"מ דבעי' לדין לבד או אף בעומ"ר על הפרוץ, **עי'** ריטב"א ד"ה "ווחכמים", ורשב"א בעבוה"ק ש"ג פ"ג, ר"מ פט"ז משבת הי"ב, וגאוי"י, מ"ב ש"ס סק"ג, וחזו"א ע"ז סק"ג. וסברת החילוק בין עומ"ר ללבד דכל גריעותא דשתי או ערב אינו כנגד העומד אלא ביחס לאויר שעל ידו, הלכך עומ"ר דהגודר הוא העומד כדנתבאר לעיל סגי אף בשתי משא"כ לבד דבעי' למיסתם האויר. [אמנם בריו"נ פי' דגריעותא דשתי או ערב משום דל"ה חזקה ובריאה ולפי"ז הוי גריעותא בגוף העומד ול"ש לחילוק הנ"ל בין לבד לעומ"ר, ומ"מ הא מיהת פשיטא דכל הריעותא דוקא באיכא אויר בין העומדים אבל בקנים הסמוכים זל"ז בלא אויר בניהם פקע מיננהו תורת שתי ודינם כמחיצה לכל דבר.]

ויש להוסיף בזה, דהנה בסוכה מצינו נמי גריעותא דשתי או ערב כמש"כ התוס' סוכה טז ב' ד"ה פחות", ו**נחלקו** הפמ"ג באשל אברהם רס"י תר"ל [והגר"א שם סעי' ג'] וחזו"א י"א סק"ב אי הוי פסול דאורייתא או דרבנן, ואף להסוברים דהוא מדרבנן מ"מ חמיר משבת דבשבת לא אסיר אלא ביתר מבית סאתים, **ולכא'** הגדר בזה דבסוכה דבעי' דפנות, ושתי וערב ל"ל תורת דופן משא"כ בשבת דלא בעי' אלא מקום המוקף סגי במחיצת שתי או ערב דגודרים המקום, וביותר מב"ס החמירו דליבעי דפנות גמורות כיון דלא ניכר היקף המחיצות, **ובמ"א** רס"י תר"ל כ' לחלק גבי סוכה בין עשה ד' מחיצות דבזה סגי אף בשתי או ערב לבין אי עביד ג' מחיצות דבזה בעי' שתי וערב, ואולי הגדר דאף בסוכה אי גדר מד' רוחות סגי במוקף לחוד ולא בעי' תורת דפנות ועי'.

יעוין בגאוי"י דנסתפק אי שיעורו דשתי הוא עד ג' או בד' והביא לד' הראב"ד במתני' [הובא בריטב"א] דמשמע דאף ברחבים ג' עדיין תורת שתי עליהו אמנם בתוס' סוכה הנ"ל מפורש דהשיעור בד', **ובחזו"א** ע"ז סק"ג כ' לפי"ד דכל גריעותא דשתי הוא בלבד לחוד אבל בעומ"ר סגי בשתי לחוד הלכך כל דאיכא עומד ג' מהני בתורת עומ"ר, **[ועי' שלום יהודה סי' ל"ז]**, והוסיף החזו"א דאף באיכא שיעור ה' עומד בחבלים וכגון דבב' חבלים אי' ב"ט ובחבל אחד טפח אע"ג דבעי' ללבד לא הוי מחיצה גרועה כיון דבכללות המחיצה איכא ה' עומד [וכ"ד הוא למאי דמסיק שם דבעומ"ר ליכא גריעותא דשתי].

יעוין בתו"ש ש"ס הובא בביה"ל דברוח ד' סגי בשתי או ערב, כיון דהוי דרבן לא גזרו כולי האי, ובחזו"א ע"ז סק"ג הוסיף לבאר דכל גריעותא דיותא מבית סאתים הוא בחשיבות ההיקף אבל היכא דהקיף יותר מבית אתיס בג' מחיצות שלימות ליכא חיסרון היקף במחיצה גרועה ברוח ד' ועפי"ז צידד שם דבפירצה יתר מי סגי במחיצה גרועה כיון דאיכא עומ"ר דאורייתא ודינו כרוח רביעית.

נחלקו הפמ"ג [הובא בשעה"צ ש"ס סק"ב] וחזו"א ע"ז סק"ד אי בעשה במחיצת שתי קנה אחד למעלה לחבר הקנים נחשב כשתי וערב, או דבעי' שיעשה שתי וערב בשיעור שיש בכל אחד מהם דין לבד, ויש להסתפק אי ד' הפמ"ג אף במחיצת ערב והוסיף קנה אחד של שתי,

עוד יעוי' בחזו"א בדין שתי וערב המרוחקין זמ"ז דעד ג"ט תורת שתי וערב עליה [ואף לסברת הריו"נ הנ"ל דריעותא דשתי משום דאינה חזקה מ"מ כל דתורת מחיצה גמורה עליה לא אכפ"ל בזה].

עומ"ר בערב

גמ', בביאור ספיקא דהגמ' מצינו באחרונים ב' דרכים, **בגאוי"י ובשפ"א** פי' דהספק אי שייך בפירצה דערב תורת פתח דהוי כחלונות, או דל"ש ביה תורת פתח ואף בפחות מ' הוי פירצה האוסרת, **וצל"ב** לפי"ז אמאי פשיטא לגמ' דבאיכא בקיעת גדיים לא מהני עומ"ר בערב, ומ"ש ממחיצת שתי דעומ"ר מהני אף במקום בקיעת גדיים, **אמנם** בחזו"א פי' דספיקא דהגמ' בדין מחיצת ערב דבפחות מ' לאו תורת מחיצה עליה כלל אי שייך לצרף הפרוץ לשיעור מחיצה. [ולחאי פירושא

אין נידון הגמ' כלל בגדר פירצה בערב אי נידון כפתח ויתכן דפשיטא ליה לגמ' דבערב לא בעי' כלל תורת פתח ומהני ביה עומ"ר כי היכי דמהני בעור האסלא ול"ד למחיצת שתי דהתם איכא בקיעת גדיים].

ויש להסתפק למאי דמסקי' דאיכא עומ"ר, אי הגדר משום דדנים האויר כסתום וחשיב דאיכא מחיצת עומד י', או דאף אי ל"ח כסתום סגי בהכי, וע"פ מש"כ בחי' רח"ה פי"ז משבת דשיעור גובה עשרה דמחיצה אינו שיעור במחיצה אלא בעי' מקום המוקף

בגובה שיעור י' ולכך נקט שם דמהני לחי מעצי אשירה אע"ג דמכתת שיעוריה, הלכך שפיר מהני עומ"ר לדון המקום המוקף בגובה י'. **ויתכן** נפק"מ בעומ"ר בשתי וערב כאחד וכגון כשרוחב הרוח י' ועשה מחיצה בגובה שש ורוחב שש דעל השתי וערב כל אחד בפ"ע איכא עומ"ר אמנם בכלל הרוח הוי פרו"מ [הובא בהאיר יוסף] אי לד' החזו"א דפליג על המ"ב וס"ל דבעי' עומ"ר בכלל הרוח ה"נ בהאי גונא חשיב כפרמ"ר, או דעומ"ר דערב כיון דחשיב כסתום ומשלים לגובה י' אינו מצטרף לשיעור הפרוץ, **ובחזו"א** ע"ז סק"ה מפורש דבכה"ג אמרי' עומ"ר וביאר שם דל"ש צירוף הפרצות של שתי וערב.

והנה באבנ"ז הל' סוכה סי' תס"ה הק' מ"ש סוכה משבת דבשבת מבעיא לן אי מהני עומ"ר בערב ובסוכה מפורש דבעי' דופן של שבעה ומשהו ומעמידו פחות מג', ולא סגי בדופן של חמשה ומשהו ויעמידנו בפחות מה' מדין עומ"ר בערב, עיי"ש, **ובזיכרון שמואל** סי' כ"ז פי' ע"פ האמור דכל מאי דמהני עומ"ר בערב משום דאין הגובה י' שיעור במחיצה, הלכך בסוכה דבעי' דין דופן והשיעור י' הוא בדופן עצמו לא מהני עומ"ר לאשוויי גובה י'.

יעוין בריטב"א דנסתפק אי בערב מהני פרוץ כעומד ובשו"ע שס"ב סעי' ט' פסק דמהני, ונתבאר לעיל הספק דס"ל דפרוץ כעומד אין הפרוץ כסתום אלא דסגי במחצה עומד הלכך לענין ערב דבעי' שיעור גובה י' לא מהני, אמנם לסברת הגר"ח הנ"ל דאין הגובה שיעור במחיצה עצמה ל"ש פרוץ כעומד מעומ"ר וכן ביאר באפיקי ים ח"ג סי' י"ח. **ובעיקר** נידון פרוכ"ע בערב הק' הביה"ל שם היכי משכח"ל הא לעולם בעי' דיהא העומד למעלה מהפרוץ מרובה דאל"כ הו"ל אוירא דה"ג וה"ג, ויתכן דמשכח"ל בגונא דהמחצה עומד קאי למטה ובזה אין צריך העומד העליון לגדור האויר שתחתיו אלא לגדור כנגדו דבכה"ג ל"א אתי אוירא דה"ג ודה"ג, ויסוד זה מבואר בגאו"י ע"ד הגמ' להלן גבי חבל מיצעני דאקשי משום עומ"ר מב' רוחות ולא אקשי משום אתי אוירא ויבואר שם, [עי' האיר יוסף].

במהרש"א סוכה טז ב' ע"ד תוד"ה "בפחות" נתבאר דרך חדשה בספיקא דהגמ' דהספק דילמא מחיצת ערב הוי מחיצה גרועה טפי ממחיצת שתי ולא התירו בו עומ"ר. ולדבריו כל הספק רק בכגונא דחבלים אבל היכא דנפיק מתורת ערב פשיטא דמהני עומ"ר [וצ"ע מאוקימתא דהגמ' להלן דאייתי מחצלת כו'].
עומ"ר בחבלים

חבל תתאי - גמ', אי מוקים ליה תתאי כו', בהא דפשיטא ליה לגמ' דבקיעת גדיים מבטל עומ"ר במחיצת ערב אע"ג דבשתי אינו מבטל, **יעוין** בחזו"א סי' ע"ז סק"ב משום דעיקר שיעור המחיצה של גובה י' הוא על הארץ ולא באויר עיי"ש. **ובדברי** הרשב"א לעיל טז א' יש משמעות דדוקא מחיצת שתי דהוי מחיצה גמורה משא"כ מחיצת ערב דליכא שיעור מחיצה חשיב מחיצה גרועה [וכעין שתי פחות מג"ט דבקיעת גדיים מבטלתה].

חבל עילאי - גמ' אי מוקים ליה עילאי כו', **נחלקו** הראשונים בטעמא דל"ח אויר דלמעלה אוירא דעלמא, דבתוס' לעיל י ב' ד"ה "אצבעיים" פי' דכל סברת אוירא דעלמא הוא באויר שאינו נחשב כסתום ע"י המחיצה דבזה אין שייך האויר להעומד שעל ידו אבל בחבלים דאויר שלמעלה חשיב כסתום אמרי' אתי אוירא, **אמנם** ברשב"א שם פי' דסברת אוירא דעלמא דהוי אויר דחוצה לו ולא חשיב לבטל העומד דמבוי, משא"כ בחבלים דרה"י עולה עד לרקיע חשיב כאוירו ממש ומצטרף לבטל, [וכבר נתבאר"ל דלכך בכלאים ס"ל להרשב"א דשייך ענין אתי אוירא ול"ח אוירא דעלמא כיון דאין המחיצה גודרת את

הרשות וחשיב הכל אויר אחד]. והנה בתו"ש סי' שס"ב סק"כ כ' דבהקיפו ד' סאין ועשו מחיצה להפסיק ביניהן אין האויר שלמעלה מבטל החבל כיון דאין שום תועלת באויר העליון שיהא חשוב כסתום [ובישועות יעקב שם סק"ב הוסיף דבכגון דא ל"א הילכתא דגו"א כיון דל"ה מחיצת שתי וערב וצ"ב], והעירו שכ"ד התו"ש שייך לסברת התוס' אבל לסברת הרשב"א כיון דהאויר דלמעלה הוי חד רשותא אם החבל העליון שפיר מבטל האויר לחבל.

ובריו"נ במתני' מבואר דרך חדשה דפי' הטעם דאמרי' אתי אוירא משום דהעומד פחות מג', ומשמע דס"ל דלעולם ל"ש הכא אתא אוירא כיון דהוי אוירא דעלמא [ואע"ג דרה"י עולה עד לרקיעא אי"ז אלא תוצאה בגדירת המחיצה דלמטה ולעולם אין דנים המחיצה גודרת האויר דלמעלה] אלא דפחות מג' כיון דאין העומד חשוב בפ"ע בהא שייך להאויר שעל ידו ואתא אוירא ומבטל ליה, וכן מבואר שיטתו במש"פ [ד א' מדפי הרי"ף] לבאר דעת ר"י דבעי' לחי ג"ט דלא נימא אתא אוירא וכדאשכחן במדה ב' דכלאים דבעומד ג' ל"א אתי אוירא, וכבר נתבאר שיטתו לעיל גבי כלאים, ועי' בזה באפיקי ים ח"ג סי' י"ט.

בעיקר המבואר דאמרי' אתי אוירא על החבל העליון, הק' האחרונים למבואר לעיל י ב' דבאיכא עומ"ר ל"א אתי אוירא, אמאי אמרי' הכא אתי אוירא, הא איכא עומ"ר ע"י ו' התחתונים, ונאמרו בזה כמה דרכים, א- ברש"ש לעיל י ב' ובחזו"א ע"ז סוסק"א ובמכתבים להגרא"פ פי' דשאני התם דאויר הסמוך לעומד מועט מהעומד הלכך בטל האויר ותו ליכא לאתי אוירא, משא"כ הכא דאויר הסמוך לעומד, מרובה דנים אתי אוירא ותו ליכא עומ"ר למיסתם האויר ע"י צידו השני וכמבואר בעומ"ר מב' רוחות דאף למ"ד הוי עומד קדם האתי אוירא ומבטל לעומ"ר. ב- בגאו"י פי' דשאני הכא דהעומד פחות מג"ט דכיון דל"ל חשיבות דעומד, א"א לדון דהמחיצה מגעת עד חבל העליון, ותו אמרי' אתי אוירא ומבטל ליה, והוא כדוגמת קנה לעיל י א' דכיון דל"ל תורת מחיצה אמרי' אתי אוירא בכל ענין. ג- בשלום יהודה [הנדמ"ח] במכתבים שבסוה"ס פי' דשאני מחיצת ערב דפחות מי' ל"ל תורת מחיצה וא"א להתחיל לדון עומ"ר אלא ע"י החבל שלמעלה הלכך אמרי' אתי אוירא ותו ליכא מחיצה כלל, ויתכן עוד דכיון דהחבל מגדיר לרשות ובלא החבל אין עומ"ר יכול להמשך הו"ל כעומ"ר מב' רוחות דדנים קודם האויר, ונפק"מ בכל זה לכותל י"א, עומד ה', פרוץ ג', עומד א', פרוץ ב', אי דנים הג' כסתום ע"י העומד ה' ותו ל"י אוירא לבטל העומד א', או דאף בזה דנים תחילה על העומד דין אתי אוירא ותו ל"י עומ"ר. והחזו"א והגרא"פ במכתבים שו"ט בזה בקו' התוס' לעיל י ב' ד"ה "אצבעיים ורשב"א שם אמאי לא אמרי' אתי אוירא בדינא דר"א ור"א, ואע"ג דאיכא עומ"ר למיסתם האויר ועי"ש בשפ"א ובמצוין לעיל בארוכה בשמעתא דאתי אוירא.

וכן יל"ד בזה מדברי הר"ן בשמעתין דכתב דע"י אתי אוירא העומד נחשב כפרוץ ומצטרף לפרו"מ ולפירצה יתר מי', ול"ד לעומ"ר מב"ר למ"ד ל"ה עומד דאין העומד חשיב כפרוץ אלא דלא מבטלי לאויר שעל ידו, והנה עיקר דברי הר"ן לצרף העומד לפרו"מ לכא' איירי בגונא דלולי העומד אי' עומ"ר וע"י העומד דבטיל הוי פרו"מ, והיינו בגונא דבכלל הרוח עומ"ר וכגון בכותל י"א עומד ה' פרוץ ג' עומד א' פרוץ ב', ולפי"ז מבוא' דבכה"ג נמי אמרי' אתי אוירא ואין דנים הג' כסתום ע"י העומד ה' ואמרו דאולי הר"ן איירי בגונא דבכלל הרוח הוי פרו"מ וכגון עומד ה' פרוץ ג' עומד א' פרוץ ב' עומד א' דאי בטל העומד הוי פרו"מ, אבל בגונא דאי' עומ"ר בלאו אתי אוירא מודה הר"ן דדנים תחילה דינא דעומ"ר ותו ל"י אתי אוירא לבטל הפרוץ.

עוד יעוי' באג"מ ח"ב סי' פ"ט באיכא עומ"ר בכלל הרוח אי בזה נמי אתי אוירא קדים, או דעומ"ר קודם ומבטל לאויר, ועי"ש מש"כ לדון בדין אתי אוירא בפרוכ"ע ומשין אתי אוירא בכלאים ויש לדון בדבריו ואכ"מ.

חבל מיצעי - אי מוקים ליה במיצעי כו', נחלקו הראשונים אי קו' הגמ' משום דינא דאתי אוירא ואף למאי דקיי"ל דעומ"ר מב' רוחות הוי עומד, מ"מ אמרי' אתי אוירא כדמסקי' לעיל י ב', [והא דל"א לישנא דאתי אוירא, יעוין בגאו"י דאתא לאורי דדווקא בעומ"ר מב' רוחות אמרי' אתי אוירא אבל בעומ"ר ברוח אחת ל"א, ול"ד לחבל עילאי דאמרי' אתי אוירא אע"ג דאיכא עומ"ר מרוח אחת דשאני התם דהחבל פחות מג'], או דהקו' משום דעומ"ר מב' רוחות לא הוי עומד, ואע"ג

דלעיל מסקי' דהוי עומד, **יעוין** בראשונים דהסוגיות חלוקות, או דעומ"ר מב' רוחות ע"י לבוד גרע, **עי'** בכ"ז בתוס', וברשב"א, וריטב"א, ובאו"ז הל' עירובין סי' קכ"ו, ובהגה"א, ובגאו"י.

פלוגתת המ"ב והחזו"א

עי' מ"ב שס"ב סקמ"ה ושעה"צ סק"ל דהביא לפלוגתת הראשונים הנ"ל אי עומ"ר מב' רוחות הוי עומד או לאו, וכתב דבעומ"ר מב' רוחות ע"י לבוד אין להקל, **ועיי"ש** דחידש דלהסוברים דהוי עומד ה"ה היכא דסך כל הפרצות הוי מרובה על העומדין מ"מ כיון דהפרצות הקטנות נסתמו ע"י העומד מצידם חשיבי כעומדים וסותמים את הפירצה הגדולה וכגון בכותל ט"ו, עומד א', פרוץ א', עומד ב', פרוץ ז', עומד ב', פרוץ א', עומד א', [ועי' בשעה"צ סקל"א דמקורו מדינא דהשו"ע שס"ג סל"ד לענין רוח רביעית], **וצ"ע** דלמש"פ בשעה"צ שם דעומ"ר מב' רוחות ע"י לבוד לא אמרי' כ"ש דלא אמרי' עומ"ר מב' רוחות ע"י עומ"ר, ובגונא הנ"ל דכותל ט"ו כו' הו"ל עומ"ר מב' רוחות המורכב מעומ"ר. **עוד** יש לדקדק אמאי המ"ב כתב דבריו בצורה דעומ"ר מב' רוחות, ואולי דכ"ד דוקא למ"ד עומ"ר מב' רוחות הוי עומד ומקו' החזו"א על המ"ב נראה דלא חילק בזה

אמנם בחזו"א ס"ז סק"ג נקט דבעי' דבכלל הרוח יהא עומ"ר, וילה"ס אי פלוגתתו משום דס"ל דאין הפרוץ חשוב כגדור להצטרף לשיעור עומד, או דמודה לזה אלא דס"ל דדנים על כללות הרוח ואין דנים על כל עומד בפ"ע, והנה מתחילת דבריו בסק"ג דבכותל י"ב פרוץ ב' וחצי כו' אין דנים עומ"ר מבוא' דעיקר פלוגתתו משום דדנים על כלל הרוח, וכן לאידך ממשי"כ בכלאים סי' י"א סק"ח ד"ה "ר"מ" דבמחיצת כלאים אין דנים על כללות הרוח אלא על כל פרוץ בפ"ע ושרי בזה אף בגונא דהמ"ב, מבוא' דס"ל דהפרוץ מצטרף לשיעור עומד, אלא דצ"ע ממשי"כ בסי' ס"ט סק"ז אות ז' דבכותל י"ח כו' מותר מדין פרוץ כעומד אע"ג דבכללות הרוח ל"י פכ"ע, ונהי דהתם אין צריך לדון הפרוץ כגדור מ"מ להאמור עיקר טענת החזו"א דדנים על כלל הרוח, [וכבר הערה כן בשוה"ל סי' שס"ב סכ"ו].

והנה החזו"א הוכיח כדבריו מדי' השו"ע שס"ג סל"ד ומ"ב שם סק"ק קמ"ו דבכותל רחב כ' מרחיק ב"א מכל צד ועושה ג' וצריך תיקון לפתח הגדול ולא אמרי' דפתח הי' נותר ע"י פכ"ע מב' רוחות, והימק"ל דס"ל להמ"ב דפכ"ע מב' רוחות לכו"ע לא אמרי', וכ"כ הגאו"י לעיל י' ב' בדי"ה כפרוץ, אמנם ברשב"א בעבוה"ק ש"ב סוס"ב מבוא' דינא דהשו"ע אף בעומ"ר, דכ' מבוי ש"ל ב' פתחים כו' ויש באמצען פס יתר על כל אחד מן האוירין כו' נותן הקורה על אחד מהן כו' ומבוא' דאין נותר הפתח ע"י העומ"ר שבצידו והיינו משום דבכללות הרוח הו"ל פרו"מ.

ויתכן דכ"ד המ"ב כשהרוח תחילתו ע"י עומד, דבזה יל"ד על כל חלק וחלק מהרוח ולדונו כסתום, אבל היכא דהעומד בין ב' פרצות אף להמ"ב נידון כלל הרוח לפרו"מ [וסמך לדבר דהמ"ב צייר דבריו בא' עומד, ב' פרוץ כו', ולא בא' פרוץ, ג' עומד כו'], ואם כנים הדברים יתיישב נמי קו' החזו"א דמשכ"ל כותל כ"ד נותר בד' עומד ע"ש.

עוד אמרו בד' המ"ב בהקדס ד' רש"י לעיל טו ב' דפי' הילכתא דגדור רובא על היקף הכללי דהרשות [ומקורו מברייתא סוכה ז' א' יתרה שבת על סוכה כו', ופסקו המ"ב תר"ל סעי' ה' סקכ"ב], וכבר הכריח החזו"א דודאי בעי' נמי עומ"ר בכל רוח בפ"ע ויתכן הגדר בזה דהתם אי"ז מהל' דגדור רובא אלא מדיני הפרצות דהפרוץ בטל מיניה תורת פתח וכפירצה י' [וגדר זה מבוא' בחזו"א סי' ע' סק"ה והוכיח כן מהא דרב י"א א' מדמה יתר מי' לצוה"פ, וכ"ה בחי' רח"ה פט"ז משבת הל' ט"ז בשי' התוס' להלן י"ז ב'], ועפ"ז י"ל דכ"ד המ"ב דמצרפים הפרוץ לשיעור עומד הוא דוקא באי' עומ"ר בכלל הרשות דבזה כיון דסתומת הפירצה אינו מהל' גדור רובא אלא מתורת פרצה מצרפים הפרוץ לשיעור עומד אבל לענין עומ"ר דכלל הרשות אף להמ"ב אין מצרפין הפרוץ לשיעור עומד.

ספיקא דרב אשי

גמ', רב אשי אמר מחיצה תלויה איבעיא ליה כו', **נחלקו** הראשונים בביאור ספיקא דר"א, **שיטת** רש"י והריטב"א דאיירי במחיצת י' המופלגת ג"ט מהקרע ואיכא עומ"ר, והספק אי מהני עומ"ר לדונו כמונח ע"ג קרקע, **ולכאו'** ר"ל דבפחות מי' פשיטא דלא מהני משום בקיעת גדיים וכדאמרי' לעיל וכן מבואר בתורא"ש, וכל הספק באיכא י' דאיכא תורת מחיצה ולא בעי' לעומ"ר אלא בכדי לדונה מונחת ע"ג קרקע אי בזה נמי איכא לבקיעת גדיים, אמנם יש לברר אמאי הוצרך רש"י לפרש דאיכא עומ"ר הא שפיר יש להסתפק אף בלא עומ"ר אי במחיצת י' בקיעת גדיים מבטל לגוד אחית, **ובאמת** בתורא"ש מבואר דהנידון אף בלא עומ"ר, **ויתכן** בהקדס דכבר יסד לן החזו"א סי' ס"ח סק"י דבמחיצה תלויה איכא ב' חסרונות,

חדא משום בקיעת גדיים, וכן איכא חיסרון בגוף המחיצה דמחיצה התלויה באויר אין בכוחה לגדור הקרקע שתחתיה אף בלא בקיעת גדיים, וראיתו מהא דהוצרכו במים לקולא מיוחדת אע"ג דבקיעת דגים לאו שמיה בקיעה כמבואר שבת קא א', [ובאמת בריטב"א שבת פ"י דהקולא דמים דלא תהא בקיעת דגים בקיעה], וכן מוכח כדבריו מדברי התוס' שבת קא ד"ה "וזרק", ועי' בזה עוד בארוכה בשלום יהודה סי' כ' [הנדמ"ח], ועפ"י יל"פ כונת רש"י דהא פשיטא דבאיכא י' דליכא לבקיעת גדיים תוך המחיצה ליכא לחסרונא דבקיעת גדיים אבל מ"מ איכא לחסרונא דמחיצה תלויה ובה מספקי דדלמא ה"מ בפרו"מ אבל בעומ"ר חשיב כמונח אארעא, והגרמ"א הק' מגמ' ערוכה שבת קא דמבואר דאף במחיצת י' איכא בקיעת גדיים וצ"ע. ובחזו"א סי' י"ג סק"ב פ"י ע"ד הנ"ל אלא דהעמיד אוקימתא דאיירי בהעמיד ג"ט למטה דליכא בקיעה וכל הנידון בדין מחיצה תלויה עיי"ש. וע"ע שלח"י [הנדמ"ח] סי' כ'.

שיטת התור"פ דאיירי בליכא מחיצה י' והספק אי בקיעת גדיים מבטל ליה, ויעוין בתורא"ש דצ"ל דמאי דפשיטא לגמ' לעיל מספק"ל לר"א, וע"ע גאו"י.

בחזו"א ע"ט סוס"ק י"א כתב לפרש הספק בדרך חדשה דאיירי דלמטה גדור בג"ט דליכא בקיעת גדיים והניח פרוץ יותר מג"ט ואח"כ העמיד ד' והספק אי המחיצה שחוץ ל' טפחים משלים לעומ"ר ועיי"ש בסי' ס"ח סק"י דנסתפק בזה לדינא, והוסיף דאף באיכא עומ"ר תוך י"ט וכגון עומד ו' פרוץ ד' ומעליו עומד ה' לא מהני, וצ"ב דהתם אי"צ את העומד ה' אלא לקבוע מקום עד היכן נמשך העומד ו', וע"ע בחילופי מכתבים שבסו"ס שלח"י [הנדמ"ח].

יעוי' בריטב"א דכל ספיקא דמחיצה תלויה הוא דוקא בפרוץ למטה אבל בסתום למטה אינו בכלל מחיצה תלויה, וילה"ס אי ר"ל דכל גריעותא דמחיצה תלויה הוא משום בקיעת גדיים לחוד [וכדמ' משיטתו בשבת כדלעיל] ולכך בסתום למטה לא אכפ"ל מאי דלמעלה המחיצה תלויה או דכל דבריו באי עומ"ר דבזה בלי בקיעת גדיים שפיר יש לראות המחיצה כמנחא אארעא,

יעוי' בראשונים דשו"ט אי לר"א ס"ל לרב המנונא דעומ"ר בערב הוי מחיצה או דאף בזה מסיק דל"ה מחיצה, ולכאוי' לשי' רש"י וריטב"א הנ"ל דכל ספיקא דר"א דוקא באי עומ"ר מפורש דעומ"ר בערב הוי מחיצה, וצ"ע דהריטב"א נמי דן בזה ולא הכריח כהאמור, והגרמ"א אמר דאי חסרונא דעומ"ר בערב משום דבפחות מ' לאו תורת מחיצה עליה, אי"ש דהא בבעיא דר"א איירי באי מחיצה י' [וכמש"כ הריטב"א] ושפיר שייך למימר בזה עומ"ר.

עוד נידונים

כתב החזו"א סי' ס"ח סק"י דל"מ עומ"ר בערב אלא בצירוף דופן לדופן ולא בצירוף דופן לתקרה, ולכך בהעמיד דופן ו' יש תקרה למעלה בגובה י"ט ל"א עומ"ר והוכיח כן מהא דבסוכה ט"ז ב' מוקי בהעמיד מחצלת ד' ומשהו כו' ולא סגי בבי ומשהו מדין עומ"ר בערב [ונקט בפשיטות דבסוכה נמי מהני עומ"ר בערב ודלא כדהובא לעי' לחלק בזה]

עוד יעוי' בחזו"א סי' ע"ז סק"ה דבאי' במחיצה עומ"ר בשתי ובהאי רוב שתי ל' אלא רוב עומד מהני אע"ג דבצירוף פרצות השתי וערב הוי פרוץ מרובה, [ואע"ג דבעומ"ר דשתי נקט החזו"א דדנים על כלל הרוח ואין דנים על כל פרצה ופרצה בפ"ע וכדהובא לעי' מ"מ שתי וערב נידון כ"א בפ"ע].

עוד כ' החזו"א שם דלמאי דקי"ל עומ"ר בערב הוי עומד אי העמיד חבלים בו' טפחים העליונים פחות פחות מג' ובד' טפחים התחתונים קבע מסמרים דלי' בקיעת גדיים נותר כל הכותל בעומ"ר, דאמרי' עומ"ר ללבוד [ועיי"ש דאי אמרי' לבוד ללבוד יש להתירו אף בלא עומ"ר], ועפ"י כתב דבחלונות משולשים דאין בהם כדי לרבע ג"ט על ג"ט אף אי באמצעו הוי יותר מג"ט, מ"מ כיון דבצידי המשולש אי' לבוד נותר אמצעו בעומ"ר, והוכיח כן מדברי הביה"ל סי' שס"ב ס"ה ד"ה ואפילו דמבוא' בדבריו דרגלי אדם כשהוא מהלך אע"פ שסמוך לארץ המרחק ביניהם יותר מג' מ"מ כיון דסמוך לגופו המרחק ביניהם פחות מג' אמרי' לבוד ור"ל דעיי' דאי' לבוד בראשו אף תחתיתו חשיב כגדור עיי' עומ"ר [או עיי' לבוד ללבוד].

צורת הפתח

גדרי לחי דצוה"פ

י"א א תוד"ה איפכא וקשיא כו' מבוא' בדבריהם דהשוו לחיים דצוה"פ ללחי דמבוי לכל דינו לבר משיעור ג"ט דר"י, ואע"ג דגבי לחי מצינו הרבה בלכות דיסודם משום היכר ס"ל לתוס' דלחיים דצוה"פ נמי בעי הכירא [ושיעור ג"ט דר"י צ"ל דהוא שיעור במחיצה דלחי פחות מג"ט ל"ל תורת מחיצה, וה"ט לא שייכא גבי צוה"פ דע"י קנה מכאן ומכאן וקנה ע"ג הוי מחיצה מעליא אף בקנה כ"ד, אמנם באחרונים מצינו לדון דצוה"פ ל"ב תורת היכר כלל וחלוק בדינו מלחי דבוי בכמהוכמה הלכות א. יעוי' בבכור שור [שבסו"ס תבואות שור] דכ' להוכי מדברי התוס' דצוה"פ המופלג ג"ט מהכותל פסול כדין לחי המופלג כדאי' להלן י"ד א' וכ"כ במרמ"ש לעי' ב' א' במתני' לדיק מלשון רש"י שם, אמנם בשות הגרע"א נחלק ע"ד דגבי צוה"פ כשר אף במופלג ג"ט וכן מפורש בדברי התור"פ בשמעתין דכ' בהכי ליישב קו' התוס', והובא ב' השי' במ"ב שס"ג סקכ"ג, ויסוד הנידון תלוי בביאור פסולא דלחי המופלג דבריו"ג א' מדפי הרי"ף פי' משום דאתי אורא ומבטל ליה ומה"ט כ' דלר"י דבעי לחי רחב ג"ט דע"י לי' אתי אורא אמנם בדברי התוס' י' ב' ד"ה ועושה מבוא' דאף בלי' אתי אורא אי' לפסולא דמופלג ג"ט וטעם הפסול נתבא' באחרונים בכמה דרכים דהרע"א בשו"ת י"ח פי' דהוא משום חיסרון היכר, ובשו"ע הגר"ז בשו"ת שבסוה"ס פי' דלחי אינו נידון משום מחיצה אלא בצירוף מחיצות גמורות, והשעה"צ שס"ג סק"ג פי' משום דהו"ל מחיצה שהגדיים בוקעים בו ואע"ג דבעומ"ר לא משגחי בבקיעת גדים בתיקון לחי שאני, ומעתה לענין צוה"פ אי' החיסרון משום אתי אורא ה"ט לא שייכא בצוה"פ למש"כ הראשונים לעי' י' ב' דצוה"פ ל"א אתי אורא וכן לטעמא דהשעה"צ לכאוי' בצוה"פ דהוי מחיצה מעליא ל"ש בקיעת גדיים, אמנם לטעמא דהגרע"א יל"ד דאף בצוה"פ בעי' היכר, וכן לטעמא דהגר"ז יל"ד דצוה"פ דשבת דענינו לגדור הרשות בעי' עריבן איברא דהגר"ז שם נקט דצוה"פ פלא בעי' עריבן אמנם בחזו"א סי' ע' סק"ד צידד דצוה"פ נמי בעי' עריבן ועי' דה"מ במופלג מב' צדין אבל היכא שסמך בחד צד דאי' עריבן בג' מחיצות מהני וכ"כ בשעה"צ שם סק"ז משניה דהמקו"ח

ובגאוי' כ' סברא חדשה לפסול מופלג ג"ט משום דצוה"פ למקומו הוא דמשוי פתחא אבל לא למשווי עומ"ר להתיר הפרוץ שאצלו, הלכך האויר שבין הכותל לצוה"פ הו"ל פרצה האוסרת, אמנם בביה"ל שס"ג ס"ו ד"ה צריך נקט בפשיטות דמהני אף לשוי' עומ"ר וכ"כ החזו"א סי' ס"ט י"ב [וכבר נתבא' לעי' דענין זה תלוי בגדר תיקונו דעומ"ר אי' הפרוץ נמי חשיב כמחיצה דלפ"ז אף צוה"פ בכלל זה או דהגודר הוא העומד אין הפרוץ מקלקל כיון דנידון כפתח ולפ"ז גבי צוה"פ יל"ד דאין פתח עושה פתח, [ועפ"ז יל"ז נמי בנעץ ג' קונדיסין אי' רוח רביעית חסיב כפתח או דאין פתח עושה פתח ולא יהא סגי בלוי"ק אלא נבעי תיקון מעליא ע"י צוה"פ או מחיצה.

צוה"פ ביתר מי'

גמ', יא א' מתני' רב יהודה כו', עיקר דינא דרב דלא מהני צוה"פ מבואר לעיל ב' ב' דיליף ליה מפתחו של היכל, ונתבאר שם בתוד"ה "ליבעו" דאי צוה"פ ביתר מי' מהני היה לעשותו שוה לאולם, ולכאוי' מד' התוס' עולה דצוה"פ יתר מי' לא מהני מדאורייתא דאל"ה עדיין תיקשי אמאי לא עשו ההיכל שוה לאולם, אמנם בתוס' ו א' ד"ה "רב" ולהלן כב א' ד"ה "והא" כתבו דדינא דרב מדרבנן לחוד וכדחזי' דבכלאים מודה דמהני ביתר מי', וכן העיר במשכנ"י קכ"ב עמוד קמ"ו ד"ה "ושוב מצאתי". ואמרו דיתכן דבתורת מחיצה מהני צוה"פ אף ביתר מי' אבל בתורת פתח לא מהני אלא עד י' הלכך גבי היכל דבעי' תורת פתח [מקרא דפתח אה"מ] לא מהני מדאורייתא יתר מי' משא"כ לענין שבת וכלאים, והא דפשיטא ליה לגמ' דאף גבי שבת צריך למעט היינו מתקוני מבואות דרבנן דלא סגי בתורת מחיצה אלא בעי' תורת סתימה גמורה כפתח.

בביאור פסולא דצוה"פ ביתר מי', יש לברר אי' החיסרון משום דברחב מי' ל"ל תורת פתח, או דברחב י' חשיב כפירצה וכי היכי דאין לוי"ק מתירין את הפירצה ה"ה צוה"פ דאינו מחיצה גמורה אין בכוחו להתיר הפירצה [ואע"ג דמהני להתיר פירצה ד']. ונפק"מ להעמיד ב' צוה"פ פחות מי' ונחלקו בזה החת"ס או"ח סי' פ"ח וחזו"א ע"ט סק"ו, ויעוין בחזו"א דפי' דלא מהני משום אתי אורא דה"ג וה"ג ומבטל ליה, וצ"ב דהא בצוה"פ ל"א אתי אורא כמש"כ הראשונים לעיל י' ב' ולכאוי' כונתו דבתורת צוה"פ פשיטא דלא מהני כיון דיתא מי' חשיב כפירצה אלא דהיה מקום לומר דע"י הקנה דהצוה"פ נחלק המקום לב' וע"י כתב דאמר' אתי

אורא ככקנה דלוי לעיל י א. * וכן נפק"מ להעמיד צוה"פ פחות מ"י והפרוץ הנותר מועט מהצוה"פ [להסוברים צוה"פ מהני בתורת עומ"ר, ונחלקו בזה האחרונים ע"י גאו"י ע"ד תוד"ה איפכא וביה"ל שס"ג סעי' ו' וחזו"א סי' ע' סק"ד], וכן נפק"מ לכגון אמצע הפילוש דירושלים ובין המחיצות היה פחות מ"י ונתרחב ליתר מ"י והעמיד הצוה"פ בין ב' המחיצות דבמקומו הוא פחות מ"י, דאי חיסרון בתואר הצוה"פ הכא ליכא להאי חסרונא אמנ"ס אי חיסרון דאין בכח הצוה"פ להתיר הפירצה התם נמי לא יהני לאמצע הפילוש דפרוץ כולו. [ויש בדומה לזה (ולהיפך) בתוס' לעיל ו' א' ד"ה "רב" במעמיד צוה"פ צוה"פ בעקמומית יתר מ"י להתיר פתח המבוי פחות מ"י וע"י שם בתור"פ ובתורא"ש], ובחזו"א סי' ע' סק"ג נקט בפשיטות דאזלי בתר מקום הצוה"פ ולא בתר המקום דבא להתיר ע"ש והובאו דבריו להלן.

ומצינו בנידון הנ"ל לשונות חלוקים בראשונים, דבתוס' ד"ה "חצר" פי' דיתר מ"י אוסר משום דלא מיקרי פתח, ובריטב"א כתב דבפירצה יתר מ"י חשיבי פירצה גדולה ולפיכך אין לו תקנה בצוה"פ, וע"ע חזו"א סי' ע' סק"ה.

עוד יעוי' בדברי הרשב"א והריטב"א לעיל י ב' דתלו דינא דאתי אורא בצוה"פ, בדין צוה"פ יתר מ"י דלדידן דמהני צוה"פ יתר מ"י ל"א אתי אורא משא"כ לרב, ומבואר מדבריהם דגרעיותא דיתר מ"י הוא משום דחשיב כפירצה ובזה דנו אי צוה"פ חשיב כמחיצה גמורה המתרת את הפירצה ול"א ביה אתי אורא כדין מחיצה דעלמא או דלא הוי מחיצה גמורה להתיר הפירצה וממילא שייך ביה נמי אתי אורא.

עוד עולה מדבריהם להאמור דלכו"ע יתר מ"י חשיב כפירצה וכל פלוגתא אמוראי הוא במעלת הצוה"פ וצ"ב לשי' הריטב"א להלן דאף לדידן דמהני צוה"פ ביתר מ"י לא מהני בפמ"ר דהיא פירצה גמורה, ומשמע דאין הנידון במעלת הצוה"פ אלא בגדר פירצת י'.

צוה"פ בפרוץ מרובה

גמ', אמר רב יוסף מדברי רבינו נלמד כו', **נחלקו** הראשונים אי רב יוסף איירי בפרוץ מרוח אחת או מד' רוחות, **שי'** תוס' דר"י איירי דוקא בפרוץ מד' רוחות דכיון דלא עבדי אינשי פתחא מד' רוחות ל"מ הצוה"פ לאשווי תורת פתח, אבל מבי רוחות דתורת פתח עליה מהני, ונתחדש לדבריהם דפרו"מ מלבד דאי' חיסרון מחיצות איכא נמי משום פירצה וכ"כ החזו"א, **אמנ"ס** בר"ן פי' דאיירי אף בפרוץ מרוח אחת ודוקא בחצר ולא במבוי, דבחצר דמהני ביה עומ"ר החמירו ביה דבפרו"מ אינו ניתר בצוה"פ, משא"כ במבוי דהחמירו בו במפולש אפי' בעומ"ר, הקילו בו והשוו מידותיהם דיהני צוה"פ, וצל"ב הגדר בזה, **עוד** ילע"י בדבריו דעדיין תקשי היכי מהני צוה"פ לרוח רביעית דחצר, [ובאמת דבקו' הר"ן מדוקדק דהק' מרוח שלישית ורביעית ולא הק' מרוח רביעית לחוד],

ויתכן בכונת הר"ן דבחצר ענין המחיצות לגדור הרשות הלכך בפרו"מ דאי' חיסרון מחיצות אין בכוח הצוה"פ להשלים המחיצה, משא"כ במבוי דלא סגי בגדירה לחוד אלא בעי' תורת סתימה, גדרו חכמים דענין המחיצות אינו כלל בצורת גדירה, הלכך מהני שפיר צוה"פ דע"י חשיב המקום כסתום, [ולפי"ז היה מקום לומר דלא נתחדש כלל בפרו"מ ענין מחודש דפירצה, אלא ילפי' מדרב דמדלא מהני צוה"פ ליתר מ"י בע"כ דאינו בתורת מחיצה גמורה, הלכך ה"ה דלא מצי לאשווי תורת מחיצה בפרו"מ אמנ"ס מפרכת הגמ' מפסי ביראות מבוא' דהנידון בדין צוה"פ בפירצה], ולפי"ז יש ליישב נמי הא דמהני צוה"פ ברוח דביעית דחצר, דמחיצת רוח רביעית דחצר הוא נמי בתורת סתימה כמחיצות המבוי, הלכך שפיר מהני צוה"פ בתורת סתימה וכנ"ל. **ובעיקר** ד' הר"ן למדין מדבריו דדין מבוי המפולש הוא אף בעומ"ר, וכן דבחצר ליכא דין מפולש ואכ"מ, ועוד עולה מדברי הר"ן דבחצר בעי' ג' מחיצות שלמות ולא סגי בב' מחיצות וב' פסין, ונחלקו בזה המ"ב סי' שס"ד סק"ד וחזו"א סי' א' סק"ג. **

עוד מדוקדק בתוס' ובר"ן דחלוקין בקושיתם מ"ש מרוח רביעית, דהתוס' הק' דברוח רביעית נמי לא יהני צוה"פ, **והר"ן** הק' דנימא רוח רביעית יוכיח, וקו' התוס' צ"ב דהא ברוח רביעית אין פרו"מ אוסר כלל ואף לו"ק מהני בה וכל דינא דרב יוסף הוא במקום דפרו"מ אוסר, **וכן** הק' הקר"א. **עוד** חלוקים דהתוס' הק' מרוח רביעית והר"ן הק' משלישית רביעית, **ויתכן** ע"פ משנת"ב בכמה דוכתי דחלוק תיקון דרוח שלישית מרביעית דרוח שלישית אינו בגדר סתימה אלא משום חיסרון מחיצות דבעי

מדברנן ג' מחיצות שלימות משא"כ רוח רביעית הוא מתורת סתימה לעלותו לשם פתח הלכך ברוח שלישית פשיטא לתוס' דמהני צוה"פ כיון דליכא על הפרוץ תורת פירצה אלא חיסרון מחיצות לחוד, משא"כ רוח רביעית דמדברנן חשיב כפרוץ הקשו דלא יהני צוה"פ.

שיטת רש"י ד"ה "רובה פתחים" דאירי בפרו"מ מארבע דפנותיה, וברשב"א פי' דס"ל כשי' התוס' דכ"ד רב יוסף הוא בפרוץ מד' רוחות, **אמנם** בר"ן פי' לפי"ד דאף מרוח אחת לא מהני ורש"י נקט לרבותא דאף באיכא עומ"ר בכל רוח מ"מ אי פרוץ בכללות ההיקף נמי חשיב פרו"מ דלא מהני צוה"פ, והנה אי חסרונא דצוה"פ בפרו"מ דחשיב כפירצה צ"ב מאי שייך לומר כן על פרו"מ בכלל הרוחות דמסתבר דהתם דאינו אלא משום חיסרון מחיצות לחוד.

הכרעת הראשונים

נחלקו הראשונים למאי דדחי דברי ר"י וכן לדידן דס"ל דלא כרב ומהני צוה"פ ביתר מי', אי מהני נמי בפרו"מ או דאף לדידן לא מהני בפרו"מ דהוי פירצה גדולה, **עי'** תוד"ה "אלימא" וריטב"א, ובגאוו"י כתב לחלק בין פרו"מ לבין נעץ ד' קונדסין ובוזה כתב ליישב קו' התוס' מפס"ב, **וע"ע** שו"ת חת"ס סי' פ"ח, ונתבאר להלן.

שיטת הר"מ פט"ז משבת הט"ז דצוה"פ מהני לפירצה יתר מי' אבל לא לפרו"מ, **ובאחרונים** הקשו דלמש"פ הר"מ דמהני צוה"פ ביתר מי' ודלא כרב אמאי לא מהני בפרו"מ, ומצינו כמה דרכים בזה. **במ"מ** נסתפק דדילמא כ"ד הר"מ בפרו"מ ויתר מי' ומשא"כ שמעתין דאירי בפרו"מ לחוד, **וכ"כ** הב"י ושו"ע שס"ב סעי' י', וביאר שם הביה"ל שס"ב סעי' י' דבפרו"מ ויתר מי' כיון דאיכא תרתי לריעותא גרע, וצ"ע לפי"ז מאי אקשי מפס"ב הא שאני התם דאיכא חדא לריעותא. **והנה** להאי פירושא היה מקום לומר דבשלישית ורביעית נמי לא יהני צוה"פ דענין התרתי לריעותא דפרו"מ הפירצה יתר מי' אלימא טפי וכי היכי דל"מ לרב פירצה יתר מי' אף בשלישית ורביעית ה"ה לדידן בפרו"מ ויתר מי', **אמנם** במ"מ נקט דברוח שלישית מהני אולם לאו מטעמא דהתוס' דעבדי אינשי, אלא דרוח שלישית כיון דאינו מחיצה המתרת בפ"ע אלא מצטרף לב' מחיצות השלימות בזה סגי אף בצוה"פ, **ועי'** בב"מ שס"ב סעי' י' בביאור כונת המ"מ, [ויש להסתפק לפי"ז בב' מחיצות כמין גאם אי נמי אי קולא למחיצה שלישית ונסתפק בזה החזו"א, ובלשון התור"פ בשמעתין מבוא' דבכמין גא"ם ל"מ מחיצה שלישית דכמין]. ***

בגאוו"י צידד וכ"כ בשו"ת משכנ"י סי' קכ"ג דהר"מ ס"ל כהריטב"א דפרו"מ הוי פירצה אלימא טפי ואף לדידן לא מהני.

בחי' רח"ה פי' דאין כונת הר"מ כלל משום פירצה אלא ס"ל דצוה"פ לא מהני בתורת מחיצה אלא רק לבטל הפירצה ולהבדיל בין המקומות ככלאים, הלכך בעומ"ר דאיכא שיעור מחיצה ולא בעי' לצוה"פ אלא לבטל הפירצה מהני אף ביתר מי', וכן בפרו"מ בפחות מי' דאיכא צירוף בין העומדים נמי לא בעי' לצוה"פ אלא לבטל הפירצה [נוס"ל דליכא שיעור בגדירה וכל הילכתא דגדור רובא הוא שיעור בפירצה וע"ד הר"ן לעיל], אבל בפרו"מ ויתר מי' דליכא צירוף בין העומדים ובעי' להצוה"פ להשלים לשיעור מחיצה לא מהני, ובמבואות המופלשים דמהני צוה"פ בב' רוחות התם לא בעי' לצוה"פ להשלים שיעור מחיצה אלא להפקיע מהמקום שם רה"ר וסגי בהכי להיתר טלטול. ולדבריו א"ש הא דבפס"ב מהני צוה"פ דכיון דשם ד' סגי לשיעור מחיצה לא בעי' לצוה"פ אלא לבטל הפירצה. ויש בדבריו כמה בירורים וכלהלן.

בדברי הגר"ח סדר דבריו, דצוה"פ יסוד דינה משום פתח וכמבוא' בר"מ דמן הצד לא מהני צוה"פ כיון דלא עבידי אינשי, ומ"מ אין גדרה כפתח דעומ"ר דאינו אלא להפקיע שם פרצה האוסרת, אלא תורת מחיצה עלה ומהני אף במקומות דבעי' מחיצה ממש ולא סגי בתורת פתח וכגון גבי סוכה דמסקי' דצריכה נמי צוה"פ ולא סגי בתורת פתח, וכן במבואות המפולשין כדלהלן, ובע"כ דכן הוא דאל"כ למאי נאמרה ההלכה דצוה"פ לרב, אמנם אע"ג דדין מחיצה בה אינה מועלת אלא להפסיק בכלאים ולהפקיע דין רה"ר אבל לא מהני להשלים שיעור מחיצה ולשווייה רה"י, והוכיח כן מכמה דוכתי, א. מדברי הר"מ פ"ז משבת דהא דלחי וקורה מהני למבוי כיון דמדאורי' סגי' בג' מחיצות, ומדהוצרך לפרש היכי מהני לחי לרוח רביעית אע"ג דלרה"י דעלמא נמי סגי' בג' מחיצות ולחי, בע"כ דאירי בגונא דאין המקום נעשה רה"י ע"י הג'

מחיצות, והיינו במבוי המפולש דהכשרו בצוה"פ ולחי, ואינו נעשה רה"י דלאשוויי רה"י בעי מחיצות גמורות ולא סגי בצוה"פ. ב. מדברי הר"מ דבפרו"מ ויתר מי לא מהני צוה"פ אע"ג דבפרו"מ לחוד ויתר מי לחוד מהני, ובע"כ דבפרו"מ ויתר מי דלי צירוף בין העומדים ובעי להשלים לשיעור מחיצה לא סגי בצוה"פ דל"ה מחיצה גמורה, משא"כ ביתר מי לחוד ובפרו"מ לחוד דאי צירוף בין העומדים ולא בעי לצוה"פ אלא לבטל שם פרצה מהני, והא דבמבוי המפולש מהני צוה"פ אע"ג דבעי ליה למחיצה ג' [לשי' הר"מ דבעי לרה"י ג' מחיצות שלמות ולחי], משום דלהיתר טלטול לא בעי מחיצה הגודרת אלא סגי במאי דפקע מהמקום דין רה"ר ולזה מהני נמי צוה"פ, ג. מדברי הר"מ בסוכה דפסק דמהני פרו"מ בסוכה אבל לא מהני פרו"מ ביתר מי ובע"כ כהנ"ל

ויש בדבריו כמה עיונים, א. במשה"ק אמאי בעי ההלכתא לרב צ"ב דבעי ליה לרוח שלישית דמהני כי היכי דלחי מהני וכה"ק בגליונות חזו"א, וכן יל"ע דכל קו' הוא רק אי דינא דרב מדאורי"י. ב. במש"כ לפרש הטעם דמהני צוה"פ למבוי המפולש משום דלהיתר טלטול סגי במאי דהמקום מוקף ול"ב מחיצות לאשוויי רה"י, א"כ לפי"ז ה"ה בעביד צוה"פ מד' רוחות יהא שרי בטלטול, וכל דברי הר"מ דלא מהני בפרו"מ הוא לשוויי רה"י, וצ"ב דלהלן ד"ה והן נקט הגר"ח בסתימת הר"מ דבפס"ב אע"ג דהוי רה"י מ"מ לא מהני צוה"פ להיתר טלטול, וצ"ל דכ"ד הגר"ח באי' ב' מחיצות שלמות דבזה מצטרף הצוה"פ לאשוויי תורת סתום ועי', ג. במש"כ דמבואות המפולשין מהני הצוה"פ לאשוויי רה"י כיון דכל דין רה"ר שלהן הוא בהדי צירופן לרה"ר, העיר הגרמ"א דא"כ צריך להעמיד הצוה"פ לצד רה"ר ולא לצד הבקעה, והיכי מהני בסרטיא מכאן ומכאן לחי וצוה"פ [ולא מסתבר דלחי מהני להפסיק צירופן לרה"ר כצוה"פ], ואולי ניתן לחדש דאף במעמידו לצד הבקעה כיון דמוקף בג' מחיצות חשיב כנבדל לרה"ר ובטל צירופו, ועיקר קו' ממבואות המפולשין הוא למאי דנקט דדין כרה"ר כקרו' זוית, אמנם בגליונות כבר כתב לחלק דכל דינא דק"ז הוא במקום השייך לרבים, ד. במש"כ לפי' ד' הר"מ דבפרו"מ ויתר מי ל' צירוף מחיצות ובעי לצוה"פ להשלים לשיעור מחיצה משא"כ בפרו"מ לחוד, מבוא' דנקט דההלכתא דגדור רובא אינו שיעור במחיצה אלא בפרצה והלכך ע"י צוה"פ דבטל הפרצה מהני העומד המועט לשיעור מחיצה, וצ"ע דלעי' ד"ה והנה קשה הסיק בד' התוס' י"ז ב' דכולהו איכללו בזה כו' דבפרו"מ מלבד דאי' פירצה ל' נמי שיעור למחיצות, ועי' אשר לשלמה תנינא, ועיקר קו' מדברי הר"מ בשבת וסוכה, כבר נתבא' לעי' דלד' המ"מ [כדפי' הביה"ל] יסודו דהר"מ דבאי' תרתי לריעותא כו"ע מודו לרב דחשיב כפרצה אבל בפרו"מ לחוד שפיר מהני הצוה"פ אף להשלים לשיעור מחיצה, [ומשה"ק הגר"ח היכי מהני ברוח שלישית לשי' הר"מ דבעי ג' מחיצות שלמות, לד' המ"מ א"ש דא"ח כפירצה אלא מד' רוחות דלא עבדי אינשי וכמש"כ התוס', ובמ"מ נתב' טעם נוסף והובא לעי'], ה. במשה"ק אמאי הוקשה להר"מ היכי מהני לחי ברוח רביעית, העיר בגליונות דכונת הר"מ דכי היכי דבלא סמכו מע"ש בעי מחיצה גמורה ה"ה בסמכו נבעי מחיצה גמורה, ועי' תני' הר"מ דכיון דמדאורי' סגי בג' מחיצות מהני לחי לרוח רביעית, ודבריו צ"ב דהא כל דינא דסמכו הוא מדרבנן לחוד ומדאורי' מהני אף בלא סמכו וא"כ בסמכו דנתקיים נמי תורת לחי מדרבנן אמאי נבעי מחיצה גמורה, ובעיקר קו' הגר"ח העירו דמשכח"ל לחי דמהני מדרבנן ולא מהני מדאורי' בנראה מבחוץ [דלא מהני מדאורי' כמבוא' ברא"ש סוכה].

עי' פלוגתת הטי"ז שסי' סק"י וביה"ל סו"ס שמ"ו ד"ה והבולטים וחזו"א סי' ע' סק"ג אי לד' הר"מ היכא דהפרצות שמהצדדים פחות מי' ועביד להן צוה"פ, חשיב כג' מחיצות שלמות ויהני צוה"פ לרוח רביעית אף ביתר מי' או דכיון דפרו"מ מד' רוחות גרע ולא יהני צוה"פ לרוח רביעית ולכא' יסוד הנידון אי הטעם דמהני בב' מחיצות שלמות משום סברת התוס' דעבדי אנשי, דלפי"ז אף באופן הנ"ל לא חשיב כפירצה או דהוא סברא בהל' מחיצות דבאי' ב' שלמות מצטרף מהני נמי צוה"פ בפרו"מ [וכעין המבוא' במ"מ] ובה' דה"מ באי' ב' שלמות, ומסתברא דלד' הביה"ל יהני נמי במקום ששטחו י' על כ' נעץ ד' קונדסין ללא מחיצות כלל. ע"ע שו"ת חת"ס סי' פ"ח דלד' הר"מ יהני להעמיד ב' צוה"פ פחות מי' ובשפ"א לעי' ו' א' ע"ד תוד"ה רב נסתפק בזה והוכיח מדברי התוס' שם דלא מהני, וכן נקט החזו"א סי' ע"ט, ונתבא' לעי' סברת פלוגתתם, וציינו לדברי הריטב"א סוכה' א' ד"ה והאי דמבוא' דמהני.

נעץ ד' קונדסין

גמ', ואף ר"י סבר לה כו' נחלקו הראשונים אי הנידון בדין צוה"פ מד' רוחות, והא דאקשי' אדר"י אילימא בעשר כו' היינו משום דנדחו דברי ר"י, וכן דכל דברי ר"י הוא אליבא דרב לחוד, או דהנידון בדין צוה"פ מב' רוחות, וד' רוחות דכלאים חשיב כב' רוחות דשבת כיון דדנים על כל רוח בפ"ע ולא שייך שם סברת לא עבדי אינשי, עי' תוס', רא"ש וריטב"א, [וע"ע בשי' הר"מ הנ"ל ובק"י סק"ט], ובר"ח כ' פי' מחודש דאיירי דד' צוה"פ בד' פינות השדה והעמיד קנים פחות מג"ט ביניהם, ונפק"מ בין הדרכים אי מוכח מקו' הגמ' אילימא כו' דנדחו דברי ר"י, ולפי"ז בפס"ב בעי לחילוקם דהתוס', או דדברי ר"י

קיימין אף לדידן וכל קו' הגמ' הוא אב' רוחות, וכן נפק"מ לחידושם של הגאונים ושו"ת חת"ס סי' פ"ח דאף דנדחו דברי ר"י ה"מ בפרו"מ דומיא דפס"ב אבל בד' קונדסין דלי' עומד כלל לכו"ע לא מהני, וכל דבריהם שייכא לפי הריצב"א דנידון הגמ' בצוה"פ מב' רוחות, [וכן לפי הר"ח] אבל אי הנדון בד' רוחות מפורש דאף בכה"ג מהני לדידן, [ואע"ג דא"י דומיא דפס"ב מ"מ מהתם למדנו דפרו"מ קיל מפרצה י' ותו ל"ל מקור דלא יהני בפרו"מ ומד' רוחות].

עוד יעוי' בפמ"ג שס"ג משב"ז סק"א דנסתפק אי ד' קונדסין מהני אף מדאורי' לאשווי רה"י או דלא מהני אלא להיתר טלטול דרבנן, [ומד' הביה"ל להלן נר' דספיקו אף בפרו"מ], וכ' להוכיח מד' השו"ע סי' תר"ל ס"ו דלא מהני לדאורי', ובביה"ל שס"ב ס"י ד"ה שכל כ' דנידון זה תלוי בפי' הראשונים הנ"ל במה דשו"ט אמאי לא מהני ד' קונדסין בפס"ב, אמנם בחזו"א סי' ע"ד סק"ד כ' דבע"כ כל נידון הראשונים בפס"ב א"י ברה"ר דאורי' דבזה לא שייך להק' דיהני צוה"פ דהא קי"ל דבעי' דלתות אלא איירי בפס"ב דאין רה"ר עוברת שם, ולי' ראי' כלל לספיקו דהפמ"ג, ועי"ע חזו"א סי' עי' סק"ג.

יל"ד בנעץ קונדסין בכל הרוחות אי בעי' צוה"פ אף ברוח רביעית או דסגי בג' צוה"פ ולחי, ויסוד הספק אי אף לדידן דמהני צוה"פ ביתר מי' ובפרו"מ, מ"מ אינו בתורת מחיצה גמורה אלא בתורת פתח, וא"כ י"ל דאין פתח עושה פתח וכל מאי דסגי בלחי ברוח רביעית משום דמדאורי' חשיב כפתח ע"י הג' מחיצות, וה"ט לא שייכא בצוה"פ, או דצוה"פ חשיב לדידן כמחיצה גמורה ומהני לאשווי תורת פתח ברוח רביעית, ואמרו להוכיח ממשי"כ התוס' וראשונים לפרש אמאי בפס"ב ובשיירא לא עבדו צוה"פ משום דאתו גמלי ושדו ליה, וצ"ב אמאי ע"י חבלים לא שדו ליה, ובע"כ דבחבלים סגי ברוח רביעית בלחי ועוברין דרך רוח רביעית, משא"כ בצוה"פ בעי' צוה"פ אף ברוח רביעית,

ויתכן לחדש עוד דאף בב' מחיצות שלמות [כמבוי המפולש] הא דסגי בצוה"פ ולחי הוא מדרבנן לחוד, אבל מדאורי' לא יהני הצוה"פ שברוח שלישית לאשווי תורת פתח על רוח רביעית, ואם כנים הדברים יש ליישב קו' הגר"ח ע"ד הר"מ פי"ז ה"ב מאי הוקשה לו היכי מהני לחי לרוח רביעית, ולהאמור י"ל ע"ד הגר"ח דקו' הר"מ היכא דגדר בצוה"פ אמנם לאו מטעמא דהגר"ח, אלא דאע"ג דצוה"פ מהני נמי לשיעור מחיצה לאשווי רה"י, מ"מ לא מהני לאשווי רוח רביעית כפתח לענין דסגי בלחי.

צוה"פ בבקעה

הק' התוס' והרא"ש אמאי לא תקון בפס"ב ובשיירא לעשות צוה"פ מד' רוחות, ותי' בת"י הב' דלא מהני צוה"פ בבקעה דאינו מוקף לדירה, אמנם הר"מ לא חילק בין בקעה לחצר ויליף מהכא לדינו דלא מהני צוה"פ בפרו"מ וכמש"כ בבי' הגר"א, סי' שס"ב ס"י, וכן הריטב"א לא נחית להאי חילוקא ומשום האי קו' הכריח דאף לדידן ל"מ צוה"פ בפרו"מ, ויעוי' בשו"ע ורמ"א שס"ב ס"י דהביאו לב' השיטות, ועי"ע היטב בדברי הירושלמי המובא ברא"ש דמבוא' דתי' ההיא דשיירא דבפרו"מ ויתר מי' לכו"ע ל"מ צוה"פ ונחלקו הק"נ סק"ט והחזו"א ריש סי' עי' בכונת הירושלמי, **עוד יעוי' בביה"ל שם וחזו"א סי' עי' סק"א דנחלקו אי מהני בבקעה בפחות מי' ותלוי בביאור ד' הירושלמי עי"ש.**

בעיקר סברת התוס' ורא"ש לחלק בין בקעה דאינו מוקף לדירה לחצר, יעוי' בשו"ע הגר"ז שס"ב סעי' י"ט [וכ"מ הטור] דלא מהני צוה"פ מד' רוחות מדרבנן אלא כשעושה אף לצורך הדירון ולא כשעושה להיתר טלטול בלבד, אמנם בלבוש פי' [והובא במ"ב שם סקנ"ו] דלא התירו אלא במקום שיש שם דירון דדרך להיות שם פתחים הרבה, ועי"ע בערוה"ש שם סעי' ב', ויל"ד נפק"מ בין הדרכים בקרפף דהדרך להקיפו אף שלא לצורך טלטול ואין הדרך לעשות פתחים הרבה.

והנה יעוי' בק"נ סק"ט ובחזו"א סי' ע' סק"א דנחלקו אי תירוצא דבקעה שאני מהני אף לפס"ב או דפס"ב כיון דהיקפן לדירה חשיב כחצר, וכל תי' התוס' ורא"ש הוא לענין שיירא [ובתוהרא"ש מבוא' דפס"ב חשיב כבקעה אלא דמ"מ לא שייך ע"ז חומרא דבקעה כיון שהקלו שם חכמים להתיר פרו"מ כ"ש דיהני צוה"פ], ולכאוי' תלוי בהאמור אי חומרתו דשיירא משום דנעשה ההיקף לצורך טלטול דלפי"ז ה"ה פס"ב כיון דנעשה לצורך טלטול, אבל אי החילוק משום דאין דרך לעשות שם פתחים הרבה, א"כ בפס"ב דחשיב תשמיש דירה דינו כחצר.

כתב הטור דהא דלא מהני צוה"פ בבקעה דוקא כשכל ד' הרוחות ע"י צוה"פ אבל בהי' ההיקף כתיקונו אלא שיש בו פרצות יותר מי' מהני צוה"פ אפי' בפרו"מ, ונחלקו המ"ב סקנ"ח וחזו"א סי' עי' סק"ב אי איירי אף בפרו"מ מד' רוחות או דבזה

לא חשיב ההיקף כתיקונו ופשיטא דלא מהני, אלא דהטור איירי באי' ב' מחיצות שלמות או עומ"ר ובב' דפנות האחרות פרו"מ דע"ז מהני צוה"פ, ויעוי' בחזו"א דנסתפק אי סגי אף בב' מחיצות שלמות כמין גא"ס, ויל"ד אי גדרן כב' מחיצות לר"י ולפ"ז בעי' נמי דלא יהא המרחק בין המחיצות יותר מאורך המחיצות וכמש"כ החזו"א סי' ק"ז בד' ר"י, ובמקום שארכו יתר על רחבו לעולם נבעי' הב' מחיצות שלמות במחיצות האורך, ומדברי החזו"א סי' ע' סקכ"ג לענין מקום ששטחו י' על כ' נראה דלא חש לזה, ובעיקר ספקו בכמין גא"ס יעוי' בלח"מ פ"ד מסוכה הי"ב דנקט בשי' הר"מ דמהני ולכאוי' ה"ה לבקעה, ויל"ד לד' המ"ב אי מ"מ בעי' שיעור במחיצה אמה כפס"ב או דסגי בד"ט, ע"ע בגאוי' מש"כ להוכיח כדברי הטור, ומבוא' בדבריו דפי' כונת הטור כהמ"ב דאייר בפרו"מ בד' רוחות.

עוד יעוי' בשו"ת חת"ס או"ח סי' פ"ה דמבוא' בתו"ד דנקט דלא סגי בבקעה בב' מחיצות עומ"ר, ובחזו"א סי' ע"ט סק"ד נחלק עליו.

ע"ע שו"ת חת"ס הנ"ל דמקום המוקף חציו לדירה וחציו לבקעה דנים הצוה"פ של צד הדירה כמוקף למקום דיורין, ותו הו"ל הצוה"פ דבקעה כרוח שלישית דמהני, ובחזו"א שם הוסיף דאף אי ד' רוחות דהצוה"פ במקום הבקעה, מ"מ כל דמקיף אף העיר שבתוכו חשיב כמוקף לדיורין ומהני.

כתב החזו"א סי' ע' סק"ג דבעשוי' כעין ירושלים כזה אע"ג דאמצע הפילוש פרוץ מד' רוחות מ"מ כשמעמיד הצוה"פ בין המחיצות, כיון דבמקומו הוי רוח שלישית מהני אף לאמצע הפילוש מד' רוחותיו, ועפ"ז כ' בשוה"ל סי' שס"ב סעי' מ"ג להתיר בקעה בצוה"פ מד' רוחות ע"י דיעמיד מחיצות כנ"ל [וכן יהני היתר זה לשי' הר"מ בפרו"מ ויתר מי'], וע"ע בספר משכיל אל דוד, וסברת החזו"א א"ש למש"פ בסק"ה דחשורא דיתר מי', ופרו"מ, דלי' לצוה"פ תואר פתח אלא נראה כקנים בעלמא דלפ"ז אי במקומו אי"ל תואר פתח שפיר מהני אף לאמצעו דהוי פרו"מ.

פתחי שימאי

יא א', גמ' מאי פתחי שימאי כו', **נאמרו** בראשונים כמה דרכים בביאור מ"ד ל"ל שקפי, **שיטת** רש"י דל"ל שקפי היינו אבן נכנס אבן יוצא, **וכ"פ** הטור יו"ד סי' רפ"ז, **אמנם** במנחות לג ב' פרש"י דפ"ש היינו דליכא מזוזות, **ובב"י** יו"ד רפ"ז נקט בשי' רש"י דבמזוזה מהני אבן יוצא אבן נכנס, וצ"ל לדבריו דכ"ד רש"י בסוגיין הוא לענין צוה"פ דשבת לחוד, דהתם כשאין עושה הפתח כתיקוני הפתחים הו"ל כפירצה, משא"כ במזוזה לא אכפ"ל בפירצה וכל דמשמש למקום כניסה תורת פתח עליה.

בעיקר פסולא דאבן נכנס אבן יוצא, **עי'** חזו"א יו"ד קע"ב סק"א דהגדר בזה דלא מיתחזי כפתח אלא כפירצה והירוס, ומה"ט כתב דאי העמיד קנה שאינו משופה לשם מזוזה מהני, [ובזה כ' ליישב קו' המקו"ח מקנים הדוקרנים], **אמנם** היה מקום לומר בע"א דאין הגדר בזה משום פירצה אלא דמתנאי המזוזה דתהא ביושר וכל דעשויה שלא ביושר ל"ל תורת מזוזה, **וכן** נראה מתו"ד השערי ציון ח"א סי' ג' ענף א' סק"ה דכתב לדון דהיכא דמאחורי האבנים הבולטים איכא כותל ישר אמרי' דל מהכא לאבנים הבולטים ומתכשר ע"י הכותל ישר, **ובלבד** יו"ד רפ"ז כ' כע"ז דהחיסרון בשם מזוזה, אלא דפי' הטעם משום דאין הדלת נסגרת עליו ביושר, ולפ"ז אף אי בולטים האבנים כלפי רה"ר ומעכב סגירת הדלת הוי פ"ש, ולכאוי' לסברת החזו"א ל"ח כפירצה אלא בבולטים לכוון חלל הפתח.

ע"ע פלוגתת המקור חיים בתיקון עירובין וחזו"א סי' ע' סקכ"ה, בדין אבן נכנס אבן יוצא, **דהמקו"ח** נקט דכל האי פסולא אינו אלא גבי מזוזה דבעי' תורת פתח, אבל בשבת דסגי בצוה"פ מהני נמי אבן נכנס אבן יוצא ובשמעתין דפסלי' פ"ש איירי בכותל ארוך ד"א דנפיק מתורת לחי, **ועי"ש** דמה"ט אין קובעין מזוזה ע"ג צוה"פ דשבת כיון דל"ח פתח למזוזה, **אמנם** בחזו"א נקט דאף בשבת איכא לפסולא דפ"ש, והטעם דאין קובעין מזוזה ע"ג צוה"פ דשבת, **עי'** ביו"ד סי' קע"ב סק"ג משום שאין המזוזה משתמרת.

וכדעת המקו"ח, לכאוי' כן נראה מד' הט"ז דהביא ביו"ד סי' רפ"ז סק"א לפסולא דאבן נכנס, ובאו"ח סי' שס"ג סק"ט [הביאו המ"ב סק"ג] פסק דבאיכא חיפופין יוצאין מהכותל מהני בתורת לחי, **אמנם** בתוספת שבת שס"ג פי' דס"ל להט"ז דל"ח פ"ש אלא כשהאבנים מובדלים זמ"ז ג"ט.

שיטת הריטב"א יא א' ד"ה "מאי" ובע"ב סוד"ה "תנא" דליכא שקפי היינו דליכא פצימים בפ"ע המיחדים את הפתח משאר הכותל, ומשמעות דבריו דלרש"י לא בעי לתנאי זה, וכן נקט המקור חיים בתיקון עירובין, **אמנם** בשו"ת חת"ס או"ח צ"ו נקט דאף לרש"י בעי קנים בדוקא ע"ש, וכן נקט המשכנ"י או"ח קכ"ג בכונת רש"י בשמעתין כהריטב"א, ועי"ש עוד דדקדק כהריטב"א מד' השלטי גיבורים ה' ב' אות ד', ו' א' אות א', ובחזו"א יו"ד קע"ב סק"ב נחלק ע"ד.

ובעיקר חידושו דהריטב"א דבעי פצימים מיוחדים, **יעוין** בחזו"א סי' ע' סקכ"ה דפי' כונתו דכיון דמדרך הבנין להבדיל את המזוזות משאר הכתלים הלכך בליכא פצימים הניכרין ניכר שאי"ז פתח אלא פירצה, **אמנם** במשכנ"י או"ח קכ"ג פי' כונת הריטב"א דגיפופי הבית כיון שנעשה לשם בנין ולא לשם פתח אין שם פתח עליהן ודינן כאחזוקי תקרה דלא מהני לצוה"פ, ולפי"ז אי עביד גיפופי רוח רביעית לשם צוה"פ לא בעי פצימים הניכרין, וכן להיפך אי יעשה פצימים הניכרים שלא לשם פתח לא יחני.

עוד יעוין בריטב"א שם בסוד"ה "תנא" דהק' לשיטתו היכי מהני קנה מכאן וקנה מכאן לצוה"פ, עי"ש תירוצו, **ובחזו"א** פי' כונתו ע"פ האמור דכשהעמיד קנים לשם צוה"פ כיון דאין דרך לעשות בנין כל שהוא לכותל שפיר ניכר דהוא מזוזת הפתח [ולפי"ז אי הוסיף קנים הרבה זה אצל זה דינו ככותלי הבנין כיון דלא ניכר דהוא מזוזת הפתח], **אמנם** במקו"ח בתיקון עירובין הבין בכונת הריטב"א דנחית לחלק בין פתח גמור לצוה"פ, דכל פסולא דפיתחי שימאי לא נאמר אלא היכא דבעי תורת פתח, דבזה כל דאין עשוי כתיקון הפתחים הוי כפירצה, אבל היכא דסגי בצוה"פ מהני אף שימאי, **[ועי"ש]** דגבי מזוזה דלעולם בעי תורת פתח פוסל שימאי בכל ענין, ובשבת דסגי בצוה"פ אין פוסל שימאי אלא בכותל ארוך ד"א דנפיק מתורת לחין], ולדבריו נמצא דגבי מזוזה כשהפתח פרוץ במלואו לא מהני קנה מכאן וקנה מכאן לאשווי תורת פתח, **ויתכן** דכשמעמיד הקנים סמוך לראשי הכתלים חשיב כהעמיד פצימים מיוחדים, וכ"ד צ"ב מלשוננו דהריטב"א, **וכן** בחזו"א סי' ע' סקכ"ה האריך לחלוק ע"ד.

גמ' וחד אמר דל"ל תקרה כו', **נאמרו** בראשונים כמה דרכים בביאור מ"ד ל"ל תקרה, **עי'** רש"י בשמעתין ובמנחות שם דליכא משקוף לפתח, **ובריטב"א** הביא מד' רש"י דאיירי בפרוץ לגמרי, ומשמע דבאיכא תקרה ישרה ואינו בולט לתוך החלל, כשר, **וכן מבוא'** בראב"ה הל' סוכה הובא ברמ"א תר"ל סעי' ב' דכתב דגבי סוכה מהני הסכך לשמש למשקוף דצוה"פ, **אמנם** בתוס' וברא"ש מנחות שם פי' דאיירי במשקוף דאבן נכנס אבן יוצא, **ויש** לדקדק אמאי רש"י בשמעתין פי' גבי מזוזות דאיירי באבן נכנס ולא פי' כן אף גבי משקוף, ולכאוי' נראה דס"ל דליכא להאי פסולא גבי משקוף, דבזה לא מתחזי הפתח כפירצה והירוס.

וע"ע ריטב"א בשמעתין דפי' לשיטתו דאיירי בליכא פצימין מיוחדים למשקוף.

צוה"פ מן הצד

נחלקו הראשונים בפסולא דמן הצד, **שיטת** רש"י ושאר דהעמיד הקנה מזה לזה באמצעיתו ולא ע"ג, ופסול משום דלא עבידי אינשי פתח בכה"ג כמבואר ברא"ש, **אמנם** ברי"ף ובר"מ פט"ז משבת ה"כ פי' דמן הצד היינו שעשה הצוה"פ בסוף הרוח דאין דרך לעשות הצוה"פ בקרן זוית, **ועי'** בראשונים משה"ק ע"ד, **ובחזו"א** הוסיף להקשות מדברי הגמ' לעיל י' ב', וכן גבי מבוי עקום דמבואר דמהני פתח בסוף הכותל, **ועי"ש** דדחק דאף להרי"ף הוא דוקא מב' רוחות, **וכן** צ"ע מדברי הגמ' להלן צד א' דאקשי מ"ש מרוח אחת ואקומינא כנשפרצה בקרן זוית, ולד' הר"מ והרי"ף עדיין קשה מ"ש מרוח אחת, **והעיר** כן בשפ"א שם, **והיה** מקום לומר דכ"ד הר"מ והרי"ף דווקא גבי צוה"פ אבל בפירצה פחות מ' דנידון כפתח ה"ה דמהני בסוף הכותל, **אמנם** מדברי הרשב"א לעיל ו' א' ד"ה "ונראה" מפורש דאף בפתח של עומ"ר חשיב קרן זוית להר"מ. **עוד** יתכן דברוח רביעית מודו דל"ח קרן זוית ועי'. **ע"ע** קה"י סי' ו' משה"ק בשי' הר"מ והרי"ף.

שיטת הר"ח דבנעץ ד' קונדיסין איירי דבין הקונדיסין העמיד קנים זה אצל זה פחות מגיט, **ונחלקו** המ"ב שס"ב סעי' י' ד"ה "כשכל" וחזו"א סי' ע' סקי"ג, אי הר"ח פי' כן משום דבלא"ה לא היה מהני אף על גבן כיון דהוי מד' רוחות, או דפי'

כן משום מסקנת הגמ' דאוקימנא מן הצד וס"ל כפי' הרי"ף, וע"ע בר"ח להלן דפי' דמן הצד היינו שיש לו מזוזות מהצדדין ואין תקרה ע"ג, ויעוין ברשב"א משה"ק ע"ד. ע"ע שי' הראב"ד הובא במאירי דאייירי בהרחיק הצוה"פ מהכתלים והנידון משום אתי אוירא כמבואר בהשלמה וברשב"א לעיל יב'.

עי' תוס' לעיל ב' ד"ה "ואב"א" דמבואר דצוה"פ מן הצד הוי פסול דאורייתא, וצ"ע דלמש"כ התוס' דף ו' א' ד"ה "רב" דפירצה יתר מ"י דרבנן מדמהני גבי כלאים א"כ בצוה"פ מן הצד דנמי מהני כלאים פחות מ"י מוכח דהוא מדרבנן [וצ"ל כדנתבא' לעי' דכל דברי התוס' דוקא ביכא דבעי' לצוה"פ בתורת פתח, אבל בתורת מחיצה מהני מדאורי' אף מהצד ולא מיפסל אלא מדרבנן].

בעיקר צוה"פ מן הצד לשי' רש"י מצינו לפרש בג' אופנים, **א-** שחיברו לצידי הקנים אבל בין הקנים חשיב ע"ג. **ב-** שחיברו [בין מצידי ובין ביניהן] באמצען, אבל בחיברן סמוך לראשן שלא נשאר קנים בולטים חשיב ע"ג. **ג-** דבעי' על גבן ממש ובכל ענין דאינו ע"ג פסול. **עי'** לשונות רש"י, רשב"א, ריטב"א, והגהות אשר"י, ועי' בזה בט"ז שס"ב סק"ד, תו"ש סקכ"ט, קרבן נתנאל סי' י"ב סק"ל, גאו"י, אבן העוזר שס"ב שם, בית מאיר שם, שו"ת מהרש"ם ח"א סי' קס"ב, חיי אדם כלל מ"ח סק"ח, ונשמט אדם שם סק"ב, מ"ב שס"ב סק"ד, ובשו"ת חבלים בנעמים ח"ג סי' י"ט הביא מהגר"ח לפסול דוקא כשהינחו מצידי הקנים כאופן א'.

מצינו באחרונים להלן כמה נידונים בדין צוה"פ מן הצד דאף דהקנה העליון מונח ע"ג הקנים מ"מ נחשב כמן הצד, ויש לתלות בהאמור. **א-** **עי'** במקור חיים בתיקון עירובין דבחק הקנה באמצעיתו והעמיד החבל בתוך החק כשר דאמר' כמאן דפסיק למזוזה, **אמנם** הפמ"ג משב"ז סי' שס"ג סק"ט כתב דמדברי הגה"ה מבואר דלא חשיב ע"ג ופסול. **ובדברי** המקו"ח נחלקו האחרונים אי איירי אף כשהמזוזה גבוהה מהחבל דאמר' כמאן דפסיק לגובה המזוזה, או דכל דבריו דווקא באין בולט המזוזה מע"ג החבל דאמר' כמאן דפסיק לעובי המזוזה, **עי'** שו"ת נפש חיה סי' ל"ד, ובית שלמה יו"ד קס"ז, שו"ת מהרש"ם שם, שו"ת חת"ס או"ח סי' צ', ערוך השולחן שס"ב, ונחלקו בזה לדינא המ"ב בשעה"צ שס"ב סקנ"ב, וחזו"א סי' ע"א סק"ט, ועי"ש בחזו"א דמכשיר אף בחק באמצעיתן כיון דהקנה העליון עומד ממש ע"ג הקנים, אמנם בהעמיד בין הקנים אף שחיברן במסמרים כיון דניכר דאינו ע"ג פסול וכמש"כ שם סק"ח.

ב- **דנו** האחרונים בתחב המסמר על ראש הקנים וכרך החבל סביב המסמר אי מהני, **עי'** פמ"ג משב"ז שס"ב סק"ד, ושס"ג סק"ט, שו"ת בנין ציון סי' כ"ו, ומ"ב סקס"ד, והסברא להכשיר **חדא** דאין רואים המסמר חלק מהקנה, **ועוד** דכיון דלגבי רוחב המזוזה הוי ע"ג אמרי' גוד אסיק ומהני.

ועפי"ז יל"ד בחתך מעובי המזוזה מקצת גובהו וכרך החבל סביב הקנה הבולט דיהני, ול"ד לחק דפסל הפמ"ג דהתם איכא לעובי הקנה מב' צדדיו המכסהו, **ובחזו"א** שם סק"ב הכשיר להדיא כה"ג.

ג- **יעוין** בשו"ת נפש חיה שם דדן להכשיר ע"פ דברי המקו"ח בתחב יתד בקנה מהצד וחיבר החבל ליתד כיון דהחבל והיתד כחד חשיבי חשיב דהחבל ע"ג המזוזה ומהני, **אמנם** דבר זה תלוי בדברי הראשונים לעיל ב' א' פתח החצר חשיב מן הצד כיון שהכולנוסות היו ע"ג ווי העמודים שהקלעים תלויים בהם, או דחשיב ע"ג, **עי'** תוס' שם ד"ה "אב"א", תור"פ, ריטב"א, וספר הישר לר"ת סי' רפ"ו, וע"ע שו"ת חסד לאברהם הובא בספר שערי עירובין.

ד- **כתב** החזו"א סי' ע"א סק"ו דבהעמיד הקנים באלכסון, צריך שיהיה הקנה העליון כנגד מעלה ומטה של עולם ולא כמעלה ומטה של הקנים באלכסון, [ואי ענין הקנה שע"ג להגדיר ב' הקנים לפתח, היה מקום לומר דבעי' דיהא כמעלה ומטה של הקנים].

ה- **עוד** כתב שם סק"ז דבעשה לקנה העליון ב' יתדות, והניח שתי יתדות על הקנים היינו צוה"פ מן הצד, דאל"כ נכשיר בכל צוה"פ מן הצד, דעובי קני המזוזה הנן ידות קנה העליון, והתחלת המזוזות מתחת אותן הידות דמה לי חיבור טבעי ומה לי חיבור בידי אדם עיי"ש.

פלוגתא דצריך ליגע

י"א ב' גמ' צריכין ליגע או אין צריכין כו', נחלקו הראשונים בביאור פלוגתת ר"נ ור"ש, דבמאירי ובתשובת הרא"ם [הובא בגליון הגרע"א סי' שס"ב] פי' דנחלקו אי אמרי' גו"א כמחיצה דעלמא או לאו וסברת החילוק בין מחיצה דעלמא לצוה"פ דבצוה"פ בלאו הקנה שע"ג ל"ל תורת מחיצה ול"א גו"א לשויי פיתחא וכמשי"כ רש"י להלן פי"ט ב' וכן ביאר באבנ"ז רס"ד, ויתכן עוד דלכו"ע ל"א גו"א לשויי פיתחא ופלוגתתם אי מחיצה דצוה"פ הוא ע"י הקנה דלמעלה או דנעשה ע"י ב' הקנים לחוד ואין הקנה שלמעלה אלא לסיים המקום ולתת תורת פתח לב' הקנים, ומצינו דנחלקו בזה לדינא המ"ב שס"ב סקס"ו וחזו"א י"ג סק"ו אי צריך להזהר שלא ינוד הקנה שע"ג ברוח כדין הקנים שבצדדים, ולפי"ז הדמיון לכיפה דהתם נמי אין נוגע הקנה העליון כיון דמופסק ע"י המשקוף העגול ואיירי דאי' משקוף מרובע מבחוץ מע"ג הכיפה [וס"ל דאין משקוף העגול חשיב משקוף וכדלהלן], ונתחדש לפי"ז דאמרי' גו"א אף בדבר המפסיק [ואף באי' מזוזות פסולות המפסיקות בין מזוזות התחתונות למשקוף העליון], ואעפ"י דגבי לבוד נתבאר בראשונים לעי' ח' ב' דל"א ליה בדבר המפסיק צ"ל דגו"א עדיף [דלבד דכל ענינו לדון האויר כמאן דלי בדבר המפסיק א"א לדונו כמאן דלי' משא"כ גו"א דהמחיצות עולין למעלה שפיר אמרי' ליה אף בדבר המפסיק], וע"ע בדברי יחזקאל סי' ו' סק"ה.

אמנם בחזו"א סי' ע"א סק"ג הכריח דלשי' הראשונים דמשקוף עגול חשיב משקוף ומ"מ תלי' ליה בפלוגתת צריך ליגע בע"כ דאין הנידון אי חשיב כנוגע אלא דנחלקו בצורת הבנין דצוה"פ אי חשיב כפתח דוקא כשהקנה נוגע ע"ג דהמשקוף והמזוזות מחזקות זא"ז ולכך בכיפה כיון כיון דאמצעו אינו מע"ג המזוזות ל"ל צורתא דפתחא, או דאף באינו נוגע אי"ל תורת פתח ואף בכיפה סגי במאי דקצותיו מע"ג המזוזות, ולהאי פירושא ל"ל מקור דבאי' דבר המפסיק נמי מהני, **והנה** יעוי' בט"ז שס"ג סק"ט [הובא במ"ב ס"ק קי"ב] דבאי' ג' שמפסיק בין הקנים לחבל דלמעלה לא מהני, ובתו"ש שם סקס"ד הק' עליו מכיפה דמבוא' דמהני אף באיכא דבר המפסיק, ולהאמור יתכן דס"ל להט"ז דבכיפה המשקוף העגול מהני בתורת משקוף ולי' שם דבר המפסיק כלל ועי' חזו"א סי' ע"א סק"ג, וע"ע בדברי יחזקאל שם.

עוד מצינו גדר נוסף בשו"ת ברית אברהם סי' ט"ז סק"ה דאי"ז מדין גו"א אלא מדינא דחבוט [ונתחדש דאמרי' חבוט אף בקנה כל דהו], ונפק"מ לדינא דהרא"ם שם בקנה אחד גבוה וא' נמוך והקנה שע"ג עומד ממעל בשוה [ובאחד נוגע ובאחד אינו נוגע] דאי הוי מדין גו"א מהני אבל אי הוי מדינא דחבוט ל"מ דהו"ל הקנה בשיפוע וחשיב כפתחי שימאי וכמשי"כ בגליון הגרע"א שם]. אמנם בסו"ד הסיק הברי"א כהרא"ם.

כתב המרדכי [והובא בשו"ע שס"ב סי"א] דאי הקנה שבצד אינו מכוון כנגד הקנה העליון אלא מרוחק ממנו פסול, דפתחא כה"ג לא עבדי אינשי ויעוי' במ"ב סקס"ג דפי' דאף אי נימא גו"א מ"מ הו"ל מן הצד ומה"ט כ' שם דאף אי מרוחק אפי' משהו פסול, אמנם בערוה"ש שם סעי' ל"ג פי' דפסול דוקא במרוחק ג"ט ומשמעות דבריו דאין פסולו משום מן הצד אלא דחשיב פתח מקולקל ולכך שיעורו דוקא בג"ט [וכן יש לזה קצת משמעות בדברי המרדכי דדימה האי דינא לפתחא שימאי, אמנם בתחילת דבריו דן המרדכי משום צוה"פ מן הצד ואולי דס"ל דכל פסולא דמן הצד הוא מגדר שימאי ועי'.

צוה"פ העשוי ככיפה

גמ' כיפה ר"מ מחייב במזוזה כו', מבוא' דלכו"ע באיכא בחללה י' מהני וכל הנידון בלי' חללה י' ברוחב ד', ונחלקו רש"י והר"מ פט"ז משבת ה"כ ופ"ו ממזוזה ה"ד אי טעם הפסול לחכמים משום דלי' רוחב ד' ולא אמרי' חוקקין אבל באי' רוחב ד' מהני ולפי"ז מבוא' דפתח עגול חשיב פתח וכן מבוא' דשיעור רוחב פתח בד"ט, או דעיקר הפסול משום דעיגול לא מהני לצוה"פ, ולפי"ז ל"ל מקור דשיעור רוחב פתח בד"ט, ונחלקו האחרונים בשי' רש"י אי משקוף עגול נמי חשיב משקוף, וכן נחלקו לשי' הר"מ אי חסרונא דעגול הוא במזוזות או בתרווייהו וכלהלן.

משקוף עגול

יעוי' בריטב"א דכתב דמשקוף עגול לא מהני לצוה"פ ובעי' שיהא ע"ג הכיפה סף שוה נתון עליהם, וכ"כ האחרונים [עי' תו"ש שס"ג סקס"ד ופמ"ג משב"ז שס"ג סק"ט ודברי יחזקאל ס"ו סק"י ובאחרונים שהובאו בשערי עירובין] לדקדק

מלשון רד"ה חייבת דכתב דהעיגול מפסיק בין תקרה העליונה למזוזות ומשמע דאייירי דהיה ע"ג הכיפה תקרה עליונה אבל הכיפה עצמה כיון דאינה ישרה ל"ח משקוף וכן משמעות הרי"ף, אמנם בשו"ת בנין ציון סי' כ"ז, ובחזו"א סי' ע"א סק"ג כ' דאף לרש"י [והרי"ף] מהני עגול ומש"כ תקרה העליונה כונתם לחלק העליון של הכיפה, ובלשון התור"פ דכ' עובי הקורה של עגול מפסיק כו' מבוא' דהבין ברש"י דהיה בנין מעל הכיפה וכהאחרונים הנ"ל,

אולם שי' הר"מ פט"ז משבת ה"כ ופ"ו ממזוזה ה"ד דכיפה נמי חשיב משקוף וכ"פ הטוש"ע יו"ד סי' רפ"ז, והנה מקורם דהראשונים דעגול לא חשיב משקוף מהא דמבוא' בשמעתין דאין המשקוף נוגע במזוזות, ובשי' הר"מ יעוי' בפמ"ג שם ובאבנ"ז סי' רצ"א ובחזו"א סי' ע"א סק"ג.

בעיקר ד' הראשונים דעגול ל"ח משקוף יעוי' בבנין ציון שם דפ"י משום דהוי פתחי שימאי, [ומה"ט כ' דלרש"י דאבן נכנס ויוצא כשר למשקוף בע"כ דעגול נמי מהני] וצ"ב לדבריו אמאי הבנין שע"ג מהני, אמנם בחזו"א שם סק"א פי' דעגול חשיב כפרקים פרקים דאין אמצעו מונח ע"ג מזוזות, והנה בתשובת הרא"ם המובא בגליון הגרע"א שס"ב הנ"ל כ' דאף דבקנה אחד ארוך ואחד קצר ומשקוף ישר ע"ג מהני מדין גו"א מ"מ כשהמשקוף בשיפוע לא מהני דהוי כפיתחי שימאי, וכבר נתבא' לעי' דס"ל להרא"ם דבכיפה אין העיגול חשיב משקוף אלא המשקוף שע"ג ולכך מוכחי' דא"צ ליגע ואמרי' גו"א, וילה"ע דלמאי דס"ל דעיגול ל"ח משקוף א"כ פשיטא דה"ה משקוף באלכסון ל"ח משקוף וכמש"כ החזו"א שם סק"א, א"כ אמאי הוצרך הרא"ם לפסול מטעם פתחא שימאי ולא פסל מטעם עגול, וצ"ל דס"ל דעגול נמי פסולו משום פיתחי שימאי.

מזוזות עגולות

עי' משמעות רד"ה וחכמים דמזוזות עגולות מהני מדפ"י טעמא דחכמים משום דאין הפתח רחב ד"ט אבל ברוחב ד"ט מהני אע"ג דהמזוזות בעוגל וכ"כ הב"י סי' רפ"ז בדבריו, [וכן משמעות רש"י יומא י"א ב' ד"ה ושיון], אמנם בר"ן כ' דמזוזות עגולות ל"מ ורש"י חדא מתרתי נקט, וכן נקט הריטב"א, ובסברת החילוק בין המשקוף למזוזות נתבא' בחזו"א שם סק"ב דבמזוזה אף העשוי פרקי פרקי כל שהוא תוך ג' חשיב כחד משא"כ במשקוף.

עוד משמע בריטב"א דאף בא"י בנין ישר ע"ג המזוזות מבחוץ לא מהני המזוזות הישרות לצוה"פ, וצ"ב מ"ש ממשקוף העליון דמהני, ובחזו"א שם סק"ב פי' דלא מהני המשקוף העליון אלא כנגד חלל הפתח, הלכך במזוזות עגולות ובנין ע"ג כיון דבמקום המזוזות הוי מקום אטום ולי' חלל תחתיו ל"מ משקוף העליון לפתח, ואמרו לפרש עוד דבאמת בנין שע"ג לא חשיב כלל כמזוזות כיון דאין חוקקין להשלים ונמצא דבמקום הפתח ל"י אלא מזוזות עגולות וכ"ד הריטב"א הוא לענין משקוף לחוד דכיון דא"י ב' מזוזות שלמות דהן עיקרן דהצוה"פ ול"ב למשקוף אלא להגדיר המזוזות לפתח בזה סגי אף בבנין שע"ג ועי'.

בשי' הר"מ עי' ב"י שם דמשמעות לשונו דבעי' מזוזות ביושר אבל בעשוי ככיפה ל"מ, ובחזו"א שם סק"ה צידד [וכ"מ הט"ז רפ"ז סק"ג] דכ"ד הר"מ דוקא היכא דהמשקוף נמי עגול דאין ניכר מהו המשקוף ומהו המזוזות, אבל במזוזות עגולות ומשקוף ישר כיון דהמשקוף חלוק מהמזוזות שפיר נידון כפתח ועי"ש שכתב עפ"י הרבה אופנים דיהני להר"מ אף בעוגל ובשיפוע, [וכעין דבריו הביא בעמק ברכה דיני מזוזה מהגר"ח] ויל"ד במזוזות ומשקוף עגול וא"י ע"ג המשקוף בנין ישר אי שייך לדון כל העיגול למזוזות והמשקוף הישר למשקוף [וכסברת רש"י וריטב"א הנ"ל] או דלא שייך לדון המשקוף הישר למשקוף אלא בבנין ע"ג משקוף עגול אבל אי דנים העוגל למזוזות ל"ש לדון הבנין שע"ג למשקוף עליון.

והנה מקורו דהר"מ דכיפה עגולה במחיצותיה ובמשקוף ל"ח צוה"פ הוא משמעתין דחכמים פוטרין דס"ל להר"מ דאין החיסרון משום דלי' ד"ט דלא נאמר תנאי דרוחב ד"ט לשיעור פתח וכדלהלן, ובע"כ דהחיסרון משום דעיגול ל"ח פתח, ולפי"ז ר"מ דפליג ס"ל דעי' דחוקקין חשיב המשקוף ביושר, וה"ה דברחב ד"ט נבעי' לדון חוקקין [ונתחדש דשיין דין חוקקין אף על צורתו דהפתח ולא על שיעור מקום לחוד].

צוה"פ פחות מד"ט

שיי רשיי בשמעתין דשיעור רוחב פתח ד"ט ולכך בעי בכיפה לשיעור רוחב ד"ט, אמנם בר"מ פט"ז משבת הי"ט וה"כ מבוא' דאף בפחות מד"ט חשיב פתח [וכן גבי מזוזה בפ"ו ה"א לא הזכיר לשיעור רוחב ד"ט ועי' ביהגר"א יו"ד רפ"ז] ויעוי' במ"מ שם דהא דהוזכר שיעור ד"ט בשמעתין הוא משום ר"מ דלא אמרי' חוקקין אלא באי שיעור ד"ט וצ"ב, **בתו"ש** סי' שס"ג סקנ"ט הק' ע"ד הר"מ מהמבוא' לעי' ה' א' דשיעור בתים וחצירות פתוחין לתוכו הוא בד"ט עיי"ש חילוקו, ועי' חזו"א סי' ע"א סק"ד.

בשיי הטור עי' יו"ד סי' רפ"ז לענין מזוזה דפסק דבעי רוחב ד"ט אמנם בשבת לא הזכיר לשיעור זה, ויעוי' בחזו"א סי' ע"ה סקט"ו דדוקא גבי מזוזה דבעי פתח חשוב לא סגי בפחות מד"ט אבל לענין שבת דענין הצוה"פ לחלק בין פרצה לפתח סגי אף בפחות מד"ט ועיי"ש דלפ"ז ה"ה גבי סוכה ל"ב רוחב ד"ט, [ויתכן הגדר בזה דבמזוזה דענין הצוה"פ הוא בתורת פתח בזה בעי שיעורא לחלל הפתח משא"כ בשבת וסוכה דענין הצוה"פ הוא בתורת מחיצה סגי אף בפחות מד"ט, ולגדר זה אי"ש הא דלענין בתים וחצירות בעי שיעור ד"ט דהתם נמי הוא מתורת פתח], אמנם בסי' ע"ז סוסק"ה חזר בו החזו"א דל"ש שבת ממזוזה ואף בשבת בעי להטור שיעור ד"ט.

פרק שישי-הדר

דירת עכו"ם

דירת צדוקי

סא ב', מתני', הדר עם העכו"ם בחצר או עם מי שאינו מודה בעירוב כו', אמר ר"ג מעשה בצדוקי כו' **נחלקו** הראשונים בינא דכותי אי קאי אף למ"ד גירי אמת או אליבא דמ"ד גירי אריות לחוד, וכן נחלקו בדין הצדוקי אי גזרו עליו משום דאינו מודה בעירוב, ודומה לעכו"ם או דאף דמודה בעירוב גזרו עליה שמא ילמד ממעשיו, ע"י תוד"ה הדר וד"ה אמר, תור"פ רשב"א ריטב"א וריו"נ [ומהרש"א בשי' ריו"נ] ועי"ש עוד בפלוגתא תנאי דמתני'.

נחלקו האחרונים אי צדוקי [וכותי למ"ד גירי אמת] דינא כעכו"ם אף לקולא, או דלחומרא דינא כישראל, ונפק"מ לצדוקי הדר עם ישראל יחידי אי אוסר עליו ובעי ביטול או דאינו אוסר כלל [והא מיהת פשיטא דאף אי אוסר סגי בביטול ולא מחמרי' דלענין ביטול דינו כעכו"ם ובעי שכירות דהי תרתי דסתרי וכמש"כ באהעו"ז], דהגרע"א בתשו' החדשות סי' ז' נקט דלחומרא דינו כישראל והביא לזה רא"י גדולה מד' הרא"ש סי"ג במשה"ק שם ע"ד הר"מ דהא דקי"ל דצדוקי אינו כנכרי הוא קולא ולא חומרא, ואי צדוקי דינו כעכו"ם אף לקולא א"כ במאי דקי"ל דאין דינו כעכו"ם הוי נמי חומרא, וכה"ק בק"נ שם או' מ', וכן הביא שם הגרע"א כדבריו מד' האהעו"ז לענין ישראל מומר דאין דינו כעכו"ם אלא לחומרא [ונב' האהעו"ז שם נר' דהנידון הוא בדין מומר דכה"ת אי דינו כעכו"ם אף לקולא, ואינו נידון בדין עירובי חצירות לחוד], אמנם בנשמת אדם כלל ע"ה סכ"ו ובחזו"א סי' פ"ז סק"א כ' להוכיח מד' תוד"ה הדר ומסו"ד ד"ה הדר [במש"כ דלבתר דשווהו כותי כעכו"ם כו'] דדינו כעכו"ם אף לקולא, ולד' הגרע"א צ"פ כונת התוס' דכל דבריהם הוא לענין מאי דנתחדש במתני' דעכו"ם אוסר אף בביטול ולא סגי ליה אלא בשכירות דבזה צדוקי אינו מדינא אלא מגזירה אטו עכו"ם אבל עיקר דינא דצדוקי אוסר ומצריך ביטול הוא מדינא, וכ"מ בתור"פ, **וע"ע** בגאוו"י, ובעצי אלמוגים שפ"ה סק"ד, מרומי שדה, ושפ"א. **ואכתי** יש להוכיח בשי' התוס' דצדוקי שווהו נמי כדיר של בהמה מהא דכ' להלן ס"ב א' ד"ה עכו"ם דמי שאינו מודה בעירוב ל"מ ביה ביטול ועירוב, וצ"ב דא"כ אמאי גבי צדוקי דס"ל לתוס' דאינו מודה בעירוב מהני ביה מדינא ביטול, ובע"כ דאף צדוקי מדינא שווהו לדירתו כדיר של בהמה וכל איסורו הוא משום גזירת עכו"ם לחוד].

בעיקר נידון האחרונים דצדוקי יהא דינו כעכו"ם אף לקולא כפשוטו כל הנידון לבתר דגזרו עליו חכמים דדינו כעכו"ם לחומרא, והגדר בזה דלא נאמר תקנת עירובי חצירות אלא במי דשייך בפרשת עירוב וביטול אבל מי דאינו שייך בזה שווהו דירתו כדיר של בהמה, אמנם בחזו"א נקט דמדינא צדוקי דינו כעכו"ם לקולא, וכן מוכרח גדר זה מד' התוס' ס"ב כדלע"י וצ"ב מ"ש מכל דיני התורה דדינו כישראל.

דירת עכו"ם

סב א', גמ', אלא דכ"ע דירת עכו"ם לא שמה דירה כו', **מבואר** דנאמר ב' הלכות בעכו"ם, **חדא** דדירתו אוסרת, וכן דאין עירוב וביטול מהני במקום עכו"ם, [ועי' ברש"י ובתוס' ותור"פ בטעמא דל"מ ביה עירוב וביטול] **ויל"ד** בתקנתא קמייא דעכו"ם אוסר, אי גדרו דשווהו לדירתו כדירה ואוסר כישראל, או דאף דאין דירתו דירה אוסר בטלטול, **ונחלקו** בזה הראשונים, **דברש"י** ד"ה "ראב"י", ובר"מ בפיה"מ מבואר דגדר התקנה דדירת עכו"ם שמה דירה, **אולם** בתוס' ד"ה "ועכו"ם" מבואר דאף לאחר התקנה אין דירתם דירה, מהא דנקטו דלס"ד דדירתו דירה הטעם דל"מ ביה עירוב וביטול כיון דאינו מודה בעירוב, וצ"ב דא"כ אמאי לבתר דתקנו דאוסר אין הטעם דלא סגי בביטול משום דאינו מודה בעירוב ובע"כ דאין גדר איסורו משום דדירתו דירה, הלכך בלאו תקנתא דאין עירוב וביטול מועיל במקום עכו"ם היה מהני נמי עירוב, **וכן** מבוא' בדברי תוהרא"ש ותור"פ ס"ו א' דפי' הטעם דמהני שכירות בעכו"ם ולא בישראל משום דעכו"ם דירתו גרועה דל"ש דירה, ולדבריהם בע"כ דצדוקי ומומר נמי אין דירתם דירה].

ועי' להלן ס"ג ב פלוגתא הראשונים למ"ד דירה בלא בעלים שמה דירה אי עכו"ם אוסר בדל"י ולכאוי' תלוי בגדר דירת עכו"ם וכהאמור.

והנה בהגהות רעק"א ריש שפ"ב ובביה"ל שם הביאו דברי המהרי"ל דבמקום שיש עכו"ם עשאו חכמים לחצר ככרמלית ואסור לטלטל אף כלים ששבתו בחצר, ולכאוי' מבואר דאין הגדר דדירתו דירה אלא דאף דאין דירתו דירה החמירו רבנן לאסור בעכו"ם ושווהו רשותו ככרמלית הלכך אף כלים ששבתו בחצר אסור לטלטל, ובביה"ל הוכיח דלא כמהרי"ל מלשונות רש"י במתני' וס"ב א' ד"ה

שמה דירה דפי' האיסור להוציא מבית לחצר ומ' דבחר גופא שריא, ולהאמור י"ל דכ"ד רש"י למ"ד שמה דירה דלדידיה אין העכו"ם חמיר טפי מישראל אבל למ"ד ל"ש דירה כיון דעשו רשותו ככרמלית ממילא דאף חצירו אסור בטלטול.

עוד יעוי' נידון האחרונים אי שייך לדון דירת העכו"ם לחצאין ונפק"מ בעכו"ם שביתו פתוח לב' חצירות ובאחד אי' ב' ישראלים ובשני אי' חד ישראל אי' אוסר אף על ישראל האחד או דדנים דירתו לחצאין ואינו אוסר אלא על הב' ויש לחשב להאמור בגדר איסורו דהעכו"ם, [ויש לזה דוגמא בפמ"ג משב"ז סי' שפ"ב סק"ה בב' חצירות האחת דרים בה ב' ישראלים ועכו"ם ובשניה חד ישראל בלא עכו"ם ועירבו החצירות יחד והניחו העירוב בחצר שאין בה עכו"ם, דהחצר שאין בה עכו"ם מותרים בטלטול לחצר השניה והחצר שיש בה עכו"ם אסורים], ובספר האיר יוסף סי' נ"ה הביא לפשוט נידון זה מסוגיא ערוכה להלן ס"ה ב' גבי ישראל ועכו"ם בפנימית וישראל בחיצונה ואכ"מ.

בעיקר שו"ט דהגמ' אי דירת עכו"ם שמה דירה, כפשוטו הנידון אי תורת דירה עליה וכ"מ בתוס' ע"ה א' ד"ה הו"א דהק' אמאי דירת עכו"ם חשיבא דירה לענין בתים וחצירות פתוחין לתוכו אמנם בלשון רד"ה חצירות וד"ה ראב"י מבוא' דהנידון אי חשיב דירה לחלוק רשות לעצמה, [ואע"ג דהישראל ודאי חלוק מרשותו שעל העכו"ם מ"מ העכו"ם נידון כטפל לישראל וכאורח, ואמרו נפק"מ בין הפירושים בדין י' בתים זו לפניו מזו והפנימים הוו של עכו"ם אי איכא לחיצונים תורת בית שער לדירה, והנה בקו' הגמ' מבריתא דחצירו של עכו"ם יעוי' בתוס' ד"ה חצירו דפי' ההוכחה מרישא דברייתא דשרי להכניס מבית של ישראל בחצר אחרת לחצר העכו"ם, אמנם רש"י בד"ה הרי פי' ההוכחה מסיפא דברייתא דאם יש שם ישראל אחר מותר להוציא מבית הישראל, ויתכן דהטעם דלא פי' כתוס' משום דאזיל לשי' דהרי הוא כדיר של בהמה היינו דלא חשיב רשות לעצמו, הלכך מרישא לא שמעי' אלא בחצר דבתי עכו"ם פתוחין לתוכו אבל היכא דאי' ישראל בהדי יתכן דאוסר לגבי ישראל אחר, [וכן מסתבר דפלוגת רש"י ותוס' לעי' בגדר גזירת חכמים אי שויהו לדירתו דירה הוי לשי' בגדר דירת עכו"ם ל"ש דירה כדלע"י].

העירו דלפרש"י כלים ששבתו בבית ישראל ויצאו לחצירו יהא אסור להכניסם לחצר שדר בו עכו"ם בלבד כיון דב' חצירות הוי רשויות חלוקות אמנם בשו"ע שפ"ב סעי' ג' מפורש הדבר להיתר, וצ"ל דכי היכי דאין שימושיו של הגוי עושה רשות לעצמו ה"ה דאין בעלות הגוי עושה חילוקי רשויות לדון החצירות כרשויות חלוקות.

עירוב וביטול במקום עכו"ם

גמ', ואמור רבנן אין עירוב מועיל במקום עכו"ם כו', בעיקר תקנת חכמים דאין עירוב וביטול מועיל במקום הגוי, יעוי' בתוס' ובתור"פ דיסוד התקנה קאי אעירוב וביטול דהעכו"ם דלא מצי למיערב ולבטל רשותו לישראל, [נועי' לעי' אמאי הוצרכו לתקנה זו הא בלא"ה ל"מ לערב ולבטל כיון דאינו מודה בעירוב, ולפי' התור"פ דאינו מודה בעירוב מצי לבטל הוצרכו להאי תקנה לענין ביטול], ולדבריהם לא הוזכר כלל בסוגיין דין עירוב וביטול הישראלים זל"ז לשויה רשותם כישראל אחד, וענין זה נתבאר בשמעתא דלחמן בר ריסתק לק' ס"ג ב', **אמנם** בר"מ פ"ב מעירובין ה"י מבוא' דיסוד התקנה לא קאי כלל אעירוב וביטול דהעכו"ם, [ניתכן דס"ל דהא פשיטא דלא מהני כיון דאינו מודה בעירוב] אלא עיקר התקנה דלא מהני העירוב וביטול דהישראלים זל"ז, [ופשיטא דכל האי תקנתא לא נצרכה אלא לראב"י דאינו אוסר עד שיהיו ב' ישראלים אוסרים זע"ז], וד' הר"מ צ"ע טובא משמעתא דלחמן בר ריסתק ויבוא' שם.

והנה עיקר האי תקנתא דל"מ עירוב הישראלים זל"ז כפשוטו נצרכה דלא נדון דירתם דהישראל ע"י העירוב כחד והו"ל חד במקום נכרי, אמנם בלח"מ פ"ב ה"ט ובב"י הגר"א סי' שפ"ב ס"א מבוא' גדר מחודש דכל עיקר גזירת עכו"ם הוא לענין דאין עירוב הישראלים מהני במקום עכו"ם אבל לא נאמר כלל דדירת עכו"ם אוסרת [ולדבריהם הא דבעי' אוסרים זע"ז אינו תנאי בדין ב' ישראלים אלא הוי בעיקר התקנה ויבוא' להלן], אמנם ד"ז לא יתכן דא"כ אמאי אסור להוציא מבית הגוי לחצר וכמבוא' ס"ב א', ובע"כ דאף הגר"א והלח"מ לא איירי אלא לענין דינא דב' אוסרים זע"ז ור"ל דמהא דהוצרכו לתקן דאין עירוב מועיל כו' שמעי' דבלאו התקנה היו חשיבי ע"י העירוב כחד הלכך באוכלין על שולחן א' דבלאו העירוב חשיבי כחד לא חשיבי ב' אוסרים זע"ז, וצריך לדחוק בלשונו דהגר"א.

עוד יש לברר בשי' הר"מ אי כל תקנתא דאין עירוב מועיל כו' הוא בחלות העירוב אבל היכא דחל העירוב אין מעכב דיורי הגוי או דאסרו הדיורין בכל ענין ויש בזה הרבה נפקותות וכדלהלן, דבהאע"ז סי' שפ"ב ס"ג נקט דהיכא דחל עירוב כיון דנעשו כחד תו הו"ל

עכו"ם במקום חד, ועי"ש דלפ"ז אי יש לישראלים חצר נפרדת ואין לגוי דריסת הרגל שם מהני עירובן לדון כיחיד לענין שיתוף המבוי, ופי' כן דברי השו"ע ש"י שצ"א סעי' א', [וצ"ב דכפשוטו כונת השו"ע שם דאין העכו"ם אוסר במבוי אלא בא"י ב' חצירות, ולא משום דהעירוב משוי להו כחד], וכן פי' לפי"ז דינא דהשו"ע שפ"ב סעי' ג' [ומקורו משו"ת הרא"ש] דחצר עכו"ם וישראל הפתוחין זל"ז ואין להם דריסת הרגל דמותר להוציא מחצר הישראל לנכרי, ופי' האע"ז שם הטעם עפ"י דרכו, משום דהעירוב משוי להו כחד, וצ"ב אמאי לא פי' כפשוטו משום דאין העכו"ם דר בחצר הישראל ובה לא גזרו חכמים וכ"כ המ"ב שם סק"ט, **אמנם** בר"מ פ"ב הט"ו לכאן מפורש דאף במקום דחל עירובן לא חשיבי כאחד ועי' בחי' אהע"ז ע"ד ב' דפי' דדברי הר"מ שם אינו מדינא, ואמרו עוד דהתם כיון דהמבוי צריך שיתוף וכל מאי דהותר הטלטול במבוי משום דסומכין על עירוב במקום שיתוף הלכך במקום עכו"ם לא חל עירובן כלפי המבוי, ול"ד לגונא דהאע"ז דאי' ב' חצרות אחד של ישראל וא' של עכו"ם דהתם ע"י דעירבו ישראל אין המבוי טעון שיתוף כלל. **עוד** נפקותא איכא בנידון הנ"ל בדינא דהריב"ש הובא ברמ"א שצ"א ס"א דבשכרו משר העיר הדרכים של המבואות מהני לטלטל במבוי אבל אסור להוציא מבית העכו"ם למבוי כיון דלא מהני השכירות על בתי העכו"ם דאין לו רשות בהם, ולד' האהע"ז כיון דחל עירובן ושיתופן דהישראל לכאן הו"ל כחד במקום עכו"ם וצריך להועיל אף להוציא מבתי העכו"ם, ובאמת דהחכ"צ סי' ו' כבר חלק על הרמ"א בזה וצ"ב.

שנים אוסרין זה על זה

מתני' ס"א ב' וגמ' ס"ב א' תרי דשכיח דדיירי כו' מבוא' דלראב"י אין הגוי אוסר אלא בא"י ב' תנאים חדא דיהא ב' וכן דיהיו אוסרין זע"ז, והנה טעם תנאי הא' מבוא' בגמ' משום דתרי שכיח דיירי, ונחלקו הראשונים אי חד דשכיח דינו כתרי, דבתוס' ס"ה ב' ד"ה התם כתבו דאינו אוסר משום דלא פלוג, וכן עולה מדברי הר"מ פ"ב ה"י הנ"ל דאי היה העירוב דהישראלים מהני הו"ל חד במקום עכו"ם אע"ז דהו"ל חד ושכיח אמנם בריטב"א ס"ה ב' הוכיח מסוגיא דלחמן דבחד ושכיח דינו כתרי ויש לחשב ראיתו ויבוא' במקומו.

עוד יעוי' בב"י ריש סי' שפ"ב דדקדק לשון הטור דכ' עד שיהיו ב' ישראלים דרים בשני בתים כו' דמשמע דדרים בבית אחד אע"פ שאין סמוכין על שולחן אחד ואוסרין חשיבי כחד, ויעוי' בשעה"צ שם סק"ב דהמ"א והגר"א פלגי ע"ז, וד' הבי"י צ"ת אמאי בעי לתנאי דב' בתים, ובחזו"א פי' דהוי נמי בכלל לא פלוג דשם יחיד התירו חכמים, וצינו עוד לדברי המאירי בביה"ב במתני' דכתב דאין יראת העכו"ם מצויה אלא בחלוק הבתים.

בדין תנאי הב' דבעי' אוסרין זע"ז, יעוי' בר"מ פ"ה הט"ז דבאוכלן על שולחן אחד דאינו אוסרין זע"ז שרו, וכ' הבי"י ריש סי' שפ"ב דה"ה באחים המקבלים פרס מאביהם כיון דאינם אוסרים זע"ז חשיבי כחד, אמנם בדמשק אליעזר סק"ו תמה ע"ד דהתם כיון דכשמוליכין עירובן למק"א צריכין עירוב מקרי אוסרין זע"ז, ודבריו צ"ב דהא מ"מ אכתי אין אוסרין זע"ז, וצ"ל דס"ל דדינא דאוסרין זע"ז אי"ז תנאי נוסף בדין דירת עכו"ם אלא דע"י דאוסרין הו"ל שנים אבל באין אוסרין כיון דאי"ל חד מקום פיתא חשיבי כחדא, הלכך במקבלין פרס כיון כיון דפעמים דצריכין עירוב לא חשיבי כחד,

ע"ע ב"י סי' שס"ו דהביא ד' שיבלי הלקט דנסתפק במחנה דפטרו רבנן מעירוב חצירות אי דירת עכו"ם אוסרת, וכתב הבי"י דאין ספק זה צריך לפנים דכיון דאינו צריכין לערב הו"ל כיחיד במקום העכו"ם ואינו אוסר, והנה הא דבמחנה א"צ לערב אינו משום דהוי חד דיורין אלא דהוי מקולת חכמים דהקילו במחנה, וצ"ב אמאי פשיטא ליה להב"י דחשיב כחדא, ובע"כ דס"ל דבאין אוסרין זע"ז אין הפטור משום דחשיב כחדא אלא דהוי תנאי נוסף באיסורא דדירת עכו"ם. הלכך במחנה דאין אוסרין שפיר חשיב כחד [ואזיל לשי' בדין האחין שמקבלין פרס].

עוד יעוי' בב"י סו"ס שפ"ב בשם מצאתי כתוב [ומקורו בתשובת המהרי"ל סי' קנ"ו] דבב' ישראלים וא"י לאחד תפיסת יד בב' חבירו אע"ז דאין צריכין לערב צריכין לשכור מהנכרי ופסקו הרמ"א שם ס"א, ויעוי' בב"י הגר"א שם דהק' מ"ש ממקבלים פרס דחשיבי כחדא, ובאמת במהרי"ל מבוא' הטעם דתפיסת יד גורם לו שותפות בההוא ביתא וגדרו כעירוב דכי היכי דעירוב לא מהני לאשווי לחדא ה"ה תפיסת יד, ואמרו דהגר"א לשי' דפי' דינא דאוכלן על שולחן אחד משום דלא גרע מעירבו דאילו היה חל עירובן לא היו אוסרין א"כ תפיסת יד דהו"ל כעירבו שפיר חל עירובן.

שכירות עכו"ם

בגדרי השכירות יש להקדים דברי החזו"א סוף סי' פ"ד דענין השכירות אינו שכירות ממש דאפי' בשבתו בבקעה של אחרים ושל הפקר העכו"ם אוסר ומהני שכירות, אף שאין כאן לא בעלים ולא משכיר, אלא הכי תקינו רבנן, והיינו נמי דמותר לשכור בשבת ואין כאן משום מו"מ ע"כ, וגדר הדברים מבוא' בדברי הר"מ ובאחרונים להלן דענין השכירות הוא מתורת ביטול רשות. **ויש** להוסיף דכפשוטו ענין זה אינו תלוי בפלוגתת שכירות רעועה ובריאה, דהא למ"ד שכירות בריאה נמי מהני שכירות בבקעה, אלא כל פלוגתתם בצורת מעשה השכירות.

ויסוד דבריו דענין השכירות הוא מעשה שכירות בעלמא ואינו בגדר קנין שכירות, מבוא' ברמב"ם פ"ב הי"ב ובראשונים ובפוסקים בהרבה הלכות כדלהלן.

א. שכירות פחות משו"פ - בגמ' מבוא' דשוכרין מן העכו"ם פחות משו"פ כיון דב"נ נהרג על פחות משו"פ, ובאחרונים [עי' רש"י ומנ"ח מ' שליו ואבני מילואים סי' ל"א סכ"ד] דנו מהכא לענין דבר דהוי ממון אצל הנותן ולא אצל המקבל דאזלי' בתר המקבל, **אמנם** בר"מ פ"ב הי"ב וברשב"א בעבוה"ק מבוא' דמדינא לא מהני שכירות כה"ג ושאני הכא דהשכירות אינה ודאית אלא הכר לכך מהני בפחות משו"פ, וצ"ב אמאי נטה מהטעם המבוא' בגמ', **וביאר** האו"ש דס"ל להר"מ בכונת הגמ' דכיון דשכירות עכו"ם לענין היתר טלטול לא בעי' דיהא הדבר קנוי בקנין שכירות אלא סגי שיצא מרשות העכו"ם הלכך סגי בפחות משו"פ דלעכו"ם חשיב כסף, ובאמת דכדברי הר"מ מבוא' בגמ' להלן סי' א' דילפי' דשוכר מהני בפחות משו"פ ממערב ולד' האחרונים דבקנין שכירות דעלמא נמי מהני בפחות משו"פ כשהנותן עכו"ם צ"ב אמאי הוצרכו לדינא דשוכר כמערב.

ב. שכירות רעועה - נחלקו בשמעתין ר"נ ור"ש אי סגי בשכירות רעועה או דבעי' בריאה, **ועי'** ברש"י ותוס' בביאור שכירות רעועה, והנה כפרש"י כ' המאירי והוסיף דלמ"ד שכירות רעועה לא בעי' דישייר כל החצר אלא אפי' אי לא שכרה אלא לדבר מועט ולתת שם כלי אחד בלבד סגי, וכפשוטו הגדר בזה דכיון דל"ב קנין שכירות אלא מעשה שכירות סגי במאי דהשכיר החצר כולה לשימוש מועט, **אמנם** בחזו"א סי' פ"ב סק"א כ' דלפרש"י מבוא' דאין צריך לשכור החצר כולה אלא סגי במאי דיכול להניח כלים בחלק מהחצר, ואע"ג דעדיין אי' לעכו"ם חלק בחצר מ"מ כיון דעשה כתיקון חכמים בענין השכירות שב דירת עכו"ם כדיר של בהמה ושוב לא גזרו רבנן, והנה לדבריו דע"י שכירות החצר שב דירתו לדיר של בהמה ה"ה דיהא שרי להוציא מבית העכו"ם, והעירו מדברי הרמ"א סי' שצ"א ס"א דע"י שכירות המבוי עדיין דירת העכו"ם שמה דירה ואסור להוציא מבית העכו"ם לחצר ולמבוי ועי'.

ג. חזרה מהשכירות - יעוי' רש"י במתני' ד"ה, עד וש"מ כו' דהא נקט דמי, **ובב"י** סי' שפ"ב דקדק דדוקא כ"ז שהכסף בידו אין יכול לחזור אבל כשהחזיר הדמים בטלה השכירות ומיתסרא החצר בטלטול, וכ"פ הרמ"א שם ס"ו, ועי"ש בנו"כ הרבה פרטים בזה ובבה"ל האריך בביאור השי', וכל הנידון דחזרה מהשכירות מורה דאין השכירות בתורת קנין [דבקנין שכירות דעלמא ל"מ חזרה אף במחזיר הדמים] אלא הוי בתורת ביטול וכלעי', הלכך שייך חזרה מהשכירות כי היכי דשייך חזרה מהביטול, **וכ"פ** בשו"ת חכ"צ סי' ו', וכן משמע במ"א שם דכ' דאם החזיק בו משנכנס שבת שוב אינו יכול לחזור בו והיינו דכיון דהוא מגדרי ביטול כי היכי דביטול לא מהני חזרה כשהחזיק לאחר כניסת השבת [לפרש"י] ה"ה בשכירות, [ובעיקר דברי הב"י, עי' בתור"פ דהביא מהירושלמי דלא מהני ביטול בעכו"מ דחיישי' דיחזור מביטולו ע"י דישתמש בחצר, ומ"מ לא חיישי' דיחזור מהשכירות דאף אי ישתמש בחצר גזל הוא בידו, ומורין הדברים דס"ל דחל ע"י השכירות קנין גמור וה"ה דלא מצוי לחזור ע"י חזרת הדמים].

ד. שכירות בישראל - נחלקו הראשונים אי מהני שכירות בישראל, **עי'** ברא"ש ב' שיטות בזה, ובכ"מ סוף"ב בשי' רש"י והר"מ, **ובאחרונים** האריכו דשכירות רעועה יתכן דמהני לכו"ע, וכן יתכן דחלוק שכירות מע"ש משכירות בשבת, **עי'** בק"נ שם ובשו"ע סי' ש"פ ס"ג ונו"כ שם, והנה פשיטא דשכירות גמורה מהני אף בישראל וכל הנידון בשכירות להתיר עירובי חצירות דאינו קנין שכירות וכנ"ל, אמנם עדיין צל"פ אמאי גרע סילוק בכסף מביטול בדיבור, ואמרו עפ"י מהרמב"ן ריש פסחים דפי' ענין הביטול דאינו מפקיר את ביתו, אלא שהוא עוקר דעתו מלדור עם השותפין ביומו כו' ויתכן דבזה חלוק ביטול משכירות דשכירות אין עוקר דעתו מלדור שם אלא מסלק רשותו, וגבי ישראל לא הקילו בהכי אלא הצריכו גדר דסילוק האדם ועי'.

ה. עי' בשעה"צ סי' שפ"ב סק"כ דהביא דברי הראב"ן דאי אינו נותן לו השכירות בשבת אלא מבטיח לו ליתן לאחר השבת דמהני, ובשעה"צ תמה עליו דבמאי קנה, וצ"ל דס"ל דכיון דאין השכירות בתורת קנין בתורת סילוק וביטול סגי בידבור בעלמא דיתן לו

לאחר השבת, [נבספר האיר יוסף סי' ט' דן דאולי הקנין נעשה ע"י השימוש בחצר דהוי חזקה וכעין שכי' ריו"נ במתני' לענין חזקה בביטול דאע"פ שאין זו החזקה כשאר חזקות שהקרקע נקנה בהם אפ"ה הקילו בה חכמים בה שתקנה כשאר חזקות].

עכו"ם בליתא

ס"ב ב', גמ' לא קשיא הא דאיתיה כו', **נחלקו** הראשונים בחילוקא דאיתיה מליתיה, **שיטת** רש"י והרשב"א דמסקי' דדירה בלא בעלים ל"ש דירה ולכך בליתיה ל"ח דירת הגוי דירה לאסור על הישראל, ומ"מ אסור להוציא מבית העכו"ם דחשיב כמוציא לחצירו של ישראל, ובטעם איסור ההוצאה מבית העכו"ם, **יעוי'** בחי' אהעו"ז בשמעתין ועל השו"ע שס"ו, דרש"י אזיל לשי' לק' ע"ד ב' דאסור להוציא מחורבה לחצר אע"ג דאינו אוסר על המבוי דדירה בלא בעלים חשיבא רשות באפי' נפשה וכל מאי דל"ש דירה הוא לענין דאינה אוסרת לחצר, **וכ"כ** החזו"א סי' פ"ב סקט"ז והוסיף שם דאע"ג דדירת עכו"ם כדיר של בהמה וגרע מחורבה מ"מ לאחר דגזרו רבנן ושויהו לדירתו דירה הדר דינא דכל היכא דאוסר בישראל מעיקר הדין גזרו נמי בעכו"ם [ולדבריו יש להעיר אמאי כי בתוספתא הטעם לאסור מפני שהוא כחצירו ולא משום דגזרו שמא ילמד ממעשיו וכדהק' רש"י לק' ע"ב על הל"א והעיר כן בחזו"א שם סק"ח]. וכפירושם כן מבוא' בריטב"א פ"ה א' דכ' להוכיח דאסור להוציא מחורבה משמעתין.

ולולי דבריהם היה מקום לומר דאיסורא דעכו"ם הוא מעיקר הדין דאע"ג דדירתו כדיר של בהמה ה"מ לאסור החצר דדנים דאין לו חלק בחצר אבל מ"מ ביתו חשיב כבית דירה לאסור להוציא משם לחצר, אמנם לפי"ז ראב"י דפליג דבחד אינו אוסר ושרי להוציא אף מביתו של עכו"ם פליג בתרתי, אלא דבאמת ד"ז מוכרח מס"ד דהגמ' דר"מ איירי בדאיתא ומ"מ לא קאסר אלא להוציא מבית העכו"ם, וצ"ב דכיון דהאיסור משום גזירה שמא ילמד מעשיו מאי שייך לאסור מבית הנכרי ולהתיר מבית העכו"ם ובע"כ דלס"ד יסוד האיסור אינו מחמת גזירה אלא מדינא דלא קחשיב דירת הכו"ם כדיר של בהמה אלא לענין החצר אבל ביתו חשיב כבית דירה והוי רשות בפ"ע, וראב"י פליג דמדינא ל"ח דירה כלל ולא אסרי' אלא משום גזירה וה"מ בתרתי.

שיטת הריטב"א בשמעתין ולהלן פ"ה א' [וכ"ה במאירי] דמסקי' דדירה בלא בעלים שמה דירה ומ"מ בעכו"ם לא גזרו אלא בדאיתיה וה"מ להוציא מבית הישראל, אבל להוציא מביתו דהעכו"ם אסור אף בדליתיה, ואע"ג דבחורבה ס"ל דשרי להוציא [למ"ד דלא שמה דירה] ודירת עכו"ם בדליתא לכו"ע לאו שמה דירה, צ"ל דכיון דהוי דירתו המיוחדת לו ובדאיתיה שמה דירה, אף בדליתיה חשיב רשות בפ"ע לענין להוציא מביתו.

שי' המרדכי דאיירי באי' אורח בבית הנכרי וע"ז מסקי' דאף בלי' לעכו"ם אסור לאורח להוציא מבית העכו"ם, וכ"כ בתור"פ, **ובת"ה** סי' ע"ו הבין בכונת המרדכי דס"ל דאין האיסור משום העכו"ם אלא משום האורח דאע"ג דאין האורח אוסר על הבע"ב הבעה"ב אוסר על האורח, אמנם תמה עליו דאין הדין כן, **ובאבהעו"ז** פי' כונת המרדכי עפ"י דהנ"ל בשי' רש"י [ואורח לאו דוקא]

יש לברר אי לראב"י נמי איכא לדינא דשמעתין דבליכא לעכו"ם ואיכא ב' ישראלים אסור להוציא מבית העכו"ם או דפליג בזה אדר"מ ושרי והסברא לחלק בין ר"מ לראב"י דלראב"י דבעי' תנאי דאוסרין זע"ז, בלי' לעכו"ם כיון דשרי להוציא מבית הישראלים ל"י שנים אוסרין זע"ז ושב הדין דדירת עכו"ם כדיר של בהמה, **והנה** יעוי' ברש"י לעי' ע"א ד"ה ראב"י דפי' דלראב"י באיכא שני ישראלים אוסרין זע"ז ואסור להוציא מביתם ומבית העכו"ם וכבר תמה ברש"י אמאי אסור להוציא מביתם למאי דאוקי' ברייתא בדלי' ותני' דראב"י איירי בדאי', וצ"ב אמאי נטה רש"י מכפשוטו דאף ראב"י איירי בלי' ולא קאסר אלא להוציא מבית העכו"ם, ולכאוי' צ"ל דלראב"י בלי' שרי להוציא אף מבית העכו"ם, ואולי דלס"ד דאיירי בדאיתיה ודאי דלראב"י אין הגדר כר"מ דאין אוסר אלא להוציא מבית העכו"ם, דכיון דלדידיה בעי' אוסרין זע"ז בע"כ דהוא תנאי באיסור הישראלים, אמנם באהעו"ז נקט דדינו דראב"י בשנים כר"מ בחד ובל"י אסור להוציא מבית העכו"ם, וצ"ע דהא אינן אוסרין זע"ז.

לחמן בר ריסק

גמ' כו' בעובדא דלחמן בר ריסק יש לברר **א.** דין היתר הטלטול במבוי ליחיד, ולשאר בני החצר. **ב.** דין היתר הוצאה מבית היחיד למבוי, ליחיד ולבני החצר. **ג.** דין הוצאה מבתי המבטלים למבוי ע"י היחיד. **ד.** דין הוצאת כלים ששבתו בחצר למבוי ע"י המבטלים.

היתר טלטול במבוי

נחלקו הראשונים אי ע"י הביטול ליחיד שרי לבני החצר לטלטל במבוי או דאסירא כדן עירבו דקי"ל שבת קל ב' דאסרו הטלטול במבוי משום גזרה דלא יוציא כלי בית למבוי, **שי'** רש"י [כדגרסו התוס' ועי' הגהות הגר"מ] דהביטול מהני לטלטל במבוי ואע"ג דעירבו, ובטעם ההיתר מצינו כמה דרכים, בריטב"א פי' דע"י הביטול בטלו נמי לחצירים והדר דינו כלא עירבו דכיון דאסורין להוציא כלי בית לחצר שרי לטלטל במבוי וכ"כ בקרני ראם, ובתור"פ וחי' אהעו"ז ובחזו"א סי' פ"א סק"א פי' דס"ל לרש"י דטעם איסור הטלטול בכרמלית משום דאין בו שום תשמיש, [וכמש"כ התוס' להלן צ"א ב' ד"ה וכלים בשם רש"י], הלכך בשמעתין דהיחיד שרי בטלטול ואי' תשמיש למבוי לא הוי ככרמלית אף לרבים.

שי' תוס' דהמבוי אסור בטלטול, וכפשוטו כל האיסור הוא לרבים דביטלו לחוד, דכיון דאסורין להוציא כלי ביתם למבוי דינם כעירבו, אבל היחיד דשרי להוציא כלי הבית למבוי ה"ה דשרי בטלטול המבוי, ולפי"ז צ"ל דס"ל לתוס' דלא כמש"כ להלן צ"א בטעם איסורא דהמבוי דהוי ככרמלית כיון דל"ל שום תשמיש, דלהך טעמא בשמעתין דאי' תשמיש דהיחיד ל"ה כרמלית והו"ל למשרי אף לשאר בני החצר, אלא ס"ל לתוס' דטעם האיסור משום גזירה שלא יציאו כלי הבית למבוי וכמשמעות לשונם בסוגיין הלכן שאר בני החצר דאסורין בהוצאת כלי הבית אסורים נמי בטלטול במבוי משום גזירה, אמנם משמעות התוס' במש"כ וטוב היה להם כו' בשביל האחד שיהיה מותר" דכל התיירא דהיחיד הוא רק בלא עירבו, וכן יש משמעות בתורה"ש [ובטעם הדבר י"ל עפ"י דף צ"א הנ"ל דאיסורא דהמבוי משום כרמלית דלפי"ז י"ל דכיון דלרבים ל"י תשמיש במבוי לא מהני תשמישו דהיחיד לחוד להפקיעו מתורת כרמלית], אמנם לפי"ז נמצא דכל מאי דמהני הביטול להתירם ליחיד הוא אליבא דריו"ח לחוד אבל לרב לא מהני מידי ואי"ז במשמעות דבריהם וצ"ב. **ע"ע** קו' הגרע"א בגלהש"ס, ויעוי מש"כ ליישב במהרש"א ובקרני ראם ושפ"א.

הוצאת היחיד מבתיהם למבוי

נחלקו הראשונים בדין הוצאת כליהם ע"י היחיד, **שי'** התוס' דהיחיד שרי להוציא מבתיהם למבוי כיון שהעירוב עושה אותם כבית אחד, וצ"ב דאכתי הו"ל כבית השותפין והיכי שרי להוציא מבתיהם דהוי של שותפין למבוי דחד, [ובשלמא להוציא מביתו שרי דאין עירוב להחמיר], ונאמרו בזה ב' דרכים, בחזו"א סי' פ"א סק"ה צידד ליישב דכיון דסומכין אעירוב במקום שיתוף הלכך ע"י העירוב היו מותרין להוציא למבוי לולי איסורא דהגוי, וכל מאי דבעי' לביטול הוא בכדי לאשוויי יחיד במקום עכו"ם, הלכך י"ל דאין ביטול לחומרא ואין דנים הביטול אלא לענין דחשיב יחיד במקום נכרי אבל לא לאסור להוציא מבית השותפין למבוי, [ועדיין צ"ב אמאי לא חשיב תרתי דסתרי, ויעוי' בשלום יהודה סי' ל' מה שביאר בזה אמנם בחזו"א דחה לפי' זה דעדיין אי' לחצירו של המן שלא עירבו מחמת הגוי וביטלו נמי רשותם שבחצר עי"ש, [ומאי דנקט דבחצירו של המן היו ישראלים, צ"ב ממשמעות התוס' דבני החצר דהיחיד עירבו ואהני עירובן, וכ"מ בתור"פ, ובע"כ דהמן היה גר בחצר נפרדת], וכדרכו דהחזו"א מבוא' בסו"ד התוס' [לפי' המהרש"א שם] דכ' דכל קו' רבא אאביי הוא באין חצירות פתוחות זל"ז אבל בפתוחות כיון דעירבו וסומכין אעירוב במקום שיתוף, לא שייך להק' א"כ בטלת תורת שיתוף וצ"ב היכי חל שיתופן הא הו"ל במקום נכרי ובע"כ דהביטול אהני לסלק הגוי ושפיר חל שיתופן, אלא דצ"ב א"כ אף באין חצירות פתוחות יהני שיתופן, ואמאי אקשי' ע"ז בטלת תורת שיתוף, ואמרו דבאין חצירות פתוחות כיון דצריכין לעשות שיתוף להדיא ע"י שיתופן חשיב דחוזרין מביטולן ותו הו"ל במקום נכרי, משא"כ בחצירות פתוחות דל"ב שיתוף להדיא אלא סומכין אעירוב במקום שיתוף ל"ח חזרה מביטולן **עוד** יתכן דס"ל לתוס' דע"י העירוב אין הגדר דחשיבי דכולם שותפין בבתיים ובחצירות, אלא חשיבי כולן כדרים בחד בית וכחד גברא, ונמצא דההוצאה מבתיהם הוי מרשות היחיד לרשות היחיד, ולפי"ז בשנים הדרים בבית אחד יהא שרי להוציא לבית אחד מהשותפין [ובאמת דכן מפורש בתוס' בהמשך דבריהם דכ' דשנים הדרים בבית אחד אף אי לא אהני הביטול אלא לזה שביטלו לו מ"מ שרי ליה להוציא לחצר שביטלו אליו, ול"ד לחצר שאינה מעורבת דגזרו חכמים דאסור להוציא לשם מבית היחיד, דדיורי החצר ל"ח כשנים הדרים בבית א' אלא כדיורין חלוקים]. אמנם ענין זה שנוי בפלוגתת ראשונים, דבראב"ד הובא ברשב"א לעי' כ"ו א' ס"ל כהאמור

דשנים הדורים בבית אחד שרי ליחיד להוציא לחצירו ונתבאר שם בראב"ד הטעם דאין אנו עושין הבית כרשות משותפת אלא כרשות מיוחדת לכל אחד ואחד והרי אלו מוציאים מרשות המיוחדת להן לחצירן המיוחדת להן, אמנם בתוס' משמע דהגדר דחשיב הבית כולו כחד גברא וכדלהלן, והרשב"א שם פליג עליו וכן הביא הביה"ל ש"ע סעי' ג' ד"ה או מהרשב"א בעבוה"ק דאסור להוציא מבית היחיד לבית המשותף עם חבירו [ובאמת דברשב"א בשמעתין אי' משמעות דלא התיר להוציא אלא מבית היחיד לחוד].

שי' התור"פ, עי' משמעות התור"פ דאסור ליחיד להוציא מבתיהם, ולא אהני ביטולם אלא לענין בית היחיד, וכן לדידהו בעירבו דיכולין להביא כליהן לחצר היחיד והיחיד יוציאם למבוי [ול"ח כמוציא מבתיהם אע"ג דשבתו בביתם וענין זה נתבאר בריש פ' כל גגות בגאוו"י ובאחרונים שם ואכ"מ], והטעם דאסור להוציא מבתיהם צ"ל כדנתב"ל דחשיב הוצאה מבית השותפין למבוי דיחיד, ובריתב"א נמי מבוא' דאסור להוציא מבתיהם למבוי, אולם לשי' הטעם משום דביטלו אף חצירם ליחיד, והו"ל הוצאה מבית ראובן לחצר שמעון

הוצאת בני החצר מבית היחיד ומבתיהם

מבוא' בשמעתין דבני החצר אסורין להוציא מבתיהן למבוי, **ויעוי'** בתוס' הטעם דאם יוציאו הרי הן מחזיקין ברשותן שיש להם במבוי, **והק'** האחרונים אמאי לא פ"י הטעם כפשוטו משום דחשיב כמוציאין מרשותן לרשות היחיד [ועי' חזו"א סי' פ"א] וצ"ל כדנתב' לעי' דס"ל לתוס' דשרי להוציא מבית השותפין לחצר של אחד מהשותפין ויחידשו השתא דאף לשותף הב' שרי להוציא לחצר חבירו ואין דנין דמוציא מחלקו לחלק חבירו והלכך אין שייך לאסור אלא משום דחוזרין ומחזיקין, אמנם הראב"ד לעי' כ"ו א' פליג בחלק זה על תוס' וס"ל דכל התירא דהוצאה מבית השותפין הוא רק לשותף שהחצר שלו, ולכאז' חלוקין ביסוד התירא דבית השותפין דלהראב"ד יסוד ההיתר דדנים כל אחד משתמש בחלקו הלכך לא שייך האי התירא אלא לבעל החצר אבל השותף השני חשיב כמוציא מחלקו לחלק חבירו, משא"כ לתוס' הגדר דדנים תרוייהו כחד והלכך אף השני חשיב כמוציא מרשות ראובן לחצר ראובן.

עוד הק' התוס' אמאי לא שרי לבני החצר להוציא מדין שנים הדורים בבית אחד דהביטול לאחד מהני אף לחבירו, ויש בקושיתם כמה עיונים **א.** הא כבר פ"י התוס' לעי' דמ"מ אסורין כיון דחוזרין ומחזיקין ברשותן [ובאמת דכן תי' בתור"פ] וצ"ל דכל מאי דחשיבי כחוזרין ומחזיקין הוא רק היכא דהוצאתן בתורת אורחין, משא"כ השתא דנו התוס' דיוציאו מדין בעלים דחשוב כמי שביטלו להן. **ב.** מאי שייך לדון דע"י דנעשין כאחד יהני הביטול אף לדידהו, הא הו"ל כמבטלין לעצמן ולא הוסיפו מידי בביטולן. **ג.** במאי דציידו התוס' בתי' דשנים הדורים בבית א' לא מהני הביטול לחבירו, צ"ע מדבריהם לעי' דבלא סברת חוזרין ומחזיקין היה שרי לבני החצר להוציא למבוי כדין הוצאה מבית השותפין לחצר היחיד, ויש לחלק בכמה פנים, חדא דב' שותפין הדורים בבית אחד חשיבי כל אחד משתמש בשלו, וכ"ד התוס' לעי' בשותפין ע"י עירוב דהעירוב משוייהו להו כחד גברא, **וכן** יתכן דבשמעתין דביטלו חלקן שבמבוי וכל זכותן להוציא למבוי הוא מכוח היחיד בזה דנים הוצאתם מרשות היחיד לרשות היחיד משא"כ בב' שותפין דלתרוייהו יש חלק בחצרוכ"א מוציא מכוחו אין דנים השותף השני כמוציא מרשות חבירו. **ד.** בעיקר קו' התוס', **עי'** במהרש"א דהק' דאי יועיל הביטול לכולם א"כ לא יצטרכו לשכור וכמש"כ התוס' לעי' ע"ש, [וכפשוטו זהו גופא כונת התוס' להק' היכי מהני ביטול לאב"י הא כיון דהביטול מתיר לכולם הוי מילתא דשכיחא] וע"ע בחי' אהע"ז ובחזו"א סי' פ"א. **ה.** עוד הק' המהרש"א אמאי העמידו התוס' קו' דוקא בעירבו החצירות יחד, דבלא עירבו יחד כיון דשאר החצירות אסורות, אף החצר שהיחיד דר בה אסורה וצ"ב הסברא, וביותר תמוה לתי' הב' דהתוס' להלן דהיכא דחשיבי כיחד לענין עירוב, חשיבי כיחיד אף לענין לזכות בביטול, א"כ בני החצר דהיחיד דחשיבי כיחיד לגבי המבוי [כמבוא' בתוס' להלן ע"ד ב'] צריכין לזכות בביטול כב' שותפין וצ"ב.

הוצאת בני החצר מחצירם למבוי

עי' רש"י ד"ה בטילו דאינהו אסורין להוציא מחצרותיהם למבוי כמתני' ס"ט ב' דאין רבים נעשים אורחים אצל יחיד [כמבוא' בגמ' שם], וכפשוטו לא איירי רש"י בהוצאת כלי הבית למבוי דבזה אסורין מעיקר הדין, אלא איירי באיסור הוצאת כלים ששבתו בחצר למבוי דאע"ג דשרו מעיקר הדין מ"מ אסורין משום דחוזרין ומחזיקין, ויש בזה דבר חידוש דכפשוטו כל החשש דחוזרין ומחזיקין שייך בהוצאה שהיתה אסורה קודם הביטול אבל כלי חצר דבלאו הביטול שרי הוצאתם דחצירות ומבוי רשות אחת, לא שייך בזה חוזרין ומחזיקין, וכמהבוא' ברש"י כ"כ ברש"י ע"ד התוס' וכ' בזה ליישב קו' התוס' היכי שרי הטלטול במבוי דכיון דאסורין להוציא למבוי

משום דחוזרין ומחזיקין הדר דינן כלא עירבו, וכל דבריו שייכא אי איסורא דמבוי משום גזירה דלמא יוציא כלי בית למבוי, הלכך בשמעתין דאסור ההוצאה משום חוזרין ומחזיקין לא חיישי' דיוציא, אבל אי איסורא דמבוי משום דדינו ככרמלית כיון דלי' שימוש בו א"כ בשמעתין נמי כיון דלי' שום תשימש במבוי דינו ככרמלית, ועיקר תירוצו צ"ב רב דהא בכל מבוי שלא נשתתפו אסור להוציא אליו כלי חצר ומ"מ גזרו אף על השימוש במבוי. אמנם בריטב"א נקט בשי' רש"י דמחצירם שרי להוציא למבוי, כיון דביטלו נמי לחצירם וכל איסור ההוצאה הוא מבתיהם לחצר כיון דחוזרין ומחזיקין [והא דלא פי' דאסור מעיקר הדין אולי משום דאיירי דביטלו נמי לביתם וצ"ב]. והנה לפמשת"ב בשי' התוס' דמעיקר הדין שרי ההוצאה מביתם דהו"ל מביתם לחצר אחד מהשותפין, י"ל דאף רש"י ס"ל כן, ולכך לא פי' האיסור מעיקר הדין. אמנם כל דברי תוס' הוא רק למאי דפי' דאיירי בעירבו על החצירות אהדדי, אבל ברש"י ס"ד א' ד"ה מערבי משמע דלא עירבו אהדדי ולכך כ' דעירובן לא מהני ועי'.

ביטול במקום נכרי

בפולגות אביי ורבא מבוא' בדברי אביי דלא התיר ע"י ביטול אלא משום דע"ז חשיב כחד, וע"ז פליג רבא דמ"מ כיון דשכיחי אסרו רבנן, והנה יעוי' בריטב"א להלן ס"ה ב' בשמעתא דפנימית וחיצונה, דהוכיח משמעתין דחד במקום נכרי בשכיח דדייר מיתסר ור"ל מהא דלא התיר אביי אלא משום דלא שכיח אע"ג דחשיבי כחד, [ויעוי' בגאוו"י שם מש"כ לדחות ראית הריטב"א ודבריו צ"ב], אמנם בתוס' שם ד"ה התם מבוא' דאף בשכיח דייר לא אסרו בחד דלא פלוג, וצ"ל לדבריהם דביטול לא חשיב כחד ממש והלכך בשכיח נידון כתרי, ובשו"ת מהרי"ל החדשות סי' ל"ט כתב להוכיח משמעתין כשי' התוס' מהא דשרי אביי ע"י ביטול ואף רבא לא פליג אלא דא"כ בטלת תורת עירוב, וצ"ב דהא להדיא באביי עיקר טעמו משום דלא דשכיח וכמש"כ הריטב"א, ואמרו לפרש דס"ל למהרי"ל דאי היה הדין דחד בשכיח אסור אף אביי היה מודה דאסור ולא היה סגי במאי דביטול רשות הוי מילתא דלא שכיחא, כיון דבעלמא חד כה"ג הוי שכיח ואוסר, [וכדמוכח בדברי אביי דאי ע"י ביטול הוי חשיבי כתרי לא היה סגי במאי דביטול רשות מילתא דלא שכיחא], ובע"כ דחד אינו אוסר בכל גונא, ופולגות אביי ורבא ביחיד ע"י ביטול דלא הוי חד לגמרי אי חשיבי כיחיד כיון דביטול לא שכיחא.

עי' מהרש"א ושפ"א על סוף תוד"ה בטילו וחזו"א סק"ט, דנחלקו אי פולגות רבא הוא אף בחצירות הפתוחות זל"ז ועירבו, או דוקא באינם פתוחות זל"ז, [ויתכן דאף למהרש"א תי' דהגמ' דמערבי היינו דהיו החצירות פתוחות זל"ז וע"ז הק' רבא דיאמרו עירוב מועיל כו' ולפי"ז רבא פליג בכל ענין, ועי' שלום יהודה סי' ע'].

עי' רא"ש סו"ס א' דהוכיח משמעתין דחצר שבמבוי שיש בה כמה בתים חשיב כחד במקום נכרי, והיינו דפי' דהחצירות ביטלו רשותם לכל בני החצר ולא רק לבית אחד שבחצר, וצ"ב היכן מבוא' דאיירי בביטולו לכל בני החצר [ועי' ק"נ], וביותר תמוה דהרא"ש סתר דבריו בסי' ד' דפי' דהיחיד שביטלו לו רשותו יכול להוציא מביתם כלי הבתים למבוי ומפורש דהביטול היה ליחיד בלבד ועי' חזו"א סי' פ"א סק"ג י"ד

עירוב במקום נכרי

יעוי' בתוס' דכתבו ומ"מ יחיד במקום נכרי לא הוי ע"י עירוב כו', ונחלקו האחרונים בכונתם, במהרש"א פי' דהק' אמאי לא עבדו עירוב וביטול דהוא מילתא דלא שכיחא, אבל עירוב לחודא פשיטא דלא מהני דהא שכיחי דדיירי, אמנם בתור"פ מפורש דהק' דיהני עירוב לחודא, וצ"ל דס"ל דכיון דע"י העירוב הוי כחד תו לא אכפ"ל במאי דשכיחי דלא גזרו חז"ל אלא בתרי וכ"כ בחי' אהעו"ז, אמנם הא פשיטא דאף למסקנת התוס' אי עירוב חשיב כחד חשיב כיחיד במקום נכרי, ואין לומר דהתוס' בתי' "שא"כ לא היה צריך לעולם לשכור" דהדרו בהו דאע"ג דהעירוב משוי' להו כחד מ"מ אסירי כיון דשכיח, דא"כ היכי כתבו בהמשך דבריהם להוכיח דחלוק שנים הדרים בבית אחד מעירוב מהא דלענין נכרי מהני דרים בבית א' לדונם כיחיד, וע"י עירוב לא חשיבי כחד, דלמא אף ע"י עירוב חשיבי כחד ומ"מ אסירי במקום נכרי כיון דשכיחי דדיירי. והנה הרא"ש כתב נמי ככל דברי התוס' ומבוא' דס"ל דעירוב לא מהני לשוייה כחד, אמנם האהעו"ז סי' שע"ב ס"ג נקט בשי' הרא"ש [המובא בשו"ע שם] דמהני עירוב לעשותם כחד וצ"ע.

ובעיקר שי' התוס' דטעמא דל"מ העירוב במקום נכרי כיון לא חשיבי כחד, כבר נתבאר לעי' בשמעתא דדירת נכרי דהר"מ פליג ע"ז וס"ל דע"י העירוב חשיבי כחד אלא דבכלל תקנת חז"ל דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם היינו דל"מ עירוב הישראליים זל"ז, ולשיטתו ילע"י היטב בסוגיין דנחלקו אביי ורבא בדין ביטול הישראליים זל"ז ואף לרבא לא אסרי' אלא דא"כ ביטלת תורת עירוב, ולשי' הר"מ

עיקר הטעם משום תקנת חכמים דאין עירוב וביטול מועיל במקום עכו"ם, ואולי דכ"ז נכלל בדברי רבא, ועי' תורת חיים לעי' ובשמעתיך.

שכירו ולקטו

עירוב ע"י שכירו ולקטו של נכרי

ס"ד א אלא אמר רבא כו' ואר"י אמר שמואל כו', נחלקו הראשונים אי דינא דר"י אמר שמואל דנותן עירובו קאי אשול"ק דנכרי או אשול"ק דישאלא אבל בדנכרי לא מהני עירוב אלא בעי שכירות כדין הנכרי,

שי' רש"י - יעוי' רש"י בשמעתין ולהלן ס"ו א, ותוס' שם, ותוהרא"ש ותור"פ שם, וטור סי' שפ"ב, דאירי בשול"ק דנכרי, **וצל"ב** היכי מהני העירוב עבור דיורי הגוי הרי אינו בתורת עירוב, ונאמרו בזה כמה דרכים, ברשב"א פי' דקולא הוא דאקילו בדירת עכו"ם דהשכו"ל חשיב כבעלים [ואע"פ דל"ל פיתא ולינה], ומהני עירובו בתורת עירוב דישאלא, **אמנם** בתוהרא"ש ובתור"פ ס"ו א' ובטור שם מבוא' דמהני עירובו בתורת שליחות דהעכו"ם, וצ"ל דאף לדידהו נידון השכו"ל בתורת בעלים אלא דלא סגי בהכי כיון דהעכו"ם נמי שותף בדיוורין ולזה בעי לתורת שליחות לדון העירוב אף על דיורי הנכרי, ואע"ג דהעכו"ם אינו בתורת עירוב היינו דאינו בתורת עשיה אבל שפיר מהני עירוב על דירתו ועי' חזו"א סי' פ"ב סק"ד, והנה יעוי' להלן דנחלקו התוס' ס"ו א' והר"י מקינון הובא בתוהרא"ש שם בישראל ועכו"ם השותפין בדירה אי מהני עירובו דהישאלא עבור העכו"ם וכדין שותפין ישראל דאחד מערב ע"י כולן או דכיון דעכו"ם לאו בר עירוב אינו נותר בעירובו דהישאלא, ולשי' הר"י מקינון א"ש גדר הנ"ל דע"י דשויוהו לשכו"ל כבעלים הו"ל כשותפות עכו"ם וישאלא דמהני עירוב הישראל אף עבור דירתו דהעכו"ם, אבל לשי' התוס' דבשותפין לא מהני העירוב, צ"ל דשכו"ל שאני דשויוהו כטפל לעכו"ם ושותף בדיורי העכו"ם.

ומצינו כמה נפק"מ בין הדרכים **א**. אי מצי השול"ק למיעבד שכירות [לשי' הראשונים דלא מהני שכירות בישראל] דאי כוחו דהשול"ק בתורת בעלים לא מהני אלא עירוב דמהני בישראל אבל אי חשיב כשותף בדיורי העכו"ם ומהני עירובו בתורת שליחות מצי למיעבד נמי שכירות כעכו"ם, [ואף למאי דמסקי' דאין שול"ק לחומרא מ"מ בחד שול"ק דנידון כבעלים להקל פשיטא דאף להחמיר חשיב כבעלים דאל"כ הו"ל כתרתי דסתרי, ולכאוי' יש להוכיח כן מהא דמספקי' בה' שכירים ולא מספקא אף בחד שכיר אי חשיב כבעלים לחומרא דלא מצי למיעבד שכירות, והעירו לדברי השו"ע סי' שפ"ב ס"י"ב דהביא לשי' רש"י ומ"מ סתם בסי"ד דמהני נמי שכירות ומורין הדברים דאף לרש"י מצי השול"ק להשכיר, **ב**. עויל"ד נפק"מ לדינא דשו"ת הרשב"א הובא בשו"ע סי' שפ"ב ס"י"ד בשכרו מבשלו"ק לזמן דאע"פ שסלקן תוך הזמן מותרין, [וה"ה במת דמותרין כמש"כ המ"ב שם], ולכאוי' כ"ז שייך אי גדר העירוב והשכירות הוא בתורת שליחות דנכרי דבזה אף בנסתלק השול"ק השכירות עדיין קיימת, אבל אי מהני בתורת בעלים כיון דנסתלק נסתלקה שכירותו וכן נתבא' במ"ב סקמ"ד, **וע"ע** הכרעת החזו"א סי' פ"ב סק"ט ל"ד, **ג**. עוד אמרו נפק"מ בעירב השול"ק קודם שנעשה לשכיר דאי עירובו בתורת שליחות לא סגי בזה משא"כ אי עירובו בתורת בעלים מהני [להראשונים דמהני העירוב על חלק שזכה בו אח"כ], **ד**. וכן נפק"מ אי צריך ליתן מעות השכירות לבע"ב או דיכול השול"ק לעכבן לעצמו, עי' מ"ב סקמ"ב, וכן יל"ד להאמור אי סגי לשכור אף בפחות משו"פ, ועי' עצי אלמוגים שפ"ב סק"י"ט.

שי' הרי"ן והב"י [בשי' רש"י] דהשאלה דשאל מהגוי חשיב כשכירות ועי"ז נותר רשותו דהעכו"ם, **ונחלקו** האחרונים אמאי בעי נמי לערב ולא סגי בשאלה לחוד, **א**. כפשוטו ענין העירוב משום חלקו דא"ל בחצר וכ"פ במ"ב סקמ"ב, ומה"ט כ' שם דמשמעות המחבר דא"צ לערב אלא כשהוא מבני החצר [וכן ה"ה לפי"ז בדר השול"ק עם אחרים בבית אחד ועירב אחד מבני בבית עבור כולם דמהני אף עבור דיורי השול"ק בביתו של העכו"ם וא"צ השול"ק לערב בפ"ע], **ב**. אמנם במ"ב הביא שם מהרשב"א דאף שלא מבני החצר צריך לערב, וצ"ל הגדר בזה דע"י השאלה שויוהו כדר בדירת העכו"ם וצריך לערב עבור דיוריו בדירת העכו"ם, וכ"כ הלבוש שפ"ב ס"י"ב, והנה בקה"י הק' היכי מהני שול"ק ע"י אחד שלא מבני החצר הא עיקר דינא דשכירות העכו"ם לא מהני אלא מבני החצר, ויתכן דמשום ה"ט שויוהו כדר בדירת העכו"ם וכדנתבא' לעי' בד' המ"ב, דע"י חשיב כמבני החצר, וכן מבוא' גדר זה בחזו"א סי' פ"ב סקכ"ח, ועיי"ש דבזה רצה לפרש כונת הרשב"א דהק' היכי מהני שול"ק בלי' פיתא ולינה, דלא יסתור להב"י, דכונת הרשב"א להק' היכי מהני שאלה כשכירות בא' שלא מבני החצר, ועי"ז תי' כהאמור דשויוהו כדר בדירת העכו"ם, ודבריו צ"ב דהא הרשב"א קאי אשמעתין דלחמן דאירי דא' מבני החצר שאיל מיניה דוכתא ובזה לא הוצרכו לשוייה כבעלים.

ועיקר מש"כ המ"ב להוכיח מד' הרשב"א צ"ע דהרשב"א לשי' דהיתירא דשול"ק משום דשויוהו כבעלים על דירת העכו"ם אבל לדרכו דהב"י דהיתירא דהעכו"ם משום השכירות מהיכ"ת דיחשב כבעלים על דירת העכו"ם וצ"ע. **ג**. בעצי אלמוגים סק"י"ט ובחיי"א כלל ע"ה ס"י"ב פי' דדינא דנותן עירובו משום חלקו בחצר ועפ"י כתבו דכל האי דינא לא נאמר אלא בא' מבני החצר אבל שלא מבני החצר דאין יכול לשכור רשות הגוי, לא מהני אלא במשכיר רשות הגוי,

ד. עוד יתכן לפרש צורך העירוב בע"א, ובהקדם לשונו דהריו"נ להלן ס"ו א' ה' ישראל כו' א' מהן שוכר מן הגוי בשביל כולן וכיון שעירב עמהן סגי כדאמר' לעי' נותן עירובו ודיו, ומבוא' דדינא דשול"ק הוא כדין א' שוכר ע"י כולן וכי היכי דהתם בעי' לערב בהדיהו ה"נ בשול"ק, ולפי"ז יל"פ דהא דשול"ק נותן עירובו אינו בכדי להתיר דיוריו דהישראל, אלא דע"י העירוב מהני השכירות עבור כל בני החצר, ובטעמא דבא' שוכר ע"י כולן צריך נמי לערב יל"פ בתרי אנפי, חדא דאין השכירות מתרת שאר בני החצר דלא עבדו שכירות ועיקר התירם ע"י עירובו דהשוכר דמערב בהדיהו ונכלל בזה אף עירובו דדירת העכו"ם, [ואף דמערב קודם השכירות מ"מ בכניסת השבת בזמן חלות העירוב חל העירוב אף על הדירה השכורה], וכן יל"פ דהשוכר חשיב שליח עבור בני החצר אלא דה"מ בהדיהו דע"י חשיבי כחד וב' דרכים אלו מבוא' בביה"ל ס"י שפ"ב ס"א וס"ט.

ובעיקר ד' הב"י הק' החזו"א ס"י פ"ב סק"ח מאי מדמי' ליה בגמ' לשול"ק הדר עם העכו"ם דהתם אינו בתורת שאלה אלא בתורת שכירות דקונה אותה בשכר פעולתו, ואמרו ליישב דכל הטעם לחלק בין שאלה לשכירות דבשאלה דאין נותן לו דמים לא חייש לכשפים וא"כ אף בשכר פעולתו דלי' מעשה שכירות לא חייש לכשפים ומדמהני בשול"ק ה"ה דמהני ע"י שאלה, אמנם עדיין ק' דשול"ק כיון דאינו שכר הבית בתורת היתר שכירות לא סגי בהכי להתיר דירת העכו"ם וכמ"ש הרמ"א שפ"ב לענין השוכר דירה מן העכו"ם לדור בה דל"מ להיות שבת, ובע"כ דהתם ההיתר נעשה ע"י העירוב לחוד, ובאמת דמשמעות הב"י והשו"ע דכל דבריו הוא בשואל מקום מהעכו"ם אבל בשול"ק בעי' שכירות גמורה, אמנם בדברי רש"י ס"ו מבוא' דאף בשול"ק גמור סגי בעירוב וצ"ע.

שי' הראב"ד [הובא בראשונים] דדינא דשמואל דנותן עירובו ודיו לא מהני אלא בישראל אבל בבעלים נכרי לא מהני אלא שכירות, וכפשוטו דעתו דהראב"ד דשול"ק מהני בתורת שליחות והלכך גבי עכו"ם דאינו בר עירוב לא מהני אלא שכירות משא"כ בישראל, ולפי"ז לי' בין שול"ק דישראל לעכו"ם ובתרווייהו איירי אף בל"ל מקום פיתא ולינא, וכ"מ במאירי וכן מורין דברי הרשב"א שהביא בסו"ד דהראב"ד ספיקא דה' שכירים הוא אף בישראל [וברשב"א תמה עליו], אמנם מד' הריטב"א נרא' דאף להראב"ד בעי' בשול"ק דישראל פיתא ולינא וחילוקא דישראל מדעכו"ם דבישראל איירי באית ליה פיתא ולינא ומערב בתורת בעלים ובעכו"ם איירי בל"ל פיתא ולינא, ולעולם באי' פיתא ולינא יהני עירוב אף בנכרי,

וכן נר' שי' הרשב"א ממש"כ דספיקא דה' שכירים אינו שייך בישראל, והיינו דבישראל דאיירי באי' פיתא ולינא, פשיטא דהוי בעלים אף להחמיר, אמנם עיקר ד' הרשב"א צ"ב דפי' ספיקא דה' שכירים אי שויהו כבעלים להחמיר, ולמאי דס"ל כהראב"ד דשול"ק הוא מתורת שליחות לא מצינו כלל דשויהו חכמים להחמיר, ובע"כ דס"ל דאף להראב"ד הא דחשיב כשלוחו הוא רק משום דנידון כבעלים בדיורי הגוי וע"ע להלן.

ה' שכירים ולקיטים

גמ' א"ל אביי לרב יוסף כו' נחלקו הראשונים בביאור ספיקא דהגמ' , שי' רש"י בשמעתין ותוס' להלן ע"ב ב', רשב"א וריטב"א דהספק לענין ה' שכירין אי שויהו כבעלים אף להחמיר, וס"ל דשול"ק הוא מתורת בעלים וכדנתב"ל, [ואף למאי דס"ל לתוס' להלן ס"ו א' דישראל ועכו"ם הדרין בשותפות אין הישראל מערב עבור הנכרי כבר נתבא' לעי' דשול"ק גדרו דהוא בעלים על דירת הנכרי], והא דלא פי' בשול"ק דאוגר דוכתא ואינן שרויין בחדרים ובעליות, נתבא' בתוס' ע"ב שם דל"ה בעלים להחמיר, **אמנם במאירי וברשב"א בעבוה"ק ובר"מ פ"ב הי"ב פי' הספק אי בה' שכירים צריך לשכור מכולן בכדי להתיר דיורי הגוי או דסגי בשכירות באחד מהן, ומשמע דהא מיהת פשיטא דאינן אוסרין זע"ז, ולכא' משום דס"ל דשול"ק לא נתחדש כלל דחשיבי כבעלים, וכל דינו הוא בתורת שליח וכנ"ל.**

ע"ע פלוגת רש"י בשמעתין ותוס' ע"ב, רשב"א [בשמעתין ולהלן ע"ג], וריטב"א, אי איירי בחמשה השרויין בחדרים ובעליות או דאיירי בל"ל מקום פיתא ולינא, ובד' התוס' מבוא' דבאין שרויין בחדרים ועליות פשיטא דלא שויהו כבעלים להחמיר,

ישראל ועכו"ם הדרין בבית אחד

נחלקו הראשונים להלן ס"ו א' בישראל ועכו"ם הדרין בבית א' אי מהני ביטול [או עירוב] הישראל עבור העכו"ם, [עי' תוד"ה מערב ותוהרא"ש ותור"פ משמיה דהר"ת מקינון וטור וב"י וב"ח שו"ע ורמ"א ונו"כ ס"י שפ"ב סט"ו], ושורשם בדברי הירושלמי דאי' שם

דישראל ונכרי שהיו דרין בבית א' צריך ישראל לבטל והנכרי להשכיר ולא סגי בעירוב ישראל, וכפשוטו מבוא' דלא מהני עירובו דהישראל השותף עבור העכו"ם אמנם כ' לדחות בכמה אופנים עיי"ש, ועי' בב"י וב"ח סי' שפ"ב אי נחלקו ב' תירוצי התוס' בזה. **והנה** בישראל ועכו"ם הדרין בבית א' יל"ד דיהני עירובו דהישראל מב' טעמים, חדא מדין ב' ישראלים הדרין בבית א' דא' מערב לכולן וכדתנן מתני' ע"ב, אמנם יל"ד בזה אי הוי מתורת שליחות [וכ"מ רש"י שם] ולפי"ז בנכרי וישראל דהנכרי אינו בר עירוב ל"מ, או דדינא הוא דסגי בעירוב דאחד מבני החצר ואף בנכרי וישראל יהני, **וכן** יל"ד דיהני עירובו דהישראל בתורת שלוש"ק, אמנם תלוי בביאור ענין שלוש"ק אי הוי מתורת בעלים או מתורת שליחות, וכדתב"ל בארוכה.

ילע"י להראשונים דמהני עירובו דהישראל עבור הנכרי אמאי בעובדא דלחמן הוצרכו לושיל דוכתא בביתו, הא כיון דהיו שותפים בחצר מצו לערב רשותו דהנכרי בתורת ישראל ונכרי הדרים בחצר אחת, איברא דדין שול"ק בחצר הגוי לא בריא דמהני, דבב"י מ' דדינו כיחד לו מקום דל"מ, אמנם ד' העצי אלמוגים המובא בביה"ל סי' שפ"ב סי"א דמהני וכן הכרעת החזו"א סי' פ"ב סק"ד ט', [ומדברי הרמ"א סי' שצ"א לענין שכירות משר העיר דמבוא' דסגי אף בשותף בחצירו אין להוכיח להאמור דיש לחלק בין שכירות המבוי דלזה סגי בשותפות בחצר, לשכירות החצר דבזה בעי' שכירות הבית], ואף לד' הב"י יתכן דמאי דלא מהני היינו להתיר הבתים אבל להתיר החצירות יהני נמי שול"ק בחצר, ולדבריו נמי תקשי אמאי בעובדא דלחמן לא הותר הטלטול החצירות ע"י שותפות הישראל, **וצ"ל** לפמ"ש"כ הב"ח והרמ"א סי' שפ"ב סט"ו דלא מהני עירובו דהישראל ועכו"ם אלא בשותפין יחד בכל הבית אבל בדר כל אחד בשלו לא מהני, הלכך בשותפין בחצר כיון דחלוקין בדירתן חשיב כ"א משתמש בשלו ולא מהני וכ"כ החזו"א סי' פ"ב.

שול"ק בדירת ישראל

נחלקו הראשונים אי בדירת ישראל מהני עירובו דשול"ק או דלא נאמר האי קולא אלא בדירת עכו"ם דאין דירתו דירה מעיקה"ד, [ושורשם בדינא דשמואל דנותן עירובו ודיו אי איירי בדירת ישראל או בדירת עכו"ם], **עי'** רשב"א וריטב"א ומאירי בשמעתין [ועיי"ש דקדוקי לשונות אי איירי אף בל"ל מקום פיתא ולינה], ותוס' להלן ע' ב' סוד"ה יורש ותורה"ש ותור"פ ומאירי שם, ותוס' ע"ב אי ד"ה ומודין ורא"ש שם, ומאי דנסתפקו התוס' בדף ע' אע"ג דבע"ב פשיטא להו דלא מהני, צ"ל דהתם איירי באי"ל פיתא ולינה, **ועוד** יתכן דדבריהם בע"ב הוא באופן דהבע"ב מוחה דבזה פשיטא להו דל"מ בישראל וכ"מ התור"פ שם, ועיי' השמטת הר"מ והשו"ע לדין זה [ונחלקו האחרונים בשי' הר"מ, עי' ב"י וביהגר"א א"ר סי' שס"ד סק"ד עצי אלמוגים שפ"ב סק"יט ומ"ב שם]. **והנה** הגרע"א בגלהש"ס פ' א' כ' להוכיח דל"מ שול"ק בישראל מהא דהוצרך שמואל לחדש שם דאשתו של אדם מערבת שלא מדעתו, אמנם במאירי שם כבר מבוא' לדחות הרא"י, דחידושו של שמואל דמהני אף בע"כ ובתורת שול"ק לא מהני אלא מדעתו [ואע"ג דבדירת עכו"ם מהני אף במוחה העכו"ם כמבוא' בשמעתא דלחמן, בגוי הקילון], וסברת החילוק בין מדעתו לבע"כ, כפשוטו משום דכל כוחו דהשול"ק הוא בתורת שליחות, אמנם העירו דאף אי הוי בתורת בעלים וכדין ה' השרויים בחצר אי י"ל דס"ל למאירי דלא מהני אלא מדעתו וכן יהא הדין בכל ה' השרויים בחצר א', וכ"ז דלא כהחזו"א סי' צ"ט סק"ה דנקט דמהני אף בע"כ, ויש עוד להאריך בזה ואכ"מ.

ייחד לו מקום

יעוי' תוס' ס"ו א' ד"ה מערב דביחד הנכרי לשול"ק חדר שלא יוכל הנכרי להשתמש ואין יכול לסלקו דבכה"ג ל' לדינא דשול"ק, ונחלקו הב"י וב"ח סי' שפ"ב בביאור דבריהם אי החיסרון במאי דל' לשול"ק רשות בכל הבית [ומאי דהוסיפו התוס' לתנאי דאין הנכרי יכול להשתמש ולא מצי לסלקו הוא רק בכדי לבאר אמאי צריך הישראל לערב בפ"ע] או דהחיסרון במאי דאין הגוי משותף בחלקו של הישראל כיון דאין יכול לסלקו ואין יכול להשתמש שם, [וס"ל דכל דינא דשול"ק דעיי' עירובו חשיב כמעבר נמי חלקו של הגוי], ונפק"מ בא"י לעכו"ם רשות להשתמש שם אי מהני, ועי' מ"ב סי' שפ"ב סקמ"ג, וילה"ע מאי מהני דא"י לעכו"ם רשות להשתמש, כיון דאין יכול לסלקו הו"ל כישראל ועכו"ם בבית דל"מ עירובו דהישראל עבור הגוי, איברא דלהתוס' בהאי תי' ל' הכרח דל"מ בשותפין, מ"מ למשי"כ הב"ח דב' תי' התוס' לא פליגי וכמבוא' בטור דפסק לב' התירוצים צ"ע, וצריך לחלק דהיכא דשותף מכוח הגוי דמי טפי לשול"ק. **ע"ע** פלוגתת הב"י וב"ח שם אי לתי' קמא דהתוס' מהני אף בייחד לו חדר ולא מצי לסלקו, [ועדיף משותפין כיון דבא מחמת הגוי], ועי' בזה עוד בגאוו"י ע"ד התוס' ובחזו"א סי' פ"ב סק"ד.

ביטול ע"י שול"ק

דין ביטול ע"י שול"ק דנכרי לכאוי שנוי בפלוגתת הראשונים אי מהני עירוב או דבעי שכירות, אמנם בבית הבחירה נקט כשיי הראב"ד דלא מהני עירוב ומ"מ כי דביטול מהני, [וכן מבוא' בתוהרא"ש ותור"פ דהביאו לפי הר"ת מקינון דעירוב לא מהני והוסיפו דביטול נמי לא מהני מטעמא אחרינא כדלהלן, ולא פי' משום דביטול דינו כעירוב], ואמרו ליישב דס"ל דעכו"ם נמי חשיב בתורת ביטול וכל מאי דלא מהני ביה בעלמא ביטול משום דחוזר מביטולו וכמש"כ התור"פ בר"פ וה"ט לא שייכא בשול"ק דאף אי יחזור מביטולו מהני נמי בע"כ.

ולענין ביטול בשול"ק דישראל, יעוי' במאירי דנקט בפשיטות דלא מהני, ויתכן דס"ל כשיי הר"ת מקינון דביטול ליי' לדינא דאחד מבטל ע"י כולם, [עי' סברת החילוק בתור"פ, ויתכן עוד דביטול דאינו חלות קנין אלא בתורת סילוק בזה בעי' סילוק מכאוי"א], וצל"ב מ"ש עכו"ם מישראל, ובחזו"א סי' פ"ב סקל"ב נקט בפשיטות דביטול דינו כעירוב ומהני, וצ"ב דלא הזכיר לשיי הר"ת מקינון.

סוגיא דפנימית וחיצונה

דריסת הרגל דישראל

ס"ה ב', **בדינא** דפנימית וחיצונה יש להקדים, דבתקנת עירובי חצירות נתחדש במתני ע"ה א' דב' דיורין האוסרין אינו בדרין כחצר אחת לחוד, אלא אף בדרים זה לפנים מזה דאי דריסת הרגל דהפנימי על החיצון, ונתבא' שם בגמ' ג' מחלוקות בדבר, **והנה** ביסוד איסורא דדריסת הרגל, ובסברת חכמים לחלק בין רגל האסורה למותרת, **יעוי'** ברש"י ובריטב"א לעי' נ"ט ב', ומשמעות דבריהם דדריסת הרגל עצמו חשיב כדיוורין וה"מ ברגל האסורה אבל רגל המותרת כיון דיש לפנימית תשמיש בחצירה [להוציא כלי בית לחצר] ואינה צריכה לדריסת רגלה על החיצונה כופין על מידת סדום, ורואין כאילו אחדא החיצונה לדשא ואין לפנימית דריסת הרגל עליה, **אמנם** בחזו"א סי' פ"ב סק"י נקט דודאי דריסת הרגל לא חשיב תשמיש דירה לאסור, אלא דמחמרי' לראות ב' החצירות כחצר אחת וה"מ ברגל האסורה אבל כשהפנימית מותרת במקומה חשבי' לה כרשות בפני עצמה ואינה משותפת בחיצונה [ולכאוי' אין דבריו תואמין לד' רש"י והריטב"א דפי' משום כופין על מידת סדום], **ויתכן** נפק"מ בין הדרכים אי ב' החצירות צריכין לערב הבתים או דסגי לערב דריסת הרגל דהפנימית בהדי דיורי החיצונה, [ועי' שו"ת בית חינוך יהודה הועתק בפתח הגליון להגרע"א סי' שע"ח, ועי' לשון רש"י ס"ו א' ד"ה כל מקום, דלענין ביטול סגי בביטול דריסת הרגל לחוד], וכן נפק"מ בדריסת הרגל דעכו"ם אי סגי בשכירות דריסת הרגל או דבעי' לשכור דיורי הגוי, [וציינו לשו"ע הגר"ז סי' שפ"ב ס"כ במוסגר דסגי בשכירות דריסת הרגל]. וכן יל"ד להאמור אי בעי' שכירות דהחיצונה או דסגי נמי בשכירות דהפנימי.

דריסת הרגל דגוי

גמ' אי כר"מ כו' ואלא מאי כראב"י כו' מבוא' מכל השו"ט דהגמ' דהא פשיטא דע"י דריסת הרגל דהעכו"ם חשיב הגוי כדר בחיצונה אף לחכמים וכל הנידון אי איכא ב' ישראלים אוסרין והלכך לר"מ לא אקשי' אלא אמאי פנימית מותרת ולא אקשי' אמאי חיצונה אסורה וכן לראב"י לא אקשי' אלא היכא אי ב' ישראלים האוסרין זע"ז, וביותר מפורש כן בדברי הראב"ד [המובא בראשונים] ובריטב"א דכ' דלהלכה קי"ל כשמעתין דהחיצונה אסורה אף לחכמים, ויבואר שי' להלן, והיינו דס"ל דדריסת הרגל דהגוי חשיבא כדיוורין לאסור, וצ"ב אמאי לחכמים אוסר הגוי על החיצונה הא הו"ל רגל המותרת במקומה, וי"ל בכמה אנפי, **א.** לסברת רש"י הני"ל דטעמא דרגל המותרת משום דכופין על מידת סדום י"ל דבגוי ל"ש להאי כפייה, **ב.** לדרכו דחזו"א הני"ל יעוי"ש דפי' דכל האי טעמא דרגל המותרת שייכא בישראל לחוד דהתם ע"י דהפנימית מותרת במקומה והחיצונה אין לה חלק בה רואין החיצונה כמובדלת מהפנימית אבל בגוי דשרי בכל החצירות אין רואין חצירו מובדל מהחיצונה, **ג.** בדירת עכו"ם נתחדש דלא בעי' תשמיש דירה אלא כל דאי' למיחש ע"י תשמישיו לשמא ילמד ממעשיו גזרו חכמים להצריך שכירות.

ובאמת דכל האמור הוא פלוגתא ראשונים גדולה להלן ע"ה ב', בהא דאמרי' שם דנכרי הדר בפנימית הרי הוא כרבים ואוסר משום גזירה, והקי' הראשונים שם אמאי אין הגוי אוסר מעיקר הדין כיון דאי"ל דריסת הרגל על החיצונה, ותי' בכמה דרכים, בתוס' ד"ה גוי ובתוהרא"ש שם תי' דאין להחמיר בגוי יותר מישראל, ומבוא' דס"ל דמדינא דריסת הרגל דהגוי חשיב טפי דיורין מדריסת הרגל דישראל, ונתבא' בתוהרא"ש הטעם משום דבגוי אי' למיחש לשמא ילמד ממעשיו, והיינו כהאמור דבגוי לא בעי' תשמישי דירה, אלא דעדיין תקשי לדבריהם למאי דתי' דלא החמירו בעכו"ם טפי מישראל אמאי בשמעתין אסר דריסת הרגל דהגוי אף לחכמים וכנ"ל ואולי דבישראל ועכו"ם בפנימית כיון דאי היה ישראל במקום עכו"ם הוי אסרי' ליה כדן ב' ישראלים דהו"ל רגל האסורה הלכך יש לאסור אף העכו"ם ול"ח דמחמרי' ביה טפי מישראל, **אמנם** בריטב"א שם ד"ה מ"ש ישראל מבוא' דתי' דאין הגוי אוסר מדינא כיון דבדריסת הרגל לי' לשמא ילמד ממעשיו, ולדידיה נמצא דדריסת רגלו דעכו"ם קיל מישראל ואף לר"ע דדריסת הרגל אוסרת, בעכו"ם אינו אוסרת, והא דבשמעתין אוסר על החיצונה נתבאר בדבריו בשמעתין משום דגורם החיצון לפנימי לדור בהדי הגוי, ולדבריו ל"ק כלל קוי' הני"ל אמאי חשיב דריסת הרגל דהגוי לדיוורין, דבאמת אי"ז כדיוורין כלל ומ"מ גזרו חכמים לאסור הישראל משום דגורם לדיורי הישראל הפנימי, [ויתרה מזאת מבוא' בריטב"א בשמעתין ד"ה א"ל תן לחכם, דאף בישראל וגוי בחיצונה וישראל בפנימית יש מקום לאסור הפנימית אע"ג דל"ל דיורין כלל בהדי הגוי ויבוא' כ"ז להלן].

ובמלחמות שם נתבאר דדריסת הרגל דעכו"ם חמירא מישראל ואוסר מדינא במקום דאיכא בחיצונה ב' ישראלים אוסרין זע"ז, וכפשוטו יל"ב דבריו כהאמור דבעכו"ם דל"ש כופין על מידת סדום דינו כרגל האסורה במקומה, ולפי"ז ה"ה דלר"מ דאוסר בחד, באי' עכו"ם בפנימית וישראל יחיד בחיצונה אוסר עליו הגוי, **וכ"כ** הגאון"י בשמעתין, אמנם לשונו דהמלחמות שם מורה דכונתו

לע"א, דכתב שם דעכו"ם בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אוסר מן הדין דכיון דב' הישראלין אוסרין זע"ז ובעו לאעירובי אין עירובן מועיל במקום עכו"ם, ומשמעות דבריו דס"ל דבכלל תקנתא דדירת עכו"ם אוסרת נכלל נמי דאין עירוב מועיל במקום גוי [וכמפורש בר"מ פ"ב] והלכך אע"ג דאין דריסת הרגל דהגוי חשיב כדיוורין לאסור מ"מ אהני דריסת רגלו לענין דלא יחול עירובן דהישראלים, ולפי"ז לר"מ בא"י ישראל יחידי אין דריסת הרגל דהגוי אוסר דכיון דבישראל יחידי גדר האיסור משום דיורי הגוי, דריסת הרגל לא חשיב לדיוורין האוסרים, [ודלא כהגאון הנ"ל], והנה לדרכו דהגאון דדריסת הרגל דעכו"ם חמירא מישראל ואוסרת בכל ענין, א"ש פשיטותא דשמעתין דהעכו"ם אוסר משום דריסת הרגל, אבל להמבוא דכ"ד הרמב"ן הוא לענין דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם כ"כ בשמעתין דאין אוסרין זע"ז עדיין, ק' כנ"ל אמאי לא אקשי' היכי אוסר דריסת הרגל דהגוי.

ישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה

מסקי' דישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה לחכמים שניהם מותרים, ולר"ע הפנימית מותרת והחיצונה אסורה כיון דא"י ב' ישראלים אוסרין זע"ז ושכיחי דדיירי, **ונחלקו** הראשונים בביאור מסקנת הגמ', **משמעות** רש"י והר"מ פ"ב הי"א דלר"ע דרגל המותרת אוסרת, דנים הישראל ונכרי הפנימים כדרים בחיצונה והו"ל נכרי במקום ב' ישראלים האוסרין זע"ז, [וס"ל דע"י דריסת הרגל א"י למיחש לשמא ילמד ממעשיו], **אמנם** בריטב"א ד"ה "בעא" מבוא' דמעיקר הדין אין העכו"ם אוסר על החיצונה אלא על הפנימית דדר בהדי העכו"ם, ואזיל לשי' להלן ע"ה ב' דע"י דריסת הרגל לא חשיב לשמא ילמד ממעשיו, אלא דקנסו לחיצונה כיון דהוא הגורם לפנימית לדור יחד עם העכו"ם ואע"ג דהו"ל לאסור לפנימית כיון דשכיח איסורא גבי מ"מ כל היכא דאפשר למיקנס במקום שני ישראלים עדיף ע"ש, ובגאון ובב"מ סי' שפ"ב סי"ז נראה דפי' דכל דברי הריטב"א הוא למאי דמסיק בסו"ד דלא כשמעתין אלא כשמעתא דלחמן דחד ושכיח אוסר אף לרבנן, וצ"ב דבסו"ד דפס' דלא כשמעתין נסתפק דאולי החיצונה נמי אסורה, ובע"כ דהכא דנקיט בפשיטות דהפנימית מותרת אזיל אליבא שמעתין דבעי' תרי.

והנה הריטב"א יסד דבריו מהמשך הסוגי' דמפרשי' טעמא דרבי דאסר משום דפנימי שכיח דדייר בהדי נכרי ומשמע דהנידון לאסור מחמת דיורי העכו"ם בהדי ישראל בפנימי, אבל לשי' הראשונים דהנכרי אוסר על החיצונה הו"ל לגמ' לפרש דהישראל שבחיצונה שכיח דדייר, ולשי' הראשונים צ"ל דהא פשיטא להגמ' דהחיצונה שכיח דדייר ולא אתא לפרושי אלא אמאי הפנימית שכיח [ולפי"ז מבוא' דבתנאי דשנים אוסרין בעי' דתרווייהו יהיו שכיחי ולא סגי במאי דחד מינייהו שכיח, ובאמת דאף בד' הריטב"א מוכרח דס"ל דהחיצונה שכיח דדייר אף בלא הפנימית דאל"כ אמאי חשיבי החיצונה גורם טפי מהפנימית, אלא דס"ל להריטב"א דלא בעי' דיהיו תרווייהו שכיחי אלא סגי בחד מינייהו שכיח ולכך הוקשה לו אמאי לא פי' דהחיצונה שכיח], אמנם העירו לדברי התור"פ דפי' דהחיצונה שכיח מחמת הפנימי ומשמע דלא פשיטא דהחיצונה שכיח טפי מהפנימי וצ"ב.

שי' הר"ח דאף למסקנא דאוקימנא כר"ע אין הנכרי אוסר אלא בעירבו, ויש בדבריו כמה עיונים, א. אמאי בלא עירבו אין העכו"ם אוסר הא לר"ע דריסת הרגל חשיב כדיוורין לאסור ב. אמאי אין העירוב אוסר אף על הפנימית ג. הא קי"ל מ"ח ב' דאין דיוורין להחמיר והיכי אוסר הגוי ע"י העירוב, ונאמרו בזה ב' דרכים, **חדא** דס"ל להר"ח דדריסת הרגל דעכו"ם אינו אוסר דלא חשיב שמא ילמד ממעשיו הלכך לא מיתסר החיצונה אלא בעירבו דחשיב חד בהדי פנימית, ולא אמרי' אין דיוורין להחמיר דכיון דבלאו העירוב אסורה החיצונה משום דריסת הרגל דישראל הפנימי הו"ל כתרתי דסתרי לדון ב' הישראלים כרשות אחת ולענין העכו"ם לדונם כב' רשויות, וה"מ לענין החיצונה, אבל לענין הפנימית דאינה צריכה העירוב במקומה שפיר י"ל אין עירוב להחמיר ולי' ברשותה ב' ישראלים, [ולחאי פירושא הא דהביאו לר"ע הוא רק בכדי לפרש אמאי הוצרכו לערב אבל האוסר אינו דריסת הרגל דהגוי אלא העירוב]. **עוד** אמרו לפרש דס"ל להר"ח דדריסת הרגל שפיר חשיב דיוורין לאסור, אלא דלענין ב' ישראלים לא סגי בהכי ובעי' דיוורין גמורים הלכך אינו אוסר על החיצונה אלא בעירבו דא"י ב' ישראלים ולא חשיב דיוורין להחמיר כיון דאין העירוב גורם דיורי הנכרי אלא משוי ליה שנים בחיצונה לחוד.

יש להסתפק לשי' הר"ח בב' חצירות שבא' דר ישראל ובשניה גוי וישראל ועירבו ביניהם אי ע"י העירוב הו"ל שנים במקום עכו"ם ואסור הטלטול ביניהם או דאמרי' אין דיוורין להחמיר, [והא מיהת פשיטא דלענין הטלטול כל חצר במקומה אמרי' אין דיוורין להחמיר, וכמבוא' בסוגיין דפנימית מותרת, וכל הנידון לענין הטלטול בין החצירות דיתכן דהו"ל תרתי דסתרי להתיר ע"י העירוב, ולומר אין דיוורין להחמיר לסלק הגוי], ותלוי בביאור ד' הר"ח וכנ"ל, ובפמ"ג שפ"ב משב"ז סק"ה מפורש הדבר להיתר.

שי' המאירי, עי' מאירי דהביא יש שגורסין בדברי הגמ' לעולם כראב"י כו' וקאי אף אליבא דרבנן דכיון שעירבו נעשו שניהם כדירה אחת וה"מ בחיצונה שהדריסה מצויה שם ביותר אבל הפנימית לא חשיב ע"י העירוב שנים במקום נכרי, **ודבריו** צ"ב מאי אהני דריסת הרגל לחכמים כיון דהו"ל רגל המותרת, ואמרו דבר חידוש דס"ל למאירי דעד כאן ל"א לחכמים דרגל המותרת אינה אוסרת אלא בלא עירבו דבזה אמרי' אחדא לדשא אבל בעירבו כיון דנעשו כחד תו ל"ש למימר אחדא לדשא ושפיר הו"ל שנים האוסרין זע"ז.

פנימית מותרת

גמ', והא בעו מיניה מרב כו' ואמר להן מותר כו', **הק'** הראשונים אמאי פנימית מותרת ולא אסרי ליה משום דשכיח דדייר, **ויש** להעיר אמאי לא הק' קו' בתחילת הסוגיא, ונחלקו בתירוצם, **שי'** התוס' דלא גזרו חכמים לאסור אלא בתרי ושכיח אבל בחד בשכיח לא פלוג חכמים ושרי, וכשיטתם כן עולה משי' הראשונים [הובאו לעי'] דס"ל דבעי' תנאי דאוסרין זע"ז, אבל באין אוסרים [וכגון במקבילים פרס מאביהם וכיצ"ב] אע"ג דשכיחי שרי, **וכן** מבוא' בשי' הר"מ פ"ב דס"ל דבעי' לתקנתא דאין עירוב מועיל במקום עכו"ם ובלא"ה היה מהני עירובן לשוייה כחד ואע"ג דשכיח, **אמנם** הריטב"א כ' להוכיח מסוגיא דלחמן לעי' ס"ג ב' דיחיד בשכיח אוסר מהא דהוצרך אביי להתיר משום לא שכיחא, אבל בלא"ה אסור אע"ג דע"י הביטול חשיבי כחד, [ובגאוו"י תמה על ראיתו דשאני התם דקודם הביטול אוסרין זע"ז, וקו' צ"ב דהא להדיא שם בגמ' דכל התירו דאביי משום דהו"ל כחד וא"כ מפורש דאין דנים על מה שהיו קודם ביטולן], **והנה** בשו"ת מהרי"ל החדשות סי' ל"ט כ' דאדרבה יש להוכיח מסוגיא דלחמן כשי' התוס' דחד בשכיח אין אוסר, מהא דשרי אביי שם ואף רבא לא פליג אלא משום דא"כ ביטלת תורת עירוב אע"ג דשכיחי דדיירי, **ודבריו** צ"ב דהא להדיא בגמ' שם דחשיב לא שכיח, ואמרו ליישב דס"ל דמשום מעשה הביטול לחוד לא היה חשיב כלא שכיח כיון דתרי כה"ג בלא ביטול שכיחי דדיירי, ועיקר התירו דאביי משום דע"י הביטול הו"ל כחד וביחיד לא אסרו חכמים כלל אף בשכיח, והא דנחלקו אביי ורבא אי חשיב כשכיח היינו גבי ביטול לחודא דכיון לא הוי כחד ממש בזה ס"ל דלא הקילו חכמים לדונם כחד אלא בשכיח ועי'.

עוד מבוא' בתוס' דתרי ולא שכיחי לא אמרי' לא פלוג להחמיר, והנה מסוגיא דלחמן מבוא' אף בזה דלא כדבריהם מהא דהוצרך אביי להתירא דע"י הביטול הו"ל כחד ולא שרי משום תרי ולא שכיח, ולמש"כ המהרי"ל החדשות א"ש.

שי' הראב"ד המובא ברשב"א ובר"ן דלא אמרי' לא פלוג, וטעמא דפנימי מותר משום דהחיצון גרם לו להיות שכיח במקומו, וסגי במאי דקנסי' לחיצון, [וכיוצ"ב מבוא' בריטב"א, **ובגאוו"י** הבין דכונת הריטב"א ליישב קו' התוס' אמנם כבר נתב"ל דכונת הריטב"א לע"א לבאר אמאי חיצון אסור הא אין דיורי הגוי אלא בפנימי וס"ל דדריסת הרגל דגוי לא הוי דיורין לאסור אף לר"ע כיון דל"י לחשש דילמד ממעשיו וכמש"כ להלן ע"ה ב'], **וצ"ע** דא"כ לחכמים דחיצון מותר הו"ל למיתסר לפנימי דשכיח דדיירי, וצ"ל דכל דברי הראב"ד דלא אמרי' לא פלוג הוא לר"ע לחוד דבחיצונה אי' שנים אוסרין זע"ז הלכך אף הפנימי חשיב דשכיח מחמת שנים, משא"כ לחכמים דל"י בחיצונה שנים אע"ג דשכיח היחיד במקומו אמרי' לא פלוג.

עוד יש לברר אמאי פנימית מותרת הא כיון דדירת הגוי נעשה דירה מחמת החיצונה תו הו"ל למיתסר אף במקומה ולכאוי' מבואר דשייך לדון דירת הגוי לחצאין דלענין החיצונה חשיב דירה ובמקומה לאו שמה דירה, **וכן** מפורש בפמ"ג משב"ז שפ"ב סק"ה דב' חצירות דבאחת דרים ב' ישראלים וגוי ובשניה דר ישראל יחיד ועירבו החצירות בניהן והניחו העירוב בחצר הישראל היחיד, דדנים לדירת הגוי לדירה רק לענין החצר שדר בה ב' הישראלים ולא לענין החצר השניה ושרי לטלטל מחצר הב' לחצר הגוי, אמנם אמרו לדחות הראיה משמעתי' דמאי דשוויה לדירתו דירה אינו לדירתו שבפנימי אלא לדריסת הרגל שבחיצונה, ולמש"כ החזו"א סי' פ"ב סק"י הובא לעיל דכל האיסור דדריסת הרגל דע"ז דנים ב' החצירות כחצר אחת ליתא להאמור.

ע"ע פלוגתת הטי"ז סי' שפ"ב סקט"ז ולבוש שם אי להל' קי"ל דפנימית אסורה ובבי"מ פי' כונת הלבוש משום דפסק כהריטב"א להלן דלהל' קי"ל דחד ושכיח אוסר, רמנם משמעות הלבוש דאסר משום גזירת נכרי הרי הוא כרבים עי"ש.

שיטות הראשונים להלכה

נחלקו הראשונים להל' דקיי"ל כחכמים דרגל המותרת אינה אוסרת, אי קיי"ל דלא כשמעתין ושרי אף החיצונה, ונאמרו בזה ד' שיטות, **שי'** הראב"ד המובא בראשונים דאף לחכמים יש לאסור החיצונה כיון דלא בעי' שנים אוסרין זע"ז וסגי במאי דא"י שנים לחוד, ועי' דריסת הרגל דהפנימית אי' שנים בחיצונה [ולא הזכיר ראב"י אוסרין זע"ז אלא לאפוקי ב' חצירות ופתח אחד ביניהן דהתם לא שכח], ו**הנה** הראב"ד הוכיח כשי' מסוגית הגמ' להלן ע"ה ב' דגזרו בגי' חצירות דנכרי הרי הוא כרבים ואוסר, וצ"ע דהתם האיסור משום גזירת חכמים והכי חזי' דלא בעי' אוסרין זע"ז, [ודוחק דכונתו להוכיח עיקר הדין דאסור אף לחכמים אמנם לא מטעמו דלע"י, ו**יתכן** דבגזירת נכרי הרי הוא כרבים לא גזרו אלא דדריסת רגלו דהגוי חשיב כדיון האוסרין אף לחכמים, אמנם עדיין בעי' לבי ישראלים אוסרין זע"ז ולי', ובעי' דל"ב אוסרין אלא סגי בשנים ושכיחי לחוד.

עוד אמרו ליישב דס"ל לראב"ד דעיקר גזירת גי' חצירות משום דחששו שמא יאמרו דב' הפנימיים דרים בהדי וחו"ל נכרי וישראל בפנימי וישראל בחיצונה, וק' דמה בכך הא מ"מ אין אוסרין זע"ז, ובעי' דלא בעי' אוסרין זע"ז ואף לחכמים מיתסר מדינא בנכרי וישראל בפנימית ישראל בחיצונה [ועיקר האי פירושא בגזירת גי' חצירות מבוא' בראב"ד בכתוב שם ויתבאר להלן].

שי' הריטב"א דלהלכה קיי"ל כסוגית לחמן דיחיד בשכיח אוסר [ונתבאר ראייתו לעי'], והלכך אף לחכמים החיצונה אסורה, ועי"ש דנסתפק אי קנסי' אף על הפנימית או דסגי לאסור החיצונה כיון דהוא הגורם, וצ"ב אמאי בתחילת הסוגי' היה פשיטא לריטב"א דלא קנסו אלא על הגורם, וצריך לחלק דלשמעתין דבעי תרי ועי' דקנסו על החיצון דהוא הגורם מקיימא תקנתא דשנים במקום נכרי סגי בהכי, משא"כ להל' דחד נמי אוסר, י"ל דלא סגי בגזירת החיצון לחוד.

יל"ד לשי' הריטב"א בנכרי יחידי בפנימי וישראל בחיצונה, אי אוסר על ישראל, וכפשוטו כיון דיחיד בשכיח אוסר נמי בכה"ג, ו**כ"כ** בשעה"צ סי' שפ"ב סק"ב [וכל דבריו שייכא לשי' הריטב"א דיחיד בשכיח אוסר], **אמנם** בגאוו"י צידד דאינו אוסר דאין הישראל שכיח בחיצונה בלי' ישראל בפנימי, ו**מדבר** הריטב"א דפי' דהחיצונה גורם לפנימי משמע דהחיצונה שכיח אף בלא הפנימי, ולמשנת"ב לעי' בשי' הריטב"א דס"ל דדריסת הרגל דגוי לא הוי דיוורין לאסור דלא חיישי' בזה שילמד ממעשיו, וכל איסורא דשמעתין משום הישראל הפנימי דדר בהדי עכו"ם א"כ בגוונא דהגוי יחיד בפנימי אינו אוסר על הישראל היחיד בחיצונה.

שי' הבעה"מ בשמעתין דקיי"ל כשמעתין דמשום דירת נכרי החמירו כר"ע, ו**נחלקו** הגאוו"י ובי"מ סי' שפ"ב [והובא בשעה"צ שם סקנ"ט] אי לבעה"מ מחמרי' נמי דאוסרין הישראלים זע"ז ובעי' לאיערובי ביניהן, או דלא החמירו אלא לענין דירת הגוי לחוד, ולפי"ז אשכחנא היכ"ת דאין הישראלים צריכן לערב ביניהן ומ"מ הגוי אוסר, ודלא כשי' הר"מ והאחרונים דכל איסורא דהגוי הוא לענין לבטל העירוב שביניהן]. ו**ע"ע** בגאוו"י דנסתפק דדלמא יהני ביטול הפנימית לחיצונה ולא בעי' שכירות, דכל מאי דקיי"ל בסוגי' דלחמן דל"מ ביטול משום דא"כ ביטול תורת עירוב והי"ט לא שייכא הכא כיון דא"צ עירוב [והוסיף דאף גזירה דהגמ' ע"ה ב' לא שייכא בביטול כיון דלי' לסברא דמפעא פעי, וצ"ע דא"כ אף במקום עירוב לי' להאי חששא דיאמרו דביטול הישראלים זל"ז].

בחזו"א סי' פ"ב סק"ד הק' לשי' הבעה"מ אמאי בעי' להלן לגזירת נכרי הרי הוא כרבים ולא אסרי' מעיקר הדין משום דמודו חכמים לר"ע בדירת עכו"ם דאף רגל המותרת אוסרת, וכי' לחדש דכל איסורא דשמעתין הוא באיכא נכרי וישראל בפנימית אבל בנכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה כיון דהגוי יחיד ולי' לחשש דשמא ילמד ממעשיו אין דירתו דירה ולא אסרו אלא משום הגזירה, ודבריו צ"ע מדברי הבעה"מ ע"ה ב' דמפורש בדבריו דכל גזירת נכרי הרי הוא כרבים הוצרכה לחכמים, אבל לר"ע משמע דאסור מעיקר הדין, וצ"ל דלר"ע דרגל המותרת אוסרת אף בנכרי יחידי חשיב בחיצונה נכרי וב' ישראלים, אבל לחכמים לא מחמרי' כר"ע אלא בדאי' ישראל בהדי נכרי דאי' למיחש לשמא ילמדו ממעשיו.

שי' הרי"ף, הרי"ף השמיט לשמעתין, ו**יעוי'** בבעה"מ דסמך על פסק הגמ' ע"ה ב' [וכ"כ כע"ז במלחמות שם], **אמנם** הרשב"א נקט דהרי"ף דחאה מההלכה, ו**יעוי'** להלן ע"ה ב' דתמה אמאי פסק לסוגית הגמ' שם דנכרי הרי הוא כרבים, וקו' צ"ב דשפיר דחה הרי"ף לשמעתין משום דקאי אליבא דר"ע, ופסק לגזירת הגמ' ע"ה ב' דקאי אף לחכמים ואולי דס"ל דכל גזירת הגמ' שם לאסור דריסת הרגל דהגוי בחיצונה, אבל מ"מ עדיין לי' שנים אוסרין זע"ז, ובעי' דל"ב אוסרין זע"ז וא"כ הק' שפיר דהיה לפסוק נמי לשמעתין דאוסר הגוי מן הדין כיון דל"ב אוסרין זע"ז, [וכדתבאר כ"ז בשי' הראב"ד לעי'].

שיטת הר"מ ומלחמות דקיי"ל לאסור משום סוגית הגמ' להלן עה ב' דנכרי הרי הוא כרבים ויבואר שיטתם להלן.

נכרי הרי הוא כרבים

ע"ה ב', גמ' ואם היו של יחידים כו' אמר ר"א כו', נאמרו בראשונים כמה דרכים בגזירת נכרי הרי הוא כרבים, **שי'** רש"י דאירי בב' חצירות ובאיכא ב' ישראלים בחיצונה ונכרי בפנימית דגזרי' משום מאן דלא ידע וסבר דאין הגוי יחיד, והו"ל דריסת הרגל דהגוי רגל האסורה ולא גזרי' אלא באיכא ב' האוסרים זע"ז בחיצונה, [וילה"ס אי בעי' ב' בחיצונה משום דבחדא לי' למיחש אלא לשמא יאמרו דאי' ישראל אחד בפנימי וחדא לא אסר לראב"י או דבחד בחיצונה נהי דדריסת רגלו דהגוי אוסרת, מ"מ הא ל"ה אלא גוי במקום ישראל יחיד ויעי' ברשב"א],

והנה בגזירת ישראל בפנימי וב' ישראלים בחיצונה לראב"א, נתבא' ברש"י במתני' ע"ב א' דהגזירה שמא יבואו להתיר ב' בפנימית ואחד בחיצונה, ולכאז' עד"ז היינו נמי הגזירה דנכרי הרי הוא כרבים דשמא יבואו להתיר ב' בפנימית ואחד בחיצונה, וילה"ע דהב' דהפנימית היינו נכרי וישראל ובזה קיי"ל דאין אוסר לחכמים ומאי גזירה איכא, ובעכ"ל דבגזירת נכרי חיש' דיאמרו דהגוי דר בהדי ב' ישראלים, **וכן** מפורש בר"ן, אמנם לפי"ז אף לראב"א אי' רבואת בגזירת נכרי, דבג' ישראלים לא גזרי' אלא דאתא לאחלופי ולהתיר אף בב' ישראלים, ובגזירת נכרי גזרי' דיבואו להוסיף ב' ישראלים לנכרי, וצ"ב דברש"י מבוא' דלראב"א לי' רבואת כלל בגזירת נכרי, **ועי'** גאוו"י, [והימ"ל דהגזירה דלמא אתי לאחלופי החצירות ולהתיר אף בב' ישראלים בפנימית ונכרי בחיצונה, ובזה יש לאסור אף לחכמים דשויהו לדירתו דהעכו"ם דירה מחמת דריסת רגלם דהישראלים, אמנם ברד"ה מיפעא מפורש דהגזירה דיאמרו דאין הגוי יחיד בפנימי].

שי' תוס' ד"ה נכרי ע"ד רש"י דגזרי' בב' חצירות, והוסיפו התוס' לפרש בסו"ד הטעם דאין אוסר הנכרי מדינא משום שמא ילמד ממעשיו [כמבוא' בתוהרא"ש], דלא החמירו בו יותר מישראל, וילה"ס אי' לדבריהם בישראל ונכרי בפנימית וישראל בחיצונה אוסר הגוי מדינא כיון דבב' ישראלים כה"ג נמי אוסר, או דמ"מ כיון דחמור מישראל הדר עמו אינו אוסר עד שיהיו ב' ישראלים בהדי **ועי'** חזו"א סי' פ"ב סק"א, ובדברי התוהרא"ש מפורש דאין אוסר אלא באי' ב' ישראלים בהדי הנכרי מדפי' הגזירה דיאמרו דהגוי דר בהדי ב' ישראלים.

שי' הבעה"מ ע"ד רש"י, אמנם מפורש בדבריו דהגזירה אטו נכרי וישראל בפנימית, וצ"ע דהא כה"ג שרי לחכמים דהו"ל כרגל המותרת, [והיה מקום לומר דס"ל כשי' התוס' הנ"ל דהטעם דאין הגוי אוסר דלא החמירו בו יותר מישראל, ובנכרי וישראל לא חמירא טפי מישראל, אמנם בדבריו בשמעתין במש"כ בשי' הרי"ף מפורש דאף בישראל ונכרי בפנימית אינו אוסר מדינא אלא משום גזירה], וצ"ל דאזיל לשי' דחכמים מודו לר"ע בדירת גוי ובישראל ונכרי בפנימית לכו"ע אוסר הגוי מדינא.

שי' הרי"ף והר"ח דראב"א איירי בג' חצירות יחידים, **ונחלקו** הראשונים היכי ס"ל בב' חצירות ובגזירת נכרי הרי הוא כרבים, ונאמרו בזה ג' דרכים, **א.** **עי'** רא"ש דכ' דלהרי"ף יל"פ דינא דר"א אף אליבא דראב"א, דראב"א איירי בג' חצירות ור"א איירי בב' חצירות, ומשמעות הדברים דלראב"א בב' חצירות ישראלים ב' בחיצונה וא' בפנימית לא גזרי', ולכאז' משום דעיקר הגזירה בג' חצירות דיאמרו דב' הפנימים דרים בהדדי והאי גזירה לא שייכא בב' חצירות דרואים דהפנימי עובר יחיד בחיצונה, אבל בנכרי החמירו לגזור אף בב' חצירות, [ועי' קר"א]. **ב.** במלחמות מבוא' דאיירי בכל גונא בין בב' חצירות ובין בג' חצירות דחיש' שמא יאמרו דכולן דרין בהדי החיצונה, [וכ"מ ברשב"א], אמנם הוסיף הרמב"ן דבב' חצירות פעמים דאסורין מדינא, **וסדר הדברים** דבנכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אוסר הנכרי עליהו דלא ינהי עירובן, ובנכרי וישראל בחיצונה וישראל בפנימית, אוסר הנכרי מדינא, ובנכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה שרי מדינא ולא אסרו אלא משום גזירת נכרי הרי הוא כרבים, **ודבריו** צ"ב דכיון דבנכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אוסר הנכרי מדינא והיינו משום דהנכרי לעולם נידון כרגל האסורה, א"כ אמאי אינו אוסר כשהנכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה, ואין לומר משום דבכה"ג לי' שנים אוסרין זע"ז דהישראל הפנימי הו"ל רגל המותרת, דא"כ אמאי בנכרי וישראל בחיצונה אוסר הנכרי מדינא הא ליכא שנים האוסרין, ובע"כ דס"ל דל"ב לאוסרין זע"ז, וסגי בשנים לחד [וכשי' הראב"ד לעי' ס"ה ב'], וצ"ל דס"ל להרמב"ן דביסוד תקנת איסורא דנכרי נאמרו ב' הלכות, **חדא** דדיורי הנכרי הוי דיורין לאסור, **וכן** דאין עירוב בין הישראלים מועיל במקום נכרי, ועפ"י ז"ל דבישראל ונכרי בחיצונה אוסר דיורי הנכרי על החיצונה [ול"ב לאוסרים

זע"ז אלא סגי במאי דאי שנים ע"י דריסת הרגל דהפנימי וכנ"ל], משא"כ בנכרי בפנימית אין דריסת רגלו חשיבי כדיוורין לאסור בחיצונה, ולא אסרי' אלא באי' ב' ישראלים בחיצונה דמבטל הנכרי לעירובן ובזה סגי אף בדריסת הרגל לחוד ול"ב דיוורין גמורים, הלכך בישראל ונכרי בפנימית דאין הישראלים צריכין לערב ביניהן וכן ל"י לדיוורין הנכרי החיצונה אינו אוסר אלא מגזירת נכרי הרי הוא כרבים.

ג. בראב"ד "בכתוב שם" יש משמעות דכל דינא דר"א הוא בג' חצירות לחוד אבל בב' חצירות בב' ישראלים בחיצונה ועכו"ם בפנימית לא גזרו, ואמרו לבאר דס"ל דעיקר הגזירה דיאמרו דב' הפנימים דרים בהדדי והאי גזירה לא שייכא בב' חצירות דרואין דהנכרי עובר יחידי בחיצונה, ולהאי פירושא נמצא דבנכרי וישראל בפנימי אוסר מדינא והוא כמש"כ הראב"ד לעיל ס"ה ב' דלהלכה לא בעי' אוסרין זע"ז וסוגית הגמ' שם קיימא אף לחכמים, והנה בראב"ד סה ב' כ' להוכיח דבריו דל"ב אוסרין מסוגית הגמ' ע"ה וכבר תמחו ע"ד דחתם הוא משום גזירת נכרי הרי הוא כרבים ואינו מדינא, ולהאמור א"ש דכל הגזירה הוא בג' חצירות אטו ב' חצירות דבפנימי נכרי וישראל, ולפי"ז מפורש דאף לחכמים בנכרי וישראל בפנימית וישראל בחיונה אוסר מדינא ול"ב אוסרין זע"ז.

שי' הר"מ, ע"י ר"מ פ"ד הכ"ב, **ויעוי'** בב"י דדקדק לשונו דגזרי' אף בנכרי בפנימי וישראל יחיד בחיצונה דמאן דלא ידע סבור דאין הגוי דר יחידי, וכ"פ בשו"ע סי' שפ"ב סי"ז, **אמנם** במ"א תמה ע"ד דבנכרי וישראל יחידים ל"י למיחש כלל, והוסיף להק' מד' הר"מ פ"ב הכ"ב דפסק לדינא דישראל ונכרי בפנימית דאוסר ומשמע דנכרי יחידי אין אוסר, וכה"ק כע"ז בט"ז שם, **ובפמ"ג** משב"ז י"ח ת"י דהר"מ בפ"ב אתא לאשמועין דא"צ לערב בהדי פנימי. והנה בעיקר פסק הר"מ לדינא דנכרי וישראל בפנימית אע"ג דקאי בשמעתין אליבא דר"ע, **ויעוי'** בביהגר"א שם דפסק לאסור משום גזירת נכרי הרי הוא כרבים, אמנם הימ"ל דס"ל להר"מ כשי' הבע"מ וראב"ד דאף חכמים מודו לאסור וכדנתב"ל, ועפ"ז יש ליישב תמיהת המ"א דבפ"ב פסק הר"מ לדינא דנכרי וישראל בפנימית דאוסר מעיקר הדין, ובפ"ד הוסיף לגזירת נכרי הרי הוא כרבים, **ובשעה"צ** סי' שפ"ב סקס"ב הוסיף טעם לאסור בנכרי בפנימית וישראל בחיצונה כיון דבכה"ג לא מירתת הישראל ושכיח דדייר, ולכאוי' ר"ל דבשכיח דדייר קיי"ל לאסור וכשי' הריטב"א, ודריסת רגלו דהגוי חשיבי כדיוורין בחיצונה [ובזה הוא דלא כהריטב"א דס"ל דדריסת הרגל דגוי לא הוי דיוורין לאסור דלא חיישי' לשמא ילמד ממעשיו ונתבא' לעי'], **אמנם** דבריו תמוהים דא"כ אמאי בעי' לגזירת נכרי הרי הוא כרבים הא הגוי אוסר מדינא, וצ"ל דלסוגית הגמ' ע"ה אין הגוי אוסר ביחיד ושכיח, וכל המקור לאסור ביחיד ושכיח הוא משמעתא דלחמן וכמש"כ הריטב"א, אמנם לפי"ז נמצא דהשו"ע דחה לגמ' לדברי הגמ' דס"ה ודף ע"ה וצ"ע.

הכרעת השו"ע והפוסקים

א. נכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה אוסר הנכרי על החיצונה (טוש"ע שפ"ב סעי' י"ז), ומקורו מד' הר"מ, בעה"מ, ראב"ד המובא בראשונים, רשב"א בעב"ה"ק, ורי"ף לשי' המלחמות, דאף לדידן דקיי"ל רגל המותרת אינה אוסרת אוסר הנכרי על החיצונה, ודלא כשי' רש"י ע"ה ב' דלא קיי"ל לאסור בכה"ג [מ"א] אמנם חלוקים הראשונים אי טעם האיסור משום דמחמרי' כר"ע בדירת נכרי דרגל המותרת אוסרת, או דקיי"ל כסוגית הגמ' עה ב' דנכרי הרי הוא כרבים וגזרי' אף בליכא ב' ישראלים בחיצונה ודלא כדפי רש"י ותוס' שם, ובראב"ד וריטב"א נתבאר דרך חדשה דאף חכמים מודו לסוגית הגמ' סה ב' כיון דלא בעי לראב"י אוסרים וסגי בתרי ושכיחי, ואולי דאף להראב"ד יסוד הדין משום גזרת נכרי הרי הוא כרבים דעיי' אוסרת דריסת רגלו על החיצון אבל בלא הגזירה לא היה אוסר העכו"ם על החיצונה דהוי רגל המותרת], והא דאוסר אף בליכא ב' ישראל בחיצונה משום דלא בעי' אוסרים, וכן יש לזה משמעות ממשי"כ להוכיח דינו מסוגית הגמ' עה ב'.

ב. בדין הנ"ל יל"ד אי בעי' דהחיצון ישכור מהגוי, או דסגי אף בשכירות ע"י הפנימי, ויסוד הספק למאי דמבאר בר"מ פ"ב [וכדנקטו החזו"א והקה"י] דלא מהני שכירות מבין חצר אחרת אי הכא נידון הפנימי לענין החיצונה כבן חצר אחרת, והנה לפוס פשטות הראשונים דאיסורא דדריסת הרגל משום דחשבי' לדירורין בחיצונה לכאוי' פשוט דהפנימי נידון כדן חצר אחרת אמנם לשי' החזו"א פ"ב סק"י דעיי' דריסת הרגל דנים ב' החיצות כאחד יש מקום לספק הנ"ל.

ג. יל"ד אי בעי' לשכרו את רשות הגוי, או דסגי לשכור דריסת רגלו בחיצונה, ועי' שו"ע הרב" שפ"ב סעי' כ' במוסגר.

ד. נכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה, נחלקו הט"ז סקט"ז והלבוש אי הפנימי מותר, ובמ"ב סקנ"ח הכריע להיתר. והנה בסוגית הגמ' סה ב' דאסרי' החיצונה משום דאסרי' זה על זה וכו"ע מפורש דהפנימי מותר, וכן לסוגית הגמ' עה דאסרי' נכרי משום גזרת נכרי הרי הוא כרבים נמי ל"ש האי גזירה אלא על החיצונה, וכל דברי הלבוש לאסור הפנימי מקורו בדברי הריטב"א דקיי"ל דיחיד ושכיח אוסר וכסוגית הגמ' סג ב' הלכך הפנימי אסור מדינא כיון דהוא שכיח במקומו [והריטב"א נסתפק בזה], וכן פי' הבי"מ ובעצי אלמוגים, אמנם בדברי הלבוש נראה דאסר הפנימי משום גזירת נכרי הרי הוא כרבים, וצ"ל דכיון דיסוד הגזירה משום דיאמרו דאיכא ב' ישראלים, בפנימי ובכה"ג פנימי אסור, הלכך אסרי' אף על הפנימי.

ה. נכרי וישראל בפנימית וישראל בחיצונה, נחלקו הגאון"י ובי"מ אי צריך החיצונה לערב עם הפנימית להתיר החיצונה, ובשעה"צ סקנ"ט הכריע להיתר. הנה לשי' הראשונים דטעם איסורא דהחיצונה משום דנכרי הרי הוא כרבים, פשיטא דאין ישראל הפנימי מעכב על החיצונה [למאי דקיי"ל דלא כהלבוש דפנימי במקומו מותר], וכל הנידון לאסור הוא לשי' בעה"מ דמחמרי' כר"ע, ובזה נחלקו אי מחמרי' כר"ע אף לענין הישראל, [ובאמת דהוא חידוש גדול להתיר הישראל דסו"ס לר"ע החצר עדיין קיימא באיסורא דחצר שאינה מעורבת, ומאי הועלנו בבשכירות דגוי, ואולי דאיסורא דגוי אינו משום חצר שאינה מעורבת אלא איסור חדש ונתבא' במק"א, וא"כ אהני השכירות לענין איסורא דגוי.

ו. ביטל ישראל הפנימי רשותו לחיצון צריכין עדיין שכירות העכו"ם [גאון"י], לשי' הבי"מ דצריכין הפנימית והחיצונה לערב ביניהן, פשיטא דלא מהני ביטול להתיר הנכרי וכדמסקי' לעי' ס"ד א' דא"כ ביטלת תורת עירוב, אבל לשי' הגאון"י וכ"ה הכרעת המ"ב דא"צ לערב יל"ד דיהני הביטול כיון דלא שייך הכא ביטלת תורת עירוב, אמנם יתכן דמשום ביטלת תקון רבנן דלא יהני ביטול כלל והוא בכלל תקנתא דאין ביטול מועיל במקום עכו"ם, וכ"מ הר"מ פ"ב, ובגאון"י נקט דמדינא היה מהני ביטול אלא דאסר משום דביטול חד לחד הוי מילתא דשכיחא, עוד מסתבר דכל האמור הוא לסוגית הגמ' ס"ה אבל לבתר דגזרי' דנכרי הרי הוא כרבים לכאוי' פשיטא דגדר האיסור לדון הנכרי כדר בהדי ב' ישראלים ולא יהני ביטול, ויש להוכיח כן מעיקר הגזירה דאמרי' דעכו"ם מפעא פעי, ואי מהני ביטול א"כ לי' חששא כלל דיאמרו דביטלו הישראלים אהדדי, אמנם הגאון"י דן דאף לגזירת נכרי הרי הוא כרבים יהני ביטול וצ"ב.

ז. נכרי וישראל בחיצונה וישראל בפנימית החיצונה אסורה והפנימית מותרת. [טוש"ע סי' שפ"ב סק"י] הנה לשי' הראשונים דקיי"ל כסוגית הגמ' ס"ה א' דין זה פשוט אמנם להראשונים דהאיסור משום גזירת נכרי הרי הוא כרבים היה מקום להתיר בכה"ג דלא שייך ביה ענין הגזירה כלל ונתחדש דאף בזה גזרי' דיאמרו דהפנימי דר בהדי החיצונה [כן מתבא מתו"ד הבעה"מ ע"ה ב'], ובמלחמות סו"פ הדר נקא דאף דבדין הא' אינו אסור מדינא כיון דלי' לנכרי אלא דריסת הרגל, מ"מ בזה דדירור הנכרי בהדי החיצונה אסרי' מדינא [ויש לדון עוד בדבריו ונתב' במק"א].

ובמש"כ דהפנימית מותרת בזה אף הלבוש מודה וכדנתבא בדבריו כיון דלי' לנכרי דיוורין כלל בפנימית, [איברא דהריטב"א דן לאסור אף בזה חצר הפנימית, היינו משום דאזיל לשי' דקנסי' לגורם].

ח. נכרי בפנימית וב' ישראלים בחיצונה אוסר הנכרי בחיצונה [שפ"ב סע' י"ז], דין זה מוסכם לכל הראשונים מסוגית הגמ' עה ב' נכרי הרי הטא כרהים ולהרמב"ן שם אסרי בזה מדינא דאין עירוב מועיל במקום נכרי.

ט. נכרי בפנימית וישראל בחיצונה, נחלקו בזה הב"י ומג"א וט"ז ובי' הגר"א הכרעת המ"ב סקנ"ט להיתר. יסוד פלוגתתם מדברי הר"מ פ"ד אי כה"ג הוי נמי בכלל גזירת נכרי הרי הוא כרבים, ובשעה"צ סקנ"ב הוסיף בזה סברת חדשה לאסור משום דהוי יחיד דשכיח [וכשי' הריטב"א].

י. יל"ד בב' ישראלים בפנימית ונכרי בחיצונה אי אוסר הנכרי עליהו בחיצונה ועי' פמ"ג א"א סי' שפ"ב סק"ה, ויסוד הספק אי דריסת הרגל דישראלים משוי נמי לדירת העכו"ם לדירה וכדין ישראל ונכרי בפנימי או בחיצונה או דע"י דריסת הרגל דישראל ליכא לחששא דשמא ילמד ממעשיו ול"ח כנכרי במקום ישראל.

שכירות מהמשכיר

א. עכו"ם שהשכיר ביתו לחבירו אי מצי לסלוקי יכולין לשכור מהמשכיר [גמ' וטושו"ע סי' שפ"ב ס"ח]. נחלקו הראשונים בגדר דין זה ועולה מדבריהם כמה נפקותות לדינא, בר"ח פי' דכיון דמצי לסלוקי ברשותיה הוא ור"ל דחשיב נמי כבעלים על דירה זו, וכ"מ רד"ה היכא, וטור סי' שפ"ב, וכן מורין דברי הרשב"א בעבוה"ק ש"ד בתירוץ השני, [ואע"ג דלא חשיב בעלים לאסור היינו משום דהאיסור תלוי בדיוורין ולא חשיב דיוורין אלא ע"י פיתא ולינה אבל השכירות אינו על דיוורין אלא על הבית ובהו אף המשכיר חשיב כבעלים להשכיר].

בריטב"א פי' דכיון דמצי מסלק ליה כ"ז שירצה אין לך תפיסת יד גדול מזה, ור"ל דדינו כשכו"ל, וברשב"א בעבוה"ק ש"ד פי"ג ובשו"ת ח"ה סי' ד' מבוא' ב' גדר חדש דע"י שמשכיר לאחרים חשיב כסילק את השוכר, ודבריו צ"ב דהא סו"ס נשאר השוכר בדירתו [ואין לומר דמסולק מהחלק דשכר הישראל דמ"מ הא הו"ל כישראל ונכרים השותפין דבדר כ"א בחלקו לא חשיב כשול"ק], ובאמת הרשב"א בחי' פי' ספיקא דהגמ' אמאי לא פשיטא דמהני בתורת סילוק כיון דל"ה סילוק אלא לשעה, וצ"ל כמש"כ החזו"א סי' פ"ב סק"ח דדנים דסלקו המשכיר לשוכר מדירתו וחזר והשכירו לשוכר מה שנשאר משכירות הישראל, ונמצא דבשעת השכירות לישראל היה המשכיר בעלים לבדו [ואהני שכירותו אף על הזמן דחזר והשכירו לשוכר, כדינא דהשו"ע שפ"ב ס"ח].

ב. ישראל שהשכיר ביתו לעכו"ם, כתב החזו"א סי' פ"ב סק"ח דאף במצי לסלוקי אין שוכרין ממנו. עי"ש טעמו עפ"י שפי' ענין השכירות דדנים דמסלק לשוכר וחוזר ומשכירו מה שנשאר לו משכירות הישראל, ושכירות כה"ג דהוי שכירות כל דהו לא מהני אלא בעכו"ם דסגי בשכירות רעועה אבל בישראל דבעי שכירות בריאה צריך שישכיר כל רשותו, [ואין להק' דאדרבה בישראל דבעי שכירות בריאה חשיב טפי כסילוק לשוכר, דכיון דלא התנה המשכיר דמסלק לשוכר לא שייך לדון דאי' סילוק גמור], אמנם להראשונים דדינא דמשכיר משום דהוי כשול"ק פשיטא דאף בישראל יהני, [שכירות או עירוב ותלו בפלוגתת הראשונים בשול"ק ישראל ואכ"מ]. ואמרו דלשי' הב"י דשול"ק מהני מתורת שאלה כשכירות א"כ במשכיר ישראל אי תורת שול"ק עליה א"צ לשכור הימנו דע"י דמצי לסלוקי חשיב כעין שאלה מהגוי, ובעיקר דינא דמשכיר ישראל לגוי יש לחשב ד' הרמ"א שפ"ב ס"א וביה"ל שם.

ג. עכו"ם שהשכיר ביתו לישראל יל"ד מהו דינו דהמשכיר, הנה אי יסוד דינו דהמשכיר משום שול"ק ה"נ יהני המשכיר בתורת שול"ק, וה"מ להראשונים דמהני שול"ק בישראל אבל לשי' הראשונים וכן סתימת השו"ע דלא מהני, וכן לשי' הראשונים דבשול"ק דישראל בעי' פיתא ולינא, הכא גבי משכיר לא יהני, ואי דינו דהמשכיר בתורת בעלים לכאוי' לא יהני אלא בעביד המשכיר שכירות גמורה כישראל, ואף להרשב"א דהוא בגדר סילוק מ"מ להנתבא' בחזו"א דלאחר הסילוק חוזר ומשכירו לשוכר תו לא יהני אלא אי עביד שכירות גמורה כישראל ובהו כבר כ' החזו"א דלא מהני בישראל.

ד. ישראל שהשכיר ביתו לישראל יל"ד בדינו והצדדים כנ"ל, ובהו יש לחשב נמי שי' הראשונים בשול"ק דישראל אי סגי בשכירות או דבעי' עירוב, ויש להוסיף עוד להסתפק אי יהני נמי ביטול או דבעי' עירוב או שכירות דוקא, ויש לחשב בזה נמי דין ביטול בשכו"ל ונתבא' במק"א, ועי' חזו"א סי' פ"ב סקט"ו.

ה. נחלקו הר"מ פ"ב מעירובין הי"ד והרשב"א בעבוה"ק, אי כשהשוכר לפנינו שוכרין מהמשכיר לכתחילה, והכרעת הב"י והמ"ב שפ"ב סקס"ב דשוכרין לכתחילה, יסוד הנידון תלוי בהאמור בגדר כוחו דהמשכיר דאי הוי מדין שכו"ל שוכרין לכתחילה ככל שול"ק אבל אי הוי מתורת בעלים י"ל דהשוכר עדיף כיון דהוי בעלים על הדיורין.

ו. משכיר שיכול לסלק השוכר מהחצר לחוד שוכרין ממנו רמ"ו סי' שצ"א ומ"ב שם סק"ב. דין זה עולה משו"ת הריב"ש סי' תכ"ז לענין שר העיר דכתב דכיון דמצי לסלוקי מהדרכים שוכרין ממנו הדרכים להתיר המבואות, והנה גבי שול"ק כ' הב"י סי' שפ"ב דל"מ אלא בשאל דוכתא בבית, [והביה"ל סי"א הכריע דלא כדבריו עיי"ש], ומעתה אי כוחו דמשכיר משום דחשיב כבעלים א"ש דינו דהריב"ש אבל אי חשיב כשול"ק לכאוי לא יהני [ומד' הב"י דהביא בסי' שצ"א לד' הריב"ש מבוא' דפי' דינא דמשכיר משום דחשיב כבעלים, ואולי דכל דברי הב"י גבי שול"ק דבעי' שאיל דוכתא בבית, הוא רק לענין להתיר ההוצאה מהבית אבל להתיר המבואות סגי אף בשול"ק במבוי ולפי"ז אין ללמוד מד' הריב"ש להתיר לשכור מהמשכיר להתיר הבתים במצי לסלוקי מהחצר לחוד.

ז. שכרו מהמשכיר, ואח"כ סלקו לשוכר ובא אחר תחתיו, יל"ד בדינו. דאי כוח דהמשכיר בתורת בעלים דינו כדן השו"ע סי' שפ"ב ס"ח דא"צ לחזור ולהשכיר אבל אי דינו כשול"ק תלוי בפלוגתת האחרונים בגדרו דשול"ק אי חשיב כבעלים או כשלוחו של הבעלים, והחזו"א סי' פ"ב סק"ד הכריע דא"צ לחזור ולשכור, [ועיי"ש לענין נתחלף שוכר ישראל בגוין]

ח. משכיר שיש לו תפיסת יד בבית השוכר יכולים לשכור ממנו אף בלא מצי לסלוקי. דין זה מבוא' ברשב"א ריטב"א ור"ן בשמעתין והובא להל' בעבוה"ק ש"ד סי' ג' ובטוש"ע סי' שפ"ב סי"ח, ונתבא' שם בראשונים הטעם דלא גרע משלוקי, [ויש בזה חידוש דהימ"ל דכיון דהמשכיר שייך לו זכות להנחת חפצים ה"ז כישראל ועכו"ם הדרין בבית א' דלהשו"ע לא חשיב הישראל לשול"ק ובאמת בחזו"א סי' צ' סק"ב נראה דנקט לדבר פשוט דבאי תפיסת יד ול"מ לסלוקי דינו כישראל ועכו"ם הדרין בבית א' דל"מ בתורת שול"ק, ולדבריו צ"ל דהראשונים איירי במצי השוכר לסלוקי למשכיר מהתפישת יד, ועיי"ש בדבריו סי' צ' סק"ו]. כתב הב"י דאע"ג דבשול"ק נחלקו הראשונים אי צריך להניח חפציו בפועל, הכא דהשול"ק הוא המשכיר סגי ברשות להניח חפציו וכ"פ בשו"ע, והנה גבי תפיסת יד דמתני' פ"ה ב' מבוא' בשו"ע סי' שפ"ד סי"ב דצריך להניח כליו בפועל, והק' האחרונים דהשו"ע סתם דבריו, ובמ"א שם באמת השוה ההלכות וס"ל דבתרווייהו סגי ברשות להניח חפציו אמנם בא"ר כ' לחלק דשאני התם דעיי' התפס"י נעשה העכו"ם כאורח ובוזה בעי' הנחת כלים בפועל משא"כ הכא דעיי' התפס"י נעשה לשול"ק סגי אף ברשות להניח חפציו [ולפי"ז אף בשמעתין אי יניח חפציו בפועל יחשב השוכר כאורח ובב"י סי' ש"ע מפורש דל"מ וצ"ב, ויש לברר אי לד' הא"ר יהני התם מדין שול"ק, או דס"ל דלא שייך התם כלל דין שול"ק כיון דדר בהדי העכו"ם ולא מצינו דין שול"ק בבעה"ב וכ"כ החזו"א סי' צ' סק"ו], ועיי' בב"י ובביה"ל שם ולכאוי אף להמ"א לא מהני רשות להניח אלא בתורת שול"ק וכמש"כ הראשונים בשמעתין, וכן נראה דהבין בדבריו הפמ"ג, אמנם מד' הביה"ל סי' שפ"ד נר' דפי' דעיי' דיש לו רשות להניח נעשה העכו"ם כאורח, וצ"ב אמאי בשמעתין לא פי' הראשונים משום ה"ט.

סה ע"ב

גמ', ר"ל ותלמידי דרבי חנינא איקלעו כו', עי' רש"י ד"ה איקלעו, וד"ה "פונדק", ותוד"ה להלן סו א' ד"ה "איקלעו", ורשב"א ומאירי ב' פירושם, ונחלקו אי אורחים אוסרים זע"ז.

עי' שו"ע ש"ע סעי' ח' דאורח אינו אוסר, והרמ"א בתשו' סי' ר"כ ובדרכי משה שפ"ב אות ב' הוכיח משמעתין דבליכא בעה"ב אוסרים האורחים זע"ז, ומבואר דבעה"ב גוי לא חשיב לענין זה בעה"ב, ונחלקו בזה הפמ"ג, והיד אפרים ע"ד המ"א שם, ושעה"צ סק"ו.

גמ', כי תיבעי היכי דמצי מסלק כו', עי' רשב"א ור"ן אמאי לא נחשב השכירות כסילוק, ועי' חזו"א סי' י"ח סק"ח.

שם, עי' מאירי, רשב"א, ריטב"א, מרדכי, רא"ש סי' ח', אמאי לא גרע משכו"ל, ות"י דלא היה למשכיר תפיסת יד בבית עיי"ש.

שם, עי' ב"י דהביא משו"ת הריב"ש שדין זה אינו דוקא במשכיר אלא כל מי שיש לו רשות להשתמש ברשות הגוי שוכרים ממנו ולכך התיר שם לשכור משר העיר, **ועי'** ביה"ל שפ"ב ס"א.

גמ', יפה עשיתם ששכרתם, עי' לשונות הראשונים אי המשכיר יכול להשכיר משום דחשיב כבעלים, או משום דחשוב תפיסת יד, **עי'** רשב"א ובעבוה"ק ש"ד פ"ג, וריטב"א, וחי' הר"ן, ומאירי סא ב', וטור, **ועי'** עצי אלמוגים, וחזו"א פ"ב סק"ח.

שם, עי' ב"י שהביא מי שדקדק שדוקא אם אין השוכר נמצא יכול לשכור מהמשכיר, **וכן** הביא המאירי עיי"ש. **וע"ע** בחזו"א פ"ב סק"ח.

תוד"ה איקלעו כו', והיינו כרבי יהודה, **עי'** גאו"י, קר"א.
בא"ד, ואע"ג דריו"ח כו', **עי'** מהרש"א, רש"ש, ורעק"א.

ביטול מחצר לחצר

אין ביטול רשות מחצר לחצר

ס"ו ב' גופא אמר שמואל כו' בטעמא דשמואל דאין מבטלין מחל"ח מצינו ב' דרכים א. ברש"י לעי' ע"א ד"ה אין מבטלין, ובריטב"א בשמעתין ד"ה "אין" פי' דלא הקלו רבנן קולת ביטול אלא בחצר שלפני הבית דהוי עיקר תשמישיהו, ולכא"ר ר"ל דכיון דאסרי אהדדי ול"ל היתר תשמיש הקלו להתיר תשמישן ע"י ביטול, ועד"ז פרש"י ד"ה אין דבחורבה דלא הוי עיקר תשמישיהו לא הקלו, אמנם כ"ז לא שייך אלא לאביי להלן דס"ל דטעמא דשמואל בפנימית וחיצונה משום דאסרי אהדדי, אבל לרבא דאף במקום שאוסרין פעמים אין מבטלין, בע"כ דגדר הדין דלא שייך ענין הביטול אלא לבן חצירו לחוד, וצ"ל דלרבא משום האי טעמא גדרו חכמים דלי' ביטול רשות אלא לבן חצירו לחוד, וכן צ"ל לדבריהם בדברי הגמ' להלן ס"ח ב' דאמרי' דלמ"ד אין ביטול מחצר לחצר אין מבטלין וחוזרין ומבטלין, וצ"ע אמאי אין מבטלין הא התם נצרך ביטול לעיקר תשמישן, ובע"כ כהאמור דמשום ה"ט גדרו חכמים דלעולם אין ביטול אלא לבן חצירו לחוד, ואולי דסוגי' דהתם קאי לרבא לחוד, אבל לאביי מבטלין וחוזרין ומבטלין ועי'.

ב. בחזו"א סי' פ"ז סק"ה נתבא' הטעם דא"א למחשב כל הדירה שלו וחברו שכן אצלו כיון שאין לו תפיסת יד בהאי חצר, ור"ל דביטול אינו סילוק גמור אלא גדרו דדנים המבטל טפל לחבירו ולא שייך האי טפלות אלא בבן חצירו ולא בבן חצר אחרת, ויש סיעתא לדבריו בדברי התור"פ להלן סח ב' דכ' בשם ר"ת דאף לריו"ח דמבטלין מחצר לחצר אין מבטלין מבית לבית, כיון דחלוקה תשמישיהו טפי, ומורין הדברים כהאמור דנידון ביטול מחצר לחצר אי שייך לדון טפל לחצר חבירו, ומבית לבית דחלוקין בתשמישן לכו"ע אינו טפל בביטולו לחבירו. ולהאי פירושא כללא דשמואל דכל מקום שאוסרין היינו דע"י דאוסרין חשיב דאיכא למבטל שייכות לחבירו וטפל אליו בביטולו, [ורבא דפליג ס"ל דע"י דריסת הרגל לא סגי לדונם כשותפין וכדלהלן], והנה יעוי' להלן ס"ז א' גבי ב' בתים משני צידי רה"ר דמסקי' דאף לריו"ח דמבטלין מחל"ח התם אין מבטלין, ופרש"י שם דאף לריו"ח דמבטלין ה"מ במערבין דחדא מיהא בעי, וצ"ב השייכות בין הדברים, ולהאמור יל"פ דאף לריו"ח בעי' דיורין משותפין אלא דס"ל דסגי בהא דמצו לערובי ביניהו ולכך בב' בתים דל"ל שייכות כל מודה דאין מבטלין.

ביטול רשות בחורבה

גמ' ואין ביטול רשות בחורבה כו' וצריכא כו' משמעות הדברים דדינא דמחצר לחצר ודינא דחורבה יסודם אחד, ונתב' ברש"י הטעם דאין עיקר תשמישיהו התם, [ויעוי' במהרש"א להלן ע"ג ב' בד"ה אלא דדברי רש"י קאי אף לד' רבא], וכ"ז אי"ש לש"י רש"י דהוא נמי טעמא דמחל"ח [ואף לרבא וכדלע"ז], אבל להנתב' לעי' דביטול מחל"ח יסודו דאין טפל בביטולו אלא לשותף הדר בהדי צ"ב השייכות לחורבה, וצ"ל דלא סגי במאי דשותפין ברשות אלא בעי' שותפות בתשמישן וכיון דחורבה ל"ל תשמישים, הו"ל כמחצר לחצר [וע"ע ריטב"א להלן ס"ז א' ד"ה "שכח" דמקורו דרבא דלשמואל אין מבטלין אף באוסרין הוא מחורבה וצ"ב דבריו].

גמ' וצריכא, יעוי' במהרש"א דצריכותא דהגמ' לא נצרכה אלא לרבא אבל לאביי הול"ל בפשיטות דל"ד למחצר לחצר דהתם אין אוסרין זע"ז, אמנם ברד"ה אבל יש משמעות דהצריכותא אף לאביי, וסברת חדא תשמישתא היינו דאוסרין אהדדי וכ"מ בריו"נ כ' א', וע"ע גאוי"י.

פלגתת אביי ורבא

גמ' אמר אביי הא דאמר שמואל כו' כו', בפלוגתת אביי ורבא בדין פנימית וחיצונה מפורש דלרבא דאין מבטלין אין דינו דשמואל תלוי באוסרין, אלא כללא הוא דלא נאמר תורת ביטול מבן חצר זו לבן חצר אחרת, וכן מפורש דס"ל דע"י דריסת הרגל לא חשיבי כשותפין באותו חצר, אמנם לאביי דמבטלין יל"ה"ס בטעמו אי משום דס"ל דעיקר דינו דשמואל דלא נאמר תורת ביטול במקום דלא אסרי אבל במקום שאוסרין מבטלין אף מחצר לחצר, או דס"ל דפנימית וחיצונה לא חשיב מחצר לחצר כיון דאי"ל דריסת הרגל בחיצונה, [ובדברי המהרש"א לעי' דפי' דלאביי לא בעי' לצריכותא דהגמ' מבוא' דלאביי כללא דשמואל משום אוסרין לחוד], ונפק"מ לספיקו דחזו"א סי' פ"ה סק"ו בעירבה פנימית לעצמה וחיצונה לעצמה דהו"ל פנימית רגל המותרת במקומה ואין אוסרין אהדדי, אי מודה אביי דאין מבטלין.

יעוי' תוס' להלן ע"ג ב' דהק' איך מועיל לרבא ביטול במבוי כיון דהו"ל כפנימית וחיצונה וקו' צע"ט דשאני מבוי דבאים לבטל רשותם שבמבוי וזוהו הו' כבני חצר אחת, ואולי דס"ל דלרבא הטעם דל"מ ביטול דריסת הרגל דהפנימית לחיצונה אע"ג דהוי חדא רשותא משום דלא תקון רבנן ביטול מבן חצר זו לבן חצר אחרת והלכך אף גבי מבוי כיון דהוי בני' ב' חצירות אין יכולין לבטל אהדדי, **ותי'** דשאני מבוי דתשמישן שוה, ועי' תוספת דברים בתור"פ, ורהיטת דבריהם דאף לרבא מהני דריסת הרגל לדונם כחצר אחת וה"מ כששוין בתשמישין אבל

בפנימית וחיצונה דלאחד איכא פיתא ולינה ולהשני ליכא אלא דריסת הרגל, בזה לא שייך לראותם טפלים בביטולם אהדדי והו"ל כמחצר לחצר **והנה** בתוס' הוכיחו כדבריהם מבית שבין ב' חצירות, וצ"ב מאי מהני התם דתשמישן שוה הא מ"מ הו"ל מחצר לחצר, והו"ל כב' חצירות הפרוצין זל"ז דאע"ג דאוסרין מסתברא דאין מבטלין לשמואל.

בדין פנימית וחיצונה נתבא' בגמ' ד' אופנים **א.** נתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מהפנימית **ב.** נתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מהחיצונה **ג.** נתנו עירובן בפנימית ושכח א' מהפנימית **ד.** נתנו עירובן בפנימית ושכח א' מהחיצונה **ה.** אופן נוסף מבוא' בתוס' בגי' חצירות ועירבה האמצעית בהדי חיצונות דהיא מותרת עמהן ושתיהן אסורות עמה, וצריך לבאר היטב חילוקי האופנים ושיטות הראשונים בזה.

עירובן בחיצונה ושכח בן הפנימית

ביטול לבני הפנימית - גמ' האי בר פנימית כו' לבטיל לבני פנימית כו', **נחלקו** רש"י והתור"פ בקו' הגמ', **דרש"י** פי' דלבטיל לבני פנימית להתיר הפנימית אבל חיצונה אסורה משום היחיד שלא עירב דהו"ל רגל האסורה במקומה, **אמנם** התור"פ ד"ה נבטיל בסוה"ד פי' דהחיצונה נמי תשתיר דהיחיד הו"ל רגל המותרת כיון דנעשה כאורח.

ובשי' רש"י, יעוי' בשעה"צ סי' שע"ח סק"ב דס"ל דהיחיד הו"ל רגל האסורה כיון דאסור לו להוציא מביתו לחצר, [וצ"ל דאיירי דהיחיד ביטל ביתו ולא ביטל חצירו, אלא דצ"ע אמאי לא אקשי' דיבטל נמי לביתו ותשתיר חיצונה נמי, **ועי'** חי' אהעו"ז], **ויתכן** עוד דס"ל לרש"י דלענן בני החיצונה דהו"ל מחצר לחצר דנים כמי שלא ביטל רשותו כלל, ולעולם אף בביטול ביתו וחצרו חשיב רגל האסורה, ויש לזה סייעתא מדברי רש"י להלן ד"ה אין דפי' טעמא דהפנימית הוי רגל האסורה בביטולה ליחיד משום מתני' להלן ס"ט ב' דרבים אין נעשין אורחין אצל יחיד, וצ"ב אמאי הוצרך לזה ולא פי' משום דלא ביטלו לחצירן וכדפי' לעי' גבי יחיד, ולהאמור א"ש דגבי יחיד איירי אף בביטול חצירו ומ"מ הוי רגל האסורה כיון דלא חל עירובן לגבי החיצונה דהוי מחל"ח וה"ט לא שייכא בבני הפנימית דעירבו בהדי חיצונה והו"ל חדא רשותא.

לי' לערובייהו גבייהו - נחלקו הראשונים בבי' ענין לי' לערובייהו גבייהו, דרש"י ד"ה לבטיל פי' דלכשיבדלו מן החיצונה לי' לערובייהו גבייהו, ובריטב"א הוסיף דאסורין להכניס העירוב לרשותם מפני שאסורין עם החיצונה, וכ"מ בתוס', **ולפי"ז** מבוא' דלי' חיסרון במאי דעשו העירוב בהדי החיצונה ושפיר יכולין ליבדל מהן וכל הגריעותא הוא במאי דאין העירוב ברשותן, **אמנם** התור"פ דמהדות"ל פי' דכיון דלא עירבו בפ"ע אלא בהדי חיצונה אינם יכולין ליבדל מהחיצונה ולהשתמש בעירוב עבור הפנימית לחוד. [ועיי"ש בהמשך דבריו דהוכיח כפירושו מדברי הגמ' להלן ויבוא' שם], וכ"מ בד' הריטב"א להלן ד"ה נתנו. **ונפק"מ** בין הדרכים לדינא דהבי"מ סי' שע"ח ס"ג דבעירבו הפנימית לעצמן והניחו עירובן בפנימית ואחד מבני החצר הולך פת לחיצונה עבור כולם דבזה לי' לחסרונא דליתא לערובייהו גבייהו, וכ"ז א"ש לרש"י, אבל להתור"פ אף בכה"ג יל"ד דלא ינהי.

ועיקר ד' רש"י צ"ב היכי מצו הפנימית ליבדל מהחיצונה הרי עירבו יחד מבעו"י, והנה ברש"י ד"ה נתנו פי' דאיירי דהפנימית עירבה לעצמה ואח"כ הולכה עירובה ליערב בהדי חיצונה, ולפי"ז י"ל דהפנימית חוזרים ונבדלים מעירובן בהדי חיצונה ונשאר עירובן שעירבו בתחילה לעצמן, אבל כשעירבו מתחילה בפת א' אף לרש"י אין יכולין ליבדל מדינא.

בשי' התור"פ יעוי' בד"ה נבטיל דהק' אמאי לא מפרקי' דמ"מ מתסרא חיצונה משום רגל האסורה דהיחיד, וקו' צ"ב דמאי אכפ"ל באיסורא דחיצונה מ"מ הו"ל לפנימית לשתיר בפ"ע, ולכאז' צ"ל דפשיטא ליה כהתור"פ דלא מצי הפנימית ליבדל מהחיצונה, וקו' הגמ' דע"י ביטול היחיד לפנימית הו"ל ליחיד והפנימית להיות ניתנים במקומם, ועי' מפרקי' דמ"מ כיון דאסור הטלטול מהחיצונה לפנימית לי' לפנימית ערובייהו גבייהו,

ואולי כונת התור"פ להק' כקושיתו להלן סוד"ה איכא אמאי לא מפרקי' דכיון דחיצונה אסורה אוסרת הפנימית משום הרגל עירוב דהו"ל רגל האסורה במקומה וכדאמרי' להלן גבי נתנו עירובן בפנימית [וכל' קו' הוא לתי' הב' שם דאמרי' הרגל עירוב אף לחצר שאין הפת מונחת שם.

נחלקו האחרונים בדינא דלי' לערובייהו גבייהו [לפרש"י] אי יסודו דבעי' דיוכל העירוב להגיע לרשות שמתירו, או דמעיקר תקנת עירוב דיהא העירוב מונח ברשות שמתירה, **ונפק"מ** כשהאוסר להביא הוא איסור כרמלית דמצי להביאו בביה"ש אי שרי, **עי'** אהעו"ז סו"ס שס"ה, ושו"ת חכ"צ סי' קי"א, שו"ת הגרע"א סי' י"ד, וחזו"א סי' ל"ב סקל"ה, ודברי הריטב"א בשמעתין מורין כהאחרונים דאינו מעיקר תקנת עירוב עי"ש.

בעיקר מסקנת הגמ' דהפנימית לי' דערובייהו גבייהו, יש לברר אמאי לא מהני ביטול היחיד להתיר הטלטול מהחיצונה לפנימית עי"י בני הפנימית ויש לפרשו בב' פנים, הא' דלענין רשות החיצונה בני הפנימית נמי חשיבי מחצר לחצר [ואע"ג דזכו ברשות היחיד לענין רשותן בפנימית מ"מ לא אהני לענין רשותן בחיצונה], והב' דלענין בני הפנימית לעולם חשיב כחד חצר אלא דכיון דלענין בני החיצונה לא אהני ביטולו, לא חל ביטולו כלל דצריך לבטל לכאו"א, [ויל"ד נפק"מ בין הדרכים בב' חצירות האחד של ראובן והשני של ראובן ושמעון וביטל שמעון רשותו לראובן אי שרי לראובן הטלטול בב' החצירות כיון דזכה ברשות שמעון, או דאמרי' דלענין חצר הב' הו"ל כמחצר לחצר ולא אהני ביטולו דשמעון], ובריטב"א מפורש כאופן הב' [ועוד מדוקדק בדבריו דכל החיסרון דלי' ביטול לכאו"א הוא לענין רשות החיצונה אבל לענין רשות הפנימית א"צ לבטל אלא לבני הפנימית] ולא אמרי' דעי' העירוב חשיבי החיצונה דרים בפנימית] אלא דלא סגי בהכי כיון דליתנייהו לערובייהו גבייהו], וכן מבוא' בתוד"ה ליבטיל בסו"ד ויבוא' להלן.

נחלקו הראשונים לעי' כ"ו ב' בדינא דצריך לבטל לכאו"א אי כשביטל לאחד מהן אהני ביטולו לאותו יחיד או דלא מהני כלל, דברש"י שם מבוא' דלא אהני כלל, **אמנם** התור"פ שם נקט דהיחיד שביטלו לו שרי בטלטול, וילע"י לד' התור"פ משמעתין דמפורש דבביטולו לבני הפנימית לא אהני הביטול אף לבני הפנימית לחוד, ואמרו לחלק דכל דברי התור"פ בביטל לאחד אבל בביטל לשנים כיון דחלק זה אינו בכלל העירוב [דהא לא ביטל לכולן] שוב אוסרין השנים זע"ז, ולכך בשמעתין דביטל לכל בני הפנימית אוסרין בני הפנימית בחלק זה זע"ז.

ביטול מחצר לחצר

עירובן בחיצונה ושכח בן הפנימית

ביטול לבני חיצונה - גמ' ליבטיל לבני חיצונה, עי' רש"י דפי' הקו' לבטל דריסת רגלו ורשותו לבני חיצונה, ומבוא' דס"ל דלא סגי בביטול דריסת רגלו לחוד, ולכאוי' משום דע"י העירוב דרים בני החיצונה בפנימית ובלאו ביטול רשותו אוסר עליהו בפנימית ולא סגי בביטול רשותו לבני הפנימית משום דצריך לבטל לכאוי"א, ולפי"ז ה"ה דצריך לבטל לפנימית דריסת רגלו כיון דע"י העירוב דרים בחיצונה, [ואין להק' מדברי רש"י לעי' ד"ה פנימית דס"ל דדיוור החיצונה בפנימית אינו אלא בתורת דריסת הרגל, דהתם לא חל עירובן, אבל הכא דאקשי' דליבטיל לבני חיצונה ויחול עירובן שפיר חשיב ליה כדיוורין גמורים בפנימית], אמנם הא מיהת צ"ת אמאי בעי לבטל נמי דריסת רגלו ולא סגי בביטול רשותו לחוד, והנה עיקר דברי רש"י דצריך לבטל אף רשותו לבני חיצונה, כן מוכרח מסיפא דסיפא דבנתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מהחיצונה חיצונה אסורה, ולא אמרי' דיבטל היחיד רשותו לבני חיצונה, וסגי בכך להתיר אף הפנימית, ובע"כ דכיון דע"י העירוב דרים בני הפנימית בחיצונה, צריך לבטל רשותו אף לבני החיצונה, **אמנם** בחי' אהעו"ז כתב לדיק מלשון רד"ה "לבטיל לבני פנימית" דפי' דחיצונה תאסר מפני דריסת רגלו של זה, דמשמע דבלאו דריסת רגלו של היחיד עירובן קיים ומותרין החיצונה בפנימית, ואע"ג דאין יכול היחיד לבטל רשותו שבפנימי לבני החיצונה דהו"ל מחל"ח, מ"מ סגי בביטול לבני הפנימית ומתקיים ביה דינא דצריך לבטל לכאוי"א, אמנם כבר תמה שם מסיפא דסיפא וכדלע"י וכן נסתר מדברי רד"ה ולבטיל ועי' בדבריו היטב. [ועיקר דקדוקו מרש"י אינו מוכרח דיתכן כונת רש"י דבלאו רגל האסורה דהיחיד הוי החיצונה שרי במקומה, וכדס"ל להתור"פ].

ביטול בני הפנימית ליחיד - גמ' אין ביטול רשות כו' נחלקו הראשונים אי יהני דיבטלו בני הפנימית רשותם ליחיד שלא עירב ועי"ז הו"ל היחיד רגל המותרת ושרי בני החיצונה, **שי'** רש"י והתור"פ דלא מהני דע"י הביטול הו"ל בני הפנימית רגל האסורה [דברים אין נעשין אורחין], ואוסרין על החיצונה, ולא מהני עירובן כיון דבטל בביטול, ויש בדבריו כמה בירורים **א.** בעיקר קושיתו להתיר החיצונה ע"י ביטול בני הפנימית הנה הא פשיטא דאין הנדון להתיר החיצונה בפנימית, דהתם אי' ליחיד דאסר עליהו, אלא אייתי' להתיר החיצונה במקומם ע"י דהיחיד הו"ל רגל המותרת, ובני הפנימית דהו"ל רגל האסורה עירבו בהדיהו, ואע"ג דלא מהני עירובן להתיר בפנימית מ"מ מהני להתיר דריסת רגלם, וצ"ב היכי שייך לחלק העירוב ולדון בני הפנימית והחיצונה מעורבים ביחס לרשות החיצונה בלא רשות הפנימית, וצ"ל דהא פשיטא לרש"י דבביטול בטל עירובן על רשותן וכל הנדון אי' עדיין קיים העירוב על דריסת רגלם בחיצונה, וכ"כ בשו"ת באר יצחק סי' י"ז, [ועי"ש דרצה ללמוד לדעלמא דשייך עירוב על דריסת הרגל ויש לדחות דשאני הכא דמתחילה חל עירובן על הרשות אבל בעלמא לא שייך עירוב על דריסת הרגל לחוד], **ב.** להמבוא' ברש"י דבלאו דבטל עירובן היה מהני העירוב להתיר רגל האסורה, צ"ע אמאי בסיפא דסיפא בנתנו עירובן בפנימית ושכח א' מהחיצונה צריכין בני החיצונה לבטל רשותם לפנימית, הא כיון דהיחיד אין לו דריסת הרגל על הפנימית וכל איסורן דהפנימית הוא משום דריסת רגלם של החיצונה ע"י דעירוב מרגילן, לסגי בעירוב לחוד להתיר דריסת הרגל, ואמרו לחלק דשאני דריסת הרגל מהרגל עירוב, דדריסת הרגל דהו"ל דיוורין בפ"ע בזה שייך לחלק הדיוורין מדריסת הרגל ולדון העירוב על דריסת הרגל לחוד, משא"כ הרגל עירוב דכל דריסתו הוא מחמת העירוב המאחדן לחצר אחת אין שייך לחלק העירוב מעיקר הדיוורין, וכיון דלא מהני העירוב על הדיוורין לא מהני נמי על הרגל העירוב, **עוד** יתכן לחלק דלא מהני עירוב על דריסת הרגל אלא בביטול לרשותם דל"ל עתה אלא דריסת הרגל לחוד, אבל בלא ביטול לרשותם לא שייך לערב דריסת הרגל בלא עיקר הדיוורין.

ג. במש"כ רש"י דהפנימית הו"ל רגל האסורה משום מתני' דנתנו לו עירובן כו' לכאוי' האי טעמא לא שייכא אלא ברבים שביטלו אבל יחיד שביטל דנעשה כאורח הו"ל רגל המותרת, וצ"ע דלע"י ד"ה לבטיל כו' רש"י דהיחיד שביטל נמי הו"ל רגל האסורה, ועי' במצוין לעי' **ד.** בדברי התור"פ העירו דסתר משנתו בדבריו הכא עולה דהיכא דהיחיד רגל המותרת במקומו ועירובן קיים מהני העירוב להתיר החיצונה במקומה [ולא אכפ"ל במאי דלא מהני העירוב להתיר רשות הפנימית], וצ"ע דא"כ למש"כ לעי' ד"ה "ליבטיל לבני חיצונה" דע"י ביטול היחיד הו"ל היחיד רגל המותרת, נימא דיבטל היחיד לבני הפנימית ועי"ז תותר חיצונה, ואף דבני הפנימית אוסרים משום דל"י לערוביהו גביהו, מ"מ יש לדון היתר העירוב לענין החיצונה לחוד ואינם אוסרים משום דריסת הרגל כיון דעירובן קיים, **ולהאמור** יתכן דשאני הכא דבביטול בני הפנימית בטל עירובן על רשותן ולא נשאר אלא עירובן על דריסת הרגל, משא"כ לעי' דרשותן קיים לא שייך לחלק העירוב ולדון על בני החיצונה לחוד, ואמרו עוד דהתור"פ לא הזכיר כלל דאי עירובן קיים אין הפנימית אוסרים על החיצונה, ויתכן דס"ל דל"ש לדון העירוב לענין החיצונה לחוד, וכן לא ס"ל דמהני עירוב על דריסת הרגל.

שי' התוס' בדברי התוס' אין מפורש כונתם, אמנם בראשונים דהלכו בשי' התוס' נאמרו כמה דרכים, בריטב"א פי' דע"י ביטולן הותר היחיד במקומו וכן הותרו החיצונה במקומם, ואין בני הפנימית אוסרין בדריסת רגלם כיון דעירבו ואין בטל עירובן, [והא דהחיצונה אינם אוסרים על היחיד מחמת דיוורן בפנימית [ע"י העירוב], משום דלענין היחיד דלא עירב בהדיהו לא חשיבי החיצונה מבני חצירו, וכפשוטו מבוא' דס"ל דאע"ג דהעירוב קיים וחשיבי בני החיצונה דרים בפנימית מ"מ אין אוסר עליהו היחיד בחיצונה, אמנם למש"כ הבאר יצחק הנ"ל דאין העירוב קיים אלא על דריסת הרגל א"ש טפי דבאמת אין החיצונה כלל בפנימית, וכן מוכרח מדברי הריטב"א להלן בסיפא דסיפא ויבוא' שם,

אמנם בחי' הר"ן מבוא' דמודו לרש"י דביטולן בטל עירובן ולא מהני להתיר החיצונה, וכל דבריהם הוא לענין היתר היחיד במקומו דע"י דביטולו לו בני הפנימית הו"ל יחיד במקומו.

במהרש"א פי' קו' התוס' דיבטלו בני הפנימית והחיצונה רשותם ליחיד וע"י יותר היחיד במקומו ובחיצונה, והנה הא דבעי' דאף החיצונה יבטלו היינו משום דהעירוב מרגלא לפנימי [ואע"ג דביטול הפנימי בטל עירובן מ"מ עדיין העירוב קים עבור בני החיצונה], אמנם צ"ע היכי מהני ביטול החיצונה הא הו"ל מחצר לחצר, וצריך לחדש דע"י עירובן חשיבי כבני אותו חצר, וכל נידון הגמ' דחשיב מחצר לחצר היינו לענין היחיד דלא עירב בהדיהו, אמנם ד"ז נסתר מסיפא דסיפא דמבוא' דביטול החיצונה לפנימית חשיב מחצר לחצר [אלא דבזה מודה שמואל דמבטלין], ולא אמרי' דע"י עירובן חשיבי כחצר אחת, וע"ע גאו"י.

בעיקר נידון הראשונים דיבטלו בני הפנימית רשותם מבוא' בדבריהם דדנו דיבטלו ליחיד ששכח, ויל"ד אי יהני נמי דיבטלו לאחד מהמעורבים, ובחזו"א סי' פ"ה סק"ה נקט בפשיטות דמהני, ולכא"ו כ"ז שייך רק לענין היתר היחיד במקומו, אבל לענין היתר החיצונה לא סגי לבטל לאחד מהמעורבים דהו"ל היחיד שלא עירב רגל האסורה ולא יהני מאי דעירבו החיצונה עם הפנימית דעדין איכא ליחיד דאוסר, וכ"כ בשפ"א, והעירו עוד דלא סגי בביטולן לאחד מהמעורבים דכיון דעירבו בהדי חיצונה צריכין לבטל אף לבני החיצונה, כיון דצריך לבטל לכא"ו, ודוקא בביטולן ליחיד סגי בלא לבטל לחיצונה דלענין היחיד שלא עירב לא חשיבי בני החיצונה מבני החצר.

נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מהפנימית

ביטול לבני הפנימית – גמ' האי בר פנימית למאן נבטיל כו' אי' חיצונה דאסרה עליהו, נחלקו הראשונים באיסורא דחיצונה על הפנימית, שי' רש"י ד"ה פנימית מותרת ותור"פ [בב' תירוצי בתראי] דע"י העירוב אי' לחיצונה דריסת הרגל בפנימית ואוסרת כדן רגל האסורה, **אמנם** בתור"י דבריטב"א פי' דע"י העירוב נעשו חזא דיוורין ואין יכולין הפנימית ליבדל לעצמן, [ואע"ג דהעירוב לא חל מ"מ, כיון דנעשה בביה"ש ע"י הפנימית והחיצונה לא שייך לחלק העירוב זמ"ז ולהתיר הפנימית לחוד], וע"ע חזו"א סי' פ"ה סק"א.

ועפ"ז נחלקו לעי' בבי' לי' לערובייהו גבייהו, דהתור"י פי' דהוא מסברת הרגל עירוב דאין יכולין הפנימית ליבדל מהחיצונה, אמנם לרש"י והתור"פ נתבא' לעי' דס"ל דהחיסרון במאי דלא מצו להביא העירוב לפנימית, **והנה** בתור"פ הביא משמיה דרבינו ברוך להק' אמאי לעי' בנתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מהפנימית לא מפרקי' דלא מהני ביטול הפנימית משום הרגל העירוב, ותי' בבי' תירוצי בתראי דהתם הו"ל החיצונה רגל המותרת וכן דלא אמרי' הרגל עירוב אלא לרשות שהפת מונחת שם, וכ"ז לשי' דהיחיד אינו אוסר על החיצונה, אבל לשי' רש"י דהיחיד אוסר בע"כ דל"א הרגל עירוב אלא לחצר שהפת מונחת שם, **והנה** בתור"פ לעי' ד"ה ניבטיל הק' אמאי לא מפרקי' שם דהפנימית אסורה משום החיצונה דאסורה ע"י היחיד, ותי' דאין היחיד אוסר דהוי רגל המותרת במקומה, וכפשוטו כונתו להק' דתיתסר הפנימית משום הרגל העירוב דהחיצונה לפנימית, ולפי"ז כל קו' לתי' הבי' הנ"ל דאמרי' הרגל עירוב לב' החצירות וצ"ב סתימת דבריו, ואמרו דיל"פ כונתו לענין אחר דס"ל דעיקר קו' הגמ' ונבטיל לבני פנימית אינו דתבדל הפנימית מהחיצונה אלא דיהני העירוב להתיר הפנימית והחיצונה במקומם, ואהא מפרקי' דמ"מ כיון דאינו מתיר לטלטל מהחיצונה לפנימית אסורה הפנימית דלתנייהו לערובייהו גבייהו, וע"ז הק' דהחיצונה אסורה מפני היחיד ותו לא שייך לקיים העירוב על החיצונה והפנימית ונתבא' כ"ז לעי'.

ילע"י לשי' רש"י והתור"פ דהוא משום דריסת הרגל אמאי לא מהני העירוב להתיר דריסת הרגל להתיר דריסת הרגל [להתב' לעי' בשי' רש"י דמהני עירוב על דריסת הרגל, ועי' במצוין לעי'.

הק' הראשונים [עי' תוס' להלן ס"ז א' ד"ה שכח, רשב"א וריטב"א ותור"פ] בסברת הרגל עירובה אמאי לא נימא אין דיוורין להחמיר, ותי' דכיון דפשעה הפנימית לא אמרי' להאי סברא, **וכתב** התור"פ דכל האי קו' ל"ק לשי' דענין הרגל העירוב משום דריסת הרגל דזה

ודאי שייך אף להחמיר [וכ"כ הגר"מ ע"ד התוס'], ובד' התוס' דפי' דבפשיעה ל"א אין דיורין להחמיר, נראה דפי' ענין אין דיורין להחמיר דלחומרא דנים כלי' לדיורין ולכך בפשיעה אין לסלק הדיורין, [וצל"ע היטב בסוגית הגמ' לעי' מ"ח ב' וברש"י שם ד"ה אם, וע"ע חזו"א סי' פ"ה סק"ב], וילה"ע דאי ס"ל לתוס' והראשנים ענין הרגל עירוב ענין התור"פ דלא שייך להתיר ע"י העירוב בני הפנימית לחוד, א"כ לא שייך כלל להק' אין דיורין להחמיר דשא"ה דל"ש לדון העירוב לענין הפנימית לחוד, ובע"כ דהראשונים דהק' כן ס"ל דהרגל עירוב יסודו דע"י העירוב דנים דיורי החיצונה בפנימית וע"ז הק' שפיר דנימא אין דיורין להחמיר.

יעוי' במרדכי סי' תקי"ח דהביא לתשו' מהר"ם [והובא בשו"ע סו"ס שס"ה] במבוי שנשתתפו בו ונשברה הקורה דאותה חצר שהעירוב מונח בה וכן החצירות שפתוחות לה מותרות ושאר החצירות דלי' לערובייהו גבייהו אסורות ומ"מ אינם אוסרות החצר שהעירוב בה דלא אמרי' דיורין להחמיר, ובמרדכי הק' אמאי אינם אוסרות כל החצירות משום דעירוב מרגילן וכשמעתין, ולכאוי' כל קו' הוא אי גדר עירוב מרגילן משום דריסת הרגל ואמרי' כן אף להחמיר, אבל אי גדרו משום חדא דיורין, ל"ק דכיון דלי' פשיעה אמרי' אין דיורין להחמיר, ומדברי המרדכי למדין חידוש גדול דשייך עירוב מרגילן אף באי' חיסרון מחיצות ול"ש כלל לחלות העירוב, וכפשוטו הימ"ל דכל ענין הרגל עירובן הוא בשכח א' מבני החצר דהווי רשות אחת ומצו מערבי בע"ש, ובאמת בחזו"א סי' צ' סקכ"ה כ' דפלוגתת המהר"ם והמרדכי הוא בסברא הנ"ל ועי"ש דלד' המרדכי ה"ה בפנימית וחיצונה ונפרצה החיצונה לרה"ר אמרי' עירוב מרגילה, ויל"ד באי' עכו"ם בחיצונה אי נימא עירוב מרגילה לאסור הפנימית.

ביטול לבני חיצונה - גמ' ליבטיל לבני חיצונה כו' מבוא' דאע"ג דהעירוב בפנימית לא אמרי' עירוב מרגילה והוי בני חצר אחת, ובתור"פ להלן ס"ז א' ד"ה כמאן הק' בטעם הדבר אמאי לא נדון ע"י העירוב דהוי כחד [ועיקר הקו' הוא להסוברים דע"י עירוב מרגילה הוי כחד דיורין, אבל אי הוי דריסת הרגל לחוד לק"מ, וצ"ע במשנת התור"פ], ותי' דבאמת מדינא לא הוי מחצר לחצר ולא אסרו אלא משום גזירה אטו מחל"ח דעלמא, [ועד"ז צ"ל בסיפא דרישא בנתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מבני החיצונה דמדינא מהני ביטול, וכן עולה מדברי התור"פ ד"ה אמאי], וכפשוטו היה מקום לדון דאף אי ע"י העירוב חשיב כחצר אחת מ"מ לא מהני ביטול דהיחיד עבור בני ב' החצירות אלא לענין החצר דדר בה, וא"כ לענין רשות החיצונה עדיין הו"ל מחצר לחצר, אמנם התור"פ לשיטתו דביטול היחיד הו"ל רגל המותרת ואינו אוסר החיצונה כלל וא"כ לא נצרך ביטולו אלא לענין רשות הפנימית לחוד ובזה שפיר הוי בני חצר אחת

רד"ה "אין" עי' מהרש"א והגה' הגר"מ דנחלקו בכונת רש"י אי פי' קו' הגמ' דליבטיל לבני חיצונה לחוד או לפנימית וחיצונה, ובאמת דדברי המהרש"א מוכרחים דאי הקו' דליבטיל לפנימית וחיצונה, צ"ע דברי רש"י דהחיצונה אסורה משום רגל האסורה דהפנימית והא' כל איסורא דהפנימית משום הרגל עירובה דהחיצונה ואי החיצונה מצד עצמה מותרת הפנימית נמי מותרת והווי תרוייהו רגל המותרת, ואולי דיש לדחוק ד' רש"י דכונתו לדריסת הרגל דהיחיד דהו"ל רגל האסורה וכשי' רש"י לעי', [ויש לדחוק זה משמעות בדברי התור"פ] וע"ע בחי' אהעו"ז.

ג' חצירות ועירבה האמצעית בהדי חיצונות [תוד"ה ליבטיל]

עי' סוגי' הגמ' לעי' מ"ח ב' אר"י אמר רב זו דברי ר"ש אבל חכ"א רשות אחת משמשת כו', ונחלקו שם רש"י ור"ת לפרש"י בין בנתנו עירובן בחיצונות ובין בנתנו עירובן בפנימית חיצונות מותרות באמצעית ואמצעית אסורה בחיצונות, ולר"ת איירי בנתנה אמצעית עירובה בחיצונות, דאמצעית מותרת בחיצונות וחיצונות אסורה באמצעית, והק' תוס' והראשונים לשי' ר"ת אמאי אמצעית מותרת בחיצונות ומ"ש משמעתין דפנימית אסורה, [וכיוצא ב' ילה"ק לפרש"י שם באופן דנתנה עירובה באמצעית אמאי חיצונות מותרות באמצעית, והנה קו' התוס' יל"פ ב' אופנים א. בדברי הריטב"א מבוא' דקו' דמהתם שמעי' דמהני עירובן אע"ג דלי' לעירובן גבייהו, ופשוט דכל האי קו' לא שיכא לפי התור"פ דלי' לערובייהו חסרונא דאין הפנימית יכולה ליבטיל מהחיצונה, ורמז לזה הריטב"א בסוד"ה ל"י לערובייהו, וע"ז תי' דשא"ה דמצו לטלטל עירובן בחיצונה, וכ' הריטב"א דאין תי' זה מספיק ולכך תי' דשא"ה דאין איסורא דהחיצונה אלא משום גזירה ואינו מדינא וכ"כ החזו"א סי' פ"ה סק"ח לדחוק בדברי התוס', [וצ"ב דבתוס' לעי' מ"ח שו"ט דיתכן איסורא דהחיצונה מדינא ולא דחו דא"כ אי' לחסרונא דלי' לערובייהו גביהו], ובעצי אלמוגים סי' שע"ח כ' לפרש כונס דכל דמצי לטלטל העירוב במקום שנמצא סגי' אף דלא מצי להביאו לרשות שמתירה וכמובן דכ"ז שייך רק לשי' הגרע"א תשו' י"ד והבי"מ דלי' הלכה

מעיקר תנאי העירוב דיהא העירוב מונח ברשות שמתירה, ומה"ט בכרמלית המפסקת בין הרשות לעירוב כיון דמצי להביאו בביה"ש מהני אבל לשי' החזו"א סי' ל"ב סק"ל"ה דהוא ה' מעיקר תקנת העירוב פשיטא דלא סגי במאי דמצי לטלטלו במקומו.

ב. דס"ל לתוס' דבג' חצירות ל' לחסרונא דל' לערובייהו גביהו כיון דהוי כחצר אחת לגבי האמצעית [ואף דלענין החיצונה הוי כב' חצירות שיד עירוב לחצאין], ועיקר קו' דבשמעתין נמי נימא דהפנימית מעורבת בהדי חיצונה לענין לטלטל מהפנימית לחיצונה ותו חשיב העירוב כמונח ברשותם, וע"ז תי' דשא"ה דאהני העירוב אף לחיצונות ול"ח עירוב לחצאין, ויש להוסיף בזה, **דהנה** הא דלא מהני הביטול להתיר הטלטול מהחיצונה לפנימית יל"פ בב' פנים, הא' דאין בכוח היחיד לבטל אלא לענין רשות הפנימית לחוד אבל לענין החיצונה לא אהני ביטולו אף לבני הפנימית דהו"ל כמחל"ח, והב' דלענין בני הפנימית אהני ביטולו אף בחיצונה דהו"ל בני חצר אחת, אלא דכיון דלא אהני ביטולו לענין בני החיצונה ולא נתקיים ביטול לכאוי"א בטל ביטולו לגמרי, ופי' זה יש לו משמעות בלשונם דהתוס' וכ"ה בריטב"א ד"ה ל' לערובייהו, וכל עיקר קו' התוס' שיד לפי' הב' דלענין בני הפנימית הו"ל החיצונה כחצר אחת, דע"ז הק' דנדון העירוב לחצאין לענין הפנימית לחוד, אבל לפי' הב' דרשות החיצונה אף לענין הפנימית חשיב כמחל"ח, לא שיד להק' דנדון העירוב לחצאין לענין הפנימית דמ"מ ביטול היחיד להתיר הטלטול מפנימית לחיצונה הו"ל כמחל"ח, **אלא** דעיקר פי' הב' צ"ע מקו' הגמ' להלן אמאי לר"א לא סגי בביטול לבני הפנימית, דמבואר דלענין הפנימית אהני הביטול אף לענין הטלטול לחיצונה דאל"כ עדיין היחיד הו"ל רגל האסורה בחיצונה עבור בני הפנימית והחיצונה.

נתנו עירובן בפנימית ושכח אחד מבני החיצונה

ביטול לבני הפנימית - ס"ז' א' גמ' שכח אחד מהחיצונה כו' ע"י היטב בסוגית הגמ' להלן ע"ה ב' ובתוס' וראשונים שם, ומבואר דיסוד התירא דפנימית משום פשיעת החיצונה דאי' לטענת לתקוני שתפתך, אלא דפליגי חכמים ור"ע אי סגי בהכי או דבעי' נמי לביטול בני החיצונה, ומהני אף מחצר לחצר כיון דל"ה דיוורין גמורין וכמבואר ברשב"א, ולא ברירא אמאי בעי' לר"ע אף לטענת לתקוני שתפתך, ואולי אי הרגל עירוב חשיב כדיוורין גמורין י"ל דבעי' לטענת לתקוני שתפתך לבטל הדיוורין ומ"מ עדיין אי' לדריסת הרגל דאינו תלוי בקיום העירוב אלא במציאות הפת וע"ז בעי' לביטול, ואי"ז מתישב בדברי הראשונים. והנה יעוי' בתוס' ע"ה ב' דהפי' דהטעם דבנתנו עירובן בחיצונה לא מהני ביטול מחל"ח משום דהתם אין האיסור בא ע"י שפשעו במה שהרגילו עירובן ושכח א' מבני החצר, וקו' צ"ב דבנתנו עירובן הטעם דלא מהני משום דא שיד למימר אחדא לדשא דהפנימית הו"ל רגל האסורה, ולכאוי' נר' דפי' דהטעם דמהני הכא ביטול מחל"ח אי"ז מעיקר הדין אלא קולא הוא דאקילו חכמים להתיר הפנימית מחמת פשיעתם דהחיצונה ולכך אף בנתנו עירובן בחיצונה אי הוי איסורא דחיצונה מחמת פשיעת בני הפנימית היה מהני ביטול מחל"ח אמנם צ"ע אי' אמאי בעי' נמי לסברת אחדא לדשא וכמבואר בגמ' ע"ה ב', ובחזו"א סי' פ"ה סק"ב הקשה עוד על דבריהם, ופי' כל הענין בדרך אחרת עיי"ש. **וע"ע** ברשב"א דהביא לשי' הראב"ד דפי' לכל הסוגי' בדרך חדשה.

הק' התור"פ ד"ה "איכא" אמאי בעי' לביטול החיצונה ולא אמרי' אין דיוורין להחמיר, וכ' להכריח כדבריו דעירוב מרגילו חשיב כדריסת הרגל ואמרי' כן אף להחמיר, ועדיין צ"ב לשי' התוס' סוד"ה שכח והראשונים דבפשעה החיצונה אמרי' אין דיוורין להחמיר, ויעוי' במהרש"א ע"ד התוס' ותי' צ"ב, ובחי' אבהעו"ז כ' ליישב בב' דרכים עיי"ש. ובדברי התור"פ יש לדקדק דכ' ליישב דאולי איירי כמ"ד יש דיוורין להחמיר, וצ"ע דלעי' מינה דחה דל"ל הכי דמ"מ תקשי למ"ד אין דיוורין להחמיר דנסתר מהאי ברייתא ועי' **עוד** צ"ב אמאי בעי' לביטול החיצונה ולא מהני העירוב להתיר דריסת הרגל, ובע"כ דל"מ עירוב להתיר דריסת הרגל **וכ"כ** החזו"א סי' פ"ה סק"א, אמנם צ"ע מ"ש מנתנו עירובן בחיצונה ושכח א' מהפנימית דנתבא' ברש"י ובראשונים שם דאי קיים העירוב מהני להתיר דריסת הרגל דהפנימית על החיצונה ועי' במצויין לעי' ב' דרכים בזה.

נתנו עירובן בפנימית ושכח א' מהחיצונה - המשך

ביטול לבני החיצונה – **גמ'** וחיצונה אסורה, יעוי' בריטב"א דנתקשה בטעמא דחיצונה אסורה, וסדר דבריו בתחילה הק' לרבנן דפנימית מותרת בלא ביטול ואין החיצונה נסתלקה מרשותה, אמאי לא מהני ביטול היחיד להתיר החיצונה הא כיון דפנימית אחדא לדשא נמצא דביטול היחיד נתקיים ביטול לכאוי"א, [וצריך להוסיף דאע"ג דע"י דהפנימית אחדא לדשא ל' לחיצונה עירובייהו גבייהו, מ"מ ס"ל בקושיתו דלענין החיצונה יל"ד דהוי חצר א' וסגי בהכי אע"ג דאסור הטלטול מפנימית לחיצונה], וע"ז תי' דע"י דאחדא לדשא ל' לערובייהו גבייהו, **והוסיף** להק' אמאי בעי' לאחדא לדשא הא סגי דהיחיד יבטל לחיצונה בני חצירו ותו אינו אוסר

כלל על הפנימית ושפיר מותרין הפנימית והחיצונה במקומן [ואע"ג דאסור הטלטול מהפנימית לחיצונה מ"מ חשיב איתנייהו לערובייהו גביהו כיון דהוי כחד חצר], ותי' דכיון דהוו בני חצר אחת צריך היחיד לבטל אף לבני הפנימית, ולא מהני דהוי מחל"ח וצריך לבטל לכאוו"א,

והנה בריטב"א כבר כתב ככל דבריו הכא לעי' ד"ה ל' לערובייהו גבי נתנו עירובן בחיצונה, וצ"ע אמאי כפל משנתו, ואמרו לחלק דשאני לעי' דאיירי בנתנו עירובן בחיצונה וצריכין לראות הפנימית בחיצונה [דיחשב עירובייהו גבייהו] בזה פשיטא דהוי כחצר אחת ובלא ביטולו לחיצוה לא ביטל לכאוו"א, משא"כ בנתנו עירובן בפנימית דאין צריכין לראות העירוב בחיצונה, ס"ד דסגי בביטולו לבני החיצונה לחוד וע"ז תי' דאף בהא לא סגי בהכי, ובזה יש ליישב אמאי הק' הריטב"א דבריו רק על סיפא דסיפא ולא הק' כן אף על רישא דסיפא בנתנו עירובן בפנימית ושכח א' מהפנימית, דהתם כיון דא' הרגל עירוב דהחיצונה לפנימית פשיטא דבביטולו פנימית לחוד ל"ח ביטול לכאוו"א.

והנה להמבוא' בריטב"א דבני הפנימית חשיבי כדרים בחיצונה ע"י העירוב וצריך היחיד לבטל אף לפנימית, מוכרחים דברי הבאר יצחק הובא לעי' דמש"כ הריטב"א לעי' דבנתנו עירובן בחיצונה שכח א' מהפנימית דמהני ביטול בני הפנימית להתיר החיצונה ואינם אוסרים כיון דעירבו, אין כונתו לעירוב הרשויות דא"כ עדיין צריך היחיד לבטל לבני החיצונה כיון דחשיבי דרים בפנימית ע"י העירוב אלא כונתו לעירוב דריסת הרגל.

בעיקר קו' הריטב"א אמרו ליישב בדרך חדשה דלא שייך להתיר החיצונה במקומה כיון דא"י לדריסת הרגל דהפנימית ואע"ג דהפנימית הוי רגל המותרת במקומה דעד כאן לא שרי' רגל המותרת אלא משום דעבדי' אחדא דשא לפנימית וכדפרש"י לעי' נ"ט ב' אבל הכא דלא עבדי' אחדא לדשא מחמת דאיכא עירוב אחד שפיר אוסרין בני הפנימית על החיצונה וצריך היחיד לבטל אף לבני הפנימית.

ביטול מחל"ח לר"א

גמ' א"ל ר"ה בריה דר"י כו', ביסוד פלוגתת ר"א ורבנן יעוי' לעי' כ"ו ב' דמבוא' דנחלקו אי המבטל בעין יפה הוא מבטל וחשיב כאילו פירש דמבטל לכאוו"א או דהמבטל בעין רעה הוא מבטל, וילע"י א"כ מאי אקשי' דיהני לר"א ביטול לבני הפנימית, הא אף לר"א בעי' ביטול לכל בני התצר אלא דבביטול לאחד חשיב כביטול לכולם וא"כ לענן בני החיצונה הו"ל מחצר לחצר, ומצינו בראשונים ב' דרכים בזה, בתוס' ובתוהרא"ש פ' דכיון דכל דיורי החיצונה אינו אלא מחמת הרגל עירב בזה בביטול ע"י ביטולו לא' חל הביטול אף לבני החיצונה כיון דהוו כחד ועי' חזו"א סי' פ"ה סקכ"א, אמנם בתור"פ פ' דהכא ל"ה מחל"ח מדינא כיון דע"י העירוב חשיבי כחד ולא אסרו אלא משום גזירה, הלכך לר"א דא"צ לבטל בפירוש לכאוו"א ל' למגזר עיי"ש. וע"ע קר"א דהאריך דשמעתין ס"ל כאביי להלן ע' א' דס"ל דטעמא דר"א דא"צ לבטל לכאוו"א כיון דהוו כחד וסגי במעשה ביטול לאחד לחוד.

הק' התוס' אמאי הק' ר"ה ברדר"י על רישא דסיפא ולא הק' נמי על סיפא דרישא בנתנו עירובן בחיצונה ושכח בן החיצונה [ועי' מהרש"א וקרני ראם אמאי לא הק' תוס' אף על רישא דרישא], ותי' דשאני התם דאוסרין בני הפנימית על החיצונה משום דריסת הרגל ובזה אף לראב"י הוי מחל"ח [והביאור כדלע"י דכל קו' הגמ' הוא דוקא היכא דדיורי החיצונה הוא ע"י הרגל עירוב דבזה חשיבי כחד] והעירו דא"כ אף בנתנו עירובן בפנימית ושכח א' מהפנימית אוסר היחיד על החיצונה משום דריסת הרגל [לשי' רש"י וא"פ היכי מצי לבטל לחיצונה דריסת רגלו וצ"ע], ולביאור התור"פ הנ"ל יש לבאר החילוק דכל קו' הגמ' הוא רק בפנימית ופנימית דע"י הרגל העירוב הוו בני חצר אחת משא"כ בחיצונה וחיצונה דא"י לפנימית דריסת הרגל דהוי דיורין בפ"ע חשיב מחל"ח מדינא ולא מהני אף לראב"י.

שמעתא דכל מקום שאין מערבין אין מבטלין

ס"ו א גמ' דאמר שמואל כו' יש לברר יסוד דינו דשמואל דמקום שאין מערבין אין מבטלין, וכפשוטו הוא דין מסויים בהל' ביטול דלא תקון לה חכמים אלא בחצר הראוי' לעירוב, ול"ל שייכות כלל לדין הב' דשמואל דמקום שאין אוסרין אין מבטלין דהתם הוא בעיקר דין הביטול דלא מהני אלא בשותפין דשייכי אהדדי וכדנתב' לעי', אמנם בדברי הגמ' להלן ס"ז א' ובפרש"י שם מבוא' דמישך שייכי ב' ההלכות אהדדי דמסקי' דאף לריו"ח דיש ביטול מחל"ח, מ"מ בב' בתים משני צידי רה"ר מודה ריו"ח דאין מבטלין כיון דאין מערבין, וחדא מיהא בעי' לריו"ח [אוסרין או מערבין], וצ"ל דיסוד דינו דשמואל דלא שייך כל ענין הביטול אלא בב' חצירות דיש שייכות ביניהם דבזה שייך לדון המבטל כטפל לחצר חבירו, ולכך בעי' דיהיו בני חצר אחת וכן דיהא שייך ביניהם חיבור של עירוב, ואף ריו"ח מודה לזה אלא דסגי ליה בחדא מינייהו וכבר הובא בסוגי' דלעי' יסוד לזה מדברי התור"פ גבי ביטול מבית לבית, ועדיין צ"ב לד' רב ששת להלן ס"ז א' דבמקום שאין מערבין אי לא בעי' אלא חדא מבטלין, ואילו באין אוסרין ס"ל לשמואל דאפפי בחדא אין מבטלין [והיינו דינא דביטול מחל"ח], ובע"כ דלר"ש ב' הלכות הן ויבוא' להלן במקומו .

עוד יש להוסיף בעיקר כללא דשמואל דהא פשיטא דכל הנידון באינה ראוי' בביה"ש, אבל בראוי' בביה"ש ואינה ראוי' בשבת מחמת, איסורא דשבת הוי בכלל בכלל מערבין ולכך בשכחו בני חצר ולא עירבו מבטלין בשבת, ויתכן בגדר הדברים דאיסורא דשבת כיון דאינו חיסרון בחלות העירוב אלא במעשה העירוב אף בשבת הוי בכלל מערבין, [וא"ש להאמור דכללא דאין מערבין אינו נתינת טעם אלא בגדר הוכחה דאין הדיוורין שייכי אהדדי]. והא דנכרי שבא בשבת חשיב אין מערבין אע"ג דמצי השתא למיגר ולערב [בלא איסורא דשבת], הוא משום דבביה"ש לא הוי מצי לערובי לזמן שיבא הגוי ומימלא לא הוי מצי נמי לבטולי, ותו אמרי' נאסרה לכל השבת, ויש לזה זכר בדברי הגמ' להלן ע' ב' ויבוא' להלן.

נכרי שבא מע"ש

גמ' ואי דאתא מאתמול כו' נחלקו הראשונים בביאור קו' הגמ' ומצינו בזה כמה שי', **שי'** תוס' ד"ה ואי, ולהלן ס"ט ב' ד"ה אני, ע' ב' ד"ה לאתויי, דבנתרצה באמצע השבת כיון דאם היה מתרצה בע"ש היו יכולין לערב הוי בכלל מערבין אף בלא נתרצה, ולכאוי' סברתם דכיון דהנכרי היה בדירתו חשיב דירתו ראוי' לעירוב ומאי דלא נתרצה אינו אלא חיסרון במציאות העירוב ולפי"ז לכאוי' ה"ה בלא נתרצה כלל נמי חשיב מערבין [אלא דמ"מ לא מהני הביטול משום דאין ביטול במקום נכרי], אמנם צ"ע מתחילת דבריהם דנקטו דלאביי דמהני ביטול במקום נכרי הומ"ל דברי שמואל בבא נכרי בע"ש ולא נתרצה להשכיר כל השבת דבכה"ג לא מהני הביטול לשוייה יחיד במקום נכרי כיון דאין מערבין, ומבוא' דבלא נתרצה לא חשיב חיסרון היכ"ת לחוד, וצ"ב א"כ אמאי בנתרצה באמצע השבת הוי בכלל מערבין, ויתכן דכ"ז דלא נתרצה כיון דאי' לרשות העכו"ם האוסרת הוי בכלל אין מערבין, אבל בנתרצה כיון דנסתלקו דיורי העכו"ם ואין האיסור אלא משום דיורי הישראל בזה ס"ל דהוי בכלל מערבין ואין חיסרון עירוב דיורי הישראל בעיקר הרשות. ובתור"פ מבוא' דבנתרצה באמצע השבת אמרי' דנתרצה אף בתחילת השבת ופיהם דיבר שוא, ולדבריו א"ש דבאמת בלא נתרצה בתחילת השבת הוי חיסרון בעיקר העירוב ואי"ז חיסרון היכ"ת לחוד.

והנה במהרש"א העיר דאביי דס"ל לעי' בעובדא דלחמן דמהני ביטול במשום שאין הגוי מתרצה להשכיר פליג אדשמואל, וצידד דאולי כל דברי שמואל בבא בשבת ולכאוי' ר"ל דתוס' הדרי בהו דבבא מע"ש ולא נתרצה חשיב מערבין ולפי"ז ל"ק הנ"ל.

עוד יש לברר לדבריהם חילוקא דבא מע"ש לבא בשבת, דבתרוייהו אין חיסרון העירוב אלא חיסרון במציאות, וא"כ אמאי כשהעירוב מחמת רצון העכו"ם הוי בכלל מערבין, וכשהעירוב מחמת דאין העכו"ם לפנינו חשיב אין מערבין, [ולד' בתור"פ הנ"ל ל"ק דבאמת בלא נתרצה נמי הוי בכלל אין מערבין], וכה"ק בחזו"א סי' פ"ד סק"ג ומה"ט פי' הסוגי' בע"א, ויתכן דכשהגוי אינו לפנינו כיון דקיי"ל כר"י דעכו"ם בליתא אינו אוסר [וכמש"כ תוס' לעי' ד"ה דאתא], אין דירתו ראוי' לעירוב משא"כ בבא בע"ש דדירתו ראוי' לעירוב ואין החיסרון אלא משום עירוב הגוי, אמנם העירו מסוגי' שוכר ומשכיר לעי' דמבוא' דאף בלי' לעכו"ם דירתו ראוי' לעירוב ולכך מצי לשכור מהמשכיר [ומפורש בדברי הריטב"א שם דהעירוב חל מיד ולכך פי' שם דאין ממתנין לשוכר שישוב וישכרו ממנו כיון דכשישוב יתבטל עירובן משא"כ בשוכרין מהמשכיר חל עירובן מיד].

שי' הריטב"א [בפי' הא'] דבבא מע"ש כיון דמסתמא מתרצה העכו"ם לשכירות הוי בכלל מערבין, ומשמעות דבריו דבלא נתרצה העכו"ם אע"ג דנתרצה בשבת דינו כבא בשבת דלכו"ע אין מבטלין.

שי' הריטב"א בפי' הב' דאף בנתרצה לא מהני אלא בשכרו הימנו בע"ש וכ"כ הקר"א להלן ס"ז א' בשי' הר"מ, [ואמרו דהר"מ לשי' דפסק בפ"ד כריו"ס דעכו"ם בליתא אוסר, וכיון דבליתא חשיב דאין מערבין בע"כ דאף באי הוי בכלל אין מערבין].

נחלקו האחרונים לשי' התוס' לעי' ד"ה דאתא דבעירבו מע"ש ובא הנכרי בשבת בטל עירובן, אי בהיה הגוי בע"ש ועירבו ונתרצה הגוי בשבת מודו התוס' דחוזר העירוב וניעור, [ולפי"ז מש"כ התוס' שם לחלק בין נכרי לישראל ששכח היינו דבישראל ששכח היה בע"ש משא"כ בנכרי דהגיע בשבת], או דאף בזה אין חוזר וניעור ובעי ביטול [ונחלק ישראל מנכרי דבישראל העירוב מתלא תלי משא"כ בנכרי העירוב לא חל כלל], ויסוד הספק אי כיון דבהיה מע"ש קרי' ליה מערבין בע"כ דאף בנכרי העירוב מתלא תלי, או דבאמת אין העירוב חל כלל ואין חוזר וניעור ומ"מ קרי' ליה מערבין כיון דמצוי לשכור ולערב, [וכל הנידון לא שייך אלא לשי' התוס' דאף בלא נתרצה בע"ש קרי' ליה מערבין], עי' מ"א סי' שפ"ג סק"א אהע"ז ב"מ ועצי אלמוגים שם, והאע"ז סתר משנתו בכמה דוכתי דנקט דבמקום עכו"ם העירוב לא חל כלל].

נכרי שבא בשבת

ס"ו ב' גמ' אלא לאו דאתא בשבת כו' עי' רש"י דפי' דכיון דלא חזו לערובי מאתמול לא תקון ביטול, והנה בדברי הגמ' להלן עי' ב' נראה דיסוד הדין משום דאמר' נאסרה, וצ"ב דבאתא בשבת לא שייך כלל נאסרה דקודם ביאתו אינו אוסר ומצו לערב ולאחר ביאתו נמי מצו לשכור ולערב כנ"ל, ובחזו"א סי' כ"ד סק"ה פי' דברי הגמ' שם דאינו מתורת נאסרה וילעיה"ט בחי' הר"ן שם ויבוא במקומו.

נחלקו הראשונים בטעמא דבא בשבת חשיב אין מערבין, שי' רש"י תוס' וש"ר משום דלאחר ביאת העכו"ם נתבטל העירוב לגמרי, אמנם שי' הראב"ד דלאחר השכירות חוזר העירוב וניעור, ולדידיה הא דחשיב אין מערבין כפשוטו משום דבשעת ביאתו קודם השכירות בטל העירוב וסגי בהכי למקרי אין מערבין, ויתכן עוד דאף דחוזר וניעור מ"מ חשיב כעירוב חדש ואינו העירוב דעשו בבית"ש וענין זה תלוי בפי' דברי הראב"ד אי טעמו דחוזר וניעור משום דדמי לישראל ששכח או מום דדמי לספינות ונחלקו בזה הרשב"א וריטב"א לעי'.

עוד נחלקו הראשונים אי אין מבטלין דשמואל קאי אביטול או אשכירות, דרש"י ותוס' וש"ר פי' דקאי אביטול, **אמנם** הר"ח והבעה"מ פי' דקאי אשכירות דאין שוכרין בשבת, דשכירות כביטול, **וכ"כ** הריטב"א ד"ה "תהי" בפי' הב', ובזה כ' ליישב שי' הראב"ד דבעירבו מע"ש העירוב חוזר לקדמותו, דלדבריו הא דתהי בה ר"א אינו משום הביטול אלא משום השכירות ע"ש, ויש סיעתא לדבריהם בדברי הגמ' להלן ס"ז א' גבי מת נכרי בשבת דאמר' דשאני שמעתין דאי תרתי ויבוא' שם, [אמנם לד' הראב"ד כדפי' הריטב"א דאיירי בעירבו וכל הנידון לענין השכירות, צ"ב אמאי חשיב תרתי, ואולי דכיון דע"י השכירות חוזר העירוב חשיב תרתי ויבואר שם].

והנה לדבריהם דהנידון על שכירות הגוי, כפשוטו הא דקרי ליה אין מערבין הוא משום דירת הנכרי דלאו בר עירוב, אמנם צ"ע א"כ היכי מהני שכירות בבא מע"ש, הא בע"ש נמי הוי בכלל אין מערבין, ובע"כ צ"ל דכל תנאה דמערבין לא נאמר על דירת הנכרי אלא על דירת הישראלים השוכרים לדירתו דהנכרי, דבזה מע"ש חשיב מערבין כיון דמצו למיגר ולמערב, ובשבת דאין יכולין לערב מקרי אין מערבין, והרג"כ שליט"א אמר ליישב דאי' ב' מיני שכירות חדא בתורת עירוב והב' בתורת ביטול הלכך בשבת דאין מערבין לא מהני השכירות אלא בתורת ביטול וכי היכי דאין מבטלין במקום שאין מערבין ה"ה דאין שוכרין, משא"כ בע"ש דמהני השכירות בתורת עירוב, דירת הגוי הוי נמי בכלל מערבין, ויש לזה משמעות בדברי הריטב"א עי"ש.

ישראל שבא בשבת

יעוי' ברשב"א ובריטב"א ובר"ן דדנו בדין ישראל הבא בשבת אי הוי בכלל אין מערבין, והעולה מדבריהם דלשי' רש"י ותוס' דבנכרי אין העירוב חוזר וניעור, לא איירי שמעתין אלא בנכרי, אבל ישראל דלבתר דאתא ומבטל חוזר העירוב וניעור הוי בכלל מערבין, ויש

בדבריהם כמה בירורים א. צ"ב היכי מהני ביטול היחיד הא סו"ס דירתו לא היתה ראוי לעירוב, וצ"ל דכל תנאי דמערבין אינו לענין דירת המבטל אלא לענין שאר בני החצר המבטלין להם דאין יכולין לקבל הביטול בלא מצו לערובי ועי"ז דנו הראשונים דהיה מקום לומר דבישראל שבא בשבת חשיבי לאו בני העירוב כיון דהיחיד אוסר עליהם ולכך לא מצו לקבל ביטול היחיד ודחו דכיון דלאחר הביטול חוזר וניעור חשיבי מערבין, ועי"ע להלן בענין אחר, ב. אמאי לא פי' הראשונים דדירת הישראל ראוי לעירוב משום דמצי לזכות עבורו בביה"ש, ומבוא' דפשיטא להו דדירה בלא בעלים דאינה אוסרת לא הוי נמי בת עירוב, וצ"ב מ"ש משכירות דמבוא' לעי' דשייך לשכור מהמשכיר אף בזמן דלי' לבעלים, ג. בעיקר דבריהם מבוא' דנקטו דלתוס' אף בישראל דליתא בביה"ש אמרי' חוזר וניעור, ודלא כהאחעו"ז הובא לעי' דפי' דחילוקא דישאל מנכרי משום דהישראל היה בעי"ש ולעולם אף בנכרי שהיה בעי"ש חוזר וניעור, ולדבריו יש להק' קו' הרשב"א אף לתוס',

אמנם לשי' הראב"ד דאף בנכרי חוזר וניעור העירוב נחלקו הראשונים אי אף הישראל אין מבטלין או דחלוק ישראל מנכרי, **דהרשב"א** נקט דלי"ש ישראל מנכרי ובתרווייהו אין מבטלין, והוסיף דאף דדבר תימה הוא דישאל לא מצי לבטל מ"מ שמואל אזיל לטעמיה לק' ע' ב' דאף ביורש ס"ל דכיון דלא מצי לערב לא מצי לבטל, וצ"ע דהרשב"א סתר דבריו להלן פ"ו א' דהביא שם משמיה דהראב"ד דישאל שבא בשבת כיון שהסיע מליבו אמרי' הותרה ואינו אוסר, ואולי דכל דברי הרשב"א בשמעתין הוא בלא עירבו בני החצר ובאין עכשיו לבטל זל"ז, ועי"ז שו"ט אי חשיב מערבין כיון דמצו לערב בביה"ש והעירוב היה חוזר וניעור או דחשיב אין מערבין, ואם כנים הדברים יתכן דכל נידון הרשב"א הוא לענין ביטול בני החצר זל"ז דחשיבי אין מערבין כיון דהיחיד אוסר עליהם אבל לענין ביטול היחיד לא חשיב אין מערבין כיון דהיה יכול לערב בהדיהו בביה"ש, ולפי"ז מיושב כונת הרשב"א לעי' בשי' התוס' דנקט דחשיב מערבין כיון דהעירוב חוזר וניעור אע"ג דלענין היחיד ל"י לערב דלהאמור כל נידון הרשב"א לענין ביטול בני החצר זל"ז אבל לענין היחיד פשיטא דחשיב מערבין וכנ"ל, **עוד** ילה"ק ע"ד הרשב"א דנקט דישאל שוה לנכרי ושמאל איירי אף בישראל, דהא לר"ש להלן ס"ז א' דכל דברי שמואל דוקא בתרתי א"כ בישראל דלי' אלא חדא שפיר מצי לבטל ויש ליישב.

אמנם הריטב"א כ' לחלק בין ישראל לנכרי דשאני ישראל שהוא בר עירוב משא"כ נכרי שאינו בר עירוב ואפשר דלא בעי למיגר, וקצ"ב דהריטב"א סתר דבריו דלעי' בבא מע"ש פי' דכיון דמסתמא מתרצה להשכיר חשיב מערבין, והכא פי' דכל דאין יודעין בבירור דרוצה להשכיר הוי בכלל אין מערבין, וצריך לחלק דהכא דנתבטל העירוב לא מהני אלא בידועים בבירור דרוצה להשכיר, משא"כ לעי' דהנידון אי בביה"ש היה חזי לעירוב ע"ז סגי במאי דמסתמא נתרצה להשכיר, **ובר"ן** פי' החילוק דשאני ישראל שהוא בר עירוב וביטול בהדי עירוב שייך ור"ל דכיון דעי" הביטול איכלל דירתו בעירוב הוי בכלל מערבין, משא"כ נכרי דאינו בתורת עירוב ואף ע"י השכירות אין נכלל דירתו בעירוב חשיב אין מערבין, והנה בלשונו דהריטב"א מבוא' דהק' על הראב"ד משישראל ששכח ולא עירב וצ"ע דהתם פשיטא דמצי לבטל כיון דהיה יכול לערב בביה"ש וכדתנן במתני' להלן, ואמרו דיתכון דכונת הריטב"א באופן דהיחיד ביטל לא' מבני החצר ולא סגי בהכי דבעי' ביטול לכאור"א והצרכו בני החצר נמי לבטל זל"ז ולענין ביטול שאר בני החצר הק' הריטב"א דחשיב אין מערבין כיון דהיחיד קאסר עלייהו.

ב' בתים משני צידי רה"ר

ס"ז א' בעא מיניה כו' בבאור ספיקא דהגמ' יעוי' ברש"י דפי' אי חדא מיהא בעי' או דמבטלין בכל ענין [ור"ל דאע"ג דלריו"ח ל"ב אוסרין, וכן לא בעי' מערבין, ולכך קאמר לעי' ס"ו א' יפה עשיתם ששכרתם מ"מ חדא מיהא בעי'], וכבר נתבא' לעי' דמבוא' דבי' ההלכות דשמואל יסודן אחד דלא מהני ביטול אלא באי' שותפות בין הדיורין, ופלוגתת שמואל וריו"ח אי בעי' תרתי לדונם כשותפין או דסגי בחדא, **אמנם** בתוד"ה אני [השנן] בפ"י הב' ולהלן ע' ב' ד"ה "אבל" מבוא' דפירשו ספיקא דהגמ' אי בבי' בתים כיון דלא היה לו כוח לעשות אותו ביטול מע"ש מודה ריו"ח או דפליג אף בזה, דהק' מ"ש ב' בתים ממת נכרי, והנה הא פשיטא דאין קו' אליבא דשמואל דלדידה ודאי דאף בחדא אין מבטלין וכדינא דאין ביטול מחצר לחצר, אלא קו' אליבא דריו"ח, ואי ספיקא דהגמ' כדפרש"י דריו"ח מודה לשמואל א"כ אף אריו"ח לק"מ, דשאני ב' בתים דלי' אלא חדא משא"כ מת נכרי דאי' אוסרין, [ואף בתירוצם הא' לא חילקו כן אלא פי' דשאני ב' בתים דאיכא אוסרין ומערבין], ובעי"כ דפי' ספיקא דהגמ' בעי"א וכנ"ל, ועי"ע גאו"י.

והנה לפרש"י ילעי' דלהמבוא' דשמואל וריו"ח פליגי בב' הלכות במערבין ואין אוסרין ובאוסרין ואין מערבין, וספיקא דהגמ' בב' בתים דלי' לא אוסרין ולא מערבין, אמאי תלי ליה הגמ' הספק בדינא דמערבין ואין אוסרין, הו"ל לספוקי אף בדינא דאוסרין ואין מערבין דעד כאן לא פליג ריו"ח אלא באי' חדא. [אמנם לתוס' יש לישב דלדידהו פשיטא לגמ' דלא בעי' לריו"ח אפי' חדא, וספיקא דהגמ' דדלמא ברשות שלא היה לו מע"ש גרע ואף ריו"ח מודה בזה, וספק זה שייך בדינא דמערבין לחוד].

כתב הפרישה סי' שפ"א סק"י דב' חצירות שהיה כותל ביניהם ונפל הכותל בשבת דינו כב' בתים דאין מערבין, [ועיי"ש דדין זה פשוט יותר מב' בתים], **אמנם** בעצי אלמוגים שם סק"ב ובחזו"א סי' צ"ח סק"ה כ' להוכיח מד' הגמ' להלן ע"ט א' ב' גבי מתבן שבין ב' חצירות דבנתמעט הכותל מהני ביטול בשבת, ועיי"ש דפי' דפי' סברת החילוק עפ"י דתוס' הנ"ל דב' בתים גרע כיון דלא היה לו הכח לבטל בע"ש [אמנם לפרש"י לכאוי' ל"ש, וצ"ע מ"ש ממתבן שבין ב' חצרות].

מת נכרי בשבת

גמ', **מת** נכרי בשבת מהו כו' **נחלקו** רש"י ותוס' אי איירי באתא בע"ש או באתא בשבת, ובשוב שי' רש"י מדלעי' ס"ו א', עי' בקר"א דספיקא דהגמ' הכא אליבא דר' אסי דאין שוכרין בשבת כלל וטעמו דכיון דנאסר למקצת מהשבת נאסר לכולו [וכלל דשוכר כמערב היינו משום נאסרה] ואהא מספקי' דדלמא במת דלא בעי' אלא ביטול לענין זה לא נאסרה ומהני, ולפי"ז טעמא דמ"ד מבטלין משום דעל ביטול לחוד לא חייל נאסרה ואי"ז במשמעות רד"ה ואני, והעיר כן בקר"א שם, **ובהגה'** הב"ח פי' ד' רש"י ע"ד תוס', דאיירי בבא בשבת ומש"כ רש"י ול"ד כו' קאי אב' בתים עיי"ש, וכ"כ בחי' הגראמ"ה, וע"ע מהרש"א, ויתכן עוד בד' רש"י דאיירי בבא מע"ש וס"ל דכיון דלא נתרצה לבסוף חשיב כבא בשבת [וכמש"כ התור"פ לעי' ס"ו א'], אלא דמ"מ אהני ביאתו בע"ש להתיר בחדא וזו כונת רש"י ול"ד כו'.

גמ', **תרת** הוא דלא עבדינן כו', בחילוקא דחדא מתרתי, הנה לשי' הר"ח וש"ר לעי' ס"ו א' דשכירות נמי לא מהני במקום שאין מבטלין א"ש דלא מהני השכירות אלא במחוסר תרתי אבל להראשונים דשכירות מהני וכל הנידון על הביטול **יש** לברר אי חילוקא דחדא ותרת דבתרתי קרי' ליה אין מערבין ובחדא קרי' ליה מערבין [ול"א נאסרה דכל חלות האיסור הוא לזמן שהגוי קיים], או דלמא דכל תנאה דמערבין לא נאמר אלא בתרתי אבל בחדא מבטלין אף במקום שאין מערבין,

והנה בתוס' הק' לראב"י דאין אוסר נכרי אלא בתרתי, א"כ אף כהשנכרי קיים הו"ל חדא דסגי בביטול לחוד לשוייה יחיד במקום נכרי, ומבוא' דס"ל כאופן הב', דלדרך הא' בזמן שהנכרי קיים קרי' ליה אין מערבין דלא מצו לערובי אלא בתרתי.

עוד יעוי' בריטב"א דפי' טעמא דאין מערבין אפי' בחדא דכיון דלא אפשר למעבד שכירות בשבת ביטול נמי לא עבדי' בכי הא דהוה ביה רשות הגוי מאתמול, **והנה** הא פשיטא דאין כונתו דהגוי היה מאתמול, [וכן להלן הביא לפלוגתת רש"י ותוס' אי איירי בבא מע"ש או בשבת], אלא ר"ל דכיון דהיה רשות הגוי מאתמול חל ע"ז תורת נאסרה ותו לא מהני ביטול אף לאחר מיתת הגוי, ודבריו מורין דפי' ענין חדא דליכא לכללא דאין מבטלין אלא כ"ז שהגוי קיים דאוסר עליהן העירוב.

הק' הריטב"א לשי' הראב"ד דשמואל איירי בעירבו ודינא דאין מבטלין היינו דאין שוכרין, הא הו"ל חדא ואמאי לא מהני לרב ששת, [ורב ששת הוא דפי' לעיל תהייא דר"א], וכיוצא"ב קשה ע"ד הרשב"א לעי' ס"ו א' דה"ק אמאי לא מוקמי' דינא דשמואל

בישראל, וצ"ע דהא ישראל הו"ל חדא, ואולי יש ליישב למשנת"ב דכל קו' הרשב"א הוא בלא עירבו אבל בעירבו הביא להלן פ"ו א' משמיה דהראב"ד דשרי אף בלא ביטול משום הותרה, ולפי"ז י"ל דבלא עירבו חשיב תרתי משום ביטול היחיד וביטול לא' מבני החצר ועי'.

תוד"ה אני בסוה"ד אלא היינו רוב אסי כו' צ"ע מאי שיאטיה לר"א הא ר"א אסר השכירות משום שוכר כמערב ולא משום דאין מערבין וכה"ק החזו"א, סי' פ"ד סק"ב, **ועי'** במצויין לעי' מהקר"א ולדבריו א"ש.

תוד"ה אני [השנן], אע"ג כו' הא פשיטא דכל קו' אליבא דריו"ח אבל לשמואל ברור דבאין אוסרין אין מבטלין אפי' בחדא וכדינא דאין ביטול מחל"ח וכל קו' אליבא דריו"ח, וצ"ב אמאי לריו"ח לא פשיטא להו דבלי' אוסרין ומערבין אין מבטלין אפי' בחדא, ועי' במצויין לעי'.

שם, אבל כו' וגם מערבין צ"ב אמאי הוצרכו להוסיף וגם מערבין, כו' ובאמת בתור"פ כ' דל"ח מערבין אלא עיקר החילוק משום דאין אוסרין, וכצ"ל לשי' דאיירי בבא מע"ש ואין מערבין.

ע"ע ספיקא דהגמ' להלן ע' ב' בדין ביטול יורש בשבת, ונחלקו הראשונים שם אי דין יורש כדין ב' בתים וספיקא דהגמ' הוא אף אליבא דריו"ח או דדינו כמת נכרי [דהתם נמי חשיב מערבין לריו"ח מחמת המת דהוי מצי לערב בביה"ש] והספק אליבא דשמואל ורב המנונא לחוד, עי' תוד"ה אבל רשב"א וריטב"א שם. **ועיקר** סוגי' דירש יבואר להלן בארוכה.

תמצית דיני עירוב שכירות וביטול בבא נכרי בע"ש ובשבת

א. נכרי שבא בשבת שוכרין דירתו בע"ש מהמשכיר או משול"ק [טוש"ע סי' שפ"ב ס"ח], דין זה פשוט ומקורו בדברי הגמ' ס"ה ב', והנה נחלקו הראשונים היכי קי"ל בדין עכו"ם בליתא אי אוסר כריו"ס או דאינו אוסר כר"י, עי' תוד"ה דאתא ור"מ פ"ד מעירובין, וילה"ס לשי' התוס' דקיי"ל דאינו אוסר, אי נתחדש דאע"ג דבליתא אין דירתו דירה מ"מ שייך שכירות על דירתו, [ואע"ג דעירוב לא מהני על דירה בלא בעלים כמפורש בראשונים להלן שכירות שאני], או דלא מהני שכירות על דירתו בלי ודין שכירות מהמשכיר הוא לכשיבא הגוי וכעין שכירות לאחר ל', ובדברי הריטב"א מפורש דחייל השכירות מיד, ולדבריו צ"פ אמאי קרי' ליה להלן לבא נכרי בע"ש אין מערבין הא שיד שכירות על דירתו אף בליתא.

ב. נכרי שבא בשבת שוכרין דירתו בשבת. [טוש"ע סי' שפ"ג], בדין שכירות בשבת מצינו ב' נידונים, חדא בגמ' ס"ו א' איפלגו ריו"ח ור"א אי שוכר כמערב או כמבטל, ולהל' קיי"ל כריו"ח דשוכר כמבטל, ונידון הב' בדברי שמואל דכל מקום שאין מערבין אין מבטלין אי קאי אף אשכירות דאין שוכרין, ועי' במצויין לעי' שי' הראשונים, ולהל' לי' נפק"מ בזה, דהכרעת השו"ע כריו"ח, דמבטלין במקום שאין מערבין וה"ה דשוכרין.

ג. נכרי שבא בשבת ועירבו הישראלים בע"ש, העירוב בטל ואינו חוזר וניעור לאחר השכירות בשבת, [שו"ע סי' שפ"ג]. הראשונים נחלקו בדין זה דהתוס' ס"ה ב' ד"ה דאתא נקטו דאינו חוזר וניעור, ול"ד לספינות ולישראל ששכח, אמנם הראב"ד [הובא בראשונים] ס"ל דחוזר וניעור, ובשי' הר"מ יש מבוכה בין האחרונים, עי' ב"י, אבהעו"ז, עצי אלמוגים, וגאו"י, ולהל' קיי"ל כתוס', ובמ"א סק"א ובסי' שפ"ב סק"ז הק' דהשו"ע סתר דבריו, ובאחרונים האריכו בישוב הדברים והובא בשעה"צ שם סק"ה, עוד נפק"מ לדינא מצינו בפלוגתא זו, בשכרו מהגוי לזמן וכלה השכירות אי לאחר שחוזרין ושוכרין צריכין לחזור ולערב, או דהעירוב הראשון חוזר וניעור, ולהל' הביא השו"ע סי' שפ"ב ס"ז דברי שו"ת הרשב"א דאין חוזר וניעור,

ד. נכרי שבא מע"ש ועירבו, ושכרו מהגוי בשבת, נחלקו האחרונים אי העירוב חוזר וניעור [עי' מ"א עצי אלמוגים ביי"מ אהעו"ז נהר שלום וביה"ל סי' שפ"ג]. ויסוד פלוגתתם בהבנת דברי התוס' דחלוק נכרי מישראל אי משום דבמקום נכרי לא חל העירוב [וכן מבוא' בתור"ד מהדו"ל], משא"כ בישראל, או דשאני נכרי דאירי שבא בשבת משא"כ ישראל דהיה בע"ש, [ובדברי הנה"ש עולה סברא נוספת דלא אמרי' חו"י אלא בחל העירוב בביה"ש], וכן נפק"מ בפלוגתתם לישראל שבא בשבת, [ובחזו"א סי' פ"ד סק"ו נקט דאף בישראל שהי' בע"ש ולא עירב והלך בשבת בטל עירובן], ועי' במצויין דבדברי הרשב"א מפורש דלתוס' ישראל שבא בשבת העירוב חוזר וניעור.

ה. עירבו ושכרו בע"ש ומת הגוי בשבת, העירוב קיים וא"צ לשכור מהיורש ולחזור ולערב, [מ"ב שפ"ג סק"ח], וכ"ה דעת התו"ש ומאמר מרדכי סק"ה, וסברתם דכיון דחל העירוב בתחילת השבת ולא עמד הגוי למות בשבת אמרי' הותרה הותרה, אמנם הט"ז סק"ב פליג דצריכין לחזור ולשכור מהיורש, ומ"מ לאחר השכירות א"צ לחזור ולערב דהעירוב חוזר וניעור, ובפמ"ג ובתו"ש הק' ע"ד דכיון דס"ל דלא אמרי' הותרה אמאי א"צ לחזור ולערב, ואמרו דאולי אף להט"ז אמרי' הותרה, אלא דלענין דירת הנכרי לא מהני הותרה כי היכי דעירוב לא מהני במקום עכו"ם, הלכך לענין דירת העכו"ם בעי' שכירות ולענין דירת הישראלים אמרי' הותרה וא"צ לחזור ולערב עי' אמרי' הותרה וא"צ לשכור מהיורש.

ו. יל"ד בעירבו, ובא נכרי באמצע השבוע והלך קודם השבת, אי העירוב חוזר וניעור, [ועי' בביה"ל ריש סי' שפ"ב], יסוד הספק אי סגי במאי דהעירוב היה קיים לכל השבתות או דבעי' דלא יפסק אף באמצע השבוע, [וכדינא דכלה זמן השכירות].

ז. יל"ד בעירבו לשבתות הרבה ולא היה עתיד הגוי להגיע, והגיע בשבת שני', אי אמרי' חוזר וניעור. ולכא' כיון דתחילת העירוב היה בהכשר דינו כחלון שנסתם בחול ונפתח באמצע השבת דחוזר וניעור, וכ"ה לענין ספינות, אלא דיש לחלק דשאני התם דהעירוב בתחיתו ראוי לשבתות הרבה משא"כ בנכרי דאינו ראוי כיון דתלוי בדעת הנכרי, [ועי' בקי"נ אות ל' ובערוה"ש סי' שפ"ב סט"ז], ומדברי המ"ב סי' שע"א סק"ג יש ללמוד דמהני, [ודברי המ"ב שם צע"ט דדן להתיר מדין הותרה, והוכיח כן מנסתם החלון והרי התם אי"ז מדין הותרה אלא מדין חוזר וניעור].

ח. נכרי שבא בשבת שוכרין ומבטלין בשבת [סי' שפ"ג]. דין זה שנוי בפלוגתת שמואל וריו"ח, ונחלקו הראשונים אי קיי"ל כשמואל דמבטלין או כריו"ח דאין מבטלין, [עי' תוד"ה אין מבטלין, ור"מ פ"ב, רא"ש, ומרדכי], והכרעת השו"ע סי' שפ"ג כריו"ח דמבטלין.

ט. **נכרי שבא מע"ש שוכרין ומבטלין בשבת.** דין זה פשוט להל' דקיי"ל כריו"ח, אמנם לשמואל נחלקו הראשונים אי כה"ג חשיב מקום שמערבין ומבטלין, או דכיון דלא נתרצה בע"ש חשיב אין מערבין, ועי' במצויין שי' הראשונים וכן היכי דינני בלא נתרצה כל השבת.

י. **נכרי שבא בשבת וביטלו הישראלים זל"ז דירתם בע"ש, שוכרין מהנכרי בשבת אף לשמואל.** [חזו"א סי' פ"ד סק"ד] יסודו דהחזו"א דלמאי דקיי"ל דשוכר כמבטל, ומהני השכירות בשבת, א"כ אהני השכירות לסלק דירת הגוי, ותו שריא החצר ע"י הביטול דביטלו בע"ש, [וכל דבריו להראשונים דמהני שכירות לשמואל במקום שאין מערבין], והעירו אמאי לא נימא דבביאת הגוי בטל הביטול ותו אינו חוזר וניעור וכדין העירוב דאינו חו"נ לשי' תוס' והראשונים.

יא. **נכרי שבא בע"ש ומת בשבת, מבטלין בשבת.** כן הוא להל' דקיי"ל כריו"ח, אמנם לשמואל נחלקו בזה הראשונים, דבדברי רש"י [כדפי' התוס' שם] דין זה שנוי בפלוגתת ר"ה ור"ש אי מבטלין במקום חדא, ולתוס' מבטלין לכו"ע. ועי' במצויין מהקר"א ולדבריו אליבא דשמואל אף לרש"י מבטלין לכו"ע.

יב. **נכרי שבא בשבת ומת, מבטלין בשבת.** כ"ה לריו"ח, אמנם לשמואל דין זה שנוי בפלוגתת ר"ה ור"ש, ולרש"י יתכן דלכו"ע אין מבטלין, עי' במצויין, [ולמאי דמסקו התוס' דסוגי' הגמ' ס"ז כרב אסי, עולה דלשמואל לכו"ע אין מבטלין].

יג. **ישראל שבא בשבת ולא עירבו בע"ש, נחלקו הראשונים אי לשמואל מבטלין בשבת,** [עי' רשב"א ריטב"א וחי' הר"ן], לשי' תוס' דבישראל העירוב חוזר וניעור ובעכו"ם אינו חוזר וניעור, נקטו הראשונים בפשיטות דבישראל חשיב מקום שמערבין ומצו לבטל בשבת, אבל לשי' הראב"ד דאף בעכו"ם חוזר וניעור נחלקו הראשונים אי דינו כנכרי ואין מבטלין או דנכרי גרע ובישראל לעולם מבטלין.

סוגיא דיורש

בדינא דיורש מבוא' בגמ' בראשונים הרבה חילוקי דינים, ויש לבאר א. עירב או ביטל האב רשותו. ב. לא בא היורש לדור בבית. ג. דין נאסרה, והותרה במבטל רשות ובמיתה. ד. יורש שדר באותו חצר או בית. ה. דין אחד מבני החצר שמת ו. דין אחד מן השוק שמת ז. גר שמת.

ביטל האב

עא א', גמ' בעא מיניה רבא מר"נ כו', עי' רד"ה יורש דאירי בלא עירב האב ולא ביטל האב, ור"ל דבעירב האב מפורש בברייתא להלן ע"ב דאחד מבני החצר שמת כו' משחשיכה אינו אוסר [וכמבוא' בתוס'], אמנם בביטל האב אין מפורש בברייתא ורש"י השוה ההלכות דאף בביטל ומת משחשיכה אינו אוסר. והנה בעירב האב דאינו אוסר, **נחלקו** הראשונים שם בטעם הדין, **דברש"י** שם מבוא' דהוא מדין הותרה וכ"כ הרשב"א וריטב"א להלן ע"ב בשם הראב"ד [ולכך הק' אמאי לא אמרי דהברייתא דכל שהותר כו' אתא לרבות עירב האב ומת], **אמנם** בר"ן פי' דאינו משום הותרה אלא דאין היורש זוכה בחצר אלא באותו ענין שהיה למורישו, [ובז' כ' ליישב קו' הראב"ד], ובמאירי שם נתבאר הגדר דקנין העירוב חל בביה"ש [ויבוא' להלן], ונפק"מ בכ"ז לגוסס בביה"ש וכמש"כ התוס' ס"ו.

ומעתה יש לברר טעם הדין בביטל האב ומת, דלפרש"י לכאוי טעמו משום הותרה וכדינא דעירב האב, **אמנם** בק"נ אות ל' כתב להוכיח מדברי הט"ז סי' שפ"א סק"א דחלוק עירוב מביטול ובביטול לא אמרי הותרה, ועפ"י כ' דביטל האב היורש צריך לחזור ולבטל ודלא כרש"י, **ובחזו"א** סי' פ"ח סק"ה כ' לבאר דביטול האב אינו מתורת הותרה אלא דהיורש ירש רשות המבוטלת, [ואף דגבי עירוב רש"י פי' משום הותרה, צ"ל דכל האי סברא לא שייכא אלא בביטול דכיון דנסתלק האב אין בכוחו להוריש יותר ממה שיש לן] ולפ"ז אף בגוסס יתני, ואמרו לפרש עוד דברי רש"י עפ"י המבוא' להלן דס"ל דשמעתין איירי אף בלא בא היורש לדור דצריך לבטל משום נאסרה, וכשי' הרשב"א, דלפ"ז י"ל דבכה"ג פשיטא דביטל האב ל"י לנאסרה ותו לא שייך לאסור בלא בא היורש לדור.

מת האב ולא בא יורש לדור

נחלקו הראשונים אי ספיקא דהגמ' דוקא בבא היורש לדור בבית מורישו, או אף בלא בא לדור, **שיטת** התוס' ורא"ש דאירי בבא לדור, אבל בלא בא לדור הו"ל דירה בלא בעלים וא"צ לבטל וכ"פ השו"ע סי' שע"א ס"ד, **אמנם** ברשב"א וריטב"א נחלקו דאף בלא בא לדור אוסר משום נאסרה, כיון דנאסר בביה"ש בחיי אביו שלא עירב, **ונמצא** דלתוס' האיסור בשמעתין משום דיורי היורש ולהרשב"א משום דיורי המוריש, **והנה** נחלקו התוס' להלן ד"ה האי והרשב"א בשם הראב"ד אי ספיקא דהגמ' הוא אף אליבא דריו"ח דדמי לב' בתים, או דהספק אליבא דשמואל לחוד, ואמרו דנחלקו לשיטתם דלתוס' דהאיסור משום דיורי היורש שפיר יל"ד האי דיורין כרשות חדשה ודמי לב' בתים, משא"כ להרשב"א דהאיסור משום דיורי המוריש ל"ח רשות חדשה ולכך ליכא לספוקי אלא אליבא דשמואל לחוד,

יש לעי' לשי' הרשב"א דהאיסור משום המוריש, היכי מצי היורש לבטל האי רשותא, וצ"ל דאע"ג דלא בא לדור ואין דיוריו אוסרין מ"מ חשיב כבעלים לענין הביטול, **ואמרו** עוד עפ"י דברי הרשב"א בעבוה"ק ש"ד פי' הי"א דבגר שנתגיר דל"ל יורשים חשיב מיתתו כביטול, ולא אמרי' נאסרה ודוקא באיכא יורש אמרי' נאסרה על דירת האב, דלפ"ז י"ל דבכוח היורש לבטל דיוריו לענין דלא נדון דרשותו של האב ממשכת ותו הוי מיתתו כביטול.

ע"ע בדברי הגמ' לעיל ע א' הבי"ע דהוה ומית, **ונחלקו** שם הראשונים אמאי א"צ לבטל ליורש, **דרש"י** שם פי' דאירי בשיירא שחנתה דליכא יורשין, **אמנם** בתוס' ובתור"פ וברשב"א וריטב"א ור"ן פי' דאירי בלא בא היורש לדור בשבת, **ובשי'** רש"י דלא פי' כהראשונים, עיי"ש בתוס' ובשא"ר דרש"י פי' הגמ' אף אליבא דר"מ דבית התבן אוסר, **ובק"נ** אות ז' פי' דס"ל לרש"י דאף בלא בא היורש לדור אמרי' נאסרה, **אמנם** צ"ע לדבריו דא"כ אף בשיירא שחנתה נימא נאסרה ומאי אהני דאין ליורשיו שם כלום, וצ"ל דס"ל דלא אמרי' נאסרה אלא באיכא יורשין וכמש"כ הרשב"א בגר שנתגיר, [ואף דבגר שנתגיר ס"ל לרש"י עא א' דבלא עירב אמרי' נאסרה, צ"ל דס"ל דהמחזיק בנכסי הגר דינו כיוורש].

ובשי' הרשב"א וריטב"א דפי' שם דאיירי בלא בא היורש לדור בשבת, צ"ע דסתרו משנתם דבסוגיין פי' דאף בלא בא לדור אמרי' נאסרה, **ובחזו"א** סי' פ"ה סק"א פי' דאיירי שם במת בע"ש דלי' נאסרה, אמנם בריטב"א שם מפורש דאיירי במת בשבת וצ"ע.

ע"ע בתור"פ ור"ן שם, דהק' מאי אהני דמית הא אמרי' נאסרה ותי' דלא אמרי' נאסרה משום דמיתה כביטול וכשי' הרשב"א, ובדברי התור"פ יש דקדוק דלא הק' קושיתו אלא על המשך הגמ' שם אי דהוה ומית אימא סיפא כו' ולא הקשה על עיקר תי' הגמ' לא צריכא כו', ואמרו דיתכן דס"ל דכל כוח דינא דנאסרה הוא להמשיך האיסור דהיה קיים עד עכשיו, אבל לאו דדינא' למת כאילו קיים ואיכא דיורין בהאי דירה, הלכך בתירוץ הגמ' לא צריכא כו' דהאוסר מבטל רשותו וכל הנידון אי צריך לבטל אף לדירת המת כדן צריך לבטל לכאוי"א, בזה פשיטא דלא שייך למימר נאסרה להצריך ביטול אף לדירת המת כיון דלי' שם דיורין בפועל, וכל קו' הוא אהא דאקשי' אי דהוה ומית אימא סיפא כו' דהתם שייך למימר נאסרה לאסור לאותו שלא עירב.

נאסרה בביטול ובמיתה

בעיקר פלוגתת תוס' ורשב"א בדין נאסרה במיתה האב צ"ב יסוד פלוגתתם, **ויש'** להקדים דהנה גבי מבטל רשות מבואר בברייתא להלן ע"ב דלא אמרי' נאסרה, **ונחלקו** הראשונים בטעם הדבר, **דבר"ן** להלן עא ב' פירש ב' פירושים, **חדא** דהכי תקון חכמים דלא יהא ביטול רשות בכלל נאסרה דהם אמרו והם אמרו, **ועוד** דלא אמרי' נאסרה אלא לענין דינא דלא מצי לערובי, ור"ל דאין כלל דברייתא משום נאסרה אלא דלא נאמר ביטול ברשות שאינה בר עירוב בביה"ש, **וכ"כ** החזו"א סי' פ"ח סק"ה, **ויתכן** עוד בכונת הר"ן דלא שייך נאסרה אלא על קביעת חלות דין הלכך בלא מצי לערובי דחל דינא דאין הרשות בר עירוב וביטול, אמרי' נאסרה ואין מבטל בשבת, משא"כ בשכח ולא עירב דהוי מצי לערובי מאתמול, אין האיסור טלטול קובע דין נאסרה ומבטל בשבת, **ויש'** להמתיק עוד דכל דינא דנאסרה שייך היכא דהרשות האוסרת עדן קיימת אלא דבטל סיבת האיסור, דבזה אמרי' דממשיך סיבת האיסור לכל השבת, משא"כ היכא דרשות האוסרת אינה קיימת לא שייך לדון משום נאסרה ולכך בביטול או מיתה דלי' לרשות האוסרת שרי.

ולב' הפירושים הנ"ל, לכאוי' כלל דחוץ ממבטל רשות לא נאמר אלא אסיפא דברייתא דנאסרה, אבל ארישא דהותרה שייך אף במבטל, וכן נקט הרא"ש פ"ח סי' ו', **אמנם** באחרונים מצינו דנקטו דאף דינא דהותרה לא נאמר במבטל רשות, **דהנה** יעוי' בט"ז סי' שפא סק"א דהק' אמאי קיי"ל דהמבטל וחוזר מביטולו אוסר הא כיון שהותרה הותרה, ותי' דל"א הותרב במבטל רשות כיון דמצי לבטל באמצע השבת [ואין חלות הביטול נקבע בביה"ש לכל השבת, ובחזו"א שם ה' ע"ד מלחי וקורה דבניטלו באמצע השבת אמרי' הותרה, אע"ג דיכול להניחם באמצע השבת], **אמנם** בנתיב חים ובק"נ אות ל' תירצו דכי היכי דלא אמרי' נאסרה בביטול ה"ה דלא אמרי' הותרה וכלל דחוץ ממבטל רשות קאי אף ארישא.

ומעתה יש לחשב פלוגתת תוס' והרשב"א בדין נאסרה במיתה, דלפירושא דהר"ן דלא נאמר כלל דנאסרה באיסור טלטול פשיטא דאף במת ליכא נאסרה וכ"כ החזו"א שם, **אמנם** לפי' דהר"ן דביטול תקון חכמים דמהני אף במקום נאסרה, בזה יל"ד אי מיתה כביטול או לאו, **וכן** לדרכו דהק"נ יתכן דהוא סברא בביטול לחוד.

עויל"ד להאמור אי אמרי' נאסרה בלא עירב והלך באמצע השבת, **דברשב"א** מפורש דכי היכי דאמרי' נאסרה במיתה ה"ה דאמרי' נאסרה בהלך באמצע השבת אבל לשי' התו' דל"א נאסרה במיתה, יתכן דה"מ מיתה דהוי כביטול משא"כ בהלך באמצע השבת ותלוי בסברות הנ"ל, **ונחלקו** בזה האחרונים, **עי'** מ"א סי' שע"א סק"א, וק"נ אות ז', ומהרש"א ע' ע"א ע"ד תוד"ה "הב"ע", וקרני ראם שם, [וע"ע ביה"ל ר"ס שע"א].

יורש שדר באותו חצר

נחלקו הראשונים ביורש שדר באותו חצר אי אוסר אף בלא בא לדור בבית מורישו, דהתוס' והרא"ש כתבו דשמא אוסר אף בלא בא לדור וכ"פ השו"ע סי' שע"א, [והא דנסתפקו התוס' ולא כ' בפשיטות דאוסר כדמוכח מברייתא דמשחשיכה אוסר, דשמא הברייתא איירי בבא לדור, ועי' מהרש"א], **אמנם** ברשב"א להלן ד"ה משחשיכה מבוא' דאינו אוסר [בליכא נאסרה], ולכך פי' ברייתא דא' מן השוק דהניח דירתו לא' מבני החצר משחשיכה אוסר דאיירי בבא לדור ואו דקאי כמ"ד בית התבן אוסר.

ובשי' תוס' ילה"ס אי הגדר דדנים כדר אף בבית שירש, או דאף דאינו דר בהאי דירה מ"מ חלק המוריש בחצר טפל לדירתו, ול"ח כחצר של דירה בלא בעלים, **עי'** לשונות הרא"ש ותוס' [אבנ"ד], **ויתכן** נפק"מ היכא דאין דעתו ליכנס לדור שם, **וכן** נפק"מ להלך לדור בבית שער או דירת עראי שבאותה חצר דאינה אוסרת אי אוסר משום דירתו השני' [והעירו דמצוי בהולך לדור בסוכתו שבאותה חצר, ועי' מ"ב סי' ש"ע סק"ד], והנה בחזון יחזקאל פ"ה כ' ליישב שי' רש"י כו' ב' דבביטול לאחד נסתלק המבטל מדירתו, ומ"מ אסור מחמת מקבל הביטול דהאי חולקא אינו בתוך העירוב, וצ"ע דכיון דמקבל הביטול אינו דר שם הו"ל דירה בלא בעלים, וכ' ליישב דס"ל כתוס' דבדר באותו חצר אוסר אף באינו נכנס לדור, ולהאמור כ"ז שיד רק אי דברי התוס' הוא אף באין דעתו לדור שם, **ועי'** בזה עוד בשוה"ל בהערות לסי' שע"א.

כתב החזו"א סי' צ"א סק"א דכל ספיקא דהתוס' הוא ביורש שאינו רגיל שם עדיין בפיתו, אבל בהלך לשבות בבית אחר שבאותה חצר פשיטא דאוסר, [ויתכן דאף הרשב"א מודה לזה].

העירו לדון בעיר המוקפת מחיצות דדינה כחצר אי בזה נמי אוסר כשדר היורש באותה העיר, או דכל שייכותו לדירת האב הוא רק בדר באותה חצר ממש.

שיטת הראב"ד - עי' ברשב"א דהביא משמיה דהראב"ד דטעמא דכשדר באותו חצר צריך היורש לבטל ולא שרינן ע"י המיתה דהוי כביטול, משום דקיי"ל דצריך לבטל לכא"א, ומשמע דלמ"ד דא"צ לבטל לכא"א מהני המיתה לחוד להתיר, ובע"כ דס"ל דאין טעמו משום דבעין יפה מבטל דה"ט לא שייכא גבי מיתה, אלא ס"ל דסגי בביטול לאחד לחוד דע"ז מסתלק המבטל מדירתו, ואי גדר ביטול אינו מתורת סילוק אלא מתורת הקנאה [וכדיבוא' להלן בסוגי' הגמ' ס"ט], צ"ל דסגי בביטול לאחד דע"ז זכית האחד חוזר ומתערב חלק המבטל בעירוב. **וצל"ב** הכרחו דהראב"ד לפרש דמיתה תורתו כביטול ולא פי כפשוטו דמיתה הוי העברת בעלות ולכך צריך היורש לבטל, ואמרו דפשיטא ליה דאי לא הוי מתורת ביטול לא היה מהני ביטול היורש דאמרי' נאסרה כיון דנאסר בביה"ש ברשות האב, [ולפ"ז הא דבמבטל רשות ליכא נאסרה הוא קולא במבטל רשות ואי"ז כללא דלא חל נאסרה על איסור טלטול].

וברשב"א הק' ע"ד, ושיעור דבריו דאי הוי מתורת ביטול אין היורש יכול לחזור ולבטל וכמבוא' לעי' ס"ט דאין מקבל הרשות חוזר ומבטל, ואי הוי מתורת בעלים א"כ המיתה הוי ביטול לכולן, **וכפשוטו** ר"ל דע"ז דחשיב דנעשה כבעלים נכלל האי חולקא בתוך עירובן, **אמנם** בדברי הרשב"א להלן ד"ה אחד מפורש דרשות המתחדשת בשבת אינו נכללת תוך העירוב, וכן לישנא דהמיתה הוי כביטול מורה דאית' להתיר הרשות ע"י ביטול, אלא ר"ל דאף דהמיתה כביטול מ"מ כיון דהיורש אית ליה זכיה גמורה עדיפא האי ביטול מביטול דעלמא ובהא לכו"ע סגי בביטול לאחד, [דע"ז נכלל האי חולקא תוך העירוב, ואע"ג דרשות המתחדשת בשבת ס"ל לרשב"א דאינו נכלל בעירוב, מ"מ רשות המגעת ע"י ביטול נכלל בעירוב, דיסוד תקנת ביטול לדון חלק המבטל בתוך עירובן], ומסיק הרשב"א דבאמת הוי כבעלים והא דלא נכלל בעירוב משום דנאסרה בחיי האב ואין לו תקנה אלא בביטול היורש דמהני אף במקום נאסרה.

ספיקא דהגמ'

נחלקו הראשונים אי ספיקא דהגמ' הוא אליבא דשמואל ור"ה לחוד, או דהספק אף אליבא דרב ששת וכן אליבא דריו"ח דמודו דאין מבטלין כיון דנתחדשה האי רשותא בשבת ולא הי"ל כוח לבטל מע"ש ודמי לב' בתים, **עי'** תוד"ה אבל, ורשב"א וריטב"א, **וכפשוטו** יסוד פלוגתתם בביאור גריעותא דב' בתים אי משום דהוי רשות חדשה ויורש נמי חשיב רשות חדשה, או משום דאין מערבין ומבטלין, ולפ"ז גבי יורש דמצו לערב האי רשותא בהדי האב הוי בכלל מערבין לריו"ח, [ותלוי בב' תירוצי התוס' לעי' ס"ז א], **אמנם** עי' במצוין לעי' דלכו"ע איסורא דב' בתים משום דהוי רשות חדשה, ופלוגתתם אי איסורא דדירת היורש מחמת דיורי היורש או מחמת דיורי המוריש ומשום נאסרה.

והנה יעוי ברשב"א לעי ס"ו א' דכ' דלשי הראב"ד דישאל שבא בשבת דינו כנכרי ואין מבטלין, אף דתמוה לומר כן מ"מ שמואל לשי דס"ל דירוש נמי לא מצי מבטל, וצ"ב הדמיון דירוש לא מצי לבטל משום דלא הוי דידיה בביה"ש משא"כ בישאל שבא בשבת דליכא אלא חיסרון דירוק, ולהאמור דלהרשב"א איסורא דשמעתין משום דירי המוריש יש ליישב. **עוד** יש לתמוה בדברי הרשב"א שם דכ' דשמואל לטעמיה, ולכאוי אף החולקים על שמואל אינו אלא משום סברת יורש כרעיה דאבוא, ויש לפלפל עפ"י דהגרמ"ה להלן.

עי' חי' הגרמ"ה דהק' להך גיסא דירוש לאו כרעיה דאבוא אמאי אוסר על בני החצר הא כיון דדירוי נתחדשו בשבת י"ל הותרה, ותי דצ"ל דדירוי המת לא פקעי במיתתו ותו לא שייך להתיר משום הותרה, [ומבוא' דס"ל דעל דירוק שנתחדשו בשבת אמרי' הותרה אע"ג דלא חל עלייהו היתר בתחילת השבת, ונחלקו בדבר זה המ"א סי' שע"א סק"ה והגרע"א שם ויבוא' פלוגתתם להלן], והעירו ע"ד מדברי התוס' דס"ל דבלא בא היורש לדור ליכא איסורא, והא לס"ד דירוש לאו כרעיה דאבוא האיסור משום נאסרה דהאב, ויש ליישב.

נאסרה במבטל רשות

גמ', איתיביה כו' חוץ מבטל רשות כו', בטעמא דליכא נאסרה במבטל רשות עי' בר"ן להלן עא א' ונתבארו דבריו לעי', **ובאחרונים** מצינו פלוגתא בזה, **דבט"ז** סי' שפ"א סק"א מבוא' דכיון דמצי מבטל בשבת אין נקבע דינו לכל השבת ולכך פי' שם דמה"ט בחזור מביטולו בשבת חוזר החצר לאיסורו ול"א הותרה, **וכן** בנתיב חיים שם ובק"נ אות ל' נתבא' דלא נאמר לכלל דהותרה ונאסרה גבי מבטל רשות [ולא נתבא' טעמם אמאי לא אמרי' נאסרה], **אמנם** בחזו"א פ"ח סק"ה פי' דליכא כלל לדינא דנאסרה בשבת וכל דברי הברייתא דאמרי' נאסרה אינו בתורת נאסרה אלא דלענין כלל דמקום שאין מערבין אין מבטלין אזלי' בתר כניסת השבת, והוכיח כדבריו מהקיפוס נכרים מחיצות דמהני המחיצה להתיר באמצע השבת, וכן מדברי התוס' ורא"ש דבלא בא היורש לדור בדירת המת א"צ לבטל ולא אמרי' נאסרה.

והנה בדבר ראיתו מהקיפוס נכרים מחיצות, כבר הק' כן בהשגות מבעל ההשלמה פי"ז משבת הל' ל"ד, ותי' שם דלא שייך הותרה ונאסרה כיון דהרשות לא היה כלל בע"ש, **ובחי'** הר"ן לעיל כ' א' תי' דאירי דהיה מחיצה בשבת ונפלה והחזירוה נכרים, אבל בנפלה מע"ש אמרי' נאסרה, והעירו ע"ד דא"כ אמאי קרי' לבי בתים אין מערבין הא מצי מערב מער"ש.

ובדבר ראיתו מד' התוס' והרא"ש כבר נתבא' לעי' דלהרשב"א באמת אמרי' נאסרה, ואף לד' התוס' יתכן כונתם משום דמיתה כביטול וכדנתבא' לעי' מדברי הר"ן והתור"פ ע' א' ובמבטל רשות ל"א נאסרה, **וכן** יתכן דשאני מיתה דרשות האוסרת אינה קיימת ול"ד לנאסרה דעלמא דהרשות קיימת ולא נשתנה אלא סיבת האיסור, וכן נראה מדברי הב"ח סי' שע"א.

ובעיקר יסודו דחזו"א דלא אמרי' נאסרה, כבר נתבא' לעי' דכן מבוא' בדברי הר"ן ע"א א' ואין להק' מדברי הר"ן ע' א' דמבוא' בדבריו דבלאו מיתה כביטול הוי אמרי' נאסרה במיתה א' מבני החצר דהתם ענין הנאסרה לדון דרשות המת קיימת אבל לעולם אין דנים נאסרה מחמת האיסור, **אמנם** בדברי התוס' צ"ג ב' ד"ה "לא" מפורש דמאן דס"ל הותרה ס"ל נמי לנאסרה עיי"ש.

הותרה בדירה בלא בעלים

ע' ב', איתיביה אחד מבני חצר כו', **יש** להקדים נידון הראשונים להלן פ"ו א' אי אמרי' הותרה בדירה בלא בעלים, **עי'** רא"ש פ"ח סי' ו' שם דהביא י"א דישאל שהלך קודם השבת ובא בשבת אוסר ול"א הותרה, וראיתם ממבטל שחזור מביטולו דאוסר ולא אמרי' הותרה, **וכן** מגוי שבא בשבת דאוסר ולא אמרי' הותרה וכ"ד הריטב"א, וכן הכריע הגר"א סי' שע"א, **אמנם** הרא"ש פליג וס"ל דאמרי' הותרה, ול"ד למבטל ולגוי שבא בשבת דבתרווייהו איגלאי דלא היה דעתו לזה לכל השבת, וכ"ד הרשב"א ושו"ע סי' שע"א ס"ב, [ואף דלאחר שהחזיקו בני החצר אין יכול לחזור מביטולו, מ"מ בביה"ש ל"ח דהיתר עומד לכל השבת, כיון דאיגלאי דדעתו היה לחזור בשבת].

ובדעת הי"א דל"א הותרה, **במאירי** פי' דס"ל דבישראל נמי אמרי' דאיגלאי מילתא דלא הסיע מליבו, **אמנם** בדברי הגר"א סי' שע"א דנקט דלד' הי"א א' מן השוק שמת בשבת ל"א הותרה לדירי היורש, מבוא' דאין סברתם משום דלא הסיע מליבו דה"ט לא שייכא ביורש, **ובחזו"א** פ"ח סק"ג פי' דס"ל להגר"א דכיון דהבית היה עומד להיות בו דירוק ל"ש תורת הותרה על הבית.

עוד כתב שם החזו"א לפרש פלוגתת הי"א והרא"ש, דלד' הרא"ש הותרה תלוי בשכיח ולא שכיח, ולכך במבטל שחזור מביטולו וגוי שבא בשבת וכן בגוסס דכל הני שכיח דאתי ל"א הותרה, משא"כ בישראל דלא שכיח שיבא לא אמרי' הותרה, והי"א ס"ל דאינו תלוי בשכיח כלל אלא כל דבר התלוי במעשה אדם לא אמרי' הותרה, ומה"ט בגוסס ובא מן השוק שמת, אמרי' הותרה. **ואמרו** לפרש דעת הי"א בדרך נוספת דס"ל דלא אמרי' הותרה אלא היכא דחל היתר על הדיורין וכגון בעירב ומת, אבל בדירה בלא בעלים דלא חל היתר על דיוריו לא אמרי' הותרה.

אחד מן החצר שמת

מת מבעו"י – **נחלקו** הראשונים בטעמא דמת מבעו"י אינו אוסר, **רש"י** פי' דקאי כמ"ד בית התבן אוסר, **אמנם** בריטב"א ובתור"פ ובר"ן פי' דאף למ"ד בית התבן אינו אוסר הכא אוסר משום דבא לדור בשבת ולא אמרי' הותרה כיון דדעתו היה לבא בשבת, ול"ד להלך בע"ש דאמרי' הותרה, דהתם כיון דעזב דירתו אמרי' דהסיע מליבו לחזור, **וכ"פ** השו"ע סי' שע"א ס"ד, **ועי'** במ"א והגרע"א שם, **וע"ע** בעצי אלמוגים דצייד דבא' מן השוק שמת מבעו"י והניח רשותו לא' מהשוק בזה לא אמדי' דעתה דהיורש לבא בשבת ואמרי' הותרה. **תוד"ה** "אחד" מבוא' בדבריהם דלא מהני עירוב על דירה בלא בעלים היכא דאינו אוסר [ונחלק משכירות דמהני כמבוא' לעי' ס"ה ב'], **ועי'** מ"ב סי' שע"א סק"ט וצ"ע.

מת משחשיכה – **נחלקו** הראשונים בטעם התירא דמת משחשיכה, **דרש"י** פי' דהוא משום הותרה, וכ"מ הרשב"א וריטב"א ושי"ר דהק' אמאי לא אמרי' דברייטא דהותרה אתא לאתויי מת משחשיכה, **אולם** בר"ן פי' דאי"ז מדין הותרה [ובזה ישב קו' הראשונים הני"ל], אלא עיקר הטעם דכיון דרשות זה כבר נתערב אין היורש זוכה בחצר אלא באותו ענין שהיה בה מורישו, וע"ע מאירי [ויתכן כונתו ע"ד הר"ן].

והנה ברש"י לעי' ע"א ד"ה יורש מבוא' דבביטול האב נמי שרי, **ובק"נ** סק"ל כתב דלהמבוא' דבביטול ל"א הותרה א"כ לא שייך להתיר בביטול האב, וכ"ד אי התירא דעירב משום הותרה אבל אי ההיתר משום דיורש רשות מעורבת ה"נ י"ל לענין ביטול [ויתכן דגבי ביטול אף רש"י מודה להאי סברא], וכ"כ החזו"א סי' פ"ח סק"ה.

בדברי הגמ' לעי' [בספיקא דיורש מהו שיבטל], מבוא' דכל התירא דמת משחשיכה דוקא בעירב אבל בלא עירב אוסר היורש, **ונחלקו** תוס' והרשב"א אי אוסר דוקא בבא היורש לדור או דאסור בכל ענין משום נאסרה, **ובשו"ע** סי' שע"א ס"ד פסק כתוס' דאינו אוסר אלא בבא לדור, **והנה** המ"א שם סק"ד הק' אמאי בבא לדור לא שרינן מדין הותרה וכמש"פ השו"ע שם ס"ב, ותי' דביורש ל"א דהסיע לבו, **ובגליון** הגרע"א שם הק' חדא דיורש נמי מסיע לבו כ"ז שאביו חי, ותו אמאי לא תי' דלא שייך הותרה כיון דנאסר בכניסת השבת ע"י האב, **והיה** מקום לפרש כונת המ"א דס"ל דאמרי' הותרה באמצע השבת ולכך הק' דכיון דפקע איסורא דהאב במיתתו והותרה הדירה כ"ז שהיורש לא נכנס לדור נימא הותרה לכל השבת, וע"ז תי' דלאחר מיתת האב אין היורש הסיע מליבו, ומיושב ב' קושיותיו דהגרע"א, **אמנם** החזו"א סי' פ"ח סק"ד דחה להאי פירושא מדברי המ"א סק"א דכ' דבהלך ישראל בשבת אע"ג דאינו אוסר מ"מ לאחר שחזר חוזר לאיסורו, ואי אמרי' הותרה באמצע השבת אמאי לא נימא הותרה בהליכתו, ואולי דלאחר שחזר אמרי' אגלאי מילתא למפרע וכדאמרי' גבי עכו"ם, **עוד** יתכן בכונת המ"א דס"ל דבכניסת השבת חל הותרה לענין היורש [ואע"ג דהדיורין היו אסורין מ"מ נימא הותרה על הגברא], וע"ז תי' דהיורש לא הסיע מליבו על הזמן דלאחר המיתה והלכך ל"י הותרה אף כלפי היורש,

אחד מן השוק שמת

מת מבעו"י – **נחלקו** הראשונים בטעמא דאינו אוסר, דברש"י פי' דהרי יערב עם שכניו, ומשמע דלא מהני מאי דעירב קודם שירש, [ורש"י אזיל לשי' לעי' כ"ז ב' דבביטול לאחד אע"ג דזוכה מקבל הביטול ברשות לגמרי מ"מ לא נכלל האי חולקא בהדי עירוב], **אולם** ברא"ש פי' דמה שעירב באותו חצר מהני נמי לבית שירש, **ועי'** ק"נ או' ט', וביה"ל סי' ש"פ ס"א ד"ה צריך, והכרעת המ"ב סי' שע"א סק"א.

מת משחשיכה - יעוי' ברשב"א דפי בג' דרכים טעם האיסור, חדא דאזיל כמ"ד בית התבן אוסר, וכן דאיירי בבא לדור בשבת ואוסר כדין ישראל הבא בשבת דלא אמרי' הותרה, ועוד דהאי בן השוק היה דר בחצר וקרי' ליה בן השוק כיון דלא עירב, **והנה** בשו"ע סי' שע"א ס"ג פסק לדינא דברייתא דמת משחשיכה אוסר, ובאחרונים תמחו דלמש"פ השו"ע דבית התבן אינו אוסר, וכן דישראל הבא בשבת אמרי' הותרה הו"ל למשרי אף ביורש הבא בשבת, **ובמ"א** סק"ד תי' דבן השוק היה דר בחצר [וכתי' ג' דהרשב"א וכ' דכן מדוקדק ברש"י], וע"ע בט"ז שם, ובביהגר"א ס"ב דחה לדבריהם ומשו"כ פסק דישראל הבא בשבת אינו אוסר, **ובביה"ל** כ' דלמש"כ המ"א סק"ה דהיורש לא הסיע מליבו יש ליישב נמי האי דינא, אמנם למשנת"ב לעי' בכונת המ"א דכל דבריו דהיורש לא הסיע מליבו הוא לענין הזמן דלאחר המיתה דלא אמרי' הותרה על זמן זה, לא שייך האי תירוצא בא' מן השוק שמת דהתם נידון ההותרה הוא מחמת המוריש דלא אסר בביה"ש, ובחיי האב ודאי דהיורש הסיע מליבו וכה"ק בחזו"א סי' פ"ח סק"ד.

גר שמת

מת מבעו"י - ע ב' ת"ש ישראל וגר כו' בטעמא דמת מבעו"י אוסר, **יעוי'** רש"י ד"ה אע"פ דפי' דכיון דהיה לו הכח להחזיק מבעו"י נמצאת רשות זו תלוי' ועומדת ול"ש הותרה ע"ז, [וברשב"א בעבוה"ק ש"ד פ"ז הי"ד פי' דלאחר זכיתו הוברר דשלו היה מבעו"י], והנה לשי' הראשונים דל"א הותרה בישראל שבא בשבת, צ"ע אמאי בעי' להאי טעמא ולא מפרשי' כפשוטו דליכא הותרה על דירה בלא בעלים [ולמש"כ המאירי דטעמא דל"א הותרה משום דלא הסיע מליבו ל"ק דה"ט ל"ש ביורש], ואמרו דשאני גר דהוי דיורין חדשים וע"ז אמרי' הותרה לכו"ע [ואע"ג דבגמ' מדמי' ליה ליורש דחשיב כרעיה דאבוה מ"מ לענין נאסרה והותרה עדיף מיורש].

מבוא' בגמ' דהטעם דמת מבעו"י מצי היורש לבטל אע"ג דל"ה מצי לערובי כיון דכרעיה דאבוה והמוריש הוי מצי לערובי, **ובגאו"י** הק' דבמת מבעו"י אף האב ל"ה מצי לערובי והיכי מהני ביטולו דהיורש, וצ"ל דכיון דהוי כרעיה דאבוה חשיב דהרשות בר עירוב ומאי דלא נכנס לדור אינו הפקעה בחלות העירוב.

בעיקר המבוא' דלא אמרי' הותרה בגר כיון אינו עומד להתקיים לכל השבת, **נחלקו** האחרונים אי יש ללמוד מכאן לגוסס שמת בשבת דלא אמרי' הותרה וכדינא דההגה"ה בתוס' לעי' ס"ו א', **עי'** שו"ע סי' שע"א סעי' ו' ונו"כ, ועצי אלמוגים שם [והובא בביה"ל], וחזו"א סי' פ"ח סק"ב, **וע"ע** גליון הגרע"א לשו"ע סי' שע"ס סעי' ט"ו [ונשו"ת הגרע"א תשו' קע"ד], [ויש לדקדק נמי בדברי ההגה"ה דלא הוכיח לדינו משמעתין ועי' בר"פ שם].

מת משחשיכה - נחלקו הראשונים בטעמא דמת משחשיכה אינו אוסר, **רש"י ובר"ן** פי' דכיון דעירב האב הותרה הרשות אבל בלא עירב מבוא' דאוסר דאמרי' נאסרה וכן ס"ל לענין יורש שמת דאף בלא נכנס לדור אוסר משום נאסרה וכמבוא' בדבריו לעי' ע' א' ד"ה דהוה ומית וכמש"כ בק"נ, אמנם ה"מ ביורש וכן בגר הזוכה דדינו כיוורש דבזה אין בטל האיסור במיתתו כיון דהיורש עומד תחתיו, אבל בשבת בבקעה מבוא' ברש"י שם דלא אמרי' נאסרה כיון דבמיתתו בטל האיסור.

והנה בר"ן הוסיף להק' דאף בלא עירב נימא הותרה באמצע השבת במיתת המת ותי' דלא אמרי' הותרה באמצע השבת, ויש סיעתא בדבריו לדברי הגרע"א סי' שע"א דפליג בזה על המ"א, [אמנם עיקר דברי הר"ן צ"ב אמאי לא תי' כפשוטו דשא"ה דהבית עומד לדירון וכדאמרי' במת בע"ש, ואמרו דאי הוי אמרי' הותרה באמצע השבת גדר הדין דבביה"ש חל הותרה על דיורי הזוכה כיון דלא הוה ידידה ולא היה עומד לזכות בו קודם מיתת הגר].

שי' הרשב"א דאיירי בלא עירב ומ"מ אינו אוסר דהמיתה הוי כביטול והזוכה ברשות מבוטלת זוכה, וכפשוטו ר"ל דהטעם דדיורי הזוכה אינו אוסרים משום דזכה ברשות מבוטלת אבל בלאו האי טעמא הוי דיוריו אוסרין אע"ג דלא היו בביה"ש, ולכא' משום דהוי כרעיה דהיורש, אמנם לפי"ז צ"ע אמאי ברישא בעי' לפרושי טעם האיסור משום דהו"ל להחזיק תיפו"ל דבע"ש לא חל ביטולו דאין יכול לבטל רשות דלאחר מיתה, **ואמרו** לפרש כונת הרשב"א דהא דהזוכה ברשות מבוטלת זוכה אי"ז נתינת טעם אלא לפרש אמאי אין דיורי הגר אוסרים משום נאסרה [וכדינא דיורש לשי' הרשב"א דאוסרין אף בלא לדור משום נאסרה דהאב] אבל דיורי הזוכה הוי זכי' גמורה והטעם דאין דיוריו אוסרין משום דאמרי' הותרה באמצע השבת, ועדיין צ"ב מ"ש מת מע"ש דלא אמרי' הותרה כיון דהיה עומד לבא למת בשבת דאמרי' הותרה, וכה"ק בגאו"י, ויתכן הגדר ס"ל לרשב"א דבמת בשבת כיון דבטל איסורו דהגר ובעי'

למיסר משום דיורי הזוכה שבאו בשבת בזה אמרי' דאין למיסר דיורין שבאו באמצע השבת כיון דכל איסורי שבת חיילי בביה"ש, משא"כ במת בע"ש דאמרי' דהוברר דהיו דיוריו מבעו"י וחל עליהו איסורא בביה"ש, ובזה א"ש דברי הרשב"א דפי' במת מבעו"י טעם האיסור משום דהוברר דהיו שלו ולא פי' כרש"י דכיון דעומד לכך לי' הותרה, דס"ל דמ"מ אי דיוריו באו בשבת לא שייך למיסר דאין דיורין הבאים בשבת אוסרין וכנ"ל, ואין לשדות נרגא להאמור מיורש שבא בשבת דאוסר אף לשי' התוס' [והרשב"א בתחילת דבריו], דבלא לדור אינו אוסר דשאני התם דהוי כרעיה דאבוה וחשיבי דיוריו מע"ש].

מבטלין וחוזרין ומבטלין

ס"ח א' גמ' ההוא ינוקא כו' א"ל רבינא לרבא כו' מבוא' דדינא דמבטלין וחוזרין ומבטלין תלוי בפלוגתא יש ביטול מחל"ח ואף רבא דפליג הוא משום סברת חוכא ואיטלולא לחוד, [ובחזו"א סי' פ"ז נקט דלרבא לכו"ע מבטלין מדינא כיון דאף לאחר ביטולו עדיין הוי דירה ידידה וחשיבי בני חצר אחת עיי"ש], והנה כבר נתבאר לעי' דדין אין ביטול מחל"ח יל"פ בב' אופנים חדא דהוי חיסרון במעשה הביטול דלא תקון חכמים ביטול אלא במקום דאסור בטלטול והב' דהוי חיסרון בחלות הביטול דאין חבירו יכול לזכות בחלק המבטל [דיסוד הביטול דדיורי המבטל מתפשטין לזוכה וטפלין אליו ואין שייך האי טפלות בבן חצר אחרת], ולכא' למאי דתלי דינא דמבטלין כו' בדין ביטול מחל"ח מבוא כאופן הב' דלאופן הא' כיון דאסור מקבל הביטול בטלטול שפיר שייך גביה תקנת הביטול.

ילה"ק אמאי למ"ד יש ביטול מחל"ח מבטלין וחוזרין ומבטלין הא ע"י דביטל ונסתלק מהחצר הוי כא' מהשוק דפשיטא דלא מהני ליה ביטול ואף למ"ד יש ביטול מחל"ח לא מהני אלא בב' חצירות ופתח ביניהם, [ובאמת במאירי להלן פי' דמה"ט פשיטא לגמ' להלן דלר"א דרשות ביתו בטל אין מבטלין וחוזרין ומבטלין לכו"ע], ויתכן דשאני הכא דלבתר הביטול הדר מקבל הביטול להיות בן חצר זו ומשא"כ בביטול לא' מהשוק דאף לבתר הביטול ל"ל בהאי חצר אלא חלק המבטל [והא דלמ"ד אין ביטול מחל"ח לא אמרי' דהכא מודה משום האי סברא, דלדידה חסרונא דביטול מחל"ח משום מעשה הביטול והלכך לא יהני מאי דלבתר הביטול הדר מקבל הביטול להיות בן חצר זו [אבנ"ד]],

ויתכן ליישב עוד עפ"י המבוא' ברש"י לעי' ע"א דבעובדא דרבא ביטל חצירו ולא ביטל ביתו דלפ"ז שפיר י"ל דכיון דביתו פתוח לחצר הו"ל כב' חצירות ופתח ביניהם, [ואף למש"כ התור"פ דמבית לבית לכו"ע לא מהני ביטול כיון דחלוקין בתשמישם צ"ל דמבית לחצר ל"ח חלוקין בתשמישם וע"ע להלן].

העירו אמאי ליכא חסרונא למקבל הביטול לחזור ולבטל משום דלא מצי לערובי וכדין יורש, ויש לחלק,

הדמיון לפלוגתת ר"א ורבנן

גמ' לימא רב ושמואל בפלוגתא דרבנן ור"א כו' נחלקו הראשונים אי השו"ט דהגמ' הוא אליבא דמ"ד אין מבטלין מחל"ח או אף למ"ד מבטלין לחל"ח, ומצינו בזה ג' שיטות, **א.** שי' רש"י ורשב"א דכל הנידון למ"ד אין מבטלין מחל"ח אי ע"י הביטול מסתלק לגמרי [דהמבטל בעין יפה מבטל] והו"ל כבן חצר אחרת, אבל למ"ד יש ביטול מחל"ח מבטלין אף לר"א, ודחינן דא"י תלוי בפלוגתת ר"א וחכמים ואף לר"א ע"י הביטול מסתלק לגמרי, והטעם דלא ביטל ביתו א"י משום דמבטל בעין יפה אלא דבית בלא חצר לא דיירי אינשי, [וכס"ד דהגמ' לעי' כ"ו ב'] **ב.** שי' הריטב"א דהנידון אף למ"ד יש ביטול מחל"ח דמודה דאין מבטלין משום חוכא ואיטלולא כדאמרי' לעי' וע"ז תלינן ליה בפלוגתת ר"א ורבנן דלרבנן דאין מבטל לגמרי ל"ה כחוכא כיון דמבטל בתורת מתנה ע"מ להחזיר, ועי"ש בסו"ד דכן מוכרח בשי' הרי"ף דכתב דקיי"ל כרב דחכמים ס"ל כותיה, ואי כל סוגית הגמ' אליבא דמ"ד אין ביטול מחל"ח, א"כ למש"פ הרי"ף כריו"ח דמבטלין מחל"ח פשיטא דקיי"ל כרב דכו"ע מודו ליה. **ג.** שי' המאירי דהנידון אף למ"ד מבטלין מחל"ח דהכא מודה כיון דהו"ל כאיש נכרי מהשוק דלכו"ע לא מצי לבטל ליה ובזה תלי' ליה בפלוגתת ר"א וחכמים דדוקא לר"א דמסתלק לגמרי הו"ל כאיש נכרי אבל לחכמים דאין מסתלק לגמרי חשיב כמחצר לחצר, ויש לברר אי להמאירי הטעם דלחכמים ל"ח כאיש נכרי משום דא"ל בית בהאי חצר והו"ל כב' חצירות ופתח ביניהם, ולפ"ז אף לר"א אי ישייר ביתו להדיא הו"ל כמחל"ח ומהני, או דבית הפתוח לחצר ל"ל מעלת ב' חצירות ופתח ביניהם כיון דחלוק הבית בשמישיו מהחצר] והו"ל כמבית לבית דלכו"ע אין מבטלין כמבוא' בתור"פ], אלא עיקר הסברא דלחכמים כיון דלא נסתלק לגמרי אית ליה נמי רשותא בהאי חצר, ולפ"ז לר"א לא יהני בכל ענין, **ועי'** גאו"י וחזו"א סי' כ"ג סק"ו, וכשי' המאירי כ"כ בהגהות הגראמ"ה על הרא"ש לפרש בדברי הרא"ש ובסוגי' הגמ' ע"ט ב' [דמפורש בברייתא שם דאין מבטלין וחוזרין ומבטלין וכבר הק' התוס' שם דא"כ תקשי לרב ות"י דרב כתנאי ועדיין תקשי לריו"ח דיש ביטול מחל"ח דלדידה לכו"ע מבטלין וחוזרין ומבטלין, ובע"כ דאף לריו"ח אין מבטלין אליבא דר"א ומטעמא הנ"ל דהו"ל כאיש נכרי מהשוק].

גמ' אמר רב אחא בר חנא כו' יעוי' לח"מ פ"ב מעירובין ה"ו דהק' לשי' הר"מ דפסק כר"י דבשוגג אינו אוסר היכי פסק דמבטלין וחוזרין ומבטלין, ובספר שיח השדה [להגר"ח] קו' הליקוטם כתב ליישב דהר"מ ס"ל דכל הסוגי' למ"ד אין ביטול מחל"ח אבל

למ"ד יש ביטול מבטלין לכו"ע וכיון דפסק הר"מ כריו"ח דיש ביטול מחל"ח פסק נמי דמבטלין וחוזרין ומבטלין נויש לזה ממשמעות בדברי הר"מ פ"ב ה"ה עיי"ש.

סוגיא דביטול רשות

ס"ט ב', כ"ו א' ב', ס"ח א' עובדא דרבא, תוס' ס"ד א' ד"ה א"כ.

ביטול יחיד אצל רבים,

ס"ט א' ביתו הוא דאסור כו' ולעי' כ"ו א' וכן שמעתי כו', בטעמא דחכמים דאסור להוציא מביתו יעוי' רש"י במתני' ד"ה ביתו וריו"ג ב"י ריש סי' ש"פ ופרישה שם מ"א סק"ג ובי"מ שם ושו"ע הגר"ז ס"ב.

בטעמא דר"א דאסור ליחיד להוציא מביתו עי' רש"י לעי' כ"ו א' ד"ה אנשי וריו"ג שם רשב"א בשם הראב"ד וריטב"א ור"ן שם, ועי' ב"י ושו"ע סי' ש"פ ס"ב לענין הוצאת היחיד לאחר שהחזיקו הרבים, ע"ע גאו"י ס"ט ב' דדקדק ל' הר"מ פ"ב ה"א דביטול להדיא ביתו שרי אף ליחיד ועי' בזה באהעו"ז סי' ש"פ ס"ב וקר"א ס"ט ב', ובלח"מ שם. עוד יעוי' בעובדא דרבא ס"ח א' ובר"ן שם וחזו"א סי' פ"ח סק"ח.

ביטול רבים אצל יחיד

נחלקו הראשונים בטעם איסורם של הרבים להוציא מביתו לחצר, עי' רד"ה והן, ורשב"א וריטב"א ובי"מ סי' ש"ע ס"ד, ונחלקו האחרונים לשי' רש"י דהאיסור משום דחוזרין מביטולן אי לאחר שהחזיק היחיד שרו עי' גאו"י ומ"א סי' ש"פ סק"ז ובי"מ שם ומ"ב סק"ח וביה"ל שם וחזו"א סי' פ"ח סק"ז-ז, ע"ע מ"א סק"ז דכל איסורא דהרבים הוא דוקא ללהוציא מהבית לחצר אבל להכניס מהחצר לבית שרי ועי' בי"מ שם ד"ה שוב ובא"ר [הובא במ"ב סק"ז], ע"ע ב"י וד"מ, ורמ"א, ס"ד ובי"מ שם לענין רבים שביטלו בפירוש ביתם וחצירם אי שרי ליחיד להוציא מביתם.

ביטול יחיד אצל יחיד

נחלקו הראשונים בביטול יחיד ליחיד אי דינו כרבים ליחיד דלא נעשה אורח, עי' רשב"א בעבוה"ק ש"ד פ"ז [הובא במ"מ פ"ב ה"ג] ומאירי, וריטב"א לעי' ס"ד א' בשם ר"י, גאו"י בשמעתין חי' אהעו"ז, שו"ע סי' ש"פ וביה"ל שם.

ביטול מבית לבית – תוס' ס"ד א' ד"ה א"כ

הוצאה מביתו לבית חבירו- ואור"י כו' בדברי התוס' דבהוצאה מביתו לבית חבירו ל"ח חוזר ומחזיק, נחלקו האחרונים אי יש ללמוד מדבריהם דה"ה דשרי להכניס מחצירו שביטל לביתו, עי' ב"י ריש סי' שפ"א ודרישה ומ"א ועצי אלמוגים שם, ובסברת החילוק יעוי' בבי"מ סי' ש"פ ס"ד סוד"ה ושוב, ובשעה"צ סי' שפ"א סק"ג.

הוצאה מחדר לבית- ומיהו אור"י כו' יעוי' בתור"פ להלן ס"ח ב' ובב"י סי' שפ"א ס"ד דפי' טעם האיסור משום חזרה [דהוי כביטל ביתו וחצירו אמנם בביה"א שם ובמ"ב סק"ב פי' דהאיסור משום דמוציא מחדרו לבית חבירו, ונפק"מ לקדם והחזיק חבירו וכן אי אסור להכניס אף מהבית לחדר, ולד' התור"פ והב"י דלי' איסור רשויות צ"ל דס"ל דכיון דקודם הביטול היה שרי אין ביטול לחומרא, וע"ע חזו"א סי' פ"א סק"ח ד"ה שם, עוד יעוי' בב"י ובדרישה בק"ה ומ"ב סק"ב לענין ביטול ביתו וחדרו אי שרי בזה או לאו. ע"ע רמ"א סי' שפ"א ס"ד דאם שייר חדר דלא ביטל שרי אף להכניס מבית חבירו לביתו ובמ"א ש' סתמה ע"ד, ועי' בביה"א ובחמד משה סק"ג [הובא במ"ב סק"ד], ובביה"ל ד"ה ואז.

הוצאה מבית חבירו לביתו- ונראה דאין ראי' מכאן כו' וכ"כ הרא"ש בשם השר מקוצי, וע"ע בריטב"א, נחלקו האחרונים אי דבריהם דוקא בביטול יחיד ליחיד וס"ל דלא נעשה אורח או דאירי אף בנעשה אורח ומ"מ אסור הכנסה לביתו, עי' מ"א סי' שפ"א סק"ו, ופרישה שם, וחי' אהעו"ז ע"ד התוס' שם, בה"ל סי' שפ"א ד"ה שאז, וחזו"א סי' פ"ח סק"ו.

ביטול מבית לבית- ור"ת היה מדקדק כו' ובתור"פ להלן ס"ח ב' הביא ד' ר"ת בע"א, ובדבר ראיתם של תוס' מההוא ינוקא צ"ב אמאי לא שיירו שם חדר [ולתור"פ ל"ק], וע"ע בריטב"א ס"ז ב' מש"פ בההיא ינוקא.

בדין אורח

תוד"ה ושלחם, ע"י בדבריהם דהביאו לפלוגתת הר"ח ור"י ובדברי הר"מ פ"ב ה"א ופ"ד הי"ב מבוא' כד' הר"ח, ובש"י ר"י ע"י במהרש"א ובאהעו"ז ובי"מ סי' ש"ע ס"ח.

ע"ע היטב בדברי התרוה"ד סי' ע"ו ומש"כ להוכיח מסוגיין דלא כהמרדכי, עוד יעוי' בשו"ת הרמ"א סי' ק"כ וברמ"א, ס' ש"ע ונו"כ שם לענין אורחים שאים בע"ב עמהם.

בעיקר דינא דהירושלמי ע"י שו"ע סי' שפ"ד ונו"כ שם.

ביטול לשנים

גמ' לא צריכא כו' נחלקו הראשונים אי הביטול מתחילה לא חל כלל כיון דאינו מתיר או דחל אלא דהוי זכותא קלישתא ואין לו כו' לחזור ולהקנותו ונפק"מ אי יש ללמוד מכאן דחמשה המבטלים לאחד צריכים לבטל בב"א, ע"י רד"ה קמ"ל וריטב"א ור"ן וריו"נ במתני', [וע"ע שעה"צ סי' ש"פ סק"ח], ובד' הריו"נ ע"ע בשלטי גבורים, ובקר"א ושפ"א ע' א'.

ע' א גמ' לא צריכא כו' קני ע"מ להקנות כו' רש"י פי' דהוא מתורת שליחות [וע"י בערוה"ש סי' ש"פ דמבוא' דמהני שליחות בביטול], ובשו"ע יעקב סי' ש"פ פי' דהוא מתורת קני ע"מ להקנות וכההיא דנדרים מ"ח ב'.

ביטול לכל אחד ואחד

גמ' בעא מיניה אביי מרבה כו' ע"י רש"י בביאור ספיקא דהגמ' ומשמעות דבריו דל"ל לאביי סוגי' הגמ' לעי' כ"ו ב' דפלוגתת ר"א ורבנן בעין יפה ועין רעה אמנם בתוס' השו"ס הסוגיות, ע"ע שי' רש"י לעי' כ"ו ב' דהביטול חל לגבי היחיד אלא דהעירוה לא מהני על חלק זה, ויעוי' בפמ"ג סי' ש"פ א"א סק"א ובביה"ל ס"א דלפ"ז במבטל לאחד מבעו"י מהני, אמנם בדברי הרשב"א בסוגי' דיו"ש בדבריו בש"י הראב"ד מבוא' דפלג.

עוד נחלקו הראשונים במבטל לאחד אי שרי לההוא יחיד להוציא לחצר ע"י רש"י ותור"פ כ"ו ב', ורשב"א בעבוה"ק ש"ד פ"ז ומ"מ פ"ב ה"ב, ושעה"צ סי' ש"פ סק"ה], **ע"ע** ספיקא דהערוה"ש סי' ש"פ ס"ג.

ביטול יחיד אצל רבים

ס"ט ב' מתני' אנשי חצר כו' ובגמ' ביתו הוא דאסור כו', **וע"ע** לעי' כ"ו א' וכן שמעתי הימנו אנשי חצר כו' כל הסוגי', ומבוי' דלכו"ע בביטל ביתו וחצירו מותרין להוציא מביתו, ובלא ביטל ביתו מותרין בשלחן ואסורין בשלו ופלוגתת ר"א וחכמים אי בסתמא אמדינן כונתו דביטל נמי ביתו או לאו,

דעת חכמים - דהמבטל חצירו לא ביטל ביתו ואסורין להוציא מביתו דמוציאין מרשות לרשות, ובטעמא דהיחיד אסור להוציא משלו יעוי' ברש"י במתני' דפי' משום דמוציאין מבית היחיד לחצר של רבים, אמנם הריו"נ פי' [והובא בב"י ובמ"א סי' ש"פ סק"ג] משום דאינו נעשה אורח אצלם וכן דהוי כחוכא ואיטולא וצ"ב אמאי לא פי' כרש"י, ובשו"ע הגר"ז סי' שפ ס"ב פי' דאם היה שייך לראותו כאורח בהוצאתו מביתו לחצר לא היה איסורא דמרשות לרשות, ואמרו די"ל דהמכוון ע"ד הראב"ד לעי' כ"ו ב' דשרי להוציא מבית היחיד לחצר המעורבת הלכך אי הוי חשיב אורח בחצירם וחלקו מעורב בהדי חלקם חשיב ההוצאה מביתו כמוציא מבית היחיד לחצר המעורבת, וע"ע עצי אלמוגים סי' ש"פ סק"ו.

דעת ר"א - דהמבטל חצירו ביטל נמי לרשות ביתו ומותרין להוציא משלו ומשלחן והיחיד אסור להוציא משלו, ונחלקו הראשונים בטעם איסורא דהיחיד להוציא מביתו **שי'** רש"י לעי' כ"ו א' ד"ה אנשי משום דחוזר ומחזיק ברשותו, וכ' הרשב"א וריטב"א שם דלפ"ז לאחר שהחזיקו בני החצר שרי ליחיד להוציא מביתו, **והנה** בדברי הרשב"א ס"ט ב' מבוא' דלא אמרי' דחוזר מביטולו אלא במוציא באיסור וכ"מ תוס' ס"ח ב' ד"ה והוציאו, וצ"ע דא"כ אמאי בביטל ביתו וחצירו אמרי' דחוזר מביטולו הא הוי ההוצאה בהיתר, ואולי דכ"ד הרשב"א בביטל חצירו ולא ביטל ביתו דבזה אין רואים דחוזר מביטולו ע"י השתמשותו בחצר כיון דביתו פתוח לשם ומוציא מחמת ביתו ובזה כל החזרה הוא רק משום דמוציא באיסור [ונחשיב האיסור מחמת הביטול כיון דבלאו הביטול אית ליה נמי חלק בהאי חצר], אבל בביטל ביתו וחצירו דאין לו שייכות כלל להאי חצר אף במוציא בהיתר אמרי' דחוזר מביטולו ע"י דמשתמש בחצר, ובבי"מ סי' ש"פ ס"ד פי' דר"א ס"ל כר"מ דאף

בשוגג אוסר ומשום דגזרי' שוגג אטו מזיד וה"נ גזרי' הוציא בהיתר אטו הוציא באיסור אבל להל' אינו אוסר אלא במוציא באיסור, ובה צידד לפרש כונת השו"ע סי' ש"פ ס"ב דבביטול ביתו וחצירו שרי ליחיד להוציא מביתו אף קודם שהחזיקו כיון דאין הוצאתו באיסור עיי"ש.

שי' הראב"ד [הובא בראשונים כ"ו ב'] דאין היחיד מסתלק מביתו ע"י ביטולו, ולא אהני הביטול אלא לענין דהרבים נעשים שותפין בביתו ושרו להם ההוצאה לחצר דכ"א חשיב מוציא מחלקו, ול"ד להוצאה מבית היחיד לחצר שאינה מעורבת דאסורה ולא אמרינן דכ"א מוציא לחלקו, דשאני חצר דמתחלקת לפי פתחיה וחשבי' ליה כמוציא מרשותו לרשות חבירו, ומשמעות דבריו דחילוקא דחצר דשאני חצר של רבים דכיון דלכ"א איכא חלקו ידיה דנים כמוציא מביתו לחצר חבירו, ונמצא דלדבריו לא אשכחנא בגזירת עירובי חצירות איסור להוציא מרשות היחיד לרשות של רבים דמבית השותפין לחצר של יחיד באמת שרי ומבית היחיד לחצר הרבים יסוד האיסור משום דחשיב כמוציא לחצר חבירו, [וכשי' הראב"ד כן מבוא' בתוס' לעי' ס"ג ב' בסוגי' דלחמן אלא דלדבריהם שרו נמי לכל השותפין להוציא מבית השותפין לחצר היחיד ודלא כהראב"ד דהתיר ליחיד שהחצר שלו לחוד ונתבא' שי' לעי' במקומן], והנה הא פשיטא דלשי' הראב"ד שרי להוציא מבית השותפין לחצר השותפין ואין דנים כמוציא מחלקו המיוחד לו בביתו לחצר חבירו דתרווייהו שותפין בכולהו, אמנם הא מיהת יש להסתפק בחצר שיש בה ב' בתים הא' של ראובן והב' של ראובן ושמעון אי שרי לראובן ההוצאה מביתו לחצר או דחשיב כמוציא מבית היחיד לחצר השותפין,

ובעיקר האמור דלהראב"ד יסוד איסורא דהוצאה לחצר שאינה מעורבת משום דמוציא לחלק חבירו, העירו ממתני ס"ט ב' דהיו שנים אוסרין זע"ז ואף בהדר חד מינייהו וביטל לחבריה כמבוא' בגמ', וצ"ע דבהדר וביטל לחברו אינו אוסר על השני משום חלקו אלא משום החלק שביטלו לו וא"כ לשי' הראב"ד דשרי להוציא מבית היחיד לרשות השותפין הו"ל למשרי בכה"ג [ואין לאסור משום דחשיב כמוציא לחלק חבירו דהא אין לחבירו אלא החלק שביטלו להם ובהם הם שותפין בשוה ואולי דס"ל דמ"מ כיון שלא עירבו דנים אף החלק שביטלו להם כחלקו שלל כאו"א ואין שותפין בזה, והנה ברש"י במתני' ד"ה היו פי' הטעם דאוסרין זע"ז משום דהו"ל הוצאה מבית היחיד לחצר השותפין, וצ"ב אמאי רש"י לא פי' כן אף ברישא ביחיד ששכח ולא ביטל, ואמרו דלהאמור יל"פ דרש"י אתא לאפוקי מד' הראב"ד דאף דעיקר איסור הוצאה לחצר שאינה מעורבת היה מקום לפרש כהראב"ד דאין האיסור משום דמוציא לחצר של רבים אלא משום דמוציא לחלק חבירו, אבל בשנים שלא עירבו וביטל א' לחבירו התם לי' לפרש כן דהא תרווייהו שותפין בחצר [בחלק שביטלו להן] ובע"כ דיסוד האיסור משום דמוציא מבית היחיד לחצר של רבים ועי'.

ברשב"א הק' ע"ד הראב"ד דבגמ' מבוא' דלא חל הביטול אלא בנעשה אורח וא"כ להראב"ד דלא נעשה אורח בביתו אמאי מותרין הן להוציא מביתו, ודבריו צ"ב דהא בביטול רבים ליחיד נמי לא נעשים לאורחים ומ"מ מותר היחיד להוציא מביתו, ואין לומר דמאי דרבים לא נעשים כאורחים הוא לענין דבחוזרים ומשתמשים חשיב דחוזרים מביטולם אבל כ"ז דלא חזרו ונשתמשו חשיבי אורחים, דהא לד' הרשב"א בסוגיין טעם איסורא דהרבים להוציא לחצר אינו משום דחוזרים מביטולם אלא דהו"ל הוצאה מרשות לרשות [וכדלהלן] ומשמע דמתחילה לא חל ביטולן לגמרי, וצ"ל דאף דברבים לא חל ביטולן לגמרי היינו לענין השתמשותם לחוד אבל לגבי היחיד הוי ביטול גמור, ול"ד ליחיד שביטל ביתו דלא נסתלק כלל מרשותו וע"ע להלן.

שי' הר"ן לק' ס"ח א' ע"ד רש"י, אלא דס"ל דאף לאחר שהחזיקו בני החצר אסור היחיד להוציא מביתו דאין היחיד נעשה אורח בביתו [וכעין ביטול רבים ליחיד דאין נעשים אורחים] והוכיח כן מעובדא דרבא שם דלא ביטל נמי לביתו ועי"ז היה שרי ליה להוציא מביתו לחצר, **ובד'** הרשב"א דלא פי' כן צ"ל דהתם איירי בב' יחידים וס"ל דאין יחיד נעשה אורח אצל היחיד וכדלהלן, [ואף דבלא הביטול היה שרי ליחיד להוציא לחצירו מ"מ ע"י ביטול נאסר בטלטול דאמרי' ביטול להחמיר ודנו בזה האחרונים ויבוא' להלן], **ובעיקר** די' הר"ן צ"ע דסתם משנתו לעי' כ"ו ב' דכ' דלרש"י דאיסור היחיד מביתו משום דחוזר ומחזיק ה"מ קודם שהחזיקו הרבים אבל לאחר שהחזיקו שרי, ואמרו דאולי דיש לחלק בין ביטול דר"א לחכמים דלחכמים אין הביטול ביטול גמור ולכך אין נעשה אורח בביתו משא"כ לר"א, [ועי"ד דאמרי' לעי' ס"ח ב' לענין מבטלין וחוזרין ומבטלין דתלוי בפלוגתת ר"א וחכמים].

עי' ב"י סי' ש"פ ס"ב דבביטול ביתו וחצירו מותר ליחיד להוציא אף מביתו ונחלקו האחרונים בכונתו דהמ"א והגר"א שם פי' דאיירי לאחר שהחזיקו אבל קודם שהחזיקו אסור וכמבוא' לעי' כ"ו ב' לר"א, אמנם באהעו"ז שם וכע"ז בגאו"י ובקר"א בשמעתין פירשו דאיירי אף קודם חזקה וס"ל דכ"ד הגמ' לעי' כ"ו הוא דוקא בביטול בסתמא אבל בביטול ביתו להדיא לא חשיב דבהוצאתו חוזר מביטולו דלהדיא התנה דמבטל אף ביתו בכדי להתיר ההוצאה מבית אלא חשבי' ליה כאורח, וע"ע ב"מ שם מש"פ בע"א.

רבים שביטלו ליחיד

ס"ט ב נתנו לו רשותו כו' מבואר דטעם איסורם דהרבים להוציא מבתייהם לחצר משום דלא נעשו לאורחים, ונחלקו הראשונים ביסוד הדין, דרש"י בד"ה והן אסורין פי' דכיון דלא נעשו אורחין הרי הן חוזרין ומחזיקין בהוצאתן, וכ"פ התוס' לעי' ס"ג ב' ד"ה בטילו, **אמנם** ברשב"א ובריטב"א בשמעתין פי' דהאיסור משום דהו"ל כמוציאין מרשות היחיד לחצר השותפין, וכפשוטו ר"ל דלגבי מי שלא נתבטל לו עדיין קאי הרשות כמעיקרא ואין שייך להתיר אלא בנעשה אורח, אמנם צ"ב מדברי הרשב"א לעי' כ"ו ב' בקו' ע"ד הראב"ד דנקט דאין הביטול חל אלא אי הסתלק המבטל מהרשות וא"כ ברבים שביטלו דלא נסתלקו בביטולם מהרשות לא חל הביטול כלל ואמאי שרי ליחיד להוציא לחצר וצ"ל דודאי הביטול חל לגמרי אלא דכל חלות הביטול הוא רק לענין שימושים דאינם סותרים הביטול אבל לענין תשמישי הרבים דסותרים הביטול כיון דלא נעשו אורחים לא חל הביטול ובבי"מ סי' ש"פ ס"ד פי' דברי הרשב"א דהוא משום מראית העין דלגבי דידהו הרואה אותם מוציא מביתו לחצר נראה כמוציא מרה"י לרשות המשותף, [נצל"ב אמאי משום האי גזירה לא אסרו אף על היחיד לאחר שהוציאו מביתם, ובדברי הרשב"א מפורש דהיחיד שרי].

והנה לש"י הרשב"א וריטב"א ברור דהרבים אסורין אף לאחר שהחזיק היחיד, אמנם לש"י רש"י דהאיסור משום משקל רשותא נחלקו האחרונים אי לאחר שהחזיק היחיד דלא שייך תו חזרה מהביטול שרו או דאף בזה יש לאסור, דהמ"א סי' ש"פ סק"ז נקט דאסורין אף לאחר שהחזיק היחיד וכ"פ המ"ב שם סק"ח, וכדבריהם כ"מ בתוס' לעי' ס"ג ב' ד"ה בטילו דכ' דלא אהני ביטולן במבוי אלא ליחיד ומשמע דאינהו אסורין אף לאחר שהחזיק היחיד, ואמרו דיש להוכיח כן אף מדברי רש"י ס"ז ב' דכ' דלאחר ביטול הרבים הו"ל רגל האסורה ומשמע דאף לאחר החזקת היחיד חשיבי רגל האסורה, **והנה** במ"א הביא דכ"מ בריו"נ, ור"ל דפי' שם טעם האיסור משום חוכא וטלולא והאי טעמא שייכא אף לאחר שהחזיק, אלא דעדיין אי"ז הוכחה לש"י רש"י וכן להלכה, דהא הריו"נ פי' ה"ט אף ביחיד שביטל לרבים ובהו ודאי דלא קיי"ל כותיה וכמבוא' בשו"ע סי' ש"פ ס"ב ובמ"א ומ"ב שם דביחיד שביטל לרבים קיי"ל דמותר לאחר שהחזיקו, וא"כ מנ"ל דברבים שביטלו ליחיד ס"ל לרש"י ולהשו"ע כהריו"נ ובבי"מ כבר תמה ע"ד דלא מצא כן בריו"נ.

אמנם בחזו"א סי' פ"ח סק"ז ובמכתבים שבספר שליו"י [הנדמ"ח] נקט בפשיטות דדין רבים שביטלו כדין יחיד שביטל וכי היכי דביחיד שרי לאחר שהחזיקו ה"ה ברבים.

ובד' המ"א דאסורין אף לאחר שהחזיק, יעוי' בבי"מ סי' ש"פ ס"ד דפי' טעמו דס"ל דביחיד דשרי לאחר חזקה אין הגדר משום דכבר זכה בביטול ותו ל"מ הדר ביה המבטל, אלא דאחר שהחזיק לא חזינו להוצאה מהבית כמעשה חזרה מהביטול אלא כאורח והלכך ה"מ ביחיד אבל ברבים שאין נעשים לאורחים חזי' להוצאתם אף לאחר החזקה כחזרה מהביטול ובטל הביטול, **ועי"ש** דלפי"ז עולה נפק"מ בין רש"י להרשב"א דלרש"י ע"י שימושם בחצר בטל הביטול ואסור אף היחיד משא"כ להרשב"א לאחר שהחזיק היחיד אין יכולין לבטל הביטול אלא דמ"מ אינהו אסירי משום דמחזי כמוציאין מרשות היחיד לחצר המשותפת, והעירו דהביה"ל סי' ש"פ ס"ד ד"ה "שאין" ציין ע"ד המ"א לדברי הרשב"א דאין אסורין על היחיד בהוצאתן, ולהאמור הא המ"א אזיל בשי' רש"י דהאיסור משום משקל רשותא ולדבריו ודאי אסורין בהוצאתן על היחיד, וכ"ד הרשב"א הוא לש"י דאין האיסור משום משקל רשותא.

עוד כתב המ"א סי' ש"פ סק"ז דכיון דכל איסורא דהרבים משום משקל רשותא ה"מ להוציא מהבית לחצר אבל להכניס מהבית לחצר דל"ה מעשה דמשקל רשותא שרי [ואזיל לש"י לק' סי' ש"פ סק"ד דבהכנסה מהרשות המבוטלת לא חשיב חזרה מן הביטול אף בלא נעשו אורחים והאחרונים שם נחלקו ע"ד ויבוא' להלן], ופשוט דכ"ד לסברת רש"י אבל להרשב"א והריטב"א דאיסורא דהרבים להוציא הוא מדינא דלא אהני הביטול להתיר להם פשיטא דאף ההכנסה מהחצר אסורה וכבר כתב כן בבי"מ שם, וע"ע מ"ב סי' ש"פ סקט"ז.

יעוי' ברשב"א בשמעתין דכל האי דינא דהמבטל חוזר בהוצאתו אינו משום ההשתמשות בחצר אלא משום ההוצאה באיסור, ונתבא' לעי' כונתו דההוצאה באיסור חשיב סתירה לביטול כיון דקודם הביטול היה לו חלק בחצר ולאחר הביטול הוי טפי חילוק [רשויות], ולפי"ז ברבים שביטלו ליחיד לא שייך לאסור ההוצאה מבית היחיד משום משקל רשותא, דהא ל"ה הוצאה באיסור, אלא עיקר האיסור כדפי' הרשב"א דלגבי הרבים חשיב הוצאה מבית היחיד לחצר המשותפת, וכ"ז אי"ש לש"י הרשב"א אבל לרש"י דפי' האיסור להוציא מבית היחיד משום משקל רשותא מבוא' דין החזרה משום ההוצאה באיסור אלא משום ההשתמשות בחצר.

נחלקו הב"י וד"מ ריש סי' ש"פ ורמ"א ס"ד ברבים שביטלו ליחיד ביתם וחצירם אי שרי ליחיד להוציא מביתם, ועי' משמעות לשונו דהרי"ו כהד"מ דכל היתר ההוצאה מבית המבטל הוא רק אי נעשה לאורח, והנה לשי' רש"י דמאי דלא נעשו אורחים היינו לענין דבהוצאתם חוזרין ומחזיקין י"ל דכ"ז דלא הוציאו שפיר חשיבי לאורחים וכ"ד הגמ' דמעשה ההוצאה ל"ח כאורח אלא כחזרה מהביטול אבל להרשב"א דהא דלא נעשו אורחים היינו לענין דמתחילה לא אהני ביטולם להתיר להם ההוצאה בזה יש מקום שפיר לנידון הנ"ל, ועי' במצוין לעי' דבדברי הרשב"א כ"ו ב' בקושיתו על הראב"ד מבוא' דלענין היחיד חשיבי הרבים לאורחים.

והעירו לסברא נוספת דלפמשי"כ הביה"ל סי' שפ"א ס"ד ד"ה ואז דרבים שביטלו ביתם ל"ח רבים כיון דכ"א דר בפ"ע אלא חשיב ביטול יחיד ליחיד ולד' הרבה מהפוסקים נעשה לאורח, דא"כ אף ברבים שביטלו ביתם וחצירם נהי דלענין החצר דהו"ל רבים לא נעשו לאורחים מ"מ לענין ביתם דהוו יחידים נעשו לאורחים ושפיר אהני ביטולם אף לענין הוצאת היחיד מביתם, אלא דענין זה תלוי בנידון נוסף במבטל ביתו וחצירו אי חשיב לב' ביטולים נפרדים או דהוי חד מעשה ביטול ונפק"מ בהחזיק היחיד בחצר אי אהני חזקתו אף לגבי הבית ועי'.

סוגיא דביטול רשות

ביטול מבית לבית – תוס' ס"ד א

הוצאה מביתו לבית חבירו

יעוי' תוס' ס"ד א דבביטול מבית לבית שרי למבטל להוציא מביתו לבית חבירו ול"ח כחוזר ומחזיק כיון דאין לו חלק בבית חבירו, ויש לברר יסוד ההיתר וכן אי לר"י שרי נמי ההכנסה מבית חבירו לביתו, ובהקדם דנחלקו הראשונים והאחרונים ביחיד שביטל ליחיד אי נעשה כאורח ודינו כיחיד אצל רבים או דלא נעשה לאורח ודינו כרבים אצל יחיד, ע"י רשב"א בעבוה"ק ש"ד פ"ז [הובא במ"מ פ"ב ה"ג], מאירי וגאון"י ס"ט ב', שו"ע סי' ש"פ ס"ד ונו"כ שם, **ומעתה** בביטול מבית לבית דכפשוטו איירי ביחיד שביטל ליחיד [ואף דאיירי בכמה בתים שביטלו לבית א' כמשמעות לשון התוס' מ"מ ל"ח אלא כיחיד ליחיד דכל בית ה' בפ"ע וכמש"כ הבה"ל שפ"א ס"ד], ילע"י אי אינו נעשה לאורח אמאי שרי ההוצאה מביתו לבית חבירו ומ"ש מרבים שבטלו ליחיד דאסורין להוציא מבית היחיד לחצר ואי נעשה כאורח פשיטא דשרי ההכנסה והוצאה מבית המבטל לבית חבירו וכדינא דיחיד שביטל לרבים דמותר למבטל להוציא מביתם לחצר, [וביותר תמוה לשי' התוס' להלן שאסור ההכנסה מבית חבירו לביתו אמאי ל' שריותא דאורח], ונאמרו באחרונים ב' דרכים, המ"א סי' שפ"א סק"ו נקט בדבריהם דיחיד אצל יחיד אין נעשה לאורח ולפי"ז פשוט דאף לר"י לא שרי להכניס מבית חבירו לביתו, וכל ההיתר הוא להוציא מביתו לבית חבירו דנתחדש דבזה ל"ח חוזר ומחזיק כיון דאין מוציא לרשות שביטל, ומה"ט כ' שם סק"א [וכע"ז בס"י ש"פ סק"ז] דה"ה ברבים שביטלו ליחיד חצירם ולא ביתם דשרי להכניס מהחצר לבית, **וכדבריו** כן מוכרח בד' השו"ע דפסק סי' ש"פ ס"ד דיחיד אצל יחיד לא נעשה לאורח ובסי' שפ"א ס"ד פסק לדינו דהתוס' דשרי ההוצאה מביתו לבית חבירו וכן פ' המ"ב שם סק"כ, **ולפי"ז** נמצא דלהשו"ע ה"ה דברבים שביטלו ליחיד שרי ההכנסה מהחצר לבית, [וכמש"כ המ"א דיחיד אצל יחיד דינו כרבים אצל יחיד], איברא דהשעה"צ סי' שפ"א סק"ג הביא מהאחרונים לחלק בין הכנסה מביתו לבית חבירו דאין בטלול כזה הוראה שחוזר ומחזיק כיון דאדרבה מסתלק מרשותו משא"כ בהכנסה מהחצר לביתו דמשתמש ברשותו ובה נראה כחוזר ומחזיק אע"פ שמוציא מרשות שביטל, אבל מ"מ עדיין נשאר דינו דהמ"א לענין להכניס לבית היחיד דבזה דינו כהכנסה מביתו לבית חבירו, אמנם המ"ב סי' ש"פ סקט"ז ובשעה"צ שם סק"ב הביא מהרבה פוסקים לאסור להכניס אף לבית היחיד, והעירו דלהאמור הא מוכרח בד' השו"ע כהמ"א דשרי ואמאי לא זכר זאת המ"ב,

ובעיקר דרכו דהמ"א מצינו כמה תמיהות בדבריו, א. **בחי'** אהעו"ז הק' מדברי התוס' ס"ח ב' ד"ה והוציאו דמפורש בדבריהם דבביטל חצירו אסור נמי ההכנסה מהחצר לבית, [ובב"י ריש סי' שפ"א כתב דכ"ד התוס' שם הוא לענין להחזיק בחצר אבל לחזור מבהביטול אינו חוזר אלא בהוצאה לרשות, אמנם כבר תמה עליו אהעו"ז דבסו"ד התוס' שם מפורש דאף לענין חוזר ומחזיק ל"ש הוצאה מהכנסה], **ונאמרו** כמה ישובים בזה, **בגאון"י** כ' לחלק דהתוס' איירי התם בביטל חצירו ולא ביטל ביתו דאי איסורא בהכנסה לבית ובה אף בהכנסה לבית מורה על חזרה מהביטול, משא"כ בביטל ביתו וחצירו דל"י איסורא בהוצאה והכנסה ל"ח חוזר ומחזיק אלא במוציא לרשות שביטל, וכ"כ בב"מ סי' ש"פ ס"ד, **בשעה"צ** סי' שפ"א סק"ג הביא למאמ"ר ועצי אלמוגים לחלק בין מוציא מביתו לבית חבירו דכיון דמסתלק מביתו ואין לו שייכות בבית חבירו אין להוצאה זו הוראת החזקת בעלים משא"כ במוציא מהחצר לביתו כיון שמתמש לצרכו הוי הוראת בעלות, אמנם חילוק זה אינו מעלה ארוכה לד' המ"א דנקט דשרי נמי ההכנסה מחצר לבית, **ובחזו"א** סי' פ"ח סק"ו כ' לחלק דשאני הכנסה מחצר לבית דהחצר משמשת לבית ושימוש בחצר נראה כשימוש של בעלים משא"כ הכנסה מבית לבית אין שימוש מורה על שימוש של בעלים ע"ש, ב. עוד הק' אהעו"ז אמאי תוס' דנו לאסור משום מתני דהמבטל רשות חצירו [למ"ד דרשות ביתו נמי ביטל] ולא הק' ממתני דרבים שבטלו ליחיד דביתו אסור ואמרו דמרבים שבטלו ליחיד ל"י לאקשו"י ד"ל דשא"ה דביטלו חצירם ולא ביטלו ביתם ובה י"ל דהוי חזרה כיון שאינם מסולקים לגמרי, משא"כ בביטול מבית לבית דביטל לביתו, ולכך הק' תוס' מיחיד שביטל לרבים למ"ד דביטל נמי לביתו דחז"י דאף בביטל ביתו וחצירו חשיב חזרה, ג. עוילע"י דלד' המ"א עולה דאף לר"י לא שרי אלא ההוצאה לבית חבירו אבל ההכנסה לביתו אסורה וא"כ אמאי הק' הר"י על רש"י דבטלת תורת עירוב הא עדיין צריך לעירוב להתיר ההכנסה לביתו, ויעוי' בלבוש סי' שפ"א דפ"י דס"ל לר"י דהמבטל ביתו לחבירו עיקר צורך הדבר הוא כדי להוציא לבית חבירו ולא כדי להכניס לביתו ולכך סגי להו בביטול ולא יחושו לעשות עירוב, ועפ"י דבריהם יש ליישב הערה נוספת בדברי המ"א, דלפ"מ דנקט דברבים שבטלו ליחיד נמי שרי ההכנסה מחצר לבית א"כ היכי מהני התם ביטול ולא אמרי' דבטלת לתורת עירוב, כי היכי

דביחיד אצל יחיד אמרי בטלת משום דשרי ההוצאה לבית חברו, ולד' הלבוש א"ש דכיון דעיקר צורך הביטול הוא להוציא לבית חברו הלכך ביחיד אצל יחיד דע"י הביטול שרי ההוצאה לבית חברו איכא לבטלת משא"כ ברבים אצל יחיד דאסור ההוצאה מביתם ל"י לבטלת.

ד. עוילה"ע דכ"ד המ"א שייכא לפרש"י דבלא נעשה אורח עיקר האיסור משום משקל רשותא דבזה יש לחלק בין הוצאה להכנסה אבל לשי' הרשב"א וריטב"א דבלא נעשה אורח האיסור משום רשויות דהוי כמוציא מבית היחיד לרשות השותפין א"כ לא שייך לחלק בין הוצאה להכנסה וגבי יחיד אצל יחיד נמי כיון דלא נעשה לאורח אורח אף ההכנסה מביתו לבית חברו, [והעירו דבאמת הרשב"א לא הביא לעובדא דחופה, והריטב"א דהביא ס"ל דיחיד אצל יחיד נעשה אורח], ולמשנת"ב לעי' בדברי הרשב"א דהטעם דעל הרבים איכא איסור רשויות משום דכל חלות הביטול הוא רק לענין שימושים דאינם סותרים הביטול אבל לא לענין תשמישי הרבים דסותרים הביטול א"כ י"ל דה"מ לענין להכניס לרשות שביטל אבל להוציא מביתו לבית חברו דא"י שימוש הסותר לביטול שפיר חל הביטול אף לענין המבטל.

בח"י אהעו"ז פי' ד' התוס' דיחיד אצל יחיד נעשה אורח הלכך שרי ההכנסה והוצאה לבית המבטל וכל נידון התוס' לאסור הוא משום דינא דיחיד שביטל ביתו וחצירו אסור למבטל להוציא מביתו לחצר אף דנעשה כאורח, וע"ז כ' לחלק דשא"ה דמוציא מביתו שהוא שלו לחצר שיש לו חלק בזה דגילה דעתו דחוזר מביטולו ועושה שניהם חד רשותא משא"כ במוציא לבית חברו דאין לו חלק בזה ל"ח כחוזר ומחזיק אלא דנים ההוצאה והכנסה בתורת אורח, וכדבריו כן מבוא' בביהגר"א שפ"א ס"ד [בד' הרמ"א] **ועיקר** דבריו דלתוס' יחיד אצל יחיד נעשה אורח כ"מ בריטב"א שם, אמנם בטעם היתר ההוצאה והכנסה מביתו לבית חברו נתבא' בריטב"א דלא בעי לשריותא דאורח, ואף רבים שבטלו ליחיד מותרין להוציא מבית היחיד לחצר ולא אמרי' חוזר ומחזיק אלא במוציאין מביתן לחצר דנראה כמחזיקים ברשותם שבחצר ולדבריו כל החילוק בין רבים ליחיד הוא לענין ההוצאה מבית המבטל וכן להוציא מבית מקבל הביטול קודם חזקה דליחיד שרי ולרבים אסור והיינו מתני' ס"ט ב' ועי' חזו"א סי' פ"א סק"ח.

הכנסה מבית חברו לביתו

שם ונראה דאין ראי' מכאן כו', **הק'** האחרונים בטעם איסור ההכנסה מבית חברו לביתו ומ"ש מיחיד שביטל ביתו לרבים דשרי להוציא מביתם לחצר, וכיוצא ב"ה"ק לשי' השו"ע סי' ש"פ ס"ב דבביטל ביתו וחצירו שרי אף להוציא מביתו אמאי הכא אסורה ההוצאה מבית החתן, אלא דלד' האחרונים [הובא לעי' דכ"ד השו"ע שם הוא קודם חזקה ל"ק ד"ל דבאמת כל איסורא דהתוס' להוציא מבית חברו הוא קודם חזקה, ונאמרו כמה דרכים באחרונים **במ"א** סי' שפ"א סק"ו פי' דשאני יחיד אצל יחיד דלא נעשה כאורח הלכך ע"י הכנסתו לביתו כיון דמשתמש ברשות שביטל בתורת בעלים חוזר מביטולו ודינו כרבים שבטלו ליחיד דאסורין להוציא מבית היחיד לחצר [אף לאחר חזקה], **אמנם** באהעו"ז נקט דיחיד אצל יחיד נעשה לאורח ועיקר האיסור משום דמכניס לרשות המיוחדת לו וגרע מהוצאה מבית לחצר דאין החצר מיוחדת לו, וכ"כ עד"ז בחזו"א סי' פ"ח סק"ו, **ובניה"ל** סי' שפ"א ס"ד פי' דשא"ה דחוזר ומכניס הכלים שהוציא מביתו לבית חברו ובה מחזי טפי כשימוש של בעלים, ובחזו"א שם תמה עליו דלא מצינו דהמבטל חצירו יהא אסור להכניס כליו מחצירו לבית חברו ולחוזר ולהוציאם לחצר.

בריטב"א בשם הר"מ מקוצי כ' לבאר סברת החילוק בין ביטל חצירו דשרי ההוצאה מבית חברו לחצר לביטול מבית לבית דאסור להוציא מבית חברו לביתו, דשאני ביטל חצירו דעדיין אית ליה איסורא להוציא מביתו לחצר הלכך בהוצאתו מבית חברו לחצר לא מחזי כבעלים אלא כאורח, [ואף דהאיסור להוציא מביתו היה אף קודם הביטול, מ"מ כיון דבפועל מוגבל בשימושו אינו נראה כבעלים אלא כאורח] משא"כ בביטל ביתו לחברו אי שרי ההוצאה מבית חברו לביתו נמצא דל"ל איסורא כלל הלכך חשיב הכנסתו בתורת בעלים ולא בתורת אורח [ולדבריו פשוט דה"ה דההוצאה מביתו לבית חברו אסורה דל"י סברא לחלק בין הוצאה להכנסה], **ע"ע** רמ"א סי' שפ"א ס"ד דבשייר חדרו שרי להכניס מבית חברו לביתו, ובמ"א סק"ז הק' מ"ש מיחיד שביטל חצרו ליחיד דאסור להוציא מבית השני לחצר כיון דלא נעשה לאורח, ועיי"ש בביהגר"א ובלבוש ונתיב חיים ובחמד משה, ובק"נ פ"ד או' ת', וע"ע מ"ב סק"ד וביה"ל שם, וחזו"א סי' פ"א סק"ט.

הוצאה מהחדר לבית

שם ומיהו אור"י כו' בטעם איסור ההוצאה מחדר לבית יעוי' בתור"פ ס"ח ב' משום דע"י חוזר ומחזיק, וכ"כ הב"י סי' שפ"א, ועפ"י כ' דלאחר שהחזיק השני יכול להוציא מהחדר לבית, ולפי"ז מבוא' דסגי במאי דאיכא איסורא קודם חזקה לענין דלא חשיב ביטול

תורת עירוב, ודלא כהאעו"ז וחזו"א סי' פ"א סק"י דנקטו דאי שרי לאחר חזקה עדיין חשיב ביטלת תורת עירוב, ובעיקר ד' הב"י דשרי לאחר חזקה, העירו דלמאי דס"ל להב"י דיחיד אצל יחיד לא הוי אורח אמאי שרי לאחר חזקה ומ"ש מרבים אצל יחיד דאסירי אף לאחר חזקה, אמנם בביהגר"א סי' שפ"א ס"ד פי' דהאיסור כמו במבטל חצירו לבד, ור"ל דכי היכי דביטל חצירו ולא ביתו אסור מדינא משום איסור רשויות ה"ה בביטל ביתו ולא ביטל חדרו אסור מדינא משום איסור רשויות וכ"כ העצי אלמוגים סי' שפ"א סק"י [ועיי"ש דאף הב"י דהתיר לאחר חזקה לא איירי אלא על סוף דבריו שם בביטל ביתו וחדרו אבל בביטל ביתו לחוד אסור משום איסור רשויות], ולכאוי שורש הנידון אי אמרי' ביטול להחמיר, וילע"י היטב בדין ביטול להחמיר בעובדא דרבא ס"ח א' וברש"י שם ובדברי התוס' ע"ט ב' ד"ה "וואבעית" אי איירי דרבא היה יחיד בחצירו ולפי"ז מוכרח דע"י הביטול נאסר להוציא לחצירו דאמרי' ביטול להחמיר, וכן עולה מדברי הר"ן שם יעוי"ש היטב, וע"ע חזו"א סי' פ"א סק"ד. עויל"ב בדין ביטול להחמיר אמאי לא אמרי' בביטל באמצע השבת כיון שהותרה הותרה, ויש לחשב היטב בדברי האחרונים בטעמא דל"א נאסרה במבטל באמצע השבת.

הכנסה מהבית לחדר

יעוי' בא"ר סי' שפ"א סק"ט דמשמעות התוס' דלא אסרי' אלא ההוצאה מהחדר לבית אבל מבית לחדר מותר כיון שלא הכניס למקום שביטל, אמנם הביא דבמרדכי אסר נמי ההוצאה מבית לחדר, וכן נקט העצי אלמוגים שם סק"י ובמ"ב סק"ב, ושורש פלוגתתם תלוי בהאמור בטעם איסורא דמחדר לבית אי משום איסור רשויות דלפי"ז פשיטא דל"ש הוצאה מהבית לחדר ומהחדר לבית, או דהאיסור משום דחוזר ומחזיק והאי איסורא הוא רק כשמוציא לרשות שביטל דומיא דהוצאה מביתו לבית חבירו דשרי. ולמש"כ האהעו"ז לעי' דכל ההתר להוציא לבית חבירו הוא משום שמוציא לרשות שאין לו חלק בה, אבל להכניס מחצר לבית אסור, א"כ ה"ה דאסור ההכנסה מהבית לחדר כיון ששניהם שלו, ולפי"ז יל"פ כונת המרדכי אף אי איסור ההוצאה מחדר לבית משום משקל רשותא.

הוצאה מחדר לחדר

נחלקו האחרונים בביטל ביתו וחדרו אי שרי ההוצאה מחדר לחדר או דאסור כדין ביטל ביתו וחצרו דאסור להוציא מבית לחצר, דבב"י סי' שפ"א נקט דשרי אמנם במ"ב שם סק"ב הביא מהאחרונים לאסור, ו**בסברת** הב"י לחלק בין הוצאה מבית לחצר דאסור יעוי' בחזו"א סי' צ"א סק"ג דלא חשיב החזקת רשות אלא במוציא מרשות לרשות דבזה מורה דמשתמש בתורת בעלים משא"כ מחדר לחדר דאינו שימוש מרשות לרשות, ועוד דאף אי חשיב החזקת רשות אין לאסור כיון דאם בטל הביטול אכתי ב' החדרים שלו ולי' איסור רשויות ובסי' פ"א סק"י פי' דלא חשיב חזרת רשות אלא ע"י הוצאת איסור דהוי הוצאה חשובה [ור"ל דדוקא בהוצאה דבלא הביטול הוי הוצאת איסור הוי הוצאה חשובה לבטל האיסור משא"כ מחדר לחדר דבלא הביטול לא הוי הוצאת איסור], ובעיקר ד' המ"ב הק' החזו"א שם א"כ אמאי הוצרכו התוס' לאוקים בשייר חדרו הא אף בביטל ביתו וחדרו ל"י לבטלת תורת עירוב כין דאסור להוציא מהחדר לבית, ואמרו דבלא שייר לחדרו כל האיסור הוא רק קודם שהחזיקו אבל לאחר שהחזיקו דל"י למיחש למשקל רשותא לא שייד לאסור, משא"כ בשייר לחדרו דאסור משום איסור רשויות [לד' המ"ב] התם שייד לאסור אף לאחר חזקה, וס"ל לתוס' דל"י לבטלת תורת עירוב אלא באסור אף לאחר חזקה וכמש"כ בחי' אהעו"ז שם.

שי' ר"ת

שם יעוי' בתוס' דהביאו לשי' ר"ת דל"מ ביטול מבית לבית משום בטלת תורת עירוב והוכיח כן מההוא ינוקא כו', וראיתו צ"ב דאכתי תקשי אמאי לא שייר התם חדר דבזה ל"י לבטלת, וביותר תמוה דלא שייד שם כלל ענין בטלת כיון דבלא העירוב אסורין להוציא לחצירות ולמבוי, ויתכן דס"ל לר"ת דכיון דבעלמא בביטול מבית לבית אי' בטלת תורת עירוב הלכך לא תקנו חכמים כלל תורת ביטול מבית לבית ואף בלי' בטלת, ולפי"ז ה"ה דלא יהני שיור חדר, ועפ"י יל"ד דבההוא ינוקא אף אי יבטלו החצירות ומבוי לא יהני הביטול אלא להוציא לחצר ולמבוי ולא להוציא מבית לבית [ומצינו כע"ז בתור"פ לעי' ס"ח ב'] ומיישבא בהכי קו' הר"י על ר"ת אמאי לא ביטלו התם לחצירות ומבוי [האיר יוסף] ויעוי' או"ז ה' עירובין סי' קס"ח דמפורש בדבריו כהאמור דהוכחת ר"ת דאף במבטל ביתו וחצירו אסורה ההוצאה מבית לבית, אמנם בתור"פ להלן ס"ח ב' הביא לשי' ר"ת דהטעם דאין מבטלין מבית לבית משום דחלוקין בתשמישיהו, [ובמבטל ביתו וחצירו הטעם דשרי להוציא מבית לבית דמגו דמהני ביטול להבית מהני ביטול לחצר] ולדבריו א"ש דלא יהני נמי שייר חדר.

סוגיא דביטול רשות

ביטול לכאוי"א

דינא דביטול לכאוי"א מבוא' בסוגי' הגמ' כ"ו ב', ס"ז א , ע א', ומצינו כמה חילוקים בין הסוגיות וכדלהלן.

פלוגתת ר"א וחכמים

יעוי' סוגי' הגמ' כ"ו ב' דמפרשי' פלוגתת ר"א וחכמים אי מבטל בעין יפה ודעתו לכאוי"א או דמבטל בעין רעה ואין דעתו אלא ליחיד לחוד, ומבוא' דלכו"ע ביטול לאחד לחוד אין מתיר לכולן, ונחלקו הראשונים בטעם הדבר,

שי' רש"י ד"ה ה"ג דע"י ביטול לאחד מסתלק המבטל מהרשות לגמרי ואין חלקו שייך אלא למקבל הביטול ואיסורן של שאר בני החצר הוא משום מקבל הביטול, ואע"ג דעירב ההוא יחיד בהדיהו מ"מ אדעתא דהאי חולקא לא עירב, וכמבוא' להלן ע' ב' לענין אי מבני החצר דירש חלק אביו בשבת דאוסר משום דההוא חולקא אינו בכלל העירוב, ו**יעוי'** בפמ"ג א"א סי' ש"פ סק"א דלפ"ז אם היה הביטול מבעו"י קודם שעירב מהני הביטול לאחד להתיר לכל בני החצר, [והובא בבב"מ ר"ס ש"פ], ועי"ש עוד דה"ה אם הלך מקבל הביטול לחצר אחרת דשרי דהו"ל דירה בלא בעלים והעירו דבהלך לחצר אחרת לכאוי"א ל"מ הביטול כלל כין דעתה שאינו באותו חצר הו"ל כמבטל לי שאינו ממבני החצר, ו**בעיקר** שי' רש"י צ"ב אמאי מקבל הביטול אוסר דירתו שקיבל על בני החצר הא כיון דלא נכנס לדור שם הו"ל דירה בלא בעלים, ובחזון יחזקאל פ"ה תי' דכיון דדר באותו חצר חשיב דירה בעלים וכמ"כ התוס' להלן ע' א גבי יורש, אמנם עי' במצוין שם דיתכן דכ"ד התוס' הוא דוקא בדעתו לדור שם וא"כ הכא דאין דעתו לדור שם חשיב כדירה בלא בעלים, ועוילע"י בביטול מחל"ח דלי' להאי סברא אמאי ל"ח דירה בלא בעלים.

אמנם בדברי התוס' ס"ג ב' ד"ה בטלו מבוא' דפי בע"א, ממשח"ק שם אמאי לא מהני ביטול ליחיד להתיר אף להן ע"י העירוב כדן שנים הדרין בבית אי ות"י בתי' הג' דל"מ העירוב להתיר חלק הביטול כיון דצריך לבטל לכאוי"א [ואף ר"א מודה דבפי' שמבטל לאי לחוד ל"מ העירוב להתיר לכולן], ואי הטעם דל"מ העירוב כיון דאדעתא דההוא חולקא לא עירבו עדיין ילה"ק דיבטלו בע"ש קודם העירוב, והגר"כ אמר דלמש"כ החזו"א לפרש קו' התוס' דאין כונתם להק' דע"י ביטול יהיו מותרין כל בני המבוי דאי מותרין כולן תו הו"ל נכרי במקום רבים אלא עיקר קו' דכיון דהביטול מהני לכולן תו לא מהני מאי דמבטל לאחד, ועי"ז תי' התוס' דכיון דצריך לבטל לכאוי"א שפיר שייך דיהני היתר הביטול ליחיד לחוד והו"ל נכרי במקום יחיד, דלפ"ז ל"ק כנ"ל דיבטלו בע"ש קודם העירוב, דבביטולם קודם העירוב כיון דהעירוב מתירן הו"ל רבים ושוב ל"מ העירוב מחמת הנכרי, **אמנם** מלשונן דהתור"פ משמע דקו' התוס' דיהני העירוב להתיר בפועל [ודלא כהחזו"א] ומאי דל"ח כרבים כיון דאין הביטול אלא ליחיד ולא מהני העירוב אלא לשתף אותם בחלקו של היחיד ולפ"ז הדר הכרח הנ"ל דמדברי התוס' עולה דאף בע"ש קודם העירוב צריך לבטל לכאוי"א, ובע"כ דס"ל לתוס' דאין מקבל הביטול זוכה בביטול לגמרי ולא מהני אלא לענין חלקו לחוד, וטעמא דצריך לבטל לכאוי"א משום דאין מסתלק המבטל מחלקו אלא לענין מי שביטל לו לחוד ולפ"ז יל"פ פלוגתת ר"א בבי' אופנים הא' דכיון דבעין יפה מבטל אמדי' דכונתו לבטל לכאוי"א, והב' דכיון דבעין יפה מבטל אמדי' דכונתו לבטל חלקו לגמרי ותו מיערב האי חולקא בהדי שאר בני החצר, ואולי בזה שו"ט התוס' שם אי בביטולו לאחד הו"ל כראובן ושמעון הדרים בבית אי, דבקי' ס"ל להתוס' דטעמא דר"א משום דאמדי' דמבטל חלקו לגמרי ותו אהני העירוב להתיר את כל בני החצר ועי"ז תי' התוס' דטעמא דר"א משום דאמדי' דמבטל לכולן אבל בביטול להדיא ליחיד לא מהני העירוב בהדי היחיד להתיר שאר בני החצר, ו**אמרו** בדברי הרשב"א ע' א' מבוא' דטעמא דר"א משום דאמדי' דמבטל חלקו לגמרי ממש"כ שם בשם הראב"ד דמיתה הוי כביטול והטעם דצריך היורש לבטל לשאר בני החצר דקיי"ל דצריך לבטל לכאוי"א, ומשמע דלר"א דא"צ לבטל לכאוי"א המיתה הוי כביטול לכל בני החצר, וצ"ב דכל טעמא דר"א משום דבעין יפה מבטל ומאי שייך האי טעמא גבי מיתה, ובע"כ דעיקר טעמו דר"א דהיחיד זכה בביטול לגמרי [וכל אומדנא דעין יפה הוא לענין דמבטל חלקו לגמרי] הלכך מיתה דהוי ביטול גמור אהני נמי להתיר לכל בני החצר ע"י עירובן בהדי היורש.

בעיקר פלוגתת רש"י והראשונים בביטול בע"ש קודם העירוב אי צריך לבטל לכאוי"א יש לחשב היטב דברי הגמ' ס"ו א' דשוכר כמערב מה מערב אי ע"י כולן אף שוכר אי ע"י כולן, ומבוא' דאי שוכר כמבטל לא הוי מהני אי ע"י כולן, ולכאוי' התינח לשי' הראשונים דאף בביטול בע"ש בעי' לכאוי"א אבל לשי' רש"י דבע"ש סגי בביטול לאי אי"כ אף בביטול מהני אי ע"י כולן, אלא דרש"י לשי' פי' שם

דאיירי בשכר לאחר העירוב דביטול כה"ג לא מהני ולכך בעי' לדין שוכר כמערב אבל להראשונים דפי' שם דאיירי בשכר קודם העירוב בע"כ דס"ל דביטול כה"ג אף קודם העירוב לא מהני.

ספיקא דאביי

ע' א' בעא מיניה אביי מרבה כו' נחלקו הראשונים בספיקא דאביי, ברש"י ד"ה צריך לבטל פי' הטעם דא"צ לבטל לכא"א כיון דכולהו הוי כחד [ור"ל דע"י דמעורבין ביטולו לא' הוי ביטול לכולם וכסברת התוס' לעי' ס"ג ב' ד"ה בטילו בקו'], ולפי"ז אי"ז שייך כלל לסברת עין יפה וכן מבוא' בדברי הריטב"א ור"ן דפי' ספיקא דאביי אליבא דרבנן דבעין יפה מבטל, אמנם בתוס' מבוא' דהספק אליבא דר"א, ולפי"ז יתכן דסברתו משום עין יפה וכסוגי' הגמ' כ"ו ב' [וכן מבוא' בתוס' ס"ג ב' דפנקטו דטמא דר"א משום עין יפה וקאי התם אליבא דאביי דאיהו מרא דשמעתא שם],

ובשי' רש"י יעוי' בקר"א לעי' ס"ז א' דאביי פליג אסוגי' דלעי' כ"ו ב' וס"ל דפלוגתת ר"א וחכמים בביטול בית וחצר אינו משום עין יפה ורעה אלא אי בית בלא חצר לא דיירי אינשי או דלא עביד אינשי דמסלק נפשיה לגמרי, ולעולם טעמא דא"צ ביטול לכא"א דכולהו הוי כחד, [וצ"ע דאביי לעי' כ"ו ב' איהו קא פריק לר"פ כיו דגלי גל], **ועיי"ש** דעפי"ז כ' לפרש קו' ר"ה ברדריי ס"ז א' דלר"א יהני ביטול מחל"ח כיון דסגי בביטול לא' וכבר הק' הראשונים דאף לר"א בעי' ביטול לכא"א אלא דביטול לא' אי' אומדנא דמבטל לכולן, ולהאמור י"ל דר"ה ברדריי ס"ל כאביי דטעמא דא"צ ביטול לכא"א משום דכולהו הוי כחד ושפיר אקשי' דלסגי במעשה ביטול לבן חצירו לחוד ויהני אף מחל"ח עיי"ש, אלא דצ"ת לפי"ז פירוקא דהגמ' שם כמאן כר"א כו' ואי ס"ל לר"ה ברדריי כאבי א"כ לי' פלוגתא בזה בין ר"א לחכמים, **ואמרו** דיתכן לפרש בע"א דטעמא דא"צ לבטל לכא"א אינו משום דכולהו כחד והביטול מתייחס לכולן אלא עיקר הביטול נעשה ליחיד לחוד ושריותא דשאר בני החצר משום דמעורבין בהדי, וד"ז עדיין יש לתלות בר"א וחכמים דדוקא לר"א דבית בלא חצר לא דיירי אינשי וזוכה מקבל הביטול בחלקו לגמרי תו אהני העירוב להתיר שאר בני החצר, משא"כ לחכמים דאינו מסתלק לגמרי מביתו עדיין נשאר ברשותו לענין לאסור על שאר בני החצר שלא ביטל להם, אמנם מדברי הגמ' ס"ח ב' מבוא' דלסברת בית בלא חצר לא דיירי אינשי אין מוכרח מדברי ר"א דביטול הוי סילוק גמור וכן אין מוכרח מדברי חכמים דל"ה סילוק גמור.

הק' הגא"וי לשי' רש"י היכי מהני עירובן להתיר חלק הביטול ומ"ש מיושר בשבת דאין הערוב מתיר חלקו, ומה"ט דחה ליה רש"י לעי' כ"ו ב' להאי פירושא ועי' גא"וי, ויתכן עוד דשאני הכא דכיון דע"י עירובן הוי כחד הלכך הביטול מתייחס לכולהו משא"כ גבי יורש דרק הוא זכה בחלק זה.

היתר היחיד בביטול

נחלקו הראשונים לחכמים דא"צ לבטל לכא"א אי היחיד שבטלו לו שרי בטלטול, עי' משמעות רש"י כ"ו ב' ד"ה ה"ג דהיחיד נמי אסור, וכ"כ הרשב"א בעבוה"ק ש"ד פ"ז, וה"ה פ"ב ה"ב, אמנם התור"פ לעי' כ"ו ב' נקט דהיחיד מותר וכ"כ המרכה"מ פ"ב ה"ד בד' הר"מ [ועיי"ש דפי' דספיקא דאביי הוא לענין היחיד לחוד], ולכא"ו פלוגתתם בגדר הביטול אי דנים דלענין היחיד נסתלק המבטל מחלקו ואין חלק זה אוסר עליו הלכך שרי ליה להוציא לחצר כיון דשאר בני החצר עירבו בהדיה או דהגדר דזכה היחיד ברשות המבטל וכיון דלא עירב האי חולקא הלכך עדיין אסור משום האי חלק דלא נתערב [וכדין יורש שירש בשבת דאסור ליה להוציא לחצר משום חלק הירושה דירש ולא עירב ליה], **ובשעה"צ** סי' ש"פ סק"ה פי' טעם איסור היחיד משום דלא חל עירובן דכיון שאין חבירו יכול לטלטל עירובו כמאן דליתא דעירוב שמו,

ויל"ד בביטול לשנים אי נמי שרו מקבלי הביטול בטלטול להתור"פ, או דאוסרין זע"ז ולכא"ו להאמור דגדר הביטול דדנים דלגבי מקבלי הביטול נסתלק המבטל מרשותו שפיר יש להתיר אף בביטול לשנים דלגביהם דנים דנסתלק המבטל מרשותו, [ויש בזה סברא נוספת דאף אי גדר הביטול דזוכים מקבלי הביטול ברשות המבטל מ"מ הו"ל כשנים הדרין בבית א' דאין אוסרין זע"ז, אמנם בסוגיא דפנימית וחיצונה ס"ה ב' מבוא' דבביטולו לפנימית לחוד לא אהני הביטול כלל ואף לפנימית שביטל להם ולכא"ו כיון דבני הפנימית הוו רבים אוסרים הם זע"ז ועי'.

השלמת סוגיות ביטול - תוס' ס"ג ב' ד"ה בטילו, [רצוי ללמוד שוב חלק השני של תוס']

תוד"ה בטיול – פ"ה כו' ע"י משמעות רש"י וכ"ה להדיא בתוס' בהמשך דאירי דביטלו המבוי ולא ביטלו הבתים וחצירות, וצ"ע דא"כ אמאי הוצרך רש"י לפרש טעם איסורא דהרבים להוציא למבוי משום דחוזרין ומחזיקין וכמתני' ס"ט ב' תיפול דאסורין מדינא כיון דמוציאין מרשות השותפין לחצר של יחיד וכדין ביטל חצירו ולא ביטל ביתו דאסור מדינא, [ואי אירי בעירבו כל החצירות יחד יש ליישב כדלהלן, אמנם משמעות רד"ה דמערבי דלא עירבו כל החצירות יחד אלא כל חצר לעצמה], ואמרו ליישב עפ"י דברי הרש"ש שם דכ' לחדש בדברי התוס' דלאחר הביטול אסורין נמי להוציא כלים ששבתו בחצר למבוי משום דחוזרין ומחזיקין [ובזה כ' ליישב קו' תוס' על רש"י שם], ולפי"ז י"ל דרש"י הוצרך לטעמא דחוזרין ומחזיקין לענין כלים ששבתו בחצר, אמנם עיקר דברי הרש"ש מחודשים דכפשוטו כל ענין חוזרין ומחזיקין שייך רק בשימוש שהיה אסור בלא הביטול ולא בכלי חצר דהיו מותרין קודם הביטול, ובפרט לשי' הרשב"א וריטב"א דטעם איסורם של הרבים אינו משום דחוזרין ומחזיקין אלא מדינא דלא אהני הביטול להתיר שימושם וחשיב דמוציאין מרשות היחיד לחצר השותפין דלפי"ז פשיטא דה"ט לא שייכא בכלי חצר, ובאמת דבריטב"א ס"ג ב' מפורש דשרי לרבים להוציא כלי חצר למבוי עיי"ש.

שם, ומיהו לגבי בית היחיד כו' הק' החזו"א סי' פ"א סק"ה היכי שרי ליחיד להוציא מהחצר למבוי הא הו"ל הוצאה מחצר של רבים למבוי של יחיד וכיוצא"ב הק' היכי שרי ליחיד להוציא מבתיהם למבוי הא הו"ל הוצאה מבית השותפין לחצר של יחיד, ועיי"ש דדן ליישב דאין ביטול לחומרא הלכך לענין הנכרי אהני הביטול לדונו כנכרי במקום יחיד ולענין ההוצאה מבתיהם לא חל הביטול ושפיר הוי הוצאה מבתיים של רבים למבוי של רבים, אמנם דחה דהא איכא לחצירו של המן דלא עירבה בהדיהו וע"י במצוין לע"י שם, **והימ"ל** בענין אחר דע"י עירובן חשיבי כרבים הדרין בבית אחד דשרי ליחיד להוציא לחצרו ידיה ולא חשיב חילוק רשויות וכעין ד' הראב"ד לע"י כ"ו ב', ויש לזה סייעתא מהמשך דברי התוס' דדנו בשנים הדרים בבית אחד ובטלו רשותן לא' מהם אי שניהם מותרין, אבל הא מיהת פשיטא להו דהיחיד שבטלו לו שרי, אע"ג דמוציא מבית השותפין לחצר של יחיד ובע"כ דס"ל דשרי בכה"ג.

שם, שאם יוצאו הרי הן מחזיקין כו' הק' הבי"מ ובחזו"א שם אמאי פ' תוס' טעם איסור ההוצאה משום דחוזרין ומחזיקין ולא פ' דאסור מדינא דמוציאין מבית השותפין למבוי של יחיד, ולהאמור י"ל דכיון דע"י העירוב חשיבי כחד הו"ל הוצאה מבית היחיד למבוי של יחיד [ול"ד למש"כ תוס' לדון בשנים הדרים בבית א' אי אהני הביטול אף לשני, דהתם חשבי' ליה כדיוורין חלוקין משא"כ הכא דדיוורין משותף ע"י העירוב ל"ח דיוורין חלוקין, ויש לחלק עוד דשאני שנים הדרין בבית א' דכיון דהשלישי ששכח לא ביטל לשני, אסור השני משום השלישי דכלפיו עדיין לא נסתלק מהרשות משא"כ הכא דביטלו כולוהו ליחיד], ובשלוש יהודה סי' ל' כ' לחדש דכיון דאין ביטול לחומרא הא דרבים שבטלו ליחיד חצירם ולא בטלו ביתם אסורין להוציא אי"ז משום הוצאה מבית הרבים לחצר של יחיד דלחומרא לא דינני' ליה כחצר היחיד אלא עיקר האיסור משום דמוציאין לחצר שאינה מעורבת וה"ט לא שייכא הכא דכיון דעירבו לא שייך לאסור משום חצר שאינה מעורבת וכן אין לאסור משום מבוי של יחיד דאין ביטול לחומרא.

שם מבוא' בדברי התוס' דרבים שבטלו ליחיד אי יוצאו למבוי בטל הביטול, והוא כשי' רש"י ע' א' דטעם איסורן דהרבים משום משקל רשותא אבל להרשב"א וריטב"א דטעם איסורן דהרבים משום מוציאין מרשות היחיד לחצר של אין בטל הביטול בהוצאתם, וכמש"כ הבי"מ סי' ש"פ.

שם, וכי אם שנים הדרים כו', בשו"ט דהתוס' בשנים הדרים בבית א' אי צריך לבטל לשניהם או דסגי בביטול לאחד להתיר אף השני, לכאז"ל הא פשיטא דענין הביטול הוא לרשות ולא לבעלים וכיון דתרויהו דירי ברשות אחת הוי הביטול לכל הרשות אלא עיקר הנידון אי דיוורין חשיב לדיוורין חלוקין או דדנים ליה כחד דיוורין וממילא הוי הביטול לכולהו, [והא מיהת פשיטא להו לתוס' דליחיד שבטלו לו שרי להוציא ול"ח מבית השותפין לחצר היחיד וכדנתבא' לע"י הטעם], **ובעיקר** דבריהם פשיטא דכל הנידון לא שייך רק אי בביטול אין המבטל מסתלק אלא לענין מי שבטלו לו לחוד אבל לשי' רש"י דמקבל הביטול זוכה בביטול לגמרי אף אי נימא דאין הביטול חל לענין חבירו מ"מ פשיטא דחבירו נמי שרי כיון דמוציא מבית של שניהם לחצר של שניהם וליכא חילוקי רשויות ביניהם, ואולי דס"ל כשי' הראב"ד כ"ו ב' דאסור להוציא מבית השותפין לחצר א' מהשותפין וא"כ כה"ג נמי אסור דחשיב מוציא מחלקו שבבית לחצר חבירו,

שם ילע"י בקו' התוס' מאי מהני דחשיב ביטולן עבור כל בני החצירות הא מ"מ אסירי משום דחוזרין ומחזיקין, וצ"ל דל"ח חוזרין ומחזיקין אלא משום דמחזי הוצאתן כבעלים ולא בתורת אורחים, אבל הכא דהביטול אהני אף להו ואינהו נמי חשיבי כבעלים במבוי ע"י הביטול, אין הוצאתן סתירה לביטול.

שם ועוד דבהדיא אמר לעי' כו' צ"ע ס"ד דהתוס' בקושיתם, ואמרו דהימ"ל דכל מאי דבעי לעין יפה הוא דוקא היכא דלא חל עירובן מחמת היחיד ששכח ולא עירב אבל הכא דחל עירובן לענין הבתים וחצירות ס"ד דחשיבי כדרים בבית א' ול"ב ביטול לכאו"א וע"ז תי' דאף בזה בעי' ביטול לכאו"א, וע"ע במצוין לעי' דס"ד דהתוס' דסברת בעין יפה אינו אומדנא דמבטל לכולהו אלא דמבטל חלקו לגמרי ליחיד וממילא שרו שאר בני החצר ע"י עירובן בהדי היחיד.

שם העירו דלפרש"י ע' א דלאביי ל"ב ביטול לכאו"א אלא סגי בביטול לאחד דכולהו הוי כחד עדיין ק' לקושית התוס' דאביי הוא בעל המימרא דהכא, [ותוס' אזלי' לשי' שם דטעמא דאביי משום עין יפה].

שם עי' במצוין לעי' אמאי לא הק' התוס' דיבטלו בע"ש קודם העירוב ובה ל"ב ביטול לכאו"א [לפרש"י כ"ו ב'].

בעה"ב שהיה שותף

גדרי השותפות

ע"א א מתני' בעה"ב שהיה שותף כו' **יעוי'** בר"ן דנתחדש במתני' ב' הלכות חדא דלא בעי' שותפות לשם עירוב ועוד דמהני השותפות דרך האמצעי אע"ג דלא נשתתפו יחדיו, ויל"ב אי הטעם דמצטרפין ב' החיצונים זל"ז משום דיינם מעורב אהדדי או משום דאמצעי מחברן, ויעוי' בריטב"א ד"ה ואי דפי' משום דאמצעי מחברן, [ואמנם כ"ד לס"ד דמהני ב' מינים בב' כלים מ"מ יתכן דאף למסקנא בעי' לה"ט אלא דלס"ד סגי בסברת אמצעי מחברן לחוד ולמסקנא בעי' נמי לצירוף כלי א'], וכ"כ כע"ז הרשב"א ד"ה אמר [ואולי דכ"ד בחצר שבין ב' מבואות] ועי' להלן בזה.

עי' תוס' מ"ט א' דהק' למ"ד עירוב משום קנין היכי מהני שותפות כה"ג, [ובשלמא למ"ד עירוב משום דירה א"ש דע"י דשותפין בהדי בע"ב נגררים בתר דירתו, ותי' דע"י הקירוב דעת שביניהן עשאוה חכמים כאילו הקנו זל"ז, [וילה"ס אי בעי' שותפות בשוה פרוטה וכן דיהא מונח בבית הגדול], אמנם בקר"א נסתפק דלמא ל"מ השותפות אלא ביחודה ע"י אמירה לשם שיתוף ולדידיה א"ש דע"י האמירה חשיב דנשתתפו כולם אהדדי [ועיקר רבותא דמתני' דלא בעי' נתינה לשם עירוב].

עוד יעוי' בתוס' לעי' ס"ח א' דהעלו דלפי' הר' מנחם מיוני בסוגי' שם נחלקו ב"ש וב"ה אי בעי' הנחה לשם עירוב או דסגי במחשבה ומתני' כב"ה, ומבוא' בדבריהם דדינא דשותפות הוא דוקא בהיה מחשבה לשם עירוב, אמנם בר"ן שם פי' דמתני' אתיא אף כב"ש דכיון דהניחוהו בכלי לשם שיתוף חשיב שפיר נתינה דעירוב, ול"ד לאוצר דלא הונח לשם עירוב, ולדבריו מבוא' דבכה"ג מהני אף בלא מחשבה [והתוס' דלא פי' כן י"ל דמתני' איירי אף במזכה, ואו דס"ל דלבי"ש בעי' נתינה לשם עירוב ולא סגי בנתינה לשם שיתוף], ובתור"פ פי' מתני' בדרך חדשה דאיירי ביחיד ששכח ולא עירב [והוא המשך המשנה דלע"י] דכיון דרובן עירבו סגי במאי דיחיד שותף ולמדין מדבריו דאע"ג דאינו שותף בהדי כל בני המבוי סגי בהכי לדנו כמעורב בהדיהו, ובעיקר הנידון אי בעי' סמיכה לשם עירוב מע"ש עי' במאירי ובמ"ב סי' שע"ב סקכ"ב וחזו"א סי' צ' סק"ל וצ"א סק"ג.

ע"ע בדברי הגמ' להלן ע"ב אמר רבה כו' דל"מ השותפות אלא למ"ד יש ברירה, ולכאוי' מבוא' דל"מ השותפות לעירוב אלא בהיה מעשה נתינה הלכך למ"ד אין ברירה אע"ג דשותפין בין כיון דל"מ מעשה השיתוף שלהן אלא במעות וכדפרש"י ל"ח דהיה נתינה לשם שותפות ועי', [העירו]

שותפות בעירוב שנתבטל

עי' ב"מ סי' שע"ב והובא בביה"ל שם בריש הסימן דבנתן כ"א ככרו לשם עירוב ובטל העירוב א"צ לחזור ולערב מחדש דלא גרע משותפות דמהני, ומה"ט כ' דבשכרו מעכו"ם לזמן לבתר דכלה הזמן וחזרו ושכרו א"צ לערב מחדש דמהני בתורת שותפות [וראיתו מהמ"א סי' שע"ד סק"א [הובא במ"ב שם סק"ה] דבנסתם החלון וחזר ונפתח א"צ לערב מחדש אלא מהני בתורת עירוב], ועיי"ש בביה"ל דכל דברי השו"ע דצריכין לחזור ולערב הוא לכתחילה לחוד, ויל"ב אי לד' הביה"ל דינא דמתני' הוא נמי בדיעבד או דשותפין ממש שאני ובזה מהני אף לכתחילה, אמנם החזו"א פליג דלא מהני אלא בשותפין באותו ככר דאל"כ לעולם א"צ לסמוך לשם עירוב ומאי אשמעינן מתני', ולכאוי' הא פשיטא דאף להבי"מ והמ"ב לא סגי בנתן כ"א ככרו כיון דלי' אמצעי מחברן וכל דבריהם הוא דוקא בהיה נתינה מתחילה לשם עירוב דאע"ג דבטל חלות העירוב אהני נתינתם הראשונה בתורת עירוב אבל בשותפות שלא לשם עירוב מודו דל"מ אלא בשותפין בחד ככר, [ומש"כ להוכיח משותפות היינו דחזי' דל"ב חלות של עשיית עירוב], ולכאוי' מוכרח כן דמאי הוקשה לו ע"ד השו"ע סי' שפ"ב דהצריך לחזור ולערב לבתר ששכרו מהעכו"ם הא י"ל דאיירי בגונא דל"מ שותפות וכגון בנתנוהו בב' כלים ובע"כ דכוננו דכיון דנתנוהו מתחילה לשם עירוב לא בטל נתינתם הראשונה, ומהני בכל ענין, והעירו דכצ"ל בדברי הביה"ל סו"ס שס"ז דהק' ע"ד הרמ"א שם דהנותן פת לשם עירוב וחזר בו דצריך לחזור ולזכות, דאמאי צריך לחזור ולזכות הא לא גרע משותפות, והתם הא ל"ש דינא דשותפות כיון דאיירי בנתן חלקו לחוד כמפורש בביה"ל שם, ובע"כ דכוננו להטמור דבנתן מתחילה לשם עירוב לא בטל נתינתו הראשונה, וכדברי הבי"מ כ"מ בתוס' מ"ט ב' דכ' דקטן דאף למ"ד עירוב משום קנין מהני גביית הקטן דלא גרע משותפות וכ"כ כע"ז רש"י ל"א ב' ד"ה עירובי, ועי' חזו"א סי' ק"א סק"ג.

מצינו בחזו"א עוד כמה פרטי הלכות בדין עירוב בשותפות, א. עי' סי' צ" סק"ט דאע"ג דקיי"ל דמקפיד על עירובו אין עירובו עירוב מ"מ לענין שותפות נחלקו הרא"ש והראב"ד, ודעת הראב"ד דאף במקפיד עירובו עירוב, [וצ"ע דטעמו דהראב"ד מפורש משום דקיי"ל דמקפיד על עירובו עירוב ולא משום דשותפות לא אכפ"ל דמקפיד], ב. יעוי' סי' צ סק"ד דאף דמזכה לשם עירוב מהני מ"מ במזכה לשם שותפות לא מהני, [ועיי"ש דמדברי הביה"ל סי' שע"ב מבוא' דפליג ע"ז, ואולי דכל דברי הביה"ל דוקא בזיכה מתחילה לשם עירוב וכדנתבא' לעי'], ומקו' התוס' ס"ח א' ד"ה אמר לכא' מפורש דמהני שותפות אף במזכה. ג. יעוי' סי' צ' סק"ב דאף דקיי"ל דבית שמניחין בו עירוב א"צ ליתן פת מ"מ בשותפות צריך אף הבעה"ב להיות שותף בהדיהו, ד. יל"ד ביחיד ששכח ולא עירב ושותף בהדי א' מהמעורבים אי סגי בהכי לדונו כמעורב עם כולם מדין אחד מוליד ע"י כולן וכ"מ בחזו"א סי' צ סק"ג, ובדברי התור"פ ס"ח א' ד"ה אמר [הובא לעי' מפורש דעיקר תקנתא דשותפות דיהני אף בכה"ג דאינו שותף בהדי כל בני המבוי, ה. יעוי' סי' צ סק"ב דלא מהני אלא במונח החבית אצל הבעה"ב ולא במונח החבית ששותף רק בהדי אמצעי.

שותפות בב' כלים

גמ' אמר רב כו' יעוי' ברש"י ותוס' ובראשונים דמבוא' דעירוב ע"י שותפות גרע מעירוב דעלמא דהתם מהני אף בב' כלים [במלייה למנא ואייתר] ומשא"כ ע"י שותפות לא מהני אלא בכלי אחד, ופי' הטעם דשאני שותפות דלא נתנוהו לשם שיתוף, וילה"ס אי הטעם דבעי' ב' כלים משום דאינם מעורבים יחדיו או משום דהנתינה מתחילה לא היה לשם שיתוף, ומדברי תוד"ה ור"ש והראשונים דכ' ליישב דברי ר"ש לעי' מח' ב' דס"ל דבבית א' מהני אף בב' כלים דשא"ה דנתנוהו לשם שיתוף, מבוא' דאע"ג דאינם משותפים אלא דרך בעה"ב ל"ב ב' כלים, ובע"כ דחסרונא דשמעתין משום דלא נתנוהו לשם שיתוף.

ע"ע רש"ש דכל חסרונא דב' כלים הוא דוקא אי אינם שותפין בכל הכלים וכגונא דמתני' דשותף לזה בכלי אחד ולזה בכלי אחר אבל בשותפין כולם בכל הכלים ה"ז ככלי אחד ומהני, [ועיי"ש דתלה ליה בפלוגתא ב"ש ובי"ה, וצ"ב דלכא' אף לב"ש צריך להועיל בכה"ג],

שותפות בין ושמן

בפלוגתא רב ורבא ואבבי בכללא דכלי אחד וב' אי תלוי בחלוקת הכלים או בחלוקת המינים, מבוא' בגמ' דנפק"מ לין וין בב' כלים, דמצי לערב, ונחלקו הראשונים בין ושמן דלא מצי לערב אי תלוי נמי בפלוגתתם ולרב ורבא ל"ל כלל דתנאה דמצי לערב או דאף לדידיהו בעי' חיבור בין המינים וכל פלוגתתם במין א' בב' כלים אי חשיב דאיכא חיבור מחמת דמצי לערב, [ופשוט דכל הנידון לחכמים דפליגי אדריב"נ אבל לריב"נ דין ושמן חיבור מבוא' דמהני בכלי אחד], **ש"י** הריטב"א דלרב ורבא מהני יין ושמן בכלי אחד [ועיי"ש דאף אבבי מודה להו לדינא] וכל קו' הגמ' להלן אדר"ש משום דמסתמא איירי בב' כלים, [ועיקר קו' הגמ' אינו משום יין ושמן אלא משום ב' כלים], **וכן** משמעות התוס' ד"ה יין דהק' אדאבבי מדינא דכל האוכלין והמשקין מצטרפין ולא הק' אף ארב ורבא ולכא' משום דלרב אי' לאוקמי בכלי אחד **והנה** בשי' הריטב"א יעוי' בדבריו להלן ע"ב ד"ה רב יוסף דכולהו אמוראי מודו לדינא דר"י ולא פליגי אלא באוקימתא דמתני', ולכא' מבוא' דהא דין ושמן מהני לרב בכלי אחד הוא דוקא לריב"נ דאיכא חיבור בינייהו ונמצא דרב אוקי למתני' אליבא דריב"נ, וצ"ב אמאי נדחק לאוקמי דלא כהלכתא, ואמרו דודאי אי"ז המכוון בריטב"א דבאמת מאי דמהני בכלי אחד הוא אף לחכמים דפליגי אדריב"נ כיון דלרב ורבא ל"ב ראוי לערב, וכ"ד בסוף הסוג' הוא לבתר דחזר בו וס"ל דל"מ בכלי א' ותלוי בחילופי הגי' בריטב"א עיי"ש], **ש"י** הרשב"א דין ושמן בכלי א' לא מהני לכו"ע וכמבוא' בקו' הגמ' אדר"ש, [וצ"ל דמאי דמיייתי רבא סיעתא ממתני' היינו דכי היכי דין ושמן בכלי אחד לא מהני ה"ה דין וין בשני כלים לא מהני], וכ"מ בר"מ פ"ה ה"א דפסק דין וין בשני כלים ל"מ וין ושמן אף בכלי אחד ל"מ, [אמנם יתכן דס"ל דאבבי לא פליג אלא אדיוקא דרבא דלי' הכרח דמתני' איירי בכלי א' כיון דבעי' ממין אחד, ולעולם מודה לרב דבעי' נמי כלי א' ופסק הר"מ כאבבי אבל לאבבי מהני אף יין ושמן בכלי אחד],

ויש לחשב להאמור תירוצא דר"י להלן ע"ב דתלי ליה בפלוגתת ריב"נ וחכמים, דלהריטב"א דבכלי א' מהני לרב אף בין ושמן וב' כלים ל"מ אף במין אחד בע"כ דרב יוסף דלא כרב אלא כאבבי, ועדיין אין מפורש אי ס"ל דמתני' בב' כלים ונתחדש דלריב"נ אף בב' כלים חשיב מצי לערב או דמתני' בכלי א' ולעולם בב' כלים אף לריב"נ לא יחני, ועי' בריטב"א ובמהרש"א להלן ע"ב וחזו"א סי' צ סק"א, אמנם להרשב"א דל"מ אף לרב בכלי אחד אלא במין אחד שפיר יש לאוקים דברי ר"י אף אליבא דרב, והדברים מפורשים במהרש"א להלן ע"ב ד"ה רב יוסף ובתורע"א על המשניות.

ע"ע הכרעת הטור סי' שס"ו ורמ"א סי' שפ"ו ס"ג דיין ושמן נמי מהני בכלי א' ונחלקו שם הב"ח והגר"א אי טעמו דהטור משום דפסק כרב או משום דפסק כר"ש וכר"י.

עוד נחלקו האחרונים אי ב' ככרות דאין מתערבין דינן כיון ושמן ולפי"ז למאי דמפרשי טעמא דיין ושמן בכלי א' מהני משום דהוי חיבורין זל"ז וכריב"ג ה"ט לא שייכא בב' ככרות ולא יהני אף בכלי א', או דב' ככרות כיון דמין א' הן עדיפא, [ויהני אף לאבוי בב' כלים כדין יין ויין], עי' גאו"י וביה"ל סי' שפ"ו ס"ג וחזו"א סי' צ סק"א, ומדברי תוד"ה יין דהק' כל קושיתם ממשקין וכן מהתורה"ש דתני דמתני' שם איירי לענין אוכלין לחוד, לכא' מבוא' דאוכלין מהני בכל ענין אמנם בדבריהם מבוא' דאף ב' מיני אוכלין מהני ועדיפי מיין ושמן וצ"ב מאי עדיפותא דב' מיני אוכלין מב' מיני משקין, עוד יש יש להוכיח נידון זה מדינא דב' חבורות להלן ע"ג ב' לשי' התוס' שם ד"ה בני דאיירי אף בהביא כ"א פתו דמהני אע"ג דהוי ב' ככרות, ואולי דס"ל דהתם איירי בהיה דעתם לשם עירוב ואי"ז מדין שותפות ויהני אף בב' כלים, ועי' טור סו"ס שס"ו ואכ"מ.

חצר שבין ב' מבואות.

גמ' אמר רבה כו' יעוי' ברש"י ב' פי' אי בחצר שבין ב' מבואות אף לחכמים מהני השותפות ביין ויין וכל פלוגתתם ביין ושמן דאינו משתף אלא האמצעית בהדי חיצונות אי גזרו חכמים לאסור אף האמצעית, או דלחכמים כל דין השותפות לא נאמר אלא במבוי אחד ויעוי' בחזו"א סי' צ סק"ז דפי' דלא הקלו קולת שותפות אלא במבוי אחד דאסרי אהדדי משא"כ בחצר שבין ב' מבואות דאינם אוסרים זע"ז, וע"ע ריו"נ.

תוד"ה ור"ש לרב ששת כו' הראשונים הק' האי קו' בתילת הסוגי' ויש לדקדק אמאי התוס' לא הק' כן אלא ע"ד רבה, ולכא' מבוא' דס"ל דכל דינא דר"ש לא נאמר אלא בחצר שבין ב' מבואות אבל במבוי א' מודה לר"י דבעי' בכלי אחד ועי' חזו"א סי' סק"ה, ויתכן בסברת החילוק דשאני מבוי שבין ב' חצירות דחל עירובן בהדי אמצעי הלכך שייך לדון דאמצעי מחברן אף לענין החיצונות משא"כ בשמעתין דאי לא חל העירוב אף האמצעי אסור, אבל לרבה דאיירי מתני' במבוי שבין ב' חצירות כדוגמת דינא דר"ש שפיר הק' מ"ש. **שם** כיון דלא עביד כו', מבוא' דהיכא דהיה הנתינה לשם עירוב אע"ג דלא היה על דעת שיערבו נמי החיצונות מהני ועי' לעי'.

סוגיא דשיתוף במקום עירוב

גדרי עירוב חצירות ושיתוף מבואות

בשמעתא דשיתוף במקום עירוב, יש להקדים דברי הר"ן דב' מיני עירוב חצירות הן הא' להתיר להוציא מהבתים לחצר ע"י עירוב הבתים והב' להתיר לטלטל מחצר לחצר כשהחצירות פתוחות זל"ז, ומלבד זה עושים תיקון לשיתוף המבוי להתיר הטלטול מהחצירות למבוי, והנה צורת תיקונם דעירוב חצירות [בין דהחצירות עצמן להוציא מבית לחצר ובין להוציא מחצר לחצר] ודשיתופי מבואות חלוקין זמ"ז דעירוב חצירות בפת ושיתופי מבואות בין וכדפרש"י ד"ה ואם וד"ה ומשתתפין דגבי עירוב דחילוקי הדיוורין הוא מחמת דיורי הבתים ענין העירוב לערב הבתים לאחד משא"כ שיתוף דהאוסר הוא דיורי החצירות ענין השיתוף אינו אלא לשותף רשות החצירות שבמבוי, אמנם מאידך מבוא' בסוגיין דמדינא סומכין על שיתוף במקום עירוב [להתיר החצירות הפתוחות זל"ז, ולשי' הר"מ להתיר אף החצירות עצמן להוציא מהבתים] וכל פלוגתא ר"מ וחכמים הוא בגזירת חכמים דלא ישתכח תורת עירוב ומבוא' דעירוב ושיתוף ענינם א' לערב הדיוורין לאחד וכל תקנתא דעירוב הוא בגונא דלא עבדו לשיתוף, ועי' להלן כמה דרכים בזה, **ועיקר** האי גדר דשיתוף אינו מערב הבתים אלא החצירות לחוד, כן נקט החזו"א בכ"ד, ובסי' פ"א סק"יב הק' קו' גדולה כשעירבו ושיתפו איך מותר להוציא מבית לחצר הרי הבית של רשות בני חצירו לחוד והחצר של רשות כל בני המבוי, [ולשי' הראב"ד דשרי להוציא מבית היחיד לחצר השותפין י"ל], ותי' שאין עירוב ושיתוף מועיל להחמיר, אמנם עדיין ק' איך שרי להוציא מבית למבוי, ולכאוי' ד"ז מכריח דאף המבוי מערב הבתים ועיקר חילוקו מע"ח דהשיתוף מערב הבתים אגב גררא דהחצירות משא"כ עירוב עיקרו לערב הבתים, ובגאוי' ד"ה מערבין הק' בכע"ז היכי שרי להוציא מבית שבחצר זו לבית שבחצר אחרת למ"ד דסומכין ונסתפק דיתכן דבאמת יהא אסור להוציא מבית לבית, [ומ"מ שרי להוציא כלים ששבתו בבית מחצר לעצמם דלענין זה לא אחמרו רבנן], א"נ דהשיתוף אגב גררא מערב אף הבתים.

גדרי עירוב במקום שיתוף ושיתוף במקום עירוב

עוד יש להקדים בריש הסוגי' ספק האחרונים בגדר דינא דסומכין והוא מפתח גדול לביאור הרבה מדברי הראשונים והפוסקים בסוגי', אי ענינו דכיון דע"י השיתוף נעשו כל החצירות לאחד ממילא מותר לטלטל מחצר לחצר דהוי כחצר אחת, או דלא סגי בהכי להתיר החצירות, אלא הגדר דמעשה השיתוף חשיב נמי כמעשה עירוב וכעשה עירוב עבור החצירות בפ"ע, והא דלא סגי במאי דנתערבו החצירות ממילא להיתר הוצאה מחצר לחצר, יל"פ דערובי חצירות צריך לערב את דיורי הבתים השולטים בחצר משא"כ שיתוף אינו מערב אלא את חילוק החצירות שבמבוי ולא את חילוקי הדיוורין שיש בכל חצר וחצר, [וזכר לדבר ד' הרא"ש פ"א דבאי' כמה בתים בחצר אחת ונכרי בחצר אחרת חשיב כיחיד במקום נכרי דכל חצר וחצר ל"ח לענין המבוי אלא כדיוור אחד]

ומצינו כמה נפק"מ בין הדרכים, **א.** לדינא דהמרדכי או' תקי"ח [והובא בשו"ע סו"ס שס"ה] בלא עירבו החצירות אלא נשתתפו במבוי וסמכו ע"ז לע"ח ונשברה הקורה אי קאי היתר השיתוף עבור החצירות, דהמרדכי נקט דהחצירות מותרות, ובחזו"א תמה ע"ד דכל דינא דסומכין שייכא כשהשיתוף קיים אבל בנשברה הקורה דבטל השיתוף אין סומכין, וכל קו' החזו"א הוא רק אי גדר סומכין דע"י השיתוף הותרו ממילא החצירות כיון דנעשו לחד דהיתר זה שייך רק כ"ז דהשיתוף קיים אבל אי הגדר דמעשה השיתוף עולה נמי עבור מעשה עירוב, שפיר קיים העירוב אף לאחר דנשברה הקורה ובטל השיתוף, **ב.** וכן נפק"מ בנידון זה לפלוגתא המ"א סי' שע"ב ס"ג ואהעו"ז שם בלי' חלון בין החצירות אי מהני סומכין להתיר החצירות דסו"ס נעשו לחד או דכל דינא דסומכין מהני במקום דהחצירות יכולין לערב ביניהן, ותלוי בהאמור, [ובד' המ"א דל"א סומכין בכה"ג אין מוכרח דס"ל דגדר סומכין דחשיב למעשה עירוב אלא אף אי היתר החצירות הוא ממילא מ"מ אין שייך לראות החצירות כחד להוציא מזל"ז אלא באיכא פתח ביניהם, וכ"נ דהבין המחמ"ש שם סק"ו והשעה"צ סקכ"א]. והנה יל"ד לד' ר"מ דאין סומכין על שיתוף אי מ"מ שרי הטלטול בין החצירות דרך המבוי ובחזו"א סי' צ סק"ג נקט בפשיטות דשרי, ולפי"ז הימ"ל דה"ה דיהני עירוב בין חצירות שאין פתח בניהם כיון דמצו להוציא הפת מזל"ז דרך המבוי אמנם מדברי המ"א הנ"ל מבוא' דלא סגי בהכי אלא בעי' פתח דוקא דאל"כ אמאי נקט דבלי' פתח ל"א סומכין אף לרבנן הא שפיר מצו לערובי אף החצירות דרך המבוי [העירן]

ג. עוד מצינו נפק"מ ע"ז לאופנים דאין השיתוף מתיר המבוי אי מהני סומכין להתיר המבוי ע"י עירוב, ומשכח"ל בעכו"ם שיש לו פתח למבוי ואינו פתוח לשאר החצירות דאוסר על שאר החצירות השיתוף ואינו אוסר עירובן זל"ז אי נימא סומכין להתיר המבוי ע"י

עירוב [ויש דוגמא לזה בר"מ פ"ב הט"ו ובחי' אהע"ז ע"ד ב' נקט בדברי הר"מ דבאמת מדינא מהני העירוב כה"ג למבוי אלא דמ"מ אסור מדרבנן עיי"ש], וכן משכח"ל לרב לק' ע"ג ב' דל"מ שיתוף למבוי כשהחצירות פתוחות זל"ז אי יהני סומכין להתיר המבוי ע"י העירוב וברשב"א להלן ע"ג ב' ד"ה כל שיתוף נקט בפשיטות דל"מ.

שיתוף במקום עירוב

מבוא' דלכו"ע מהני שיתוף להתיר במקום עירוב ול"ב עירוב לר"מ אלא משום שכחת התינוקות, ונחלקו הראשונים אי השיתוף אהני נמי להתיר כל חצר לעצמה להוציא מהבית לחצר או דלא מהני השיתוף אלא לענין להוציא מחצר לחצר, אבל לענין להוציא מהבית לחצר בעי' עירוב מדינא, דבריטב"א הביא להר"מ פ"ה ה"ג דשיתוף מהני אף להתיר החצר בפ"ע אמנם הריטב"א האריך לחלוק דשיתוף אינו יכול להועיל לעירוב החצר עצמה דשאני עירוב החצר דענינה לשוייה כל בני החצר דרים בבית אחד משא"כ שיתוף לא מהני אלא לדון כל החצירות כאחד אבל הבתים לא נעשו כחד, וכל דינא דשיתוף במקום עירוב הוא להתיר חצירות הפתוחות זל"ז ע"י שיתוף דלענן זה סגי במאי דהחצירות הוו כחדא.

ומשמעות הריטב"א דאף שיתוף ועירוב ב' חצירות אינם ענין אחד ממש אלא דדומין זל"ז, והיינו עפ"י האמור לעי' דבאמת חלוקין נמי בצורת תיקונם דעירוב חצירות נעשה דוקא בפת ושיתוף נעשה אף בין, והגדר בזה דחילוקי הרשויות דהחצירות הוא משום דיורי הבתים הלכך צורת תיקונם ע"י תיקוני הבתים משא"כ חילוקי הרשויות דמבוי הוא מחמת החצירות הפתוחות לו דהמבוי לחצירות כחצר לבתים ובה סגי בעירוב החצירות זל"ז, ונתחדש דפעולת שיתוף נמי מהני לתיקון חצירות הפתוחות זל"ז,

והנה בריטב"א להלן ע"ג ב' ד"ה שכח כ' להוכיח מדברי הגמ' שם דאהני השיתוף אף לחצר עצמה ודחה דכ"ד הגמ' שם לענין יחיד ששכח ולא עירב עיי"ש, והעירו דלפ"ז אף מדברי הר"מ לי' ראי' דס"ל דמהני השיתוף לחצר עצמה דהא כל דבריו שם ביחיד ששכח, וי"ל דה"מ יחיד אבל כשכל בני החצר לא עירבו לא מהני השיתוף לחצר עצמה וצ"ע.

ובשי' רש"י יש מבוכה בין האחרונים דרהיטת דבריו בד"ה מערבין דאייירי בלא עירבה כל חצר לעצמה ואהני השיתוף עבור החצר עצמה, אמנם לעי' בד"ה סומכין העמיד הסוגי' לענין חצירות הפתוחות זל"ז ומשמע דלענין החצר עצמה לא סגי בשיתוף, עי' ריטב"א וב"י ב"ח וט"ז סי' שפ"ז וגאון"י חי' אהעו"ז ומרומי שדה, ומדברי רש"י סי' ב' ד"ה מגוי ביתאי דפי' הנידון התם להוציא התינוק מבית לבית באותה חצר וע"ז אמרו שם בגמ' נסמך כו' מבוא' דמהני אף לענין החצר עצמה וכ"כ בחי' אהעו"ז שם וחזו"א סי' צ ס"ק י"ג, והיה מקום לומר דאף בד"ה אין מערבין אין המכוון דמהני השיתוף עבור החצירות לעצמן אלא עיקר כונתו דבלא עירבו החצירות לעצמן בזה נחלקו אי מהני השיתוף להתיר הטלטול מחצר לחצר, והדברים מוכרחים כן בדברי הריטב"א דפי' נמי כרש"י דכל הנידון בלא עירבו החצירות לעצמן ולדידיה ודאי אין הכונה דבכה"ג מהני השיתוף עבור החצירות עצמן אלא דכל הפלוגתא אי מהני השיתוף להוציא מחצר לחצר הוא בלא עירבו החצירות עצמן, אמנם עדיין תקשי דכיון דכל פלוגתתם בלא עירבו למאי נפק"מ בדין סומכין הא עדיין אסורין להוציא הכלים מהבית לחצר ועי' להלן.

ולהלכה יעוי' בשו"ע סי' שפ"ז דהביא לב' השיטות [וכפשוטו הי"א דהביא הרמ"א קאי על עירוב בפת דמ"מ לא מהני לענין הבתים עצמן וכשי' הריטב"א, אמנם בביהגר"א יש משמעות דפי' כונת השו"ע לענין יין ועיי"ש בדמשק אליעזר], וברמ"א כ' דהאידנא דגובין ע"ח מכאו"א מהני החצר מהני אף בלא עירבה כל חצר לעצמה [וכדפי' המ"ב שם סק"ב] ומשמעות דבריו דהאידנא אי"ז מדין סומכין אלא דבשיתוף עבדי' נמי עירוב ומהני לכו"ע, ולפי"ז מבוא' בדבריו דלמ"ד סומכין סגי אף בלא נתנו כל בני החצירות חלקן אלא אחד מכל חצר וכן הבין האהעו"ז ותמה ע"ז, אמנם העירו דמדברי הד"מ מבוא' דכל דבריו למאי דקיי"ל דסומכין אלא דה"מ בעירבה כל חצר לעצמה, וע"ז כ' דכ"ז בלא נתנו כל בני החצר חלקו בשיתוף אבל בנתנו כולן חלקן סומכין על השיתוף אף להתיר החצירות עצמן [וטעמו דמדינא סגי בשיתוף לחוד להתיר אף החצירות עצמן אלא דמשום גזירת התינוקות אף למ"ד סומכין לא התירו אלא להוציא מחצר לחצר אבל בנתנו כולן חלקו לי' לגזירה, וע"ע להלן בדברי הרמ"א סי' שס"ו, ועיקר הנידון אי בשיתוף סגי בנתינת א' מבני החצר לחוד יבוא להלן בע"ה

בעיקר שי' הר"מ וסיע' דמהני השיתוף אף לחצר אע"ג דאינו מערב הבתים ועדיין הוי חצר של רבים נאמרו כמה דרכים, בחזו"א סי' צ' סקט"ז נתבא' דהא דסומכין אשיתוף במקום עירוב אין ביאורו דהשיתוף עושה נמי פעולת עירוב, אלא דלבתר דנתפרסם איסור הוצאה מרשות לרשות ע"י העירוב תו לא תקון תקנתא דעירוב.

עוד יתכן דס"ל להר"מ דדינא סומכין אין ביאורו דמהני חלות השיתוף אף עבור החצירות אלא דבמעשה השיתוף חשיב דעביד נמי מעשה עירוב ואף דל"מ עירוב בין שא"ה דאהני מעשיו עבור המבוי ומיגו דמהני למבוי מהני נמי בתורת עירוב לחצירות, ושפיר איי הכא נמי עירוב הבתים זל"ז, [אמנם כ"ז שייכא רק בנתנו כל בני החצירות חלקן המבוי וכמש"כ באהעו"ז סי' שפ"ז, אבל לד' הרמ"א שם דאירי דלא נתנו כולן אלא א' מבכל חצר לחוד ליתא להאמור], **עוד** יתכן דס"ל להר"מ דע"י השיתוף נתערבו נמי הבתים אגב גררא זב"ז [נכדנסתפק הגאון"י הובא לעי"].

והעירו דלשי' התוס' ס"ג ב' דשרי להוציא מבית השותפין לחצר היחיד וה"ה מבית היחיד לחצר השותפין [המעורבת], יש טעם נוסף להתיר ההוצאה מהבתים לחצר.

נחלקו הבה"ל סי' שפ"ז ד"ה ואם והחזו"א סי' צ סקכ"א אי בעירבו החצירות הפתוחות זל"ז ולא עירבה כל חצר לעצמה נמי איי לפלוגתא הראשונים או דבזה לכו"ע מהני העירוב להתיר אף ההוצאה מהבתים.

שיתוף במקום עירוב בעירבה כל חצר לעצמה

יעוי' רד"ה מערבין דכל דינא דר"מ דאין סומכין הוא דוקא בלא עירבה כל חצר לעצמה אבל בעירבו החצירות לעצמן אהני השיתוף לחצירות הפתוחות זל"ז לשוייה השיתוף לחצירות כחדא, וצ"ב מאי אהני דהשיתוף משוי' להו לחדא הא עדין איי לגזירת התינוקות ובתור"פ פ"י דבזה לא חשו לשכחת התינוקות כיון דעירבו הבתים, אמנם בריטב"א נראה דכיון שהמבוי לחצירות כחצירות לבתים לא שייך לאסור בזה מדינא, ויתכן דס"ל דכל פלוגתא סומכין שייכא לענין עירוב כל חצר לעצמה לחוד דענינה לערב הדיוורין וע"י השיתוף עדיין אין הדיוורין מעורבין דבזה נחלקו ר"מ וחכמים אי מעשה השיתוף חשיב נמי למעשה עירוב, או דמשום שכחת התינוקות בע"י למעשה עירוב בפ"ע אבל בעירבו החצירות לעצמן דאין הנידון אלא לענין עירוב החצירות אהדדי כיון דע"י השיתוף החצירות מעורבים ועומדים ל"ש להצריך מעשה עירוב בפ"ע לחצירות ואף ר"מ מודה דסומכין, אמנם למש"כ הריטב"א וב"י [הובא להלן] דלרש"י לא מהני שיתוף עבור החצירות לעצמן ל"י להאמור, ובב"י פ"י ד' רש"י דקאי למ"ד סומכין על שיתוף במקום עירוב, ויעוי' בפרישה דפ"י דבריו דס"ל דאף למ"ד סומכין ל"מ השיתוף אלא להוציא מחצר לחצר ולא להוציא מבית לחצר והאריך שם בפלפול גדול, וע"י מ"ב סי' שפ"ז סק"ז וביה"ל שם ד"ה ואם, ובריטב"א הביא לדברי רש"י וכ' דאף דממתני' דהמבוי לחצירות כו' ל"י למשמע דע"י השיתוף החצירות מעורבין, מ"מ נראין עיקר דבריו דע"י דעירבו החצירות לעצמן תו ל"י למיחש לשכחת התינוקות, והנה למש"כ הריטב"א [הובא לעי'] דלענין עירוב החצירות לעצמן לא מהני השיתוף וכל הנידון לענין מחצר לחצר צ"ע לענין מה נאמר דינא דסומכין דכיון דס"ל דאירי בלא עירבו החצירות לעצמן עדיין אסור ההוצאה מהבית לחצר, וצ"ל דכל הנפק"מ הוא בהוציא כלי בית לחצר באיסור או בדרך מלבוש, ועדיין יש להתבונן בזה לשי' הריטב"א ע"ו ב' דאסור הטלטול בחצר שאינה מעורבת אמאי לא נחזי הטלטול בין החצירות כטלטול בחצר שאינה מעורבת,

ע"י תור"פ סוד"ה מערבין דהביא לרבינו ידידיה דדברי רש"י מוכרחים דבעירבה כל חצר לעצמה לכו"ע סומכין דאלי"כ איך יועיל שיתוף למבוי שחצרותיו אינם פתוחים זל"ז ואינם יכולין לערב יחדיו, והנה הא פשיטא דאין כונתו מאי תקנתא דהני חצירות לטלטל מזל"ז דהא מצו לטלטל דרך המבוי אלא ר"ל דמאי תקנתא דהאי מבוי וכ"ה לשונו והדברים צ"ב ולכא"ו המכוון דפשיטא ליה דכל ענין שיתוף המבואות הוארק ע"י דמערב החצירות לאחד ואף לענין להוציא מזל"ז [ולר"מ דאין סומכין לא יהני השיתוף להתיר המבוי אלא לאחר דיערבו החצירות אהדדי], והלכך בחצירות שאינם פתוחות זל"ז דלא שייך לערב החצירות אהדדי לא יהני השיתוף להתיר המבוי ובע"כ דלכו"ע סומכין מהני להתיר החצירות להוציא מזל"ז. [ויש בדבריו סייעתא לד' האהעו"ז סי' שע"ב דנקט דאמר' סומכין אף כשאין חלון בין החצירות ולא כהמ"א שם, ובאמת דהאהעו"ז נמי הוכיח דינו מדברי רש"י הנ"ל].

בעיקר דינא דר"מ דאין סומכין יש לברר אי מ"מ המבוי מותר ושרי להוציא מחצר לחצר דרך המבוי או דל"י תורת שיתוף לדון החצירות כמעורבות לענין המבוי ולא לענין החצירות ומבוי נמי אסור, [וע"י במש"כ לע"י בדברי רבינו ידידיה], ומצינו בזה פלוגתא ראשונים, דמדברי רד"ה בסומכין מבוא' דהמבוי מותר וכ"מ הריו"ק, וכ"ה ד' המ"א סי' שע"ב ס"ג [הובא לעי'], אמנם ברשב"א לע"י מ"ט א ד"ה "אם" בשם הראב"ד מבוא' דמבוי נמי אסור, והריטב"א סתר משנתו דבסוגיין הביא לרש"י, ולע"י מ"ט א' הביא להראב"ד,

ויש לחשב עוד סוגי הגמ' לעי' ס"ז ב' גבי ההוא ינוקא לפי הריטב"א שם דהנידון להוציא מחצר לחצר דשו"ט שם בדין סומכין, ומשמע דלמ"ד דאין סומכין לי' תקנה ואי מבוי מותר הא יכול לטלטל מחצר לחצר דרך המבוי וכבר העיר כיוצא"ז בחזו"א סי' צ סק"ג,

עירוב במקום שיתוף

גמ' מערבין בחצירות כו' שלא לשכח כו', נחלקו הראשונים אי טעמא דשלא לשכח תורת עירוב מן התינוקות נאמר אף לענין עירוב במקום שיתוף או דעירוב לא מהני לשיתוף מדינא, [נפשוט דכל הנידון בעירבו החצירות יחד אבל בעירבה כל חצר לעצמה דלא נתערבו החצירות זל"ז לכו"ע לא מהני מדינא עבור המבוי], שי' התור"פ ר"ן, ותורי"ד להלן ע"ד א' דעירוב דלא נעשה לשם שיתוף לא מהני מדינא למבוי וכ"כ הקר"א בד' הר"מ עיי"ש אמנם בריטב"א בשמעתין ולהלן ע"ג ב' ד"ה הכא מבוא' דאף עירוב מהני מדינא לשיתוף וכ"מ הרשב"א ע"ב א' סוד"ה אמרי והריו"נ כ"ג א' ד"ה ערבו, וכ"מ רש"י לעי' מ"ו ב' ד"ה ולא דכ' דעיקר עירוב בתחומין הוא עיי"ש [ומד' רש"י להלן דפי' דבפת לא פליגי היינו בעירבו בפת ולא נשתתפו אין הכרח וכדיבוא' שם].

ונפק"מ בפלוגתתם לדינא דשיירי עירוב דמבוא' להלן ע"ג ב' דלר"י שיירי עירוב בכל שהוא ולא אמרו כו' ונחלקו הראשונים אי ולא אמרו כו' הוא נתינת טעם לדינא דר"י או דהוא מילתא בפ"ע [והובאו השיטות בביה"ל סי' שס"ח ס"ד], ונפקותא גדולה לענין שירי שיתוף דאי טעמא דשירי עירוב אינו משום דלא אמרו כו' אלא קולא הוא בתקנת עירוב שיתוף נמי דינו כעירוב, אבל אי טעמא דשירי עירוב משום דאינו מן הדין אלא כדי שלא לשכח א"כ שיירי שיתוף שנוי בפלוגתת הראשונים הנ"ל אי הוי מדינא או נמי משום שלא לשכח כו' ועי' בביה"ל שם ואכ"מ.

ובעיקר שי' התור"פ ור"ן יש בדבריהם כמה עיונים א'. לא נתפרש בדבריהם מ"ט לא מהני העירוב מעיקר הדין עבור המבוי דשו"ס ע"י העירוב הוו כל החצירות לאחת, , ובתורי"ד ע"ד א' יש תוספת דברים דשאני חצר דשימושו שוה לבתים דמניחין שם כלי בתים הלכך בטלה היא לבתים, משא"כ מבוי דאין שימושו שוה לחצר ואינו עשוי אלא לכניסה ויציאה הלכך אינו נותר בעירוב החצירות, ומבוא' בדבריו דבעירוב חצירות אף דע"י דמניחים הפת בחד ביתא דנים דכולהו דיירא שם וכל הבתים טפלים לההוא בית מ"מ לא סגי בהכי להתיר ההוצאה לחצירות דכיון דהבתים מיוחדים כולם לכאור"א והחצר יש לכל א' חלק נפרד בעי' שיחול העירוב אף כלפי החצר [ובנוס"א י"ל דכיון דאף לאחר העירוב דרים כ"א בביתו אלא דמתקנ"ח חזי' להו כדרים ביחד לא תקון חכמים להחשיבם כרשות אחת אלא לענין הרשות המעורבת ולכך בעי' לערב אף החצר וכע"ז מבוא' בחזו"א סי' צ סק"א], ועי' קהדית התורי"ד דדוקא בחצר דשייכא לשימושי הבית שייכא לדונה כטפלה ע"י העירוב לבית משא"כ מבוי דאינו שייך לשימושי החצר אין רואין אותו כטפל לחצירות והלכך לא סגי בעירוב לחוד להתיר נמי המבוי [ועיקר גדרו דהתורי"ד מבוא' ברש"י לעי' מ"ט א' ד"ה עירוב עיי"ש, ב. עוילע"י דאף אי לא מהני העירוב למבוי מ"מ יהא שרי הטלטול מהחצירות למבוי כיון דהוי מרשות שותפות לרשות שותפות [ובאמת הרשב"א בסוף הסוגי' משום האי קו' הכריח דמהני העירוב מדינא עבור המבוי], והעירו דיתכן דס"ל דלי' שריותא להוציא מרשות שותפות שאין בה דיורין חלוקין לרשות שותפות של אותם בעלים שיש בה דיורין חלוקין, ועי'. ג. עוד צ"ע דלדבריהם נמצא דנחלקו ר"מ וחכמים בתרתי חדא בסומכין על שיתוף במקום עירוב אי איכא לגזירת התינוקות ועוד אי מהני עירוב במקום שיתוף מדינא, וביותר צ"ב לפי' דהתורי"ד אמאי פליגי חכמים אדר"מ, [ועי' חי' הר"ן], ולכאור"א צ"ל דעיקר פלוגתת חכמים משום דס"ל דבמעשה העירוב איכלל נמי מעשה שיתוף וחשיב דעביד מעשה בפ"ע עבור המבוי הלכך מהני שפיר מדינא עבור השיתוף [ור"מ דפליג ס"ל דכיון דייחד העירוב עבור החצירות ל"ח למעשה שיתוף], ועפ"ז יל"ב דפלוגתתם בשיתוף במקום עירוב הוא נמי מיסוד זה דכל גזירת התינוקות שייכא רק היכא דלא עביד עירוב חצירות כדינו אלא דשרי החצירות אגב גררא דהשיתוף דעירב לחצירות אבל אי שייך לדון דבמעשה השיתוף איכלל נמי מעשה ה"ז כעשה עירוב כדינו ולא גזרו בזה משום שכחת התינוקות ובהא איפליגו ר"מ וחכמים דחכמים ס"ל דבכלל מעשה השיתוף איכלל נמי מעשה עירוב, ור"מ פליג ע"ז דאין השיתוף עולה למעשה עירוב, הלכך אין להתיר החצירות אלא אגב גררא דהמבוי ובהא אי' למיחש לשכחת התינוקות, ועי' להלן דיתכן דד"ז שנוי בפלוגתת אמוראי בדין שיתוף במקום עירוב בין.

שיתוף בפת במקום עירוב

גמ' פליגי בה ר' נחומי כו' מבוא' דפת עדיפא מיין ולכך לחד מ"ד בפת מודה ר"מ ולאידך מ"ד כל פלוגתא רבנן הוא בפת לחוד, ונחלקו הראשונים בעדיפותא דפת איין, עי' משמעות רש"י ד"ה "דבחדא" וד"ה "כ"י" דשאני יין דלא חזי לעירובי חצירות ולא מצי להועיל לחצירות אלא בתורת מיגו משא"כ פת דחזי הכא והכא, ומשמע דחילוקם הוא בעיקרא דדינא דשייך חלות עירוב בפת ולא שייך חלות עירוב ביין, אמנם בר"מ פ"א הי"ט פי' הדברים כפשוטן דשאני פת דהתינוקות מכירין בו ולי' חשש שכחה משא"כ יין דיש בו חשש שכחה, וכן נתבא' ברשב"א, [אלא דפי' הכירא דפת דכיון דעקר השיתוף אינו בפת מידע ידעי דהטריחו עצמן לשותף בפת כדי שיעלה להן אף במקום עירוב], וכבר העיר בביהגר"א סי' שפ"ז ע"ד רש"י דכיון דעיקר טעמו דר"מ משום שכחה מ"ל פת ומ"ל יין, ואמרו בישוב ד' רש"י עפ"י משנת"ב לעי' דענין סומכין יל"פ בב' אנפי הא' דבכלל מעשה השיתוף נכלל נמי מעשה עירוב, והב' דמעשה שיתוף אינו יכול להתפרש אף עבור עירוב אלא דע"י השיתוף דנתערבו החצירות מימלא הותרו אף לענין טלטולם מחצר לחצר, ולפי"ז י"ל דודאי אף לרש"י חילוקא דפת מיין דבפת לא חשו לשכחה משא"כ ביין, אלא דשורש החילוק דכל גזירת התינוקות הוא רק במקום דלא עשה עירוב כדינו הלכך ביין דלא עשה עירוב כדינו דהא לא איכלל במעשה השיתוף מעשה עירוב דיין לא חזי לעירוב, וכל היתר החצירות הוא ממילא ע"י דנתערבו לא' עבור המבוי בזה חשו לשכחה, משא"כ בפת דחזי להכא ולהכא ובכלל מעשה השיתוף איכלל נמי מעשה עירוב חשיב דעשה עירוב כדינו ואף לר"מ לא חשו בהא לשכחת התינוקות.

שיתוף ביין במקום עירוב

מבוא' דלר"מ לכו"ע אין סומכין אשיתוף ביין במקום עירוב ואליבא דחכמים איפליגו ר"נ ורבה, ונתבא' ברש"י יסוד המחלוקת אי חכמים אית להו מיגו דמהני לענין מבוי מהני לענין חצר, וכפשוטו ר"ל דנהי דחכמים ל"ל לשכחת התינוקות מ"מ ביין איכא סברא נוספת דלא יהני כיון דאין מערבין ביין ולכך בעי' לסברת מיגו, ולפי"ז מבוא' דהטעם דביין ל"מ הוא מעיקר הדין [וכל מאי דהוצרך ר"מ לטעמא דשכחת התינוקות הוא רק בפת, וללישנא דפליגי ביין נתבא' לעי'], וכ"כ הקר"א והגר"א ריש סי' שפ"ז ועיי"ש בביהגר"א דהכריח כדברי רש"י דל"מ ביין מעיקר הדין דאי הטעם דל"מ ביין משום גזירה הו"מ לאוקמי מתני' להלן עג ב' דמבוא' דאין סומכין משום גזירה [ולכך בשכח היחיד מהני דלא גזירנן] כחכמים ובנשתתפו ביין, וכבר תמהו ע"ד [עי' דמשק אליעזר] דהטעם דמוקמי' להלן עג ב' מתני' שם כר"מ הוא משום רישא דעירבו בחצירות ולא נשתתפו במבוי דמותרין בחצירות ואסורין במבוי וההיא אתיא כר"מ ולא כחכמים דלרבנן מהני עירוב במקום שיתוף,

אמנם בסברא צ"ב דכיון דחכמים לא חשו לשכחת התינוקות מ"ל דאין מערבין ביין מ"מ כיון דכל החצירות נעשו לאחד ע"י השיתוף, תו ליכא חילוקי רשויות בהוצאה מחצר לחצר, ומבוא' דמדינא שייך לערב החצירות לענין המבוי לחוד ושרי ההוצאה מהחצירות למבוי אע"ג דלענין החצירות הוי דיוורין חלוקין [ולכאוי' ד"ז שנוי בפלוגתא המ"א ואהעו"ז סי' שע"ב הובא לעי'], והיה מקום לפ' כונת רש"י בע"א ועפ"י האמור דס"ל לרש"י דאף חכמים לא פליגי אדר"מ בעיקר גזירת התינוקות אלא דס"ל דכיון דמהני היין בתורת מיגו לחצר איכלל במעשה השיתוף מעשה עירוב ואין תקנת החצירות אגב גררא דהשיתוף ובזה לא חשו חכמים לגזירת תינוקות [וכדנתבא' דמה"ט למ"ד דבפת לא פליגי ל"ל לר"מ גזירת התינוקות בפת כיון דחשיב דעביד מעשה עירוב כדינו, ואף למ"ד דפליגי בפת דל"ל לר"מ להאי סברא יתכן משום דס"ל דמעשה המיוחד לשיתוף אינו עולה למעשה עירוב], הלכך בלאו סברת מיגו אף לחכמים לא מהני משום גזירת תינוקות.

בריטב"א מבוא' דהטעם דל"מ לל"ב שיתוף ביין הוא משום גזירת תינוקות ופלוגתתם בפת אי כיון דטרח למעבד שיתוף בפת לי' למיחש לשכחה או דאף בזה איכא למיחש, וכן עולה מתוך דברי הר"מ ושו"ע סי' שפ"ז דפי' הטעם דל"מ ביין משום גזירה אמנם כ"ז להך גיסא בב"י דהר"מ פסק כחכמים וכלישנא דפליגי בפת אבל להגר"א דהר"מ פסק כר"מ וכלישנא דפליגי ביין לי' הוכחה דטעמם דחכמים משום גזירה, ובמש"כ הריטב"א דטעמא דחכמים בפת משום דטרח למעבד בפת העירו דא"כ אמאי פליגי נמי דסומכין על עירוב במקום שיתוף הא התם לי' להאי סברא דטרח ובעכצ"ל דפליגי בתרתי ועי'.

והנה יש נפקותא גדולה אי טעמא דלא מהני ביין הוא מדינא או משום גזירת תינוקות לענין יחיד ששכח דמבוא' להלן ע"ג ב' דבהא מודה ר"מ דכיון דרובן עירבו לא חיישי' לשכחה דכ"ז ששיך בעירבו בפת אבל בעירבו ביין דל"מ מדינא ל"מ אף ביחיד, וכ"כ הקר"א והגאון, וכן נפק"מ להסוברים דלא פליג ר"מ אלא לענין עירוב הבתים, אבל לענין מחצר לחצר מודה דסומכין דכ"ז שייך בשיתפו

בפת אבל לא ביין, ואמרו עפ"י ליישב סתירת דברי רש"י דבריש הסוגי פי' דנפק"מ דסומכין לענין מחצר לחצר ובד"ה מערבין פי' דהנידון לעין הבתים עצמן, דבריש הסוגי קאי לבן תדאי דאירי בעירבו ביין ובזה הפלוגתא הוא מדינא הלכך הנידון אף לענין מחצר לחצר, משא"כ בד"ה מערבין קאי אליבא דמ"ד דפליגי בפת [וכדנקט בתו"ד דאין סומכין על עירוב כו' ואין סומכין על שיתוף כו' וד"ז שייכא למ"ד דפליגי בפת לחוד אבל למ"ד דפליגי ביין לכו"ע סומכין על עירוב במקום שיתוף] ולדידיה הפלוגתא הוא בגזירת התינוקות וע"ז שפיר פי' דכל המחלוקת לענין החצירות עצמן לחוד, אלא דלפ"ז נמצא דר"מ ובן תדאי לא אסרי מחד טעמא דבן תדאי קאסר מדינא ור"מ קאסר משום גזירה לחוד, וצ"ב דא"כ מאי אקשי' ותרתי הלכתא ל"ל ויש ליישב.

ילע"י להסוברים דלא מהני סומכין ביין מעיקר הדין, לענין מאי תקון לחכמים שיתוף ביין הא לעולם צריך לערב נמי החצירות בפת וכיון דעירב בפת סומכין על עירוב במקום שיתוף, ואמרו דנפק"מ לחצירות שאין פתוחות זל"ז דאף אי מהני לערב החצירות דרך המבוי בע"י קודם לשתף המבוי ובז' יהני לשתף המבוי ביין

עירוב במקום שיתוף ללישנא דבפת לא פליגי

נחלקו רש"י ד"ה מערבין ותוד"ה בפת אי למ"ד דבפת לא פליגי ה"ה דיהני עירוב במקום שיתוף או דכל מעליותא דפת הוא גבי שיתוף לחוד, דלרש"י סומכין בין אעירוב ובית אשיתוף בפת, ולתוס' אין סומכין אלא אשיתוף כיון דדדחקו עצמן לעשות בפת ואלמוה טפי ובזה לי' למיחש לשכחת התינוקות וכדפי' הרשב"א, והנה כשי' התוס' כ"כ בתור"פ ובר"ן וביארו הטעם כהאמור דשאני שיתוף דפת דמינכרא מילתא דעבדוהו נמי לשם עירוב, וצ"ב אמאי הוצרכו לה"ט הא איהו ס"ל דאין סומכין על עירוב במקום שיתוף מדינא וכדנתבא' לע"י שיטתם ופשוט דאף בפת אין סומכין, וצ"ל כדנתבא' לע"י דלמ"ד בפת לא פליגי הטעם דמודה ר"מ משום דבכלל מעשה השיתוף איכלל נמי למעשה עירוב, ולפ"ז ה"ה דצריך להועיל נמי עירוב במקום שיתוף דחשיב כעשיית שיתוף בפ"ע וע"ז פי' דמ"מ אף בזה אי' למיחש לשכחת התינוקות כיון דלא מנכרא מילתא.

עוד נחלקו רש"י ותוס' בטעמא דאין סומכין על פת דעירוב המונח בבית במקום שיתוף לכו"ע, דלרש"י דשיתוף אפשר להניחו בבית, פי' התוס' דאירי דבתחילת העירוב לא עירבו כל החצירות יחד ולא נתנו עירובן לשם שיתוף ואח"כ עירבה אחת מהחצירות המעורבות בהדי שאר החצירות דאע"ג דאהני עירובן עבור כל החצירות מדינא דשליחות דא' נותן עבור כולן מ"מ לא מהני לשיתוף, ועדיין צ"ב דכיון דע"י שליחות חשיב דעירבו כל החצירות בהדדי א"כ אמאי לא יהני נמי עבור שיתוף וצ"ל דלענין עירוב החצירות כיון דעירבו הראשונה והשני' אהדדי שפיר חשיבי כחצר אחת לענין דא' נותן ע"י כולן משא"כ לענין המבוי דלא אהני עירובן שבתחילה לשתפן והוו דיורין חלוקין לא מצי השני' לעשות שיתוף עבור הראשונה בתורת שליחות, ולמדין לפ"ז דב' חצירות המעורבות אהדדי צריך כאו"א ליתן חלקו במבוי ול"מ דא' יתן עבור כולן [וה"ה בחצר אחת שעירבה לא סגי דא' יתן עבור כולן וכ"מ בתוס' דכתבו דבתחילה לא עירבו אלא בני חצר אחת כו' ואח"כ עירב א' מבני החצר עם שאר החצירות דלא מהני עירובו לאשווי שיתוף ע"י שליחות] וכבר הובא לע"י פלוגת הרמ"א והאהעו"ז אי גבי שיתוף בע"י דכאו"א מבני החצר יתן חלקו אלא דאיהו פליגי בלא עירבו אבל בעירבו אף להאהעו"ז מהני נתינת א' עבור כולן, ובדברי התוס' מבוא' דאף בעירבו לא מהני והוא כשי' הריו"נ להלן ע"ג ב' [הובא להלן], וכ"ז למ"ד דאין סומכין אבל למ"ד דסומכין חשיב ע"י עירוב האחרונים מעשה שיתוף אף עבור הראשונים וע"י בכ"ז בשיעורי הגר"כ.

אולם התוס' פי' דלא מהני הנחת השיתוף אלא בחצר שבבית, וכיון דהעירוב היה מונח בבית ל"מ עבור השיתוף, ובעיקר פשיטותא דהתוס' דהעירוב היה צריך להועיל עבור השיתוף ואין שם עירוב מגרע, יל"פ בב' אנפי חדא דלא גרע מבעה"ב שהיה שותף דמהני לשיתוף וא"כ אף ביחדוהו לעירוב כיון דשותפין בזה צריך להעלות אף עבור שיתוף, באופנים דמהני שותפות, [אמנם לפ"ז יש ליישב שי' רש"י בפשיטות דס"ל דכל דינא דשותפות הוא רק בסתמא, ובאמת מבעה"ב שהיה שותף לשכניו יהני אף לר"מ למסמך ע"ז לעירוב ושיתוף], ובחזו"א סי' צ' סק"א פי' דכיון דעירוב ושיתוף הוי חדא ענינא שפיר הו"ל להועיל אף עבור שיתוף עיי"ש, וכ"מ הריטב"א.

מקום הנחת העירוב

נחלקו הראשונים למאי דקיי"ל דעירובי חצירות מקומן בבית שבחצר היכן מניח השיתוף כשסומכין עליו לשם עירוב, וכן היכן מניח העירוב כשסומכין עליו לשם שיתוף, שי' ר"י [בתוס'] דמניח השיתוף בחצר וכדין שיתוף בעלמא דמקום הנחתו בחצר, וכן מניח

העירוב בבית ובה נחלקו ר"מ וחכמים אי אמרי' סומכין אף כשהשיתוף אינו במקום הראוי לעירוב, וכן העירוב אינו במקום הראוי לשיתוף, ומבוא' בדבריהם דאע"ג דלשנא דפליגי בפת ל"א לחכמים מיגו ה"מ להתיר בין אבל להתיר במונח בחצר אמרי', וכדבריהם כ"מ בראב"ד [הובא ברשב"א וברא"ש] דהוכיח דקיי"ל כר"מ מברייתא דבני חבורה להלן ע"ג ב' דבמסובין בחצר סומכין ע"ז משום שיתוף ולא משום עירוב ומבוא' דלמ"ד סומכין מהני אע"ג דמונח בחצר, וכ"ה שי' הר"ן ד"ה בפת ומבוא' בדבריו דלשנא דבפת כו"ע לא פליגי מאי דמהני לר"מ הוא דוקא במונח בחצר אבל במונח בבית אין ניכר דלשם שיתוף הניחו, אמנם פשוט דכ"ד הוא רק לר"מ אבל לחכמים אף ללשנא דפליגי בפת מהני אף במונח בבית כי היכי דעירוב מהני לשיתוף אף במונח בבית אע"ג דלי' הכירא דלשם שיתוף הניחו [העירו] אמנם ברשב"א בשמעתין ולהלן ע"ג ב' ובעבוה"ק ש"ד פ"ו ובריטב"א בשמעתין נקטו דלא אמרי' סומכין אלא במקום הראוי לתרויהו והיינו במונח בבית דראוי לעירוב ולשיתוף [וכשי' רש"י דבית מהני נמי לשיתוף], ובריטב"א הוסיף דבמקום שאינו ראוי לשיתוף או לעירוב ל"ש למימר לסברת מיגו דע"ז ודאי אף לחכמים אי' למיחש לשכחה עיי"ש, והנה ברשב"א מפורש דאף שיתוף במקום עירוב לא מהני כשמונח השיתוף בחצר, אמנם בדברי הריטב"א יתכן דכ"ד לענין עירוב במקום שיתוף לחוד וכן מורין דבריו דהק' קושיתו רק על עירוב במקום שיתוף וכן תירוצו לא אהני אלא לעירוב במקום שיתוף, וכ"כ החזו"א סי' צ סקט"ז, אמנם המ"ב סי' שפ"ז סק"ו העתיק דברי הריטב"א אף לענין שיתוף במקום עירוב.

ילה"ס אי דברי הרשב"א וריטב"א דל"א סומכין הוא אף למ"ד דפליגי בין דאע"ג דאמרי' לחכמים מיגו להתיר החצר ע"י יין מ"מ ל"א מיגו לתיר במונח בחצר, או דכל דבריהם דוקא למ"ד בין לא פליגי דל"ל מיגו, והנה כבר נתבאר לעי' דבטעמא דמ"ד דבין לא פליגי נחלקו הראשונים אי משום דל"ל מיגו או דמודו חכמים לגזירת שכחה, ומעתה להשי' דפלוגתם מדינא דל"א מיגו שפיר י"ל דה"ה דלא יהני הנחה בחצר דליכא למיגו אבל להשי' דטעמם משום גזירה אי"ז תלוי כלל זב"ז, דשפיר י"ל דע"י פת כיון דטרר לעשותו במידי דמהני לעירוב [כדפי' הריטב"א] מהני אף במונח בחצר [וכן לטעמיה דהר"מ דהתינוקות מכירין בפת דהוא חי נפש [כמש"כ המ"ב] י"ל דיהני אף במונח בחצר, ומשמעות הריטב"א דקאי אף למ"ד בין לא פליגי מדפי' סברת חכמים דל"א מיגו כיון דאי' למיחש לשכחה וה"ט שייכא דוקא למ"ד בין לא פליגי [דאית ליה לחכמים גזירת התינוקות בין וכדפי' הריטב"א להלן] אבל למ"ד דפליגי בין לא מצינו כלל דאי"ל לחכמים חשש שכחה, וכן מדהק' הריטב"א קו' אחכמים ולא אר"מ משמע דאזיל אליבא דמ"ד דפליגי בפת דלדידיה ל"ל לחכמים דינא דסומכין בכל ענין, וכן בביהגר"א סי' שס"ו מבוא' דנקט דדינא דמקום הנחה תלוי בדין סומכין בין, אמנם בחזו"א סי' צ סקט"ז נקט דאף למ"ד דסומכין אשיתוף דין, ל"מ להרשב"א אלא במונח בבית,

והנה יעוי' ברא"ש דהביא להראב"ד דהוכיח מדינא דבני חבורה שהיו מסובין בחצר דסומכין על הפת בתורת שיתוף ולא בתורת עירוב דקיי"ל כר"מ וכלישנא דפליגי בפת, ודחה הרא"ש דלי' להוכיח מהתם דרב לטעמיה דסבר כר"מ, וצ"ב דעיקר ראיתו דהראב"ד דקיי"ל כלשנא דפת פליגי ומאי דחה הרא"ש דרב ס"ל כר"מ מ"מ עדיין מוכח דלר"מ לא מהני בפת, [ובאמת הרשב"א דחה לדברי הראב"ד דשאני התם דהפת היה בחצר ול"א סומכין אלא כשהפת בבית], ואמרו דלהגר"א דדין סומכין בחצר תלוי בדין סומכין בין יתכן לפרש כונת הרא"ש ע"ד הרשב"א דהתם ל"ש סומכין כיון דהוא מונח בחצר אלא דה"מ לר"מ דל"א סומכין בין אבל לחכמים דאמרי' סומכין בין ה"ה דמהני כשמונח בחצר ועי' בק"ש שם אות צ'.

ע"י רמ"א סי' שס"ו ס"ג דהמנהג בזה"ז להניח העירוב בביהכ"נ אע"ג דדינו כחצר כיון דעירובין שלנו יש להם תורת שיתוף, ובב"ח הק' דמ"מ היכי מהני לערב החצירות הא אינו מונח בבית דירה ויעוי' בביהגר"א דפי' דמהני מדין סומכין והרמ"א אזיל לשי' להלן סי' שפ"ז דפסק כמ"ד דסומכין אף בין דאמרי' מיגו וה"ה דאמרי' מיגו במונח בחצר, ובאמת דאף להשו"ע סי' שפ"ז אמרי' מיגו בין וכל מאי דלא סומכין בין הוא משום גזירת התינוקות [וכדנתב' כ"ז בהגר"א שם, וצ"ב אמאי הגר"א בסי' שס"ו פי' דהרמ"א לשי' ומשמע דלד' השו"ע ל"א מיגו, [ובביה"ל נראה דפי' כונת הגר"א בענין אחר ובחזו"א סי' צ סק"ז תמה עליו], והנה ברמ"א סי' שפ"ז כ' דהאידינא יש לעירובין שלנו דין עירוב ושיתוף ולכך סומכין לכו"ע על שיתוף במקום עירוב אף לענין החצירות עצמן [כדפי' המ"ב], ומשמעות דבריו דחשיב כעשיית עירוב בפ"ע אמנם ע"ז הדר קו' הב"ח היכי מהני בתורת עירוב הא אינו מונח בבית אלא בביהכ"נ, ואמרו דאין כונת הרמ"א דיהני בתורת עירוב בפ"ע אלא מהני מדין סומכין, ועיקר דבריו דאף לה"ה דס"ל דלא אמרי' סומכין לענין החצירות עצמן ה"מ בלא נתנו כל בני החצירות חלקן בפת אבל האידינא דגובין הקמח מכל בני החצר אמרי' סומכין אף לענין הבתים עצמן, [והדברים

מפורשים בד"מ דפי' דהטעם דל"א סומכין לענין הבתים עצמן משום דע"ז אי' לגזירת תינוקות ואהא כ' דבנתנו כולן חלקן לי' למיחש לשכחה.

ע"ע מ"ב דכי היכי דבעי' מונח בבית ה"ה דבעי' פת שלמה ומקורו מהרשב"א [והנה ברשב"א מבוא' דטעמו דע"ז אי' הכירא לתינוקות אמנם המ"ב דפי' דהכירא דהתינוקות משום דמכירין בפת דהוא חיי נפש, הטעם דבעי' שלמה משום דל"א מיגו על פרוסה], כ' הריטב"א בשם רבותיו, דכל פלוגתת סומכין הוא דוקא בלא אמר בפירוש אבל באמר בפירוש שיעלה לשם עירוב ושיתוף מהני לכ"ע ואף להתיר הבתים עצמם וה"מ בהניחן בבית דהוא מקום הראוי לעירוב, והנה במ"ב סי' שפ"ז סק"ב הביא לד' הריטב"א עיי"ש, וצ"ע דהמ"ב קאי ע"ד הרמ"א דאירי בעירובין דעושין האידנא ומניחין בביהכ"נ, ובזה ל"מ להריטב"א באומר בפירוש וכבר הק' כן בחזו"א סי' צ סק"י, ולד' הגר"א הנ"ל דלמ"ד דסומכין ביין ה"ה דמהני מונח בחצר י"ל דהמ"ב קאי ע"ד הרמ"א דסומכין אף על יין וע"ז כ' דאע"ג דל"א סומכין לענין הבתים עצמן [משום דחיישי' לשכחה] מ"מ באומר בפירוש לא חיישי' לשכחה ומהני, וכ"ד הריטב"א דבאמר בפירוש ל"מ אלא במונח בבית קאי למ"ד דאין סומכין, אמנם בד' המ"ב יש להוכיח דס"ל דלא מהני מונח בחצר אף למאן דא"ל מיגו ביין, ממש"כ בסק"ו דלהשו"ע לא מהני מונח בחצר והרי להשו"ע מהני ביין מעיקר הדין בלאו גזירת תינוקות, ומבוא דס"ל דאף אי אמרי' מיגו ביין לא אמרי' מיגו במונח בחצר, ואין לומר דכונת המ"ב דלא מהני בחצר משום גזירת התינוקות דהא להשו"ע כל עיקר הגזירה לא שיכא אלא ביין דאין התינוקות מכירין בו.

סומכין בשכח אחד ולא עירב [ע"ג ב]

ע"ג א' מתני' חמש חצירות כו' ושם ע"ב שו"ט בסתירת המשנה ומסקי' דכולה ר"מ ומודה ר"מ בשכחת היחיד דל"י למיחש לתינוקות, ועיי"ש בתוד"ה אימא ובמהרש"א ובשפ"א, ובתוס' בשמעתין, חישוב הסוגי' למ"ד דבפת לא פליגי ולמ"ד דביין לא פליגי.

נחלקו הראשונים אמאי בשכח אחד מבני אסורין במבוי ולא שרי' משום דרובן נשתתפו, בתור"פ פי' לפי"ד בשמעתין דעל עירוב במקום שיתוף לא סמכי' מעיקר הדין, אמנם בריטב"א ובריו"נ פי' דהכא אירי דחצר שלמה לא נשתתפה ובזה לא סגי במאי דרובן נשתתפו, ובריו"נ הוסיף דאי נשתתפו כל החצירות ושכח היחיד לחוד כיון דרובן נשתתפו סומכין על עירוב במקום שיתוף, ולמדין מדבריו דאף בעירבו כל בני החצר עדיין בעי' שישתתפו כולן ואף היחיד ששכח אתי' עלה מדין סומכין ולא אמרי' דסגי בשיתוף של אחד מבני החצר לחוד, ויש בזה ב' חידושים חדא דאין דנים כל החצר כחד דיור לגבי המבוי והו"ל כחמשה שדרין בבית א' דא' נותן ע"י כולן, ועוד דאין דנים כל בני החצר ע"י עירובן כחד ומהני שיתוף של א' עבור כולן בתורת שיתוף, והנה בדבר חידוש הא' כבר הובא לעי' דנחלקו בזה הרמ"א והאע"ז סי' שפ"ז, ובתורת חיים העיר דדברי הרמ"א נסתרים מהריו"נ, [ובאהע"ז הוכיח כדבריו מרש"י במתני' ע"ג ד"ה ושכח ואולי דרש"י נקט ליה אף לענין דיהא שרי ליה להוציא מבית לחצר וס"ל דסומכין לא מהני ע"ז] [ואף במקום שרובן עירבו], וכמש"כ האחרונים לעי' בשיטתו, ובחי' מהרמ"ז על הרי"ף האריך דכל דברי הרמ"א בעירבה כל חצר לעצמה, ובזה יישב ד' רשי דכיון דהיחיד לא עירב לא אהני שיתופן של בני החצר עבורן], ויש עוד לפלפל בזה מדברי הרא"ש סו"א דחצר של רבים הפתוחה למבוי דינה כיחיד במקום גוי, וכפשוטו משום דס"ל דכל דיורי החצר חשיב כחד דיור לגבי המבוי כיון דפתחן א' אמנם בחי' אהע"ז פי' דברי הרא"ש בעירבו בני החצר, ויש להאריך בזה ואכ"מ.

ובדבר חידושו הב' דהריו"נ דאף בעירבו ל"ח כחד היינו משום דלא אהני עירובן לאשוויי כחד אלא לענין חילוקי הדיורין דהבתים בחצר ולא לענין חילוקי דיורין דהבתים במבוי, ומסתבר דכ"ז לענין ליתן שיתוף עבור כולן אבל לענין לערב בהדי שאר חצירות סגי במאי דא' מהמעורבין יערב עבור כולן כיון דלענין דיורי החצר הוו כחד והיינו דינא דהשו"ע סי' שע"ב ס"ב [ומקורו משו"ת הרא"ש כלל כ"א סי' ו].

ע"ע ריטב"א דבשכח היחיד אהני דין סומכין אף לענין החצר עצמה דכיון דרובן עירבו הו"ל שכחת היחיד כאומר כלך אצל יפות, ובחזו"א סי' צ סק"יג כ' דלא עמד על דבריו.

סומכין לרב דבעי' אין חצירות פתוחות

ע"ג ב' אמר רב יהודה רב לא תני פתוחות כו', הק' הראשונים לרב דל"מ שיתוף אלא באין חצרות פתוחות זל"ז היכי משכח"ל לפלוגתא ר"מ וחכמים אמנם חלוקים בקושיתם, דהתורהא"ש העמיד הקו' אדר"מ היכי משכח"ל דינא דמערבין ומשתתפין, וכן רהיטת תוד"ה כל [נויעוי' בב"י דהוכיח מדבריהם דפלוגתא ר"מ וחכמים לענין חצירות הפתוחות זל"ז דאי נחלקו לענין החצירות עצמן שפיר יל"פ דאיידי באין פתוחות זל"ז ומערבין היינו החצירות עצמן] וכן הק' כע"ז בריטב"א היכי תני או משתתפין כיון דבע"כ איירי בפתוחות זל"ז, ומשמע דעל חכמים דס"ל דאמרי' סומכין לא ק"ל, אמנם ברשב"א העמיד הקו' ע"ד חכמים היכי מהני סומכין באין חצירות פתוחות זל"ז, ולכאוי' יסוד הנידון בגדר סומכין אי משום דבמעשה העירוב איכלל נמי למעשה שיתוף דלפי"ז לרב דל"מ שיתוף בפתוחות זל"ז ה"ה דלא יהני סומכין אבל אי הגדר דע"י מעשה העירוב ממילא הוי כחד אף לענין המבוי שפיר י"ל דבכה"ג מהני אף לרב כיון דאיי"ז ע"י מעשה שיתוף, ובעיקר קו' הרשב"א העירו דסתיר דבריו לעי' ע"א ב' בשלהי הסוגי' דהק' אמאי לר"מ אין סומכין על עירוב במקום שיתוף ואסור ההוצאה מהחצר למבוי הא מפי' מרשות שותפות לרשות שותפות ואין כאן חילוקי רשויות, ותי' דכל האיסור הוא רק משום גזירת תינוקות, וצ"ע דא"כ לחכמים דל"ל להגזירה אף אי לא אמרי' סומכין יש להתיר ההוצאה מהחצר למבוי דהוא מרשות שותפות לרשות שותפות ואמאי הק' הרשב"א דלרב בחלונות פתוחות לי' למשרי לחכמים, ויש ליישב להאמור דחכמים נמי אי"ל להגזירה וכל פלוגתא דע"י סומכין חשיב דעשה עשיית העירוב והשיתוף כדינו וע"י.

עניני תחומין - פ' מי שהוציאוהו

היוצא חוץ לתחום

הולכיכוהו לעיר אחרת

מ"א ב מתני' מי שהוציאוהו כו' נחלקו הראשונים בהוציאוהו לעיר אחרת דכל העיר כד"א אי ה"מ במוקפת מחיצות, ונאמרו בזה כמה שיטות, **שי'** רש"י במתני' ותוס' להלן מ"ז ב' ד"ה דכולה רא"ש סי' י' [ותוס' ר"ה כ"ג ב'] וטוש"ע סי' ת"ו ס"ו, דה"מ במוקפת מחיצות אבל באין מוקף מחיצות ל"ל אלא ד"א לחוד ודוקא בהוציאוהו לעיר אחרת אבל בשבת אף באין מוקף מחיצות דנין כל העיר כד"א, **וכפשוטו** יסוד חילוקא דשבת מהוציאוהו לעיר אחרת דשאני שובת דזוכה במקומו ע"י שביתה והשביתה חשיבא בכל העיר, משא"כ הולכיכוהו לעיר אחרת דאין הד"א בתורת שביתה אלא דנתנו לו חכמים מקום ד"א ואין שייך לדון כל העיר כמקומו אלא במוקף לחוד, אמנם בשו"ע הגר"ז סי' ת"א בסוגריים פ"י דאף שובת אין דנים שביתתו אלא בד"א ומאי דנותנים לו כל העיר הוא מהל' מדידה דאין מודדים התחום אלא מחוץ לעיר [וכעין דין עיבור וקשת], וכדבריו כ"מ בר"ן ל"ד ב דמבוא' כהגר"ז. ויש קצת סיעתא לדבריו מעיר המובלעת להלן סי' ב' דבכלתה מידתו בסוף העיר כל העיר כ"ד וסתירת הראשונים והפוסקים דהוא אף באין מוקפת מחיצות ואע"ג דלא שבת בעיר, ולהגר"ז א"ש דבהל' מדידה אין העיר עולה לתחום אלפים, [העירו] אמנם צ"ב לדבריו אמאי עיבורה של עיר [לעי' ל"ב ב'] כמאן דמליא.

והנה בראשונים כ' להוכיח חילוקא דשובת ממי שהוציאוהו מכמה דוכתי, בתוס' מ"ז ב' כ' להוכיח מדלעי' ל"ב ב' דהנותן עירובו בעיבורה של עיר הוי כל העיר ועיבורה כד"א אע"ג דלי' מחיצות לעיבורה של עיר, ומדוקדק בתוס' דראיתם מקו' הגמ' שם א"ה כו דחז"י דעיבורה של עיר כד"א, וצ"ב אמאי לא הוכיחו מתחילת הגמ' שם דאמר' דעיבורה של עיר כמאן דמליא, [ובאמת הר"ן הביא לתחילת הגמ'], ובתוס' ר"ה כ"ג ב' ד"ה לא כ' להוכיח ממתני' סי' א' דנותנין קרפף לעיר, וממתני' סי' א' דהנותן עירובו בעיבורה של עיר לא עשה כלום דמבוא' דעיבורה חשיב כד"א, וצ"ב אמאי התוס' מ"ז ב' לא הוכיחו מהתם ואולי דשא"ה דשבת בעיר ולענין העיר דנים אף עיבורה כד"א אבל ל"י למילף לשבת בעיבורה דדינו נמי כד"א, ויתכן עוד דהתם י"ל דהוא מהל' מדידה וכהגר"ז,

שי' הריטב"א ל"ב ב' דבין בהוציאוהו מעירו ובין במניח עירובו בעיר בעי' מוקף מחיצות והא דעיבורה של עיר כד"א היינו משום דרואין מחיצות העיר כאילו מתעקמות לעיבורה וכדופן עקומה, אמנם הא מיהת מבוא' בריטב"א שם דלא בעי' מחיצות להיתר טלטול ואף בבקעי בה רבים חשיב כד"א, ובגאוו"י שם נקט דבעי' נמי מחיצות להיתר טלטול וכ"ד הריטב"א דמהני אף בבקיעת רבים ה"מ בבקעי בעיבורה עיי"ש, וכן נקט דדברי הריטב"א קאי אף לענין שובת דלא מהני אלא במוקף מחיצות, ובשעה"צ סי' ת"ח סק"ג הק' ע"ד מדינא דיושבי צריפין להלן נ"ה ב דמבוא' דאף בשבת בעיר בלא מחיצות מהלך את כולה וכמש"כ להוכיח החי"א כלל ע"ו סי"א, [ובאמת ברבינו יואל המובא באו"ז בתשובתו לר"א מבוא' נמי דהשוה שובת ליצא חוץ לעירו ואי בעי' מוקף מחיצות ביצא חוץ לעירו בעי' נמי בשובת, וכ' בסו"ד להוכיח מיושבי צריפין ונר' מדבריו דא"ז ראי' ברורה], **ובעיקר** דברי הריטב"א יעו"ש דדקדק דבריו מרש"י ד"ה דמתא, דפי מתוך שהיא מוקפת מחיצות, אמנם בב"ח סי' ת"ט כ' דאין כונת רש"י למוקף מחיצות אלא דהעיר קבועה ומוקפת ישוב מחיצות קבועין לאפוקי יושבי צריפין, וכצ"ל בד' התור"פ דפי' כרש"י ולהלן מ"ז ב' נקט כתוס' דשובת לא בעי' מוקף מחיצות.

יעו"י בתוס' מ"ז ב' דלשי' רש"י בעי' נמי מחיצות שהוקפו לדירה דלא עדיף משבת בתל ונקע דלא מהני ביותר מב"ס כיון דלא הוקפו לדירה וכ"כ הריטב"א בשמעתין והוכיח כן מדברי הירושלמי וצ"ב אמאי לא הוכיח נמי מתל ונקע כתוס', ועי' להלן, אמנם ברמב"ן כ' להוכיח דלא בעי' מוקף לדירה מהא דמהני לשמואל להלן מ"ב ב' שבת באויר מחיצות הספינה לדון כל הספינה כד"א אע"ג דס"ל לשמואל להלן צ' ב' דמחיצות ספינה להבריח מים עשויות ואינן מוקפות לדירה, ובהגה' הגר"ז הק' דאכתי תקשי מ"ש משבת בתל דבעי' מוקף לדירה, ואולי דס"ל להרמב"ן דשאני תל דהנידון לענין מדידה היכן שביתתו דבזה בעי' הוקף לדירה דע"ז דנים ששבת בכולו אבל לענין ד"א דהוא מדין מקומו סגי אף בלא הוקף לדירה,

נחלקו הראשונים אי בעי' נמי מחיצות דמהני להיתר טלטול וכל מאי דחשבי להעיר כד"א משום דהוי רה"י או דסגי בהיקף מחיצות לחוד ומהני אף לכרמלית וכן לעיר שיש בה בקיעת רבים [והא דבעי' הוקף לדירה משום דבלא"ה ל"ל תורת מחיצות ומשא"כ בקיעת רבים דאינו פוסל המחיצות אלא דלא מהני להפקיע המקום מתורת רה"י], עי' ר"ן ותוהר"א שם מ"ז ב' ופלוגתא רבינו אפרים ורבינו

יואל המובא באו"ז הלי' ע"ש סי' ו' [והובא בצרה הגהות אשר"י], ובחזו"א סי' ק"ט סקט"ו העמיד פלוגת רבינו אפרים ורבינו יואל בפלוגת רש"י והרמב"ן.

שי' הרמב"ן [כדהובא בביה"ל סי' ת"ה ס"ו] דמי שהוציאוהו דינו כשובת דלא מחיצות, ולכך בנתנוהו תוך העיר שרי אף בעיבורה אבל בנתנוהו בעיבורה לא חזי' העיר טפילה לה ואסור בעיר, ומה"ט השובת בספינה אעפ"י דבעי מחיצות מ"מ לא בעי מוקף לדירה, וילע"י בדבריו דהנה מצינו ברמב"ן ג' חלוקות, עיר, ספינה, ותל, דבעיר לא בעי מחיצות כלל דמתא כמאן דמליא ובספינה בעי מחיצות ובלאו מחיצות ל"ש לדונה כמאן דמליא ומ"מ מהני אף ביותר מב"ס דלא בעי הוקף לדירה, וגבי תל בעי מוקף לדירה, ול"מ אלא בפחות מב"ס, וצ"ב מ"ש ספינה מתל, [נועי' לעי' דיתכן דס"ל דשאני תל דהנידון לענין מדידה משא"כ ספינה דהנידון לענין ד"א], עוד יש לדקדק לשונו דהרמב"ן והלכך כו' שתי מחיצות כו' ומה ענין שתי מחיצות להכא, [ובחזו"א סי' ק"ט נראה דפי' דאף הבתים הבולטים מהעיר כל דעומד בין ב' מחיצות הבתים חשיב עדיין תוך העיר], ויתכן בכונת הרמב"ן דלעולם מודה דעיר הפרוצה ממחיצות ל"ח כד"א ועיקר פלוגתו על רש"י דכיון דהעיר כד"א משום דאורו תשמישו לדירה וכמאן דמליא לזה לא בעי מחיצות להיתר טלטול אלא סגי במחיצות כ"ד, ולכך סגי בב' מחיצות וכן לא בעי כלל לתנאה דהוקף לדירה ושאר תנאי מחיצות וה"מ עיר אבל ספינה לא חשיב תשמישו לדירה אלא ע"י ד' מחיצותיה, ותל דאף ע"י מחיצות ל"ח תשמישו לדירה לא שייך לדונו כמאן דמליא אלא ע"י שהוקף נמי לדירה..

עיבורה של עיר

בדין עיבורה של עיר, שי התוס' מ"ז ב' ורא"ש סי' י' דבהכניסוהו לעיר אסור לצאת לעיבורה ובהכניסוהו לעיבורה אין לו אלא ד"א ואע"ג דטפל לעיר מ"מ הא ל"ל מחיצות, שי' הריטב"א ל"ב ב' דבין הכניסוהו לעיר ובין הכניסוהו לעיבורה מהלך כל העיר ועיבורה דע"י מחיצות העיר חשיב עיבורה נמי למוקף מחיצות [וד"ז נלמד ממש"כ הריטב"א דעיבורה של עיר חשיב למוקפת מחיצות ע"י מחיצות העיר, אמנם יתכן דכל דברי הריטב"א הוא רק לענין לדונה כמאן דמליא אבל לענין היתר הליכה ס"ל דבעי מחיצות ממש, וכן העירו דאולי כ"ד הריטב"א דדנים עיבורה כמוקף הוא רק לענין לדונה כמאן דמליא אבל לענין היתר הליכה ס"ל דבעי מחיצות ממש, להיפך בשבת או נתנוהו בעיבורה] וכ"ה שי' הרא"ש [הובא בביה"ל], ושי' הרמב"ן דהכניסוהו לעיר מהלך אף בעיבורה דל"ב מחיצות ועיבורה טפלה לו, ובהכניסוהו לעיבורה אין לו אלא ד"א דאין העיר טפלה לעיבורה [ומקורו דהרמב"ן דאין העיר טפלה לעיבורה הוא ממתני' דקתני דיר וסהר וכדלהלן]. ויש לברר אי בשבת בעיבורה נמי ס"ל להרמב"ן דאסור בעיר או דבשבת שרי וס"ל דלענין עיבורה חלוק שבת מנתנוהו, וממש"כ להרמב"ן לעי' להכריח דברי רש"י דחלוק שבת מנתנוהו דשבת בעיבורה מותר בעיר ונתנוהו בעיבורה אסור בעיר מבוא' דס"ל דהשובת בעיבורה מותר בעיר, אמנם יתכן דכ"ד שם בשי' רש"י דלרש"י מתפרש מתני' סי' ב' דהנותן בעיבורה לא עשה כלום משום דשובת לא בעי מחיצות אבל לדידה דאין חלוק שובת ממי שהוציאוהו כי היכי דמי שהוציאוהו ל"ח עיבורה כד"א ה"ה בשובת [וממתני' סי' ב' לי' להוכיח די"ל דשאני התם דשבת בעיר הלכך כשמניח הפת בעיבורה לא עשה כלום דבלאו הפת מודדין לו התחום חוץ לעיבורה], ובחזו"א סי' ק"י סקט"ז נקט בפשיטות דלכל הראשונים השובת בעיבורה חשיב כשבת בעיר, והוסיף דהוא גמ' ערוכה לעי' ל"ב דעיבורה של עיר כמאן דמליא, לענין הנותן עירובו שם.

דיר וסהר

מתני' נתנוהו בדיר וסהר, יעוי' ברש"י דנתנוהו או בדיר וסהר [ואינן תוך העיר], אמנם הרמב"ן גרס דהוליקוהו לעיר אחרת ונתנוהו בדיר או סהר שתוך העיר וקמ"ל דשרי לצאת מהדיר וסהר לתוך העיר, וכפשוטו ר"ל דלא נימא דמחיצות הדיר וסהר סלקו למחיצות העיר ואין לו אלא הדו"ס לחוד קמ"ל, אמנם לשונו מורה יותר דאיירי בדיר וסהר הסמוכין לעיר וקמ"ל דכיון דהוי אור שמשמשו לדירה הרי הם כבית וחשיבי תוך העיר, [ודו"ס שתוך העיר פשיטא דאינו מסלק למחיצות העיר ובזה לא איירי], וא"ש לפי"ז דברי הרמב"ן בהמשך דבריו דכ' לדקדק ממתני' מדתנן דיר וסהר דדוקא בדו"ס מהלך אף תוך העיר אבל נתנוהו בעיבורה של עיר אינו מהלך בעיר

וכג"י הרמב"ן כ"כ באו"ז משמיה דרבינו אפרים, אמנם עיי"ש דפי' רבותא דמתני' דשרי בדיר וסהר ואסור בעיר כיון דאינה מוקפת במחיצות המתירות בטלטול

בעיקר דינא דדיר וסהר יעוי ברש"י להלן מ"ב א ד"ה מהלך דהוא קולת חכמים להית היקף המחיצות לד"א, ולא הקילו חכמים אלא באין לו תחום אלפים אמה עיי"ש, ויש לברר אי גדר קולת חכמים דחשבי ליה לכל הדיר וסהר למקום רגליו וכשבת שם או דלעולם מקום רגליו הוא מקום עמידתו והד"א שסביבותיו לחוד, אלא דחכמים התירוהו להלך בכולה כדין הליכה תוך התחום, ויל"ד נפק"מ בנתנוהו בסוף הדיר אי שרי לצאת מהדיר תוך ד"א, ובחזו"א סי' ק"ט סק"י נקט בפשיטות דאסור כיון דדנן הד"א ידיה בכל הדיר כולו, עוד ילה"ס בנתנוהו חוץ לדיר ומקצת אמותיו נכנסין תוך הדיר אי שרי בכל הדיר, ומדברי רש"י ס"ב א סוד"ה מהלך יש ללמוד דמהלך את כולה [מהא דדן בכלתה מידתו במערה אמאי אינו מהלך את כולה], אמנם בגאו"י מ"ב א' הביא מהירושלמי דבנתנוהו על פתח הדיר אסור ליכנס לדיר שמא יהלך בכולו, וע"ע להלן בהמשך הסוגיות עוד פרטים בזה.

ע"ע או"י ה' ע"ש ריש סי' ו' ורמב"ן להלן מ"ג א ד"ה ושמא, דכ' לדקדק מלשון רש"י במתני' דשרי היציאה מהספינה תוך ד"א ודנן כל הספינה כמקום רגליו, וילה"ס אי בנתנוהו לדיר וסהר נמי שרי הד"א שסביבות הדיר וסהר, [וילע"י בזה בדברי הריטב"א מ"ד א' ד"ה או דלמא ויבוא' במקומו],

יצא לדעת

יצא לדעת וחזר באונס

מ"א ב גמ' אמר ר"נ אמר שמואל כו' בשו"ט דהגמ' בדברי שמואל מבוא' דיצא לדעת וחזר באונס עדיפא מיצא באונס וחזר לדעת ולכך אף לבתר דשמעין ממתני' דיצא באונס וחזר לדעת אין לו אלא ד"א עדיין היה ס"ד דיצא לדעת וחזר באונס כאילו לא יצא, ואף למסקנא דפרקי' מהו דתימא לצדדין כו' לא אמרי' כן אלא איצא באונס וחזר לדעת, [ע"י תוס' ותוהרא"ש תור"פ וחי' הגראמ"ה], ויעוי' בתוהרא"ש דמעלתו דחזר באונס משום דגמר הדבר בהיתר היה ולכאוף גדר הדברים דהיוצא חוץ לתחום שורת הדין דתחומי קיים אלא דקנסוהו חכמים ליוצא באיסור דאיבד תחומי הלכך ס"ד דלא קנסו אלא לחזור באיסור, וילה"ס למסקנא דקמ"ל שמואל דאף בחזר באונס אין לו אלא ד"א אי הגדר דקנסו אף כשהיה תחילת היציאה באונס או דלמס' היוצא חוץ לתחום איבד תחומי מדינא וקולא הוא דהקילו חכמים ליוצא וחזר באונס לחזור לתחומי, והנה ע"י להלן דלשי' הרמב"ן וסייע' היוצא בהיתר דינו כיוצא לדעת וצ"ב אמאי קנסו חכמים ליוצא בהיתר ולהמבואר דלמסקנא קמ"ל שמואל דהיוצא חוץ לתחום איבד תחומי מדינא, א"ש, וע"י להלן עוד ישוב בזה.

יצא לדעת ונכנס לעיר אחרת

נחלקו הראשונים ביצא לדעת ונכנס נכנס לדיר וסהר או לעיר המוקפת מחיצות אי מהלך את כולה או דאין לו אלא ד"א, ויסוד הנידון אי דיר וסהר חשיב כולו למקומו של אדם, וכי היכי דהיוצא לדעת יש לו ד"א ה"ה דיש לו כל המקום המוקף, או דמקום המוקף אינו מדין מקומו של אדם אלא קולא הוא דאקילו חכמים להלך את כולה ולא הקילו כן אלא ביצא באונס וכדפרש"י להלן מ"ב א' ד"ה מהלך, וכן אסבר המאירי, ע"י תוס' כ"ט א' ד"ה והושיבו, רמב"ן בשמעתין ד"ה והראי' [ובמלחמות י"א ב' מדפי הרי"ף מהראב"ד], ריטב"א, ר"ן, רשב"א בעבוה"ק ש"ה פ"ג, ר"מ פכ"ז הי"ג, טוש"ע סי' ת"ה ס"ו, **ובד'** הרא"ש יש מבוכה דבשמעתין הביא לרבינו מאיר לענין חזר לעירו ומשמע דבעיר אחרת ובדיר וסהר אינו מהלך את כולה וכדקדק הרמ"א סי' ת"ה סק"ב אמנם כל עיקר דקדוק זה אינו אלא לרמ"א להלן דהרא"ש איירי במוקף מחיצות אבל להב"מ דאיירי באין מוקף יתכן דס"ל דבמוקף מהני אף בעיר אחרת ורבותא דרבינו מאיר דבעירו מהני אף באינו מוקף. וכן מבוא' בדברי הרא"ש סי' ד' בעובדא דנחמ"י דכ' דכל האי דינא דאהני מחיצות בני"א להחזירו לתחום ולהחזיר כל העיר הוא דוקא ביצא שלא לדעת, ופי' הגר"א סי' ת"ה כונתו דביצא לדעת אין לו כל העיר כד"א, [וכ"פ כונת הרא"ש בב"י שם כמש"כ הבי"מ שם ס"ח], וכן העירו לדייק מדברי הרא"ש סי' י' דכ' להוכיח דבע"י עיר המוקפת מחיצות מהא דעדי החודש אינם מהלכים כל העיר כיון דאינו מוקף מחיצות אף שברשות יצאו ומשמע דכל ראיתו משום דברשות יצאו, והיינו משום דביצאו שלא ברשות שפיר אינם מהלכים כל העיר וכדין יצא לדעת דאין לו אלא ד"א, אולם בב"י הביא דמדברי הרא"ש מ"ג א' דכ' דבנכנס לספינה בשבת מהלך את כולה ודלא כהרשב"ם, מבוא' דביוצא לדעת מהלך את כולה [וכן הביא בב"הגר"א ס"ז].

יש לע"י היטב לשי' התוס' וסיע' דמהלך את כולה משמעתא דשבת בבקעה להלן מ"ב א' דמבוא' דאין כל המקום המוקף כד"א ויבוא' שם.

ילה"ס להר"מ וסיע' דאין לו אלא ד"א אי דינו כן אף ביצא מעירו מדעת. ונכנס לעיר אחרת באונס או דהיכא דהכניסה היה באונס מהלך את כולה [ועד כאן לא קאמרי' דבע"י כניסה ויציאה לאונס אלא לענין חזר לעירו דלא שרי' ליה אלא בלא הזיד כלל בתחומי אבל לענין נכנס לעיר אחרת דהוא תחום חדש סגי בכניסה לחוד באונס], ויעוי' מ"ב סי' ת"ה סקכ"ה דנקט בפשיטות דאף בזה אין לו אלא ד"א, והעירו דכ"ה מוכרח בדברי הרשב"א דהק' להר"מ אמאי לא מתרצי' דרבותא דשמואל דהיוצא לדעת אין לו אלא ד"א אף בדיר וסהר, ואי אף להר"מ אינו תלוי ביציאה אלא בכניסה לדיר וסהר, לק"מ דשמואל הא תלי ליה ביציאה לדעת.

יצא לדעת וחזר לעירו

ע"י רא"ש בשם רבינו מאיר דהיוצא לדעת וחזר לעירו אע"ג דאיבד תחום אלפים אמה מ"מ לא איבד שביתתו לענין דמהלך בכולה, וכדמצינו כע"ז גבי ספינה להלן ע"ב דאע"ג דל"ל תחום אלפים מ"מ מהלך את כולה כיון דשבת באויר מחיצות [אמנם יש לחלק דשאני ספינה דלא יצא מאויר מחיצותיה משא"כ בחזור לעירו], **ונחלקו** הרמ"א ובי"מ סי' ת"ה ס"ח בכונת הרא"ש, דהרמ"א פי'

דאע"ג דהיוצא לדעת איבד תחומו מ"מ עדיין יש לו בעירו מעלת מקום המוקף מחיצות לדונו כד"א, [ונתחדש דבעיר ששבת איכא למעלת מקום המוקף טפי מעיר אחרת] וכל דברי הרא"ש דוקא בעיר המוקפת מחיצות, אמנם הבי"מ פי' דודאי עיר ששבת מעלתו משום הקנין שביתה וכונת הרא"ש דאע"ג דהיוצא לדעת מאבד שביתתו לענין אלפים אמה מ"מ לא איבד שביתתו לענין מקום רגליו וכיון דהשובת בעיר מקומו בכל העיר שרי להלך בכולה והרמ"א איירי אף באין מוקפת

מחיצות, ונמצינו דנחלקו הרמ"א ובי"מ בדברי הגמ' להלן מ"ב ב' שאני ספינה הואיל ושבית באויר מחיצות אי מעלתו דשבת משום קנין שביתה או דבשבת חשיב טפי מקום המוקף כד"א.

וילה"ס להרמ"א אי בחזר לעירו אף לר"ע מהלך את כולה, או דכל מעלת שבת באויר מחיצות הוא בתורת דיר וסוהר ולר"ע דל"ל דיר וסוהר ה"ה דבחזר לעירו ל"ל אלא ד"א, ומדברי התוס' תוס' להלן מ"ב ב' דהק' להמבוא' שם דמודה ר"ע בשבת באויר מחיצות אמאי פליג אספינה, מבוא' דפשיטא להו דמעלתו דשבת באויר מחיצות דספינה הוא מתורת שביתה ולא משום דינא דדיר וסוהר ויבוא' שם עוד, והנה יעוי' בביהגר"א סי' ת"ה ס"ח דהק' ע"ד השו"ע שם דפסק למהר"ם ומבוא' דס"ל לדיוקא דהמהר"ם דמדלא מתרצי' בסיפא דינא דשמואל דאשמועינן דאף בעירו ל"ל אלא ד"א, דבאמת בעירו מהלך את כולה, א"כ הו"ל למפסק נמי לדינא דהתוס' והרשב"א דאף בהלך לעיר אחרת מהלך את כולה וכדדיקי' ליה מהא דלא מתרצי' לשמואל דקמ"ל ברישא דמתני' דאין מהלך כל העיר, ואמאי פסק בזה דאין מהלך את כולה, ותי' דלמאי דס"ל לשמואל [להלן מ"ב] דהלכה כר"ג בספינה לחוד ל"ל דאתי לאשמועינן דהיוצא לדעת אין מהלך כל הדיר וסוהר דבזה אף באונס ס"ל דאין מהלך את כולה ומשא"כ בסיפא דהנידון לענין חוזר לעירו דשבת באויר מחיצות ובזה פסק שמואל כר"ג שפיר דייק המהר"ם כדבריו, ומבוא' בהגר"א דלר"ע דאף בספינה אין מהלך את כולה ל"ל לדינא דהמהר"ם, והיינו עפ"י המבוא' ברמ"א דכל דינא דהמהר"ם דמהלך את כולה הוא משום דינא דדיר וסוהר [העירו]

עוד אמרו לפרש כונת הרמ"א בדרך מחודשה דס"ל דאף בעיר ששבת ל"ח כל העיר כד"א אלא במוקף מחיצות וכל דברי הראשונים דבשבת לא בעי' מחיצות הוא רק לענין מדידת תחום שבת וכמש"כ הגר"ז סי' ת"א, והלכך ביצא לדעת דאיבד תחום שבת ואין דנין להתירו להלך את כולה אלא ע"י דחשיב כל העיר כד"א לזה לא מהני אלא במוקף מחיצות.

יעוי' בגאוו"י דנסתפק לדי' המהר"ם ביש לו בתוך תחומו מקום המוקף מחיצות דדינו דמובלע תוך התחום אי חשיב מקום זה כשבת באויר מחיצות כיון דבביה"ש הו"ל כד"א, עיי"ש, [ויש בדבריו חידוש דאע"ג דכל שביתתו במקום זה הוא מחמת התחום והרי איבד לתחומו מ"מ כיון דבביה"ש הו"ל כד"א מהני].

יוצא ברשות

נחלקו הראשונים אי היוצא ברשות ובהיתר דינו כאונס או כיוצא לדעת, דברמב"ן ד"ה והראיה מפורש דחשיב יוצא לדעת ולכ"פ דעדי קידוש החודש לא היו זזים בתחילה ממקומם כדין יוצא לדעת, ומש"כ הרמב"ן להלן מ"ג א ד"ה 'הא דבעי' דהיוצא חוץ לתחום למעלה מ"י ונכנס לעיר מהלך את כולה, צ"ל דעדיף הוא מהיוצא ברשות כיון דלא היה התם מעשה יציאה [העירו] אמנם מדברי הרא"ש סי' י' בראיתו מעדי החודש מבוא' דהיוצא ברשות דינו כאונס עיי"ש, וכן שנוי נידון זה בפלוגתת הרשב"ם ור"י המובא בתוס' מ"ג א' ד"ה הלכה אי הנכנס בהיתר לספינה מהלך את כולה או דאינו מהלך אלא ד"א, ועי' גאוו"י שם [אלא דיש מהאחרונים דפי' ד' הרשב"ם דס"ל דקיי"ל בדיר וסוהר כר"ע ולפי"ז לא מוכח מידי, ויבוא' במקומו].

וילע"י לשי' הרמב"ן וסיעתו מעובדא דנחמיה להלן מ"ג ב' דחזר לתחומו ע"י מחיצת בני"א אע"ג דל"ח אלא כנכנס בהיתר, ואולי דהתם דנכנס ע"י מחיצה בני"א ולא יצא מד"א בזה אף להרמב"ן מהלך את כולה כיון דלא היה מעשה יציאה וכדנתבא' לעי' לענין היוצא למעלה מ"י, וכן ק' כיוצ"ב מהנצרך לנקביו דחוזר לתחומו אע"ג דלא עדיף מהנכנס ברשות, [אלא דיעוי' להלן דנחלקו הראשונים אי הטעם דחוזר לתחומו משום דשבת שם או דהוא דין מחודש דכיון דעל על ואף בנכנס לעיר אחרת ולפי"ז ל"ק], ואמרו דכל דברי הרמב"ן הוא לענין הנכנס לעיר אחרת לחוד דהתם קולא הוא דאקילו חכמים להלך את כולה ולא הקלו אלא ביצא באונס לחוד, אבל בחוזר לעירו דשורת הדין דחוזר לתחומו הראשון אלא דקנסוהו חכמים דאיבד את תחומו, הלכך לא קנסוהו אלא ביצא לדעת אבל ביצא בהיתר חוזר לתחומו כדין היוצא באונס.

הנצרך לנקביו

הנצרך לנקביו למ"ד תחומין דאורייתא

גמ' בעו מיניה מרבה כו' וברש"י ד"ה את ל"ת כו' ותחומין דרבנן, ומבוא' דלמ"ד תחומין דאורייתא היוצא חוץ לתחום אסור לצאת מד"א מדאורייתא ולפ"י להסוברים דחוץ ל"ב מיל דאורייתא [וכ"פ הר"מ פכ"ז משבת ה"א] היוצא חוץ ל"ב מיל ונצרך לנקביו אסור לצאת מהד"א וכ"כ הקרית ספר פכ"ז משבת. אמנם בתו"י יומא ס"ז א [נד' בדף ס"ח] ובריטב"א שם מבוא' דביצא מתחומו לי איסור מדאורייתא להתקרב לתחומו, ולדבריהם ה"ה דהיוצא לנקביו חוץ ל"ב מיל שרי לחזור למקומו וכן נקטו הקר"א והאו"ש פכ"ז משבת, ובעיקר חילוקא דהתו"י בין המתקרב לתחומו להתרחק מתחומו ע"י במנ"ח מ' כ"ד אות ו' ובעמודי אור סי"ד וחזו"א סוס"פ, וע"ע בכל הנ"ל בדברי יחזקאל סי' ז סק"ד.

ילה"ס להסוברים דלמ"ד תחומין דאורייתא אסור לצאת חוץ לד"א מדאורייתא, אי בדיר וסתר מהלך את כולה או דכל קולת דו"ס הוא מדרבנן, ואמרו להוכיח מהא דאי' להלן מ"ב ב' לחד לישנא דר"ע מודה לד"א דדיר וסתר מדינא ולא פליג אלא משום גזירה, והרי ר"ע ס"ל תחומין דאורייתא כדאי' סוטה כ"ז ב, ומבוא' דמהני דו"ס אף לדאורייתא.

בנצרך חוץ לעירו אי קונה ד"א חדשות

נחלקו הראשונים בנצרך לנקביו דדינו דמתרחק לאחר שעשה צרכיו למקום שכלה הריח אי חוזר למקומו או דקונה ד"א חדשות, ע"י רא"ש, ור"מ פכ"ז משבת ה"ט, רשב"א בעבוה"ק ש"ד פ"ח, ריו"ק, תוס' מ"ד ב' ד"ה ומר סבר, או"י סי' קמ"א, ומאירי, והנה ש"י הרא"ש וסייעתו דקונה ד"א חדשות טעמם ברור דלאחר שיצא מד' אמותיו פקע שביתתו מהנך ד"א וכמש"כ השעה"צ סי' ת"ו סק"ג, אמנם בשי' הר"מ דחוזר למקומו ילה"ס אי אי משום דס"ל דלא פקע לד"א הראשונות וגדר היתר היציאה דחכמים הרחיבו למקומו עד למקום עשיית צרכיו, או דאף לדידיה פקע לד"א אלא דכ"ז דמהלך אינו קונה ד"א חדשות ונמצא דאינו יוצא חוץ למקומו [ובנוס"א דאף אי' מהלך קונה מ"מ הכא משום כבוד הבריות תקון חכמים דמצו לחזור ואינו קונה ד"א חדשות] וע"י בזה בדברי יחזקאל סי' ט' סק"ז, ונפק"מ אי חייב לחזור למקומו או דהוא רשות, , וכן נפק"מ בנפנה תוך ד"א לתחומו הראשון אי שרי ליכנס לעירו ע"י הבלעת תחומין דאי תחומו הראשון מתרחב עד למקום עשיית צרכיו שייך בזה הבלעת תחומין משא"כ אי ד"א קיימים במקומם לי' בזה הבלעת תחומין וע"י דברי יחזקאל שם סק"ח ט', [וכן ילה"ס להאמור אי שרי להר"מ לעשות צרכיו במקומו כשזה צנוע ולהתרחק אח"כ לד"א חדשות וע"י בזה בסתימת לשונו דהר"מ], והנה באו"י סי' קמ"א הכריח שיטתו דאינו חוזר לד"א מהיוצא ברשות דאינו חוזר לביתו בלא הבלעת תחומין כדאי' להלן מ"ד ב', ופשוט דכל האי קו' הוא רק אי בנצרך לנקביו הגדר דהרחיבו לתחומו אבל אי יסוד ההיתר משום דמהלך לא קנה ול"ל ד"א חדשות לק"מ דשאני היוצא ברשות דקנה תחום חדש.

ע"ע מאירי דהביא בשם הגאונים דלא שרי להתרחק אלא עד אלפים אמה, ולכא' מתפרש כהר"מ וכהאמור דגדר שריותא דנצרך לנקביו דהרחיבו חכמים לתחומו וס"ל דלא הרחיבו אלא לשיעור אלפים וכיוצא ברשות.

ע"י או"י סי' קמ"א דאם היו הד"א החדשות מובלעות בד"א הראשונות הרי זה חוזר לד"א הראשונות אם ירצה למ"ד הבלעת תחומין מילתא אמנם בתו"ש סי' ת"ו סק"א נקט בד' השו"ע דלא אמרי בזה הבלעת תחומין מילתא וסברת החילוק דשאני ד"א דאינו מתורת תחום אלא מדין מקומו של אדם וכיון שיצא משם פקע ליה לגמרי, וכן נתבא' במ"ב שם סק"ז ובשעה"צ.

כיון דעל על

יעוי' ברש"י דפי' ענין כיון דעל על דע"י דחזר לעירו לא גרע מהחזירוהו וכאילו לא יצא, ולכך פי' בד"ה הוצרך דה"מ בהוציאוהו נכרים אבל ביצא לדעת אף בחזר לעירו אין לו אלא ד"א [ופשוט דכ"ד רד"ה הוצרך לא קאי אלא ע"ד נהרדעי אבל לענין להתרחק

לעשות צרכיו שרי אף ליוצא לעת וכ"כ בהגה' דברי נחמיה שבסוף המס', וכ"ה שי' הר"מ פכ"ז הט"ו, ריטב"א ריו"נ, וטוש"ע סי' ת"ו , אמנם באו"ז סי' קמ"א [והובא בהגה"א] הביא לשי' הרשב"ם דאף ביצא לדעת אמרי' כיון דעל על ושרי ליה כל העיר ואלפים אמה חוצה לה, דכיון דנכנס לעיר בהיתר נתנו לו חכמים שביתה שם [וכעין היוצא ברשות דקונה אלפים אמה במקומו], ועפ"ז כ' האו"ז שם דה"ה הבא בספינה והוצרך לנקביו דשרי ליה ליכנס לעיר אף דלא שבת שם וכיון דעל על, ובב"י ובב"ח ודרישה סי' ת"ו נקטו בפשיטות דאף לאו"ז הנצרך לנקביו ונכנס לעיר אחרת לא אמרי' כיון דעל על, ופי' כונת האו"ז באופנים שונים, וצ"ע דבאו"ז מפורש דאף ביוצא לדעת אמרי' כיון דעל על ובע"כ דאי"ז משום דינא דהחזירוהו כאילו לא יצא, וכשי' האו"ז דאינו מדין החזירוהו כ"מ במרדכי ע"ז סי' תת"ל הובא בשו"ע או"ח סי' קס"ח ס"ה [ובביהגר"א שם], ועיי"ש דפי' ענין כיון דעל על ע"ד אשתרי אשתרי.

ע"ע פלוגתת רש"י ותוס' להלן מ"ד ב' ומלחמות בשלהי פרקין, אי דינא דכיון דעל על הוא משום הבלעת תחומין ותלוי בפלוגתת הבלעת תחומין מילתא, ובשי' רש"י שהוא מתורת הבלעת תחומין, מבוא' דס"ל דגדר שריותא דנצרך לנקביו דהרחיבו חז"ל לד"א עד למקום עשית צרכיו [וכשי' הר"מ לעי'] הלכך כשנכנס לעירו חשיב דתחומו השני מובלע בתחומו הראשון, אמנם עדיין צ"ב אמאי בעי' להבלעת תחומין ולא שרי מדינא דהחזירוהו כאילו לא יצא, והיה מקום לומר דס"ל דהנצרך לנקביו ל"ח כחזרה באונס אלא כחזרה לדעת [וכשי' הרמב"ן הובא לעי'] הלכך לי' לשריותא דהחזירוהו ולא שיד להתיר אלא למ"ד הבלעת תחומין מילתא, אמנם בד' רש"י בשמעתין מפורש שהוא מדינא דהחזירוהו, וע"ע במצוין להלן בסוגי' דהבלעת תחומין [והנה פשוט דלרש"י דבעי' להבלעת תחומין לי' לדינא דעל על אלא בחזר לעירו אבל לא לעיר אחרת, ולפי"ז יל"פ דהיש חולקים דהביא האו"ז דל"מ חזר לעיר אחרת הוא מה"ט דס"ל דבעי' להבלעת תחומין].

שבת בבקעה

שבת בבקעה לר"ג

מ"ב א' ואר"י אמר שמואל כו', נחלקו הראשונים אי ר"י קאי אף אדר"ג או דלר"ג מהלך את כולה מדין דיר וסחר, ע"י רד"ה מהלך ולהלן ע"י ד"ה לא גרסינן, ותוד"ה ונכרים, רא"ש, רשב"א, וריטב"א, הגה"א, וגאון, [וע"ע מהרש"ל להלן ע"ב ע"ד רד"ה לא גזרינן ושפ"א שם בישוב סתירת רש"י], **ובשיטת** רש"י וסיעתו דאף לר"ג אינו מהלך את כולה מצינו כמה דרכים בראשונים מ"ש ממי שהוציאוהו דמהלך את כולה, **א.** ברש"י מבוא' דעיקר דינא דמקום המוקף מחיצות חשיב כד"א לא נאמר אלא בשבת באויר מחיצות אבל בנכנס באמצע השבת אי"ז אלא קולת חכמים ולא הקלוהו אלא בל"ל תחום אלפים אמה,

ועי' במצוין לעי' דילה"ס אי היתר ההליכה הוא משום דדנים לכל המוקף כד"א או דאין מקומו אלא הד"א שסביבותיו אלא דהתירוהו להלך בכולה מדין תחומין כי היכי דשרי לשבות להלך תחום אלפים, ונפק"מ בשבת בשפת הדיר וסחר אי שרי לצאת ג' אמות מחוץ לדו"ס, והעירו דיש לפשוט הספק מסו"ד רש"י דכ' לדמות דינא דדיר וסחר לכלתה מידתו בסוף המערה, וצ"ב מאי שיאטיה להתם הא שאני דיר וסחר דהנידון בדיון ד"א של מקומו של אדם ובוה נתחדש דכל המוקף חשיב כד"א משא"כ התם דהנידון בהל' מדידה מנ"ל דאף בזה חשיב כל המקום המוקף כד"א ולהאמור דאף בדיר וסחר ההיתר הליכה בכולה הוא מתורת תחומין י"ל.

ב. בריטב"א דהביא לדברי רש"י נראה דעיקר דינא דדיר וסחר משום דחשבי ליה כשבת שם ומהלך את כולה כדן שבת באויר מחיצות ולכך ה"מ בליכא לשביתתו הראשונה אבל בשבת בבקעה דשביתתו הראשונה קימת לא חשבי ל"י כשבת באויר מחיצות, [ואולי דכונת הריטב"א למש"כ הדברי יחזקאל סי' ט"ו סק"ב ואילך], והדברים מוכרחים לשי' התוס' כ"ט א סייע' [וכ"ה שי' הריטב"א] דאף היוצא לדעת יש לו דין דיר וסחר, ולדבריהם אי"ז קולת חכמים למי שהוציאוהו בלחוד אלא דלעולם מקום המוקף נידון כד"א דלפי"ז בע"כ דגרעותא דשבת בבקעה משום דלא שבת באויר מחיצות ומשא"כ היוצא בשבת דאיבד תחומו וחשבי ליה כשבת בד' אמותיו חשיב נמי שבת באויר מחיצות, וצ"ל להאי פירושא דבעובדא דנחמי' להלן מ"ג ב' דאהני הקיפוהו מחיצות באמצע השבת אע"ג דלא פקע לשביתת הד"א הראשונה דחלוק שביתת אלפים מד"א, ובדבר"י סי' ט' האריך בסברת האי חילוקא.

ג. במאירי נתבא' דחילוקא דמי שהוציאוהו משבת בבקעה דשאני מי שהוציאוהו דשבת בביה"ש באויר מחיצות הלכך אע"ג דהוציאוהו מהנדן מחיצות למחיצות אחרות הקילוהו דמהלך את כולה משא"כ בשבת בבקעה דלא שבת בביה"ש באויר מחיצות, ולפי"ז ה"ה בשבת בבקעה והוציאוהו מתחומו לדיר וסחר דאין לו אלא ד"א, ויעוי' בגאון' להלן מ"ה א' ד"ה מתני' דאף למ"ד דהישן לא קנה מ"מ הישן בדיר וסחר מהלך את כולה לר"ג [ולר"י נסתפק שם], ולד' המאירי יתכן דאינו מהלך את כולה דלא הקלו קולת דיר וסחר אלא להשבות באויר מחיצות.

ד. בתורי"ד פי' דשאני מי שהוציאוהו דאית ליה ד"א משא"כ שבת בבקעה דל"ל אלא אלפים, וצ"ע דהא השבות דקונה תחום אלפים אי"ל נמי ד"א, ויש לדחוק בדבריו.

ה. בבנה"מ י"א ב' מדפי הרי"ף מבוא' [בתי' הא'] דפי' דכל דינא דדיר וסחר לא נאמר אלא במחיצות העשויות מבעו"י ולכך בשבת בבקעה דהמחיצות נעשו בשבת ל"מ, ועיי"ש מש"כ ליישב לפי"ז עובדא דנחמי', [ויל"ב בהוציאוהו מעירו לדיר וסחר הנעשה בשבת אי דינו כבקעה או דשאני שבת בבקעה דכבר קנה מקומו בד"א שסביבותיו],

וכשי' הבעה"מ כ"מ **בר"מ** פכ"ז משבת הלי"ב דפסק כר"ג ושם הל' ח' כר"ג, ושם הלי"ד כ' דבעובדא דנחמי' דהוציאוהו חוץ לתחום והקיפוהו מחיצות בשבת דינו כשבת בבקעה דלא מהני המחיצות ואינו מהלך אלא אלפים, ויעוי"ש במ"מ דס"ל דמי שהוציאוהו דייני ליה כשבת שם מבעו"י וכי היכי דשבבת ואח"כ הקיפוהו מחיצות אין מהלך את כולה כיון דנעשו המחיצות בשבת ה"ה בהוציאוהו לבקעה והקיפוהו מחיצות, אמנם צ"ע לדבריו א"כ אמאי לענין תחום אלפים אהני המחיצות, ועי' דברי יחזקאל פ"ט ס"ב, וע"ע השגות הראב"ד שם, ובחזו"א סי' ק"ט סק"א הגיה בדבריו.

יעוי' ברש"י דהוכיח דינא דשבת בבקעה מכלתה מידתו במערה דאינו מהלך את כולה מדין דיר וסחר, ומבוא' דס"ל דכי היכי דמהני דיר וסחר לד"א ה"ה דמהני לענין איסור יציאה מתחום אלפים, וכדבריו כ"כ בהגה"א סוף פרקין דלהירושלמי דשבת בבקעה מהלך את כולה ה"ה דכלתה מידתו במערה מהלך את כולה, אולם במהרש"א נ"א ב' ע"ד תוד"ה ויצא נקט בפשיטות דל"מ דיר וסחר לענין כלתה מידתו באמצע העיר עיי"ש.

והנה ברש"ש נקט בדברי רש"י דבשבת בבקעה והקיפוהו מחיצות פחות מאלפים וכלתה מידתו חוץ למחיצות דכל ההיקף כד"א כדין כלתה מידתו חוץ לעיר [ואע"ג דבכלתה מידתו חוץ לעיר נעשו המחיצות בע"ש ס"ל לרש"י דאין לחלק בהכין], אמנם הימ"ל דכ"ד רש"י רק לענין דמהלך את כל ההיקף כדין דיר וסוהר אבל לעולם לענין המדידה ל"ח כד"א ול"ד לכלתה מידתו בסוף העיר דנעשו המחיצות בע"ש חשיב כל העיר כד"א אף לענין המדידה.

שבת בבקעה והוציאוהו חוץ לתחומו

יעוי' בריטב"א דדן בשבת בבקעה והקיפוהו מחיצות והוציאו חוץ לתחומו תוך היקף המחיצות אי אית ליה דין דיר וסוהר ומהלך את כולה, והביא בסו"ד ממורו דכיון דנאסר בתחילה בהיקף זה תו אין לו דין דיר וסוהר אמנם בר"ן נקט דמהלך את כולה פליג, והוסיף דמ"מ בחזר לתחומו אמרי' כאילו לא יצא לחומרא ואין לו אלא תחומו הראשון, [ואשכחנא כיוצ"ב בהבלעת תחומין דכשחוזר לתחומו הראשון איבד תחומו השני וכדהובא במ"ב סי' ת"ז סק"ז], ויל"ד אי חזר לתחומו הראשון תלוי בדין הבלעת תחומין ועי' חזו"א סי' ק"ט סק"ג, ולהלכה עי' ט"ז סי' ת"ג סק"ב וב"מ שם ותו"ש שם סק"א [והובא כ"ז בביה"ל].

ילה"ס להריטב"א בהוציאוהו חוץ למחיצות והחזירוהו אי חשיב כבא בתחילה למחיצות ומהלך את כולה [דלפום משמעות הריטב"א דאינו מהלך את כולה משום נאסרה ה"ה דבנידון הנ"ל שייך נאסרה, אמנם יתכן דהמכוון בריטב"א דעיקר דינא דדו"ס משום דהחשיבוהו כשבת שם ולכך כ"ז דנמצא תוך היקף המחיצות כיון דאי לשביתו הראשונה ל"ש לדונו כקונה שביתה חדשה אבל בהוציאוהו חוץ למחיצות והחזירוהו שפיר י"ל דקונה שביתה חדשה, ובספר חצי יהונתן כ' לבא' שי' הרשב"ם המובא בתוס' להלן מ"ג א' דהנכנס לספינה בשבת אין לו אלא ד"א אע"ג דקיי"ל בדיר וסוהר כרשב"ג [וכדחה' התוס'] דס"ל דכיון דבשעת כניסתו לספינה עדיין היה בתוך תחומו ולא חשבי' ליה לספינה כד"א הלכך אף לבתר דהפליגה הספינה מחוץ לתחומו אינו מהלך את כולה וכשי' מורו של הריטב"א, אמנם להאמור יל"ד דכיון דלאחר שהפליגה הספינה אין שביתתו הראשונה תוך היקף המחיצות שפיר יל"ד דקונה שביתה חדשה אף להריטב"א.

עוד העירו להסתפק בהוציאוהו לדיר וסוהר שתוך המחיצות מאי דינו להריטב"א, ובחזו"א נסתפק ביצא לדעת וחזר לתחומו דאין לו אלא ד"א אי כיון דאיבד את תחומו חוזר לו התא דין דיר וסוהר [לשי' התוס' כ"ט דאי' דיר וסוהר ביצא במזיד, או דלענין מקומו הראשון ל"ש דין דו"ס].

נפצה למקום האסור

מ"ב א ואר"נ אמר שמואל כו' נחלקו הראשונים אי לר"נ אמר שמואל דאסור בהילוך כי אורחיה חוץ לאלפים אסור נמי תוך אלפים משום נפצה וכל פלוגתתו אדר"ה הוא לענין זריקה לחוד, או דתוך אלפים שרי נמי הילוך כי אורחיה ול"ל לנפצה, עי' רש"י, תוס', תוהרא"ש, תור"פ, ריטב"א, רמ"א סי' ת"ג ונו"כ שם, **ובשי'** רש"י דשרי נמי הילוך כי אורחיה מצינו ב' דרכים אמאי ל"א נפצה, א. בתוהרא"ש ובתור"פ וביהגר"א סי' ת"ג פי' דחוץ לאלפים שרי בטלטול לר"נ אלא דאין יכול לילך לשם משום איסור תחומין ומשא"כ לר"ה דזריקה אסורה חשיב פרוץ למקום האסור בטלטול מחמת הזריקה [ואהני לאסור אף הטלטול כי אורחיה אע"ג דכי אורחיה ל"ה איסור הוצאה וצ"ב], וכ"פ ה"ט"ז שם סק"ב והוסיף להוכיח דאינו משום איסור הוצאה דהא כשיוצא באונס שרי ליה ליקח חפציו עמו, ובב"מ ובביה"ל וכן החזו"א סי' ק"ט סק"ז פי' כונת ה"ט"ז דלא אמרי' נפצה כיון דלאחר שיצא מתחומו באונס שרי בכל היקף המחיצות כדין דיר וסוהר, והק' עליו דנעלם ממנו דברי הריטב"א וע"ע בחזו"א דהרבה בקו', וצ"ע אמאי לא פי' דברי ה"ט"ז כהאמור, ויעוי' בביהגר"א ובט"ז שם דמשום האי סברא הכריעו דלא כתוס', אמנם בחזו"א סק"ז כ' דתוס' ס"ל דאף לר"נ איכא איסור הושטה מתוך התחום הוצאה לה הלכך אף לדידה חשיב פרוץ למקום האסור בטלטול ויש זכר לדבריו בדברי התוס' מ"ב ב ד"ה לא דפי' דלר"ה אף הטלטול כי אורחיה אסור משום נפצה עי"ש.

ב. במהרש"א פי' דלא אמרי' נפצה אלא כשפרוץ למקום האסור לגמרי והכא כיון דזריקה שרי חוץ לאלפים ל"ח המקום אסור לגמרי, **ועי'** משמעות רד"ה אלפים כהמהרש"א דפי' טעמא דר"ה דאמרי' נפצה משום דאסור בזריקה חוץ לאלפים וכ"ש דאסור כי אורחיה ומשמע דל"א נפצה אלא באסור בתרווייהו וכן יש קצת משמעות בדברי רש"י דהאיסור כי אורחיה משוי' לדין נפצה ואילו לד' התוהרא"ש וסייע' אין האיסור כי אורחיה משוי' לדין נפצה אלא גזירת שמה ימשך לחוד,

והנה יעוי' בדברי המהרש"א ע"ד רד"ה ומטלטל משה"ק ע"ד רש"י וכל קו' הוא לשיטתו דלא אמרי' לרש"י נפצה היכא דשרי בזריקה ובע"כ דר"ה דקאסר משום נפצה אסר אף בזריקה, אבל אי טעמא דרש"י דלא אמרי' נפצה משום דלא הוי איסור טלטול, יל"פ דכונת רש"י להק' מני"ל

דר"ה אסר אף בזריקה דלמא לא אסר אלא כי אורחיה ועיקר פלוגתתו דכי אורחיה נמי חשיב לאיסור טלטול [וכדנקטו התוס'], וכ"פ בנימוקי הגרי"ב שם.

עויל"פ בטעמא דלא אמרי' נפרצה עפ"י דברי הבי"מ, דהנה כ' המ"א סק"ב דשמעתין איירי דוקא בחפצים של אדם אחר אבל בחפציו של הבעלים כיון דשבתתם כרגלי הבעלים אסורים לכו"ע בזריקה חוץ לאלפים, וכ' הבי"מ דלפי"ז ה"ה דאסורין תוך אלפים משום נפרצה, אמנם כ' לדון בזה להתיר מב' טעמים חדא דכיון דחפציו איבדו תחום אלפים תו הדר להו דינא דדיר וסהר ושרו בכל המחיצות ודחה לזה עיי"ש, ויל"ד לפום דחייתו בישן דלא קנה שביטה אי דינו כחפצים ול"ל דין דיר וסהר ודלא כהגאוי"י המובא לעי', וכן דל"א נפרצה היכא דהאיסור משום תחומין, ומשמע דנקט דאף חפצים האסורים בטלטול חוץ לאלפים לא אמרי' בהו נפרצה אלא כשאיסורן משום איסור הוצאה ולא כשאיסור טלטולן מחמת איסור תחומין, [ולדבריו צ"ל דלר"ה גזירת שמא ימשך חשיב לאיסור הוצאה ויבוא' להלן], ולפי"ז י"ל דמה"ט לא אמרי' נפרצה לר"נ כיון דאיסור טלטולן מחמת איסור תחומין [ואף למש"כ החזו"א דלר"נ אי' נמי גזירת שמא ימשך על הושטה מ"מ מסתבר דלדידיה אינו איסור הוצאה כר"ה וכדחזי' דזריקה שרי, ובאמת לטעמא דהתורהא"ש והאחרונים דל"א נפרצה לר"נ כיון דשרי הטלטול חוץ לאלפים יתכן דחפצים האסורים בטלטול אף אי' איסורן מחמת תחומין אמרי' בהו נפרצה ולדבריהם בחפציו של הבעלים שפיר נימא נפרצה, [ואף להמהרש"א דל"א נפרצה לחצאין מ"מ חפצי הבעלים דאסורין נמי בזריקה הוי נפרצה לגמרי].

גזירה שמא ימשך

גמ' ונטלטל בכולה כו' גזירה שמא ימשך כו' נחלקו האחרונים אי גזירת שמא ימשך גדרו דשוניהו לב' המקומות כב' רשויות האסורים בטלטול מזה לזה ואמרי' נפרצה כדין ב' חצירות הפתוחות זל"ז, או דהוא איסור בפ"ע, ונתחדש אף בזה דין נפרצה אע"ג דאינו פרוץ למקום האסור באיסור הוצאה, עי' בי"מ סי' ת"ג [הובא לעי'] וחזו"א סי' ק"ט סק"ד [ועי' במכתבי החזו"א בספר שלוי"י סי' ס"ב מש"כ להוכיח משמעתין בגדר דין נפרצה, ויש לחשב דבריו להאמור],

ויש בזה כמה נפק"מ, חדא לענין יו"ט דלי' איסור הוצאה אי שרי בזריקה חוץ לאלפים, דברש"י להלן ע"ב ד"ה אבל מפורש דביו"ט נמי אסור, אמנם בריטב"א שם [וכן בע"א] הק' ע"ד רש"י דביו"ט לי' איסורא, ונחלקו האחרונים אי ר"ל דשרי אף חוץ לאלפים או דלא התיר אלא תוך אלפים, עי' גאוי"י ותו"ש סי' ת"ג סק"ו וחזו"א סי' ק"ט סק"ד [ובדברי הריטב"א שם בסו"ד במש"כ ולי' למימר כו' ונוקים הא דהכא ביו"ט כו', מפורש דאסור חוץ לאלפים, וכ"מ בדברי התור"פ דצינו הריטב"א בע"א], **וכן** נפק"מ אי האיסור חוץ לאלפים הוא דוקא בד"א או אפי' במשהו דאי הוי איסור בפ"ע יתכן דאסורוהו אף במשהו, [וד"ז נמי תלוי בפ"י דברי הריטב"א סוד"ה כמאן דכ' ולאפוקי דחוץ לאלפים לא מטלטל כלל אי ר"ל דאסור הטלטול חוץ לאלפים אפי' במשהו או דאסור ההוצאה תוך אלפיים חוצה לה אפי' בפחות מד"א, ועי' גאוי"י].

משיכה חוץ לאלפים

מ"ב ב' גמ' אמר רב הונא לא עיי' משיכה כו' נחלקו רש"י ותוס' וריטב"א אי גרסי' לה, דתוס' גרסי' לה וס"ל דאמרי' נפרצה לחצאין וכ"ה שי' לעי' ע"א דאמרי' לר"נ נפרצה לחצאין על טלטול כי אורחיה ולא על זריקה [ובתור"פ לעי' ע"א הוכיח דבריהם שם ממש"כ], אמנם רש"י לא גריס לה וכפשוטו משום דלא ס"ל נפרצה לחצאין וכמש"כ המהרש"א לעי' ע"א [ובדבר ראית התוס' מפ' כל גגות עי' ביתרון האור על המשניות מה דהאריך לבא' בשי' רש"י], ועי' בלשונו דהתור"פ דרש"י ל"ג לה דכיון דנפרץ למקום האסור מ"ל בזריקה ומ"ל במשיכה.

כלתה מידתו בחצי חצר

גמ' אמר ר"ה היה מודד ובא כו' נחלקו הראשונים אי נידון הגמ' הגמ' לענין איסור הליכה וס"ד לאסור בחצר טפי מעיר ומערה או דהנידון לענין איסור טלטול ולא אסרי' משום נפרצה כיון דהיו המחיצות מבעו"י ומהני לאחרני, עי' רש"י ותוס' ריטב"א ותור"פ,

ובעיקר ד' רש"י ותוס' שאנ"ץ דלא אמרי' נפרצה כשמהני המחיצות לאחרני יעוי' בתוהרא"ש דהק' ע"ז, ואמרו דלהנתב' לעי' בגדר גזירת שמא ימשך דשויהו כב' רשויות י"ל דה"מ בבקעה דלי' שריותא לאחרני אבל בחצר דאי' שריותא לאחרני ל"ש לראותו כב' רשויות, ולא מיתסר אלא משום תחומין, וע"ז לא אמרי' נפרצה, ויל"ד בבקעה דשבתו שם עוד אנשים ותחומם כלה לאחר תחומו אי דינו כחצר.

הילוך אטו הילוך

גמ' אמר ר"ה בריה דר"נ כתנאי כו', נחלקו רש"י והריטב"א בשו"ט דהגמ' אי גזירת הילוך אטו הילוך היינו אטו שבת בבקעה או אטו הילוך חוץ לדיר וסהר, ובבעה"מ י"א ב פי' אטו שבת בבקעה והקיפוהו מחיצות.

עוד נחלקו רש"י ד"ה לא גזרי' [בתי קמא] והריטב"א אי לרשב"ג דלא גזרי' הילוך אטו הילוך, שבת בבקעה והקיפוהו מחיצות מהלך את כולה ומאי דדדחי' דלרשב"ג גזרי' בבקעה הילוך אטו טלטול איירי בבקעה שאינה מוקפת מחיצות וביו"ט, [וכדפי' רד"ה אבל ובמהרש"א שם], או דבשבת בבקעה אף לרשב"ג אינו מהלך את כולה וגזירת הילוך אטו טלטול לרשב"ג איירי נמי בבקעה המוקפת מחיצות ודוקא בשבת ולא ביו"ט, **והנה** בשי' רש"י כ' הריטב"א דחזר בו מדבריו לעי' ע"א דנקט דאף לרשב"ג שבת בבקעה אינו מהלך את כולה דלא הקלו קולת דיר וסהר אלא למי שאין לו תחום אלפים, אמנם בשפ"א פי' דכ"ד רש"י בע"א הוא למאי דמסקי' דפלוגתת רשב"ג ור"ע הוא מדינא אי בעי' שבת באויר מחיצות דע"ז כ' רש"י דאף לרשב"ג בעי' שבת באויר מחיצות ודיר וסהר הוא קולת חכמים, אבל לס"ד דהגמ' השתא דמדינא לא בעי' לכו"ע שבת באויר מחיצות ודיר וסהר הוא מעיקר הדין א"כ אף בהקיפוהו בשבת אי' לדינא דדו"ס, וצ"ב לפי"ז תי' ב' דרש"י דנאנס שאני, עוצל"ב לדבריו טעמא דר"נ דאסר שבת בבקעה, ולכאוי' משום דס"ל דדיר וסהר הוא קולת חכמים ודלא כרשב"ג ור"ע, ובאמת ברש"י כבר תמה לדי' רש"י כמאן תנא ס"ל לר"נ ותי' דס"ל כתנא דומודד שאמרו עיי"ש. **ע"ע** מהרש"ל דכ' דהכרחו דרש"י לפרש דלא כדבריו בע"א משום קו' תוד"ה כתנאי וצל"ב כונתו.

שבת בספינה

שבת באויר מחיצות

מ"ב ב' גמ' אמר רב הלכתא כו', יש לברר אי מעלתו דשבת באויר מחיצות דחשיב כשביתה בעיר ובתל ונתחדש דאע"ג דל"ל שביתה דאלפים כיון דיצא ממקום שבתתו מ"מ אי"ל שביתה דכוליה ביתא כד"א, או דאינו אלא מתורת דיר וסתר דאי מעלה להשובת בדיר וסתר טפי מנכנס לדיר וסתר באמצע שבת, ונחלקו בזה הראשונים, דבדברי הריטב"א משמע דהוא מתורת שביתה דעיר דפי דכיון דקנה בתחילה שביתה בספינה לא בטל השביתה אף לאחר שנעקרה מקומה, וכן משמעות תוד"ה אבל דהק' אמאי ר"ע דמודה לשבת באויר מחיצות פליג על ספינה [וכבר תמהו ע"ד בגאוו"י ובחזו"א סי' פ דשאני שבת באויר מחיצות דר"ע דאי לשביתה דתחומו משא"כ שבת בספינה דפקע לשביתה דתחומו], אמנם מדברי הרמב"ן ריש פרקין דהשוה דינא דספינה [בשבת באויר מחיצות] לדיר וסתר ונקט דספינה מהני אף בלא הוקף לדירה מבוא' דהוא מדינא דדיר וסתר [ובזה א"ש אמאי גבי ספינה סגי במחיצות שלא הוקפו לדירה וגבי שבת בתל בעי' מוקף לדירה דשביתה דספינה הוא מתורת דו"ס ועי' במצוין לעי' בריש פרקין], וכן עולה מדברי רבינו מאיר המובא ברא"ש ריש פרקין למש"כ הרמ"א דר"מ איירי במוקף מחיצות וכדפי' הגר"א סי' ת"ה סק"ח, [ורבינו מאיר הרי יליף לדינו מספינה], והבי"מ דפליג ופי' דברי ר"מ באינו מוקף מחיצות ס"ל דשבת באויר מחיצות הוא מתורת שביתה דעיר.

ויש כמה נפק"מ בנידון זה, א. אי בעי' שביתה ברגליו או דסגי אף בנותן פת לעירובו, דבדברי הרא"ש סי' ג דתמה על הנוהגין לסמוך על סעודתן מע"ש לעירוב מוכח דל"מ אלא בשובת, וכ"כ ההגה"א שם, וכן מבוא' בר"ן שבת [ז' ב' מדפי הרי"ף] דפי' דהנוהגין לתקן סעודתן מע"ש אהני שביתתן דחשיבי כמערב ברגליו עיי"ש ולא פי' משום עירוב בפת, אמנם באו"ז הלי' ע"ש סי' ג' הביא מהבה"ג ורשב"ם דמהני נמי עירוב בפת, [ונבשי' הרא"ש העירו דלמאי דס"ל דלא מהני עירוב בפת מבוא' דאין מעלתו דשבת באויר מחיצות אלא בתורת דיר וסתר, וסתר דבריו בתורה"א דהק' כתוס' אמאי ר"ע פליג אספינה, ואולי דאף אי הוי מתורת שביתה דעיר מ"מ לא הוי שביתה גמורה ולכך ל"מ אלא בשובת, ב. וכן נפק"מ ליוצא בספינה באיסור [להראשונים ולהלכה דליכא דיר וסתר ליוצא מדעת] אי מהני שבת באויר מחיצות, דהמ"א סי' ת"ה סק"ז [לפירושו דהמח"ש], נקט דמהני ובזה פי' אמאי הוצרך השו"ע לפרש התירא דספינה משום דשבת באויר מחיצות ולא פי' כפשוטו דמהני מתורת דיר וסתר למאי דקי"ל כר"ג, דבעי' לטעמא דשבת לענין יוצא מדעת, [ודברי המ"א דמהני יוצא לדעת בשבת באויר מחיצות מפורשים בר"ן שבת שם], אמנם יש לדחות דאף אי שבת באויר מחיצות הוא מתורת דיר וסתר מ"מ מהני ליוצא מדעת כי היכי דמהני לדידן דקיי"ל כר"ע, [וכן צ"ל בשי' רבינו מאיר הנ"ל לפי הרמ"א דהוא מתורת דיר וסתר ומ"מ ס"ל דמהני אף ליוצא לדעת] ג. וכן נפק"מ עד"ז ליוצא בספינה מדעת והוציאוהו לסטים לעיר אחרת אי מהלך את כולה, ובבי"מ סי' ת"ה סק"ז נקט דמהלך את כולה ובזה פי' ד' השו"ע שם,

ד. עו"ל"ד בספינה ששהתה בביה"ש למעלה מי' [או מהלכת] דל"ל קנין שביתה אי חשיב שבת באויר מחיצות ועי' שו"ע סי' רמ"ח ס"ב ג' ומ"א שם סק"א ובי"מ שם [העירן], ואולי דלענין שבת באויר מחיצות כיון דדנים לפי קרקע הספינה סגי במאי דהאדם למטה מי' לקרקע הספינה, וכן במהלכת כיון דהספינה מינח נייחא חשיב כעומדת לענין קנין שביתה באויר מחיצות.

דעת ר"ע ור"י

נחלקו הראשונים אמאי לא מהני לר"ע ור"י שבת באויר מחיצות דספינה כי היכי דמהני שבת באויר מחיצות דבית, דהתוס' ותורה"א ש' תי' דס"ל דמחיצות להבריה מים עשויות, וכ"כ הריטב"א בד"ה אבל, ולפי"ז נחלקו ר"ג ור"ע בתרתי וכ"כ בתורה"א, אמנם ברשב"א ובריטב"א ד"ה אמר רבה פי' דכיון דנכנס ע"ד שתהלך הספינה ותוציאנו מתחומו בטל דינא דמעיקרא והוי כאילו לא שבת שם, וכפשוטו לדבריהם נמי נחלקו ר"ג ור"ע בתרתי, ואולי דכונת הריטב"א דלר"ג אהני שביתתו מתורת דיר וסתר, ולפי"ז לא נחלקו אלא בדינא דדיר וסתר לחוד, **עוד** פי' הרשב"א דלרבה טעמא דר"ע משום גזירה [וצ"ע דהא שמואל ל"ל לגזירה וכדהק' תוד"ה כתנאי].

ובעיקר ש' התוס' צ"ע דסתרו דבריהם להלן ד"ה ור"י דהק' אמאי לא פי' טעמא דר"י דל"ל כרבה מההוא טעמא דר"ע ל"ל כרבה ותי' דטעמא דר"י יל"פ משום דיצאו חוץ לתחום, וצ"ע דהא לדבריהם טעמא דר"ע נמי משום דמחיצות להבריה מים עשויות, ואולי דאף לתוס' דינא דשבת באויר מחיצות הוא מתורת דיר וסתר וס"ל לתוס' דר"ע נמי מודה ליה וכל עיקר פלוגתתו משום דמחיצות דלהבריה מים לא מני לדיר וסתר, ועי"ז כ' דהס"ד דהמקשן דהק' מ"ט דר"י ס"ל דכל גריעותא דלהבריה מים במחיצות דיר וסתר הוא רק לר"ע דפליג אדיר

וסהר בלא שבת, [ולפי"ז אף להתוס' נחלקו ר"ג ור"ע בחדא], עוד יתכן דכ"ד התוס' דפי' טעמא דר"ע משום להבריה מים הוא אליבא דר"ז אבל לרבה י"ל דהטעם משום גזירה וכמש"כ הרשב"א, וע"ע ח"י הגראמ"ה

ספינה נוטלתו מתחילת ארבע לסוף ארבע

גמ' ר' זירא אמר כו' עי' ג' פירושי רש"י א. דכיון דהספינה מהלכת בכל שעה יותר מד"א אינו קונה ד"א כלל, ולפי"ז מבוא' דדינא דשבו איש תחתיו לא נאמר אלא למי שי"ל ד"א אבל מי שלא קנה ד"א שרי ליה להלך חוץ למקומו אמנם בדברי הר"ן משמע דהוא קולת חכמים ליוצא בספינה כיון דאין יכול לקנות ד"א ואולי הגדר דשויהו כחד מקום וכדיר וסהר [ואף בנפחתו דופני הספינה], וכן מפורש בריטב"א דכ' דהוי כל הספינה כד"א, ויתכן עוד דהוא קולא גבי ספינה לחוד דלא חשיב הליכתו יציאה גמורה חוץ לתחום דספינה קא ממטיא ליה.

עוד משמע מרש"י דדוקא כשהספינה מהלכת יותר מד"א לא קנה אבל במהלכת פחות מד"א קנה ולפי"ז מבוא' דס"ל דמהלך קנה, וה"ה לפי"ז דקונה בשעה שהספינה מהלכת תחום אלפים וכ"מ מרש"י דפי' דיצא חוץ לתחומן, אמנם ברמב"ן מ"ג סוף ע"ב פי' כרש"י דספינה מהלכת לא קנה ומבוא' שם דלא קנה נמי שביתה דאלפים, [ועי' ביה"ל סי' ת"ד ד"ה ממקום],

ב. דקונה ד"א בספינה ואיירי דהספינה מהלכת למזרח והוא מהלך למערב דנמצא דחוזר תמיד לד"א ג. דקונה ד"א בספינה ומ"מ שרי ליה ההילוך לכל הרוחות כיון דהספינה מוציאתו מד"א הו"ל כהוציאוהו ליסטים, ובדברי התור"פ משמע דלפי' הג' לא שרי ליה להלך אלא לכיוון הספינה, וצ"ב אמאי רש"י הוצרך להוציאוהו לסטים הא אף היוצא לדעת יש לו ד"א.

ולכל הפירושים יעוי' בריטב"א דטעמא דר"ע דפליג דס"ל דספינה מינח נייחא ומיא הוא דקא ממטי לה, ור"ל דדנים את מקומו לפי קרקעית הספינה ולא לפי קרקעית הים,

יעוי' רש"י להלן ד"ה כי פליגי דספינה שעמדה וחזרה לילך לפי' קמא כיון דקנה ד"א אסור לו לילך אף כשהספינה מהלכת, ולב' פירושי בתראי נחלקו המהרש"א ומהרש"ל דמהרש"א נקט דלאחר שחזרה לילך שרי, והמהרש"ל פליג דאסור, ואמרו בסברת המהרש"ל דכשעמדה הספינה ונקבע מקומו בקרקע עולם נקבע נמי מקומו בקרקעית הספינה והלכך אף לבתר דהפליגה הספינה מקרקעיתה עדיין אסור לו לצאת משום מקומו בספינה [ועי' דפי' הריטב"א סברת ר"ע כדלע"ז],

אמנם עיקר דברי רש"י דנקט דלפי' קמא אסור אף לבתר דהספינה חזרה לילך צ"ע דהא השתא דהספינה מהלכת לא קנה ד"א חדשות ואינו יוצא כלל ממקומו, וצ"ל דכיון דכל היתר ההילוך בספינה הוא קולת לחכמים דשויהו כחד מקום וכדלע"ז, הלכך כשעמדה הספינה ולא הותר לו ההליכה בכל הספינה שוב נאסר עליו ההליכה אף לאחר שחזרה לילך [ועי' דפי' הריטב"א ענין נאסרה בשבת בבקעה], ואכתי צ"ב אמאי כשעמדה הספינה בביה"ש וקנה תחום אלפים לאחר שיצאה הספינה שרי ליה להלך בכולה ולא אמרי' דבשעת עמידתה לא הותר אלא בד"א [בשנפחתו דפנותיה] ויש לחלק.

נפחתו דופני ספינה

גמ' מאי בינייהו כו' שנפחתו כו' נחלקו הראשונים אי איירי בנפחתו מע"ש או אף בשבת, דבריטב"א נקט דדוקא בנפחתו מע"ש, אבל בנפחתו בשבת שרי אמנם, באו"ז סי' קמ"ו כ' דבנפחתו בשבת נמי אסור דלא אמרי' כיון דהותרה הותרה במחיצות וכ"פ בשו"ע סי' ת"ה ס"ז ובביה"ל שם, ובד' הריטב"א צ"ל דשבת באויר מחיצות אינו מתורת דיר וסהר אלא מדין שביתה דעיר והלכך ל"ח היתר ההליכה מחמת העיר אלא מחמת הקנין שביתה, [וילה"ס לד' האו"ז בשבת בתל ונפחתו דפנותיה בשבת אי מהלך את כולה].

ע"ע מ"ב סי' ת"ה סקכ"ט דבנפרץ במק"א פרצה יתר מ' או פרו"מ על העומד דנמי חשיב דנפחתו דפנותיה [ומשמע דאף בנפרץ ברוח רביעית, וצ"ל דאיירי בלא נשתייר פס ד'].

קופץ מספינה לספינה

גמ' אי"נ בקופץ כו' יעוי' רש"י והגהות הב"ח או' ג' דמבוא' דלר"ז שרי הקפיצה לכתחילה, [ולפי' קמא דרש"י לעי' הימ"ל דלא התירו הקפיצה לכתחילה, לפמשנ"ב לעי' דההיתר ההליכה בספינה דשויהו כחד מקום ועי'], ויש עוד לברר בזה אי בקופץ לי' משום איסור שט, ועי' ביהגר"א סי' של"ט ס"ז, ושו"ע הגר"ז סי' רמ"ח ס"ט.

יעוי' בריטב"א דכ' איירי בקופץ לדעת ולפי"ז כ' להוכיח דהיוצא לדעת נמי אי"ל דינא דדיר וסחר, ובמאירי פי' דאיירי בקופץ באונס ולעולם בקופץ לדעת אינו מהלך את כולה, וכ"כ הר"ן ריש פרקין, אולם במלחמות י"א ב' מדפי הרי"ף כ' דאע"ג דהיוצא לדעת אין לו דיר וסחר מ"מ בקופץ מדעת מהלך את כולה כיון דהיתר הליכתו אינו מדינא דדיר וסחר אלא משום דספינה נוטלתו, ובזה כ' ליישב תמיהת הבעה"מ אמאי הביא הרי"ף לפלוגתא רבה ור"ז בקופץ הא למאי דקיי"ל כרשב"ג שרי לכו"ע קופץ, דנפק"מ לקופץ מדעת דלרשב"ג אסור ולא שרי אלא לר"ז דספינה נוטלתו מתחילת ד' ומנחתו בסוף ד' וילה"ע אמאי הרמב"ן לא כ' נמי נפק"מ לנפחתו דופני ספינה, ובאמת דהוא תמיהה ע"ד הראשונים הנ"ל דהשוו דינא דקופץ להנכנס לדיר וסחר, ואולי דכונתם להוכיח מרבה דע"כ לא פליג אדרי"ז אלא משום דלא שבת אבל לרשב"ג דשרי אף בלא שבת ה"ה דשרי בקופץ אמנם העירו דבמאירי מפורש דראיתו מר"ז, ויתכן ליישב עוד לפמשנת"ב לעי' דהתירא דספינה נוטלתו דשויהו לספינה כד"א וכדו"ס דלפי"ז שפיר מוכח דהיוצא לדעת יש לו דיר וסחר דא"כ היכי שרי לילך בספינה השני כיון דנכנס שם לדעת.

מחיצות להבריה מים עשויות

גמ' ור"ז מ"ט כו' אמר לך כו' **נחלקו** הראשונים בחסרונא דלהבריה מים, דבתוס' להלן צ' ב' ד"ה 'דהא' נקטו דאינו חיסרון בעיקר המחיצה ומהני למגדר רשויות ולא נאמר האי חסרונא אלא לענין מחיצות דיוצא חוץ לתחום לחוד, [ואף בפחות מבב"ס כמשכ התוס' בשמעתין], אמנם בתור"פ בשמעתין מבוא' דחסרונא דלהבריה מים דע"ז ל"ח מוקף לדירה ולדבריו דינא דר"ז שנוי בפלוגתא רוי"ש להלן צ' ב', וכ"נ מביהגר"א סי' ת"ה ס"ז ד"ה ואם נפחתו ועי' בדמש"א שם, ובדברי הרמב"ן ריש פרקין נקט דגרעותא דלהבריה מים הוא אף בפחות מב"ס אמנם ילה"ס בדבריו למאי דס"ל שם דמחיצות דיוצא חוץ לתחום עדיפא ממחיצות דרשויות דמהני אף בלא הוקף לדירה, יל"ד להבריה מים הוא גרעותא בעיקר דיני מחיצות או לענין יוצא חוץ לתחום לחוד [ויל"פ החילוק כד' המהרש"ל להלן], וכן ילה"ס ע"ז בדברי הריטב"א להלן צ' ב' דכ' דלשמואל שם לא מהני להבריה מים משום דל"ח מוקף לדירה ומ"מ ביוצא חוץ לתחום מהני דלא בעי לזה מוקף לדירה, אי ר"ז דפליג משום דס"ל דלהבריה מים ל"ח מחיצה כלל או דס"ל דבספינה נמי בעי מוקף לדירה.

עוד יעוי' בר"ח שבת ק"א ב' ד"ה הזורק דמשמעות דבריו דלהבריה מים הוי חיסרון אף לענין רשויות.

יעוי' מהרש"ל דכל חסרונא דלהבריה מים לא נאמר אלא לענין מעלת שבת באויר מחיצות אבל לר"ג דאף בלא שבת מהלך בכולה מדין דיר וסחר ה"ה דמהני מחיצות דלהבריה מים, וכדבריו כן מבוא' בדברי רד"ה רבי חנניא [וכמש"כ המהרש"ל ומהרש"א דרש"י קאי לר"ז], וכן מוכח מדברי הרמב"ן במלחמות [י"א ב'] דכ' ליישב קו' הבעה"מ אמאי הביא הרי"ף לפלוגתא רבה ור"ז הא להל' לי' נפקותא בזה כיון דקיי"ל כרשב"ג, ותי' דנפק"מ לקופץ מדעת, ולכאוי' אי' נפק"מ נמי ביצא באונס ועמדה הספינה דלא מהני לר"ז כיון דמחיצות להבריה מים עשויות, ובע"כ דס"ל דרשב"ג מהני להבריה מים בתורת דו"ס, אמנם בחי' אבן העזר הוכיח מדברי רד"ה "אלא" דאף לר"ג לא מהני מחיצות דלהבריה מים, וכל פלוגתתם הוא במהלכת לחוד ועי"ש מש"כ לפלפל בכונת רד"ה רבי חנניא, וכן מפורש בריטב"א,

תוד"ה ור"ז, וי"ל דלר"י כו' יש בדבריהם כמה עיונים א'. היכי חזי' בר"ז דס"ל בספינה לדינא דדו"ס הא טעמא דמהלכת הוא טעם בפ"ע, ב'. דסתרו דבריהם למש"כ לעי' ד"ה אבל דטעמא דר"ע משום להבריה מים, ג. מאי הועילו בתירוצם ליישב אמאי אקשי' על רבה מ"ט לא אמר כר"ז, ורהיטת הדברים דס"ל דספינה נוטלתו הוי נמי מעין דינא דדיר וסחר [והביאור י"ל לפי' קמא דרש"י וכדנתב' לעי' דהטעם דהתירוהו לילך בכל הספינה ולא חשיב דיוצא ממקומו משום דשויהו לספינה כחד מקום ומפורש כן בריטב"א], הלכך ר"ע דפליג נמי אספינה מהלכת ול"ל כלל לדינא דדיר וסחר פשוט דל"ל נמי לשבת באויר מחיצות אבל ר"ז דאית ליה לספינה נוטלתו אקשי' אמאי ל"ל לשבת באויר מחיצות, וכן לרבה דאי"ל שבת באויר מחיצות אקשי' אמאי ל"ל לספינה מהלכת דהוא נמי מעין דיר וסחר, ועפ"ז אמרו ליישב נמי סתירת דבריהם לעי' ד"ה 'אבל' דהתם הק' לרבה דלדידה כיון דבמהלכת לא פליגי ואף ר"ע מודה דחשבי' ליה כחד מקום בע"כ דס"ל נמי לשבת באויר מחיצות וכל פלוגתתו משום להבריה מים עשויות, ומשא"כ בד"ה ור"ז איירי אליבא דר"ז.

הנכנס לספינה בשבת

יעוי' תוד"ה הלכה דהביאו פלוגתת הרשב"ם ור"י בנכנס לספינה בשבת אי מהלך את כולה או דאין לו אלא ד"א בלבד, ומשמעות דבריהם דנחלקו אי קיי"ל כרב או כשמואל וכ"כ התור"פ, ובביהגר"א סי' ת"ה ס"ו, **אמנם** בר"ן שבת ז' ב' [מדפי הרי"ף] מבוא' דאף למאי דקיי"ל כרשב"ג מ"מ הנכנס בספינה בשבת דינו כיוצא לדעת [ואף דנכנס בהיתר] דאין לו אלא ד"א, וכ"פ בב"י סי' ת"ה ד' הרשב"ם, ור"י דפליג ס"ל דהיוצא במזיד נמי אי"ל דיר וסתר [כן משמע בב"י דפי' שי' הר"י וכ"כ בביהגר"א שם, אמנם בביהגר"א ס"ז פי' ד' הר"י דס"ל דהנכנס בהיתר דינו כיוצא שלא לדעת, וצ"ל דאע"ג דאסור משום גזירת שייטין מ"מ אינו איסורא דתחומין], **ובאו"ז** סי' קמ"ו ובהגה"א נקטו כהרשב"ם דאין לו אלא ד"א אמנם פי' הטעם משום דנכנס באיסור, [דס"ל כהר"י לענין איסור כניסה בשבת לספינה, ולפי"ז מבוא' בדבריהם דאף דהאיסור הוא משום גזירה אטו חבית של שייטין ולא משום איסורא דתחומין חשיב נמי יוצא באיסור], ובבה"ל סי' ת"ה ס"ז הביא לכל השיטות עיי"ש.

בספר חצי יהונתן [נד' בסוף חי' ריו"נ מלוניל] פי' שי' הרשב"ם בדרך חדשה דס"ל דכיון דכשנכנס לספינה תוך תחומו עדיין לא חייל ביה דינא דדיר וסתר ולא אהני המחיצות לדונו כד"א, והו"ל כשבת בבקעה והקיפוהו מחיצות דלא מהני המחיצות ואף לבתר דיצא מתחומו אמרי' נאסרה ואסור להלך בכולה, ובדומה לד' הריטב"א בשם מורו דבשבת בבקעה אף לאחר שיצא מתחומו אמרי' נאסרה ולא מהני המחיצות, [אלא דיש לחלק דשאני ספינה דמהלכת וכל שעה המחיצות גודרות מקום חדש דלא חל ע"ז נאסרה].

בעיקר שי' הרשב"ם יעוי' בביהגר"א סי' ת"ה ס"ו דהק' דמ"מ לבתר דהספינה מהלכת יהא שרי בכולה כיון דספינה נוטלתה כו' והנה לפי' הב"י דלהרשב"ם חשיב כיוצא לדעת י"ל עפ"י הנתבא' לעי' דגדר קולת ספינה נוטלתו [לפי' קמא דרש"י] דשויהו לספינה כד"א, וכמבוא' בריטב"א, דה"מ בנכנס שלא לדעת אבל בנכנס לדעת כי היכי דל"ל דין דו"ס ה"ה דל"ח הספינה כד"א, [ובזה יל"פ נמי כונת הראשונים [הובאו לעי'] דהקופץ מספינה לספינה מדעת תלוי בדין דיר וסתר ביוצא לדעת].

ע"י גאו"י דכ' סברא חדשה להתיר הנכנס לספינה בשבת להלך את כולה, דכיון דהספינה בביה"ש היה תוך תחומו חשבי' כמאן דשבת בגוה ודינו כשבת באויר מחיצות וכדבריו כ"כ בהגה' יד אפרים סי' ת"ה לפי' ד' המ"א שם סק"ז, [ודבריהם מחודשים דהא ההיתר להלך בביה"ש לא היה מחמת המחיצות, וכבר תמה ע"ז בחזו"א סי' ק"ט סק"ז].

ע"ע להלכה בדין הנכנס לספינה בשבת, בשו"ע סי' ת"ה ס"ז ומ"א שם ויד אפרים מחה"ש ביי"מ וביה"ל.

עוד שו"ט בתוס', וברא"ש, ובאו"ז סי' קמ"ו, בדין יציאה בשבת בספינה אי' איכא בזה איסורא דתחומין או דספינה ממילא אזלא, וכן אי תלוי בפלוגתת ב"ש וב"ה ויש בזה אריכות בדברי הטוש"ע סי' רמ"ח ובנו"כ שם, [וע"ע קה"י סי' ט"ז].

תחומין למעלה מעשרה

ספיקא דתחומין למעלה מי'

מ"ג א' גמ' בעי רב חנניא כו', מבוא' בדברי הגמ' ובראשונים דספיקא דתחומין למעלה מי' מתפרש לב' הלכות, חדא לענין יציאה מהתחום למעלה מי' וכן לענין קנין שביתה למעלה מי' וכמבוא' בקו' הגמ' ת"ש פעם אחת כו' [ואיברא דרש"י פי' הספק לענין היציאה חוץ לתחום אבל כבר הוכיחו הראשונים מקו' הגמ' ממתני' דלהדיא הנידון אף לענין קנין שביתה למעלה מי' וע"ע רש"י מ"ה ב' ד"ה וליפשוט], ובשו"ת הרדב"ז אלף י"ח הכריח בדברי תשובת הר"מ להלן דספיקא דהגמ' לענין הליכה למעלה מי' לחוד אבל קנין שביתה פשיטא דאי' למעלה מי' [ועיי"ש מש"כ לדחות ראית הראשונים מקו' הגמ' מספינה, ובדברי התור"פ בשמעתין ויותר מפורש להלן מ"ה ב' נראה דבין דכל ספיקא דלמעלה מי' נאמר לענין הילוך למעלה מי' אבל דאי' קנין שביתה למעלה מי' [אמנם בסו"ד מ"ה ב' חזר בו].

והנה בביאור ענין תחומין למעלה מי' כפשוטו ענינו דמעל מי' כיון דאינו טפל לקרקע הרשות ל"ח למקום ואינו בכלל אזהרת אל יצא איש מקומו, אמנם בדברי רד"ה בקפיצה מבוא' הטעם דלמעלה מי' כיון דל"ח להילוך ל"ל תורת יציאה מתחומו וכ"מ המ"ב סי' ת"ד סק"א, אלא דכ"ז לא יהני אלא לענין היתר הילוך אבל עדיין צל"ב אמאי לא קני שביתה למעלה מי', וצ"ל דכ"מ דאינו בתורת הילוך אינו בכלל קנין שביתה לאסור הליכתו, [ולתור"פ דכל דינא דלמעלה מי' נאמר לענין הילוך מתפרשים הדברים היטב], ובראב"ן אות ס' מצינו גדר חדש דפי' הטעם דאין תחומין למעלה מי' כיון דהוא מקום פטור, ועיי"ש בהגהה דס"ל ע"ד תשובות הר"מ דלא נאמר תחומין אלא ברשויות דומיא דדגלי מדבר, [ומ"מ ברה"י למעלה מי' נאמר דינא דתחומין וכמבוא' בגמ' לענין עמוד גבוה י' ורחב ד' וכן בעמוד פחות מי' דדינו ככרמלית מבוא' דאית ביה תחומין וכ"ד לענין מקום פטור לחוד, ולדבריו ה"ה דברה"י המוקף מחיצות דעולה עד לרקיע יש בו תחומין למעלה מי'], וע"ע כעיי"ז בלבוש ושו"ע הגר"ז סי' ת"ד.

נחלקו הראשונים ביצא חוץ לתחומו למעלה מי' וירד אי דינו כיוצא חוץ תחום ואין לו אלא ד"א או דההליכה למעלה מי' אינו עולה למדידת אלפיים ושרי ליה לילך אלפים לאחר ירידתו, דהרמב"ן כ' להוכיח מקו' הגמ' להלן מ"ה ב' וליקני שביתה באוקיינוס דאין לו אלא ד"א וכ"כ התוס' שם ד"ה ליקנו, אמנם התורה"א שם בתי' הא' פי' דקו' הגמ' דליקנו שביתה במקומם לאחר שירדו ואמאי דינם כרגלי הממלא ומבוא' דנקט דאין היציאה למעלה מי' עולה למדידת אלפים.

יעוי' חזו"א סי' ק"ט סק"י' דנסתפק ביצא חוץ לתחום למעלה מי' אי שרי ליה לרדת למטה מי' או דבמעשה הירידה חשיב יוצא חוץ לתחומו, והביא דבמ"ב סי' ת"ה סקכ"ו מבוא' דשרי, וכדבריו כ"מ ברמב"ן דכ' דכשירד למטה מי' לר"ג יש לו דין דיר וסוהר ואי חשיב לירידה באיסור הא' לד' הרמב"ן היוצא במזיד אין לו דיר וסוהר, ואין להק' דאף אי חשיב ירידה בהיתר מ"מ הא לא עדיף מהיוצא ברשות דס"ל להרמב"ן ר"פ דל"ל דו"ס, דשאני למעלה מי' דל"ח למעשה יציאה כלל ול"ד להיוצא ברשות דעביד מעשה יציאה מתחומו, אמנם לפי"ז העירו דלי' למפשט נמי ספיקא דחזו"א, דיצא לדעת תלוי ביציאה והתם לי' למעשה יציאה, עוד העירו דמהני שב שמעתתא כו' משמע דקנה אליהו שביתה בסורא וירד לפומדייתא, ומבוא' דשרי הירידה למטה מי'.

עמוד גבוה י'

גמ' עמוד גבוה י' כו' ויעוי' ברש"י דחילוקא דרחב ד' משום דניחא תשמישתיה ומשא"כ פחות מד' דלא ניחא תשמישתיה, ויל"ב אי הגדר בזה דבניחא תשמישתיה חשיב כמקום לעצמו וכי היכי דלענין רשויות חולק מקום לעצמו, [ולפי"ז קנין השביתה הוא ע"ג העמוד והירידה לקרקע עולם עולה לחשבון אלפיים], או דלענין תחומין לעולם דנים העמוד כארעא סמיכתא לקרקע שתחתיו ועיקר חילוקא דרחב ד' דאין קנין שביתה אלא בקרקע הראוי' להילוך [ופחות מי' בין בקפיצה ובין בעמוד פחות מד' חשיב כהילוך ע"ג הקרקע], ומצינו באחרונים כמה נידונים השייכים לספק זה, א. יעוי' שו"ת הגרע"א מהדו"ת סי' ב' לענין קנין שביתה ע"ג מים קרושים דלא ניחא תשמישתיה, ותלה ליה בפלוגתת ה"ט"ז ואהעו"ז אי מים קרושים חשיב כארעא סמיכתא, וחזי' דנקט דבארעא סמיכתא אף בלא ניחא תשמישתיה קונה קנין שביתה, ובלא ארעא סמיכתא תלוי בניחא תשמישתיה,

ב. יעו"י ערוה"ש סי' ת"ד ס"ה דנסתפק לענין הר גבוה וזקוף דלא נחא תשמישתיה אי הוי בכלל למעלה מי, ג. ע"י פלוגתת הב"י סי' רס"ו ומ"א שם סק"ז לענין רכוב דניחא תשמישתיה אי דינו כלמעלה מי, [ובמ"א דן שם לאסור מכמה סברות חדא דניחא תשמישתיה, וכן כשרגליו מתחת י' דדנים כולו תחת י' ועוד משום דרכוב כמהלך], ולכא"פ להמ"א ל"ח הבהמה לארעא סמיכתא אלא דס"ל דסגי בניחא תשמישתיה לחוד, ובשו"ת חת"ס ח"ו ליקוטים סי' צ"ח נקט דכ"ד הב"י באין רוחב הבהמה ד' אבל ברחב ד' דינו כעמוד דקונה שביתה, [ויש עוד נפק"מ בכ"ז לענין המהלך בקרון למעלה מי ע"י ריטב"א בסוף הסוגי' וב"י סי' רס"ו ושו"ת חת"ס שם וביה"ל סי' ת"ד ד"ה ואין, וע"ע להלן].

ספינה למעלה מי

גמ' לישנא אחרינא בספינה מאי כו' יעו"י ברש"י ובראשונים חילופי גירסאות אי גרסי' לישנא אחרינא ובטעמא דל"ק לא קאמר נפקותא דספינה ע"י מג"א סי' רס"ו סק"ז ובמחה"ש שם דספינה ל"ה אלא תחומין דרבנן [לשי' הר"מ] ובספר קובץ על הר"מ [נד' במהד' פרנקל]. צידד דל"ק לי' בספינה תחומין למעלה מי אף מדרבנן [לשי' הר"מ] ע"ש.

נחלקו הראשונים אמאי ספינה תלוי בספיקא דתחומין למעלה מי ול"ח כעמוד הרחב ד' דניחא תשמישתיה, דברש"י פי' משום דספינה מהלכת ומשמע דמשום דמהלכת ל"ח כארעא סמיכתא ולפי"ז בעומדת קונה שביתה, וכן לפי"ז כל דבר המהלך כדוגמת קרון ובע"ח למעלה מי אינו קונה שביתה, אמנם בדברי הרשב"א ד"ה בעי' מפורש דנידון ספינה איירי בעומדת אבל במהלכת אינו קונה כדין מים בעבים להלן מ"ה א', [וכן מפורש בדברי רד"ה אמאי], ולדבריו צ"ל דגרעותא דספינה משום דעומדת ע"ג מים וחשיב לא נחא תשמישתיה, וכ"כ הגר"ז סי' רמ"ח בקו"א סק"ב בד' הריטב"א והב"י סי' רס"ו דס"ל דקרון דינו כעמוד רחב ד' דניחא תשמישתיה. **וע"ע** שו"ע הגר"ז סי' ת"ה ס"ז דהוכיח מדברי הר"ן שבת ז' ב' דאף ספינה למעלה מי לא שרי להלך את כולה כשעומדת אלא בשבת באויר מחיצות, ותלוי בהאמור.

עוד נחלקו הראשונים כשהספינה שוקעת תוך י' וגובה המים למעלה מי אי דנים הספינה כארעא סמיכתא לקרקע הים או דחשיב למעלה מי, דהיראים [הובא בב"ח ובמ"א סי' רמ"ח סק"ז] נקט דדינו כלמטה מי ובוזה כ' ליישב סתירת הסוגיות דבשבת אמרי' דגמירי דאין ספינה מהלכת למטה מי ואילו בשמעתין מוקמי' במהלכת ברקק, אמנם מדברי התוס' שבת ק' ע"ב ד"ה גמירי דתי' בע"א [וכ"ה ברשב"א בשמעתין] כ' הב"ח שם להוכיח דס"ל דחשיב כלמעלה מי ודוקא במהלכת ברקק דגובה המים נמי פחות מי חשיב כלמטה מי, וע"ע במ"א ובמחה"ש שם בשי' התוס'.

נחלקו האחרונים כשהספינה למטה מי והאדם יושב למעלה מי דינו כלמעלה מי או דכיון הספינה רחב ד' חשיב כולו כארעא סמיכתא, ע"י ב"ח בשם היראים ומ"א שם סק"ז, ובביאור ד' המ"א ע"י מחה"ש שם ושו"ע הגר"ז שם בקו"א סק"ב, [והעירו דמדברי היראים למידים דאף ברה"י העולה עד לרקיע אי לדינא דלמעלה מי דהא ספינה דינה כרה"י ומ"מ ביושב למעלה מי ס"ל דדינו כלמעלה מי], ואולי הגדר דספינה כיון דמהלכת ע"ג מים לעולם ל"ח כארעא סמיכתא ובמהלכת ברקק הטעם דקונה שביתה משום דהאדם חשיב ע"ג קרקע ובוזה יל"ד דה"מ כשהאדם נצא בקרקעית הספינה משא"כ שנמצא למעלה מי לקרקעית הים.

שי' הר"מ

ע"י תשובת הר"מ הובא בכס"מ פכ"ז משבת ה"ג ונפס' בשו"ע סי' ת"ד דימים ונהרות כי היכי דאין בהם איסור הוצאה דאורי' דאין דומיא דדגלי מדבר ה"ה דאין בהם איסור תחומין דאורי', וכן הכריח הגר"א סי' ת"ד בשי' הר"ף שבת דברייטא דאין מפליגין בספינה ג"י קודם השבת איירי בספינה למעלה מי אבל בפחות מי' אסור אף מיום ראשון, דלפי"ז למעלה מי דשרי בע"כ משום דימים ונהרות אין בהם איסור תחומין דאורי', ובחת"ס ח"ו ליקוטים סי' צ"ח ב"י שיטתו דס"ל דכיון דאיסור הוצאה ותחומין ילפי' מקרא דאל יצא כי היכי דלענין הוצאה לא חשיב מקומו אלא דומיא דדגלי מדבר ה"ה לענין תחומין [וע"ש דלר"ע דתחומין דאורי' ויליף ליה מקרא דערי הלויים אין לדמותו לדגלי מדבר ואף בימים ונהרות תחומין דאורי', ולדבריו מיישבא קו' הביה"ל סי' ת"ד ע"ש].

ונחלקו האחרונים אי לדי' הר"מ ה"ה דבכרמלית ל"י לאיסור תחומין, או דכ"ד הר"מ לענין ימים ונהרות דאינם ראויין להילוך ולא דמי כלל לדגלי מדבר, ע"י גליון הגרע"א ושו"ע הגר"ז סי' ת"ד וביה"ל שם, **ובקריית** ספר פכ"ז משבת הוסיף לחדש דלהר"מ אף ברה"י ל"י לאיסור תחומין ומה"ט מקום המוקף מחיצות חוץ לתחום הו"כד"א, וצ"ע לדבריו אמאי עמוד גבוה י' ורחב ד' דדינו כרה"י קונה בו שביתה, וביותר העירו אמאי השובת בביתו דהוי רה"י קונה שביתה, ואולי דכל דברי הר"מ לענין איסור הליכה לחוד אבל ודאי דחשיב מקומו לענין קנין שביתה, אמנם בדברי הראב"ן או' ס' הובא לע"י דפי' ספיקא דתחומין למעלה מ"י משום דהוי מקום פטור וע"ד הר"מ, חז"י דנקט דסברת הר"מ הוא אף לענין קנין שביתה דאינו קונה אלא ברשות הדומה לדגלי מדבר, **והנה** יעוי' בגמ' להלן מ"ה ב' דמים בעבים ששבתו באוקיינוס לא הוי אלא תחומין דרבנן, וברמב"ן לע"י י"ז ב' כ' להוכיח מהתם דתחומין ד"ב מיל לאו דאוריין, אמנם בנובי"ת סי' מ"ו כ' דלהר"מ דימים ונהרות ל"ה אלא דרבנן לא מוכח מידי, וכמובן דכל דבריו הוא רק אי דברי הר"מ נאמרו אף לענין קנין השביתה, והעירו דהגר"א סי' ת"ד הביא לראיתו דהרמב"ן אע"ג דקאי על השו"ע דפסק כהר"מ, בע"כ דנקט דכ"ד הר"מ לענין הליכה בימים ונהרות אבל קנין שביתה בימים הוא דאוריין הלכך אף להר"מ מוכרח מהא דמים בעבים לא הוי אלא דרבנן ד"ב מיל לאו דאוריין,

יעוי' במ"מ דהביא עוד מתשו' הר"מ דכשיורד מהספינה שרי ליה לילך אלפים ביבשה וכ"פ השו"ע סי' ת"ד, ולכאוי' מפורש בדבריהם דלהר"מ ל"י נמי קנין שביתה בים דאל"כ אמאי שרי ליה לילך אלפים בעיר ואין דינו כיוצא חוץ לתחום, ובאמת בשו"ת הרדב"ז סי' אלף י"ח הק' דהר"מ סתר דבריו בפכ"ז משבת ה"ט דהבא מהים לעיר אם היה בתוך התחום יכנס ומשמע דבהיה חוץ לתחום לא יכנס, ואע"ג דשבת בביה"ש למעלה מ"י, [וביותר תמוה דבתשו' הר"מ נמי מפורש דבהיו חוץ לתחום אסורין לצאת מהספינה בשבת], ולכך נקט שם דלהר"מ כל ספיקא דתחומין למעלה מ"י בימים ונהרות הוא רק לענין היתר הליכה, אבל לענין קנין שביתה קני למעלה מ"י והלכך ה"ה דקני אף בימים ונהרות מדרבנן, [ועייש דנדחק לפי"ז בדמיון הגמ' לספינה דהתם הנידון לענין שביתה למעלה מיל].

יעוי' בבי"מ דמתו"ד הר"מ בתשו' נראה דס"ל דהטעם דאין תחומין למעלה מ"י בימים ונהרות לאו משום דספיקא דרבנן לקולא אלא דימים ונהרות כיון דאינו דומיא דדגלי מדבר לא הוי בכלל ספיקא דהגמ' ופשיטא בזה דאין תחומין למעלה מ"י, אמנם הק' ע"ז מסוגיין דלהדיא שו"ט בספינה מדין תחומין למעלה מ"י, ואמרו להאמור דכל דברי הר"מ לענין היתר הליכה אבל לענין קנין שביתה ימים ונהרות דינן כיבשה י"ל דסוגיין שו"ט בדין קנין שביתה בספינה.

ילה"ס להסוברים דכ"ד הר"מ לענין כרמלית ומקו"פ אבל ברה"י יש שביתה אי השובת בספינה דנים ליה כשביתה ברה"י או כשביתה בכרמלית [כיון דעיקר שביתתו הוא בקרקעית הים], ואי חשב"י ליה כשביתה ברה"י בע"כ דכל דברי הר"מ והשו"ע דליכא איסורא בספינה דבימים ונהרות הוא רק לענין איסור ההליכה אבל קנין השביתה הוא מדאוריין ודינו כשביתה למעלה מ"י ביבשה.

שביתה באמצע השבת

גמ' ת"ש פעם אחת כו' מבוא' דאי אין תחומין למעלה מ"י שרו לילך תוך העיר, והק' הרמב"ן אמאי שרו הא כיון דלא קנו שביתה בביה"ש תו לא מצו לקנות שביתה באמצע השבת כמבוא' להלן מ"ה א' גבי ישן ולהלן מ"ה ב' גבי גשמים שירדו ביו"ט. **ומתו"ד** הרמב"ן בקו' מבוא' דכל קושיתו משום דלמ"ד אין תחומין למעלה מ"י לא קנו נמי שביתה בים אבל אי קנו שביתה בים א"ש הא דשרו לירד ליבשה אף כשהיו חוץ לתחום וצ"ע, דהא הרמב"ן ס"ל לעי' דלמעלה מ"י עולה למדידת אלפים ולכך כ' דהשוות למטה מ"י והלך אלפיים למעלה מ"י כשיורד אין לו לא ד"א מ"י, וא"כ אמאי כשקנו שביתה בים אין ההילוך למעלה מ"י עולה למדידת אלפיים, **ואולי** דכשהשביתה למעלה מ"י אין שייך לדון דנתרחק ממקומו ע"י ההילוך למעלה.

ותי' בגי' אופנים חדא דכיון דאין תחומין נמדדין בים הו"ל כמי שישב בדרך תוך תחום העיר דקונה שביתה לר"י ומהא דהוצרך להוסיף דאין תחומין נמדדין בים חז"י דלא סגי במאי דיכול להלך עד התחום והיינו דס"ל דאין אדם קונה שביתה חוץ לתחום אף ביכול להגיע לשם, ודנו בזה הראשונים ואכ"מ, ועי"ש דה"מ בירד ליבשה סמוך לעיר אבל בירד ליבשה חוץ לתחום העיר אין שייך לדון דקנה שביתה ביבשה ור"ל דשאני עיר דיש לה תחום, משא"כ יבשה דאין לה תחום אלא לשובת בה לא שייך לדון דהשוות תוך תחומה הוי כשוות ביבשה, וצ"ב אמאי בעבים דירדו בעיר ל"א דקנו שביתה בעיר,

ב. דכיון דדעתם לירד ביבשה הו"ל כהחזיק בדרך ואמר שביתתי תחת האילן דקנה שביתה, ולפי"ז אף בירד ליבשה חול"ת העיר קנה שביתה, וכ"כ המהרש"א להלן מ"ה ב' ע"ד תוד"ה לקנו, וברמב"ן לא הזכיר דצריך לסיים מקום אמנם בתורע"א פ"ד מ"ב נקט בפשיטות דצריך לסיים מקום כדין שביתה תחת האילן.

ג. דלעולם יש קנין שביתה באמצע השבת וה"מ במקום דלא קנה שביתה כלל ומשא"כ ישן דקנה שביתה ד"א [וס"ל לרמב"ן דלא בעי' דעת לקנין ד"א], וברשב"א להלן מ"ה א' ד"ה ביו"ט ובר"ן בשמעתין פי' דשאני ישן דהיה במקום הראוי לקנות שביתה ולדבריהם יתכן דהישן אינו קונה נמי ד"א ונפק"מ דשרי לטלטל ישן תוך ד"א, ובגשמים שירדו דמבוא' דלא קנו שביתה באמצע השבת, כ' הרמב"ן ליישב בתרתי חדא, דכיון דלא קנו שביתה בביה"ש אין נפילתם אוסרתם על הזוכה, ובהגהות הגר"א ז"ל תמה בדבריו, וכנראה דהמכוון לדברי המהרש"ל מ"ה ב' עי"ש, והוסיף הרמב"ן דמ"מ יש להם שביתה אצל הממלא וכדינא דבור של עולי בבל, וכפשוטו כונתו להוכיח דקונין שביתה באמצע השבת, אמנם לפי"ז צ"ע א"כ היכי סבר בקו' ובב' תי' קמאי דאין קנין שביתה באמצע השבת הא בבור של עולי בבל חז"י דקונין שביתה, ואולי כונתו דאע"ג דאין קנין שביתה מ"מ נגררים בתר הבעלים, ובשם י"מ פי' [והוא הראב"ד כמובא בראשונים מ"ה ב'] דאף גשמים קונים שביתה באמצע השבת אלא דקנין שביתה דאמצע היום משתנה כפי הזוכה ולכך ס"ל דאם מילא לעצמו ונתנו לחבירו הרי הן השתא כרגלי השני, [וכ"כ עד"ז בחי' אהעו"ז מ"ה ב'], וברמב"ן המשיך ולפי דעתם כו' ולכא"ו קאי ע"ד הראב"ד, ולפי"ז כונתו דלראב"ד אין קנין שביתה באמצע השבת, אלא דלמעלה מ"י וגשמים קנו שביתה בביה"ש לכשירדו, אולם לא ברירא היכן חז"י כן בדברי הראב"ד, וכבר העיר ע"ז הגר"א ז"ל בהגהותיו, ובדברי יחזקאל סי' ז' סק"ד פי' משו"כ כונת הראב"ד דס"ל דאין קנין שביתה באמצע השבת ושאני אדם דיש לו דעת וקני שביתה בביה"ש לכשירד ומשא"כ גשמים, והטעם דדינם כרגלי הבעלים הוא משום דנגררים אחר הבעלים ואינו מתורת שביתה, [ועי"ע בדברי הראב"ד המובא ברשב"א ובר"ן להלן מ"ה ב' דכ' לחלק בין בור של הפקר לנהרות המושכין דנהרות המושכין לא קנו שביתה כלל כיון דניידי בביה"ש עייש ומשמע דבור של הפקר קני שביתה בביה"ש, ועי' במצויין שם].

ואולי דכונת הרמב"ן לשי' התוס' דלדבריהם דמהני קנין שביתה באמצע השבת וחשיב כשביתה בתחילת היום [כלשונו דהרמב"ן] בע"כ דהקנין חל בביה"ש, אמנם לפי"ז לא ברירא אמאי בישן לא פי' משום דלא מצי לקנות שביתה לאמצע השבת דאין לו דעת, ועי"ע בספר זכר דבר סי' י"ט,

עוד הביא הרמב"ן סייעתא לדבריו מד' הירושלמי דפי' טעמא דריו"ג דישן קונה שביתה דלא כהבבלי משום דחפצי הפקר קונין שביתה, אלא דמאחר שאילו היה ער היה קונה לו שביתה כו', ויל"ב אי כונת הירושלמי דישן קונה השביתה באמצע השבת לאחר שניעור, או דקונה השביתה בביה"ש לכשניעור, ומהא דהמשיך הרמב"ן דחלוק גר שנתגייר מישן חז"י דקנינו דישן הוא בביה"ש

ברמב"ן בהמשך דבריו בד"ה ותמה הביא דשמא יש מבעלי הסברות המשובשות דבאמת כששבתו למעלה מ"י אינן קונין שביתה באמצע השבת וקו' הגמ' וכי לא רצו כו' היינו להתירן לצאת מהספינה ליבשה, וברמב"ן תמה ע"ד דא"כ אין הפרש בין יש תחומין

לאין תחומין דאף אי יש תחומין וקנו שביתה בים שרו לצאת מהספינה ליבשה כדין ד"א, [ועיי"ש עוד דהוסיף בקושיות], ולכאוי ביאור דבריו דס"ל דלא חשבי הספינה לד"א אלא למקום עמידת רגליו והלכך יש לו עדיין ד"א חוץ לספינה, ובאוי"ז הלי' ע"ש סי' ו' נסתפק בזה, והוכיח מרש"י במתני' דשרי היציאה מהספינה [וילה"ס אי דבריהם דוקא בשבת באויר מחיצות או בכל דיר וסוהר].

ברשב"א ריטב"א ובר"ן מ"ה ב' כ' ליישב דשאני אדם דיש לו דעת ודעתו לקנות שביתה במקום שיגיע שם ומשא"כ מים דאינן לדעתן, ודבריהם מורין כתי' קמאי דהרמב"ן, אמנם מדברי הר"ן בשמעתין ד"ה 'אי אמרת' דפי' טעמא דישן לא קני שביתה כיון דהיה בביה"ש במקום הראוי לקנות שביתה מוכח דס"ל דאי אין תחומין למעלה מי' יש קנין שביתה באמצע השבת, אלא עיקר כונתו דשאני אדם דיש לו דעת עכשיו לקנות שביתה באמצע השבת ומשא"כ גשמים, [וכן מוכרח מדברי הרשב"א המובא להלן דנקט דכשירדו מהספינה לא הותר להן להלך בכל העיר אלא אלפיים ממקום ירידתן ובע"כ דהקנין שביתה חל באמצע השבת].

בתור"פ מבוא' שי' חדשה, דבאמת אין קנין שביתה באמצע השבת, והטעם דשרו להלך בעיר משום דמאן דל"ל קנין שביתה ל"ל איסור תחומין, וישן שאני דהיה בביה"ש במקום הראוי לשביתה עיי"ש, ולכאוי כן עולה מדברי הרשב"א מ"ה ב' דהק' מ"ש ספינה מכשמים וחילק כדלע"י דשאני אדם דל"ל דעת משא"כ גשמים דל"ל דעת, והוסיף להק' דא"כ אמאי דינן כרגלי הממלא ומ"ש מישן דל"ל קנין שביתה וכ' לחק' דשאני ישן דהיה במקום הראוי לשביתה עיי"ש, ודבריו מורים דס"ל דגשמים בשעת ירידתן כיון דאינן קונים שביתה ל"ל איסור תחומין כלל ולכך הק' מ"ש מישן וחז"י דס"ל כהתור"פ דמאן דל"ל שביתה ל"ל איסור תחומין ועדיין צריך להתייבב בסו"ד ברשבא ויבוא' בס"ד להלן בשמעתא דחפצי הפקר.

בעיקר ת"י הרמב"ן והראשונים עולה כמה נפק"מ, חדא לישן דהיה בביה"ש למעלה מי' דאי יש קנין באמצע השבת וגריעותא דישן משום דקנה ד"א ואו דהיה במקום הראוי לקנין שביתה, ה"ט לא שייכא כשישן למעלה מי', משא"כ אי אין קנין שביתה באמצע השבת ישן לא קני כלל, וכן נפק"מ לספיקא דהירושלמי בגר שנתגייר בשבת אי קונה שביתה,

וכן נפק"מ בהיה בביה"ש למעלה מי' אי כשיורד באמצע השבת תוך תחום העיר דינו כבני העיר או דאין לו אלא אלפיים ממקום ירידתו, דאי הקנין באמצע השבת אין דינו כבני העיר משא"כ אי הקנין בביה"ש חשיב דשביתתו העיר, ובמאירי הביא בזה ד' גדולי הדור [והוא הרשב"א] ונחלק עליו, **והנה** ברשב"א להלן ד"ה מסתכל הביא קו' הירושלמי אמאי מסתכל היה ר"ג הא הנמל היה מוקף מחיצות ולר"ג מהלך את כולה מדין דו"ס, ות"י הרשב"א דנפק"מ לענין להלך בכל העיר דאי היו חוץ לתחום כיון דאין שביתתן בעיר אלא במקום שהגיעה הספינה למטה מי' אין להם אלא אלפיים אבל אי היו תוך התחום וקנו שביתתן בעיר מהלכין את כל העיר כולה, וצ"ע דא"כ מאי אקשי' כי לא היינו תוך התחום כו' הא נפק"מ אי שרי להו להלך בכל העיר [העירו]

תמצית הדברים - דין קנין שביתה באמצע השבת נפק"מ לד' הלכות, למעלה מי', גשמים, ישן, גר שנתגייר, א. למעלה מי', נאמרו בראשונים ג' דרכים, הא' דקונה שביתה בעיר כדין המחזיק בדרך, הב' דקונה שביתה באמצע השבת [ואו בביה"ש לאמצע השבת], הג' דאינו קונה שביתה כלל ומ"מ שרי כדין אדם שאין לו שביתה. ב. גשמים, להרמב"ן ורשב"א אינן קונים שביתה בירידתן [וכרגלי כל אדם נחלקו הראשונים אי דין כרגלי הזוכה ומשום דנגררין אבתריהו], ולהראב"ד יתכן דקונים שביתה בירידתן. ג. ישן, אינו קונה שביתה באמצע לרבנן ומתרי טעמי, חדא משום דקנה בביה"ש ד"א וכן משום דהיה במקום הראוי לקנין שביתה, ויל"ד בישן למעלה מי', [ולהירושלמי ישן קונה שביתה לריב"נ באמצע השבת]. ד. גר שנתגייר, הירושלמי תלי לה בדין ישן ועי' לעי', [והיה מקום לדון דגר שנתגייר שעת גירותו הוא תחילת השבת, ובזכ"ד דן בגר שנתגייר לענין מיגו דאתקצאי].

שביתה בספינה מהלכת

הק' הרשב"א בהא דשו"ט בגמ' בספינה המהלכת למעלה מי' אי קונה שביתה הא אין קנין שביתה בניידא וכדאמר' להלן מ"ה א' לענין מים בעבים ונהרות המושכין, ות"י דאיירי כשהספינה עמדה, ובמאירי כ' דבספינה גוששת חשבי' ליה כעומדת, אמנם בר"ן ת"י

דבאמת לא קנו שביתה בספינה ומ"מ אסורין לצאת ממקומן כדין ישן, אלא דה"מ אי למעלה מי קונה שביתה דנמצא דהיה במקום הראוי לשביתה עיי"ש, ובד' הרשב"א דלא חילק בהכי, צ"ל דמהלכת חשיב אין המקום ראוי לשביתה.

וכד' הרשב"א כן מבוא' בד' הרמב"ן סוף הסוגי' ד"ה ועוד נ"ל דנקט דאין אסור תחומין בספינה מהלכת אפי' פחות מ"י כיון דניידי וכדאמר' לעי' דבמהלכת לא פליגי, ולדבריו בע"כ דספינה דר"ג עמדה בביה"ש, ובמאי דהביא הרמב"ן מדברי הגמ' לעי' במהלכת לא פליגי מבוא' דפי' כפי' קמא דרש"י שם דכיון דספינה נוטלת לא קני ד"א, אמנם בד' רש"י מדוקדק דכ"ד לענין ד"א אבל אלפיים מיהת קני [ונתבא' לעי' שו"י דס"ל דאיכא קנין שביתה בניידא והטעם דלא קני ד"א כיון דהספינה מהלכת בכל קפיצה יותר מד"א, והרמב"ן לא חילק בהכי וס"ל דכיון דניידא לא קני תחום אלפיים נמי לא קני.

בביה"ל סי' ת"ד כ' דמסתיתם כל הפוסקים משמע דלא כהרמב"ן ורשב"א, אלא דספינה מהלכת נמי קונה שביתה ול"ח לניידא דספינה מינח נייחא עיי"ש, וצ"ב מה ענין ספינה מינח נייחא [המבוא' בב"מ להכא] הא עיקר גריעותא דמהלך דל"ח קבוע במקומו וא"כ מ"ל אי הספינה מהלכת בעצמה או דהמים מהלכים תחתיה [העירו].

סדר דברי הרמב"ן במפרשי ימים

הרמב"ן האריך במנהג מפרשי הימים שכשמגיעין ליבשה אינם יוצאין מהספינה ודן בזה בכמה צדדים, א. דס"ל בספיקא דתחומין למעלה מ"י לחומרא כהראב"ד, והאריך הרמב"ן בקו' דק"ל לקולא.

ב. דס"ל אין תחומין למעלה מ"י ואין קנין שביתה באמצע השבת הלכך כשירדו מהספינה אסורין לצאת ממקומן, ופי' לדבריהם קו' הגמ' כי לא היו כו' אמאי לא יצאו מהספינה, ודחה הרמב"ן דאף אי יש תחומין למעלה מ"י שרי היציאה חוץ לספינה בד"א [והספינה אינה עולה לד"א אלא חשיבי למקום עמידת רגליו], וכן דדלמא לא היתה ספינתם קרובה תוך ד"א ליבשה, ומבוא' ברמב"ן דהא מיהת נכונים דבריהם דאף אי לא קנו שביתה שרו להו לרדת מהספינה למטה מ"י ולעי' הובא דהחזו"א נסתפק בזה אי שרי הירידה למעלה מי ללמטה מ"י.

ג. דס"ל תחומין י"ב מיל דאורייתא והו"ל ספיקא דלמעלה מ"י ספיקא דאורייתא ולחומרא, וברמב"ן נחלק עליהם חדא דיי"ב מיל נמי דרבנן [כמש"כ בסו"ד], ועוד דאף לדבריהם יש להקל כיון דהליכתם בספינה ל"ח להילוך דספינה איהו קא ממטיא ליה, ומשמעות דבריו דאף כשהישראל מוליך הספינה ל"ח להילוך, אמנם בד' הרשב"ם דהתיר היציאה בספינה בשבת יתכן דהוא דוקא כשאנו מוליך הספינה, וכן יש קצת משמעות מהא דאסר הרשב"ם לבי"ש ועי', והשתא נמי דיצאו חוץ לספינה ל"י איסורא בהליכת ד"א, דיסוד איסורא דתחומין אינו איסור יציאה מתחומו אלא איסור הליכה י"ב מיל [וכדוגמת העברת ד"א ברה"ר], והלכך הליכה בספינה או למעלה מ"י וכן הליכה בהיתר [כדוגמת קידוה"ח] דל"ח להילוך אינו עולה לשיעור הליכה, והוכיח הרמב"ן כדבריו מעידי קידוה"ח דשרו לילך מתקנת ר"ג אלפים לכל רוח אע"ג דנתרחקו ג' פרסאות מתחומן, ובע"כ דכיון דהלכו הי"ב מיל בהיתר אינו מצטרף לשיעור הליכה ושרו להלך אלפים ממקומם, [והא דבתחילה היו אסורין לזוז ממקומן היינו משום דמדרבנן האיסור הוא היציאה מתחומו ואחר שיצאו מתחומן אסורין בכל פסיעה ופסיעה], וכן הוכיח הרמב"ן דינו מגשמים ששבתו באוקיינוס והלכו למעלה מ"י יותר מג' פרסאות דמותרין כמבוא' להלן מ"ה ב, וס"ל דתחומין דאורי' אף בכלים [ועי' בהגהות הגרא"ז וחזו"א סי' קי"ב סק"יב] וכן חזו' דס"ל תחומין דאורי' אף ביו"ט [דהא שביתה דאוקיינוס להלן מ"ב איירי לענין יו"ט] ועי' מנ"ח מ' כ"ד ס"א.

והנה כפשוטו גדר הדברים דכ"ז דלא הלך הליכת י"ב מיל באיסור ל"ח דיצא מתחומו והיתר הליכתו השתא הוא מחמת תחומו הראשון, ולפי"ז ה"ה דההולך עד סמוך לסוף תחומו בהיתר שרי ליה לצאת מתחומו עד לשיעור הליכת י"ב באיסור וכ"כ הגרא"ז בהגהותיו, אמנם בחזו"א סי' קי"ב סק"יב נקט דכ"ד הרמב"ן דוקא לאחר שיצא מתחומו דכיון דעומד במקום דלא קנה שביתה לא קרי' ביה אל יצא איש ממקומו אלא כשיצא ממקומו אלפיים אמה אבל לענין היציאה מתחומו אף אי הלך בהיתר עד סוף לתחומו אסור היציאה חוץ לתחום, והוכיח כן ממתבן שבין ב' תחומין להלן ע"ח ב', ולכא' הגדר לדבריו דכשנמצא חוץ לתחום קונה תחום חדש ושרי ליה השתא ההליכה מחמת תחומו החדש, **ולכא'** יש להוכיח כדבריו דהנה מתקנת ר"ג דשרו כל העיר וחוצה לה אלפים משמע דהוא אף בעיר גדולה י"ב מיל, וצ"ב דבזה הא עבד הילוך דיי"ב מיל ואמאי שרי לילך עוד אלפיים, וכיצו"ב ילה"ק לר"מ דתחומין דאלפים דאורי' נמצא דהליכת העדים בירושלים וחוצה לה אלפיים הוא יותר מהליכת אלפיים, ובע"כ צ"ל דכיון דיצאו חוץ לתחומן בהיתר דננים ליה השתא דקיבלו תחום חדש במקומן בעיר ואין העיר אינו עולה לשיעור הליכה כדין בני העיר דכל העיר כד"א, ועדיין ילע"י בהלכו העדים ג' אלפים דביציאתן חוץ לתחום בתחילת האלף הג' קנו תחום חדש היכי שרו לילך כל אל העיר ואלפיים חוצה לה [העירו].

עוד ילה"ס להאמור בדברי הרמב"ן אי היוצא באיסור חוץ ל"ב מיל עובר על כל ד"א, [וכדהבין הרמב"ן בתחילת דבריו], או דאינו חייב אלא בהולך י"ב מיל נוספים ועי'.

וברמב"ן בסו"ד דחה דבריהם מטעמא אחרינא דאף אי יש תחומין למעלה מ"מ מ"מ לי קנין שביתה בספינה מהלכת [וה"מ לקנות במקומו אבל בדעתו לקנות בעיר קונה אף במהלכת וכדנתב' ברמב"ן בתחלת דבריו], ועיי"ש דה"מ ספינה דלא מצי לעמוד ולקבוע מקומה דמיא קא ניידי לה אבל אדם מהלך דמצי לעמוד מהליכתו חשיב קבוע במקומו וקונה שביתה ודלא כהראב"ד, [וענין זה יבוא' בארוכה בס"ד בסוגי' דמעיינות הנובעין להלן מ"ו א'], ועי' במצוין לעי' מהביה"ל סי' ת"ד דסתימת הפוסקים דלא כהרמב"ן דאף במהלכת קונה דספינה מיח נייחא, אמנם ברכוב וכיוצ"ב לכא' אף להביה"ל חשיב כמהלך ואינו קונה.

הכרעת הראשונים והפוסקים

מ"ג ב גמ' האי תנא ספוקי כו' נחלקו הראשונים היכי קיי"ל בדין תחומין למעלה י', **שי'** הרא"ש והראב"ד דקיי"ל לחומרא ואי"ז בכלל כללא דהלכה כדברי המיקל בעירוב, **שי'** הרשב"א דבשבת למעלה מ"מ קיי"ל לקולא ובשבת למטה מ"מ קיי"ל לחומרא דאסור למעלה מ"מ חוץ לתחום משום חזקת תחום ביתו [ובשו"ת הריב"ש המיוחסות סי' כ"ב נתבאר הענין ע"ד אין ספק מוציא מידי ודאי, ויתכן עוד דס"ל לרשב"א דלמעלה מ"מ דאינו מקום לשביתה ל"ח תוך תחומו והלכך כיון דהאדם בחזקת שביתה ואיסור יציאה מאלפים נמצא דכשמהלך למעלה מ"מ יוצא מחזקת שביתתו ואיסור יציאתו מאלפים ועי'].

שי' הר"מ וכן הכרעת השו"ע סי' ת"ד דבספיקא דאורי"י אזלי' לחומרא ובספיקא דרבנן אזלי' לקולא, הלכך לענין יציאה מאלפים וכן הליכה ע"ג ימים ונהרות דהוא ספיקא דרבנן אזלי' לקולא ולענין הליכה י"ב מיל ביבשה אזלי' לחומרא, ועי' היטב בנו"כ [והובא לעי' בארוכה] לענין הליכה י"ב מיל בכרמלית, **ועי'** רמ"א שם לענין ס"ס בדרבנן ובבי"מ שם ובשו"ת חת"ס ח"ו סי' צ"ח צידד דחשיב לחד ספיקא,

ע"ע הכרעת המ"ב סי' רס"ו סק"ד לענין הילוך בספינה למטה מ"מ ולמעלה מ"מ, וע"ע שו"ע הגר"ז סי' ת"ה ס"ז לענין הילוך בתוך הספינה למעלה מ"מ.

הבלעת תחומין

שמעתא דנחמי

מ"ג ב' גמ' נחמי כו' אילימא בדמלי גברי שרי לכו"ע כו' מבוא' דשריותא דנחמי הוא מדין הבלעת תחומין, ובדמלי גברא שרי לכו"ע ובדלא מלי גברא שנוי בפלוגתא רבנן ור"א, ויש לברר אמאי בדמלי שרי אף לרבנן ומ"ש מהיוצא אמה אחת שלא יכנס, ואמאי בדלא מלי חשב' דמובלע תחומו בעיר לר"א הא אסור לו היציאה חוץ למחיצות ול"ד להיוצא ב"א דשרי ליה הכניסה לעיר תוך ד"א ומצינו בזה בראשונים כמה דרכים, **בתוס'** פי' דכל נידון הסוגי הוא לאחר שנתפזרו האנשים ובטלו המחיצות דמעתה בעי' למיחב ד"א חדשות ובה אמרי' בדמלי גברי יהבי' ליה תחומו הישן [ואין זה מדינא דהבלעת תחומין אלא מדינא דכיון דעל על], ובדלא מלי גברי נקבע מקומו בב"א דחוץ לעיר, ודינו כהיוצא ב"א דשנוי בפלוגתא ר"א וחכמים, ולדבריהם כ"ז דהמחיצות קיימות אסורה לו היציאה חוץ למחיצות, וילע"י אמאי לאחר שנפלו המחיצות חשיב דל"ל מקום הא כיון דגדר דו"ס דחשיב כולו לד"א א"כ המקום שעומד בו לאחר שנפלו המחיצות הוא מתורת ד"א, ואולי דס"ל דאין גדר דו"ס דחשיב כולו לד"א דלעולם ל"ח למקומו אלא מקום עמידתו והד"א שסביבותיו והדו"ס אינו אלא היתר הילוך לחוד, הלכך השתא דבטלו המחיצות הרי עומד חוץ למקומו.

ע"ע תוהרא"ש דפי' כתוס', והוסיף ליישב עפ"י דמ"ש משבת בקעה והקיפיהו מחיצות דאף אי יצא חוץ לתחומו אסור לחזור לתחומו, ואי חזר אסור להלך לא מדין התחום ולא ע"י המחיצות כיון דלא שבת באויר מחיצות, וכ"ד צריכין בירור רב.

בריטב"א בשמעתין ולהלן מ"ד ב' פי' דנידון הסוגי אף כשעומד תוך המחיצות, ובדמלי גברי שרי אף לחכמים כיון דיכול להלך בלי גבול ועד כאן ל"פ חכמים אלא בהיוצא ב"א דאין לו אלא היתר הליכת ב"א לחוד, ובדלא מלי גברי חידש הריטב"א דשרי היציאה לר"א דכל הנכנס לדיר וסתר יש לו ב"א חוץ לד"ס, ויש בדבריו כמה בירורים א. בעיקר דבריו דהנכנס לדו"ס יש לו ב"א חוץ לדו"ס היינו משום דאין גדר דו"ס דחזי' להו כד"א אלא דחשיב כמקום עמידת רגליו והלכך אי"ל ד"א נוספים חוץ לדו"ס והוא דלא כהתוס' ס' ב' ד"ה כאן דס"ל דדו"ס חשיב כד"א ואסור לו היציאה כלל, ולדברי הריטב"א ה"ה דהמפלג בספינה בשבת שרי ליה היצאה ב"א חוץ לספינה, וצ"ע דהריטב"א לעי' בשמעתא דספינה נקט דאסור היציאה מהספינה כלל. ב. בדברי הריטב"א דכ' ושמע"י מהכא דלר"א כו' וא"כ הא עדיפא דר"א מדר"ג, משמע דכל האי דינא הוא לר"א לחוד אבל לר"ג אסור היציאה חוץ למחיצות וצ"ב אמאי לא ילפי' מהכא אף לר"ג, ואולי דעיקר כונתו דדוקא לר"א דהוא באמצען שייך לומר דאי"ל ב"א חוץ למחיצות אבל לר"י דבורר לכל רוח שירצה כיון דנמצא תוך המחיצות דיניי דבורר לצד המחיצות ולא לחוץ ועי', [ומ"מ להמדוקדק דכ"ד לר"א מיושב קו' הא' אמאי סתם בסוגי' דספינה דאסור לצאת מהספינה כלל], ג. אמאי מחיצות בני"א חשיב דיכול להלך בלי גבול הא מוגבל לילך תוך היקף המחיצות לחוד וצ"ל דכיון דשייך דיהיה לו מחיצה בתוך תחומו הלכך המקום שתוך המחיצה אינו סתירה לתחומו ואף חכמים מודים בזה דחשב' ליה כחד תחומא, ד. אמאי נטה הריטב"א מתירוצם דהתוס' דאיירי לאחר שנסתלקו האנשים, וכה"ק בגאוו"י, והיה מקום לפלפל דלריטב"א הנכנס לדו"ס ונפלו מחיצותיו עדיין נשאר לו מקומו דהדו"ס, והלכך אף לאחר שנתפזרו האנשים חשיב עדיין עומד בתחומו החדש אמנם הוא חידוש גדול, ואיברא דמצינו בריטב"א לעי' מ"ב ב' כע"ז לענין מחיצה שנפחתו דפנותיה דה"מ בנפחתו מע"ש אבל בנפחתו בשבת שרי להלך בכולה, אמנם התם הוא לענין שבת באויר מחיצותיה, ואינו דומה לנ"ד דאיירי בנכנס בשבת.

בתור"פ כ' דדוקא גבי תחומין של מדה שייך הבלעה אבל היתר מחיצה אינו מענין תחומין, ולכאוי' המכוון דדו"ס אינו מתורת ד"א אלא דהוי היתר הילוך לחוד הלכך השתא כשחזר לתחומו תוך היקף המחיצות ל"ח ליה כעומד תוך ד"א ושפיר אמרי' כיון דעל על, ולדבריו ה"ה דשרי ליכנס לעיר כ"ז שהמחיצות קיימות, ועי' כע"ז בחזו"א סי' ק"ט סוסק"ב.

שי' הר"מ עי' ר"מ פכ"ז משבת הי"ד דפסק לשמעתין דהיוצא חול"ת והוקף במחיצה אם היה תחומו מובלע תוך המחיצה ה"ז חוזר לתחומו, וילע"י למש"פ הר"מ שם הי"ז כר"ש דאמרי' הבלעת תחומין [וכמש"כ המ"מ], הו"ל למפסק דינא דהבלעת תחומין אף באין המחיצה מגעת אלא ב"א סמוך לעיר [או ד"א להר"מ דפסק כר"י דבורר לאיזה רוח שירצה], וצ"ל דס"ל דכ"ז דהמחיצה קיימת, ל"ל ד"א חוץ למחיצות ודלא כהריטב"א, וע"ע בדבר"י סי' ט' סק"ח.

באו"ז סי' קמ"ט פי' דבנחמי דיצא דמשכתיא שמעתיה אף חכמים ס"ל הבלעת תחומין וכדאמרי' להלן מ"ה א' דמודו חכמים ביוצא לדבר מצוה, וכ"כ כע"ז בבעה"מ סו"פ, וכצ"ל בשי' רש"י להלן ע"ב דס"ל דדינא דנהרדעי תלוי בהבלעת תחומין ול"ל לסברת התוס' דלפי"ז בע"כ שריותא דנחמי משום דיצא לאונסו ומודו בזה חכמים, [כמבוא' ברש"י להלן נ"ב ב], אמנם עי' להלן דיתכן דרש"י אית

ליה לסברת התוס' דהיכא דיהבי' ליה מקום חדש חוזר לתחומו, ושאיני הנצרך לנקביו דלא פקע לד"א וכשי' הר"מ, אמנם בעיקר ד' האו"ז צ"ע אמאי מלי גברא פשיטא לגמ' טפי דמודו חכמים מדלא מלי גברי.

ל"ד כשתחמו כלה לדיר וסחר אי אמרי' הבלעת תחומין לענין לילך כל הדיר וסחר ויסוד הספק נעוץ בגדרי דו"ס הנתבא' בראשונים לעי' אי הוי מתורת מקום דכולו כד"א או דליה אלא היתר הילוך דלפי"ז אינו ענין כלל להבלעת תחומין דכל ענינו כשב' תחומין מובלעין זב"ז, ויתכן נמי לאידך גיסא דכיון דהוא היתר הילוך יהא שרי ההליכה אף לחכמים דל"ל הבלעת תחומין, ויש לחשב היטב לשי' ההגה"א סופ"ד דנקט דלהירושלמי דהשובת בבקעה יש לו דו"ס לר"ג ומתני' דומודד כו' קאי לר"י אי מ"מ תלוי בהבלעת תחומין.

פלוגת רבה ורשב"ח

מ"ד ב' מתני' מי שיצא כו' ובגמ' מאי כו' כל הסוגי', בפלוגתת רבה ורשב"ח נאמרו ברש"י ב' לישנות.

לל"ק - נחלקו אי כיון דיצא חוץ לעיר בטל תחומו ול"ל אלא לתחום החדש או דכיון דתחומו החדש מובלע בתחומו הישן חשבי' ליה כחד תחומא ול"ל דנפיק מתחומו הישן וכשחוזר אליו כאילו לא יצא, ומ"מ אף לר"ש כשחוזר לתחומו בטל תחומו החדש [כ"מ לשונו דרש"י דכ' והרי הוא כבתחילה וכן האריך בתור"פ],

נחלקו הא"ר סי' ת"ז ושעה"צ שם סק"ד אי לרב שימי כ"ז שלא חזר לתחומו שרי להלך אלפים לכל רוח או דאין לו אלא היתר הליכה לחזור לתחומו, והגדר בזה דכ"ז דתחומו החדש מובלע בתחומו ל"ל כתחום בפ"ע אלא דחשבי' ליה לתחומו כנתארך עד לסוף תחומו החדש, וע"ע שפ"א.

לל"ב - אף לרבה שרי לחזור לתחומו ופלוגתתם אי קונה שביתה בתחום החדש ושרי ליה עתה לילך ח' אלפים או דנשאר בתחומו הישן ולא קיבל אלא היתר הליכה לחזור לתחומו, ואף כשעומד בתחום החדש לא שרי ליה להלך אלפים לכל רוח וכמדוקדק בלשון רד"ה ולא שני בסוה"ד, [ואע"ג דר"ש בל"ק ס"ל כרבה בל"ב ובד' ר"ש הובא לעי' דלהמ"ב שרי ליה להלך אלפים לכל רוח, צ"ל דבזה חלוקין ר"ש דל"ק מרבה דל"ב, דרבה דקאמר כאילו לא יצא מביתו מורה דל"ל אלא היתר הליכה לחוד, משא"כ ר"ש דקאמר כאילו לא יצא מתחומו היינו דקנה לתחום השני אלא דלא נעקר תחומו החדש],

והנה במרומי שדה נקט דל"ב לרבה אי"ז כלל מגדר הבלעת תחומין אלא דאמרי' כיון דעל על, ובזה כ' ליישב קו' התוס' להלן מ"ה א' היכי אמרי' דרבה כחכמים ודלא כר"א הא רבה נמי אי"ל הבלעת תחומין לל"ב, ודבריו מפורשין בדברי הר"ן מ"ה א', אמנם בדברי רש"י להלן מ"ה א' ד"ה והא נרא' דנקט דאף לרבה הוא מתורת הבלעת תחומין, ופלוגתתם אי הבלעת תחומין כוחו גדול להתירו לילך בב' התחומין או רק להחזירו לעירו וכאילו לא יצא.

יש לחשב להאמור לב' הלשנות קו' הגמ' ממערה אמאי לל"ק אינו תיובתא אף אדר"ש דאין מתיר לילך ח' אלפים אמה, ולל"ב צ"ב אמאי הוי תיובתא ארבה, הא רבה בל"ב כר"ש בל"ק, ועי' בתורה"ש ובתור"פ.

ובעיקר פרש"י עולה דלב' הלשנות לכו"ע ל"ש ב' תחומין ופלוגתתם אי ע"י הבלעת תחומין חשבי' ליה כחד תחומא [לל"ק לחזור לתחומו ולל"ב לילך ח' אלפים], **אמנם** במלחמות סו"פ מבוא' דלכו"ע אית להו ב' תחומין ומ"מ אסור לעבור מתחום א' לחבירו דחשיב יציאה ממקומו ופלוגתתם אי ע"י הבלעת תחומין שרי לעבור מתחום א' לחבירו, [ועי"ש במלחמות דהשוה איסור היציאה מתחום לתחום למתני' דומודד וצ"ע כונתו, ואמרו דס"ל דכשכלתה מידתו באמצע העיר עדיין יש להתירו להלך בכולה מתורת דיר וסחר [ודלא כרש"י מ"ב א' דלא תקון בזה דינא דדו"ס], אלא דאסור לו היציאה מאלפים לדו"ס דחשיב יציאה מתחום לתחום, ומ"מ אף לר"א דע"י הבלעת תחומין שרי לצאת מתחום לתחום מ"מ בכלתה מידתו באמצע העיר אסור וכמפורש להלן נ"ב ב' וצ"ל דל"מ הבלע"ת אלא לשוייה ב' התחומין לא' משא"כ דו"ס דאינו מענין תחום ל"מ הבלע"ת לאשוויי כאחד ועי',

הבלעת תחומין בנצרך לנקביו

נחלקו הראשונים אי דינא דנהרדעי דהנצרך לנקביו כיון דעל על הוא מתורת הבלעת תחומין ושנוי בפלוגתת הבלעת תחומין מילתא, או דהוא מדינא דהוציאיהו והחזירוהו כאילו לא יצא וקאי לכו"ע, שי' רש"י והריטב"א דהוא מתורת הבלעת תחומין אלא דחלוקין דלרש"י רבה ל"ל לנהרדעי, ולהריטב"א רבה מודה דהיכא דיכול להלך בלא גבול אמרי' הבלעת תחומין וכ"כ בתור"י"ד בשמעתין

ולהלן נ"ב ב', **אמנם** בתוס' ובתורהא"ש ובתור"פ רשב"א ור"ן והשגות הראב"ד פכ"ז הי"א נקטו דא"י מדין הבלעת תחומין אלא דכיון דבעי למיחב ליה ד"א חדשות יחבי' ליה תחומו כבתחילה, ומשמעות דבריהם דמודו לרש"י דהנצרך לנקביו שייך לנידון הבלעת תחומין אלא דחידשו דאף בלא הבלעת תחומין הקילו חכמים להחזירו לתחומן, **וילה"ס** אי בכל הוציאוהו והחזירוהו נמי ס"ל דמדינא פקע לתחומו ודינא דכאילו לא יצא הוא קולת חכמים, או דהתם כיון דאף החזרה היה באונס ל"ח ליציאה כלל ושאיני הכא דהחזרה היה ברשות ולדעת, ומדלא הזכירו התוס' כלל רא"י לדבריהם ממתני' דהוציאוהו והחזירוהו, ההדברים מורין קצת דס"ל דבאמת בהוציאוהו והחזירוהו לא פקע תחומו כלל ולי' להוכיח מהתם להנצרך לנקביו דחזרתו היתה ברשות ולדעת ועי',

במלחמות סו"פ נקט נמי דהנצרך לנקביו אינו תלוי בהבלעת תחומין, אמנם פי' הטעם בע"א ומשמעות דבריו דהיוצא באונס לא פקע תחומו הראשון כלל אלא דמ"מ אסור לצאת מתחום לתחום לחכמים דל"ל הבלעת תחומין ולכך בנצרך שחזר ברשות שפיר חוזר לתחומו הראשון.

ובשי' רש"י דל"ח כהוציאוהו והחזירוהו יל"פ בב' אנפי, חדא דס"ל דחזרה ברשות חשיב כחזרה לדעת הלכך אין שייך להחזיר אלא ע"י הבלעת תחומין דבזה אמרי' דביציאתו ל"ח דנפק מתחומו כיון דנפיק לאונס ובחזרתו דחוזר לדעת אין פוקע תחומו הראשון כיון דמובלע השתא במקומו שעומד, וכ"כ עד"ז הגאון, [וצ"ע מדברי רש"י מ"ב ב' דפי' דנצרך לנקביו היינו מתני' דהוציאוהו כו' וי"ל], **ועוד** יתכן דס"ל כהר"מ דהנצרך לנקביו ל"ח יציאה מד"א אלא הרחיבו לו חכמים ד"א עד למקום שנפנה [ולכך צריך אח"כ לחזור לד"א], הלכך אף כשחזר לעירו עדיין עומד בתוך ד"א ול"ח דחזר לעירו, ולכא"י יש להכריח כן בדברי רש"י דאי נימא דהנצרך לנקביו יצא מד"א א"כ א"י ענין כלל להבלעת תחומין, ואף לרב שימי לא הו"ל לחזור לתחומו, דעד כאן לא שמענו דינא דהבלעת תחומין אלא היכא דתחומו השני מובלע בתחומו הראשון, ואמרו דיתכן דס"ל לרש"י דיסוד דינא דהבלעת תחומין דכל דעומד במקום דיכול לחזור לעירו ל"ח עדיין ליציאה, והלכך אף אי היתר חזרתו אינו מחמת תחום אלא משום דנצרך לנקביו נמי ל"ח ליציאה מעירו, אלא דצ"ב אמאי הוצרך רש"י לפרש גבי הבלעת תחומין דהוא גדר דחד תחומא.

הבלעת תחומין במערה

גמ' ומה אילו שבת כו' מבוא' דהיתר ההליכה בגג המערה הוא מתורת הבלעת תחומין, ולכך לא שרי' אלא במובלעות ולא בדבוקות, ולא אמרי' דכיון דכל הגג הוא סמוך למקום שביתתו ל"ח ההליכה בכולה יציאה מתחומו, וצ"ב בטעם הדבר, ובחי' גור ארי' יליף מהכא דבר חידוש לעיר המוקפת חומה ויש לה פתח אחד, דאין יכול לילך סביב החומה אלא אלפיים ממקום הפתח עיי"ש, אמנם בלשון הרשב"א ד"ה אלא במש"כ ולא תמצא כו' אלא בחלל שיש עליו גב כגון כו' משמע דסביב העיר שרי ההליכה בכולה אף ביותר מד' אלפים ועי'.

עי' מהרש"א דהא דבעי' במערה מובלעות הוא דוקא לל"ק אבל לל"ב מהני נמי דבוקות וכמש"כ רש"י להלן מ"ה א', אמנם בר"ן מבוא' דלא מהני דבוקות אלא להיתר ליכנס לתחומו אבל לענין לילך ח' אלפים בעי מובלעות וצ"ב.

גמ' ולא שאני לך כו' יעוי' ברש"י דפי' דשאני מערה דב' התחומין הם מחמת חד שביתה, משא"כ היוצא חוץ לתחום דבטלה שביתה הראשונה לל"ק, ולל"ב לא קנה לשביתה בתרייתא ומשמע דאף למסקנא דינא דמערה הוא מדין הבלעת תחומין ולא שרי' בדבוקות אמנם הראב"ד פי' דשאני מערה דאמרי' גו"א מחיצתא וחשיב הגג מוקף מחיצות לענין מדידה דכולה כד"א, וכ"כ כע"ז המאירי, ועיי"ש דדוקא במערה שיש בה דירורין ואו המערב ברגליו], ויל"ד להראב"ד בהוציאוהו לגג המערה אי מהלך את כולה, וברשב"א האריך בקו' ע"ד.

היוצא חוץ לתחום אמה אחת

מ"ה א' גמ' והתנן כו' מבוא' דדין היוצא חול"ת אמה אחת שנוי בפלוגתת הבלעת תחומין ולכו"ע לאחר שחזר לעירו אסור לצאת חול"ת וכל הנידון אי שרי לחזור לעירו, ובראשונים הק' לל"ב דאף לרבה שרי לחזור לעירו מאי קשיא מדרי"א, ובתור"פ הוסיף דאדרבה תקשי אדרב שימי, והראשונים דלא הק' כן צ"ל דפשיטא להו דד"א אינו בתורת תחום והלכך לאחר שחזר לעירו בטל הד"א, ויעוי' ברש"י ובר"ן דפי' דאקשי' מדרי"א דמהני הבלע"ת אף בדבוקות ולרבה לא מהני אלא במובלעות אמנם חלוקים בדבריהם, דהר"ן פי'

דלרבה ההיתר לחזור לעירו אינו מתורת הבלע"ת אלא דכיון דעל על והלכך לא מהני אלא בדבוקות, אמנם ברש"י משמע דאף לרבה הוא מתורת הבלע"ת אלא דלדידיה אינו אלימא כ"כ להתיר אף בדבוקות, וע"ע ח"י הגרמ"ה ודבר"י סי' ט' סק"כ, אמנם בראשונים הק' ע"ד דלדהלן נ"ב ב' מפורש דר"א איירי במובלעות, והנה לשי' רש"י נ"ב ב' [הובא להלן] דר"א איירי ביוצא לדעת היה מקום לפ' קו' הגמ' הגמ' ל"ב אף אי ר"א איירי במובלעות, דמ"מ בר"א חזי' דאמר' הבלעת תחומין אף ביוצא לדעת, וההיא דלא כרבה דלדידיה לא שרי' אלא ביצא שלא לדעת דכיון דעל על, אמנם עדיין ק' מאי אקשי' מרבנן הא אינהו לא שרי' ביצא לדעת אלא לדבר מצוה ושפיר מהני אף לרבה.

תוד"ה ומדר"א, משמע כו' מבוא' דנקטו דלרבה ל"ב הוא מתורת הבלעת תחומין אבל להר"ן דהוא משום כיון דעל על לק"מ דשאני היוצא חול"ת דבטלה לשביתתו קמיתא, ועי' מרומי שדה ודבר"י סי"ט סק"כ.

פלוגתת ר"א וחכמים

גמ' מסקי' דלדבר מצוה לכו"ע אמרי הבלעת תחומין ופלוגתתם בשלא לדבר מצוה, ונחלקו הראשונים אי אונס ושוגג דינו כמזיד או כדבר מצוה ויש בזה נפקותא לד' חכמים מאי ס"ל ביצא באונס או שוגג, וכן נפקותא לד' ר"א מאי ס"ל ביוצא במזיד, דאי חכמים מודו ביוצא באונס וכל פלוגתתם ביצא במזיד בע"כ דלר"א היוצא במזיד נמי אמרי' הבלע"ת, **שי'** רש"י להלן נ"ב ב' וריטב"א בשם י"מ ותור"פ דנחלקו ביצא במזיד ושלא לדבר מצוה, אבל ביצא לדבר מצוה או שלא לדעת לדבר הרשות דינו כדבר מצוה דאמר' הבלעת תחומין לכו"ע, [ולדבריהם צ"ל דבנחמ"י דמספק"ל אי קיי"ל כר"א ומשמע דלחכמים ל"מ אע"ג דיצא שלא לדעת, צ"ל כמש"כ בריטב"א שם דמספק"ל אי קיי"ל כר"א דבהא חכמים נמי מודו], ולמדין מדבריו דטעמא דמודו חכמים בדבר מצוה אינו קולת חכמים דהקילו כי היכי דהקלו דקונה שביתה במקומו אלא דהיוצא לדבר מצוה לא חשיב ליציאה ולא פקע תחומו הישן ומה"ט היוצא לדבר הרשות שלא לדעת כיון דלא פקע תחומו הישן, אמרי' הבלעת תחומין להתירו לחזור לתחומו, וכן למידין דלר"א אמרי' הבלעת תחומין אף ביוצא לדעת, ואע"ג דהיוצא לדעת פקע תחומו [ומה"ט היוצא לדעת ונצרך לנקביו לא מהני הבלעת תחומין להחזירו לעירו], מ"מ כ"ז דד' אמותיו מובלעין בתחומו ל"ח ליציאה, וכ"כ החזו"א סי' פ' לדף נ"ב [וע"ע סי' ק"ט סק"א].

שי' הרשב"א וריו"נ סו"פ דרבנן מודו דוקא ביוצא לדבר מצוה אבל לא באונס או שוגג והוכיח כן מעובדא דנחמ"י דמבוא' דלחכמים ל"מ שם הבלעת תחומין אע"ג דיצא לאונס, וכ"מ בתוס' מ"ד א' ד"ה או ומ"ד ב' ד"ה ומר סבר, [וכמש"כ הגאון]

והגרע"א שו"ע סי' ת"ה], ולדבריהם יתכן דאף ר"א לא פליג אלא ביצא באונס אבל ביצא לדעת מודה דפקע תחומו ולי' הבלעת תחומין.

שי' הריטב"א דחכמים מודו ביצא ברשות וחזר לדבר מצוה וביצא לדבר מצוה וחזר לדבר הרשות חזרתו נמי חשיבא לדבר מצוה, ולפ"ז ביצא באונס וחזר לדעת דל"ש לדון דחזרתו נמי לאונס ל"א הבלע"ת, וע"ע ריטב"א מ"ד ב' דההיא דנחמ"י חשיב אונס בדבר מצוה,

ובעיקר ד' הריטב"א דפי' ד' חכמים דאיירי ביצא לדבר הרשות צ"ב אמאי נטה מפ"י שאר הראשונים דאיירי ביצא לדבר מצוה, והנה בחזו"א סי' פ' לדף מ"ה הק' האי מצוה היכי דמי אי במצוה שאינה דוחה תחומין א"כ יצא באיסור ואמאי הקלו בו חכמים לחזור לעירו ואי במצוה שדוחה תחומין א"כ זכה באלפים ואמאי מודו חכמים רק כשיצא תוך ד"א, עיי"ש, ויתכן דמשום האי קו' העמיד הריטב"א ביצא לדעת וחזר לדבר מצוה, [העירו]. ובעיקר קו' החזו"א יתכן עוד דנפק"מ לאונס בדבר מצוה וכההיא דנחמ"י כמש"כ הריטב"א שם.

שי' הר"מ, עי' ר"מ פכ"ז משבת הי"א דפסק כחכמים דלא יכנס, ופי' טעמם שהד"א שיש לו לאדם תחילתן ממקום שהוא עומד בו עיי"ש, וצ"ב אמאי לא פי' דחכמים ל"ל הבלעת תחומין, ויעוי' במ"מ שם דפי' [והביא כן מהרשב"א בעבוה"ק] דחכמים אית להו נמי להבלעת תחומין, וטעם פלוגתתן אדר"א משום דס"ל כר"י דבורר ד"א לאיזה רוח שירצה וכיון שפניו לצאת הרי בירר לו לצד חוץ, [ומקורו דהר"מ מהא דמפרשי' בשמעתין דר"א לשי' דהוא באמצען וכבר עמדו ע"ז הראשונים, ובע"כ דלר"י דבורר לכל רוח שירצה לא שיד' הבלע"ת ביוצא אמה חול"ת, וכ"כ הדבר"י סי' ט'].

אמנם צ"ע ממשצעות הסוגי' דטמא דחכמים משום דל"ל בהלעת תחומין מילתא, היה מקום לומר דכ"ד הר"מ הוא למסקנא דמודו חכמים לדבר מצוה והינו דחמים נמי ס"ל הבלעת תחומין אלא דביצא לדבר הרשות כיון דאין לו אלא ד"א והרי בירר לצד חוץ לי

הבלעת תחומין משא"כ ביצא לדבר מצוה דיש לו אלפים שייך הבלעת תחומין, ופשוט לפי"ז דבאונס דאין לו אלא ד"א דינו כמזיד, אמנם עדיין צ"ע מעובדא דנחמ"י דתלי ליה לדינא דהבלע"ת בפלוגתא ר"א וחכמים, ויעוי' דרישה סי' שצ"ו וגאו"י וחזו"א ק"ט סק"ה,

והנה להאמור נמצא דהר"מ פסק להבלעת תחומין מילתא בין בדבר מצוה ובין במזיד [לבר מבירר לו ד"א לצד חוץ], אמנם צ"ע מדברי הר"מ שם הט"ז דפסק לנהרדעי דוקא בנכנס למקצת התחום, ולמאי דקיי"ל הבלע"ת סגי אף בנכנס ד"א סמוך לתחום כשפניו לצד העיר, [וכמש"כ התו"ש סי' ת"ו ופסקו המ"ב שם סק"ד], **עוד** צ"ע מדברי הר"מ שם הי"ד דפסק לדינא דנחמ"י דוקא בדמלו גברי [עיי"ש ואם היה תחום שיצא ממנו מובלע מקצתו בתוך המחיצה כו'], ולמאי דס"ל להר"מ הבלעת תחומין מילתא הו"ל למפסק דינא דנחמ"י אף בהגיע המחיצה ד"א סמוך לעיר, [ועי' במצוין לעי' דיתכן דהר"מ ס"ל כתוס' דלא אמרי' הבלע"ת בדלא מלי גברי אלא בנתפזרו האנשים, דלפי"ז הר"מ דאיירי דהמחיצה קיימת לא שייך הבלע"ת אלא כשהמחיצה תוך תחומן], ועי' בכ"ז בדבר"י סי' ט' סק"ח ואילך.

ובחזו"א סי' ק"ט סק"ה נקט בד' הר"מ דפסק הבלעת תחומין לא מילתא ודוקא ביוצא לדבר מצוה הקילו וכמשמעות הר"מ שם הט"ז, ועיי"ש דדחק בלשונו דהר"מ הי"א.

שי' הראב"ד, עי' הגהות הראב"ד שם הי"א והט"ו דחכמים ס"ל הבלעת תחומין ביצא לדבר מצוה או באונס, ולכך קיי"ל כנהרדעי דאמרי' הבלעת תחומין הנצרך לנקביו, אבל היוצא לדעת לא אמרי' הבלעת תחומין וטעמא דחכמים דלא יכנס משום דס"ל כר"י דבורר לכל רוח שירצה ואיירי כשבירר לצד החיצון, ובקר"א תמה ע"ד דלמאי דס"ל דביוצא לדעת ל"א הבלע"ת אמאי לא פי' דברי חכמים דאיירי ביוצא במזיד, [וכמש"פ רש"י שם], ויתכן דפשיטא ליה דפלוגתא ר"א וחכמים הוא דוקא ביוצא לאונס אבל במזיד אף לר"א לא אמרי' הבלעת תחומין דביציאתו כבר פקע תחומן, וכיון דבאונס אף לחכמים אמרי' הבלע"ת הוצרך לפרש דאיירי בבירר לצד חיצון [העירו], ובחזו"א סי' ק"ט סק"ו נקט בד' הראב"ד דפסק כר"א עיי"ש.

החשיך חוץ לתחום

נחלקו הראשונים בהחשיך תוך ד"א לתחום אי אמרי' הבלעת תחומין וקנה שביתתו בעיר, או דלא אמרי' הבלע"ת אלא ביוצא חול"ת דחוזר לתחומן הראשון, עי' ר"מ וראב"ד פכ"ז משבת הי"א, ורשב"א נ"ב ב' ד"ה ר"ש, שעה"צ סי' ת"ה סק"ח, וחזו"א סי' ט' סק"ו י"ב, ועי' דבר"י סי' ט' סק"ח דהביא בזה מהירושלמי, ושם סקכ"ד מ"ש מהמניח עירובו חוץ לתחום דאינו עירוב.

הכרעת השו"ע והפוסקים

א. היוצא במזיד חול"ת אפי' אמה אחת קיי"ל כחכמים דלא יכנס, [ת"ה ס"א], ונחלקו המ"ב סק"ב וחזו"א סי' ק"ט סק"ב אי כשבירר הד"א לצד פנים שרי ליכנס ג"א תוך העיר, וכן נחלקו לשי' הרמ"א סי' שצו ס"א דיש לו ד"א לכל צד אי שרי ליכנס לעירו, [ועי' ב"י ודרישה סי' שצ"ו], וילה"ס להמ"ב דבירר לצד פנים שרי ליכנס ג"א תוך העיר אי שרי לחזור לצאת לאמה חוץ לעיר או דלאחר שחזר לתחומן איבד מקומו שחוץ לעיר [העירו].

ב. היוצא אמה אחת באונס או לדבר מצוה מותר ליכנס לעירו, [מ"ב שם], ונחלקו הא"ר סק"א ומ"ב סק"ב אי שוגג דינו אונס [ולד' הא"ר צ"ל דנחמ"י חשיב לטירדת מצוה וכמש"כ הריטב"א ולדבריו ל"ל מקור לאונס דדינו כלדבר מצוה, [ובשעה"צ מבוא' דהיקל בשוגג ואונס משום דצירף שי' רש"י דחכמים מודו בזה, וכן שי' הבעה"מ דקיי"ל כר"א באונס ושוגג, [ונקט דהבעה"מ לא ס"ל כרש"י דחכמים מודו לר"א בזה, ודלא כהחזו"א סי' ק"ט סק"א],

עוד מבוא' במ"ב דאיירי ביוצא לדבר מצוה באופן דאין לו אלא ד"א [ולכך הגביל יציאתו לפחות מד"א] וצ"ע ההיכ"ת, [ואולי המכוון להריטב"א דיצא בטרדת מצוה דכה"ג ל"ל אלפיים ומ"מ אמרי' הבלע"ת, אמנם הריטב"א מקורו מנחמ"י ולמ"ב דנחמ"י חשיב לשוגג כמש"כ בשעה"צ סק"ו ל"ל מקור לזה.

ג. היוצא חול"ת שלא לדעת והקיפוהו בני"א, עד סמוך לתחום פחות מד"א שרי ליכנס לעירו מדין הבלע"ת [שם ס"ה ומ"ב סק"ט], ומשמעות המ"ב דאף בלא נתפזרו האנשים אמרי' הבלעת תחומין, והנה בדמלי גברי ד"ז פשוט דלא בעי' נתפזרו האנשים לפמש"פ השו"ע

דחכמים מודו לר"א ביוצא שלא לדעת, אבל בדלא מלי גברי הוא שנוי בפלוגתת התוס' וריטב"א, ולכאוי צ"ל דהמ"ב פסק כהריטב"א דשרי לצאת ד"א חוץ למחיצות, אמנם צ"ע מד' המ"ב סי' ת"ד סק"י דמשמע דהבא בספינה חול"ת אסור לצאת מהספינה כלל.

ד. הנצרך לנקביו קיי"ל כנהרדעי דכיון דעל על, ואף בנתקרב תוך ד"א לתחום אמרי' הבלע"ת [סי' ת"ו ותו"ש שם סק"ב ומ"ב סק"ד], וילע"י למש"פ השו"ע כהר"מ ולהר"מ לא אמרי' הבלע"ת בנתקרב תוך ד"א לעיר וכדלע"י, א"כ מנ"ל דלהשו"ע אמרי'.

ה. הנצרך לנקביו וקנה ד"א חדשות תוך ד"א לד' אמות הקודמות, יעוי' באו"ז סי' קמ"א דאמרי' הבלע"ת, אמנם בתו"ש סי' ת"ו סק"א נקט דד"א אינו מתורת תחום ולאחר שיצא משם פקע מקומו ול"א הבלע"ת ועי' שעה"צ שם סק"ג, ולד' התו"ש צ"ל דאע"ג דהיוצא חוץ לתחום לר"א דשרי ליכנס לר"א מ"מ אסור לצאת, ולא אמרי' הבלעת תחומין לד"א, שאני התם דחזרה לתחומו מבטל לד"א משא"כ ד"א אחרות אין מבטלות לד"א ראשונות.

ו. היוצא ברשות אם היו האלפים מובלעים בתחומו חוזר לעירו ולאחר שחזר לעירו פקע תחומו החדש כל"ק דרש"י [שו"ע סי' ת"ז ומ"ב סק"ז ושעה"צ שם], ונחלקו הא"ר סק"ג ושעה"צ שם סק"ד אי כ"ז שלא חזר לתחומו שרי לילך אלפים לצד השני, [ועי"ש בא"ר דבאופן דסעי' א' דעשה המצוה נסתפק דדלמא אין חייב לחזור לתחומו

ז. יל"ד ביצא לדבר מצוה בריחוק אלפיים ואמה חול"ת אי יש לו אלפיים במקומו או"ד מחמת ההבלעת תחומין דינו כיוצא להציל תוך התחום דאין לו אלפים במקומו.

ח. היוצא להציל בריחוק ג' אלפים ילה"ס אי שרי ליה לכוין לקנות תחומו החדש לסוף האלפים דעי"ז יהא לו הבלעת תחומין.

ט. מי שיצא ברשות וקנה תחום חדש ונצרך לצאת שוב ברשות יל"ד אי אמרי' הבלעת תחומין לתחומו השני, ואת"ל דאמרי' האם נימא הבלע"ת אף לתחומו ראשון, ואי אמרי' הבלעה להבלעה ילה"ק לד' התו"ש דאמרי' הבלעה לד"א א"כ היוצא חול"ת לדעת אפי' יצא הרבה כיון דכל שעה קנה ד"א חדשות נימא הבלעה להבלעה עד לתחומו ועי'.

י. דין מערה לא הוזכר בשו"ע וצ"ת.

חפצי הפקר

פלוגת ריב"נ וחכמים

גמ' בעי רבא כו' בביאור ספיקא דשביתה בחפצי הפקר כפשוטו הנידון אי שייך שביתה בחפצים או דכל ענין השביתה לא נתחדש אלא באדם ודינא דהבהמה והכלים כרגלי הבעלים הוא מתורת טפילות לבעלים, אמנם מהא דתלי' ליה בשמעתין בפלוגת ריב"נ וחכמים בדין ישן מבוא' דלכו"ע חפצים בני קנין שביתה וכל הנידון אי בעי' דעת לקנין שביתה והלכן לריב"נ דישן קונה ה"ה דחפצי הפקר קונין שביתה ולחכמים דישן אינו קונה דבעי' דעת לקנין ה"ה דחפצי הפקר אינן קונים שביתה, וכן עולה מהמשך הסוגי' דאמר' דגשמים הסמוכים לעיר דדעת בני העיר עליהו מהני אף לחכמים, ואע"ג דל"ל בעלים ול"ש לומר דנגררין בתרייהו ובע"כ דאף לחכמים חפצים בני שביתה, וכל גריעותם דל"ל דעת ונתחדש דסגי בדעת אחרים [וע"ע להלן בזה], ולפי"ז דינא דכרגלי הבעלים אינו אלא למקבע מקום השביתה, אבל קנין השביתה חל בכלים בפ"ע,

וילה"ס אי לחכמים בעי' דיהא דעת הבעלים על שביתת החפצים או דכל דיש להם בעלים הוו בני שביתה מחמת עצמם אף בלי' דעת בילים עלייהו והנה יעוי' בתוס' להלן מ"ז ב' ד"ה והכלים דכ' דכלים הנמצאים מחוץ לתחום בעליהם, קונים שביתה במקומם ואין נגררים בתר הבעלים אולם ברשב"א הביא ד' הראב"ד דהוכיח ממתני' ביצה ל"ט א' דתחום הכלים כהבעלים ולא יוזזו ממקומן, וכה"ק ע"ד התוס' הגרע"א ורש"ש, וכ' בחי' אהעו"ז שם דכ"ד התוס' לריב"נ דכיון דאשכחנא דס"ל דחפצי הפקר יש להם שביתה בפ"ע ה"ה דכלים הנמצאים חוץ לתחום בעליהם כוחן עדיף על שביתת הבעלים וקנו שביתה בפ"ע משא"כ לחכמים ומתני' דביצה קאי כחכמים עיי"ש, ובבי"מ סי' ת"א פי' דס"ל לתוס' דכלים הנמצאים חוץ לתחום בעליהם חשיבי כל"ל בעלים ודינם כחפצי הפקר אמנם לפי"ז לחכמים צריך להיות דינם כרגלי הממלא ועדיין תקשי אמאי תנן במתני' דלא יוזזו ממקומן וכה"ק האהעו"ז, ולדבריו מבוא' דבעאי' דעת הבעלים על שביתת חפציו וכיון דדעתו למקני שביתה במקומו ה"ה דשביתת כליו קונים בתחומם, אמנם בתוהרא"ש שם מפורש דדבריהם קאי אף לחכמים דכיון דיש להם בעלים הוו בני שביתה ולפי"ז מוכח דס"ל דלחכמים נמי יש קנין לחפצים בפ"ע.

במהרש"ל ע"ד תוד"ה 'לקנו' פי' דאף לחכמים חפצי הפקר קונים שביתה, ועיקר פלוגתתם דס"ל דלא חל עלייהו תורת שביתה אלא עבור תשמיש האדם הלכך נקבע שביתתם כרגלי הזוכה ועיי"ש דעבים הרחוקים קונים שביתה במקומן והיינו דאקשי' להלן וליקנו שבית באוקיינוס וקאי אף לחכמים [אמנם בר"ח מבוא' דהקו' לריב"נ ודלא כהמהרש"ל].

ע"ע סוגית הגמ' להלן מ"ז ב' לענין חפצי נכרי דלחכמים אינן קונים שביתה מדינא, כיון דבעליהן לאו בני שביתה ולריב"נ מספק"ל לגמ', ומבוא' דאף לריב"נ דחפצים יש להם שביתה בפ"ע ולא בעי' דעת לשקנן שביתה מ"מ כלים שיש להם בעלים אינם קונים שביתה בפ"ע אלא נגררים בתר בעליהם, ובחפצי הפקר לחוד נתחדש דשיך בהו קנין בפ"ע, ויבוא' עוד להלן בעזה"י

גשמים שירדו ביו"ט

גמ' ת"ש גשמים כו' הרי הן כרגלי כל אדם כו', **נחלקו** הראשונים בדינא דכרגלי כל אדם, שי' רש"י בביצה ל"ט א' ד"ה כרגלי [ובשמעתין ד"ה הרי] דכל אדם מוליכן כרגליו ואין דינם כבור של עולי בבל דדינו כרגלי הממלא דהתם הוא מתורת ברירה ובגשמים דניידי לא שייכא ברירה, וכ"ה שי' הראב"ד הובא בראשונים [אמנם פי' הטעם, דלא אמרי' ברירה בזכ"י מהפקר וכן לי' גרירה בתר הבעלים בדבר שלא היה ראוי בביה"ש לשביתה, ויבוא' להלן],

שי' תוס' רשב"א ריטב"א ורמב"ן לעי' מ"ג א' דדינם כרגלי הממלא והיינו כרגלי הזוכה הראשון, וכפשוטו אינו מתורת ברירה דלא שייכא ברירה בדבר שלא היה ראוי לשביתה בביה"ש [וכן משמעות הרשב"א וריטב"א דפי' משום דנגררין אחר הבעלים], אמנם לענין בור של עולי בבל דדינם כרגלי הממלא נתבאר ברשב"א וריטב"א דהוא משום ברירה וצ"ב, ועי' קר"א וגאו"י, ואולי דבור של עולי בבל כיון דהיה בביה"ש במקום הראוי לשביתה בלאו ברירה דינם כישן דאין לו אלא ד"א [וכדהק' הראשונים להלן] אמנם יעוי' להלן דכל קו' הראשונים הוא למ"ד חפצי הפקר קונים שביתה אבל לחכמים דאינם קונים שביתה לא חל עלייהו נמי שביתה ד"א וא"כ בור של עולי בבל דקאי לחכמים ל"ק מישן.

הק' הראשונים אמאי אין הגשמים קונין שביתה באמצע יו"ט כדין השבת בביה"ש למעלה מי, יעוי' רמב"ן לעי' מ"ג א' ובמצוין שם, וברשב"א ריטב"א ור"ן בשמעתין תי' דשאני אדם שדעתו לקנות שביתה במקום שיגיע שם משא"כ מים, וכפשוטו כונתם לתי' קמאי דהרמב"ן דכיון דדעתו לקנות שביתה קונה עכשיו בביה"ש, אמנם בד' הריטב"א ור"ן ל"ל הכי מדהק' הריטב"א במתני' שם [והר"ן לעי' מ"ג א' ד"ה אי אמרת], מ"ט ישן אינו קונה שביתה באמצע השבת ולא תי' דשאני ישן דלא היה לו דעת בביה"ש, ובע"כ דהמכוון בדבריהם דהקנין שביתה חל באמצע השבת ולכך ישן הו"ל למקני שביתה ושאיני גשמים דאין להם דעת הלכך לא מצו למקני שביתה אלא בביה"ש וכמש"כ הרמב"ן בתי' בתראי בשם התוס'.

עוד הק' הראשונים שם אמאי אין דינם דהגשמים כישן דאין לו אלא ד"א וחלוקין בתירוץיהם, דברשב"א תי' דשאני ישן דהוא במקום הראוי לשביתה, וכן דאינו נגרר אחר אחרים דלדעתו הוא עומד משא"כ גשמים דאינם במקום הראוי לשביתה, הרי הם נגררים אחר בעליהם, ומשמעות דבריו דחילוקא דמים מאדם הוא מפני ב' הסברות דלא היו במקום הראוי לשביתה וכן משום דנגררין ולפי"ז בחפצי הפקר שהיו במקום הראוי לשביתה דינם כישן דלא יוזזו ממקומן, אמנם הר"ן הזכיר רק לחילוקא דגרירה דבאדם לא שייך גרירה משא"כ בגשמים, ומשמע דאף בחפצי הפקר שהיו במקום הראוי לשביתה ל"ל איסור תחומין, והגדר בזה דדבר שהוא נגרר אחר אחרים אין שייך בו קביעות מקום דד"א ומשא"כ ישן דאינו נגרר אחר אחרים קובע מקומו בד"א מדין שבו איש תחתיו, [ואיברא דפירות שיצאו חוץ תחומן יש להם ד"א, מ"מ קנין שביתה דד"א לא שייך בהם].

והנה בשי' הרשב"א איכא כמה עיונים א. אמאי הוצרך לב' הסברות ולא סגי במאי דלא היו בביה"ש במקום הראוי לשביתה, ב. דלדבריו נמצא דכל התירא דהמים הוא משום דנגררין וא"כ כ"ז דלא זכה בהם אדם לכא' דינם דלא יוזזו ממקומן, וצ"ע דהרשב"א להלן ד"ה ומיהו כ' דהמגביה שלא ע"מ לזכות מותרין המים בטלטול לכל אדם ואין דינם כרגלי הממלא [וכשי' התוס' צ"ז ב'] ואע"ג דאין נגררין אחר הבעלים, ויתכן דכל דברי הרשב"א לריב"נ דחפצי הפקר קונים שביתה אבל לחכמים דאין קונין שביתה ס"ל דד"א נמי לא קנו וישן נמי לא קני לד"א אלא לכשיעור, [ודלא כהרמב"ן לעי' מ"ג דיין קנה לד"א אף בעודו ישן], ויתכן עוד דבאמת לא בעי' דעת לשביתה ד"א וישן קני ליה בעודו ישן ומ"מ חפצי הפקר לחכמים כיון דאינם בני שביתה כלל לא קנו נמי לד"א, ג. אמאי בור של עולי בבל דינו כרגלי הממלא הא כיון דהיו במקום הראוי לשביתה צריך להיות דינם כישן דלא יוזזו ממקומן, [ולאמור דכ"ד הרשב"א לריב"נ אבל לחכמים ל"י ד"א לחפצים א"ש דבור של עולי בבל קאי לחכמים], ואולי יש ליישב כונת הרשב"א בע"א, דבקושתו איכלל ב' ענינים חדא מ"ש ישן דאין קונה שביתה באמצע השבת דקונין שביתה באמצע השבת [וס"ל דכרגלי הממלא הוא מתורת שביתה ולא משום גרירה לחוד], וכן ק' ליה מ"ש ישן דלא יוזז ממקומו מגשמים דבשעת ירידתן קודם שזכו בהן אין להם איסור תחומין ומותרין בטלטול, ועל קו' הא' תי' דשאני ישן דהיה במקום הראוי לשביתה הלכך אינו קונה שביתה באמצע השבת משא"כ גשמים, ולענין קו' הב' תי' דשאני ישן דאינו נגרר הלכך נקבע מקומו בד"א משא"כ גשמים ולפי"ז נמצא דאף חפצי הפקר דהיו במקום הראוי לשביתה לא חייל בהו שביתה ד"א כיון דנגררין [וכדנב' בדברי הר"ן לעי'] והטעם דבור של בבל דינו כרגלי הממלא וקונה שביתה באמצע השבת הוא משום ברירה וכנ"ל.

בור של עולי בבל

גמ' ושל עולי בבל כרגלי הממלא כו' נחלקו הראשונים בדינא דכרגלי הממלא, שי' רש"י ביצה ל"ט א' ד"ה כרגלי, ורשב"א וריטב"א בשמעתין דהוא מתורת ברירה ולכך אף אי נתנו הממלא לאחר דינו כרגלי הראשון, וברשב"א ביצה ל"ט א' פ"י דאינו מטעם ברירה אלא מתקני"ח דכל אחד יכול למלאות והביא עמו למקומו עי"ש. אמנם ד' הראב"ד [כדפי' הרשב"א וריטב"א במסקנת דבריהם] דלא אמרי ברירה בזכ"י מההפקר, אלא עיקר הטעם משום דנגררין אחר הבעלים ולכך כ"ז שהם ברשות הממלא דינם כרגלי הממלא אבל לאחר שנתן לאחר דינם כרגלי השני, וה"מ בבור של הפקר אבל מעיינות הנובעין דניידי כיון דלא היו ראויין בביה"ש למקני שביתה אינם נגררין בשבת אחר הממלא, [ואע"ג דלהראב"ד אינו מטעם ברירה מ"מ מבוא' דנקט דחלות השביתה חיילי בביה"ש דיהא דינם כרגלי הזוכה בהן, והלכך בדניידי דלאו בני שביתה לא חייל בהו דין שביתה כלל וכ"מ ברמב"ן לעי' מ"ג א' דפי' כן לד' הראב"ד במש"כ ולפי דעתם כו'] וילה"ס להראב"ד בחפצים למעלה מי' אי דינם כניידי, ובעיקר ד' הראב"ד צ"ע דסתר דבריו בפ"ה מיו"ט ה"ט דנקט דפולגות מילא ונתן לחבירו שייכא אף במעיינות הנובעין, ואילו לדבריו בשמעתין המעיינות הנובעין לא אמרי' כרגלי הממלא.

ובשי' הראשונים דאמרי' ברירה בזכי' מן ההפקר, אע"ג דלא שייכא ברירה אלא בשותפין, לכאוי' הגדר בזה דכרגלי הבעלים אינו תלוי בבעלות ממונית אלא במה דהדר עומד עבורו, [וכמבוי' ביצה דבמסור לרועה דינו כרגלי הרועה], והלכך שייך לומר דהובר דהמים היו לצרכו, ומ"מ אי"ז ברירה גמורה ולכך לריב"נ דחפצי הפקר קונין שביתה קנו המים שביתה במקומן ולא אמרי' דהובר דשביתתן כרגלי הממלא, ועי' קר"א.

ויש' עוד להוסיף בזה דלעי' הובא פלוגתא רש"י והראשונים אי בגשמים ובמעיונות הנובעין דניידי אמרי' ברירה, ופשוט דהתם אין ענין הברירה לברר דחיילי השביתה מאתמול כיון דניידי אלא דאמרי' דהובר דעמד לצרכו ותו מהני לקנות השביתה בשבת כי היכי דמהני בהיה למעלה מי' כיון דדעתו היה לקנות לכשירד, אמנם עי' במצוין לעי' דיתכן דבגשמים ומעיונות הנובעין לכו"ע אינו מתורת ברירה, והטעם דדינן כרגלי הממלא [להרשב"א וריטב"א] הוא משום דנגרין אחר הבעלים, והא דבבור של עולי בבל הוצרכו הראשונים לדין ברירה דבלא"ה אמרי' דכיון דבביה"ש היו במקום הראוי לשביתה דינן כישן דאין קונים שביתה באמצע השבת וכן אינן נגרין אחר הבעלים, ונפקותא בכ"ז למעיונות הנובעין של יחיד דלא שייך בזה ברירה אי להרשב"א והריטב"א דינן כרגלי הממלא או דמודו לרש"י דאין להם שביתה כלל, [ואיברא דרש"י ותוס' להלן מ"ו א' פ"י מעיונות הנובעין בשל יחיד אמנם אינהו אזלי לשי' דאינו מתורת ברירה כלל], והעירו לדברי הריטב"א להלן מ"ז ב' ד"ה אמר ר"י דכ' דחפצי נכרי דינו כחפצי הפקר לחכמים ומשמע דדינן כרגלי הממלא ראשון ואע"ג דלא שייך התם ברירה וצ"ע.

הראב"ד כ' להוכיח כדבריו מדברי הגמ' להלן צ"ז ב' דמים של הפקר מוליכו לחבירו וחבירו לחבירו, ובע"כ דדינא דכרגלי הממלא אינו אלא כ"ז דהוא ביד הראשון, אמנם הרשב"א כ' לדחות ראיתו דהתם איירי בלא נתכוין הממלא לזכות ובה לא חייל עליהו דיני תחומין וכ"כ התוס' שם, ומבוא' דס"ל דחפצי הפקר קודם זכיתם ל"ל נמי שביתה ד"א, ועי' במצוין לעי' דיתכן דה"מ לחכמים דחפצי הפקר אין קונים שביתה, אבל לריב"נ אף בגשמים ומעיונות הנובעין דלא קנו שביתה מ"מ אית להו ד"א, אמנם בריו"נ במתני' מצינו דברים מחודשים דכל דין ד"א דישן הוא משום קנס ולא קנסו לכלים עיי"ש,

ובשי' הראב"ד דלא תי' כהראשונים יתכן דס"ל דחפצי הפקר קודם זכיתם לא יוזו ממקומן כדן ישן, אמנם צ"ע מנהרות המושכין דלהראב"ד לא זכה בהן הראשון ומ"מ מותרין בטלטול, ואולי דס"ל דברייטא דנהרות המושכין קאי לרבנן [ודלא כר"ת בתוד"ה נהרות] ולדידהו אינו קונה נמי ד"א וכנ"ל.

ובעיקר דינא דחפצי הפקר קודם זכיתם ילעי' עוד מקו' התוס' מ"ה ב' ד"ה להודיעך והראשונים דנקטו בקו' דחכמים מחמרי טפי מריב"נ ולכאוי' ר"ל דלחכמים חפצי הפקר קודם זכיתם לא יוזו ממקומן ומשא"כ לריב"נ קנו שביתה במקומן, אמנם למש"כ המהרש"א בדבריהם אין ראוי לנידון הנ"ל עיי"ש.

גשמים הסמוכין לעיר

גמ' ודלמא בגשמים הסמוכין כו' מבוא' דשביתה בחפצים לחכמים אינו תלוי בדעת הבעלים אלא בדעת המשתמשים בהן והלכך גשמים הסמוכין לעיר אע"ג דלא זכו בהן בני העיר הוו בני שביתה, וכן מבוא' בביצה ל"ט ב' דהמוסר בהמה לרועה אע"ג דלא מסרה אלא ביו"ט הרי היא כרגלי הרועה, [כיון דדעת הרועה עליהו בע"ש], אמנם בר"ח בשמעתין פי' דאיירי בגשמים הסמוכין לעיר וקנו אותם אנשי העיר.

הק' האחרונים אמאי גשמים הסמוכין לעיר שירדו ביו"ט לא קנו שביתה כאנשי העיר ומ"ש מגשמים שירדו ביו"ט דקונים שביתה ביד הזוכה הראשון, [ועיקר הקו' לשי' הראשונים דכרגלי כל אדם וכרגלי הממלא הוי חד דינא אבל לרש"י דכרגלי כל אדם לא קנה שביתה כלל לק"מ], ועי' שפ"א, ובספר בית אברהם [להגרא"ל מצינו] תי' דחלוק שביתה דעיו"ט משביתה ביו"ט דבעיו"ט הוא מתורת קנין שביתה בחפצים בפ"ע ולזה מהני נמי דעתייהו עליהו, משא"כ ביו"ט דאין שביתה באמצע יו"ט אינו מחמת שביתה אלא מתורת גרירה וגרירה לא מהני אלא בזכי' גמורה ולא סגי בדעתייהו עליהו, והוכיח כדבריו מהא דאיפלגו אמוראי

שלהי ביצה במילא לחבירו אי לא קנה חבירו ודינו כרגלי הממלא או דקנה חבירו וכרגלי מי שנתמלאו, וצ"ע דאף אי לא קנה חבירו מ"מ כיון דדעת מי שנתמלאו לו עליהו יהא דינו כרועה שמסרו לו ביו"ט דדינו כרגלי הרועה כיון דדעתו עליה מעיו"ט, ובע"כ דלא מהני דעתו עליה אלא בעיו"ט ולא באמצע יו"ט. אמנם העירו לדברי הראב"ד בהשגות בסוף ביצה [והובא בשטמ"ק ב"מ י'] דיישב קו' הראשונים איך ס"ל לר"נ דהוי

כרגלי מי שנתמלאו לו, הא ר"נ גופי ס"ל בב"מ דמגבי מציאה לחבירו לא קנה חבירו, ותי' דלענין תחומין בכל דהו סגי ליה, שהרי השואל כלי מחבירו מעיו"ט אע"פ שלא מסרו לו אלא ביו"ט ה"ה כרגלי השואל דקני שביתה בהדי' בדיבורא בעלמא, ה"נ קני, ועיקר תירוצו דהבית אברהם אינו מתיישב לפי הר"ח דבגשמים הסמוכין לעיר זכו בהן בני העיר.

ע"י מ"א סי' שצ"ז סק"ג דהביא מהי"ש ביצה, דגשמים הסמוכין לעיר שירדו ביו"ט הרי הן כרגלי העיר, ויעוי' במחה"ש ובגליון הגרע"א ובפמ"ג דהק' דהוא נגד המבוא' בסוגיין דבירדו ביו"ט לא קנו שביתה, ויעוי' שפ"א שכ' ליישב דלמסק' אף בירדו ביו"ט קנו שביתה כבני העיר

ע"ע בסוגית הגמ' להלן מ"ז ב' בדין חרם שבין תחומי שבת דתלי' ליה בפלוגתת ריב"נ וחכמים, ויעוי' בתוס' ובריטב"א שם אמאי לחכמים אין דינו כגשמים הסמוכין לעיר, אמנם בשו"ע סי' ת"ב ס"א פסק דינא דחרם אף למאי דקיי"ל כחכמים ומבוא' דאף לחכמים קנו שביתה כיון דדעת אנשי העיר עליהו, ועיי"ש במ"א, ובביהגר"א, ובא"ר ובביה"ל ביישוב ד' הגמ'.

בור של בני העיר

גמ' דתנן כו' ושל אותה העיר כו', נחלקו רש"י ד"ה כרגלי [ובביצה ל"ט א'] ורשב"א וריטב"א והטור סי' שצ"ז אי דינו כתחום העיר דמודדין לו אלפים מעיבורה של עיר ואם עירב א' מבני העיר למזרח או למערב אין יכול להוליכן כתחומו, או דאמרי' ברירה ודינו כהממלא כשהוא מבני העיר, ועד"ז נחלקו בגשמים הסמוכין לעיר אי שביתתן כתחום העיר או כרגלי הממלא מבני העיר, ובש"י רש"י צ"ל דאע"ג דבבור של עולי בבל ס"ל דאמרי' ברירה היינו משום דעומד לשימוש יחידים אבל בור של בני העיר דעומד לשימוש העיר נקבע שביתתו לפי בני העיר [ויתכן עוד דכל מאי דס"ל לרש"י ברירה בתחומין הוא רק לחומרא וכמש"כ בביצה והלכך הכא דע"י ברירה דינו לקולא דאין נקבע שביתתו לפי הממלא אלא כבני העיר לא אמרי' ברירה להקל], וע"ע קר"א.

ע"ע תו"ט ביצה פ"ה מ"ה וברעק"א שם אמאי לרש"י כשעירב א' מבני העיר למזרח או למערב אין אוסר על כל בני העיר, וע"י שעה"מ פ"ה מיו"ט הי"ד, [ולאהאמור דלרש"י בור של בני העיר חשיב דשייך לתפוסת העיר ולכך לא אמרי' ביה ברירה א"ש דאין היחיד שעירב למערב קובע חלקו בבור כפי תחומו].

יש לברר אי נידון הראשונים בבור של אותה העיר ובגשמים הסמוכין לעיר קאי אף לריב"נ או דלדידיה דחפצי הפקר קונין שביתה במקומן לכו"ע שביתתן כתחום העיר, ומצינו בזה ב' סוגיות, חדא סוגי' הגמ' להלן מז' ב' לענין חרם שבין תחומי שבת דתלי' ליה בפלוגתת ריב"נ וחכמים, ונחלקו שם הראשונים אי המים קנו שביתה כתחום עיר או במקומן, ע"י רש"י תוס' וריטב"א, ולש"י רש"י וסיע' דקנו המים שביתה כתחום העיר הא דתלי' ליה בפלוגת ריב"נ וחכמים ואין דינן כגשמים הסמוכין לעיר דאף לחכמים שביתתן כבני העיר, יעוי"ש בתוס' ובריטב"א משמיה דהר"מ בר שניאור דהתם אין דעת בני העיר עליהם אלא דכל דבר דהוא בר שביתה נמשך אחר העיר והלכך לריב"נ דחפצי הפקר קונין שביתה נמשכין המים בתר העיר משא"כ לחכמים דאינם בני שביתה אינם נמשכין אחר העיר, ועיי"ש בריטב"א דהוכיח כן מישן בעיר דלכו"ע קונה שביתה בעיר וע"כ לא נחלקו ריב"נ וחכמים אלא בישן בדרך, והיינו משום דבתר קרתא גריר, וילה"ע דלמאי דמדמי' בגמ' חפצי הפקר לישן א"כ כי היכי דישן לכו"ע בתר קרתא גריר ה"ה חפצי הפקר, ואמאי מבוא' בריטב"א דחפצי הפקר לא אמרי' בתר קרתא אלא לריב"נ ויש לחלק.

וכן יעוי' בדברי הגמ' להלן מ"ז ב' לענין כלים ואוצרות ששבתו תוך התחום, ובראשונים שם דנחלקו אי איירי באוצרות של בעלים או בשל הפקר לחוד, וכן נחלקו באוצרות של הפקר אי קנו שביתה במקומם או כפי תחום העיר, והנה בריטב"א שם הביא לתוס' דדינו כתחום העיר ואילו בשמעתין ס"ל דבסמוכין לעיר אמרי' ברירה ובע"כ דלריב"נ לכו"ע שביתתן כתחום העיר [והתם איירי לריב"נ].

חפצי נכרי

מ"ז ב' אמר ר"י אמר שמואל חפצי נכרי כו' מבוא' דלריב"נ מספק"ל אי חפצי נכרי דינם כחפצי הפקר ו דגרע ואע"ג דלא בעי' דעת לשביתה מ"מ חפצים שיש להם בעלים אין שביתתם בפ"ע אלא נגררים בתר הבעלים.